

Dr. Alija Muhammed es-Sallabi

Stichting Hidzra, 2010./1431 h.

OSMANLIJSKA DRŽAVA

UZROCI USPONA I PADA

السلطنة العثمانية
عوامل التويع والسيوط

Naslov knjige:

OSMANLIJSKA DRŽAVA

uzroci uspona i pada

Autor:

dr. Alija Muhammed es-Sallabi

Prijevod:

Grupa prevodilaca

Šerijatska recenzija:

- mr. Hakiya Kanurić

- Hajrudin Tahir Ahmetović, prof.

Desing korice:

Hamza Mutevelić

Lektor i redaktor:

- Abdurrahman Kuduzović, prof.

Izdavač:

Džemat Hidžra – Holandija

Štampa:

AMOS GRAF, Sarajevo

Tiraž:

2000

ISBN/EAN:	978-90-79999-03-3
Titel:	OSMANLIJSKA DRŽAVA
Subtitel:	uzroci uspona i pada
Auteur:	dr. Alija Muhammed es-Sallabi
Redacteur:	mr. Hakiya Kanurić
Uitgever:	Stichting Hidzra
NUR-code:	717
NUR-omschrijving:	Islam
Aantal pagina's:	629
Taal:	Overige
Verschijningsdatum:	01-10-2010 (vermoedelijk)
Verschijningsvorm:	Boek
Bindwijze:	Gebonden

dr. Alija Muhammed es-Sallabi

OSMANLIJSKA DRŽAVA

uzroci uspona i pada

Predgovor izdavača

Hvala Allahu na svim Njegovim blagodatima, vidljivim i nevidljivim, na onima kojih smo svjesni i onima kojih nismo svjesni. Neka je salavat i selam na sve Allahove vjerovjesnike i sve sljedbenike Istine, do Sudnjega dana. Hvala Allahu i na ovoj, posebnoj blagodati kojom je nama, džematu Hidžra, kao kolektivu ukazao počast učinivši nas pomagačima islama, onima koji suzbijaju laži i potvore iznesene na naše časne prethodnike. Uzvišeni je Allah objavio u Svojoj plemenitoj Knjizi:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن نَّصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝٧﴾

„O vjernici, ako Allaha pomognete, i On će vama pomoći i korake vaše učvrstiti.“¹

Pred vama je djelo **OSMANLIJSKA DRŽAVA – uzroci uspona i pada**, uvaženog šejha, dr. Alije Muhammeda es-Sallabija. Iz naslova možemo razumjeti da knjiga govori o uzrocima nastanka i uspona islamske države, u historiji poznate kao Osmanlijsko carstvo. A također govori o uzrocima njenog pada, u prošlom stoljeću, nama bliskoj prošlosti. Autor je uložio golemi trud da na osnovu vjerodostojnih historijskih činjenica a kroz prizmu Kur'ana i sunneta ukaže na uzroke uspona i pada Osmanlijskog carstva.

Čitalac će imati priliku upoznati životopis najvećih velikana i uglednika Osmanlijskog carstva, kao naprimjer, životopis sultana Osmana I, sultana Muhammeda Fatiha, sultana Murata II i mnogih drugih. Isto tako, naučit će o mnogim bitkama i herojstvima Osmanlija, te o njihovoj pravednosti i širenju islamskih vrijednosti, zbog čega su drugi narodi pa i države u skupinama prihvatili islam.

Knjiga razotkriva laži i potvore kojima je izloženo Osmanlijsko carstvo, a koje su iznosili zlonamjerni ljudi; pojašnjava neispravnost nazivanja osmanlijske vlasti kolonizatorskom.

Imajući na umu da je dugogodišnja komunistička diktatura zbrisala i strogo zabranila sve islamsko, te da je nametnula Bošnjacima ateizam a njihovoj djeci, u udžbenicima, lažnu historiju o Osmanlijama i islamu, nadamo se da će ovo kapitalno djelo naći mjesto, prvenstveno kod Bošnjaka a zatim i svih drugih, te da će se koristiti u školstvu kao izvor kad se radi o

¹ Prijevod značenja Muhammed, 7.

historiji osmanlijske države. Također se nadamo da će ova studija biti podstrek vjerskim autoritetima muslimana Balkana da ulože trud u pisanje i prevođenje novih djela radi razotkrivanja laži o Osmanlijama i, odatle, o islamu, te na taj način u budućim generacijama usaditi ponos zbog islama i muslimanstva, a ne stid od islama i kompleks manje vrijednosti, što je danas kod mnogih prisutno.

Allaha molimo da obilato nagradi svakog pojedinca koji na bilo koji način pomaže rad džemaata i na taj mu način omogućava uspješno realizovanje mnogih projekata, a od kojih je i izdavanje ovog vrijednog djela. Molimo Uzvišenog Allaha da obilato nagradi autora, prevodioce, izdavača i sve one koji su na bilo koji način učinili hizmet i pomogli u izdavanju i štampanju ovog djela.

Ciljevi i principi džemata Hidžra sljedeći su:

- Zalažemo se za izvorni islam, utemeljen na Kur'anu i sunnetu, a protiv smo svake novotarije u vjeri;

- Zalažemo se da svi ljudi, muslimani i nemuslimani, shvate smisao života i bit postojanja na ovom svijetu, da pristupe izučavanju prijeko potrebnog, onoga u čemu je istinska sreća i prosperitet cijelog čovječanstva na oba svijeta;

- Pozivamo sve ljude u čisti tevhid, tj. vjerovanje u jednoću Uzvišenog Allaha, subhanehu ve teala, i činjenje ibadeta samo Njemu, odnosno sprečavanje širka, najvećeg grijeha, koji Allah neće oprostiti onome ko se zbog njega ne pokaje;

- Nastojimo slijediti srednji, umjereni put ehli-sunneta i džemata, a uzor su nam prve, najbolje generacije ovog ummeta;

- Srednji, umjereni put nije put običaja, niti ljudskih nahođenja i pretpostavki, kao ni sredina između istine i neistine, kako neki savremenici žele prikazati;

- Također, srednji put nije ni krajnost, bilo da se radi o popuštanju u vjeri ili pretjerivanju i dodavanju onoga što nije od nje;

- Slijedimo islamsku ulemu koja svoje stavove zasniva na Kur'anu i sunnetu i koja je prepoznatljiva po tome;

- Stava smo da je islam vjera koja svojim plemenitim propisima obuhvata cjelokupni ljudski život, pojedinca i zajednicu, i da nije ograničena samo na ibadete (obredoslovlja);

- Nastojimo oživiti praktikovanje islamskih propisa u svim segmentima života, i to je naš prioritetni zadatak;
- Nastojimo pružiti pomoć svim pripadnicima Allahove vjere, islama;
- Naša saradnja s muslimanima zasniva se na dobročinstvu i bogobožnosti;
- Smatramo da se muslimani ne smiju dijeliti na grupe i partije, već je dužnost svima čvrsto se prihvatiti za Allahovo uže (Kur'an i sunnet), ali ne pod bilo kakvim i bilo čijim principima; zalažemo se za potiranje razlika među muslimanima;
- Zalažemo se za stjecanje i širenje šerijatskog znanja, koje trasira put uspjeha na dunjaluku i ahiretu;
- Smatramo da su djela i riječi sastavni dio imana, koji se, opet, povećava i smanjuje, shodno djelima – suprotno shvatanju murdžija;
- Smatramo da veliki grešnici, mimo onih koji učine širk ili nevjerstvo ili se odmetnu od islama, nisu nevjernici, već su grešnici – suprotno tvrdnjama haridžija;
- Smatramo da svi moramo pomagati muslimane i štititi ih, zalagati se za interese islama i muslimanâ, ma gdje bili, pružiti zaštitu slabima i obespravljenima te sprečavati silnike i nepravednike u činjenju zla;
- Zagovaramo princip da se vraćanjem ispravnom slijedenju Kur'ana i sunneta uspostavlja istinsko islamsko bratstvo koje je, Allahovom voljom, put ka prosperitetu muslimana;
- Tvrdimo da je emanet vjere islama najveći emanet koji je čovjek preuzeo na sebe i za koji će biti pitan;
- Na putu do uspjeha, držimo se Kur'ana i sunneta;
- Naša posljednja dova glasi: "Hvala Allahu, Gospodaru svjetova!"

Predgovor mr. Hakije Kanurića

Zahvala pripada Uzvišenom Allahu, Gospodaru svjetova, Onom Koji je čovjeka poučio peru, Koji ga je poučio onome što nije znao. Neka je salavat i selam na Allahovog odabranog roba i poslanika, Muhammeda, njegovu časnu porodicu, ashabe i sve dobre Allahove robove.

Svemogući Allah uspostavio je trajne zakone i pravila po kojima se odvija život na Zemlji. Uzroci koji su prijašnje narode odveli u propast ili ih, pak, doveli do uspona, dat će iste rezultate i u našem vremenu. Zbog toga je neophodno upoznati način života prijašnjih naroda kako bismo izvukli pouku i sustegnuli se od djela koja su njih uništila, odnosno unazadila.

Uzvišeni Allah poziva da putujemo svijetom i uzmemo pouke iz tragova prijašnjih naroda:

﴿ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ أَنْظِرُوا كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴾ (١١)

„Reci: 'Putujte po svijetu, zatim pogledajte kako su završili oni koji su poslanike lažnim smatrali!'”²

Navodi nam primjere sela i gradova koji su bili i nestali:

﴿ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَقَهَا اللَّهُ لِيَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴾ (١٣)

„Allah navodi kao primjer grad, siguran i spokojan, kome je u obilju dolazila hrana sa svih strana, a koji je nezahvalan na Allahovim blagodatima bio, pa mu je Allah zbog onoga što je radio dao da iskusi i glad i strah.”³ Ovdje Svevišnji Allah naglašava da je uzrok spomenute kazne bila nezahvalnost njegovih stanovnika na Allahovim blagodatima: **„...pa mu je Allah zbog onoga što je radio dao da iskusi i glad i strah”**, što iziskuje sljedeće: ako neki drugi narod bude činio takva djela, zaslužio je da iskusi glad i strah.

Svemogući Allah podstiče na uzimanje pouka iz kazivanja o prijašnjim narodima, napominjući da je to osobina uviđavnih:

﴿ لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴾

² Prijevod značenja El-En'am, 11.

³ Prijevod značenja En-Nahl, 112.

„U kazivanju o njima pouka je za one koji su razumom obdareni.“⁴

Djelo *Osmanlijska država – uzroci uspona i pada*, autora dr. Alije Muhammeda es-Sallabija, Allah ga čuvao, slikovito nam predstavlja nastanak velike islamske države, njene ekspanzije i kulminacije, pa njene propasti i nestanka. Živo opisuje sve njene vladare, otkrivajući čitaocu njihove najistaknutije osobine, uz naročit osvrt na privrženost vjeri i odnosu prema učenjacima. Naprimjer, autor citira oporuku Osmana I svome sinu Orhanu, u kojoj stoji: „Sine, nemoj raditi ono što Allah, Gospodar svjetova nije naredio, a ako vladajući, dopadneš tebi nepoznate stvari posavjetuj se s islamskim učenjacima! Sine, uvažavaj one koji su ti poslušni, budi plemenit prema vojnicima i nemoj dopustiti da te šejtan obmane brojem vojske i imetkom koji posjeduješ. Nipošto se ne udaljavaj od islamskih učenjaka! Sine, ti znaš da je naš cilj postići zadovoljstvo Gospodara svjetova i da će džihadom naša vjera obasjati sve dijelove Zemlje i tada će Allah biti zadovoljan. Sine, mi nismo oni koji ratuju iz strasti za vladavinom i radi prevlasti pojedinaca, mi živimo za islam i za njega umiremo. Ovo su vrijednosti kojima treba da pripadaš, sine.“

Djelo nije puki prikaz historijskih događaja, nego je izučavanje obogaćeno analizom pobjede i poraza, uspjeha i neuspjeha, ukazujući na vjerske i svjetovno-organizacione uzroke koji su do toga doveli. To čitaocu daje jasnu poruku i usmjerava ga ka uzrocima prosperiteta, ali i upozorava na uzroke pada i propasti. Kao primjer navest ću autorovo zapažanje u vezi s odnosom muslimana spram zapadne civilizacije. Rekao je: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, okoristio se vodičem Ebu Erkitom Dulijem na putu Hidžre, iako je taj čovjek bio nevjernik. Ovaj dokaz jasno ukazuje da je prirodno da se muslimani trude izvući korist iz svega što je Zapad proizveo, a da se klone njihove nepokornosti Svevišnjem Stvoritelju. Time bi muslimani poboljšali život na dunjaluku i uvećali nagradu na ahiretu, ali, nažalost, većina radi obrnuto: od Evrope usvaja nazadnost morala, otuđenosti od vjere i udaljenost od Stvoritelja, ne koristeći njena dobra u dopuštene svrhe, i tako gube i dunjaluk i ahiret, a to je gubitak očiti.“

Autor nije zaboravio ukazati na spletke neprijateljâ, skrećući pažnju na njihovu mračnu politiku u pokušajima rušenja islamske države, izvana i iznutra, te kako su se osmanlijski vladari nosili s njima i suzbijali njihove

⁴ Prijevod značenja Jusuf, 111.

smicalice. U tom kontekstu upoznaje nas sa sadržajem pisma patrijarha Georgiosa, upućenog ruskom caru, u kojem, između ostalog, stoji: "Stoga se mora sljedeće: prvo, razbiti osjećaj pokornosti sultanu, vođama, uništiti moral i vezu s vjerom, a najkraći put glede toga jeste življenje s Evropljanima i srastanje sa zapadnim idejama i ponašanjem, a što se ne podudara s njihovom tradicijom, nacionalnosti i moralom; i, drugo, navesti ih na prihvatanje pomoći izvana koju odbijaju zbog ponosa, i naviknuti ih na nju, makar to vodilo povećavanju njihove snage i kapaciteta (u vanjštini i do određenog vremena). Onda kada se poljulja njihov moral, poljuljat će se i njihova moć, jer ih moral i te veze vode do pobjede, uz brojnost koja se čini većom nego jest u stvarnosti. Također je moguće njihovo rušenje i uništavanje promocijom važnosti i vrijednosti materije, tj. njihovo kvarenje materijom, jer nije dovoljno izvojevati pobjedu nad njima samo na bojnopolju. Još nešto! Ako bismo protiv njih djelovali isključivo vojno, to bi moglo biti uzrokom njihovog opreza, buđenja i saznanja ovog plana. Sabotirati moramo u svim strukturama, privatnim i državnim, prije nego išta osjete."

Istovremeno, djelo otkriva mnoge svijetle primjere koji praktično potvrđuju muslimanski merhamet i korektnost prema drugima, pa čak i u trenucima pobjede, snage i moći, kada ih ništa, osim vjere islama (koji ih vodi i odgaja), ne sprečava da se osvete neprijatelju i uzvrate istom mjerom. Govoreći o Fatihovom oslobođenju Konstantinopola i njegovom ulasku u ckrvu u koju su se sklonili sveštanci i mnogi ljudi, autor je naveo sljedeći historijski zapis: "Kada se sultan približio crkvenim vratima, ljude koji su bili u crkvi snađe veliki strah i nelagoda. Jedan sveštenik ustade da otvori vrata sultanu, a sultan mu samo naredi da umiri ljude i da im prenese da se, ne strahujući, slobodno vrata kućama."

Upoznavanjem historije stiču se brojne koristi, a bez sumnje korist biva veća kada se radi o historiji vlastite zemlje. Upravo to daje ovom djelu poseban značaj, jer su Osmanlije donijele islam u naše krajeve, vladali ovim predjelima i bili u direktnom dodiru s našim susjedima. To daje jedinstvenu priliku da se praktično upoznamo s prirodom i politikom tih zemalja spram islama i muslimana.

Neophodno je našu historiju razmotriti iz islamske perspektive, kroz isticanje činjenica i popravljjanje nepravilnosti uzrokovanih tumačenjima naše povijesti iz perspektive nacionalista i neprijatelja islama. To je bio cilj autora ovog djela.

Zbog svega navedenog i brojnih drugih koristi, djelo treba da zauzme važno mjesto u našoj biblioteci.

Molim Uzvišenog Gospodara da obaspe Svojom milošću autora, prevodioce i sve druge koji su pomogli da ovo djelo ugleda svijetlost dana, a da čitaocima osvjetli srca i učini ih od onih koji primaju pouku. Amin!

mr. Hakija Kanurić

7. 8. 1431 po Hidžri / 19. 7. 2010. godine
Jezerski, Bosanska Krupa

POSVETA

**UČENJACIMA PRAKTIČARIMA,
ISKRENIM POZIVAČIMA U VJERU,**

**VRJEDNIM STJECATELJIMA
ŠERIJATSKOG ZNANJA**

I

**LJUBOMORNIM PRIPADNICIMA
OVOGA UMMETA...**

**...poklanjam ovu knjigu, moleći Allaha, dželle šanuhu,
Njegovim lijepim imenima
i savršenim svojstvima da ovo djelo učini
iskrenim, učinjenim isključivo radi Njegovog plemenitog lica!**

Svevišnji Allah rekao je:

﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَىٰ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَحْدٌ فَكُلٌّ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ
بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾﴾

**„Ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen, neka čini dobra
djela i neka, klanjajući se Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim
nikoga!“⁵**

⁵ Prijevod značenja, El-Kehf, 110.

UVOD

Uistinu, sva zahvala pripada samo Allahu, Njega hvalimo, od Njega pomoć, uputu⁶ i oprost tražimo, Allahu se utječemo od zla naših duša i naših loših djela. Koga Allah uputi, niko ga ne može na stranputicu odvesti, a koga u zabludu odvede, njega niko neće uputiti. Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, Jedinog, Koji nema saučesnika, i svjedočim da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Njegov rob i Njegov poslanik.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾﴾

„O vi koji vjerujete, bojte se Allaha istinski i umirite samo kao muslimani.“⁷

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾﴾

„O ljudi, bojte se svoga Gospodara, Koji vas je od jednog čovjeka stvorio i od njega je drugu njegovu stvorio, pa od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. Bojte se Allaha s imenom čijim jedni druge pitate, i čuvajte rodbinske veze, doista, Allah nad vama bdi.“⁸

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾﴾

„O vi koji vjerujete, bojte se Allaha i govorite ispravno, Allah će vam popraviti vaša djela i oprostiti vam vaše grijeh; a ko se pokorava Allahu i Njegovom Poslaniku, taj će sigurno postići uspjeh veliki.“⁹

⁶ Šejh Albani, rahimehullah, u uvodu djela *Er-Reddul-mufhim*, 5. str., kaže: „Neki govornici na ovo dodaju: 'I tražimo uputu od Njega..', pa čak i više od toga. Neka vode računa o tome da taj dodatak nije spomenut i da nije dopušteno dodati na ono čemu je podučavao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.“

⁷ Prijevod značenja Alu Imran, 102.

⁸ Prijevod značenja En-Nisa, 1.

⁹ Prijevod značenja El-Ahzab, 70-71.

Gospodaru moj, hvaljen neka si kako priliči uzvišenosti Tvoga lica i veličini Tvoje moći! Hvaljen neka si sve dok ne budeš zadovoljan i hvaljen neka si nakon što budeš zadovoljan!

Ova knjiga govori o Osmanskom carstvu, razlozima uspona i pada, daje jasnu sliku o porijeklu Turaka, pojašnjava vrijeme njihova prelaska na islam i govori o njihovim hvale dostojnim historijskim ostvarenjima. Na osnovu vjerodostojnih izvora i zapisa napisane su biografije velikih turskih ličnosti, odgojenih na principima časnog Kur'ana, a koje su dale veliki doprinos u izgradnji islamske kulture i civilizacije, te jačanju pravca ehli- sunneta. U plejadi turskih velikana nalaze se zapisana imena seldžučkih vladara, utemeljiteljâ Osmanskog carstva, Alp¹⁰ Arslana, Nizamul-mulka i Melik-šaha, nesebičnih boraca i pozivača u islam, istinskih zalagača na polju stjecanja znanja i prakse. Najzad, na vrlo umjeren način govori se o uglednicima Osmanskog carstva: Osmanu I, Orhanu, Muratu I, Bajazitu I, Muhammedu Čelebiju¹¹, Muratu II, Muhammedu Fatihu¹², o njihovim osobinama i životnim usmjerenjima, načinu primjene Allahovih zakona glede stvaranja države, kao naprimjer, postepenost, poduzimanja uzroka, popravljjanje ljudi, odbrane vrijednosti i strpljenja u kušnjama. U knjizi se također govori o tome kako su prve vojskovođe ostvarile uvjete postojanosti i čvrstine, pridržavajući se materijalnih i duhovnih smjernica na tom putu, zatim o fazama kroz koje je prolazilo Osmansko carstvo, o napornom i dugotrajnom osvajanju Konstan-tinopola, u kojem su učešće uzeli mnogi učenjaci, islamski pravnici, vojnici i vojskovođe.

U knjizi se pojašnjava da su Osmanlije ostvarile progres u svakom segmentu, na svim šerijatsko-znanstvenim poljima: političkom, ekonomskom, propagandnom i vojnom, ali, isto tako, ukazuje se na neophodnost postojanosti i čvrstine, kod vođa a i kod običnog svijeta.

Zatim se pojašnjava stvarni karakter Osmanskog carstva, temeljne vrijednosti na kojima se razvijalo i značajna djela koja je ponudilo ummetu, kao naprimjer: očuvanje svetih islamskih mjesta od aspiracija portugalskih kršćana, pomoć sjevernoafričkim narodima protiv najezde španskih kršćana i drugih nevjernika, uspostava i izgradnja prirodnog jedinstva između arapskih pokrajina, zaustavljanje i udaljavanje kolonizatorskih trupa u Šamu

¹⁰ Alp – titula ratnika, borca.

¹¹ Čelebi – titula u naučnom aspektu.

¹² U zvaničnim dokumentima osmanske provenijencije kaže se sultan Mehmedhan.

i Egiptu i drugim islamskim zemaljama, zaustavljanje širenja šiitskog, rafidijskog pravca dvanaestoimamija u islamskim pokrajinama koje su se nalazile u sastavu Osmanskog carstva, sprečavanje židovskog naseljavanja Palestine, značajno učešće u širenju islama u Evropi...

U ovom istraživačkom radu razmatrane su određene negativne pojave u Osmanskom carstvu, faktorima koji su u poznom periodu doveli do slabljenja hilafeta: zapostavljanje arapskog jezika – jezika plemenitog Kur'ana i časnog hadisa, pojava iskrivljenog poimanja islamskih propisa, udaljavanje od Allahova, subhanehu ve teala, Šerijata i potpadanje pod utjecaj evropske ideologije.

U knjizi sam govorio o suštinskom karakteru sukoba između vehabijskog pokreta i Osmanskog carstva, sumnjivoj ulozi Muhammeda Alije, koji je stao na stranu Britanije i Francuske u gašenju islamskog buđenja u Egiptu, Hidžazu i Šamu, zatim o Alijevim potezima evropskog karaktera koji su bili usmjereni u pravcu zatiranja islamskih vrijednosti i indoktriniranju muslimana te o masonskom pokretu koji je stajao iza zvanične za (islamski ummet pogubne) politike Muhammeda Alije (zatrovani handžar) koju su neprijatelji koristili u realizaciji svojih ciljeva. Naposljetku, nakon što su se uvjerali u slabost islamskog opredjeljenja, kako Muhammeda Alije tako i njegovih saradnika i vojnika, Muhammed Alija postao je masonska marioneta i odigrao značajnu ulogu u zaustavljanju znanstvenog, ekonomskog i vojnog napredovanja Osmanskog carstva. Time je evropskim državama stavljeno na znanje da Osmansko carstvo nije nedodirljivo i dovoljno jako, što je imalo za rezultat spremnost za djelovanje u pravcu njegove podjele i uništenja čim se za to stvore pogodni politički uvjeti.

Govorio sam o sultanu Mahmutu II¹³, koji je u svom *Naprednom pokretu* učvrstio zapadnu civilizaciju, a zatim o njegovom sinu Abdulmedžidu¹⁴, koji je poslije njega preuzeo vođstvo, a koji je bio podložan utjecaju svog vezira Rešid-paše, čije je djelovanje bilo prožeto masonskom filozofijom. Isto tako, ovdje ćemo vidjeti kako je ovaj vezir, zajedno sa svojim saradnicima, učestvovao u pokretanju evropeizacije, koje je prodiralo na tlo Osmanskog carstva na tri specifična načina:

1. Preuzimanjem vojnog ustrojstva od Zapada;
2. Sekularnim organiziranjem društvene zajednice;

¹³ Sultan Mahmut II (1808.-1839.).

¹⁴ Sultan Abdulmedžid (1839.-1861.).

3. Formiranjem centralne vlasti i uprave u Istanbulu.

Razmatrao sam snažne globalizacijske planove turskih masona, na nivou države, koji su naprijevaru sprovedeni, što je, na kraju, imalo za rezultat donošenje ustava Midhata-paše, 1876. godine. Inače, u historiji islama i islamskih država to je bio prvi slučaj da je usvojen ustav po uzoru na francuski, belgijski i švicarski sekularnih ustav.

Također sam se bavio proučavanjem reorganizacije Osmanskog carstva, čime se zvanično i dokinula islamska država: uspostavljeni su sekularni zakoni, osnovane organizacije čije se djelovanje zasnivalo na sekularnim zakonima... Na taj način država je udaljena od islamskog zakonodavstva glede trgovine, politike i ekonomije, time su sve pokrajine u sastavu Osmanskog carstva, izgubile ugled i vodeću ulogu kod muslimana.

Poštovanom čitatelju objasnio sam kako su osmanlijski predvodnici, idejno okrenuti Zapadu, preuzeli kontrolu nad Osmanskim carstvom, za vrijeme sultana Abdulaziza¹⁵, koji se tim nastojanjima suprotstavljao, ali su ga na kraju ipak svrgli pa potom ubili.

Nadalje, govorio sam o velikim zalaganjima sultana Abdulhamida¹⁶ u službi islamu, odbrani države, ujedinjenju ummeta pod jednu zastavu. Naročito sam ukazao na širenje ideje o otvaranju islamskih univerziteta za vrijeme vladavine Abdulhamida, uprkos postojećoj političkoj situaciji. Tu je ideju sultan Abdulhamid sproveo na sljedeće načine: komuniciranjem i uvezivanjem sa pozivačima u islam, uređivanjem i dovođenjem u red sufijskih tarikata, arabizacijom države, otvaranjem privatnih medresa, izgradnjom željezničke pruge do Hidžaza, rušenjem neprijateljskih planova... Pišući ovu knjigu, naglasio sam i pokušao rasvijetliti cionističko djelovanje kad se radi o potpori neprijateljâ sultana Abdulhamida, a kakvi su bili i izdajnici Ermenije i nacionalisti s Balkana, Pokret jedinstva i napretka¹⁷. U tom periodu cionisti i neprijatelji Osmanskog carstva ujedinili su svoje snage, i to je dovelo do svrgnuća s vlasti sultana Abdulhamida, poduzimajući određene akcije u cilju slamanja i uništenja Osmanskog hilafeta, prilikom čega je došlo do izraženog djelovanje lažnog junaka Mustafe Kemala Atatürka, koji se usredsredio na sekularizaciju Turske, uništavajući islamske vrijednosti, dovodeći u bezizlazan položaj pozivače u islam i

¹⁵ Sultan Abdulaziz (1861.-1876.).

¹⁶ Sultan Abdulhamid II (1876.-1909.).

¹⁷ Ittihad ve Terakki cemiyeti tj. Pokret jedinstva i napretka.

pozivajući u otkrivanje žena i njihovo miješanje s muškarcima. Osim što u ovoj knjizi nisu izostavljeni ni radosni nagovještaji o budućem procvatu islama u Turskoj, koji će biti ostvaren uz velike napore islamskih pokreta, u raznim periodima. I to čitateljima nalaže da budućnost islama u Turskoj, ali i u cijelom svijetu, očekuju sa svjetlom imana u srcu.

Na kraju, naveo sam razloge pada Osmanskog hilafeta, podvodeći ih pod časni Kur'an. A tih je razloga mnogo, između ostalih, izdvajamo sljedeće: zastranjivanje ummeta u vjerskim principima, kao naprimjer, zapostavljanje principa privrženosti i odricanja; ograničeno poimanje ibadeta, raširenost širka i novotarija, pojava zabludjelih sufija kao snažne grupacije u islamskom društvu koja zastupa uvjerenja, ideje i prakticiranje vjere koji su u koliziji s Kur'anom i Hadisom. Općenito, time sam upozorio na opasnost i nečasnu ulogu zabludjelih skupina u slabljenju ummeta. Također sam upozorio na šiije rafidije, duruze, nusajrije, ismailije, kadijanije, behaije i neke druge zabludjele skupine čije je djelovanje nadasve pogubno za islam. U djelu sam govorio i o gubljenju vjerskog vođstva kao razlogu slabljenja ummeta, naročito kada učenjaci ummeta postanu marionete u rukama nepravednih vladara, kada se natječu u funkciji i položaju, usljed čega dolazi do zapostavljanja njihove istinske zadaće. Ova će nam knjiga kazati da je izučavanje vjerskih znanosti pod kraj Osmanskog carstva postalo suhoparno, jer su se učenjaci zaokupljali sažetim tekstovima, njihovim pojašnjenjima i opaskama, udaljavajući se od istinskog duha islama, sazdanog na Allahovoj Knjizi i Hadisu. Mnogi učenjaci zabranjivali su idžtihad (uzimanje propisa neposredno iz vjerskih izvora i odbacivanje mezhepske pristrasnosti i slijepog slijedenja), a onoga koji je pozivao idžtihadu optuživali su teškim optužbama koje su ponekad dosezale toliko daleko da su ih optužili za veliki grijeh, dok su, na drugoj strani, pojedini slijepi sljedbenici zapadali čak i u nevjerstvo. Iz ove ćemo knjige saznati o nepravdi koja se proširila državom, raskalašenosti i poniranju u strastima, velikom razilaženju i cijepanju, i svim pogubnim posljedicama udaljavanja od Allahova Šerijata, a neke od njih jesu politička, vojna, ekonomska, naučna, moralna i društvena kriza. Saznat ćemo kako je ummet izgubio sposobnost i moć odupiranja i zaustavljanja neprijatelja, kako je koloniziran i idejno pobijeđen nakon što je izgubio preduvjete čvrstine i postojanosti, zapostavio materijalne i moralne razloge, zaboravio na Allahove zakone, koji regulišu uspjeh određenog naroda, odnosno iziskuju njegovu propasti.

Svevišnji Allah rekao je:

﴿ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴾ (٩٦)

„A da su stanovnici sela i gradova vjerovali i grijeha se klonili, Mi bismo im blagoslove i s neba i iz zemlje slali, ali, oni su poricali, pa smo ih kažnjavali za ono što su zaradili.“¹⁸

Ovaj skromni rad podložen je svakoj dobronamjernoj kritici i savjetu. U suštini, ovo je lijep pokušaj sakupljanja, rasporeda, komentara i objašnjenja historijskih događaja koji su se dešavali za vrijeme Osmanskog carstva, a koji su se javljali pod utjecajem i djelovanjem različitih skupina i njihovih neprijateljskih aspiracija, što je, opet, bila posljedica različitih vjerskih uvjerenja, pravaca, ciljeva, vrijednosti i ostvarenja. Stoga, ako sam pogodio, to je od Allaha, Jedinog, a ako sam pogriješio, odstupit ću od svog mišljenja ako me neko uvjeri da sam pogriješio; prihvatam kritiku, odgovor i savjete.

Ovom knjigom želim sljedeće:

1. Rasvjetljavanje istine u vezi s likom i djelima velikodostojnika Osmanskog carstva, poput Osmana I, Orhana, Muhammeda Fatiha i drugih autoriteta;
2. Pojašnjenje politike koju je Osmansko carstvo dugo vodilo;
3. Obraćanje posebne pažnje na razloge koji su doprinijeli izgradnji Osmanskog carstva, ali i na razloge koji su doveli do njegova slabljenja, pada i, odatle, fizičkog nestanka;
4. Pojednostavljenje izvlačenja pouka i koristi, i to spoznajom stanja država, promatranjem Allahovih zakona u prostranstvima, u pojedincima i zajednicama;
5. Ukazivanje na golemih spletki kojima je bilo izloženo Osmansko carstvo od kršćana, židova, turskih sekularista i drugih din-dušmana;
6. Razotkrivanje laži i potvora Osmanskog carstva od otrovnih pera i objašnjenje neispravnosti tvrdnje koja Osmansko carstvo naziva kolonizatorima a njen period kolonizacijom, poput francuskog i engleskog kolonijalizma;

¹⁸ Prijevod značenja El-Earaf, 96.

7. Odbrana naše braće po vjeri (Osmanlija) koji su bili izloženi nepravdi, pa su im kroz historiju pripisivane neispravnosti i laži od židova, kršćana, arapskih i turskih sekularista. Zbog toga želim upoznati buduće generacije upoznati s istinitim činjenicama u vezi s Osmanlijama;

8. Isticanje velike borbe koju su poduzele Osmanlije, njihovih poduhvata u pozivu Allahu, kao i nastojanjima neprijatelja ovoga ummeta u gašenju toga poziva, izazivanje sumnji u njega, napada na njegovu suštinu...;

9. Upoznavanje s bogatstvom historijskih islamskih biblioteka preplavljenim istraživačkim radovima zasnovanim na ispravnom uvjerenju i ispravnom rezonu, daleko od orijentalističkih podvala i sekularnih ideja, a oni historijske činjenice nastoje preokrenuti u svoju korist;

10. Upoznavanje s reformističkim pokretima (koji zaslužuju pohvalu i uvažavanje) zasnovanim na principima časnog Kur'ana i Hadisa glede akide, ibadeta, morala, poslovanja i općenito svim životnim segmentima;

11. Upoznavanje nekih učenjaka praktičara, pravnika, dobro upućenih u vjerske znanosti, koji su se zalagali za izgradnju Osmanskog carstva i odgajanje ummeta (tu su, između ostalih, Ahmed Molla Gurani, Šejh Ak Šemsuddin, poznatiji kao Muhammed b. Hamza i neki drugi).

Knjiga se sastoji od predgovora, šest glava i zaključka.

Predgovor: Savremeni pristup u izučavanju historije Osmanlijskog carstva

Glava prva: Porijeklo Turaka

Ova se glava sastoji od tri poglavlja:

- Porijeklo i domovina Turaka;
- Uspostava seldžučke države;
- Pad seldžučke države.

Glava druga: Uspostava i osvajanja osmanlijske države

Ova se glava sastoji od šest poglavlja:

- Utemeljitelj osmanlijske države;
- Sultan Orhan b. Osman;
- Sultan Murat I;
- Sultan Bajazit I;
- Sultan Muhammed I;

- Sultan Murat II.

Glava treća: Muhammed Fatih i osvajanje Konstantinopola

Ova se glava sastoji od sedam poglavlja:

- Sultan Muhammed Fatih;
- Duhovni osvajač Konstantinopola šejh Ak Šemsuddin;
- Utjecaj oslobođenja Konstantinopola na Evropu i islamski svijet;
- Razlozi oslobađanja Konstantinopola;
- Najvažnije osobine Muhammeda Fatiha;
- Ostvarenja Muhammeda Fatiha glede napretka i civilizacije;
- Oporuka sultana Muhammeda Fatiha svome sinu.

Glava četvrta: Moćni vladari poslije vladavine Muhammeda Fatiha

Ova se glava sastoji od devet poglavlja:

- Sultan Bajazit II;
- Sultan Selim I;
- Sultan Sulejman I Veličanstveni;
- Osmanlijska država i istočna Afrika;
- Veliki gazija Hasan Aga Tuši;
- Gazija Hasan Hajruddin Barbarosa;
- Politika Saliha er-Rajisa;
- Politika Hasana b. Hajruddina u blokadi Španije;
- El-Mutevekkilualallah b. Abdullah el-Galib es-Sadi.

Glava peta: Početak slabljenja Osmanlijskog carstva

Ova se glava sastoji od jedanaest poglavlja:

- Sultan Selim II;
- Sultan Murat III ;
- Sultan Mehmed III;
- Sultan Ahmed I;
- Pojedini nestabilni vladari;
- Sultan Selim III ;
- Korjeni francusko-krstaških osvajanja;
- Sultan Mahmud II;
- Sultan Abdulmedžid I;
- Sultan Abdulaziz;
- Sultan Murat V;

Glava šesta: Vladavina sultana Abdulhamida II

A ova glava obuhvata osam poglavlja:

- Sultan Abdulhamid;
- Islamski univerzitet;
- Sultan Abdulhamid i židovi;
- Sultan Abdulhamid i Pokret jedinstva i napretka;
- Svrgnuće sultana Abdulhamida II;
- Vlast radikalaca i kraj Osmanlijskog carstva;
- Radosne vijesti islama u današnjoj sekularnoj Turskoj;
- Razlozi pada.

Zaključak istraživačkog rada

Na kraju, molim Svevišnjeg Allaha da ovo djelo bude iskreno učinjeno, radi Njegovog plemenitog lica, da me nagradi za svako slovo koje sam napisao, da ga učini na vagi mojih dobrih djela i da nagradi muslimane koji su mi, sa svim raspoloživim, pomogli da ga privedem kraju.

Slavljen neka si, Allahu moj, i hvaljen! Svjedočim da nema boga osim Tebe, od Tebe oprosta tražim i Tebi se kajem. Naša posljednja dova glasi: „Neka je svaka hvala samo Allahu, Gospodaru svjetova!”

dr. Alija Muhammed b. Muhammed es-Sallabi
Oprostio mu Allah, njegovim roditeljima
i svim muslimanima!

PREDGOVOR

Savremeni pristup u izučavanju historije Osmanlijskog carstva

Mnogi evropski historičari: židovi, kršćani, sekularisti i drugi din-dušmani otvoreno su se okomili na historiju Osmanskog carstva upotrijebivši razne metode. Posegnuli su za iznošenjem i širenjem neistina, izmišljanjem činjenica, unošenjem sumnji u sve segmente djelovanja Osmanskog carstva i potiranjem istinskog vjerskog uvjerenja kada se radi o uspostavi islamskog hilafeta. Većina arapskih historičara, uglavnom priklonjenih nacionalnim i sekularnim idejama, postupila je na identičan način. Također, i turski historičari, pod utjecajem sekularista predvođenih Mustafom Kemalom Ataturkom, predstavljali su period Osmanskog carstva u potpuno pogrešnom svjetlu, temeljeći svoje stavove na židovsko-kršćanskim pisanjima o historiji Carstva. Na taj su se način turski historičari u potpunosti opredijelili za zastupanje i širenje nacionalno-sekularnih ideja u Turskoj, nakon Prvog svjetskog rata.

Evropski historičari zasnovali su svoj stav na rezultatima velikih osmanlijskih osvajanja, naročito nakon pada Kostantinopola, prijestolnice Bizantijske imperije, koju su Osmanlije pretvorile u prijestolnicu islama, nazvavši je *Islam bol*¹⁹ – Zemlja islama, što se negativno odrazilo na Evropljane i pojačalo njihovu mržnju prema islamu, koju su iskazivali verbalno i praktično, a naročito u pisanoj formi. Osmanlije su nastojale nastaviti osvajanja radi pripajanja Rima Osmanskom carstvu, te nastaviti voditi džihad sve dok ne pregaze Evropu i stignu do Endelusa (Španije), da spase tamošnje muslimane. Evropa je živjela u strahu, a Evropljani su odahnuli tek kad je umro sultan Muhammed Fatih.

Predstavnici kršćanstva, učenjaci, pobožnjaci i vladari podsticali su evropsko građanstvo na mržnju i neprijateljstvo prema islamu i muslimanima. Vjerski ljudi podsticali su i usmjeravali široke narodne mase na davanje dobrovoljnih priloga, kao jednog od oblika pomoći u suprotstavljanju muslimanima – „nevjernicima i barbarima“, kakvim su ih oni smatrali. Kada god bi Osmanlije pobijedile ove mobilizirane snage, to bi

¹⁹ Istanbul ima više historijskih imena, a jedno od njih jeste i *Islam bol* što, znači pored spomenutog, znači i mnogo islama.

uvijek samo povećalo njihov prezir i mržnju prema islamu i njegovim sljedbenicima. Kršćanski velikodostojnici iznosili su mnoge neistine o Osmanlijama, nazivali su ih gusarima, zvijerima, prostacima i divljacima, tako da su se te neistine, naravno, našle zabilježene u djelima evropskih historičara.

Kršćanski velikodostojnici pokrenuli su medijsku kampanju protiv islama, prvenstveno radi očuvanja svojih političkih i materijalnih ciljeva. Rezultati ove kampanje bili su očigledni: određene vladarske porodice u Evropi uspjele su duži period zadržati vlast u mnogim evropskim zajednicama i tako steći ogromno bogatstvo te oko sebe okupiti mnogobrojne sljedbenike koji su aktivno sudjelovali u zabludjivanju širokih narodnih masa.

Iako su evropske zajednice bile ogorčene ovim zabludjelim vladarima, naročito nakon otkrivanja njihovih zabluda o novoj etapi progresivne Evrope, ipak ih nisu mogli odbaciti jer im je bila neophodna njihova pomoć u suprotstavljanju islamskom svijetu, a posebno osmanlijskoj državi. Otuda su evropske vojne snage, uz bezrezervnu vjersku, ekonomsku, političku i kulturnu podršku, krenule u osvetu islamu i muslimanima. U tom pohodu pridružili su im se književnici i historičari, plasirajući lažne činjenice i šireći sumnju u islamske principe i historiju islamske vjere. Ta nastojanja najvećim dijelom bila su usmjerena protiv osmanlijske države.

Evropski židovi također su učestvovali u ovoj najezdi protiv osmanlijske države i općenito protiv islama, svojim otrovnim perima i fanatičkim idejama. Židovsko neprijateljstvo prema osmanlijskoj državi naročito se povećalo nakon svih bezuspješnih pokušaja otimanja bilo koje od zemalja u sastavu osmanlijske države u kojima su željeli uspostaviti svoj politički subjekt. To su pokušali puna četiri stoljeća, koliko je trajala sunitska osmanlijska država. Židovi, uz pomoć kršćana i drugih zapadnih kolonizatorskih zemalja i masonskih loža, uspjeli su ostvariti svoje ciljeve zahvaljujući nacionalnim sistemima uspostavljenim na zapadu i u islamskom svijetu, koje su opisivali kao progresivne i napredne, dok su osmanlijski hilafet, i pored dugotrajnog egzistiranja, optuživali za ne-razvijenost, zaostalost, stagnaciju i sl. Masonske lože – skrivene židovske organizacije i svjetske antiislamske moćne sile smatrale su da je iskrivljivanje povijesnih činjenica o jakoj osmanlijskoj državi jedan od najvažnijih ciljeva.

Što se tiče arapskih historičara u muslimanskom svijetu, oni su išli stopama neprijatelja osmanlijskog hilafeta koji su 1924. godine, predvođeni Mustafom Kemalom Atatürk, ostvarili zamisao o ukidanju islamskog

hilafeta, što se i ostvarilo, nakon čega sekularna turska vlada u potpunosti mijenja dotadašnje državno uređenje i u sve državne sektore uvodi sekularna načela: socijalni, ekonomski, politički, i to nauštrb islamskog zakona, koji je vladao u Turskoj od uspostave osmanlijske države. Ovakva vlada ujedinila se evropskom politikom, neprijateljski orijentiranom prema islamskim i arapskim zemljama, i učestvovala u ujedinjenju evropskih vojnih saveza nakon završetka Drugog svjetskog rata, a čije ujedinjenje nisu podržali arapski islamski narodi i pojedine arapske vlade. Turska je bila jedna od prvih zemalja koje su priznale izraelski politički entitet u Palestini, 1948. Godine. To je imalo za posljedicu da islamske, arapske zemlje stanu u odbranu svojih nacionalnih vlada nakon nestanka osmanlijske države, koja se borila protiv svakoga ko je nastojao napasti i okupirati i jedan pedalj muslimanske zemlje.

Shodno tome, arapski historičari, posebno nakon usaglašavanja svojih stavova sa stavovima evropskih historičara u vezi s iskrivljivanjem historije osmanlijskog islamskog hilafeta, imali su jak razlog za preuzimanje zapadnjačke metodologije istraživanja u ovoj oblasti.

Mnogi arapski historičari bili su pod utjecajem materijalne evropske civilizacije, tako da su sve pozitivnosti i napredak ostvaren u svojim zemljama pripisali evropskoj kulturi, dalekoj od Božijeg zakona. Početak moderne arapske povijesti smatrali su od uspostave francuske kolonije u Egiptu i Šamu i događaje koji su prethodili rušenju barijera između Istoka i Zapada, a što je također imalo za posljedicu uspostavu nacionalne države za vrijeme Muhammeda Alije, u Egiptu. Istovremeno, osmanlijski hilafet osudio je sva ta dešavanja, stavši u odbranu prava muslimanskog naroda na vjersko opredjeljenje, pokušavajući ih zaštititi od brutalnih napada i najezdi koje su poduzimali evropski kršćani.

Evropske sile prihvatile su državno ustrojstvo suprotno islamskom hilafetu i, uz podršku historičara i intelektualaca u Egiptu i Šamu, pristupili izgradnji i učvršćivanju nacionalnih okvira. Između ostalih, ti historičari i intelektualci jesu sljedeći: El-Bustani, El-Jazidži, Džordž Zejdan, Edib Ishak, Selim Nikaš, Fereh Antuan, Šibli Šamil, Selama Musa, Henri Curiel, Hillel Schwartz. Primjetno je da su ovi intelektualci uglavnom bili kršćani i židovi, pripadnici masonskog pokreta koji je na islamski istok prvi put došao za vrijeme Napoleonovih osvajanja i francuske kolonizacije, a raširio se za vrijeme vladavine Muhammeda Alije.

Neprijatelji islamskog naroda uvidjeli su da je bezrezervna potpora nacionalnog poretka garant slabljenja islamskog naroda i eliminacije osmanlijskog hilafeta.

Masonska loža uspjela je ostvariti dominaciju nad liderima nacionalnog poretka unutar islamskih zemalja, koji su se povinovali zahtjevima masonske lože a ignorirajući zahtjeve svojih naroda, posebno zahtjeve svoje vjere, islama, koja predstavlja stvarni odraz civilizacijskog napretka muslimana, njegove kulture i znanosti. Ovaj pogrešni pristup arapskih historičara u općem smislu nije se promijenio ni nakon vojnog udara u Egiptu 1952. godine, kada su se najviše vojne vlade – utemeljene na sekularnom opredjeljenju u svim aspektima, uključujući kulturni i intelektualni aspekt – okrenule potpori nacionalnog poretka, doživljavajući osmanlijski hilafet i Osmanlije kao invaziju i okupaciju islamskih i arapskih naroda. Za sve negativne pojave u arapskom svijetu: zaostalost, slabost, stagnaciju i propadanje – okrivili su osmanlijski hilafet. Smatrali su da su pokreti doveli do neslaganja i pobune u osmanlijskom periodu. Ovi pokreti bili su motivirani osobnim ambicijama ili podržani od vanjskih snaga, neprijateljski raspoloženih prema islamskom hilafetu, poput pokreta Alija-bega Velikog u Egiptu, Alkarmanlina u Libiji, Omera Zahira u Palestini, El-Husejnijina u Tunisu, El-Manijina i Eš-Šihabijina u Libanonu i drugih, a sve radi jačanja i ukorjenjivanja nacionalističkog poretka za koji su se zalagali. Naprotiv, tvrdili su da je Muhammed Alija nacionalistički vođa, pokušao ujediniti arapski svijet, ali mu je pokušaj propao jer on nije bio arapskog porijekla, tj. nije bio Arap. Međutim, zaboravili su da je on imao lične ambicije koje su ga vezale za kolonizatorsku politiku jer je i ona podržavala njegov ostanak na vlasti, čime je ostvarivala i svoje ciljeve, prije svega, napade na saudijsku selefijsku državu i utjecaj na slabljenje osmanlijskog hilafeta. Masonska loža davala mu je podršku u napadu na islamske snage u regionu koji je trebao pripremiti za kasniju zapadno-kršćansku okupaciju. Židovska masonska loža ujedinila se sa zapadnim kolonijalnim silama i lokalnim snagama koje su, nošenim određenim težnjama pomogle to ujedinjenje, tako da su se svi udružili u uništenju islamske snage, ograničenju slobode naroda, uništenju njihovih dobara, uspostavi diktatorske vlasti podržane zapadnim savremenim vojnim naoružanjem. Ovo je presjek onoga što je uradio Muhammed Alija.

Neki selefijski historičari s arapskog istoka ponekad su učestvovali u napadu na osmanlijski hilafet, podstaknuti neprijateljskim odnosom

osmanlijskog hilafeta prema selefijskoj davi u mnogim fazama, a povod tome bila su, opet, nastupanja zapadnih kolonijalnih sila, zbog čega su se osmanlijski vladari i suprotstavili muslimanskim snagama u Nedždu, centru selefijske dave. Također, arapski historičari učestvovali su u napadu na Osmansko carstvo i zbog njegovog sufijskog usmjerenja kroz čiju manifestaciju dolaze u pitanje temelji islamskog vjerzakona, a da ne govorimo o ponajvećem razlogu: da su u posljednjim godinama hilafeta njime zavladaali zagovornici turskog nacionalizma koji su se time udaljili od islamskog pravca koji je dugi niz godina obilježavao osmanlijsku državu i podsticao sve muslimane da odano stoje na njenom braniku.

Što se tiče marksističkih historičara, nimalo ne oklijevajući, i oni su podsticali na rat protiv osmanlijske države, smatrajući da je period osmanlijske vladavine bio oličenje suverene vladavine feudalnog sistema, koji je dominirao poviješću srednjovjekovne prošlosti. Također, marksistički historičari smatrali su da Osmanlije nisu uspjele modernizirati nijedan postojeći pogon niti povećati proizvodnu snagu, tvrdeći da moderna povijest počinje s pojavom buržoazije i nastankom kapitalizma, što je izazvalo promjene u gospodarskim i socijalnim aspektima početkom devetnaestog stoljeća. U tome su se složili s evropskim historičarima liberalnog usmjerenja, kao i s predstavnicima nacionalističkog pokreta. Pojedini historičari i intelektualci iz reda kršćana i židova aktivno su djelovali na promicanju dvaju pravaca, zapadnog i marksističkog, promovirajući ih u svojim autorskim radovima i prevodeći njihova djela. To je podržala masonska loža koja je pokušavala na sve moguće načine ostati daleko od ekumenizma u ma kojem obliku. Preferirali su nacionalistički poziv u lokalnom i regionalnom smislu, poput projekta *Plodni polumjesec* u Siriji, te projekta *Ujedinjenje jedinica Nila* između Egipta i Sudana, kao što su bili i aktivni u unapređenju ograničenih nacionalnih pravaca, kao što je faraonski poziv u Egiptu, asirski u Iraku, feničanski poziv u Siriji itd.

Što se tiče turskih historičara koji su se isticali u zagovaranju turskog nacionalizma, snosili su veliku odgovornost u određenim razdobljima osmanlijskog hilafeta, utoliko prije jer su potpomagali političke i intelektualne pravce koji su prevladavali u njihovoj zemlji i koji su nosili sa sobom sve aspekte prethodnih razdoblja slabosti i podložnosti, ili su snosili golemu odgovornost zbog dovođenja Turaka pred kolaps i u nezavidan položaj u kojem se tada nalazio i autoritet hilafeta, koji je postao formalan nakon svrgnuća sultana Abdulhamida 1909. godine, kada je izgubio mnoge bitke,

nakon ulaska u Prvi svjetski rat. Posljedica toga bio je gubitak mnogih teritorija i njihovo predavanje uz potpisivanje ugovora 1918. godine. Nacionalistički pokret pod vođstvom Mustafe Kemala Atatürka uspio je spasiti Tursku ovog poniženja i povratiti veliki broj turskih teritorija, prisiliti Grčku i snage koje je ona podržavala da utječu na položaj turskih intelektualaca a preko nekih Arapa koji su podržavali zapadne saveznike tokom Prvog svjetskog rata protiv hilafeta i podizanje revolucije u njemu, godine 1916. Bez obzira na različite i odvojene uzroke, brojni historičari složili su se da je povijesti osmanlijskog islamskog hilafeta iskrivljena i krivotvorena. Historičari koji su radili na iskrivljavanju istine o Osmanskom carstvu oslanjali su se na laži i klevete, sumnje i potvore... U njihovim knjigama i naučnim studijama vladala je slijepa mržnja, pogrešni poticaji nadasve daleko od stvarnosti, pa je to dovelo do reakcija muslimana i odgovora na optužbe i sumnje usmjerene protiv Osmanskog carstva. Možda je jedno od najbitnijih, najopsežnijih i najistaknutijih takvih korisnih djela – djelo dr. Abdulaziza eš-Šenavija, u tri velika toma, pod naslovom *Osmanlijska država je islamska država na koju su iznesene potvore*. Međutim, unatoč uloženom trudu, islamskim motivima i objektivnosti koji su obilježili većinu ovoga djela, ovo nije obuhvatilo sve segmente osmanlijskog razdoblja. Također, može mu se prigovoriti s nekoliko prigovora i zapažanja, kao što je prigovor na njegov govor o suštini janjičara, koji ne može proći ako se u obzir uzmu pravila naučnog istraživanja. Pohvalno zalaganje na ovom polju dao je i veliki istraživač, poznati profesor i stručnjak u povijesti osmanlijskog hilafeta, dr. Muhammed Harb, koji je islamskom ummetu ponudio nekoliko vrijednih knjiga: *Osmanlije kroz povijest i civilizaciju*, *Sultan Muhammed Fatih – osvajač Carigrada i pobjednik Rimljana*, *Sultan Abdulhamid – posljednji veliki osmanlijski sultan*. Jedno od vrijednih djela iz povijesti osmanlijske države darovao je i dr. Muveffek Benul-Mirdža *Buđenje bolesnog čovjeka, ili buđenje sultana Abdulhamida, ili osmanlijskog hilafeta* (magistrski rad), gdje je plasirao brojne stručno dokumentirane činjenice i snažne argumente, a tu su i djela drugih savremenih pisaca.

Međutim, postoje aspekti u povijesti osmanlijskog hilafeta, kao i u našoj islamskoj povijesti u modernoj eri, koje treba razmotriti iz islamske perspektive, a što bi doprinijelo isticanju činjenica i popravljajući nepravilnosti uzrokovanih tumačenjima naše povijesti iz perspektive nacionalista,

koja su koristila našim neprijateljima na prvom mjestu, a koja su oni, zatim, upotrebljavali u cijepanju islamskih naroda.

Naša je obaveza, kada pišemo o savremenoj povijesti, pojasniti i istaknuti ulogu masonske lože i zapadnih nastojanja u oblikovanju i izradi povijesti. To je učinila skupina židovskih i kršćanskih doušnika, zastupnici liberalnog i sekularnog pravca. Isticali su elemente masonizma u povijesnim scenama i ulogu masonskog pokreta u stajanju uz oslobodilačke pokrete.

Uistinu, islamska povijest, kako rana tako i moderna, na meti je svih, prema islamu neprijateljski raspoloženih, snaga, jer je smatraju akaidskom, intelektualnom i obrazovnom osnovom u izgradnji i oblikovanju islamske личности, islamskog identiteta.²⁰

Ovo je skroman pokušaj rasvjetljavanja osmanlijske povijesti općenito i uloge osmanlijskog hilafeta u Sjevernoj Africi. Ovo istraživanje proteže se od starih korjena na kojima je uspostavljena osmanlijska država pa sve do pada hilafeta koji se desio zahvaljujući engleskom klijentu, velikom ateisti, Mustafi Kemalu Ataturku. U ovom istraživanju, ukazujem na uzroke koji su doveli do jačanja osmanlijske vlasti, kao i uzroke koji su kasnije doveli do njenog slabljenja. Također, istraživač spominje osobine uglednika i jakih sultana (vođa), njihovo okupljanje oko učenih ljudi, njihovu primjenu Allahovog zakona, velika zalaganja u širenju islama, odbrani islamskih zemalja od kršćana koji ni dan-danas ne prestaju. Istraživač se pridržava pravca sljedbenika sunneta prilikom izlaganja događaja, nastojeći biti pravedan i umjeren prilikom ocjene događaja, nadajući se da će time pokušati ispraviti mnoge laži i zablude u vezi s osmanlijskom islamskom državom.

A Allah, subhanehu ve teala, stoji iza dobre namjere i upućuje na Pravi put.

²⁰ *Kiraetu džedida fi tarihi usmanijjin*, dr. Zekerije Bijumija, 7-17. str.

GLAVA PRVA
PORIJEKLO I DOMOVINA TURAKA

1. poglavlje

Porijeklo i domovina Turaka

U oblasti koja se nalazi iza rijeke²¹, a koja se danas naziva Turkistan, i koja se prostire od mongolskih brežuljaka i Sjeverne Kine na istoku, prema Kaspijskom moru na zapadu, od Sibirskih ravnica na sjeveru, prema Indijskim i Perzijskim predjelima Perzije na jugu – nastanile su se brojne porodice plemena Oğuzi,²² poznate pod imenom Turci.²³

Zatim, ova plemena u drugoj polovini šestog stoljeća učinila su veliku seobu u Malu Aziju.²⁴ Historičari spominju mnoge razloge koji su doprinijeli seobi. Jedni tvrde da je razlog ekonomske prirode. Velika suša i mnogobrojno porijeklo utjecali su da predjeli na kojima su bila smještena ova plemena, postanu pretijesni, usljed čega su mnoge porodice krenule u potragu za hranom, ispašom i udobnim životom.²⁵ Drugi historičari spominju da je razlog seobe ovih plemena bio političke prirode. Druga, mongolska plemena, mnogobrojnija i snažnija, prisilila su ih na seobu i traganje za novim predjelima, sigurnijim i dugotrajnijim.²⁶ Ovog je mišljenja i dr. Abdullatif b. Abdullah b. Duhejš.²⁷

Dakle, plemena Oğuzi bila su prisiljena učiniti seobu na zapad, pa su se zaustavili u blizini obala rijeke Džejhun.²⁸ Određeno su vrijeme boravili u Taberistanu i Džordžanu.²⁹ Na taj su se način fizički približili muslimanskim predjelima koje su muslimani oslobodili nakon bitke Nehavend i pada sasanidske države u zemljama Perzije 21. godine po Hidžri – 641. godine.³⁰

²¹ „Zemlje iza rijeke“ naziv je za područje današnje Srednje Azije i područje Kavkaza koje ograničavaju dvije rijeke, istočno i zapadno: Džejhun i Sejhun (Amu-Darja i Sir-Darja).

²² Vidjeti: *Tarihu turk fi Asija vusta*, Bartoled, prijevod Ahmed el-Id, 106. str.

²³ Vidjeti: *Ahbaru umeru ve muluk seladžika*, Muhammed Nuruddin, 2-4. str.

²⁴ Tek bitkom kod Malazgirta ili Mancikerta 1071. godine, mnogobrojnim turskim plemenima bila su otvorena vrata Anadolije i, kasnije, Male Azije.

²⁵ Vidjeti: *Kijamu devleti Usmanijja*, dr. Abdullatif Duhejš, 8. str.

²⁶ Vidjeti: *Kitabu suluk*, Ahmeda el-Makrizija, 1/3.

²⁷ Vidjeti: *Kijamu devleti Usmanijja*, 8. str.

²⁸ Džejhun je Amu-Darja, rijeka u Aziji (op. prev.)

²⁹ Vidjeti: *El-Kamil fit-tarih*, 8/22.

³⁰ Vidjeti: *Nehavend*, Ševkija Ebu Halilija, 55-70. str.

Povezanost Turaka s islamskim svijetom

22. godine po Hidžri – 642. godine islamska je vojska krenula u oslobađanje zemalja Baba, čiji su stanovnici bili Turci. Tokom tih osvajanja zapovjednik islamske vojske Abdurrahman b. Rebia sreo se s turskim vođom Šeherberazom. Turski je vođa zatražio od Abdurrahmana sporazum i pokazao spremnost za učestvovanje u islamskoj vojsci u borbi protiv Armenijaca. Abdurrahman ga je uputio glavnom vojskovođi Suraki b. Amru. Šeherberaz se susreo sa Surakom, i on je prihvatio njegov prijedlog te je s tim u vezi poslao dopis halifi Omeru b. el-Hattabu, radijallahu anhu; halifa je prihvatio tu ponudu. Naposljetku, potpisan je sporazum, i poslije toga nije bilo rata između muslimana i Turaka, već su zajedno krenuli u oslobađanje zemalja Armenije.³¹

Islamska je vojska krenula u oslobađanje sjeveroistočnih zemalja Perzije, usljed čega je došlo do širenja Allahove, subhanehu ve teala, vjere. Nakon pada Perzije, koja je bila velika prepreka islamskoj vojsci u daljnjim islamskim oslobađanjima, omogućeno je kretanje svim plemenima s tih prostora. Među tim plemenima bili su i Turci. Na taj je način došlo do povezivanja Turaka s islamskim plemenima. Turci su prihvatili islam i priključili se mudžahidima te širili islam i uzdizali Allahovu riječ.³²

Za vrijeme vladavine pravednog halife Osmana b. Affana, radijallahu anhu, okončano je oslobađanje teritorija Taberistana. Zatim, muslimani su prešli rijeku Džejhun 31. godine po Hidžri i ušli u zemlje iza rijeke³³. Mnogobrojni Turci primili su islam i postali njegovi branitelji i učesnici u borbi za širenje Allahovog poziva među ljudima.³⁴

Islamska vojska nastavila je s oslobađanjima. Oslobođena je Buhara, za vrijeme vladavine Muavije b. Ebu Sufjana. Zatim je snažna islamska vojska krenula dalje, sve dok nije stigla do Semerkanda. Islamska je država time ojačala. Sve zemlje iza rijeke bile su pod pravednom islamskom vladavinom i uživale u plemenitoj islamskoj civilizaciji.³⁵

³¹ Vidjeti: *Tarihu umem ve muluk*, Muhammed b. Džerir et-Taberi, 3/256-257.

³² Vidjeti: *Devletu Usmanijj ave šerk arebi*, Muhammeda Enisa, 12-13. str.

³³ „Zemlje iza rijeke” je naziv za područje današnje Srednje Azije i područje Kavkaza koje ograničavaju dvije rijeke, istočno i zapadno: Džejhun i Sejhun (Amu-Darja i Sir-Darja).

³⁴ Vidjeti: *Futuh buldan*, Ahmeda b. Jahje el-Belazirija, 405-409. str.

³⁵ Vidjeti: *Horosan*, Mahmuda Šakira, 30-35. str.

U dvorcima abasijskih halifa i vođa povećao se broj Turaka. Preuzimali su vojne i diplomatske funkcije, tako da je među njima bilo i vojnika i vojskovođa a i pisara: blagošću i poslušnošću dospjeli su na visoke funkcije.

Kada je Mutesim postao halifa, otvorio je vrata napretku Turaka. Ustupio im je neka vodeća mjesta, pa su učestvovali u rješavanju državnih pitanja. Mutesimova politika imala je za cilj slabljenje perzijskih osvajanja, što je, između ostalog, predstavljalo glavnu brigu abasijske države, još od vladavine halife Memuna.³⁶

Mutesimova briga za položajem Turaka bila je razlog velike međusobne mržnje stanovništva i vojske. Mutesim se pobojavao prevrata, pa je sagradio novi grad, Samaru, udaljen od Bagdada oko 125 km, i nastanio se u njemu zajedno sa svojom vojskom i pomoćnicima.

Tako je došlo do pojave Turaka u značajnim razdobljima islamske historije. Uspostavljena je njihova velika država koja je imala jaku vezu s vladarima Abasijske imperije. Njihova država bila je poznata kao seldžučka država.³⁷

³⁶ Vidjeti: *Kijamu devleti Usmanijja*, 12. str.

³⁷ Ibid, 12. str.

2. poglavlje

Uspostava seldžučke države

Pojava Seldžuka na poprištu događanja na arapskom, islamskom istoku imala je veliki utjecaj na promjenu tamošnje političke situacije, u mjestima gdje su se sporili abasijska sunitska vlast, s jedne, i fatimijska šiitska vlast, s druge strane.

Seldžuci su u petom stoljeću po Hidžri (jedanaestom stoljeću po gregorijanskom kalendaru) osnovali veliku tursku državu, koja je obuhvatala Horosan i predjele koji su se nalazili iza rijeke, Iran, Irak, zemlje Šama i Malu Aziju. Rej, u Iranu, a zatim Bagdad, u Iraku, bili su prijestolnica seldžučke vlasti, dok su seldžučke državnice nastale u Horosanu i predjelima iza rijeke Kerman, u zemljama Šama (šamski Seldžuci) a u Maloj Aziji bili su Seldžuci Rimljani. Seldžučkog sultana podržavali su Iran i Irak.

Seldžuci su podržali abasijsku vlast u Bagdadu, pomogli njen sunitski pravac kojem je ozbiljno bila zaprijetila naježda buvejhijina, šiija u Iranu i Iraku i ubejdija fatimija u Egiptu i Šamu. Seldžuci su u potpunosti zaustavili prodor Buvejhijina i stali nasuprot hilafeta ubejdija fatimija.³⁸

Seldžučki predstavnik Tuğrul-bey uspio je uništiti buvejhijisku vlast 447. godine po Hidžri, u Bagdadu, suzbiti smutnje, zabraniti vrijeđanje ashaba u džamijama i ubiti predvodnika rafidija Ebu Abdullaha el-Dželaba, zbog njegovog fanatizma kad se radi o šiizmu.³⁹

Naježda buvejhija šiija bila je opasna po Bagdad i abasijskog halifu. Zbog toga, kada su Seldžuci odbili naježdu buvejhijske države na Bagdad i kada je seldžučki sultan Tuğrul-bey zaposjeo prijestonicu abasijskog hilafeta, abasijski halifa El-Kaimubiemrillah dočekaao ga je srdačno, darovao vrijednim poklonima, počastio ga svojom blizinom, nazvao ga lijepim nadimcima, među kojima je i Sultan stup vjere Tuğrul-bey. Također, izdao je naredbu da se ime sultana Tuğrul-beya ispiše na novčanici i da se njegovo ime spominje na hutbama u džamijama Bagdada a i drugim džamijama, što je doprinijelo jačanju samih Seldžuka. Od tog vremena Seldžuci su zauzeli

³⁸ Vidjeti: *Salatin fi mešrik ve magrib*, dr. Isama Muhammeda šubare, 171. str.

³⁹ Vidjeti: *E ju'idu tahiru nefsehu*, Muhammeda Abduhua, 67. str.

mjesto buvejhijina u preuzimanju vlasti nad Bagdadom i upravljanju abasijskim halifom, shodno svojim željama.⁴⁰

Radi jačanja i učvršćivanja prijateljskih veza između abasijskog halife El-Kaimabiemrillah i predstavnika seldžučke države Tuğrul-beya, abasijski halifa oženio se kćerkom Džafer-beya, najstarijeg brata Tuğrul-beya 448. godine po Hidžri. – 1059. godine, a zatim u šabanu 454. godine po Hidžri. – 1062. godine Tuğrul-bey oženio se kćerkom abasijskog halife El-Kaimabiemrillah. Ali, Tuğrul-bey, nije dugo poživio. Umro je uoči petka, 2. ramazana 455. godine po Hidžri, u sedamdesetoj godini života, nakon što su, njegovom zaslugom, Seldžuci zavladaali Horosanom, Iranom i sjevernim i istočnim dijelom Iraka.⁴¹

Sultan Muhammed, poznat po nadimku Alp-Arslan

Alp-Arslan preuzeo je upravu nakon smrti amidže Tuğrul-beya. I pored određenih nesuglasica oko preuzimanja vlasti nad postojećim zemljama, Alp-Arslan uspio se izboriti se za vlast. Poput svoga amidže Tuğrul-beya, Alp-Arslan bio je spretni neustrašivi vojskovođa. Imao je posebnu politiku kojom je nastojao učvrstiti vlast nad zemljama koje su Seldžuci osvojili, prije nego što krene u osvajanje novih zemalja i njihovog pripajanja seldžučkoj državi. Žudio je za borbom na Allahovom putu i širenjem islama u pograničnim kršćanskim zemljama, Armeniji i zemljama Bizantijske imperije. Islamski borbeni duh bio je pokretač mnogih osvajanja koje je poduzeo Alp-Arslan i taj islamski borbeni duh davao je njegovim osvajanjima vjerska obilježja. Alp-Arslan postao je predstavnik Seldžuka i predvodnik mudžahida. Zalagao se služeci islamu i njegovom širenju u osvojenim zemljama. Brzo je podigao bajrak islama u brojnim državama Bizantijske imperije.⁴²

Sedam je godina ojačavao neke nepristupačne krajeve svoje države prije nego što je otpočeo s bilo kakvim širenjem teritorije. Kada je uvidio sigurnost i uspostavio vlast seldžuka u svim njemu lojalnim oblastima i gradovima, počeo je planirati ostvarenje svojih dalekosežnih ciljeva: osvajanje susjednih kršćanskih zemalja, slom fatimijske vladavine (ubejdiya u

⁴⁰ Ibid, 17. str.

⁴¹ Vidjeti: *Tarihu devleti alijj eUsmanijja*, Muhammeda Ferida Beya, 25. str.

⁴² Vidjeti: *Kijamu devleti Usmanijja*, 20. str.

Egiptu), ujedinjenje islamskog svijeta pod bajrakom abasijske sunitske vladavine i efikasnih Seldžuka. Pripremio je veliku vojsku i s njom se zaputio u pravcu Ermenije i Džordžije. Oslobodio ih je, pripojio svojoj vladavini i proširio islam u njima.⁴³

Alp-Arslan napao je sjeverni dio Šama, opkolio državu Murdasiju u Halepu, a koju je osnovao Salih b. Murdas na principima šiitskog usmjerenja 414. godine po Hidžri (1023. godine). Primorao je njenog vladara Mahmuta b. Saliha b. Murdasa da se pokori abasijskom halifi, a ne fatimijskom ubejdijskom 462. godine po Hidžri (1070. godine). Zatim je poslao svoga vojskovođu Turk Atesez b. Evkul-Havarizmija u osvajanje južnog dijela Šama, nakon čega je istrgnuo Remlu i Bejtul-Makdis iz ruku fatimija ubejdija. Međutim, nije uspio osvojiti Askelan, koji su smatrali kapijom Egipta. Tako su seldžuci, pod vladavinom abasijskog halife i seldžučkog sultana, ostali u unutrašnjosti Bejtul-Makdisa.⁴⁴

Godine 462. po Hidžri izaslanik vladara Mekke Muhammeda b. Ebu Hišama došao je sultanu, obavještavajući ga o uvođenju hutbe u kojoj će se spominjati trenutni halifa (abasijski) i sultan (seldžučki), i ukidanju hutbe u kojoj se spominjao ubejdijski vladar Egipta, kao i ukidanje *Hajje alel-amel*, riječi koje su dodane u ezanu. Sultan mu je uručio trideset hiljada zlatnika i rekao: „Ako i gradonačelnik Medine tako postupi, dat ćemo mu dvadeset hiljada zlatnika.”⁴⁵

Osvajanja Alp-Arslana rasrdila su Romana IV Eugena⁴⁶, vođu Bizantinaca, pa je pokrenuo vojsku za odbranu svoje imperije. Njegove snage stupile su u brojne sukobe sa seldžučkim snagama, a od kojih je najznačajnija bila bitka Malazgirt ⁴⁷ 463. godine po Hidžri (august, 1070. godine).⁴⁸

S tim u vezi, Ibn Kesir, rahmetullahi alejh, ostavio je sljedeći zapis: „U ovoj bici kralj Bizantinaca Romano IV Eugen pojavio se s ogromnom vojskom,

⁴³ Vidjeti: *Salatinu fi mešrik ve magrib*, dr. Isama Muhammeda, 20. str.

⁴⁴ Vidjeti: *Mir'atu zeman*, Sebta b. el-Dževzija, 161. str.

⁴⁵ Vidjeti: *E ju'idu tarihu nefsehu*, Muhammeda Abduhua, 68. str.

⁴⁶ Vrijeme bizantskog bazileusa Romana IV Eugena (1068.-1071.) i vođe, njegovog sina, Andronika Duke, koji je u ključnom trenutku bitke kod Mancikerta 1071. prešao na stranu Seldžuka.

⁴⁷ Ili Mancikert.

⁴⁸ Ibid, 20. str.

poput planine, sačinjenom od Biznantinaca, Reha i Francuza. Kao što je broj bio velik, velika je bila i borbena spremost njihove vojske.

Biznantinsku vojsku sačinjavalo je:

- trideset pet hiljada rimskih patrijarha i generala, a svaki je imao na raspolaganju dvije stotine hiljada konjanika;
- trideset pet hiljada Francuza;
- petnaest hiljada vojnika koji su nekada stanovali u Konstantinopolu;
- stotinu hiljada radnika za kopanje rovova;
- hiljadu arhitekata;
- četiri stotine volova koji su vozili potkovice i kline;
- hiljadu volova koji su vukli oružje, baklje, trščane kolibe i katapulte, od kojih je bio i katapult čija je posada brojala hiljadu i dvije stotine ljudi.

Namjera ovog rimskog kralja, ponizio ga Allah, bila je zatiranje islama i muslimana. Njegove vojskovođe zauzele su mnoge zemlje, pa čak i Bagdad. Postavili su svoga zamjenika zajedno s halifom i naredili da mu čini dobročinstvo: „Budi blag prema ovom starcu, on je, doista, naš.“ Zatim su sklopili čvrst ugovor s iračkim i horosanskim vladarima te se svi ustremili na Šam i njegove stanovnike. Pa su ga oteli iz muslimanskih ruku. Allah, subhanehu ve teala, rekao je:

﴿ لَعَنُوكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَقْمَهُونَ ﴾ (٧٢)

„A života mi tvoga, oni su u pijanstvu svome lutali.“⁴⁹

Alp-Arslan suprotstavio im se s vojskom koja je brojala otprilike dvadeset hiljada boraca u mjestu zvanom Zehva, u srijedu 25. zul-kade. Kada je vidio mnogobrojnu rimljansku vojsku, sultan se prepao. Šerijatski pravnik Ebu Nasr Muhammed b. Abdulmelik el-Buhari savjetovao ga je da sukob počne u petak, odmah nakon što sunce pređe polovinu neba, jer tada mnogi hatibi u svojim hutbama mole Allaha, subhanehu ve teala, za pomoć mudžahidima. Kada je došao taj trenutak i kada su se susrela dva protivnička tabora, sultan Arslan sjahao je s konja i pao Svevišnjem Allahu na sedždu. Spustio je svoje lice u prašinu i molio Allaha, subhanehu ve teala, za pomoć. Svevišnji Allah spustio je Svoju pomoć muslimanima. Učinio je da muslimani pobiju mnogo neprijatelja i da ih dotuku. Zarobljen je rimljanski kralj Romano IV Eugen; zarobio ga je neki rimljanski dječak. Kada su ga doveli pred sultana Alp-Arslana, ovaj ga je ošamario tri puta. Upitao ga je:

⁴⁹ Prijevod značenja El-Hidžr, 72.

„Da sam ja tvoj zarobljenik, šta bi uradio sa mnom?“ Odgovorio je: „Sve najgore.“ „A šta misliš šta ću ja učiniti s tobom?“, upitao je Arslan. Rimljanski kralj Romano IV Eugen je rekao: „Ili ćeš me ubiti i proslaviti se mojim ubistvom u svojoj zemlji, ili ćeš mi oprostiti, uzeti otkupninu za mene i osloboditi me!“ Arslan rekao je: „Odlučio sam se za oprost i otkupninu.“ Pa je uzeo otkupninu za njega u vrijednosti od milion i pet stotina hiljada zlatnika. Arslan je prišao rimljanskom kralju i napojio ga vodom, a ovaj je poljubio zemlju pred njegovim stopalima i zemlju u pravcu mjesta abasijskog halife iz poštovanja prema njemu. Arslan mu je dao deset hiljada zlatnika za poputninu i oslobodio neke njegove generale, a zatim poslao vojsku da ga isprati do Bizantije. Vojska je nosila bajrak na kojem je pisalo *La ilahe illallah Muhammedun Resulullah*.⁵⁰

Pobjeda koju je ostvarila Alp-Arslanova vojska, ne brojnija od petnaest hiljada, nad imperatorskom vojskom, koja je brojala više od dvije stotine hiljada ljudi, bio je uistinu veliki podvig. To je značilo novi početak i prekretnicu islamske historije. Ovaj događaj olakšao je slabljenje najeзде Biznantinaca na veći broj zemalja Male Azije. Te su oblasti bile od presudnog značaja za Bizantijsku imperiju. I zato je ovaj događaj pomogao postepenom slamanju Bizantijske imperije na rukama Osmanlija.

Alp-Arslan bio je dobar čovjek. Poduzimao je vjerske i materijalne uzroke pobjede. Sastajao se s islamskim učenjacima i savjetovao se s njima. Jedan od najljepših savjeta uputio mu je veliki hanefijski učenjak Ebu Nasr Muhammed b. Abdulmelik el-Buhari u bici Malazgirt. Rekao mu je sljedeće: „Uistinu, ti se boriš za vjeru koju je Allah, subhanehu ve teala, obećao pomoći i uzdignuti je iznad ostalih vjera. Nadam se da je Allah, subhanehu ve teala, zapisao tvoje ime kao pobjedničko u ovoj bici. Zato ih susretni u petak, i bio u trenutku kada hatibi budu na minberima, jer uistinu oni dove za mudžahide.“

Kada je nastupio taj trenutak, sultan Arslan predvodio je svoje borce u namazu, a zatim zaplakao, pa su svi borci zaplakali. On je dovio a borci su aminated. Nakon toga, obratio im se sljedećim riječima: „Ko želi odustati i vratiti se, neka to učini. Ovdje više nema sultana koji naređuje ili zabranjuje.“ Bacio je luk i strijele a uzeo sablju i uhvatio za rep svoga konja. Tako su

⁵⁰ Vidjeti: *El-Bidajetu ven-nihaja*, 12/108.

postupili i svi njegovi borci. Obukao je bijelu odjeću, namirisao se i rekao: „Ako preselim na ahiret, neka ovo budu moji ćefini.”⁵¹

Allahu ekber! Divnih li primjera! Uistinu, ovakve Allah časti Svojom pomoći!

Sultana Alp-Arslana ubio je smutljivac po imenu Jusuf el-Havarizmi 10. rebiul-evvela 465. godine po Hidžri (1072. godine). Ukopan je u gradu Mervu, pored kabura svoga oca. Naslijedio ga je njegov sin Melik-šah.⁵²

Moral sultana Alp-Arslana

Bio je milostiv, blag prema siromasima, često je učio dovu iz zahvalnosti Allahu, subhanehu ve teala, na blagodatima koje mu je podario. Jedan dan u Mervu posvetio je horosanskim siromasima, plakao i molio Allaha, subhanehu ve teala, da ga, iz Svoje dobrote učini bogatim. Mnogo je udjeljivao sadaku. U mjesecu ramazanu znao je podijeliti petnaest hiljada zlatnika. Imao je spisak imena brojnih siromaha koji su živjeli u njegovoj državi. Porez se nije ubirao u svim pokrajinama kojima je vladao. Bio je zadovoljan porezom koji se od stanovništva uzimao dva puta godišnje.⁵³

Neki klevetnik obratio mu se pismeno u vezi s njegovim ministrom Nizamul-mulkom, žaleći se na njegov grub odnos prema podanicima. Arslan je pozvao ministra i rekao mu: „Ako je ovo istina, onda popravi svoje ponašanje i svoje stanje. A ako je laž, onda mu oprost i ovu grešku.” Mnogo se trudio da očuva imetak svojih podanika. Jednom prilikom saznao je da je neki mladić ukrao ogrtač nekom njegovom drugu. Razapeo ga je⁵⁴ i tako upozorio sve podanike na pogubnost nedoličnog ponašanja.⁵⁵

Pred njim se mnogo čitala historija vladara i kazivalo se o njihovom vladanju i ponašanju. Također, čitani su mu šerijatski propisi. Nakon što se među ostalim vladarima proćuo njegov lijep moral i ispunjavanje obećanja i ugovora, iskazali su mu poslušnost i s njim se složili, a prije su to odbijali.

⁵¹ Vidjeti: *Tarih islami – havadis ve vefijat*, 7/461-470.

⁵² Vidjeti: *Kijamu devleti Usmanijja*, 21. str.

⁵³ Vidjeti: *El-Kamil*, Ibnu Esira, 6/252.

⁵⁴ Šerijatska sankcija za krađu jeste odsijecanje ruke, ako se za to ispune potrebni uvjeti. A vladar ne smije zapostavljati Allahove propise niti ih smije prekoračivati.

⁵⁵ Vidjeti: *El-Bidajetu ven-nihaja*, 12/114.

Dolazili su kod njega iz najdaljih krajeva iza rijeke i iz najdaljih krajeva Šama.⁵⁶

Melik-šah i njegov neuspjeh u ujedinjenju hilafeta i vlasti

Nakon smrti Alp-Arslana, vlast je naslijedio njegov sin Melik-šah kojem se suprotstavio njegov amidža Kaverd b. Džefri, vladar Seldžuka u pokrajini Kerman. On je tražio od Melik-šaha da mu preda vlast. Između njih dvojice izbio je sukob u blizini Hemezana. Kaverd je poražen i ubijen, a Melik-šah je proširio vlast na pokrajinu Kerman. Za njenog valiju postavio je Šaha b. Alp-Arslana 465. godine po Hidžri. (1073. godine).

Za vrijeme vladavine Melik-šaha seldžučka se država izuzetno proširila. Prostirala se od Afganistana, na istoku, do Male Azije, na zapadu, i zemalja Šama, na jugu. To je ostvarila nakon pada Damaska, pod vođstvom seldžučkog vojskovođe Ateseza 468. godine po Hidžri. (1075. godine). U njoj je uspostaljena vladavina abasijskog halife.

Melik-šah je prepustio osvojene predjele Šama svome bratu Tadžu 470. godine po Hidžri. (1077. godine) kako bi se posvetio novim osvajanjima. Njegov je brat osnovao državu seldžuka u Šamu. Također, Melik-šah je jednog svog rođaka po imenu Sulejman b. Kutlumiš b. Israil postavio za upravnika Male Azije, koja se pripisivala zemljama Biznantinaca 470. godine po Hidžri. (1077. godine), da se posveti daljnjim oslobađanjima. Sulejman je osnovao državu biznantinskih seldžuka⁵⁷. Ova se država održala pune 224 godine i njome je u tom periodu vladalo četrnaest vladara koji su bili iz loze Ebul-Fevarisa Kutlumiša b. Israila. Prvi njen vladar bio je Sulejman b. Kutlumiš, koji se smatra i njenim utemeljiteljem⁵⁸ i koji je uspio, za vrijeme svoje vladavine, osloboditi Antakiju 477. godine po Hidžri (1084. godine). Kao što je i njegov sin Davud uspio zauzeti Kuniju 480. godine po Hidžri (1087. godine) i učiniti je prijestolnicom svoje države.

Kunija je bio najbogatiji i najljepši bizantijski grad u Maloj Aziji. Seldžuci su od kršćansko-bizantijskog grada napravili islamsko-seldžučki grad. Ova je država pala u ruke Mongola 700. godine po Hidžri (1300. godine). Nakon toga, bila je u sastavu Osmanlijskog carstva.

⁵⁶ Vidjeti: *El-Kamil*, Ibnu Esira, 6/253.

⁵⁷ Vidjeti: *Salatin fi mešrik ve magrib*, 28. str.

⁵⁸ Ibid, 29. str.

Bizantijski seldžuci bili su ustrajni u poturčivanju Male Azije i širenju islama u njoj, i to sunitskog pravca. Oni su bili uzrok širenja islamske kulture i civilizacije na tim prostorima i slamanja odbrambene linije koju su pružali kršćani iz Evrope boreći se protiv islama na istoku.⁵⁹

I pored ovako jake vlasti za vrijeme Melik-šaha, njegov vojskovođa Atesez nije uspio ujediniti zemlje Šama i Egipta, a i pored toga što su Seldžuci predstavljali ozbiljnu prijetnju ubejdijskoj državi fatimija unutar Egipta. Kada je Atesez namjeravao napasti Egipat, doživio je poraz od Arapa, prije nego što se i suočio s velikom vojskom koju je pripremio vezir Bedr Džemali mjeseca redžepa 469. godine po Hidžri (1076. godine). Ovaj Atesezov poraz povećao je političku podijeljenost i rascjepkanost te stalne sukobe, što je, na posljétku krunisano Atesezovim ubistvom 471. godine po Hidžri (1078. godine).⁶⁰

Također, Melik-šah nije uspio prebaciti abasijski hilafet u seldžučku porodicu, iako je jednu kćerku udao za abasijskog halifu El-Muktedibiemrillah 480. godine po Hidžri, koja mu je rodila sina. Drugu kćerku udao je za El-Mustezhira. Pa ipak, nije uspio prebaciti vlast i hilafet u ruke nekog od svojih unuka.⁶¹

Smrt Melik-šaha

Sultan Melik-šah umro je, a s njegovom smrću završio se period snage i ponosa koji je bio poznat seldžučkoj državi za vrijeme prve trojice vladara: Tuğrul-beya, Alp-Arslana i Melik-šaha (447.-485. godine po Hidžri – 1055.-1092. godine). Nakon toga, nastupio je period slabosti i međusobnih sukoba. Za vrijeme vladavine Alp-Arslana i Melik-šaha pojavila se ličnost po imenu Nizamul-mulk, čiji nas život i uloga u seldžučkoj državi izuzetno interesuju.

Nizamul-mulk

Govoreći o njemu, Zehebi, rahmetullahi alejh, ostavio je sljedeći zapis: „Nizamul-mulk bio je veliki vezir, borac za vjeru, a zvao se Ebu Alija Hasan b. Alija b. Ishak et-Tusi. Bio je razborit, iskusan političar, znalac, uvijek

⁵⁹ *Ibid*, 29. str.

⁶⁰ Vidjeti: *Mir'atu zeman*, Sebta b. el-Dževzija, 182. str.

⁶¹ Vidjeti: *Salatin fi mešrik ve magrib*, 30. str.

nasmijan, privržen vjeri, stidljiv, organizator skupova učača Kur'ana i šerijatskih pravnika. Osnovao je veliku školu u Bagdadu, drugu u Nejsaboru i treću u Tusu. Podsticao je na izučavanje nauke. Obilno je udjeljivao onima koji su pozivali na obavljanje namaza. Pripovijedao je hadise. Vijest o njemu daleko se proširila..."⁶²

Širile su se vijesti o njemu sve dok nije postao vezir, za vrijeme vladavine Alp-Arslana, a zatim i za vrijeme njegovog sina Melik-šaha. Svoje dužnosti izvršavao je na najbolji način, umanjio je nepravdu, bio je blag prema podanicima, podigao je vakufe i starije osobe premjestio u njihovu blizinu..."⁶³

Savjetovao je Melik-šaha da za vojskovođe i upravitelje postavlja ljude od vjere, lijepog ponašanja i smjelosti. Rezultati takvog razmišljanja i upravljanja tek će kasnije doći do izražaja. Jedan vojskovođa, koji je izabran po toj liniji, bio je Ak Senkur, djed Nuruddina Mahmuta, koji je, također, postavljen za namjesnika Halepa, predjela Bekra i Džezire. Ibn Kesir, rahmetullahi alejhi, okarakterizirao ga je na sljedeći način: "On je bio sultan najljepšeg životopisa i bio je izuzetno povjerljiv."⁶⁴ Njegov sin Imaduddin Zenki otpočeo je rat protiv krstaša, a zatim, nakon njega, i Nuruddin Mahmut. Ova porodica postavila je jake osnove za osvajanja i pobjede Salahuddina nad krstašima. Otvorila je period realizacije tevhida i jedinstva islamskog svijeta."⁶⁵

Također, Ak Senkur el-Berkusi bio je vojskovođa seldžučkog sultana Mahmuta. Postavljen je za namjesnika Musila. Učestvovao je u borbi protiv krstaša. Godine 520. po Hidžri ubile su ga batinije dok je klanjao u Velikoj džamiji u Musilu: "Bio je dobri turski podanik. Volio je učenjake i dobre ljude. Zalagao se za pravdu. Bio je jedan od najboljih namjesnika. Obavljao je namaze pravovremeno; a klanjao je i noćni namaz", rekao je Ibn Kesir, rahmetullahi alejhi, s njim u vezi."⁶⁶

Veliki historičar Ebu Šama upoznaje nas s prosperitetom Seldžuka, naročito za vrijeme Nizamul-mulka, gdje kaže: "Kada su se Seldžuci pojavili, obnovili su ugled hilafeta koji se počeo gubiti, naročito za vrijeme Nizamul-

⁶² Vidjeti: *Sijeru ealamin-nubela*, 19/94.

⁶³ Ibid, 19/95.

⁶⁴ Vidjeti: *El-Bidajetu ven-nihaja*, 12/157.

⁶⁵ Vidjeti: *E ju'idu tarihu nefsehu*, 68. str.

⁶⁶ Vidjeti: *El-Kamil*, Ibnu Esira, 10/663, i *E ju'idu tarihu nefsehu*, 68. str.

mulka, koji je vratio i podigao samopouzdanje i ugled ummeta na najveću razinu.”⁶⁷

Ozbiljnost Nizamul-mulka u vođenju državnih poslova

Nakon što je Melik-šah preuzeo upravu nad državom, uređenje vojske zapostavljeno je, i oni, vojnici, počeli su nepravedno prisvajati imetak stanovništva. Govorili su: „Neće nam sultan zabraniti da uzimamo imetak, to može samo Nizamul-mulk.” Narod je bio izložen velikim nedaćama. Nizamul-mulk skrenuo je pažnju sultanu na to, ukazao mu da takvi postupci vode slabljenju i gubljenju ugleda, žudnji za dunjalukom i propasti države, te slabljenju diplomatije. Sultan mu je odgovorio: „Postupi kako misliš da je najkorisnije!” Nizamul-mulk podsjeti ga: „Ja ne mogu ništa učiniti bez tvoje naredbe.” Sultan mu uzvрати: „Tebi sam prepustio sve stvari, velike i male. Ti si poput oca.” Zakleo ga je i povećao mu plaću. Darivao ga je i nadjenao mu lijepe nadimke, između kojih je i Etabik, što znači: otac namjesnik. Njegova skromnost, junaštvo i ljudskost plijenili su ljudska srca. Zbog toga, kada je jedna nemoćna starica stala i dozvala ga u pomoć, on joj se odazvao i stao razgovarati s njom. Jedan njegov pratilac odgurnuo ju je od Nizamul-mulka, a on mu je na tome zamjerio: „Tvoju sam pomoć zatražio upravo radi ljudi sličnih ovoj ženi! Uistinu, vođe i namjesnici nemaju nikakve potrebe za tobom.” Zatim ga je odstranio iz svoje pratnje.⁶⁸

Ljubav prema znanju i poštivanje učenjaka

Mnogo je volio nauku, a naročito Hadis. Bio je okupiran njime. Govorio je: „Ja, doista, znam da nisam kompetentan za prenošenje hadisa, ali mi predstavlja radost upisati se u plejadu prenosilaca Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, hadisa.”⁶⁹ I slušao je hadise pred Kušejrijem Ebu Muslimom b. Mehrebezdom i Ebu Hamidom el-Ezherijem.⁷⁰

Održavao je vezu sa školama koje je sagradio. Tako je jednom prilikom, kada mu je Ebu Hasan Muhammed b. Alija el-Vasiti, šafijski pravnik, poslao stihove u kojima traži njegovu brzu intervenciju u vezi s gašenjem smutnje

⁶⁷ Vidjeti: *Revdatejni fi ahbari devletejn*, 1/31, i *Eju'idu tarihu nefsehu*.

⁶⁸ Vidjeti: *El-Kamil*, Ibnu Esira, 2/256.

⁶⁹ Vidjeti: *El-Bidajetu ven-nihaja*, 12/150.

⁷⁰ Vidjeti: *Sijeru ealamin-nubela*, 19/95.

između hanbelija i ešarija, Nizamul-mulk odmah je pristupio gašenju te smutnje.⁷¹

Većinu vremena provodio je u društvu šerijatskih pravnika i učenjaka. Jednom mu je prilikom rečeno: „Uistinu, oni te zaokupljaju od mnogo-brojnih ovosvjetskih koristi!“ Na šta je samo odgovorio: „Ovi su ljudi ukras ovog i budućeg svijeta, i da ih nosim na glavi, to mi ne bi predstavljalo nikakav napor.“ Kada bi kod njega ušli Ebu Kasim el-Kušejri i Ebu Meali el-Džuvejni, ustao bi pred njima a zatim ih posjeo pored sebe. Isto je činio s Ebu Alijom el-Farendijem, i još bi sjeo pred njega. Ukoren je zbog toga, na šta je rekao: „Doista, kada njih dvojica uđu kod mene, uzdižu me i precjenjuju govoreći o meni ono što pri meni nije, pa zbog njih dvojice porastem u svojim očima. Ali, kada mi uđe Ebu Alija el-Farendi, podsjeti me na manjkavosti i nasilje, pa se prepadnem i odstupim od mnogo čega što sam činio.“⁷²

Ibnul-Esir, rahmetullahi alejh, ovako ga opisuje: „Predanja govore da je bio učen, pobožan, plemenit, pravedan, blag da je, mnogo je praštao onima koji pogriješe prema njemu, da je mnogo šutio, njegovo su društvo bili učaci Kur'ana, šerijatski pravnici, predvodnici muslimana i dobrih ljudi...“⁷³

Bio je hafiz. Kur'an je zapamtio u jedanaestoj godini. Impresionirao ga je šafijski mezheb. Uvijek je bio pod abdestom, a poslije svakog uzetog abdesta klanjao je nafilu. Kada bi čuo mujezina, ustegnuo bi se i klonio onoga što je obavljao, a kada bi mujezin završio, on ne bi počinjao ništa sve dok ne bi klanjao namaz. Ukoliko bi mujezin zaboravio proučiti ezan a nastupilo je namasko vrijeme, on bi ga podsjetio i naredio mu da prouči ezan. To je vrhunac čuvanja vremena, njegovog provođenja u ibadetu, primjer čuvanja propisanih namaza...⁷⁴ Nizamul-mulk bio je čvrste veze sa Svevišnjim Allahom. Jednom je prilikom izjavio: „Sinoć sam sanjao Iblisa i obratio mu se: 'Teško ti se! Allah te stvorio i obratio ti se bez posrednika da Mu činiš sedždu pa si odbio, a meni se nije lično obratio, ali Mu činim sedždu, po toliko puta svaki dan.' Zatim je spjevao stih:

Onaj koji ne ustraje u pokornosti,

⁷¹ Vidjeti: *El-Kamil*, 6/276.

⁷² Vidjeti: *El-Bidajetu ven-nihaja*, 12/150.

⁷³ Vidjeti: *El-Kamil*, 6/337.

⁷⁴ Vidjeti: *El-Kamil*, 6/337.

Sva njegova djela bit će grijesi.”⁷⁵

Mekfulur-rizk prenosi da je Nizamul-mulk rekao: „Priželjkivao sam imati naselje iskrenih ljudi i mesdžid u kojem bi se osamljivao radi ibadeta, a zatim sam poželio imati svaki dan koricu hljeba i mesdžid u kojem ću obožavati Allaha, subhanehu ve teala.”⁷⁶

Od primjera njegove skromnosti jeste i to da je jedne noći jeo, a pored njega, za sofrom, sjedio je njegov brat Ebu Kasim. S njegove druge strane sjedio je namjesnik Horosana, a pored njega bio je siromah sakat u jednu ruku. Nizamul-mulk pogledao ih je, vidio je: namjesnik Horosana susteže se od konzumiranja hrane, bilo mu je neugodno jesti pored sakatog siromaha. Primijetivši to, naredio je namjesniku da pređe na drugu stranu sofre, a sakatog siromaha prikućio sebi i jeo s njim. Običavao je pozivati siromahe na ručak i jesti s njima.⁷⁷

Smrt Nizamul-mulka

U četvrtak 10. ramazana 485. godine po Hidžri, nakon što je nastupilo vrijeme iftaru, Nizamul-mulk obavio je akšam-namaz i sjeo za sofru. Tu je bilo mnogo ljudi: šerijatskih pravnika, učaća Kur'ana, sufija, nevoljnika... Stao je nabrajati mnoga značajna mjesta koja su zauzeli osvajanjem zemalja Nehavenda. Spominjao je vijesti iz bitaka između Perzijanaca i muslimana za vrijeme vladavine vladara pravovjernih Omera b. el-Hattaba, radijallahu anhu, i spominjao ljude koji su preselili u tim sukobima: „Blago se onima koji su im se već pridružili!”, rekao je.

Kada je završio objed, otišao se spremati za putovanje na hadž. Ispred sebe je primijetio osobu (govorilo se da je bio Dejlemi, ismailija batinija) kako doziva u pomoć. Prišao mu je u želji da mu pruži pomoć, ali ga je ovaj dočekao sabljom, posjekao i pobjegao.

Kaže se da je Nizamul-mulk prva osoba koju su ubile ismailije batinije. Vijest o njegovoj smrti brzo se i glasno proširila među vojnicima. Nakon što je čuo za to, Mulk-šah je požurio Nizamul-mulku. Na njegovom licu primjećivala se tuga i žaljenje. Plakao je za Nizamul-mulkom. Sjedio je kod

⁷⁵ Vidjeti: *El-Bidajetu ven-nihaja*, 12/150.

⁷⁶ Vidjeti: *El-Kamil*, 6/338.

⁷⁷ Vidjeti: *El-Kamil*, 6/338.

njega dok je ranjenik teško disao i nedugo zatim preselio. Živio je sretno i preselio kao šehid, ponosno.⁷⁸

Njegov se ubica krio između šatora. Tjelohranitelji Nizamul-mulka otkrili su ga i ubili. Jedan sluga rekao je: „Zadnje riječi Nizamul-mulka bile su: 'Nemojte pogubiti mog ubicu! Uistinu sam mu već oprostio!' Zatim je donio šehadet i preselio.“⁷⁹

Kada se Bagdadom pročula vijest o smrti Nizamul-mulka, svi su se rastužili. Gradonačelnik i ugledne ličnosti prihvatili su saučešće tri dana. Pjesnici su spjevali stihove o njemu. Mukatil b. Atijja, pjesnik, spjevao je:

*Namjesnik Nizamul-mulk bio je biser jedinstveni,
Milostivi ga time odlikova iz Svoje počasti,
Ponosno je živio, ali drugi ne poznaše vrijednost njegovu
pa ga Milostivi, iz ljubomore, vrati sedefu.⁸⁰*

Ovo ćemo poglavlje završiti Ibn Akilovim zapažanjem: „Um će ostati zadivljen Nizamul-mulkovim životopisom. Bio je darežljiv, plemenit, pravedan, oživljavao je svjetionike vjere. U njegovo vrijeme država je obuhvatala cijeli svijet. Ubijen je dok se pripremao otputovati na hadž, u mjesecu ramazanu. Umro je, namjesnik na dunjaluku i namjesnik na ahiretu, smilovao mu se Allah!“,⁸¹

⁷⁸ Vidjeti: *Tabekatuš-šafijjetil-kubra*, 4/322-323.

⁷⁹ Ibid, 4/323.

⁸⁰ Vidjeti: *El-Bidajetu ven-nihaja*, 12/151.

⁸¹ Vidjeti: *Sijeru ealamin-nubela*, 19/96.

3. poglavlje

Pad seldžučke države

Sultan Melik-šah ostavio je iza sebe četiri sina: Berekjarka, Muhammeda, Sindžera i Mahmuta. Mahmut, koji će kasnije postati poznat kao Nasiruddin Mahmut, bio je dječak kada su mu dali prisegu i kada je preuzeo upravljanje državom. To je tako jer je njegova majka, Turkan Hatun, imala značajnu ulogu za vrijeme Melik-šaha. Mahmut je upravljao državom otprilike dvije godine, od 485. do 487. godine po Hidžri (1092-1094. godine), kada su umrli, on i njegova majka.

Nakon njega, za vladara je izabran Ruknuddin Ebul-Muzaffer Berekjark b. Melik-šah. Vladao je sve do 498. godine po Hidžri (1105. godine), kada ga je zamijenio Ruknuddin Melik-šah II. Međutim, iste godine upravu nad državom preuzeo je Gijasuddin Ebu Šedžaa Muhammed, čija je vladavina trajala do 511. godine po Hidžri (1128. godine). On je bio posljednji vladar velike seldžučke države koja se prostirala područjem iza rijeke i vladala Horosanom, Iranom i Irakom. Pad seldžučke države dogodio se 522. godine po Hidžri (1128. godine). Ovu je državu slomio havarizmijski šahinat.⁸²

Padom velike seldžučke države, koja se prostirala područjem iza rijeke, raskinuo se i ugovor Seldžuka, njihovo se jedinstvo pocijepalo, snaga oslabila, i na kraju su se podijelili u brojne skupine, stranke i jedinice, koje se se međusobno sukobljavale oko vlasti. Tako se velika seldžučka država pocijepala na više državica, a državice se nisu potčinjavale naredbama jednog sultana, kako je bilo za vrijeme svakog sultana, počevši od Tuğrul-beya, prvog sultana, zatim sultana Alp-Arslana, sultana Melik-šaha i njegovih nasljednika, već je svaki zasebni dio seldžučke države imao zasebno odvojeno vođstvo. Među njima nije bilo spomena vrijednog potpomaganja.⁸³

To je imalo za rezultat nastajanje havarizmijske države na području iza rijeke. Ova se država veliki vremenski period suprotstavljala naježdama Mongola. Njoj su se pridružile i seldžučke državice na sjeveru Iraka i Šama. Kao takva bila je poznata pod imenom Etabika. U tom periodu pojavila se

⁸² Vidjeti: *Tarihu devleti Ali Seldžuk*, Muhammeda el-Asbehanija, 81-154. str.

⁸³ Vidjeti: *Kijamu devleti Usmanijja*, 23. str.

uprava bizantskih seldžuka koja se suprotstavljala kršćanskim naježdama. Uspjela ih je svesti i ograničiti na sjeverozapadni dio Male Azije. Međutim, što se tiče uprave bizantskih seldžuka, uništena je usljed mongolskih napada i pljački.

Mnogo je razloga koji su doveli do pada seldžučke države, a koji je, opet, bio samo uvod u raspad abasijskog hilafeta. Naglašavamo sljedeće razloge:

1. Nesloga koja je vladala porodicom seldžučkih vladara, nesloga među braćom, amidžićima, sinovima i unucima;
2. Mješanje žena u upravljanje državom;
3. Potpirivanje smutnje među seldžučkim vladarima od pojedinih etabijskih vladara i ministara;
4. Slabost abasijskih halifa pred snagom seldžučke vojske; nisu se sustegnuli od priznanja svakog onog koji preuzme upravu nad seldžucima kao i spomen na hutbi svakog većeg pomagača;⁸⁴
5. Nesposobnost seldžučke države da ujedini zemlje Šama, Egipta i Iraka pod bajrakom abasijskog hilafeta;
6. Unutrašnja podjela Seldžuka koja je dovela do stalnih međusobnih vojnih sukoba; ovo je slabilo snagu Seldžuka, sve dok njihove vlasti u Iraku nije u potpunosti nestlao;
7. Batinijska pogana zavjera prema seldžučkoj državi, a koja se ogledala u napadima i stalnim atentatima na seldžučke vladare, predvodnike i vojne komandanate;
8. Naježda kršćana koja je dolazila preko mora, kao i suočavanje seldžučke države s nezaustavljivim, divljim naježdama koje su dolazile iz pravca Evrope.

Seldžuci su imali mnogo pozitivnosti, između ostalih:

1. Odigrali su važnu ulogu u odlaganju propasti abasijskog hilafeta, skoro dva stoljeća, jer mu je prijetio slom, prije njihovog dolaska, od naježde buvejhijina i šiija rafidija;
2. Seldžučka država spriječila je ubejdijsku državu u Egiptu da sprovede svoje planove i ostvarenje cilja: ujedinjenje arapskog islamskog istoka pod vođstvom batinija, ubejdija i rafidija;

⁸⁴ Vidjeti: *Selatin fi mešrik arebi*, 50. str.

3. Napor koji je ulagala seldžučka država bio je povod ujedinjenju islamskog istoka, a koji se dogodio pod vođstvom Salahuddina Ejjubija, pod bajrakom abasijskog sunitskog hilafeta;⁸⁵

4. Seldžuci su u periodu uspona imali značajnu ulogu, znanstvenu i upravnu, u širenju sigurnosti i postojanosti u njima potčinjenim oblastima;

5. Suprotstavili su se kršćanskim kretanjima Bizantijske imperije i imali su značajne uspjehe u otklanjanju prijetnje Mongola;

6. U tim oblastima podigli su ugled sunitskom pravcu i njegovim učenjacima.⁸⁶

Ovo je sažetak o sunitskim Seldžucima i njihovoj ulozi u pomaganju islama. Doista, bila bi nepravda, laž i potvora da ove junake opisujemo kao pogrde, a što je učinio prof. Nedžib Zebib u djelu *Opća enciklopedija historije Zapada i Endelusa*.⁸⁷

⁸⁵ Vidjeti: *Selatin fi mešrik arebi*, 51. str.

⁸⁶ Vidjeti: *Kijamu devleti Usmanijja*, 24. str.

⁸⁷ Vidjeti: *Mevsuatu ame li tarih Magrib ve Endelus*, 3/10.

GLAVA DRUGA
USPOSTAVA I OSVAJANJA
OSMANLIJSKE DRŽAVE

Osmanlije vode porijeklo od plemena Turkman⁸⁸, koje je živjelo u Kurdistanu početkom sedmog stoljeća po Hidžri, odnosno početkom trinaestog stoljeća. Bavili su se stočarstvom. Zbog čestih napada Mongola na Irak i istočne dijelove Male Azije pod vođstvom Džingis Kana, Sulejman, djed Osmanov, i njegovo pleme napustiše Kurdistan i odseliše 617. godine po Hidžri (1220. godine) u provinciju Anadol i nastaniše se u gradu Ahlat.⁸⁹ Nakon što je Sulejman preselio na ahiret 628. godine po Hidžri (1230. godine), vođstvo preuze njegov srednji sin Ertogrul Gazi i nastavi kretanje prema sjeverozapadu Anadolije. S njim je bilo približno stotinu porodica i više od 400 konjanika.⁹⁰ Bježeći od Mongola, u daljini su čuli krike i vrisku, nakon što su se približili zatekli, su dvije sukobljene strane. Na jednoj strani bili su muslimani iz dinastije Seldžuk a na drugoj kršćani Bizantinci. Kršćani su bili u prednosti, a muslimanima je prijetio poraz. Ertogrul Gazi i njegova vojska odmah priskočiše u pomoć, nošeni željom da pomognu svojoj braći po vjeri i akidi. Njihovo učešće u bici bilo je uzrokom da muslimani pobijede.⁹¹ Nakon što se bitka završila u korist muslimana, islamski vojskovođa pobjedu pripisa Ertogrulu Gaziju i njegovoj skupini, a zatim, u znak zahvalnosti Ertogrulu i njegovoj vojsci, naredi da im se dâ određeni dio zemlje na zapadu Anadolije, na samoj granici razdvajanja s Biznantincima.⁹² Nakon što u posjed dobiše zemlju, uveća se njihovo carstvo te im se ukaza mogućnost da se šire na račun Bizantinaca, šireći tako svoju državu. Seldžuci sklopiše sporazum s novonastalom državom o borbi protiv zajedničkog im neprijatelja u vjeri, Bizantinaca, i to potraja sve do smrti Ertogrul Gazija, koji je upravljao novonastalom državom. Nakon smrti Ertogrula 699. godine po Hidžri (1299. godine)⁹³, njega u vlasti naslijedi njegov sin Osman, koji je nastavio politiku svoga oca, a koja se ogledala u širenju državne teritorije, osvajanjem teritorije Bizantinaca.⁹⁴

⁸⁸ Osmanlije vode porijeklo od plemena Kayi koje je roda Oguza, a ovi su jedan ogranak svih Turkmena.

⁸⁹ Gradić u istočnoj Turskoj, u blizini mora, danas se nalazi u Armeniji.

⁹⁰ Vidjeti: *Kijamud-devletil-usmanijje*, 26. str.

⁹¹ Vidjeti: *Dževanibu mudia fi tarihi osmanijja*, Zijada Ebu Ganime, 36. str.

⁹² Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijjetu abrel-usur*, dr. Abdulaziza el-Amrija, 353. str.

⁹³ Vidjeti: *Tarihu Salatin Alu Usman*, uredio Besam el-Džabi, 10. str.

⁹⁴ Vidjeti: *Tarihu devletil-alije*, Muhammeda Ferida, 115. str.

1. poglavlje

Utemeljitelj osmanlijske države

656. godine po Hidžri (1258. godine), Ertogrul Gaziju rodio se sin po imenu Osman, po kome će osmanlijska država i dobiti ime.⁹⁵ U istoj godini, predvođeni Holakom, Mongoli su napali Bagdad, glavni grad abasijske države. Bila su to strašna dešavanja, i velika patnja za muslimane. S tim u vezi, Ibn Kesir je zapisao: „Kada su Mongoli upali u Bagdad, pobili su sve koje su zatekli: ljude, žene, djecu; stare i mlade. Mnogi su se ljudi, spašavajući gole živote, sakrili u bunare, podrume, kanalizacije i tako ostali skriveni, ne izlazeći napolje po nekoliko dana. Neki su se okupljali i zatvarali u utvrde koje bi Tatari porušili ili zapalili, a nakon toga bi ulazili, pa su muslimani bježali na uzvišenija mjesta. Tatari bi ih sustizali i ubijali. Niko se nije spasio, izuzev židova i kršćana koji su bili štićenici u islamskoj državi i onih koji su im se priključili.⁹⁶ Bila su to teška vremena za oslabjeli i prezreni ummet, a uzrok su gnusni grijesi i razvrat koji su činili. Tako je Allah učinio da, zbog grijeha, njima zavladaju Mongoli, koji su skrnavili njihovu čast, prolivali njihovu krv, ubijali ih, palili kuće, odnosili njihov imetak... U toku tih teških dešavanja i slabosti cijelog islamskog svijeta rođen je Osman, čovjek koji će formirati osmanlijsku državu. U tome se krije velika Allahova mudrost, muslimani se počinju polahko oporavljati i dizati iz ponora u koji su bili upali, jačajući i vraćajući izgubljeni ponos i vlast. A ono što Allah želi, to će se i desiti. Pročitajmo:

﴿ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةً مِنْهُمْ يَدْخُلُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَخِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴾

„Faraon se u zemlji bio ponio i stanovnike njezine na stranke izdijelio; jedne je tlačio, mušku im djecu klao, a žensku u životu ostavljao, doista je smutljivac bio.“⁹⁷

Allah dalje kaže:

⁹⁵ Vidjeti: *Sultan Muhammed Fatih*, Abdusselama Abdulaziza, 12 str.

⁹⁶ Vidjeti: *El-Bidajetu ven-nihaja*, 13/192-193.

⁹⁷ Prijevod značenja El-Kasas, 4.

﴿وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ۚ وَتُكِنُّ
لَهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾

„A mi smo htjeli da one koji su na zemlji tlačeni, milošću obaspemo i da ih vođama i nasljednicima učinimo i da im vlast damo.“⁹⁸ Nema sumnje da je Allah moćan da pomogne Svojim slabim robovima, i to za jednu noć, štaviše, koliko iznosi treptaj oka, jer:

﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۝﴾

„Ako nešto hoćemo, Mi samo kažemo budi i ono bude.“⁹⁹

Nosioci Istine ne treba da požuruju pobjedu koju im je Allah obećao, moraju se ispuniti određeni uvjeti i desiti zakoni koje je Allah odredio glede Šerijata i kosmosa. Neophodno je da se uloži veliki trud i strpljenje u Allahovoj vjeri. Uzvišeni je Gospodar rekao:

﴿وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لِيَبْلُوَ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ﴾

„Da Allah hoće, On bi im se osvetio, ali On želi da vas iskuša jedne pomoću drugih.“¹⁰⁰ Jer, kada Allah želi da se nešto desi, On olakša uzroke koji vode tome, tako da se to dešava postepeno a ne odjednom. Priča o utemeljenju osmanlijske države počinje rođenjem Osmana, koje se desilo za vrijeme pada abasijske države.

Najvažnije osobine Osmana I kao prvog vojskovođe osmanlijske države

Ako proučimo biografiju Osmana I, vidjet ćemo da je on imao sve osobine koje krase vojnog zapovjednika, kao i osobine mudrog političara. Neke od tih osobina jesu sljedeće.

Hrabrost

Kada su kršćanske vođe, okupljene u Bursi, Madanosu i Edrehenosu 700. godine po Hidžri (1301. godine) izradili plan i sklopili dogovor o borbi protiv Osmana, sina Ertogrula Gazija, prvog predsjednika novonastale

⁹⁸ Prijevod značenja El-Kasas, 5-6.

⁹⁹ Prijevod značenja En-Nahl, 40.

¹⁰⁰ Prijevod značenja Muhammed, 4.

države, svi su se kršćani odazvali tom pozivu, pozivu na uništenje osmanlijske države. Kada je Osman saznao za taj njihov plan, lično je poveo vojsku u rat protiv kršćana. U borbama je ubio veliki broj neprijateljskih vojnika i pokazao takvu hrabrost, da su ljudi, kada bi pričali o junaštvu, njega spominjali.¹⁰¹

Mudrost

Nakon što je preuzeo vođstvo i upravljenje novonastalom državom, uvidio je da mudrost iziskuje da sklopi sporazum sa sultanom Alaeddinom III Keykubadom, koji je bio iz porodice Seldžuka, a protiv kršćana. Osman mu je pomogao da osvoji mnoge gradove i utvrđenja te zbog toga je od Alaeddina (predsjednika seldžučke države) dobio čin zapovjednika. Sultan Alaeddin dopustio mu je izradu kovanica na kojima će biti ugravirano njegovo ime i dopustio je da se za njega upućuje dova prilikom džuma-namaza, na teritoriji koja je bila pod Alaeddinovom kontrolom.¹⁰²

Iskrenost

Kada su stanovnici koji su naseljavali pogranična mjesta provincije kojom je upravljao Osman, uvidjeli njegovu iskrenost u vjeri, pohrlili su da mu pomognu, stali na njegovu stranu i konsolidovali se s njim u očuvanju islamske države, a boreći se protiv svih neprijatelja islama i muslimana.¹⁰³

Strpljivost

Ova je osobina došla do izražaja kada je krenuo u osvajanja utvrda i gradova. 707. godine po Hidžri osvojio je utvrđenje Ketih, zatim Lefikih, pa utvrđenje Ak i utvrđenje Kevdž. 712. godine po Hidžri osvojio je utvrđenje Kebuh, Jekidž, Taraklu i neka druga utvrđenja. 717. godine po Hidžri (1317. godine) osvojio je grad Bursu, i to nakon opsjedanja u trajanju od nekoliko godina. Osvajanje ovoga grada nije bilo nimalo lahko, štaviše, to je bilo najteže osvajanje koje je poduzeo Osman. Između njega i branitelja Burse Ikrinusa nekoliko godina vodila se neprestana borba, sve dok se na kraju nije predao i prepustio grad Osmanu:

¹⁰¹ Vidjeti: *Dževanibu mudia fi tarihi osmanijja*, 198. str.

¹⁰² *Kijamud-devletil-usmanijja*, str. 25.

¹⁰³ Ibid, str. 26.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (٩٠)

„O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte, i Allaha se bojte, da biste postigli ono što želite.“¹⁰⁴

Snaga vjere

Da je imao snagu vjere, najbolje govori susret Osmana i vođe Ikrinusa, koji je bio zapovjednik grada Burse, a čiji je ishod bio to da je Ikrinus prihvatio islam. Osman mu je dao nadimak Bey¹⁰⁵ i imenovao ga za vojskovođu u osmanlijskoj državi (on će kasnije postati istaknuti vojskovođa osmanlijske države). Osman je ostavio lijep utisak na mnoge bizantijske vođe svojim ponašanjem, kao i načinom na koji je djelovao, tako da su se osmanlijski safovi ispunili probraćenima na islam.¹⁰⁶ Štaviše, mnogi islamski pokreti stali su pod zastavu Osmanlija, kao što su Gazaja Rum (Bizantski ratnici). Oni su bili muslimani i štitili su granicu razdvajanja s Bizantincima, i to od vremena abasijske države; bili su dobro upoznati s načinom na koji ratuju Bizantinci, što je bilo od koristi za muslimane. Zatim pokret Ihvan. To je bila skupina dobročinitelja koji su pomagali muslimane, iskazivali im dobrodošlicu i putovali s islamskom vojskom kako bi im bili na usluzi. Većina ljudi iz ovog pokreta bili su bogataši, svoj su imetak trošili za potrebe islama i muslimana, kao što je izgradnja džamija, tekija, konačišta i hotela. Ovaj pokret uživao je veliki ugled u državi, iz njega su iznikli mnogi učenjaci koji su širili islamsko znanje i koji su svojim ponašanjem omilili ljudima privrženost vjeri. Zatim pokret Hadžijatu Rum (Hadžije iz Biznatije). A ovaj je pokret bio upućen u fikhske propise i najtananija pitanja Šerijata, njihov je cilj bio potpomaganje muslimana općenito, a mudžahida na Allahovom putu posebno. A tu su i mnogi drugi pokreti.¹⁰⁷

Pravednost

U mnogim turskim spisima o Osmanlijama, stoji da je Ertogrul Gazi postavio svoga sina Osmana za kadiju u gradu Karudža, nakon što su ga oteli od Bizantinaca 684. godini po Hidžri (1285. godine), te da je u jednom

¹⁰⁴ Prijevod značenja Alu Imran, 200.

¹⁰⁵ Titula bey, riječ je o Kose Mihalu.

¹⁰⁶ Ibid, str. 28.

¹⁰⁷ Vidjeti: *Et-Teradžul-hadari fil-alemil-islami*, str. 331-332.

sporu presudio u korist kršćanina Bizantinca nad muslimanom turskog porijekla. Na takvu presudu Bizantinac se začudi i upita: „Osmane, kako si presudio u moju korist, a ja pripadam drugoj vjeri?” On mu je odgovorio kako da ne presudi u njegovu korist a Allah Uzvišeni, Kojeg muslimani obožavaju, kaže:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾

„Allah vam zapovjeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate, i kada ljudima sudite – da pravično sudite.”¹⁰⁸

I nije čudno da je to bio razlog da taj isti čovjek i njegova porodica prihvate islam.¹⁰⁹ Osman I postupao je pravedno sa svojim narodom, kao i s onima koje bi pobijedio, nije pribjegavao nepravdi, ugnjetavanju i sili, nego je s njima postupao po Božijem zakonu:

﴿قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا ثَكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءُ الْحُسْنَىٰ﴾

„Reče: 'Onoga ko ostane mnogobožac kaznit ćemo, a poslije će se svome Gospodaru vratiti, pa će ga i On teškom mukom mučiti, a onome ko bude vjerovao i dobra djela činio – nagrada najljepša i s njim ćemo fino postupiti.’”¹¹⁰

Postupanje prema Allahovom zakonu upućuje da je Osman bio dobar vjernik, da se bojao Allaha, da je bio pametan, dobročinitelj i milostiv čovjek.

Poštivanje ugovora

Čvrsto se držao datog obećanja. Kada mu je vođa tvrđave Ulubad, koju su držali Bizantinci, uvjetovao da nijedan musliman ne uđe u unutrašnjost tvrđave nakon što se ovi predaju, prihvatio je taj uvjet i nije ga prekršio, ni on ni oni koji su došli poslije njega.¹¹¹ Allah, dželle šanuhu, kaže:

﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴿٢٤﴾﴾

„I ispunjavajte obavezu jer će se za obavezu zaista biti pitano.”¹¹²

¹⁰⁸ Prijevod značenja En-Nisa, 58.

¹⁰⁹ Vidjeti: *Dževanibu mudia*, str. 32.

¹¹⁰ Prijevod značenja El-Kehf, 87-88.

¹¹¹ Vidjeti: *ibid*, str. 33.

¹¹² Prijevod značenja El-Isra, 34.

Slijeđenje islamskih načela prilikom osvajanja

Njegovi poduhvati i osvajanja nisu bila iz potrebe za imetkom, ni radi dokazivanja vojne nadmoći, ni radi nekog drugog dunjalučkog cilja. Ta su osvajanja bila prilika da se ljudima dostavi uputa i da se proširi Allahova vjera. Historičar po imenu Ahmed Refik u enciklopediji *Velika sveobuhvatna historija* opisao je Osmana kao čovjeka koji je u potpunosti bio privrežen vjeri i koji je spoznao da je širenje islama sveta dužnost, a uz sve to bio je izvrstan političar. Osman nije osnovao državu iz ljubavi prema vlasti, već iz ljubavi prema širenju islama.¹¹³

Misir Uglu zapaža: "Osman b. Ertogrul duboko je vjerovao da je njegova jedina zadaća u životu na ovome svijetu, borba na Allahovom putu radi uzdizanja Allahove riječi, i on se zalagao svim svojim bićem kako bi taj cilj i ostvario."¹¹⁴

Ovdje smo naveli samo neke osobine Osmana I, a koje su očekivani plod njegovog vjerovanja u Allaha, pripremanja za Posljednji dan, ljubavi prema nosiocima vjere, mržnje prema nevjernicima i pokvarenjacima, velike ljubavi prema džihadu na Allahovom putu i pozivanja ljudi u islam. Zato je Osman, kada bi poveo borbu protiv Biznantinaca u predjelu Male Azije, tražio od njih da izaberu jednu od tri mogućnostie: primanje islama, ili pristanak na davanje glavarine, ili rat. I neki bi primili islam, neki pristali da daju glavarinu, a oni koji ne bi prihvatili nijedno, protiv njih bi poveo žestoku bitku, i oni mu se nisu mogli oduprijeti. Tako bi ih pobjeđivao, zauzimajući velike teritorije kojima su oni vladali.

Kao ličnost, Osman je bio umjeren, a razlog je tome uzvišena vjera u Allaha i u Sudnji dan. Njegova snaga nije se izdizala nad pravdom, niti vlast nad njegovom milošću, niti bogastvo nad skromnošću. Zbog svega toga zaslužio je Allahovu podršku i pomoć. Allah je Osmana počastio uzrocima postojanosti i pobjede, i to je jedna od Allahovih dobroti koje su mu date. Allah mu je dao moć prilikom upravljanja Srednjom Azijom koja se ogledala u planiranju, vođenju, mnoštvu vojske, strahopoštovanju i dostojanstvenosti. Allah ga je čuvao i otvorio mu vrata Svoje potpore, tako da je uspio ostvariti sve ciljeve koje je zacrtao. Sva njegova djela i postupci bili su veličanstveni, a razlog tome jeste ljubav prema pozivanju ljudi u Allahovu vjeru. Objedinio je osvajanje silom i osvajanje srca imanom i dobročinstvom:

¹¹³ Vidjeti: ibid, str. 33.

¹¹⁴ Vidjeti: ibid, str. 33.

kada bi napadao neko mjesto, prvo bi ljude pozvao u Istinu, u Allahovu vjeru. Mnogo je vodio računa o postupcima i djelima koji će koristiti ljudima u svim novoosvojenim mjestima, i stoga je pravedno vladao, po istini. Bio je od onih koji su iskazivali prijateljstvo i ljubav prema sljedbenicima imana, kao što je iskazivao neprijateljstvo prema sljedbenicima nevjerstva.

Zakon u Osmanskom carstvu

Život prvog vođe i utemeljitelja osmanlijske države sastojao se iz dvije stvari: borbe na Allahovom putu i pozivanja ljudi u islam. Oko njega su bili okupljeni učenici ljudi, koji su ga usmjeravali glede uređenja države i sprovođenja šerijatskih zakona u njoj. Historija nam je sačuvala i samrtnu oporuku koju je ostavio Osman svome sinu Orhanu, u kojoj je dokaz da će osmanlijska država biti civilizovana i uređena na principima Šerijata.

U oporuci stoji: „Sine, nemoj raditi ono što Allah, Gospodar svjetova nije naredio, a ako, vladajući, dopadneš tebi nepoznate stvari, posavjetuj se s islamskim učenjacima! Sine, uvažavaj one koji su ti poslušni, budi plemenit prema vojnicima i nemoj dopustiti da te šejtan obmane brojem vojske i imetkom koji posjeduješ, i nipošto se ne udaljavaj od islamskih učenjaka! Sine, ti znaš da je naš cilj postići zadovoljstvo Gospodara svjetova i da će džihadom naša vjera obasjati sve dijelove Zemlje i tada će Allah biti zadovoljan. Sine, mi nismo oni koji ratuju iz strasti za vladavinom i radi prevlasti pojedinaca, mi živimo za islam i za njega umiremo. Ovo su vrijednosti kojima treba da pripadaš, sine.“¹¹⁵

Postoji i druga verzija ove oporuke. U knjizi *Et-Tarihus-sijasi lid-devletil-alijel-usmanijj* a stoji: „Znaj, sine, da je širenje islama i upućivanje ljudi u islam, kao i čuvanje muslimanske časti i imetka, tebi dato na povjerenje i za to će te Uzvišeni Allah pozvati na odgovornost.“¹¹⁶

U knjizi *Me'satu Beni Usman* nalazimo i druge oblike ove oporuke:

„Sine, ja odlazim svome Gospodaru. Bit ću ponosan tobom ako budeš pravedan prema svojim podanicima, ako budeš ratnik na Allahovom putu, šireći vjeru islam. Sine, pazi na ulemu ovoga ummeta, pazi na njih i mnogo ih poštuju, savjetuj se s njima jer oni naređuju samo dobro. Sine, nemoj uraditi nešto čime Allah nije zadovoljan, a ako ti se ispriječi poteškoća, ti

¹¹⁵ Vidjeti: *El-Usmanijjun fi tarihi vel-hadara*, Muhammeda Harba, str. 16.

¹¹⁶ Vidjeti: *Dževanibu mudia*, str. 21.

upitaj učenjake Šerijata, oni će te uputiti na ono što je dobro. Znaj, sine, da je naš jedini put na ovome svijetu, Allahov put, jedini naš cilj jeste širenje islama, i znaj da mi nismo od onih koji traže slavu i ovaj svijet.”¹¹⁷

U knjizi *Et-Tarihu usmanil-musaver* naći ćemo i sljedeću njegovu oporuku: „Oporučujem svojim sinovima i prijateljima da ustraju na uzdizanju islama, ustrajavajući u borbi na Allahovom putu. Čvrsto držite zastavu islama, i podignite je visoko, vodeći džihad na Allahovom putu. Služite islamu uvijek! Allah je dao slabašnom robu poput mene dao da osvoji mnoge gradove. Zato i vi idite vođeni riječima *la illahe illallah* u najudaljenije dijelove svijeta, boreći se na Allahovom putu, a onaj od mojih potomaka koji ostavi Pravi put, tome će biti uskraćen Poslanikov, *sallallahu alejhi ve sellem*, šefat na Danu zbora. Sine, na ovome svijetu ne postoji čovjek koji neće poviti svoju šiju pred smrti kada mu ona dođe! Ja osjećam da se, Allahovom voljom, smrt približila. Predajem ti državu u ruke, i ostavljam te Allahu. Budi pravedan u svim svojim poslovima!”¹¹⁸

Ova će oporuka postati zakonik i put kojim će kročiti osmanlijski vladari. Svi oni pridavali su veliku pažnju islamskom znanju, vojsci, kao i organizacijama koje su se bavile vojnom naobrazbom. Posvećivali su veliku pažnju islamskim učenjacima i mnogo su ih poštovali. Džihad im je bio vodič i na taj su način uspjeli odnijeti zastavu islama i u najudaljenije krajeve svijeta. Isto tako, vodili su računa o uređenosti države i o njenom kulturnom napretku.¹¹⁹

Iz Osmanove oporuke možemo izvući pravila i temelje na kojima će počivati osmanlijska država.

1. Sine, nemoj raditi ono što Allah, Gospodar svjetova nije naredio

U ovome je poziv na privrženost vjeri u svim stvarima, velikim i malim, i obraćanje pažnje na to da Allahova naredba i propisi budu iznad svega:

﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

„Sud pripada jedino Allahu, a On je naredio da se klanjate samo

¹¹⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 3.

¹¹⁸ Vidjeti: *Es-Salatinul-usmanijja*, str. 33.

¹¹⁹ Vidjeti: *El-Usmanijj un fitarihi vel-hadara*, str. 26.

Njemu. To je jedino prava vjera, ali većina ljudi ne zna.”¹²⁰

Znači, sud pripada isključivo Allahu, svejedno, radilo se o rububijetu, akidi ili međuljudskim odnosima. Allah ga je objavio onima koje je odabrao, Svojim poslanicima, i nemoguće je da čovjek u tome sudi po svom mišljenju i svojim prohtjevima, po svom razumu i dokazivanju ili po svom zaključivanju i viđenju. Ovo je pravilo temelj Allahove vjere. Potvrđeno je na jezicima svih poslanika i ne može se promijeniti ma koliko se mijenjalo vrijeme i ljudi..¹²¹

Kur'an je objavljen da bi se ostvarilo obožavanje Allaha i nikog drugog, i da se potvrdi da sud pripada jedino Allahu:

﴿ إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَبَكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ۝١٠٥ ﴾

„Mi tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da ljudima sudiš onako kako ti Allah objavljuje i ne budi branilac varalicama.”¹²² Kao što je cilj objavljivanja Kur'ana da se potvrdi robovanje isključivo Allahu, isto tako, cilj objavljivanja Kur'ana jeste da se potvrdi da sud pripada isključivo Allahu.¹²³

Osman oporučuje svome sinu i budućem vladaru osmanlijske države, poslije njega, da slijedi Allahove propise u postupcima, jer on zna da je uspostavljanje Allahovog zakona od muslimanskog vladara ugovor i obećanje, koje Allah spominje u sljedećem ajetu:

﴿ وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأَتَقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ

عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝٧ ﴾

„I sjetite se Allahove milosti kojom vas je obasuo i zavjeta kojim vas je obavezao, kada ste rekli: 'Slušamo i pokoravamo se!' I bojte se Allaha, jer Allah zna svačije misli.”¹²⁴

Ovo je Allahovo, dželle šanuhu, podsjećanje vjernika na blagodat zakona koji im je propisao u ovoj uzvišenoj vjeri, a koju je poslao po plemenitom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Zatim ih Allah podsjeća na obećanje koje su dali, da će slijediti vjeru, da će je pomagati, širiti i bdjeti nad njom. U ovome se i ogleda prisega koju su ashabi dali Allahovom Poslaniku,

¹²⁰ Prijevod značenja Jusuf, 40.

¹²¹ Tefsirul-menar, 12/309.

¹²² Prijevod značenja En-Nisa, 105.

¹²³ Vidjeti: El-Hukmu vet-tehakumu fi hitabil-vahj, 1/433.

¹²⁴ Prijevod značenja El-Maida, 7.

sallallahu alejhi ve sellem, a to je slušanje i pokoravaje i u blagostanju i u tegobama. A zapostavljanje suđenja po Allahovom zakonu paganski je običaj:

﴿ أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ٥٠ ﴾

„Zar oni da traže da im se kao u pagansko doba sudi? A ko je to od Allaha bolji sudija narodu koji vjeruje?!“¹²⁵

U ovome plemenitom ajetu ukor je i čuđenje postupcima onih koji se okreću od Allahovog suda, želeći neki drugi sud. Ovaj ajet govori o židovima koji su, i pored toga što im je data Knjiga i znanje, željeli paganski zakon, a to je slijeđenje strasti i postupanje prema neznanju, a sve to nije u skladu s objavom.¹²⁶

Uspostava Allahovog suda garant je obožavanja Allaha i sprovedbe cilja radi kojeg su stvoreni ljudi i džini. Svevišnji je Allah rekao:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ٥١ ﴾

„A džine i ljude stvorio sam samo da Mi ibadet čine.“¹²⁷ Ajet znači: da budu pokorni Njemu, Jedinom, i da Mu ne čine širk.¹²⁸

Ibadet ima široko značenje. Prije svega, odnosi se na djela, neka mogu obavljati pojedinci, dok se neka ne mogu u potpunosti izvršiti bez postojanja islamske države. Ova visoka značenja u potpunosti su bila jasna utemeljitelju osmanlijske države, zato je i svome sinu Orhanu uputio riječi podrške i usmjerenja: „Sine, nemoj raditi ono što Allah, Gospodar svjetova nije naredio.“ Iz oporuke se razumiju dva temelja na kojima počiva ibadet: Prvo: da se ne obožava ništa drugo osim Uzvišenog Allaha.

Drugo: da se Allah mora obožavati onako kako je naredio i propisao.¹²⁹

Nesumnjivo, osmanlijska je država držala do ova dva temelja, boreći se protiv širka unutar države i radeći na njegovom suzbijanju izvan njenih granica, kao što je i štitila vjeru od onih koji su joj predstavljali opasnost svojim novotarijama, i izmjenama. Sve to radile su vođe države i islamski učenjaci koji su bili oko njih, da ibadet potvrde jedino Allahu, onako kako je Allah zadovoljan. Zbog toga je osmanlijska država i dobila epitet šerijatske

¹²⁵ Prijevod značenja El-Maida, 50.

¹²⁶ Tefsir Ebis-Suud, 2/71.

¹²⁷ Prijevod značenja Ez-Zarijat, 56.

¹²⁸ Tefsir Ibn Kesir, 4/239.

¹²⁹ Medžmuul-fetava, 10/173.

države. Stasala je u islamu, svijetleći jakim imanom i težila je ka ostvarenju vjerskih ciljeva.¹³⁰

2. Sine, ako vladajući, dopadneš tebi nepoznate stvari posavjetuj se s islamskim učenjacima

Allah je propisao dogovaranje u islamu (šuru) i u njoj se kriju velike mudrosti, dobrote i koristi koje donose samo dobro i blagoslov ummetu, državi i zajednici. Zbog toga je Osman I naredio svome sinu Orhanu da se posavjetuje s ulemom o svim stvarima koje su mu nejasne. U ovome se krije izvršavanje Allahove naredbe i slijeđenje Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem:

﴿ فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ إِنَّكَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِظَ الْقَلْبُ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ (١٥٩)

„Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima, a da si osoran i grub, oni bi se razbježali iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Gospodara, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.“¹³¹

Profesor Sejjid Kutb, Allah mu se smilovao, zapisao je: „Riječima: '...i savjetuj se s njima u stvarima' islam potvrđuje šuru glede uređenja države; i Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, savjetovao se s ashabima. Ovo je jasan dokaz koji ne ostavlja prostora muslimanima da sumnjaju u utemeljenost ovog propisa, a koji je jedan od glavnih temelja na kojima se temelji islamska vlast.“¹³²

Allah, dželle šanuhu, rekao je:

﴿ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴾ (٢٨)

„Za one koji se Gospodaru svome odazivaju, i koji molitvu obavljaju, i koji se o poslovima svojim dogovaraju, a dio od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju.“¹³³

¹³⁰ El-Meseletul-šerkijj a, Mahmuda Sabita Šazilija, str. 54.

¹³¹ Prijevod značenja Alu-Imran, 159.

¹³² Fi zilalil-Kur'an, 4/501.

¹³³ Prijevod značenja Eš-Šura, 38.

Profesor Abdulkadir Avda, Allah mu se smilovao, zapaža: „Šura je znak imana i posebna osobina muslimana. Allah je šuru spomenuo zajedno s namazom i udjeljivanjem na Allahovom putu:

﴿وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ (٢٨)

'Za one koji se Gospodaru svome odazivaju, i koji molitvu obavljaju, i koji se o poslovima svojim dogovaraju, a dio od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju.'¹³⁴ Sveznajući je Allah učinio da se odaziv Njegovom pozivu manifestuje kroz moge stvari, a najvažnije od tih stvari jesu obavljanje namaza, savjetovanje i udjeljivanje imetka. Ako je šura dio imana, to znači da iman jednog naroda nije potpun ako se među se ne savjetuju. Isto tako, njihova privrženost islamu neće biti zadovoljavajuća ako se ne budu dogovarali na ispravan način. Budući da je šura jedna od neophodnih osobina muslimana i da je iman bez nje nepotpun, dolazimo do zaključka da je ona obavezna, islamskim vladarima a i običnim ljudima¹³⁵. Vladar je dužan da se dogovara u svim segmentima države:, upravljanju, politici i suđenju, i da se dogovara u svemu što je od dobrobiti za pojedinca i za čitavu zajednicu. A obični svijet dužan je ukazati vladaru na grešku, bez obzira da li to vladar od njih tražio ili ne.¹³⁶

Mnogobrojni su hadisi i predanja koji upućuju na to da je šura obavezna, a mi ćemo se zadovoljiti ovim što smo naveli.

U jednom predanju stoji da je Osman oporučio svome sinu Orhanu da se povinuje onome što mu učenjaci kažu: „Sine, savjetuj se s učenima jer oni naređuju samo dobro.”¹³⁷ Kao da je Osman, rahmetullahi alejh, smatrao da je šura obavezujuća za vladara, a ovo je i stav nekih savremenih učenjaka, između ostalih, autoriteta Ebu Eala el-Mevdudija, rahmetullahi alejh, koji kaže: „Peti obavezni princip na kojem se temelji islamska država jeste savjetovanje vladara s muslimanima, prihvatanje njihovog stava i onoga

¹³⁴ Prijevod značenja Eš-Šura, 38.

¹³⁵ Šura je propisana kada se radi o zajedničkim stvarima koje se tiču šire zajednice, poput džihada, a pojedinac u stvarima koje se odnose isključivo na njega nije obavezan tražiti savjet, iako mu je to bolje. Šabiah je rekao: „Tri su vrste ljudi: potpun čovjek, polovičan čovjek i nečovjek. Potpun čovjek jeste onaj ko ima mišljenje i savjetuje se. Polovičan čovjeka jeste onaj ko nema mišljenja ali se savjetuje. A nečovjek jeste onaj ko nema mišljenja i ne savjetuje se.” (Sunenu'l-Bejhekil-kubra, 10/109/20094). (Op. rec.)

¹³⁶ El-Islamu ye evdaunas-sijasij a, str. 193.

¹³⁷ Vidjeti: Dževanibu mudia, str. 21.

čime su zadovoljni, kao što vođenje i uređenje države biva na principu šure: **'...i koji se o poslovima svojim dogovaraju...'** U drugom ajetu Allah kaže:

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾

'...i dogovaraj se s njima...'¹³⁸,¹³⁹

Uistinu, kur'ansko pravilo: **'...i koji se o poslovima svojim dogovaraju...'** zahtijeva pet stvari, a peta je stvar bezuvjetno prihvatanje onoga što šura zaključi, odnosno onoga što odluči većina.¹⁴⁰ Međutim, da vladar države sasluša mišljenje svih članova šure a zatim izabere mišljenje koje odgovara njegovom, tada šura gubi vrijednost i značaj, jer Allah nije rekao: **'...poslušaj njihova mišljenja...'**, već je rekao: **'...i dogovaraj se s njima...'** Znači, stvari se odvijaju prema onome što je dogovoreno među njima. Prakticiranje Allahovih riječi ne ogleda se u tome da se samo sasluša mišljenje šure, nego da se Allahove riječi primijene u skladu s onim što je šura izglasala, odnosno njena većina.¹⁴¹

¹³⁸ Prijevod značenja, Alu-Imran, 159.

¹³⁹ *El-Hilafetu vel-mulk*, str. 41-42.

¹⁴⁰ Ne kaže se za nekog da se njegovo mišljenje bezuvjetno prihvata, makar se radilo o šuri i većini, jer pokornost bilo kome mimo Allaha i Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, uvjetovana je pokornošću Allahu i Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. šejhul-islam Ibnu Tejmijje, rahimehullah, govoreći o islamskom vladaru i šuri, kaže: "Pa kada od njih zatraži savjet te mu neko od njih pojasni šta je dužan slijediti iz Allahove knjige, sunneta Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ili konsenzusa muslimana, dužan je to slijediti. Nema pokornosti nikom u onom što je tome suprotno, makar bio ugledan u vjeri ili stvarima dunjaluka, jer je Uzvišeni Allah rekao:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

'O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim.' (Prijevod značenja En-Nisa, 59) A ako se radi o pitanju po kojem su se muslimani podijelili, potrebno je da iz svakog od njih izvuče njegovo mišljenje i dokaz tog mišljenja, a onda će prihvatiti mišljenje koje je najbliže Allahovoj knjizi i sunnetu Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kao što je Uzvišeni rekao:

﴿فَإِنْ لَمْ تَرَ فِي شَيْءٍ فَرْدُوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

'A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše.' (Prijevod značenja En-Nisa, 59)

(*Es-Sijassetuš-šerijj emea talik Ibn Usejmin*, 440. str.) (Op. rec.)

¹⁴¹ *El-Hukumetul-islamijja*, str. 94.

Stavom o obaveznosti šure, i naređenjem sinu da se savjetuje s učenjacima (jer pozivaju samo u dobro), Osman je pretekao mnoge učenjake i mislioce koji su to isto kasnije rekli.

Šura je imala veliku ulogu u izgradnji osmanlijske države, njene su se odluke uvažavale, i ona je bila ta koja je potpomagala vladara, politički, vojno i na davetskom polju. Stavovi šure mijenjali su se ovisno njenim mogućnostima i usklađenosti stavova s akidom ummeta i zakonikom države.

Osmanlijski vladari željeli su da njihova vlast traje, da se uređenje države dobro učvrsti, zato su se i trudili da se upoznaju sa stvarnim stanjem u svim dijelovima države, a šura je bila najbolji način da taj cilj ostvare.

Institucija šure mnogo je napredovala za vrijeme osmanlijske države, do te mjere da je svaka pokrajina imala svog namjesnika koji je dobio titulu paše. On je imao svoju palaču na kojoj su se održavale šure o stanju u državi, kao i o životu i stanju stanovništva. Šuri su prisustovali razni slojevi ljudi, bili su postavljeni zamjenici i predstavnici za svaki džemat, i to je otvorilo mogućnost širkog izbora. Šura je toliko uznapredovala da su za vrijeme sultana Muhammeda Fatiha u državi postojala savjetodavna vijeća za državna pitanja. Raznolikost šure, načini primjene i sprovođenje njenih odluka otvorili su u osmanlijskoj državi vrata idžtihadu, izučavanju i slobodnom izboru. Vladari su priznavali odluke šure koje su se odnosile na državna pitanja i nisu ih zapostavljali, mada historija bilježi i to da je bilo vladara u osmanlijskoj državi koji su vladali bez šure.

3. Sine, pazi na ulemu ovoga ummeta, pazi na njih i mnogo ih poštuj

Osman je bio u jakoj vezi s islamskim učenjacima, šerijatskim pravnicima i dobrim ljudima svoga vremena. Znao je provoditi sate sjedeći s njima i slušajući njihove vazove, učeći od njih i savjetujući se s njima o državnim pitanjima. Često je posjećivao šejha Edebalija el-Karmanija el-Muvellida¹⁴², kome je bio zet jer se oženio njegovom kćerkom¹⁴³, i to na osnovu snoviđenja. Naime, jedne je noći Osman spavao kod šejha i sanjao da mjesec izađe iz šejhovog krila i pade u njegovo krilo, a u tom mometu izraste veliko drvo čije grane prekriše horizont, ispod kojih su bila velika

¹⁴² Imaduddin Mustafa b. Ibrahim b. Inadž el-Kiršehri (Šejh Edebali).

¹⁴³ Rabi'a Bala Hatun.

brda iz kojih su tekle rijeke, ljudi su koristili to drvo za svoje potrebe, potrebe stoke, a vodu za navodnjavanje. Kada je svoj san ispričao šejhu, on mu reče: „Raduj se tome što si dostigao položaj vladara, od tebe i od tvojih sinova muslimani će se okoristiti, a sada, ženim te svojom kćerkom...”¹⁴⁴

Neki su pisci ovu priču pokušali proglasiti običnom neosnovanom bajkom, ali je ona zabilježena u poznatom djelu *Eš-Šekaikun-numanijj e fi tarihi devleti usmanijja*, u kojem je autor pokušao sakupiti sve u vezi s islamskim učenjacima i pravnicima kroz dugi niz godina osmanlijske države.

Štaviše, priča nije u suprotnosti s islamskim predanjima, a ni s razumom, jer je Osman I bio skroman i pobožan čovjek, a od plodova bogobožnosti jeste i lijepo snoviđenje, ljudska pohvala i njihova ljubav:

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ﴾

„I neka se ničega ne boje i ni za čim nek ne tuguju Allahovi štićenici, oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali, za njih su dobre vijesti i na ovome i na onome svijetu...”¹⁴⁵

Radost na dunjaluku jeste ono čime je Allah obradovao bogobožne vjernike, na više mjesta u Kur'anu. Allahov je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, govorio: „*Lijep san koji usnije vjernik od Allaha je*.”¹⁴⁶

U drugom hadisu stoji da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Od poslanstva su ostale samo radosne vijesti.*” Ashabi su upitali: „A šta su to radosne vijesti?” Na to je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovorio: „*Istiniti snovi.*”¹⁴⁷ Ebu Zerr, radijallahu anhu, rekao je: „Allahov Poslaniče, zaista čovjek uradi neko djelo u ime Allaha, pa ga zbog toga ljudi vole!” „*To su radosne vijesti vjerniku još na ovom svijetu*”, objasnio mu je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem.¹⁴⁸

Tako je Allah usadio ljubav u srca muslimana prema Osmanu I, rahmetullahi alejh, zbog njegovog džihada, bogobožnosti i dobrote. U oporuci kojom Osman oporučuje svome sinu da poštuje ulemu trasiranje je puta kojim će kročiti kasniji vladari osmanlijske države. Ovo nam govori da

¹⁴⁴ Preuzeto iz djela *Tarihud-devletil-osmanijja*, autora Ali Hasuna, str. 25.

¹⁴⁵ Prijevod značenja Junus, 62-64.

¹⁴⁶ Buhari, poglavlje: O snovima, 8/88/6986.

¹⁴⁷ Buhari, poglavlje: O snovima, 8/89/6990.

¹⁴⁸ Muslim, poglavlje: O snovima, 4/2034.

su Osmanlije slijedile Šerijat, koji je ulemi dao vrijednost koja se ogleda u dvije stvari:

Prvo: pokornost ulemi ujedno je i pokornost Uzvišenom Allahu i pokornost Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pa je slijeđenje njihovih naredbi obavezno.

Drugo: pokornost njima nije zasebna, već je ona rezultat pokornosti Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem.

Dokazi koji govore o položaju učenjakâ u islamu mnogobrojni su. Jedan od tih dokaza jesu Allahove riječi:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

„O vi koji vjerujete, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Allahovom Poslaniku i predstavnicima vašim...”¹⁴⁹

Komentatori Kur’ana podvojili su se u mišljenju o tome na koga se odnosi sintagma *predstavnicima vašim*: neki kažu da su to vladari i vojskovođe, a drugi smatraju da se to odnosi na učenjake.

Ibn Abbas, radijallahu anhumâ, rekao je: „To su fakihi (pravnici) i učenjaci koji se pokoravaju Allahu i podučavaju ljude vjeri, koji im naređuju dobro i odvraćaju od zla, pa je zbog toga Allah i naredio Svojim robovima da im budu poslušni.”¹⁵⁰ A što se tiče vladara, oni se slušaju ako naređuju da se radi u skladu s znanjem, tako je pokornost njima uvjetovana njihovom pokornosti ulemi, jer pokornost je u onome što je dobro i u onome na šta obavezuje šerijatsko znanje. Pa, kao što je pokoravanje ulemi uvjetovano njihovom pokornosti Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, isto tako, pokoravanje vladarima uvjetovano je njihovom pokornosti ulemi. Dakle, islam opstoji na dvjema skupinama, ulemi i vladarima, koje ljudi slijede, i svi će biti kako treba ako ove dvije skupine budu dobre, odnosno bit će pokvareni ako ove dvije skupine budu loše.¹⁵¹

Drugi dokaz jeste taj što nam je Allah stavio u obavezu da se obratimo ulemi i da ih pitamo o onome što ne znamo:

﴿فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾﴾

„Ako nešto ne znate, onda odmah o tome pitajte učene.”¹⁵² U ovom je

¹⁴⁹ Prijevod značenja En-Nisa, 59.

¹⁵⁰ Tefsirut-Taberi, 5/149.

¹⁵¹ Ialamul-muvekkiin, 1/10.

¹⁵² Prijevod značenja El-Enbija, 7.

ajetu pohvala učenjaka općenito, a najveće pohvale zaslužuju oni koji nose islamsko znanje i koji poznaju Allahovu Knjigu. Allah je naredio neukima da pitaju učene o svim stvarima. U tome je, također, potvrda i pohvala učenih ljudi kada je naređeno da se oni pitaju i ovime se daje do znanja da se neuki ne slijede.¹⁵³

Postoji brojni ajeti i hadisi koji govore o položaju učenjakâ, a mi ćemo se zadovoljiti navedenim.

U osmanlijskoj državi učenjaci su bili ti kojima su se vladari obraćali u neredima i iskušenjima. Samo su oni mogli okupiti ljude ako zastave džihada na Allahovom putu. Oni su sprovodili šerijatske propise nad stanovnicima, ne dopuštajući vladarima prelaženje Allahovih granica, u suprotnom bi, možda, okrenuli ljude protiv vladara i oni bi ga smijenili. Ulema je crpila propise iz sljedećih izvora.

Plemeniti Kur'an

Allah je rekao:

﴿ إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَبَكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَ لِلْخَائِبِينَ خَصِيمًا ۝١٠٥ ﴾

„Mi tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da ljudima sudiš onako kako ti Allah objavljuje, i ne budi branilac varalicama.”¹⁵⁴ Kur'an je prvi izvor, i on u sebi sadrži sve propise koji se tiču svih segmenata ljudskog života. Isto tako, u sebi sadrži upute koje su dovoljne za poboljšanje ma kojeg segmenta života. Zatim, Kur'an je pojasnio sve ono što je potrebno muslimanima za uspostavu države.

Hadis

Ovo je drugi izvor iz kojeg ulema zaključuje propise i na osnovu njega saznaje kako izvršiti određeni propis i kako primijeniti kur'anske ajete koje nalazimo oličene u Poslanikovom, sallallahu alejhi ve sellem, životu, u njemu kao vođi države. Zatim, na osnovu sunneta saznajemo kako treba izgledati islamsko društvo koje zahtijeva islam.

Idžma (saglasnost islamskih učenjaka)

¹⁵³ Tefsirus-Sadi, 4/206.

¹⁵⁴ Prijevod značenja En-Nisa, 105.

Ovdje se isključivo misli na saglasnost ashaba,¹⁵⁵ a na samom čelu četverice pravednih halifa:

﴿وَمَنْ تَشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُ الْهُدَىٰ وَتَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ تُولِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۚ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ۝١١٥﴾

„Onoga koji se suprotstavi Poslaniku, a poznat mu je Pravi put, i koji pođe putem koji nije put vjernika, pustit ćemo da čini šta hoće, i bacit ćemo ga u Džehennem – a užasno je on boravište.“¹⁵⁶

*Mezhebi mudžtehidâ*¹⁵⁷

Svevišnji Allah rekao je:

﴿وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۚ﴾

„Kada saznaju za nešto važno, a tiče se bezbjednosti ili opasnosti, oni to razglase. A da se oni s tim obrate Poslaniku ili predstavnicima svojim, saznali bi od njih ono što žele saznati.“¹⁵⁸

U ajetu je dokaz da se treba izučavati svako pitanje za koje ne postoji dokaz ili saglasnost učenjaka,¹⁵⁹ jer učenjaci, u Muhammedovom, sallallahu alejhi ve sellem, ummetu, isto što su bili vjerovjesnici u Izraelićana: njima je povjereno prenošenje islamskog znanja i oni su ti koji su dostojni da iznalaze propise za novonastala pitanja. To ne rade zato što su nepogrešivi, jer u islamu nema svetaca, već zato što su za to sposobni i jer im je Allah dao znanje:

¹⁵⁵ Poznata defnacija idžma (konsenzusa)obuhvatnija je od saglasnosti ashaba, radijallahu anhum, tj. može se ostvariti i nakon ashaba. Rekao je Ibn Subki, definirajući idžma: „Saglasnost učenjaka jednog vremena iz ummeta Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, nakon njegove smrti oko nekog vjerskog pitanja.“ (*Džemul-dževami*, 1/177) I to je ujedno definicija koju preferira većina učenjaka fikhske metodologije. (Op. rec.)

¹⁵⁶ Prijevod značenja En-Nisa,115.

¹⁵⁷ Neispravno je mudžtehide uvrštavati u izvore iz kojih se crpe islamski propisi. Učenjaci jesu nasljednici poslanika, ali nisu izvor Šerijata, već oni uzimaju iz predhodna tri izvora ili drugih izvora oko kojih učenjaci imaju različite stavove, kao što o tome detaljno govore knjige (fikhske metodologije). (Op. rec.)

¹⁵⁸ Prijevod značenja En-Nisa, 83.

¹⁵⁹ Vidjeti: *Tefsirul-Kurtubi*, 5/292.

﴿ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ٧ ﴾

„Ako nešto ne znate, odmah o tome pitajte učene.“¹⁶⁰

Učenjaci osmanlijske države temeljito su poznavali Šerijat i njegova pravila i bili su u stanju naći odgovor i rješenje za svako novonastalo pitanje. Zatim, bili su kadri prepoznati srž određenog pitanja i njegovog temelja te, analogno osnovama, doći do odgovora na novonastala pitanja. Pravac (mezheb) prema kojem su postupale Osmanlije bio je mezheb Ebu Hanife, Allah bio njime zadovoljan, mada nisu zapostavljali ni ostale mezhebe koji su slijedili sunnet: i njih su vladari osmanlijske države izuzetno cijenili. Učenjaci osmanlijske države nastojali su da političko ustrojstvo države bude zasnovano na tevhidu i primjeni Allahova zakona, a gdje šura ima glavnu riječ. Njena ekonomija bit će zasnovana na zlatu i srebru, strogo pazeći da se ne posluje s kamatom, izbjegavat će sve vidove prijevare i monopola, kao i trgovinu onim što je Allah zabranio. Ponašanje će biti u skladu s islamom. Školstvo i mediji moraju biti u skladu sa Šerijatom. Odnosi s drugim državama moraju biti izgrađeni na principima islama, onako kako Allah zahtijeva:

﴿ لَا يَنْهَى اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا بَيْنَ يَدَيْهِمْ أَنْ يَنْبَغِي لَهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيُخْرِجُوا مِنْ دِينِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقَاتِلِينَ ٨ ﴾ إِنَّمَا يَنْهَى اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ أَنْ تَوَلَّوهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ٩ ﴾

„Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone, Allah zaista voli one koji su pravični, ali vam zabranjuje da prijateljujete s onima koji ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg izgone i koji pomažu da budete prognani. Oni koji s njima prijateljuju sami sebi čine nepravdu.“¹⁶¹

Dakle, ulema je nadgledala sprovođenje Šerijata u državi, izvršavanje kazni, zabranjivanje onoga što je Allah zabranio i dopuštanje onoga što je On dopustio.¹⁶² Većina vladara u osmanlijskoj državi cijenila je i poštovala islamske učenjake.

¹⁶⁰ Prijevod značenja En-Nahl, 43.

¹⁶¹ Prijevod značenja El-Mumtehina, 8-9.

¹⁶² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, Džemala Abdulhadija, str. 4.

4. Sine, znaj da je širenje islama i upućivanje ljudi u islam, kao i čuvanje muslimanske časti i imetka, tebi dato na povjerenje i za to će te Uzvišeni Allah pozvati na odgovornost

Osman I shvatio je da je islam vjera trajne dave i da ne prestaje sve dok bude ljudi na Zemlji. Jedan od glavnih ciljeva šerijatske države jeste okretanje tog misionarskog točka naprijed, sve dok svjetlo islama ne obasja sve ljude. Osmanlijska je država smatrala da je odgovorna za širenja islama u svim dijelovima svijeta, kao i za vođenje vanjske politike na principima akide i misionarstva, prije njenog vođenja radi ovodunjalučki koristi. Ovo je zato jer je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, postupao tako, šireći vjeru u sve krajeve, a radeći prema naredbi:

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ (١٧)

„O Poslaniče, kazuj ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga, a ako ne učiniš, onda ti nisi dostavio poslanicu Njegovu. Allah će te od ljudi štititi. Allah zaista neće ukazati na Pravi put narodu koji neće da vjeruje.“¹⁶³

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, izvršio je naredbu: pisao je vladarima pisma, a kada su mu rekli da oni čitaju samo ovjerena pisma, naredio je da mu se izradi prsten pečatnjak od srebra, i njime je otada ovjeravao sva pisma. Poslao je izaslanike s pismima vladarima Bizantijskog carstva, Perzijancima, vladaru Etiopije, Egipta, Belke i Jemame, u jednom danu, zatim je poslao izaslanike s pismima namjesnicima Jemena, Omana, Bahrejna i nekim drugim.¹⁶⁴

Tako se i Osman I poveo za Allahovim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, glede misionarstva, a kasnije i njegovi sinovi. U državi je osnovana grupa za pozivanje u islam, uz koju su bili vladari i koji su je podupirali materijalno i u svakom drugom pogledu. Osmanlije su poduzele nekoliko načina za pridobijanje kršćana u islam, kako država tako i njeni građani.

Neki od tih metoda jesu:

¹⁶³ Prijevod značenja El-Maida, 67.

¹⁶⁴ Vidjeti: *Zadul-mead*, str. 119-124.

- Kada bi neki kršćanin prigrlio islam, oni bi tim povodom napravili svečanost u mesdžidima, zatim bi ga pomogli svime što je potrebno za život;

- Nastojanje da se dosljedno pridržava vjere, krajnja skromnost, što je bio razlog da mnogi kršćani prime islam;

- Lijepo ophođenje prema kršćanima: oslobađali su ih ropstva, ako bi uvidjeli da su iskreni, iako su oni ostajali pri svojoj vjeri, pazili su ih a posebno starije i pored toga što su bili nevjernici, a kada bi neko od njih prihvatio islam, onda bi sve to činili predanije, što je podstaknulo mnoge da prihvate islam;¹⁶⁵

- Veliki broj Osmanlija ženio se kršćankama, a kada bi se oženili njima, crkva bi im zabranila ulazak u nju i to bi bio razlog prihvatanja vjere svojih muževa;

- Oni koji su prihvatili islam pozivali su svoju rodbinu, kada su se uvjerali u brojne ljepote islama, te kako se on slaže s urođenom ljudskom prirodom, kako oživljava srca i obraća se razumu;

- Osmanlijska država naseljavala je određena muslimanska plemena u dijelove u kojima žive kršćani, a kršćane bi prebacivala u muslimanske sredine, pa se islam među kršćanima širio postepeno;

- Sultan Murat na poseban je način tretirao zarobljenike: oslobađao je one koji bi prihvatili islam, što je povećalo broj onih koji su ga primili;

- Na Balkanu je tada bilo prisutno zlostavljanje, eksploatacija lokalnih zemljoposjednika nametanjem visokih poreza, usljed čega su visoki svećenici iz feudalnih gospodarstava ostavljali Crkvu, obzanjivali njene tajne i krenuli ka jačanju veza s osmanlijskim sistemom, neki su prihvatili islam;

- Osmanlijski vladari davali su vrijedne poklone kršćanskim glavešinama koji bi prihvatili islam, dok su mnogi od njih pokazali veliku iskrenost prema osmanlijskoj državi.¹⁶⁶

Osmanlije su posvetile veliku pažnju misionarstvu van granica države, uvođenju ljudi u islam, ne zapostavljajući popravljjanje društva unutar države, kao i oživljavanje institucije naređivanja dobra i odvrćanja od zla.

Osman I naglašavao je da zaštita muslimanske časti i imetka emanet koji nosi svaki vladar na vratu, i to je naređivanje dobra a odvrćanje od zla. Zatim, da sprovodi Allahove kazne, poziva na lijepo ponašanje, podučava

¹⁶⁵ Vidjeti: *Kiraetu džedide fi tarihi usmani*, Zekerijja Bjumija, str. 51-53.

¹⁶⁶ Vidjeti: *Kiraetu džedide fi tarihi usmani*.

muslimanski ummet propisima vjere. Iz toga proizlaze određene koristi i dobrote, kako za pojedince tako i za čitav ummet, kako za vladara tako i za podanike, a neke od najvažnijih koristi jesu sljedeće:

- Očuvanje ummeta, zakona, zaštita akide i vjere i da bude Allahova riječ gornja:

﴿ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفُتَّتْ صُلُوحُ رَبِّعٍ وَصَلَوَاتُ مَسْجِدٍ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا ﴾

„A da Allah ne suzbija neke ljude drugima, do temelja bi bili porušeni manastiri, i crkve i bogomolje, a i džamije u kojima se mnogo spominje Allahovo ime.“¹⁶⁷ Čovjek mora naređivati dobro a odvrćati od zla i pozivati ljude u vjeru; onaj ko ne bude naređivao dobro i pozivao u njega, on će biti pozivan u zlo;¹⁶⁸

- Zaštita od općih nedaća:

﴿ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴾

„Kakva vas god bijeda zadesi, to je zbog grijeha koje ste zaradili, a On mnoge i oprost.“¹⁶⁹ Navodeći razlog poraza na Uhudu, Allah kaže:

﴿ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ ﴾

„To je od vas samih...“¹⁷⁰. Nevjerstvo i grijesi svih vrsta razlog su nedaća i stradanja:

﴿ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴾

„A zašto je među narodima prije vas bilo samo malo čestitih, koji su branili da se na Zemlji nered čini, koje smo Mi spasili. A oni koji su zlo radili odavali su se onome u čemu su uživali, i grešnici su postali.“¹⁷¹ Zatim:

¹⁶⁷ Prijevod značenja El-Hadždž, 40.

¹⁶⁸ Vidjeti: *El-Emru bil-marufi ven-nehju anil-munkeri*, Halida Sebta, str. 72.

¹⁶⁹ Prijevod značenja Eš-Šura, 30.

¹⁷⁰ Prijevod značenja Alu-Imran, 165.

¹⁷¹ Prijevod značenja Hud, 116.

﴿ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴾ ١١٧

„Gospodar tvoj nije nikada nepravedno uništavao sela i gradove ako su stanovnici njihovi bili dobri.“¹⁷² Ajeti konstatiraju na postojanje Allahovog zakona u kosmosu, i narod u kome se pojavi nasilje i nered, a u njemu postoje oni koji pokušavaju da to spriječe, bit će narod spašen i neće ga Allah kazniti patnjom ili uništenjem;¹⁷³

- Spuštanje Allahove milosti, jer je poslušnost i činjenje dobra razlog zbog kojeg Allah daje blagodati:

﴿ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴾ ٧

„I kada je Gospodar vaš objavio: 'Ako budete zahvalni, Ja ću vam, zacijelo, još više dati.'“¹⁷⁴ A naređivanje dobra i odvracanje od zla vid je obožavanja Allaha;

- Potvrđivanje epiteta *najbolji* za naš ummet:

﴿ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ﴾

„Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio, tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate, i u Allaha vjerujete.“¹⁷⁵

- Sigurnost od licemjerstva:

﴿ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ﴾

„A vjernici i vjernice prijatelji su jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odraćaju, i namaz obavljaju i zekat daju i Allahu i Poslaniku se Njegovu pokoravaju.“¹⁷⁶

5. Sine, uvažavaj one koji su ti poslušni, budi plemenit prema vojnicima

¹⁷² Prijevod značenja Hud, 117.

¹⁷³ Fi zilalil-Kur'an, 4/1933.

¹⁷⁴ Prijevod značenja Ibrahim, 7.

¹⁷⁵ Prijevod značenja Alu Imran, 110.

¹⁷⁶ Prijevod značenja Et-Tevba, 71.

Da bi izvršio obavezu upućivanja ljudi na dobro, potrebno je da ummet sam po sebi bude dobar, a zatim i da druge popravlja. Time će biti svjedok protiv drugih naroda, jer je on ummet sredine:

﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾

„I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu, da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da Poslanik bude protiv vas svjedok.“¹⁷⁷

Postoje određena uzajamna prava između vladara i podanika. U svojoj oporuci koju je Osman pojašnjava sinu koja su to prava podanika kod vladara. Osmanlije su se trudile da kao vladari ispoštuju sva prava i obaveze prema svojim podanicima. Od tih osnovnih prava jesu:

1. Djelovanje na očuvanju ispravne akide ummeta;
2. Poduzimanje uzroka jedinstva ummeta;
3. Zaštita ummeta od vanjskih neprijatelja;
4. Štićenje ummeta od pokvarenjaka, onih koji siju nered među ljudima i od buntovnika;
5. Priprema naroda za džihad;
6. Osiguravanje ciljeva radi kojih je Allah objavio Šerijat;
7. Skupljanje sadake, zekata, haradža i plijena, i trošenje tog imetka u skladu sa Šerijatom;
8. Postavljanje pouzdanih osoba na funkcije;
9. Davanje svim podanicima ono što im pripada iz muslimanske blagajne, bez rasipanja i škrtarenja, na vrijeme i bez kašnjenja ili prijevremenog davanja;
10. Osobno nadgledanje svih događaja u ummetu, i to u svim segmentima ustrojstva, u stvarima koje će poboljšati njihov život.¹⁷⁸

Prava vladara kod podanika

Pokornost

Allah je rekao:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾

¹⁷⁷ Prijevod značenja El-Bekara, 143.

¹⁷⁸ Vidjeti: *El-Hakimu vel-mahkumu fi hitabil-vahj*, 2/315-323.

„O vjernici pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim.“¹⁷⁹ Stanovnici islamske države bili su jako odani svojim vladarima dok su se ovi pridržavali Šerijata, znajući da je pokornost vladarima usko povezana s pokornošću Allahu i Poslaniku. U tome je smislu i sljedeći Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, hadis: *„Nema pokornosti u griješenju, pokornost je samo u dobru.“*¹⁸⁰

Potpomaganje

Stanovništvo osmanlijske države uvijek je bilo uz svoje vladare, odzivajući se pozivu na džihad, dajući sve od sebe i smatrajući to ibadetom. Svevišnji Allah rekao je:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ﴾

„Potpomažite se u dobročinstvu i bogobožnosti.“¹⁸¹ Znali su da u pomaganje vladara spada i to da se on ne vara, već da ga se poštuje i cijeni. Njegovo upravljanje ummetom i vođenje ummeta tome da Allahova riječ bude gornja, dovoljan je razlog da bude cijenjen i uvažavan, jer štiti i čuva Allahov zakon. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: *„U poštivanje Allaha spada poštivanje starijeg muslimana, poštivanje hafiza koji ne pretjeruje glede Kur’ana, a niti ga zapostavlja, te poštivanje pravednog vladara.“*¹⁸²

Savjetovanje

Podanici osmanlijske države savjetovali su svoje vladare. To su smatrali temeljem vjere, na osnovu Vjerovjesnikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: *„Vjera je iskren savjetodavan odnos,“* koje je ponovio tri puta. Ashabi upitaše: *„Prema kome, Allahov Poslaniče?“* Na to je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, odgovorio: *„Allahu, Njegovoj Knjizi, Njegovom Poslaniku, muslimanskim vladarima i običnom narodu.“*¹⁸³

Ispravljanje greški

Smatrali su da je opstanak običnog naroda uvjetovan ustrajnošću i

¹⁷⁹ Prijevod značenja En-Nisa, 59.

¹⁸⁰ Muslim, poglavlje: O statusu onoga ko unosi razdor među muslimane, 3/1480/1852.

¹⁸¹ Prijevod značenja, El-Maida, 2.

¹⁸² Ebu Davud, poglavlje: O adabu (4822).

¹⁸³ Muslim, poglavlje: O imanu (55).

postojanošću vladara. Odatle, naći ćemo zlatne primjere u povijesti osmanlijske države o tome kako su ispravljali svoje vladare, kako su ih savjetovali i usmjeravali. Alaudin Ali b. Ahmed, koji je umro 932. godine po Hidžri, bio je veliki učenjak. Svoje je vrijeme provodio učeći Kur'an, podučavajući ili odgovarajući na pitanja, klanjao je pet obaveznih namaza u džematu, bio je plemenite duše, lijepog ponašanja, pun strahopoštovanja, čvrsto se držao Pravog puta, nikoga nije spominjao po zlu... Ovaj je učenjak imao iskustva sa sultanom Selimom Hanom¹⁸⁴, koji je umro 926. godine po Hidžri. Naime, Selim je naredio da se pogubi stotinu i pedeset njegovih uposlenika. Kada je za to čuo, Alaudin se odmah uputio na dvorac, a nije mu bio običaj odlaziti sultanu, osim kad se radilo o važnoj stvari. Kada su ga veziri ugledali, izrazili su mu dobrodošlicu i postavili ga u pročelje, a zatim upitali šta je šejha dovelo na divan. Rekao im je: "Želim ući kod sultana jer imam s njim nešto popričati." Zatražili su dopuštenje za ulazak i sultan je dopustio da uđe sam. Ušao je, sjeo, a zatim mu se obratio: "Zadatak muftija jeste da brinu o ahiretu sultanâ. Čuo sam da si naredio da se pogubi stotinu i pedeset uposlenika koji rade kod tebe na divanu. Njih nije dopušteno ubiti, po Šerijatu." Na to sultan ljutito reče: "Ne suprotstavljaj se odluci vladara, to nije tvoj posao!" Šejh mu reče: "Svakako, ja se miješam u tvoj status na ahiretu, to je moja dužnost. Ma koliko živio, na kraju ćeš umrijeti i bit ćeš predodčen Allahu. Stat ćeš pred Njega radi obračuna, pa ako oprostiš tim ljudima, bit ćeš spašen, a ako ne, pred tobom je Džehennem i teška patnja. Od kazne te neće spasiti ni vlast ni položaj." Sultanu ne preostade ništa drugo nego da se povinuje istini koja mu je došla od ovoga dobročinitelja, i oprosti svima njima. Ali to ne bi sve, već Alaudin zatraži od njega da ih vrati sve na njihova radna mjesta, pa ga sultan i u tome posluša.

Smilovao se Allah Alaudinu, velikom čovjeku, kada se radi o naređivanju dobra, postupao je po istini, ne bojeći se nikoga osim Allaha. Na sultana Selima Alaudin je djelovao pozitivno, te on posla po njega i zatraži da bude kadija u vojnom štabu. Reče mu: "Ovo sam uradio zato što sam se uvjerio da govoriš istinu." Alaudin mu napisa: "Pročitao sam tvoje pismo, sačuvao te Allah i poživio! Odazivam se tvome naređenju, ali dao sam Allahu zavjet da se o meni ne kaže riječ: presudio je." Nakon toga, sultan ga je jako zavolio."¹⁸⁵

¹⁸⁴ Sultan Selim I Yavuz (Strogi) (1512.-1520.).

¹⁸⁵ Vidjeti: *Šezeratuz-zeheb*, 8/185.

Ovaj je put Osmanlijama trasirao utemeljitelj države.

6. Sine, nemoj dopustiti da te šejtan obmane brojem vojske i imetkom koji posjeduješ

Svi su ovi savjeti pokazatelj razumjevanja Kur'ana, oplemenjivanja duše njime i razmišljanja o putu Allahovih poslanika i dobrih ljudi, poslije njih. Osman je znao da pomoć dolazi od Allaha, a ne zbog jačine vojske i mnoštva imetka. Tako je shvatao i Jusuf, alejhis-selam:

﴿ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴾ (١١)

„Gospodaru moj, Ti si mi dao dio vlasti i naučio me tumačenju nekih snova! O Stvoritelju nebesa i Zemlje, Ti si zaštitnik moj i na ovom i na budućem svijetu, daj da umrem kao musliman i pridruži me onima koji su dobri.“¹⁸⁶ Ovako se Jusuf obraćao Gospodaru. Govorio je: „Moj položaj učvrstio se na Zemlji i možda budem od onih kojima će ljudi dolaziti radi potrebe, čije će se riječi slušati; podučio si me ispravnom tumačenju snova, i svaka je dobrota od Onoga Koji posjeduje sve blagodati i dobrote.“ Ibnul-Kajjim, rahmetullahi alejhi, zapaža: „Jusufova dova sadrži svjedočenje i potvrđivanje Allahove jednoće, predanost Gospodaru, izražavanje ovisnosti o Allahu, negiranje prijateljevanja s nekim drugim pored Allaha, važnost umiranja u islamu, i to je ujedno i najvažniji cilj svakog roba, a to je, opet, u Allahovim rukama, a ne u rukama ljudi. Također, sadrži vjerovanje u drugi svijet i molbu, upućenu Allahu, da ga učini u društvu sretnih.“¹⁸⁷

Zatim, Zulkarnejn, koji je posjedovao vojsku i imetak i koji je vladao među ljudima pravedno, kada je završio gradnju velike brane, rekao je:

﴿ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي ﴾

„Ovo je Allahova milost...“¹⁸⁸ I ovo su zaista lijepe riječi koje kriju nekoliko koristi i upućuju na nekoliko stvari.

Sejjid Kutb zapisao je: „Kada je Zul-Karnejn sagradio ogromnu građevinu, pogledao ju je i nije se uzoholio i ponio zbog toga, nije dopustio da ga

¹⁸⁶ Prijevod značenja Jusuf, 101.

¹⁸⁷ *El-Fevaid*, Ibnul-Kajjima, str. 21.

¹⁸⁸ Prijevod značenja El-Kehf, 97.

opije snaga i znanje, već je zahvalio Allahu i Njemu pripisao to dobro djelo u kojem ga je podržao.”¹⁸⁹

Najbolji oblik zikra jeste to da se čovjek sjeća Allahovih blagodati, istovremeno imajući na umu da su one mnogobrojne, i da zbog toga bude ponizan, pravedan i zahvalan.

Ovako je Osman, rahmetullahi alejh, savjetovao svoga sina, upozoravao ga na šejtana i njegove prilaze; savjetovao ga je da se dobro čuva šejtanskih spletki.

7. Džihadom će naša vjera obasjati sve dijelove Zemlje i Allah će biti zadovoljan

Osman I smatrao je da je jedan od najvažnijih načina širenja islama džihad, borba na Allahovom putu. A najbitniji cilj džihada jeste uzdizanje Allahove riječi i ostvarenje obožavanja samo Allaha, Koji nema saučesnika:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۚ ﴿٥١﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطِيعُونِ ۚ ﴿٥٢﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ۚ ﴿٥٣﴾ ﴾

„Džinne i ljude stvorio sam samo zato da Me obožavaju. Ja od njih ne tražim opskrbu niti tražim da Me hrane, opskrbu daje jedino Allah, Moćni i Jaki.”¹⁹⁰

Ibadet podrazumijeva ukupnu djelatnost u islamu. A pojašnjenje ovoga ajeta nalazimo u Allahovim riječima:

﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ۚ ﴾

„Reci: 'Klanjanje moje, i obredi moji, i život moj, i smrt moja, doista su posvećeni samo Allahu, Gospodaru svjetova, Koji nema saučesnika, to mi je naređeno i ja sam prvi musliman.”¹⁹¹

Radi ostvarenja ovoga cilja Osman je i krenuo sa svojim vojnicima i ljudstvom kao mudžahid na Allahovom putu, kao da govori: „Allah nas je poslao da bismo izbacili one koje On želi, iz robovanja ljudima u robovanje Allahu, iz tjeskobe dunjaluka u njegove širine, iz nepravедnosti vjera u

¹⁸⁹ Fi zilali-l-Kur'an, 4/2293.

¹⁹⁰ Prijevod značenja Ez-Zarijat, 56-58.

¹⁹¹ Prijevod značenja El-En'am, 162-163.

pravednost islama.. Džihad je Osmanlijama bio sredstvo za uspostavljanje Allahovog zakona i principa islama na Zemlji.

Kada bi god kršćanske zemlje pokušale spriječiti širenje osmanlijske države, stajući joj nasuprot, tada bi se na njih sručio jedan veliki kamen zvani džihad i srušio njihove planove koji su uvijek htjeli ostvariti. Osmanlijske vođe imale su pred očima Allahove riječi:

﴿وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ۝١٩٠﴾ وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَفْتَنُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمُ ۖ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ﴾

„I borite se na Allahovom putu protiv onih koji se bore protiv vas, ali vi ne otpočinjite borbu! Allah zaista ne voli one koji zapodijevaju kavgu. I napadajte takve gdje god ih sretnete i progonite ih odande odakle su oni vas prognali. A zlostavljanje je gore od ubijanja...”¹⁹²

Osmanlije su radile u skladu s ovim savjetom i oporukom, uklanjajući sve prepreke koje su sprečavale ljude da čuju Allahov poziv, davu, koja je došla da pokaže ljudima šta je istinski život i postojanje na ovome dunjaluku, kao i najbolji način za njegovo unapređenje.

Osmanlijska je država uložila mnogo truda na Allahovom putu, i Allah je dao da su baš oni oslobodili mnoge gradove, a u nekim zemljama još uvijek opstoji islam, kao naprimjer, zemlje Balkana. Oni su ti koji su čuvali i štilili muslimane od kršćanskih napada i razlogom su što je Sjeverna Afrika ostala u rukama muslimana te što je sačuvala svoju vjeru i akidu. A jedna od najvažnijih stvari koju su Osmanlije uradile jeste to što su sačuvali sveta mjesta od Portugalaca i drugih kršćana koji su bili pod njihovom zastavom, i još mnogo toga, a što ćemo kasnije spomenuti.

8. Onaj od mojih potomaka koji ostavi Pravi put, njemu će biti uskraćen Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, šefat na Danu zbora

Osman I odriče se svakog člana svoje porodice koji ne bude privržen Istini i ne bude pravedan, te poziva sve one koji će doći poslije njega na dosljednost i ustrajnost na Pravom putu. Pravednost je osnovna stvar za uspostavu islamske zajednice i Allahovog zakona. Islam ne može opstati u

¹⁹² Prijevod značenja El-Bekara, 190-191.

zajednici u kojoj se čini nasilje i koja ne zna za pravednost. Islam posvećuje veliku pažnju pravednosti i njenom trajanju. Mnogo ajeta i hadisa govori o tome.

Allah je rekao:

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ ﴾

„Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini i da se bližnjima udjeljuje...”¹⁹³

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ﴾

„Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dosljedni povjeravate i kada ljudima sudite – da pravično sudite.”¹⁹⁴

﴿ يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوْا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانِمًا لَا تَعْمَلُونَ خَيْرًا ۖ ﴾

„O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja i rođaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti – kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali – pa, Allah zaista zna ono što radite.”¹⁹⁵

Zapostavljanje pravednosti nepravda je, a Allah je zabranio nepravdu, ukorio je nepravedne i obećao im je veliku kaznu na Sudnjem danu, a propast na dunjaluku.¹⁹⁶ Allah, dželle šanuhu, kaže:

﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ۚ ﴾

„A ti nikako ne misli da Allah ne motri na ono što rade nasilnici! On im samo pušta do Dana kada će im oči ostati otvorene!”¹⁹⁷

Na osnovu ovih Allahovih uputa Osman se trudio da uspostavi pravednost među ljudima, radeći na tome da to bude temelj egzistiranja ummeta nakon njegove smrti. Pokretao je vojsku i sve poduzimao da se širi

¹⁹³ Prijevod značenja En-Nahl, 90.

¹⁹⁴ Prijevod značenja En-Nisa, 58.

¹⁹⁵ Prijevod značenja En-Nisa, 135.

¹⁹⁶ Vidjeti: *En-Nizam-us-sijasi fil-islam*, dr. Muhammeda Ebu Farisa, str. 49.

¹⁹⁷ Prijevod značenja Ibrahim, 42.

Allahova vjera i da ljudi spoznaju ko ih je stvorio. Objedinio je velika osvajanja oružjem i otvaranja ljudskih srca imanom i dobročinstvom, a njegov moto u odnosu s ljudima bile su Allahove riječi:

﴿ قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا ثَكْرًا ۝٨٧ وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءُ الْحَسَنَىٰ وَسَنُقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ۝٨٨﴾

„Reče: 'Onoga ko ostane mnogobožac kaznit ćemo a poslije će se svome Gospodaru vratiti, pa će ga i On teškom mukom mučiti, a onome ko bude vjerovao i dobra djela činio – nagrada najljepša i s njim ćemo fino postupiti.'“¹⁹⁸

Zato je u oporuci naredio da se nakon njegove smrti sudi po Istini i pravedno. U jednom predanju stoji da je rekao svome sinu: „Budi pravedan u svim svojim poslovima!“¹⁹⁹

9. Sine, mi nismo oni koji ratuju iz strasti za vladavinom i radi prevlasti pojedinaca, mi živimo za islam i za njega umiremo

Ovaj dio oporuke pojašnjava nam na kojim je principima utemeljena osmanlijska država, za razliku od drugih država. Glavni cilj zbog koga je i osnovana jeste zaštita muslimana, i uzdizanje zastave islama u svim dijelovima Male Azije, kao i osvajanje Bizantije, prijetnje muslimanskim zemljama. Odatle naziv *gazija*, borac na Allahovom putu. Ovaj počasni naziv dodjeljivan je na posebnim skupovima na kojima se preuzimala zastava džihada od najvećeg islamskog učenjaka.²⁰⁰

Gazija Osman pozvao je sve muslimane turskog porijekla i sve druge da se priključe džihadu na Allahovom putu. Na ovaj poziv odazvao se veliki broj strpljivih vjernika kojima je jedina želja bila da pobedi Allahova vjera i da nestane bizantijske države.²⁰¹

Prema ovoj oporuci postupali su osmanlijski vladari, za vremena snage, ponosa, slave i postojanosti. Osman I iza sebe je ostavio državu površine 16 000 kvadratnih kilometara. Imali su izlaz na Mramorno more. Njegova

¹⁹⁸ Prijevod značenja El-Kehf, 87-88.

¹⁹⁹ Vidjeti: *Es-Salatinul- usmanijjun*, str. 33.

²⁰⁰ Vidjeti: *El-Meseletuš-šerkijja*, str. 39

²⁰¹ Vidjeti: *Turkija ve sijasetul-arebija*

vojska predstavljala je opasnost za dva najvažnija grada Bizantije, Iznik²⁰² i Bursu.²⁰³

²⁰² Nikeja.

²⁰³ Vidjeti: *El-Usmanijun fi tarihi vel-hadara*, str. 15.

2. poglavlje

Sultan Orhan b. Osman

(726.-761. po Hidžri – 1327.-1360.)

Nakon Osmanove smrti vlast je preuzeo njegov sin Orhan i nastavio putem svoga oca kada se radi o vladanju i osvajanju. 727. godine po Hidžri u njegove je ruke pala Nikomedija, koja se nalazila na sjeverozapadu Male Azije, u blizini grada Istanbula. To je današnji grad Izmit. Tu je Orhan osnovao prvi osmanlijski univerzitet, a njegovu je upravu prepustio Davudu el-Kajsariju, osmanlijskom učenjaku koji je znanje usvojio u Egiptu.²⁰⁴ Zatim se pozabavio ustrojstvom vojske po savremenim standardima i pravilima. Orhan je radio na tome da u djelo sprovede nagovještaj Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, o osvajanju Konstantinopola, današnjeg Istanbula. Izradio je plan opsjedanja glavnog grada Bizantije, istovremeno sa zapada i istoka. Za sprovođenje ovoga plana zadužio je svoga sina i zamjenika Sulejmana. Naredio mu je da prepliva moreuz Dardanel i zauzme neka mjesta na zapadnoj strani glavnog grada Bizantije. 757. godine po Hidžri Sulejman je prešao tjesnac Dardanel sa četrdeset islamskih ratnika. Kada su stigli na zapadnu obalu, zaposjeli su bizantijske čamce koji su bili tamo usidreni i u njima se prevezli na istočnu obalu. Osmanlije u to vrijeme nisu imali brodova, jer je njihova država tada tek stasavala. Sulejman je naredio vojnicima da se ukrcaju u njih i odvezu se do evropske obale, gdje će zauzeti nekoliko pristaništa za brodove:

- Luku zvanu Terneb;
- Luku Galipoli, u kojoj su bile tvrđave Džena i Opsala;
- Rodosto.²⁰⁵

Sve ove luke bile su na morskom prolazu Dardanel, od juga do sjevera, i ovo je veliki potez koji je povukao sultan Orhan; taj je potez išao u prilog onima koji će poslije njega opsjedati Istanbul.²⁰⁶

²⁰⁴ Vidjeti: *Kijamu devletil-usmanijja*, str. 29.

²⁰⁵ Sultan Orhan je 1326. osvojio i Bursu, koja će od tada biti prijestolnica osmanske države.

²⁰⁶ Vidjeti: *Iled-devletil-usmanijja*, Džemala Abdulhadija, str. 22.

Osnivanje nove armije

Jedno od najvažnijih djela koja se vezuju za sultana Orhana jeste osnivanje islamske vojske i uvođenje posebnih pravila u vojsci. Podijelio je vojsku na grupe i svaka se grupa sastojala od deset, odnosno stotinu odnosno hiljadu ljudi. Doznačio je petinu plijena za njeno finansiranje. Vojska se služila stalno, a vojnici su se sastajali i okupljali samo u slučaju rata. Za vojnike su napravljene kasarne, u kasarnama se vršila obuka novih regruta.²⁰⁷

Zatim je osnovao jedinicu pod nazivom janjičari²⁰⁸ koju su sačinjavali većinom muslimani novajlije čiji se broj naglo povećao nakon velikih osvajanja osmanlijske države u ratovima protiv nemuslimana, a zbog velikog broja zarobljenika i mnogo ljudi koji su prihvatili islam u novoosvojenim državama. Nakon što bi prihvatili islam i prošli vojnu obuku te usvojili znanje o vjeri, bili bi raspoređeni u razne kasarne. Islamski učenjaci i pravnici zajedno su s Orhanom širili ljubav prema džihadu, pozivali u skromnost na dunjaluku, razvijali želju za pobjedom i pogibijom na Allahovom putu. Njihova je parola, kada bi posjećivali ratna poprišta, bila: "Gazija ili šehid!"²⁰⁹

Većina historiča nearapskog porijekla smatra da su janjičari bili djeca kršćana koju su muslimani nasilu odvodili od njihovih porodica i prisiljavali da prihvate islam, zbog postojećeg zakona nazvanog *devširma*, kako su to oni smatrali. Zatim, smatrali su da je ovaj pravilnik koji su nazvali *daribetul-gilman* (porez na djecu) povezan s naknadom koju naređuje islam, a koja dopušta muslimanima da uzmu iz svakog sela ili grada po petero kršćanske djece kao petinu plijena koja se izdvaja za potrebe blagajne muslimana (*bejtul-mal*). Neki od tih historičara koji su pisali suprotno istini jesu i Karl Brukelman²¹⁰, Džibons²¹¹, Džob i neki drugi.²¹²

Stvarnost govori da je ono o čemu su pisali historičari nemuslimani obična laž koja je dopisana na stranice historije Orhana b. Osmana i njegovog sina Murata, a zatim se protekla na sve Osmanlije. Zakon

²⁰⁷ Vidjeti: *Kijamu devletil-usmanijj a*, str. 32.

²⁰⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 302.

²⁰⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 302.

²¹⁰ Carl Brockelmann.

²¹¹ Herbert Adams Gibbons.

²¹² Vidjeti: *Dževanibu mudia*, str. 122.

devširma ili *pravilnik* nije bio ništa drugo osim oblik brige o kršćanskoj djeci koja su u ratu ostala jetimi ili raseljenici. Osmanlije su živjele islamskim načinom života, a islam strogo zabranjuje ono što su nemuslimanski historičari nazvali *daribetul-gilman* (porez na djecu) i to, naravno, pripisali islamu.

Veliki je broj djece izgubio roditelje u tadašnjim ratovima, pa su Osmanlije pokrenule brigu o toj djeci koja su bukvalno ostala na ulicama novoosvojenih gradova. Željeli su im osigurati svijetlu budućnost, a zar ima veće sigurnosti od one u islamu?! I zašto da se muslimani ne trude da djeca koja su postala beskućnici – prihvate islam! Ali, historičari koji su skloni lažima govorili su da su ih muslimani nasilu odvodili od njihovih roditelja i prisiljavali na prihvatanje islama.

Nažalost, ovu veliku laž, ogavnu potvoru i neistinu prihvatili su i neki muslimanski historičari, podučavajući tome učenike u školama i na univerzitetima, kao da je to istina sa kojom se treba pomiriti, i učenicima je predstavljaju kao historijsku činjenicu. Jedna skupina muslimanskih historičara potpala je pod utjecaj knjiga koje su napisali kršćanski historičari, pa čak i neki ze koje se svjedoči odanost islamu, počeli su ponavljati ove laži u svojim knjigama: historičar Muhammed Ferid Beg el-Muhami, u knjizi *Ed-Devletul-alijel-usmanijja*, dr. Ali Hasun, u knjizi *Tarihu devleti osmanijja*, pa historičar Muhammed Kurd, u knjizi *Hutatu Šam*, onda dr. Omer Abdulaziz, u knjizi *Muhadarat fi tarihi šuubil-islamijja*, zatim dr. Abdulkerim Garaba, u knjizi *El-Arebu vel-etrak* itd.

Činjenica je da se svi oni pozivaju na *daribetul-gilman*, pod izgovorom da je to petina koja se uzima kao plijen, ali nemaju nikakvih dokaza osim knjiga orijentalista kao što je Džob, kršćanski historičar Somofil, zatim Brukelman. A oni su nepouzdati u pisanju o islamskoj historiji, njihove namjere prema islamu i islamskoj historiji loše su.

Oni koji su odgajani džihadskim odgojem nisu bili kršćani, već su to bila djeca nemuslimana koji su napustili kršćanstvo i prihvatili islam dobrovoljno, bez ikakve prisile. Oni su svoju djecu dovodili na dvor kod sultana da se usavrši njihov islamski odgoj, a ostatak vojske su bili jetimi i prognanici o kojima je brigu preuzela osmanlijska država.

Vojska koju je osnovao Orhan b. Osman bila je ustrojena da je bila spremna u svakom trenutku, bio rat ili mir, i bila je u blizini sultana. Nju su sačinjavali konjanici iz sultanove porodice, mudžahidi, spremni u svakom trenutku, i vojska Rimljana i njihove vođe u čija je srca ušao islam i njihova

se privrženost islamu pojačala. Kada je Orhan završio sa ustrojstvom vojske, posjetio je učenjaka po imenu Hadži Bektaš Veli i zatražio od njega da uputi hajr-dovu za vojsku; alim se susreo s njima. Zatim je stavio svoju ruku na glavu jednog vojnika i uputio dovu Allahu da njihova lica učini svijetlim, njihove sablje oštrim, i da im da pobjedu u svim bitkama na Allahovom putu. On se zatim okrenuo prema Orhanu i upitao ga: „Jesi li vojsci nadjenao ime?” On reče: „Nisam.” Učenjak reče: „Neka njeno ime bude Jeni čeri, što znači: nova vojska.”

Zastava koju je nosila nova vojska bila je od crvenog platna, na njoj je sredini bio izvezen bijeli polumjesec, a ispod polumjeseca bila je sablja koja je nosila naziv Zulfikar, naziv koji je imala sablja koju je nosio Alija, radijallahu anhu.²¹³ Alaudin b. Osman bio je Orhanov brat, poznat po znanju, skromnosti i ispravnom tesavufu.²¹⁴

Orhan je povećavao broj vojske u zavisnosti od potreba džihada i bizantijskih pobuna. Odabrao je određeni broj mladića turskog porijekla, kao i određeni broj Bizantinaca koji su prihvatili islam, te ih priključio vojsci, posvetivši im veliku pažnju što glede džihadskog odgoja. I ne prođe mnogo, a broj se vojske povećao na hiljade mudžahida, boraca na Allahovom putu.

Orhan i njegov brat Alaudin bili su jednoglasni u tome da glavni cilj nove armije treba biti nastavljanje džihada protiv Bizantinaca i nova osvajanja njihove teritorije, radi širenja vjere među njima, a glavnu će ulogu u tome imati svakako Bizantinci koji su primili islam i koji su odgojeni u duhu islama i džihada.

Rezime: Orhan nije uzeo ni jednog dječaka iz naručja njihovih roditelja nasilu, niti je ikoga od njih prisilio da primi islam. A sve ono što su iznijeli Karl Brukelman, Džibons, Džob i neki drugi jeste očita laž, riječi koje treba izbrisati iz knjiga islamske historije.²¹⁵

S tim u vezi, ulema, historičari, profesori, novinari i mislioci imaju veliku odgovornost. Moraju izvršiti emanet i izbrisati ovu veliku neistinu iz knjiga koje su napisane o islamskoj historiji, a koja je pripisana Osmanlijama i postala kao istina o kojoj se ne može raspravljati.

²¹³ Vidjeti: ibid, str. 147.

²¹⁴ Vidjeti: ibid, str. 144.

²¹⁵ Vidjeti: ibid, str. 155.

Unutrašnja i vanjska politika sultana Orhana

Orhan je nastavio borbu protiv Bizantinaca. Godine 736. po Hidžri (1336. godine) preselio je na ahiret vođa pokrajine Karesi, vilajet kojim su vladali Seldžuci. Nakon smrti vođe ove pokrajine, njegova dva sina posvađali su se oko vlast i pokrajina se podijelila. Orhan je iskoristio tu priliku, prišao im dok su bili zavađeni i zavladao pokrajinom. Jedan od ciljeva osmanlijske države bio je i to da naslijede državu Seldžuka i predjele Male Azije kojima su oni vladali. Borba za prevlast između osmanlijske države i drugih uprava nad Malom Azijom potrajala je sve do vremena vladavine Muhammeda Fatiha, kada je uspio cijelu Malu Aziju staviti pod svoju upravu.

Orhan je posvetio veliku pažnju učvršćivanju i jačanju države u svim njenim segmentima: glede popravljivanja odnosa u državi, izgradnje države, uređenja njene administracije... Ojačao je vojsku. Gradio je džamije u državi i otvorio nekoliko instituta za naobrazbu.²¹⁶ Upravu nad institutima prepustio je najistaknutijoj ulemi i vjeroučiteljima, koji su uživali veliki ugled u državi. Svako selo imalo je školu, a svaki grad imao je fakultet na kome se izučavao jezik, gramatika, fizika, književnost, astronomija²¹⁷, a kao i obično, tu su se napamet učili Kur'an i Hadis, te izučavali su se fikh i akaid.

Nakon što je Orhan zauzeo Karesi, prošlo je dvadeset godina od njenog zauzimanja a da nije poveo novi rat, već je to vrijeme iskoristio da ustabilizira državu i vojsku, prema državnom pravilniku. To je vrijeme iskoristio da u zemlji osigura miran unutrašnji život i sigurnost. Gradio je džamije i druge općekorisne objekte, što svjedoči o njegovoj jačini, bogobožnosti, mudrosti i pronicljivom promišljanju. On nije vodio bitku za bitkom, nego je radio na tome da učvrsti vlast u dijelovima kojima je vladao. Nastojao je da u svakoj novoosvojenoj zemlji oživi vojne, odgojne i političke segmente koji su već vladali u osmanlijskoj državi, tako da država postane neodvojiva; ona se nije dijelila na pokrajine jer su državne pokrajine u Maloj Aziji bile slične i postojane.

Ovo ukazuje da je Orhan dobro poznao i shvatio šta znači postepenost u izgradnji države, vrijednost civilizacije i buđenje naroda.

U vrijeme kada je Orhan završio s unutrašnjim uređenjem države, u Bizantiji je došlo do unutarnjih svađa oko vlasti. Bizantijski kralj Ivan Kantakuzen zatražio je od Orhana pomoć protiv svoga protivnika, i on je

²¹⁶ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, dr. Salima er-Rušejdija, str. 25.

²¹⁷ Vidjeti: *Fi usuli tarihi Usmani*, Muhammeda Abdurrahima, str. 40.

poslao vojsku u Evropu, da osnaže osmanlijska djelovanja u tom dijelu svijeta. 1358. godine, gradove Trakije zadesio je snažan potres od čije su siline popadali zidovi Galipolija, te zbog toga njegovi stanovnici postadoše primorani da ga napuste. To uveliko olakša osmanlijskoj vojsci da zaposjedne ova mjesta. Bizantijski kralj usprotivio se ovom potezu, ali bezuspješno, i Orhan mu je stavio na znanje da je, Allahovom voljom, došlo do otvaranja vrata pred njegovom vojskom. Ne prođe mnogo vremena, a Galipoli postade prvi centar Osmanlija u Evropi. Iz nje su krenule prve čete koje će na kraju zavladatai čitavim Balkanom. Kada je Ivan Paleolog dobio vlast u Bizantiji, priznao je sva Orhanova osvajanja u Evropi, a zauzvrat je tražio od Orhana da dopusti prolazak konvoja s hranom i opremom u Kostantinopolis. Tada Orhan posla nekoliko muslimanskih plemena s ciljem da pozivaju ljude u islam i zabrani kršćanima da protjeruju muslimane Osmanlije iz Evrope.²¹⁸

Metode kojima je Orhan ostvario ciljeve

1. Orhan je bio umjeren, postepeno je djelovao, povodio se za iskustvom koje je preuzeo od svoga oca, Osmana. Također, imao je veliku materijalnu i duhovnu potporu za osvajanje bizantijskih teritorija u predjelu Anadola. Posebno se ističu Orhanove zasluge glede strategije koju je vodio u osvajanju teritorija i širenja granica zemlje. Kršćanski svijet nije primijetio opasnost u osmanlijskoj državi sve do momenta kada su muslimani prešli more i zauzeli Galipoli;²¹⁹

2. Osmanlije su se posebno isticale prilikom sukoba s balkanskim stanovništvom po zbijenosti safova, zajedničkom cilju, zajedničkom mezhebu, mezhebu ehli-sunneta;

3. Stvarno stanje bizantijske države, koja je bila na samom dnu; stanovništvo je bilo podijeljeno politički, vjerski, kao što su bile prisutne i društvene podjele, što su Osmanlije iskoristile i lahko zauzele njihove teritorije;

4. Slabost kršćanske vojske, a razlog tome jeste nepovjerenje među kraljevima Bizantije, Mađarske, Srbije i Bugarske, tako da je u većini

²¹⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 47.

²¹⁹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanije fi tarihil-islam-il-hadis*, str. 22.

slučajeva propao svaki politički ili vojni plan da se zajedno stane pred osmanlijsku vojsku,²²⁰

5. Vjerske razlike između Rima i Konstantinopola, tj. između katolika i ortodoksa, to je imalo velike posljedice na obje strane;

6. Pojava nove armije koja je stasala na ispravnoj akidi, dobrom odgoju, jasnim ciljevima, koju su vodili najbolji sinove osmanlijske države.

²²⁰ Vidjeti: ibid, str. 23.

3. poglavlje

Sultan Murat I

(761.-791. po Hidžri – 1360.-1389.²²¹)

Murat I bio je hrabar mudžahid, plemenit i pobožan, volio je pravila i strogo ih se držao. Bio je pravedan prema svojim podanicima i vojnicima, volio je bitke, gradnju mesdžida i škola. U njegovoj su blizini bile najpoznatije vođe, iskusni ljudi i vojnici, koji su prisustvovali njegovim sijelima i s kojima se on savjetovao. Nastavio je istovremena osvajanja u Maloj Aziji i Evropi.

U Evropi, Osmanlije su napadale bizantijska uporišta, i zauzeli grad po imenu Edirna 762. godine po Hidžri (1360. godine). Ovaj grad imao je strateški važan položaj na Balkanu i bio je drugi po veličini nakon Konsantinopola. Murat je od Edirne napravio glavni grad osmanlijske države 768. godine po Hidžri (1366. godine), tako se administracija države preselila u Evropu. Edirna je postala islamskim gradom, a Murat je premještanjem administracije države želio postići sljedeće:

1. Iskoristiti prednosti koje je grad Edirna posjedovao glede rata i njegovu blizinu ratnim poprištima;
2. Pripajanje svih evropskih pokrajina koje je osvojio borbom i njihovo stabiliziranje;
3. Sakupio je u Edirni sve što je bilo potrebno za vođenje države: ulemu, radnu snagu, vojsku i političare; sagrađene su sudnice, državne škole, kao i vojne kasarne za obuku janjičara.

Edirna je ostao glavni grad sve dok Osmanlije nisu zauzele Kostantinopol 857. godine po Hidžri (1453. godine), i nakon toga je postao glavnim gradom osmanlijske države.²²²

Ujedinjenje kršćana protiv Murata

Sultan Murat nastavio je voditi džihad i pozivati ljude u vjeru, osvajajući mnoge zemlje u Evropi; njegova je vojska krenula zauzeti Makedoniju.

²²¹ Ispravnije je da je Murat I vladao u periodu 1362.-1389. godine.

²²² Vidjeti: ibid, str. 38.

Muratova osvajanja postala su poznata. To je bio dovoljan razlog kršćanima Evrope i Balkana da se udruže protiv njega. Taj sporazum blagoslovio je i evropski Papa V. Ujedinili su se Srbi, Bugari, Mađari i stanovnici mjesta Valašija. Potpisnici ovog sporazuma uspjeli su okupiti oko 60 hiljada ratnika kojima se suprotstavio osmanlijski vojskovođa Lalašahin, i to s manjim brojem vojske od one koju je imao neprijatelj. Dva tabora sukobila su se na rijeci Marici²²³, gdje se odigrala žestoka bitka, u kojoj su izgubili kršćanski saveznici. Srpske vođe uspjele su pobjeći iz ove bitke ali su se utopili u rijeci Martici, dok se mađarski vođa uspio spasiti. Tada je Murat bio zauzet osvajanjima u Maloj Aziji, gdje je zauzeo mnogo gradova, a nakon toga došao je u prijestolnicu svoje države, kako bi sredio situaciju, što je to bio običaj vladara.²²⁴

Pobjeda osmanlijske vojske na rijeci Martici za rezultat je imala:

1. Osvajanje područja Trakije, zatim Makedonije, pa jug Bugarske i izlazak na sami istok Srbije;
2. Gradovi Bizantije, Bugarske, Srbije padali su u osmanlijske ruke glatko, kao što opada lišće s drveća.²²⁵

Prvi sporazum između osmanlijske države i kršćana

Napredovanje Osmanlija veoma je zabrinulo susjedne države, a posebno one siromašne i nejake, tako je pokrajina Raguza²²⁶ (mjesto koje je bilo na obali Jadranskog mora) poslala sultanu Muratu svoje izaslanike, da sklope sporazum o trgovini. Zatim su dali obećanje Muratu da će plaćati glavarinu, i to 500 dukata godišnje, i ovo je bio prvi sporazum između sultana Murata i kršćana.²²⁷

Boj na Kosovu

Sultan Murat zaposjedao je gradove Balkana osobno, ili putem svojih vojskovođa, što je ozlojeđivalo Srbe. Oni su iskorištavali svako odsustvo Murata kako bi napali osmanlijsku vojsku koja se nalazila na Balkanu i u

²²³ Bitka na Marici 1371. godine

²²⁴ Vidjeti: *Tarihu devleti usmanije aliye*, str. 131.

²²⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanije fi tarihil-islam-il-hadis*, str. 37.

²²⁶ Dubrovačka republika.

²²⁷ Vidjeti: *Tarihu devleti aliye usmanijja*, Muhammeda Ferida, str. 132.

njenom susjedstvu. U svim tim pokušajima nisu uspjeli pobijediti osmanlijsku vojsku. Tada Srbi napraviše sporazum s Bosancima i Bugarima, spremiše jaku vojsku pod zastavom krsta, da se zajednički bore protiv Murata, koji je stigao s dobro pripremljenom vojskom do Kosova. Spominje se da je jedan vezir sultana Murata koji je uvijek sa sobom nosio Mushaf – otvorio časni Kur'an i pogled mu je pao na ajet:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِزْبًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِن يَكُن مِّنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنْكُمْ مِّائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ أَلَمْ تَرَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِن يَكُن مِّنْكُمْ مِّائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

„O Vjerovjesniče, bodri vjernike na borbu! Ako vas bude dvadesetak izdržljivih, pobijedit će dvije stotine; a ako vas bude stotina, pobijedit će hiljadu onih koji ne vjeruju, zato što su oni ljudi koji ne shvaćaju. Sada vam Allah daje olakšicu; On zna da ste izmoreni: ako vas bude stotina izdržljivih, pobijediće dvije stotine; ako vas bude hiljada, pobijediće, Allahovom voljom, dvije hiljade. A Allah je uz one koji su izdržljivi.“²²⁸ To je bila radosna vijest koju protumačiše kao pobjedu. Domalo je otpočela krvava bitka između dvije vojske, u kojoj, na kraju, muslimani izadoše s velikom pobjedom.²²⁹

Pogibija sultana Murata

Nakon pobjede na Kosovu, sultan Murat obilazio je mjesto bitke, osobno je prolazio pored poredanih šehida i za njih upućivao dovu, kao što je osobno obilazio i ranjenike. Dok je to činio, ustao je Srbin²³⁰ koji se pretvarao da je mrtav i uputio se prema sultanu Muratu, ali su ga njegovi tjelohranitelji brzo savladali. On tada reče da samo želi prihvatiti islam pred sultanom lično. Murat naredi da ga puste. Kada su ga pustili, on pođe prema Muratu, pretvarajući se da ga želi poljubiti, ali hitro izvuče handžar s otrovanim vrhom i njime ubode sultana Murata. Sultan Murat preselio je na ahiret 15. šabana 791. godine po Hidžri.²³¹

²²⁸ Prijevod značenja El-Enfal, 65.

²²⁹ Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijetu abre tarihi*, str. 389.

²³⁰ Miloš Kobilić, kasnije promijenjen u srpskoj historiografiji u Obilić.

²³¹ Vidjeti: *Tarihu salatin Alu Usman*, autora Kermanija str. 16.

Posljednje riječi sultana Murata

„Prije odlaska, na onaj svijet želim se zahvaliti Allahu, Koji poznaje nevidljivo i Koji prima dovu pobožnih. Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, i niko ne zaslužuje zahvalu i slavu osim Njega. Život je na izmaku, dočekao sam da vidim pobjedu islamske vojske. Budite pokorni mome sinu Bajazitu. Nemojte mučiti zarobljenike, nemojte ih vrijeđati i nemojte ih vješati. Ja se s vama opraštam i ovog momenta vas napuštam, i našu vojsku prepuštam Allahovoj milosti. On je Taj Koji će sačuvati našu državu od svakog zla.”²³² Ovaj veliki sultan poginuo je u 65-oj godini života.

Dova koju je uputio sultan Murat prije Boja na Kosovu

Sultan Murat dobro je znao da se bori na Allahovom putu i da je pobjeda od Allaha, zato je često upućivao dovu, predajući se Allahu svim bićem i oslanjajući se jedino na Njega, Uzvišenog. Iz njegovih skrušenih dova zaključujemo da je sultan Murat imao mnogo znanja o Svevišnjem Allahu i da je shvatio šta znači obožavati Ga. Molio je: „Allahu, Samilosni, Gospodaru nebesa, Ti Koji primaš dove, nemoj me poniziti, Milostivi, Samilosni, uslišaj dovu siromašnog roba Tvoga! Pošalji nam obilnu kišu i rastjeraj oblake, da vidimo neprijatelja. Mi smo samo Tvoji robovi, grešnici, od Tebe zavisimo, Ti si Onaj Koji mnogo daruje. Ja sam Tvoj siromašni i ponizni rob, a Ti sve znaš, Poznavalac si tajnog i nevidljivog i onoga što prsa kriju. Ne želim dobrote za sebe i nisam zanesen imetkom, jedino što želim jeste Tvoje zadovoljstvo, Allahu, o Ti Koji sve znaš, Koji si Svojim znanjem uz svakoga, predajem Ti svoju dušu, obistini moju nadu i ne učini da muslimane zadesi propast pred neprijateljem! Allahu, od milostivih najmilostiviji, ne učini da budem uzrokom smrti muslimanâ, učini ih pobjednicima. Ovu svoju dušu dajem Tebi u zakup, želio sam i još uvijek želim poginuti kao gazija, borac za islam. Allahu moj, dopusti mi da ovaj put preselim kao šehid na Tvome putu!”²³³

U drugom predanju stoji: „Allahu moj, kunem se Tvojom veličinom i ponosom, da ja ovim džihadom ne želim prolazni dunjaluk, već Tvoje zadovoljstvo, isključivo Tvoje zadovoljstvo. Allahu moj, kunem se Tvojom

²³² Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijetu abre tarihi*, str. 391.

²³³ Vidjeti: *ibid*, str. 390.

veličinom i ponosom da sam na Tvom putu, zato povećaj moj ugled pogibijom na Tvome putu.”²³⁴

U drugom predanju, opet, stoji da je molio: „Allahu, Zaštitniče moj, uslišaj dovu moju, primi poniznost moju, spusti na nas kišu koja će pokupiti prašinu koju vjetrovi dižu oko nas! Daj nam svjetlo kojim ćemo razgoniti tmine oko nas, da vidimo položaj neprijatelja, boreći se protiv njega na Tvome putu, uzdižući Tvoju vjeru! Allahu moj, zaista vlast i snaga pripadaju Tebi, i Ti ih daješ kome hoćeš od Svojih robova, a ja sam Tvoj nejak i ponizni rob. Ti poznaješ moje tajne i javne postupke. Kunem se Tvojom veličinom i ponosom da ovim džihadom ne želim ovaj, prolazni svijet, već isključivo želim Tvoje zadovoljstvo. Allahu moj, molim te veličinom Tvoga plemenitog lica, učini me otkupom za muslimane i ne učini da budem uzrok smrti muslimana, osim smrti na Tvom putu. Allahu moj, ako će moja pogibija biti spas za muslimane, onda me nemoj lišiti šehadeta na Tvome putu! Da uživam u Tvoj blizini, a nema ništa ljepše od Tvoje blizine! Allahu moj, Zaštitniče moj, počastio si me time što si me nauputio na put džihada, zato tu počast okruni šehadetom na Tvome putu.”²³⁵

Ova dova je dokaz da je sultan Murat spoznao Allaha, dželle šanuhu, kako smo rekli, i da je ispunjavao sve uvjete izričaja svjedočanstva la ilahe illallah; u životu ih je dokazao.

Znanje

Spoznaja značenja la ilahe illallah, koje u sebi nose negaciju i potvrdu, a spoznaja je suprotna neznanju:

﴿ قَاعَلَرَأَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ﴾

„Znaj da nema boga osim Allaha!”²³⁶ Isto tako:

﴿ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴾

„Moći će samo oni koji Istinu priznaju, oni koji znaju...”²³⁷ Sintagma *oni koji znaju* znači: oni su spoznali svojim srcima ono što izgovaraju jezicima.

Uvjerenje

²³⁴ Vidjeti: *Dževanibu mudia*, str. 190.

²³⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 40-41.

²³⁶ Prijevod značenja Muhammed, 19.

²³⁷ Prijevod značenja Ez-Zuhruf, 86.

Uvjerenje je suprotno sumnji. Sultan Murat bio je duboko uvjeren u ono na šta obavezuju riječi la illahe illallah, a iman se gradi na jakom uvjerenju, a ne na pretpostavkama.²³⁸ Allah kaže:

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّدِيقُونَ ﴾ (10)

„Pravi vjernici jesu samo oni koji u Allaha i u Poslanika Njegova vjeruju, i poslije više ne sumnjaju, i bore se na Allahovom putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni!“²³⁹

Prihvatanje

Prihvatanje svega što kelimei-šehadet za sobom povlači, bez obzira radilo se o djelima srca ili jezika, ili o djelima udova, i predanost tome, izvršavajući Allahove naredbe, a ostavljajući ono što je Allah zabranio:

﴿ وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ﴾

„Onaj ko se sasvim preda Allahu, a uz to čini dobra djela, uhvatio se za najčvršće uže.“²⁴⁰ Također:

﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾ (٦٥)

„I tako mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici, dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore.“²⁴¹

Murat je bio iskren prema Allahu, i ta je iskrenost očistila njegovo srce od prijavštine širka, shodno ajetu:

﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ ﴾

„A naređeno im je da samo Allaha obožavaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovjedaju.“²⁴²

²³⁸ Mearidžul-kabul, 2/419.

²³⁹ Prijevod značenja El-Hudžurat, 15.

²⁴⁰ Prijevod značenja Lukman, 22.

²⁴¹ Prijevod značenja En-Nisa, 65.

²⁴² Prijevod značenja El-Bejjina, 5.

Bio je toliko iskren da je bio spreman u bilo kom momentu žrtvovati svoj život i imetak na Allahovom putu. Allah, dželle šanuhu, rekao je:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾

„Ima ljudi koji su mjesto Allaha kumire prihvatili, vole ih kao što se Allah voli, ali pravi vjernici još više vole Allaha.“²⁴³ Također:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى

الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾

„O vjernici, ako neko od vas od vjere svoje otpadne – pa Allah će sigurno mjesto njih dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima ponosite, oni će se na Allahovu putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati.“²⁴⁴

U vjerodostojnom hadisu stoji: „Kod koga se nađu tri svojstva, on će osjetiti slast imana: da mu Allah i Njegov Poslanik budu draži od svih stvorenja, da voli čovjeka isključivo radi Allaha, i da mrzi da se vrati u nevjerstvo kao što mrzi da bude bačen u vatru.“²⁴⁵

Sultan Murat dobro je shvatio suštinu vjerovanja i značenje tevhida, i osjetio je njihovu ljepotu i slast. Zbog imana koji je posjedovao, osjećao je veliki ponos, znajući da jedino Allah daje korist i otklanja štetu, da je Allah Taj Koji daje život i smrt. On je Taj Kome pripada vlast, sud i ugled, i zbog toga iz njegovog srca nestalo je straha, osim straha od Allaha. Nije poginjao glavu ni pred kim, niti se bojao ikoga, bez obzira na njegovu jačinu i ugled, jer je bio potpuno uvjeren da je samo Allah moćan i uzvišen. Zbog imana koji je posjedovao kod njega su bile izražene osobine: jaka volja, napredovanje, strpljenje, postojanost, oslonac na Allaha, želja za isključivo Allahovim zadovoljstvom. U bitkama koje je vodio bio je postojan kao planina, i dobro je znao da njegov život i imetak pripadaju jedino Allahu, pa se nije dvoumio kada je trebalo žrtvovati život na Allahovom putu, a sve kako bi zadobio Allahovo zadovoljstvo.

Sultan Murat živio je čisto imanskim životom, zbog toga je i hitao u rat, trošeći sve što posjeduje na putu pozivanja u islam.

²⁴³ Prijevod značenja, El-Bekara, 165.

²⁴⁴ Prijevod značenja, El-Maida, 54.

²⁴⁵ Buhari, poglavlje: O imanu (16).

Vodio je osmanlijsku državu trideset godina, veoma mudro i spretno, i nećemo naći nijednog kritičara da njega kori. Bizantijski historičar Halkonkondil kaže o Muratu I: „Murat je uradio mnogo značajnih stvari, vodio je 37 bitaka, kako u Anadolu tako i na Balkanu, i iz svih bitaka izlazio je kao pobjednik. Prema svojim podanicima blago se odnosio, ne gledajući na razlike u vjeri i porijeklu.“²⁴⁶

O njemu francuski historičar Konrad Dilger kaže sljedeće: „Murat I bio je jedna od najvećih ličnosti iz porodice Osmana I. Kada bismo nepristrasno proučili njegov život, našli bismo da je on bio daleko iznad svih vladara Evrope u svoje vrijeme.“²⁴⁷

Murat I naslijedio je od svoga oca državu čija je teritorija iznosila 95 000 kilometara kvadratnih, a kada je preselio kao šehid, njegov sin Bajazit naslijedio je državu čija je površina bila 500 000 kilometara kvadratnih. Znači, osmanlijska se država za 29 godina povećala za pet puta u odnosu na njenu veličinu za vladavine sultana Orhana.²⁴⁸

Pobjeda muslimana u Boju na Kosovu polučila je sljedeće rezultate:

1. Širenje islama na Balkanu i svojevolumni prelazak velikog broja uglednih ljudi i velikana na islam;

2. Veliki broj država u Evropi prihvatio je osmanlijsku državu, neki su pristali dati glavarinu, a drugi su se stavili pod zaštitu Osmanlija, bojeći se njihove snage;

3. Osmanlijska uprava proširila se na prostore Mađarske, Rumunije i na dijelove oko Jadranskog mora, te ratna dejstva dođoše i do prostora sadašnje Albanije.²⁴⁹

²⁴⁶ Vidjeti: *El-Usmanijun fi tarihi vel-hadara*, str. 19.

²⁴⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 19.

²⁴⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 19.

²⁴⁹ Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijetu abre usur*, str. 388.

4. poglavlje

Sultan Bajazit I

(791.-805. godina po Hidžri – 1389.-1402. godine)

Nakon smrti Murata I vlast je preuzeo njegov sin Bajazit. Bajazit se isticao velikom hrabrošću, plemenitošću i neutaženom željom za islamskim osvajanjima. Zbog toga je veliku pažnju posvetio vojsci. Cilj su mu bile bizantijske teritorije u području Anadolije, koje je uspio staviti pod upravu osmanlijske države za manje od godinu dana. Bajazit se stalno i brzo kretao između jedinica na Balkanu i onih u Anadoliji, kao munja, i zbog toga je i dobio nadimak *Munja*.²⁵⁰

Bajazitova politika prema Srbima

Bajazit je sklopio sporazum sa Srbima, iako su oni bili razlog da dođe do saveza balkanskih država u borbi protiv osmanlijske države. Ovim sporazumom sa Srbima, Bajazit je želio zaštititi se od Mađara. Osjećao je potrebu da napravi vojni sporazum zbog vojnih aktivnosti u Maloj Aziji. Složio se da upravu nad Srbijom preuzmu sinovi cara Lazara, koji je poginuo u Boju na Kosovu. Bili su dužni vladati Srbijom po već ustaljenom zakonu i običajima, kao i prije, ne smiju iskazivati neprijateljstvo prema Osmanlijama, obavezni su davati glavarinu, kao i određeni broj vojnika koji će djelovati u posebnoj jedinici za vrijeme rata. Bajazit se oženio kćerkom²⁵¹ cara Lazara.²⁵²

Okupacija Bugarske i njena predaja osmanlijskoj vojsci

Nakon sporazuma sa Srbima, Bajazit se 797. godine po Hidžri (1393. godine) sa velikom vojskom uputio prema Bugarskoj. Nakon njene okupacije i porobljavanja stanovništva, Bugarska je izgubila političku slobodu. Pad Bugarske u osmanlijske ruke bila je velika vijest za Evropu: strah i nemir zavladao je svim njenim dijelovima. To je bio dovoljan razlog

²⁵⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanije fi tarihil-islamil-hadis*, str. 40.

²⁵¹ Mariya Hatun.

²⁵² Vidjeti: *ibid*, str. 41.

da se sile kršćanske Evrope pokrenu u cilju oslobađanja Balkana od osmanlijskog prisustva.²⁵³

Udruživanje Evrope protiv osmanlijske države

Mađarski kralj Sigismund i papa Bonafaso IX javno su pozvali da se kršćanska Evropa ujedini u borbi protiv Osmanlija. Taj savez bio je najveći savez koji se suprotstavio osmanlijskoj državi u XIV vijeku, i to po broju država koje su potpisale taj isti savez. Zatim, tu su angažovane velike količine ljudstva, naoružanja, opreme i novca, tako da je približan broj ratnika iznosio 120 000, iz raznih nacija, među kojima su bili: Nijemci, Francuzi, Englezi, Škoti, Švicarci, te nekoliko stotina iz Luksemburga, Južne Evrope i Italije.²⁵⁴

Vojska se uputila prema Mađarskoj 800. godine po Hidžri (1396. godine), ali njene vođe i starješine dođoše u sukob s kraljem Mađarske. Naime, kralj Mađarske tražio je da se čeka da Osmanlije prve krenu u napad, dok su vođe ove ogromne vojske tražile da se krene u napad. Spustili su se niz rijeku Dunav i došli u mjesto Nikopolis, na sjeveru Balkana. Počeli su ga opsjedati, i u početku su imali nadmoć, ali se iznenada pojavi Bajazit sa 100 000 ratnika. Iako ih je brojčano bilo malo manje, muslimani su bili bolje naoružani i bolje organizovani. Kada su kršćani uvidjeli da će biti poraženi, dali su se u bijeg, a mnogi od njihovih vođa ubijeni su ili zarobljeni. Osmanlije su iz bitke Nikopolis izašli s velikim plijenom i zarobili su velike količine naoružanja i druge vojne opreme.²⁵⁵

Nakon pobjede osmanlijske vojske u Nikopolisu, Bajazit reče: „Osvojit ću Italiju, i konjicu moje vojske nahranit ću zobom u Tibrisu, koji se nalazi u Rimu.”²⁵⁶

U bitci Nikopolis zarobljen je veliki broj uglednih ličnosti iz Francuske, među njima je bio i Kont Dženifer. Sultan Bajazit prihvatio je od zarobljenika da se otkupe iz ropstva. Kont dade zavjet sultanu da se više neće boriti protiv njega. Bajazit mu reče: „Slobodno možeš prekršiti to obećanje, i ponovo stupiti u borbu protiv mene, a moja jedina želja jeste da se borim

²⁵³ Vidjeti: *ibid*, str. 41.

²⁵⁴ Vidjeti: *Tarihu devleti usmanijja*, str. 24-25.

²⁵⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanije fi tarihil-islam-il-hadis*, str. 42.

²⁵⁶ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, Salima Rušajdija, str. 33.

protiv svih kršćana Evrope i da ih porazim.”²⁵⁷ Mađarski kralj Sedžismond toliko se bio ponio snagom i brojnošću svoje vojske da je rekao: “Kada bi se nebo na nas obrušilo, bili bismo u stanju da ga zadržimo.” Ali kada je došlo do bitke u Nikopolisu, dao se u bijeg zajedno sa francuskim kraljem Rodosom. Od silnog straha pobjegli su na obalu Crnog mora. Tamo su naišli na kršćanske brodove, ukrkali su se u jedan brod, ne obazirući se na ono što su ostavili iza sebe. Nakon bitke u Nikopolisu, Mađarska je izgubila ugled u očima evropske zajednice, Evropa je izgubila strahopoštovanje koje je imala prema njoj.²⁵⁸ Pobjeda u Nikopolisu ostavila je veliki trag na Bajazita i na muslimane s njim. Bajazit je napisao pisma svim upraviteljima na istoku islamske države, u kojima ih obavještava o velikoj pobjedi nad kršćanima. S glasnicima je poslao i određeni broj zarobljenika, kao poklon islamskim vladarima, dokazujući time veliku pobjedu nad kršćanima. Bajazit uze za sebe nadimak Rimski vladar, pokazujući time da je postao nasljednik seldžučke države u svim dijelovima Anadolije. Zatim posla dopis abasijskom vladaru, koji se nalazio u Kairu, da prihvati ovu titulu, kako bi mu bilo omogućeno da nastavi vladavinu koju je naslijedio od djedova. Ovo još više poveća strahopoštovanje Bajazita u islamskom svijetu. Abasijski vladar prihvati ono što je od njega tražio Bajazit, dobro znajući da je Bajazit jedini njegov saveznik u borbi protiv tejmuranske vojske, koja je prijetila abasijskoj i osmanlijskoj državi. Veliki broj muslimana učini hidžru u Anadoliju, u cilju služenja osmanlijskoj državi. Među muhadžirima bio je veliki broj vojnika, kao i onih koji su imali velikog udjela u ekonomskom, naučnom i političkom životu u Iranu, Iraku i mjestima koja se nalaze iza rijeke, dodajući ovome i veliki broj onih koji su pobjegli ispred tejmuranske vojske, koja je napadala središnje dijelove Azije.²⁵⁹

Opsjedanje Konstantinopola

Prije bitke u Nikopolisu, Bajazit je izvršio veliki pritisak na Bizantijsku imperiju. Zatražio je od bizantijskog kralja da mu omogući postavljanje kadije u Konstantinopolu, koji će rješavati sporove među muslimanima. Domalo je Bajazit izvršio okupaciju Konstantinopola, glavnog grada

²⁵⁷ Vidjeti: *Tarihu devleti aliye usmanijja*, Muhammeda Ferida, str. 144.

²⁵⁸ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, Salima Rušajdija, str. 33.

²⁵⁹ Vidjeti: *Fi usuli tarihil-usmani*, Ahmeda Abdulhalima, str. 54-55.

Bizantije. Vlada Bizantije dopustio je da se sagradi islamska sudnica, džamija i 700 kuća za muslimane u unutrašnjosti glavnog grada. Zatim je ustupio pola četvri Galte sultanu Bajazitu, u koju su Osmanlije smjestile 6000 vojnika. Bajazit je povećao glavarinu bizantijskoj državi, odredio porez na vinograde i parcele koje su se nalazile van tvrđava Konstantinopola. S munare se čuo ezan po prijestolnici Bizantijske imperije.²⁶⁰

Nakon velike pobjede koju su ostvarile u Nikopolisu, Osmanlije su dobro učvrstile svoje položaje na Balkanu, pa je zavladao strah među njegovim stanovnicima. Pod osmanlijsku upravu pale su Bosna²⁶¹ i Bugarska, i nastavio se progon kršćanskih jedinica.

Bajazit je kaznio vođe poluotoka Moret zbog njihove vojne pomoći koju su pružili kršćanskom savezu.²⁶² Nakon toga, zatražio je od bizantijskog kralja da preda Kostantinopol, zbog neprijateljskog odnosa koji je pokazao. To je natjeralo kralja Manuela da zatraži pomoć od Evrope, bez kolebanja. Opsjedanje Kostantinopola bio je glavni cilj Bajazita I. Zbog toga je i pokrenuo vojsku koju je lično predvodio. Opkolio je glavni grad Bizantije i oko njega postavio jak obruč. Opsada je bila žestoka, dotad neviđena. Evropa je svaki dan isčekivala pad glavnog grada. Kada se mislilo da će grad pasti u osmanlijske ruke, Bajazit je prekinuo opsadu zbog nove opasnosti koja je prijetila osmanlijskoj državi.²⁶³

Sukob između tejmurlanske vojske i Bajazita I

Tejmurlani vode porijeklo od uglednih porodica iz područja koja se nalaze iza dvije rijeke. 1369. godine, došli su na prijesto Horosana i uspjeli zavladatai velikim dijelom islamskog svijeta, s velikom, zastrašujućom vojskom. Njene velike trupe bile su raširene po Aziji od Delhija do Damaska, i od Aralskog mora do Arapskog zaljeva. Okupirali su Iran, Armeniju, područja oko rijeka Eufrat i Tigris, zatim područja između Kazvinskog i Crnog mora. U Rusiji su zaposjeli područja između rijeke Volge i Dnjepra. Izjavili su da će okupirati čitavu planetu i učiniti je vlasništvom Tejmura.

²⁶⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 53.

²⁶¹ U ovom period Osmanlije su u Bosnu vršile upade (akine) putem poluregularnih jedinica akindžija, i nisu imale nikakvu upravu još nad Bosnom, već oko 1448. kada se formira prva vojno-upravna jedinica u okolini današnjeg Sarajeva nazvana Bosansko krajište.

²⁶² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanije fi tarihil-islam-il-hadis*, str. 42.

²⁶³ *Devletul-usmanijja*, dr. Ismaila Ahmeda, str.43.

Često su ponavljali: "Na Zemlji mora biti samo jedan vladar, kao što postoji samo jedan vladar na nebesima".²⁶⁴

Timur Lenk²⁶⁵ je bio izuzetno hrabar, dobar ratnik i izvrstan političar. Kada bi htio izdati određenu naredbu, prvo bi poslao špijune i sakupio podatke, pa tek tada izdao naređenje, bez požurivanja. Bio je cijenjen među svojim vojnicima toliko da su izvršavali sve njegove naredbe bez obzira o čemu se radilo. Kako je Timur bio musliman, dobro je pazio učene ljude, pobožnjake, a posebno je pazio nakšibendije.²⁶⁶

Postoje mnogi razlozi koji su doveli do sukoba između Timur Lenka i Bajazita, neki su od njih sljedeći:

1. Neki upravnici u Iraku stali su na stranu Bajazita, nakon što je Timur Lenk zauzeo Irak, kao što je nekoliko upravnika Male Azije stalo na stranu Timur Lenka, i svaka od ove dvije skupine podsticala je na rat protiv one druge;

2. Kršćani su podsticali i potpomagali Timur Lenka u pokušaju da se uništi Bajazit;

3. Uvredljiva pisma između dvije strane. U jednom pismu koje je poslao Timur Lenk Bajazitu mnogo ga je ponizio, prigovarajući porijeklu njegove porodice. A zatim mu ponudio izvinjenje samo zbog toga što je osmanlijska porodica učinila mnogo za islam. Na kraju je pismo završio oslovljavajući Bajazita kao vođu Turaka, umanjujući time njegov ugled. Bajazit je tada obećao da će protjerati Timur Lenka do Tibrisa i Sultanije.²⁶⁷ I jedan i drugi radili su na proširenju svoje države.

Kolaps osmanlijske države

Timur Lenk je s vojskom krenuo u napad, okupirao je Sivas i porobio njegove čuvare koji su bili pod komandom emira Ertogrula, sina Bajazitova. Dvije vojske sukobile su se u blizini Ankare 804. godine po Hidžri (1402. godine). Bajazitova je vojska brojala 120 000 mudžahida. Mongoli su pobijedili, Bajazit je zarobljen i ostao je u okovima sve do smrti, naredne godine.²⁶⁸ Uzrok poraza bio je Bajazitovo povlačenje i žurba, nije izabrao

²⁶⁴ *Fi usuli tarihil-usmani*, str. 56.

²⁶⁵ Timur Lenk ili Hromi Timur, rođen 1335. a umro 1405.

²⁶⁶ *Ibid*, str. 56.

²⁶⁷ *Ibid*, str. 57.

²⁶⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanije fi tarihil-islamil-hadis*, str. 2-3.

dobro mjesto za svoju vojsku, čiji broj nije prelazio 120 000 vojnika, dok je vojska njegova protivnika imala više od 800 000 vojnika. Većina Bajazitove vojske umrla je od žeđi, jer je nestalo vode u vrijeme velikih ljetnih žega. Prije nego je i došlo do sukoba, iz Bajazitove vojske pobjegli su Tatari, kao i vojska koja je bila iz raznih država Azije koje je Bajazit zauzeo prije ove bitke, i prešla na stranu Timur Lenka. Poslije toga, sultanu i njegovim lojalnim vojnicima preostalo je samo da se hrabro bore i tako umru.²⁶⁹

Kršćanske države na zapadu mnogo su se obradovale pobjedi Timur Lenka i njegovoj prevlasti nad Bajazitom, kao i cijepanju njegove države i okupaciji njenih dijelova. Vladari Engleske, Francuske i Kastilje poslali su pisma Timur Lenku u kojima mu čestitaju na velikoj pobjedi nad Osmanlijama. Evropa je sada bila uvjerena da se zauvijek oslobodila opasnosti koja im je prijetila od osmanlijske države.²⁷⁰

Nakon pobjede nad Bajazitom, Timur Lenk je zauzeo Ezenik, Brusu i druge gradove i utvrđenja. Zatim je potresao zidove Izmira i oslobodio ga obruča konjanika Rodos – vojska svetog Jovana²⁷¹, želeći se time opravdati muslimanima koji su ga optužili da je rušenjem osmanlijske države zadao jak udarac islamu. Isto tako, Timur Lenk je ratom protiv vojske svetog Jovana želio proširiti džihad na sve dijelove Anadolije.²⁷²

Ponovo je u Maloj Aziji na vlast postavio vladare koji su bili prije Bajazitovog osvajanja tih teritorija, zauzeo njihove pokrajine i vratio samostalnost tim pokrajinama, nakon što su je izgubili pripajanjem osmanlijskoj državi. Kao što je, također, posijao mržnju među Bajazitovim sinovima, koji su se nadmetali za vlast.²⁷³

Ratovi unutar osmanlijske države²⁷⁴

Osmanlijska država naišla je na još jednu opasnost unutar svojih granica, a to je rat između Bajazitovih sinova oko toga ko će zauzeti položaj vladara. Taj sukob trajao je deset godina, od 806 do 816. po Hidžri, odnosno od

²⁶⁹ Muhammed Fatih, dr. Salima er-Rušajdija, str. 35.

²⁷⁰ Ibid, str. 36.

²⁷¹ Ibid, str. 35.

²⁷² Vidjeti: *Fi usuli tarihil-usmani*, str. 59.

²⁷³ Vidjeti: *ibid*, str. 59.

²⁷⁴ Vrijeme Interegnuma ili međuvlašća 1402-1413. godina

1403do1413. godine.²⁷⁵ Bajazit je imao pet sinova koji su zajedno s njim išli u rat. Što se tiče Mustafe, ubijen je u bitci, a Musa je zarobljen zajedno s ocem. Ostala su se trojica spasila bježeći. Najstariji sin, Sulejman, otišao je u mjesto Edirna i tamo se proglasio sultanom. Isa je otišao u Brusu i tamo se proglasio nasljednikom svoga oca. Rat je buknuo između tri brata koji su se sukobili oko ostataka države, koja je već bila u raspadu, a taj su sukob potpirivali neprijatelji sa svih strana. Zatim je Timur Lenk oslobodio i Musaa iz ropstva kako bi još više povećao raskol među njima, podstičući ih na međusobnu borbu.²⁷⁶

Nakon godinu dana, Timur Lenk je otišao sa svojom vojskom, ostavljajući iza sebe državu u lošem stanju, zbog posljedica rata, razaranja i anarhije.²⁷⁷

Ovo je bio period velikih iskušenja u povijesti osmanlijske države, a koji su prethodili osvajanju Kostantinopola. Od Allahovih zakona u kosmosu jeste i to da iskuša narod prije nego mu dâ vlast, da Allah odvoji dobro od lošeg. To isto važi i za islamski ummet. Allah je želio iskušati vjernike i upotpuniti njihov iman, prije nego što im dâ vlast na Zemlji.

Neizbježno je da Allah, dželle šanuhu, iskuša vjernike prije nego što im dâ postojanost i čvrstinu, kako bi se očistila njihova srca i kako bi njihova imanska tvrđava bila neosvojiva:

﴿ أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ۚ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ۚ ﴾

„Misle li ljudi da će biti ostavljeni na miru ako kažu: 'Mi vjerujemo', i da u iskušenje neće biti dovedeni. A Mi smo u iskušenje dovodili i one prije njih, da bi Allah sigurno ukazao na one koji govore istinu i na one koji lažu.“²⁷⁸

Razni su oblici iskušenja: napuštanje rodne grude, borba protiv neprijatelja, napuštanja prohtjeva, trpljenje uznemiravanja onih koji ne vjeruju...²⁷⁹

Ibn Kesir, rahimehullahu teala, rekao je: „Upitni oblik u ajetu: **'Misle li ljudi...'** znači da svaki vjernik mora biti iskušan od Allaha, shodno veličini

²⁷⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmaniye fi tarihil-islam-il-hadis*, str. 43.

²⁷⁶ *Muhammed Fatih*, str. 36.

²⁷⁷ Ibid, str. 36.

²⁷⁸ Prijevod značenja El-Ankebut, 2-3.

²⁷⁹ *Tefsirun-Nesefi*, 3/249.

svog imana.”²⁸⁰ U hadisu stoji: „Kroz najveća iskušenja prolaze vjerovjesnici, zatim dobri ljudi, zatim oni stupnjem ispod njih, zatim oni stupnjem ispod njih. Čovjek biva iskušan shodno imanu: što je iman jači, iskušenja su veća.”²⁸¹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pojasnio je da je iskušenje neodvojivo od vjernika, kada je rekao: „Primjer vjernika jeste kao primjer stabljike koju vjetar povija ; vjernik je uvijek na iskušenju. A primjer munafika jeste kao primjer stabla riže: ono se ne povija, sve dok se ne požanje.”²⁸²

Iskušenja pogađaju narode, države i manje skupine, tako je Allah dao da iskušenje zadesi i osmanlijsku državu. Osmanlije su ostale čvrste za vrijeme iskušenja oko Ankare, bez obzira na podjele unutar države, sve dok vlast nije preuzeo Muhammed I Čelebi²⁸³, 1413. godine, koji ju je ponovo ujedinio i povratio sve dijelove zemlje koje su Osmanlije izgubile. Nakon što se osmanlijska država izvukla iz nedaće u Ankari, ponovo se vratila Božijem zakonu, načinu i putu kojim je do tada išla, a koji su od Osmanlija napravili prvake ummeta glede akide, vjere, ponašanja i džihada. Allahovom dobrotom, Osmanlije su očuvale svoju vjeru i plemenito ponašanje,²⁸⁴ a zatim, zahvaljujući dobroj spretnosti koju je pokazao Orhan i njegov brat Alaudin glede uređenja novonastale države i dobro uređenog sudstva te konstantno obrazovanje osmanlijske djece i omladine i drugi uzroci od Osmanlija su napravili silu. Nije mnogo prošlo od iskušenja u Ankari, kad je osmanlijska država ponovo zaživjela, njenim žilama potekla je rijeka života i zaživio je Šerijat, te je odlučno nastavila naprijed.²⁸⁵

²⁸⁰ *Tefsiru Ibn Kesir*, 3/405.

²⁸¹ *Sunenut-Tirmizi*, 4/601. Hadis je hasen-sahih.

²⁸² *El-Minhadž*, 17/151.

²⁸³ Sultan Mehmed I Čelebi 1413.-1421.

²⁸⁴ *Fi usuli tarihil-usmani*, str. 61.

²⁸⁵ *Muhammed Fatih*, str. 37.

5. poglavlje

Sultan Muhammed I

Sultan Muhammed I rođen je 781. godine po Hidžri (1379. godine).²⁸⁶ Vođenje ummeta preuzeo je nakon smrti svoga oca Bajazita. U historiji je poznat kao Muhammed Čelebi. Bio je čovjek srednjeg rasta, okrugla lica, sa spojenim obrvama, bijelog tena s rumenim obrazima, širokih prsa i veoma jakog tijela, u jeku mladosti, poznat po hrvanju i tome da je nosio najveći luk u bitkama. Za vrijeme vladavine učestvovao je u 24 bitke i u njima dobio oko četrdeset rana.²⁸⁷ Muhammed Čelebi uspio je okončati međubratski rat zahvaljujući svojoj blagosti i okretanju budućnosti. Pobjedio je svoju braću, i to jednog po jednog, te tako postao jedini sultan. Sve vrijeme vladavine posvetio je izgradnji države i učvršćivanju njenih dijelova.²⁸⁸ Neki historičari smatraju ga drugim utemeljiteljem osmanlijske države.²⁸⁹

Ovom se sultanu zamjera to što je bio blag prema onima koji su ga ponižavali u međusobnim odnosima i koji su odbijali pokornost osmanlijskoj državi. Naprimjer, kada je namesnik mjesta Bejluk Karaman, koji se bio već i osamostalio odbio poslušnost, sultan mu je oprostio, nakon što se ovaj zakleo Kur'anom da neće varati da nikada više neće izdati državu. A to mu je oprostio i nakon što je prekršio zakletvu koju je dao.²⁹⁰

Njegova politika zasnivala se na izgradnji države iznova, kao i njeno unutrašnje jačanje. Zato je i sklopio sporazum s kraljem Kostantinopola, te s njim napravio savez, i vratio mu nekoliko gradova koji su bili na obalama Crnog mora i na Siciliji. Sklopio je sporazum s Venecijom, nakon što je njegova mornarica izgubila od Klitbolija. Ugušio je sve ustanke i neredu u Aziji i Evropi. Zauzeo je nekoliko pokrajina u Aziji koje je formirao Timur Lenk, i one su mu iskazale poslušnost i prijateljski odnos.²⁹¹

Za vrijeme vladavine Muhammeda I, do izražaja je došao čovjek po imenu Bedrudin, kojeg su krasile osobine islamskih učenjaka. Bio je u vojsci

²⁸⁶ Vidjeti: *Ahtau jedžibu en tusahhah*.

²⁸⁷ *Salatinul-usmanijja*, str.41.

²⁸⁸ *Muhammed Fatih*, str. 37.

²⁸⁹ *Salatinul-usmanijja*, str.41.

²⁹⁰ *Tarihu devleti aliye usmanijja*, str. 249.

²⁹¹ *Muhammed Fatih*, str. 37.

kojom je komandovao Musa, brat Muhammedov, i bio je kadija u komandi vojske, a to je bio najveći položaj u osmanlijskoj državi u to vrijeme. Ovog kadiju pronašao i prihvatio je upravo Musa, sin Bajazitov.

Autor knjige *Eš-Šekaikun-numanijj a* zapisao je: „Šejh Bedrudin Mahmut b. Israil... poznatiji kao Ibn Kadi Sejmaun, rodio se u tvrđavi Sejmaun u Bizantijskoj imperiji, u selu koje pripada gradu Edirna, u evropskom dijelu Turske. Njegov otac bio je kadija u tom mjestu i komandant muslimanske vojske koja se nalazila u tvrđavi, a koju je upravo on osvojio. Šejh Bedrudin rodio se za vrijeme vladavine sultana Murata I. Osnovno znanje stekao je pred svojim ocem. Naučio je Kur'an napamet, pred poznatim šejhom Šahidijem. Gramatiku arapskog jezika učio je pred šejhom Jusufom, a zatim se uputio u Egipat, gdje je učio zajedno sa Šerifom el-Džordžanijem, pred šejhom Mubarekom Šahom, profesorom logike u Kairu. Nakon toga odlazi na hadž zajedno sa šejhom Mubarekom, a u Mekki znanje je stjecao pred šejhom Zejleijem. Nakon toga vraća se u Kairo i uči pred šejhom Ekmeludinom, opet u društvu sa Šerifom.

Pred šejhom Bedrudinom učio je sultan Feredž, sin sultana Berkuka, koji je bio vladar Egipta. Zatim je šejh Bedrudin otišao kod šejha Seida Ahlatija, koji je u to vrijeme stanovao u Egiptu i postao njegov murid. Šejh Ahlati poslao ga je u mjesto Tibris, da nadgleda i vodi brigu o sufizmu. Priča se da je Timur Lenk, kada je došao u Tibris, dao Bedrudinu mnogo imetka. Šejh Bedrudin je sve to na kraju ostavio i pridružio se Bedlisu. Nakon toga otputuovo je u Egipat, zatim u Halep, iz Halepa u Konyu, iz Konye u Tibre, pokrajinu u Biznatijskoj imperiji. Zatim je dobio poziv od namjesnika otoka Sakiz, kršćanina. Šejh mu se odazvao, i namjesnik je prihvatio islam. Kada se Musa proglasio sultanom, postavio je Bedrudina za kadiju u vojsci. Zatim dolazi Muhammed I, koji ubija svoga brata Musaa, dok je šejha Bedrudina zarobio zajedno s njegovom porodicom u mjestu Ezenik.²⁹² U Ezeniku, koji se nalazi u Turskoj, šejh Bedrudin počeo je pozivati u svoje, pogrešno i izvitopereno shvatanje vjere. Zagovarao je jednakost u imetku, stvarima i vjeri. Nije pravio razliku između muslimana i nemuslimana glede vjerovanja. Govorio je da su ljudi braća ma koliko se razlikovi u vjeri i vjerovanju, a to je upravo ideja u koju pozivaju masoni. Ovom njegovom neispravnom pozivu odazvalo se mnogo glupih ljudi, neznalica i onih koji su željeli dunjalučke koristi, tako da je ovaj pokvarenjak Bedrudin imao i svoje učenike koji su

²⁹² *El-Usmanijun fi tarihi vel-hadara*, str.133-134.

pozivali u njegovu ideologiju. Jedan od najpoznatijih Bedrudinovih učenika jeste čovjek po imenu Borkludža²⁹³ Mustafa, te čovjek po imenu Torlak Hu Kemal, za kojeg se govorilo da je židov, a židovi su uvijek bili iza svake smicalice, od vremena Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, do današnjih dana.

Ovaj se pravac raširio i povećao se broj njegovih pristalica. Muhammed Čelebi svim se silama protivio ovome pravcu. Tako je poslao jednog svog vođu s ogromnom vojskom, da se obračuna s Bedrudinom. Ali, na veliku žalost, vođu Sejsmana, kojeg je poslao Muhammed Čelebi, ubio je lažov Borkludža, i porazio njegovu vojsku. Muhammed Čelebi pripremio je drugu vojsku i poslao je pod komandom Bajazita-paše, koji je bio njegov prvi vezir. Bajazit-paša napade Borkludža i pobjedi ga u mjestu Karaburun, a zatim izvrši kaznu nad Borkludž Mustafom, izvršavajući Allahovu naredbu:

﴿ إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خَلْفٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ

عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾

„Kazna za one koji protiv Allaha i Poslanika Njegova ratuju i koji nered na zemlji čine jeste da budu ubijeni, ili razapeti, ili da im se unakrst ruke i noge odsijeku, ili da se iz zemlje prognaju. To im je poniženje na ovome svijetu, a na onome svijetu čeka ih patnja velika.”²⁹⁴ Bedrudin je ostao pri svojoj zabludi, misleći da će zaposjesti zemlje, zbog velikih podijela i nereda koji su bili zahvatili cijelu Zemlju. Govorio je: „Radim na tome da zavladam čitavim svijetom. U mojim vjerovanjima postoje skriveni znakovi da ću podijeliti zemlju svojim podanicima (muridima) jačinom svoga znanja i tajnama vjere. Ukinut ću zakone nasljedstva i njihov pravac i dopustit ću nešto od onoga što je zabranjeno.”²⁹⁵

Rumunski kralj davao je novčanu i vojnu podršku ovom novotaru i munafiku, ali Muhammed Čelebi motrio je kretanje ove ideologije i dobro stegao obruč oko nje, tako da je Bedrudin bio primoran otići u mjesto Deli Orman (današnja Bugarska).²⁹⁶ U vezi s tim prisilnim putovanjem,

²⁹³ Borkludže Mustafa.

²⁹⁴ Prijevod značenja El-Maida, 33.

²⁹⁵ Vidjeti: ibid, str. 140.

²⁹⁶ Vidjeti: ibid, str. 140.

Muhammed Šerefudin kaže: „To mjesto bilo je sjedište batinija, krcato pristalicama ustanka Baba Ishak koji su ljudi digli protiv osmanlijske države polovinom sedmog stoljeća po Hidžri. Bedrudin je izabrao ovo mjesto za sebe, a dokaz tome jeste to što je uspio okupiti na hiljade pristalica iz tog područja koji će pomagati njega i njegovu ideju.”²⁹⁷ U Deli Orman počinje stizati pomoć iz Evrope, a za šejha Bedrudina. Time se pobuna protiv osmanlijskog sultana Muhammeda I proširila: broj pobunjenika protiv ispravnog islama iznosio je od 7-8 hiljada ratnika.²⁹⁸ Sultan Muhammed I budno je pratio situaciju i dobro je znao šta rade pobunjenici, pa je osobno poveo vojsku u rat protiv Bedrudina, koji se nalazio u Deli Ormanu. Za sjedište komande Muhammed uzeo je Serez (današnja Grčka). Odatle je poslao vojsku na pobunjenike, i ona ih je pobijedila, dok se njihov vođa Bedrudin skrivao nakon poraza u mjestu Deli Orman, bježeći od sultana Muhammeda I.²⁹⁹ Špijuni koje je poslao Muhammed I uspjeli su razbiti pobunjeničke redove i, koristeći se lukavstvom, zarobiti njihovog vođu Bedrudina.³⁰⁰ Kada su doveli Bedrudina pred sultana Muhammeda I, sultan ga je upitao: „Zašto ti je lice tako požutjelo?” Bedrudin je odgovorio: „Sunce požuti kada se približi njegov zalazak.” Između alimâ osmanlijske države i Bedrudina vođena je žestoka naučna rasprava, zatim je formirana šerijatska komisija koja je izdala akt o pogubljenju ovog novotara, i to vješanjem, shodno fetvi koja je uzeta iz uputa Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: *„Ko se pojavi želeći razbiti vaše jedinstvo i htijući vas podijeliti nakon što ste prihvatili jednog vladara, ubijte ga.”*³⁰¹

Pravac i ideologija u koju je pozivao zabludjeli Bedrudin istovjetna je ideologiji današnjih masona, židovske organizacije koja se pojavila u XV stoljeću po Hidžri, odnosno u XX vijeku. Ova ideologija zasniva se na ukidanju prepreka između ispravne akide, s jedne, i neispravnih vjerovanja, s druge strane, pozivajući u bratstvo između muslimana, židova, kršćana i budista, što je u suprotnosti s islamskim vjerovanjem. Islam negira bilo kakvo bratstvo između muslimana i krivovjeraca, jer kako može postojati

²⁹⁷ Vidjeti: ibid, str. 140.

²⁹⁸ Vidjeti: ibid, str. 141.

²⁹⁹ Vidjeti: ibid, str.141.

³⁰⁰ Vidjeti: ibid, str.141-142.

³⁰¹ Muslim, poglavlje: *Kad se da prisega halifi*, 3/1480/1852.

bratstvo između onih koji se bore protiv Allaha i Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i iskrenih vjernika!³⁰²

Sultan Muhammed I mnogo je volio poeziju i stilistiku. Za njega se kaže da je prvi osmanlijski vladar koji je slao godišnji poklon namjesniku Mekke. Taj je poklon nazvan *surra*, a sastojao se od određene sume novca koji se dijelio siromasima Mekke i Medine.³⁰³

Ljudi koji su živjeli u osmanlijskoj državi mnogo su voljeli Muhammeda I, dali su mu nadimak *Helevan*: Neustrašivi junak, zbog njegovog truda, hrabrosti, velikih djela koja je uradio i mudrog vođenja osmanlijske države do konačne sigurnosti. Zatim, zbog svih njegovih osobina, morala, težnje ka pravednosti i istini u svim stvarima; zavoljeli su ga i dali mu drugi nadimak, *Čelebi*, kao znak poštovanja i počasti.

Neke od osmanlijskih vladara zaslijepio je ugled i položaj, ali za Muhammeda se slobodno može kazati da je bio jedan od najboljih osmanlijskih vladara. Za njega su istočnjački i grčki historičari ali i orijentalisti priznali da je bio dobar čovjek. A historičari u osmanlijskoj državi³⁰⁴ zapisali su da je Muhammed bio veoma mudra osoba koja se trudila zadržati kormilo osmanlijske države koju je zadesio potop u obliku neprestanih bitki protiv Tatara, zatim rat unutar same države i, na kraju, smutnje i neredi koji su dolazili od batinija.

Smrt Muhammeda I

Davši sve od sebe u zatiranju nereda kroz koji je prošla osmanlijska država i urativši sve na popravljaju stanja unutar države kako se u budućnosti tako nešto ne bi ponovilo, osjetio je da mu se bliži smrtni čas. Pozvao je Bajazit-pašu i rekao mu: "Za nasljednika sam odredio svoga sina Murata. Budi iskren prema njemu, kao što si bio iskren prema meni. Želim od vas da mi odmah dovedete Murata jer ja ne mogu ustati iz postelje, a ako se desi Allahova odredba prije nego što Murat dođe, nemoj da obznanite moju smrt prije nego što on preuzme vlast."³⁰⁵

³⁰² Vidjeti: *Ahtau jedžibu en tusahhah fi tarihi devleti usmanijja*, str. 38.

³⁰³ Vidjeti: *Tarihu devleti aliye usmanijja*, str. 152

³⁰⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 62

³⁰⁵ *Es-Salatinul-usmanijj a*, str. 41.

Muhammeda I smrt je pohodila 824. godine po Hidžri (1421. godine), u gradu Edirna. Duša je napustila tijelo i vratila se svome Gospodaru, a imao je svega 43 godine.

Bojeći se neželjenih posljedica nakon smrti Muhammeda I, njegova dva vezira Ibrahim i Bajazit-paša dogovorili su se da zataje sultanovu smrt od vojske, sve dok ne dođe njegov sin Murat II: razglasili su da je sultan bolestan. Zatim su poslali po Murata II, i on se pojavio za 41 dan, te preuzeo vlast.³⁰⁶

Muhammed I mnogo je volio islam, znanje i učenjake, zato je i administraciju države iz Edirne premjestio u sjedište ratnika i islamskih pravnika, Brusu.³⁰⁷

Ovaj je sultan bio izuzetnog morala, veoma blag, vodio je uspješnu politiku i prema prijateljima i neprijateljima.

³⁰⁶ Vidjeti: *Tarihu devleti aliye usmanijja*, str. 152.

³⁰⁷ Vidjeti: *Fi usuli tarihil-usmani*, str. 63

6. poglavlje

Sultan Murat II

Sultan Murat II preuzeo je vođenje države poslije smrti svoga oca Muhammeda Čelebija (824. po Hirdžri – 1421. godine), a nije imao više od osamnaest godina. Mnogo je volio borbu na Allahovom putu i pozivanje u islam u Evropi.³⁰⁸

Podanici su ga znali kao bogobožna, pravedna i blaga čovjeka,³⁰⁹ zbog čega je uspio ugušiti unutrašnje ustanke koje je vodio njegov amidža Mustafa³¹⁰, a koji je bio potpomognut od neprijatelja osmanlijske države. Bizantijski imperator Manuel II stajao je iza spletki i problema. Tima je nastojao omesti vladavinu sultana Murata II. Manuel II potpomagao je sultanovog amidžu Mustafu kada je ovaj uspio opkoliti grad Galipuli, želeći ga oteteti od sultana i učiniti svojom prijestolnicom. Međutim, Sultan Murat II zarobio je amidžu i predao ga je egzekutorima. Uprkos tome, imperator Manuel nastavio je splotkariti protiv sultana pa se domogao sultanovog brata po krvi i postavio ga na čelo snaga koje su osvojile grad Nikeju u Anadoliji. Sultan Murat II uputio se prema njemu, uspio savladati njegovu vojsku i prisiliti ga na predaju, nakon čega ga je pogubio. Nakon ove pobjede sultan je odlučio imperatoru Manuelu očitati lekciju: požurio je opkoliti grad Selanik³¹¹, potom ga napao i osvojio u martu 833. po Hidžri (1431. godine), koji je time postao sastavni dio osmanlijske države.

Sultan Murat II također je zadavao bolne udarce pobunjeničkim pokretima u zemljama Balkana, nastojao je pomoći osmanlijsku vlast u tim zemljama. Osmanlijska vojska uputila se ka sjeveru kako bi pokorila oblast Vlaška³¹² i prisilila ih na godišnji porez (džiziju). Tako je i novi srpski kralj Stefana Lazar Mitiš³¹³ bio primoran pokoriti se Osmanlijama, prihvatiti njihovu vlast i obnoviti svoju lojalnost Osmanlijama. Nakon toga, osmanlijska se vojska uputila ka jugu, kako bi učvrstila vlast u oblastima

³⁰⁸ Vidjeti: *Ahtau jedžibu en tusahhah*, str. 38.

³⁰⁹ Vidjeti: *Salatinu usmanijjun*, str. 43.

³¹⁰ Bayazidov sin, brat Mehmeda I, Duzmedže Mustafa ili Lažni Mustafa.

³¹¹ Ovo je Solun.

³¹² Današnja Rumunija.

³¹³ Srpski despot Stefan Lazarević.

Grčke. Sultan je nastavio s borbom i pozivanjem u islam, gušeći bune u Albaniji i Mađarskoj.

Tako je Osmanlijama pošlo za rukom da zavladaju Albanijom godine 834. po Hidžri (1431. godine), koncentrišući svoj napad na južni dio zemlje, dok su u sjevernom dijelu Albanije Osmanlije vodile dugotrajnu borbu. U dva navrata Albanci sa sjevera uspjeli su poraziti dvije osmanlijske vojske u planinama Albanije. Također, Albanci su priredili i dva poraza pohodima koje je lično predvodio sultan Murat II, kada su Osmanlije, prilikom povlačenja, pretrpjele ogromne gubitke. Kršćanske su zemlje bile uz Albance, a protiv Osmanlija, posebno Mlečanska republika (Bundukije), koja je savršeno dokučila opasnost ako Osmanlije osvoje ovo strateški važno područje i njegove obale koje povezuju Mlečane sa Sredozemnim morem i vanjskim svijetom. A Osmanlije bi mogle zatvoriti mlečanske lađe unutar zatvorenog Jadranskog mora. Murat II nije doživio učvršćenje osmanlijske vlasti u cijeloj Albaniji.³¹⁴

Osmanlije su 842. po Hidžri (1438. godine) uspjele poraziti Mađare i zarobiti sedamdeset hiljada vojnika, osvojiti neka područja, a nakon čega su se usmjerili na osvajanje Beograda, prijestolnicu Srba. Međutim, ubrzo je, pod Papinim pokroviteljstvom, pokrenuta velika kampanja čiji je cilj bio protjerivanje Osmanlija iz cijele Evrope. Ovaj vatikanski pakt sačinjavale su Mađarska, Poljska, Srbija, Vlaška, Đenova, Mlečani i Bizantijska imerija. Priključile su im se jedinice iz Njemačke i Češke, a zapovjedništvo vojskom kršćanske alijanse povjereno je sposobnom mađarskom vojskovođi Janki Hunjadiju. Hunjadi je predvodio kopnene snage kršćanske alijanse, s njima prešao Dunav i Osmanlijama nanio dva teška poraza 846. godine po Hidžri (1422. godine). Osmanlije su bile prinuđene tražiti primirje.³¹⁵ Primirje od deset godina potpisano je u Segedinu mjeseca jula 848. godine po Hidžri (1444. godine). Tada su se Osmanlije odrekle Srbije i priznale njihova despota Đurada Brankovića. Također, tada se Sultan Murat II odrekao i Vlaške, u korist Mađara, te je otkupio iz ropstva zeta Mahmuta Šelebija, glavnog komadanta osmanlijske armije, za šezdeset hiljada dukijja. Ovaj je sporazum napisan na dva jezika, mađarskom i turskom, te se Ladislav, kralj Mađara, zakleo na Indžil, a Murat II na Kur'an, da će časno i dostojanstveno poštivati paragrafe sporazuma.

³¹⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanije fi tarihil-islam-il-hadis*, str. 46.

³¹⁵ Ibid, str. 46.

Poslije okončanja sporazuma o primirju s evropskim neprijateljima, Sultan Murat II vratio se u Anadoliju, gdje ga je dočekala vijest o smrti njegova sina Alaa³¹⁶. Mnogo je tugovao za njim, toliko da se od dunjaluka i vlasti povukao i vlast predao u ruke svom sinu Muhammedu. Muhammed je tada imao samo četrnaest godina. Zbog njegova neiskustva, otac je naredio da u njegovoj blizini uvijek budu učeni i ugledni dvorani. Potom je Murat II otišao u Manisu, u Maloj Aziji, kako bi u povučenosti i miru proveo ostatak života. Posvetio se obavljanju ibadeta Allahu, Jedinom, i razmišljanju o Njegovim stvorenjima, nakon što je mir i sigurnost zavládala u svim dijelovima njegova carstva. Međutim, sultan neće dugo uživati u osamljenosti i ibadetu,³¹⁷ jer kardinal Cesarini, zajedno s nekim pomagačima, stao je pozivati na prekid sporazuma s Osmanlijama i na njihovo protjerivanje iz Evrope. Dodatno ohrabrenje nalazili su u tome što se sultan Murata II povukao s prijestola a vlast predao svome sinu, neiskusnom, bezazlenom dječaku. Ovom šejtanskom spletkom zaveden je bio i papa Eugen IV, koji je zatražio od kršćana kršenje dogovora i napad na muslimane, obrazlažući da je ugovor o primirju muslimanima ništavan i neispravan, utoliko jer je postignut bez dopuštenja pape, Mesihovog opunomoćenika na Zemlji. Kardinal Cesarini ulagao je ogromne napore i neumorno radio na protjerivanju Osmanlija, pa je, s tim ciljem, posjećivao kršćanske kraljeve i vođe, podstičući ih na kršenje sporazuma o primirju s muslimanima. Govorio je onima koji su se protivili kršenju sporazuma: "Ovo je u ime pape, i on snosi odgovornost za kršenje sporazuma, blagoslovit će vašu vojsku i njihovo oružje. Vaše je samo da slijedite papin put jer je to put slave i uspjeha, a onaj koga i dalje bude pekla savjest i bude se bojao grijeha, papa će snositi njegov grijeh."³¹⁸

Tako kršćani prekršiše primirje i pripremiše vojsku za rat protiv muslimana, te opkoliše bugarski grad Varna na obali Crnog mora, koji su muslimani prije oslobodili. Kršenje sporazuma prepoznatljiva je osobina neprijateljâ ove vjere, i upravo zbog toga je Uzvišeni i Plemeniti obavezao muslimane na borbu protiv njih:

﴿فَقَاتِلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَنَ لَهُمْ فَعَلَّيْهُمْ يَنْتَهُوْا ۚ﴾

³¹⁶ Ulu Şehzade Alaadin bey.

³¹⁷ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 42-43.

³¹⁸ Ibid, str. 43.

„Borite se protiv kolovođa nevjerstva – za njih, doista, ne postoje zakletve – da bi se okanili.“³¹⁹

Nema sporazuma ni zavjeta koji će oni ispoštovati, njihova je priroda takva oduvijek, oni se ne sustežu od napada na bilo koji narod ili bilo kojeg čovjeka u kojem vide slabost; ubijaju, kolju... Istinu je rekao Onaj Koji ih je tako opisao:

﴿ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴾

„Ni rodbinstvo ni sporazum, kada se o vjerniku radi, ne poštuju, i sve granice zla prekoračuju.“³²⁰

Kade se kršćanska vojska pokrenula i usmjerila prema Osmanlijskom carstvu i kada su muslimani u Edirni čuli za pokret krstaša i njihovu ofanzivu, prepali su se i poslali državne službenike sultanu Muratu, tražeći od njega da što prije dođe i suprotstavi se neprijatelju. Hrabri sultan napustio je osamu, da predvodi osmanlijsku vojsku protiv krstaša. Pođe mu za rukom da se dogovori s đenovskom mornaricom, koja mu, po cjeni od jednog zlatnika po vojniku, preveze iz Azije u Evropu četrdeset hiljada vojnika, na oči krstaške flote.

Ubrzanim pokretom vojske sultan Murat uspio je stići u Edirnu u istom danu kada su u nju stigli krstaši, a već drugog dana započela je žestoka i krvava bitka između dvije vojske, kršćanske i islamske. Sultan Murat istaknuo je na vrh koplja ugovor koji su njegovi neprijatelji prekršili kako bi ga vidjeli i kako bi nebesa i Zemlja bili svjedoci prijave i neprijateljstva, povećavši tako borbenost svojih vojnika.³²¹

Započe krvava bitka, u kojoj zamalo ne pobjediše kršćani, kao rezultat njihovog vjerskog zanosa i fanatizma. Međutim, njihov vjerski zanos, polet i fanatizam sudarili su se s duhom džihada kod Osmanlija. Kralj Ladislav, prekršilac ugovora, susreto se licem u lice sa sultanom Muratom, koji je poštovao ugovore. Započe krvava borba između njih, i sultan ubi kršćanina, kralja Mađara, iznenadivši ga snažnim udarcem koplja, koji ga obori s konja. Jedan mudžahid požuri i odrubi mu glavu, koju potom nataknu na koplje, radosno izgovarajući tekbire i šehadet. Drugi mudžahid povika kršćanskim vojnicima: „O nevjernici, evo glave vašeg kralja!“ Taj jezivi prizor poljulja odlučnost kršćana, pa ih obuze strah i panika, nakon čega na njih žestoko

³¹⁹ Prijevod značenja Et-Tevba, 12.

³²⁰ Prijevod značenja Et-Tevba, 10.

³²¹ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 35.

navališe muslimani, razbijajući njihovu snagu i nanoseći im strašan poraz. Kršćani se povukoše poraženi, sudarajući se jedni s drugima, a sultan ih, , zadovoljan ovom veličanstvenom pobjedom ne htjede slijediti, ova se bitka odigrala na obali Varne 17. oktobra 1448. godine (802. godine po Hidžri).³²² Trajala je tri dana. I ona će imati za rezultat da mađarske zemlje budu odstranjene najmanje deset godina iz skupina država koje su mogle zaprijetiti i izvoditi vojne akcije i napade protiv Osmanlija.³²³

Sultan Murat nije zaboravio povući se u osamu, pa se ubrzo i drugi put odrekao vlasti u korist svoga sina Muhammeda; i vratio se u Manisu, kao lav pobjednik koji se vraća na svoju teritoriju.

Historija pamti mnogo vladara i kraljeva koji su se odrekli vlasti i povukli u osamu. Neki od njih ponovo su se vratili na vlast. Međutim, historija ne spominje nijednog vladara koji se dva puta odrekao vlasti, izuzev sultana Murata. Neposredno poslije njegovog povlačenja u osamu, u Maloj Aziji janjičari su počeli izazivati pobune, nered, odmetništvo i nasilje u Edirni. Sultan Muhammed bio je još neiskusni dječak, pa se pojedini državni službenici pobojaše da stvari ne izmaknu kontroli, da se ne rasprosrani zlo i opasnost po državu, pa da to ima pogubne posljedice. Zbog toga su zatražili od sultana Murata da ponovo povede državu.³²⁴ Sultan se odazvao pozivu i ponovo preuzeo vlast, pa je janjičare primorao na poslušnost, a svoga sina Muhammeda postavio je za namjesnika Manise i Anadolije. Sultan Murat nakon toga je ostao na prijestolu osmanlijske države do kraja života, u borbama i osvajanjima.³²⁵

Ljubav prema učenjacima, pjesnicima i dobru

Muhammed Harb zapisao je: "Murat II, iako iza sebe nije ostavio mnogo pjesama, nesumnjivo je veoma zaslužan za razvoj pjesništva. To se ne može poreći, jer je bio veoma naklonjen pjesnicima. Sedmično dva puta pozivao ih je da izlože svoja pjesnička ostvarenja. Između sultana i pjesnika razvila bi se živa rasprava u kojoj bi on predlagao, odabirao, odobravao i vrednovao stihove. Često je zbrinjavao siromašne pjesnike, nalazio im službu, olakša-

³²² Ispravnije je da se to dogodilo 10. novembra 1444. godine.

³²³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanije fi tarihil-islamil-hadis*, str. 47.

³²⁴ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 47.

³²⁵ Vidjeti: *Ibid*, str. 23.

vao im zarađivanje za život kako bi se mogli posvetiti pjesničkom stvaralaštvu, zbog čega je njegovo vrijeme proizvelo mnogo vrijednih pjesnika.”³²⁶

Sultanov dvorac pretvorio se u svojevrsnu naučnu akademiju, pa su pjesnici bili njegova vjerna pratnja čak i u džihadu.³²⁷

Zabilježeni su i ovi njegovi stihovi: *Dodite da spominjemo Allaha/jer mi nismo vječno na dunjaluku ovom.*³²⁸

Sultan Murat bio je hrabar, oštrouman i veoma učen. Svake godine slao je stanovnicima dvaju Harema (Mekka i Medina) i Mesdžidul-aksaa po 3500 zlatnika. Također, pokazao je izuzetnu brigu za znanjem i učenjacima, šejhovima i pobožnjacima, uspostavio je sigurnost, Šerijat i vjeru, a udaljio nevjernike i grešnike.

Jusuf Asaf o njemu kaže: „Bio je bogobožan, pobožan, neustrašivi junak, ljubitelj dobra, naklonjen blagosti i dobročinstvu.”³²⁹

Smrt i oporuka

Autor djela *En-Nudžumuz-zahira* (Svijetle zvijezde) u poglavlju o umrlim 855. godine po Hidžri, zapisao je o sultanu Muratu sljedeće: „Bio je najbolji vladar svoga vremena, istoka i zapada, zbog plemenitih osobina kojima je bio okićen: oštroumnosti, odlučnosti, plemenitosti, hrabrosti i blagosti. Cijeli život proveo je u borbi na Allahovom putu, vodio je nekoliko vojnih pohoda i ostvario brojne pobjede, osvajao neosvojive tvrđave i iz ruku poniženih neprijatelja gradove i utvrđenja. Mada se ponekad prepuštao i uživanjima kojima duša naginje, njegovo je stanje uglavnom odgovaralo opisu uglednika koji ga je, na pitanje u vezi s njim, ovako okarakterisao: 'Grijesi su ga uništavali, ali ga je traženje oprosta činilo sve poniznijim.' Stoga zaslužuje Allahov oprost i milost, zbog ogromnih zasluga, zbog pomoći koju je pružio islamu i nanošenja poraza neprijateljima. Za njega je rečeno da je bio zaštitnik islama i muslimana, neka mu Allah oprosti i Džennetom nadomjesti mladost provedenu u borbi na Allahovom putu.”³³⁰

Sultan Murat preselio je u dvorcu Edirne u 47. godini života. Ukopan je prema vlastitoj oporuci u blizini džamije Muratije u Bursi. Oporučio je,

³²⁶ Vidjeti: *Oşmanijun fit-tarihi vel-hadara*, str. 246.

³²⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 246.

³²⁸ Vidjeti: *Salatinu osmanijun*, str. 43.

³²⁹ Vidjeti: *Tarih salatin Ali Osman*, str. 55.

³³⁰ Vidjeti: *En-Nudžumuz-zahira*, 3/16, Džemaluddina Ebul-Mehasina Jusufa b. Tagrija.

također, da se na njegovom kaburu ništa ne gradi, da se pored kabura postave klupe na kojima će sjediti hafizi koji će mu učiti Kur'an časni. Oporučio je da se ukopa u petak, i sve to je ispoštovano.³³¹

U oporuci je ostavio i nekoliko stihova, pošto je bio uznemiren zbog straha da ne bude ukopan u ogroman kabur, a želio je da se na njegovom kaburu ništa ne podiže, te je napisao stihove kako bi bilo rečeno: "Neka dođe dan u kojem će ljudi na njemu vidjeti samo prašinu."³³²

Za života je sagradio mnoge džamije i škole, tvrđave i mostove, od kojih je i Edirnska džamija s tri šerefte, uz koju je sagradio školu i tekiju u kojoj su se hranili siromasi i nevoljnici.³³³

³³¹ Vidjeti: *Salatinul-osmanijjun*, str. 43.

³³² Vidjeti: *Usmanijj un fit-tarihi ve-l-hadara*, str. 246.

³³³ Vidjeti: *Salatinul-osmanijjun*, str. 43.

GLAVA TREĆA
MUHAMMED FATIH I OSVAJANJE
KONSTANTINOPOLA

1. poglavlje

Sultan Muhammed Fatih³³⁴

Njegovo je ime Muhammed II i smatra se sedmim u dinastiji sultana porodice Alu Osman. Nosio je nadimak Fatih, što znači osvajač, i Ebu Hajrat, a vladao je skoro trideset godina u kojima je donio slavu i dobro muslimanima.³³⁵ Preuzeo je upravljanje osmanlijskom državom nakon očeve smrti, 16. muharema, 855. po Hidžri, odnosno 18. februara, 1451. godine, i to kada je imao dvadeset i dvije godine. Sultan Muhammed Fatih bio je jedinstvena ličnost, objedinivši moć i pravednost. Još kao mladić pretekao je svoje vršnjake u mnogim disciplinama koje je izučavao u školi za prinčeve. Posebno se isticao u poznavanju stranih jezika i velikoj naklonjenosti izučavanju historijskih knjiga, što će mu kasnije mnogo koristiti u upravljanju državom i na bojnopolju. Historija ga je zapamtila po nadimku Muhammed Fatih, zbog osvojenja Konstantinopola. Kada se radi o osvajanjima, slijedio je očeve metode i metode svojih pretka, a naročito se istakao poslije preuzimanja vlasti, po osnivanju različitih državnih ministarstava. Posebnu brigu posvetio je državnom imetku, tačno određivši državne prihode i način njihovog trošenja, spriječivši rasipništvo i pretjerivanje. Mnogo je ulagao u unapređenje borbene gotovosti i spremnosti vojnih jedinica, obnavljanjem njihovog ustrojstva i uvođenjem posebnih vojnih evidencija. Uveo je nove rodove vojske i opremio ih najmodernijim oružjem toga vremena. Radio je na unapređenju pokrajinskih uprava, potvrdivši namjesništvo nekim starim namjesnicima u njihovim pokrajinama, ali i smijenjujući one koji su učestalo činili propuste i greške. Unaprijedio je također i sultanovu palatu, osvježivši je najnovijim iskustvima iz oblasti uprave, rukovođenja i vojne doktrine, što je doprinijelo stabilnosti države i njenom napretku. Nakon što je poduzeo nekoliko uspješnih koraka u unutrašnjem preuređenju, sultan se usmjerio ka kršćanskim državama u Evropi, da ih osvoji i u njima proširi islam. U ostvarenju toga cilja pomoglo mu je nekoliko faktora, između ostalih, slabost koja je zadesila Bizantijsku imperiju zbog nesuglasica s drugim evropskim državama. Također zbog

³³⁴ Mehmed II el-Fatih 1451.-1481.

³³⁵ Vidjeti: *Usmanijun fit-tarihi vel-hadara*, str. 253.

unutrašnjih razilaženja i sukoba koji su se raširili po svim dijelovima Bizantijskog carstva i njegovim gradovima, što nije bilo nepoznato sultanu Muhammedu Fatihu. Stoga je marljivo radio na usmjeravanju svojih napora ka osvajanju Konstantinopola, prijestolnice Bizantijske imperije. Konstantinopol je bio dugo vremena bio i starateška baza, polazna tačka, križanskih napada na islamski svijet. Njegovim osvajanjem i pretvaranjem u prijestolnicu islamske države, Fatih je ostvario ono što nisu uspjele islamske vojskovođe prije njega, uzdrmajši prijestolje Bizantijske imperije, a i općenito cijeli kršćanski svijet.³³⁶

Osvajanje Konstantinopola

Konstantinopol se ubraja u najvažnije svjetske gradove. Osnovao ga je bizantijski imperator Konstantin I 330. godine.³³⁷ Imao je jedinstven strateški položaj za čitav svijet, pa se govorilo: „Kada bi cijeli dunjaluk bio jedna carevina, Konstantinopol bi bio najpreči da bude njena prijestolnica.”³³⁸ Od osnutka bio je prijestolnica Bizantijskog carstva, kao i najveći i najvažniji grad cijelog tadašnjeg svijeta.³³⁹ Od početka borbe muslimana protiv Bizantijskog carstva, ovaj je grad imao posebno mjesto u toj borbi, jer je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nekoliko puta obradovao ashabe nagovještajem da će taj grad biti osvojen, a što je rekao i za vrijeme Bitke protiv saveznika (Bitka na Hendeku).³⁴⁰ Nošeni time, muslimanski vladari i vojskovođe natjecali su se kroz niz stoljeća da osvoje Konstantinopol, u želji da se nad njima obistini Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, hadis: *„Doista će Konstantinopol biti osvojen na rukama jednog čovjeka; divan je komandant te vojske, a i divna je i ta vojska!”*³⁴¹

Otuda su islamskih vladari mudžahidi stremili osvajanju ovog grada još od vremena Muavije b. Sufjana, radijallahu anhu, koji je prvi organizovao vojni pohod muslimana radi njegovog osvajanja (44. godine po Hidžri).

³³⁶ Vidjeti: *Kijamu devletil-islamijj a*, str. 43.

³³⁷ Vidjeti: *Uruba fil-usuril-vusta*, Seida Ašura, str. 29.

³³⁸ Vidjeti: *Fethul-Konstantinijeti ve siretus-sultan Muhammed el-Fatih*, dr. Muhammeda Mustafe, str. 36-46.

³³⁹ Vidjeti: *Mudžtemea medeni (Džihadun didel-mušrikin)*, dr. Ekrema Dijaa el-Omerija, str. 115.

³⁴⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 115.

³⁴¹ Zabilježio imam Ahmed, u *Musnedu*, 4/335.

Međutim, vojni pohod nije uspio, a slijedili su ga drugi koji su također završili neuspjehom.

Emevijska država, također, pokrenula je vojnu akciju za osvajanje Konstantinopola, što se ubraja u najjače emevijske pohode prema ovom gradu, a to je pohod koji se desio za vladavine Sulejmana b. Abdulmelika (98. godine po Hidžri).

Pokušaji osvajanja Konstantinopola nastavili su se i u vremenu Abasija, kada je organizovan i jedan od najvećih vojnih pohoda protiv Bizantijske imperije. Mada Abasije nisu uspjele stići do samog grada i napasti ga, ova je akcija potresla Konstantinopol i utjecat će na razvoj događaja u njenoj unutrašnjosti, a posebno vojni pohod koji se odigrao u vremenu Haruna Rešida³⁴² (190. godine po Hidžri).

Poslije njih uspostavljeno je nekoliko islamskih država u Maloj Aziji, od kojih je najznačajnija seldžučka država čija se vlast prostirala do Male Azije. Vladar Seldžuka Alb Arslan (455.-465. godine po Hidžri – 1063.-1072. godine) uspio je savladati i poraziti rimskog imperatora Dimonosa, u Bitci na Melazkardu (463. po Hidžri – 1070. godine), potom ga je zarobio, pretukao i zatvorio. Nakon određenog vremena oslobodio ga je, i to tek pošto se Dimonos obavezao na plaćanje godišnjeg poreza (džizije) seldžučkom sultanu. To je predstavljalo pokornost velikog dijela Bizantijske imperije islamskoj seldžučkoj državi. Nakon slabljenja velike seldžučke države pojavilo se nekoliko manjih država. Jedna je od njih seldžučka rimska država u Maloj Aziji, i ona je uspjela ovladati obalama Egejskog mora na zapadu i oslabiti Bizantijsku imperiju.

Početak osmog hidžretskog stoljeća, odnosno četrnaestog stoljeća po Isau, alejhis-selam, Osmanlije su naslijedile rumelijske seldžuke,³⁴³ te su se tako obnovili pokušaji muslimana za osvajanjem Konstantinopola. Novi pokušaj bio je za vrijeme sultana Bajazita Munje, čijim je snagama pošlo za rukom da opkole Konstantinopol (797. po Hidžri – 1393. godine). Sultan Bajazit vršio je pritisak na bizantijskog imperatora da grad mirno preda, a imperator je odugovlačio i nastojao zatražiti pomoć Evropljana kako bi odbio napad muslimana. U isto vrijeme, mongolska vojska koju je predvodio Timur Lenk ušla je u unutrašnjost osmanlijske države i počela činiti nered, što je primoralo sultana Bajazita na povlačenje snage iz opsade

³⁴² *El-Iber*, 3/70, i *Tarihu halifeti Ibn Hajat*, str. 31.

³⁴³ Vidjeti: *Kijamu devletil-usmanijj a*, str. 46.

Konstantinopola, da se suprotstavi Mongolima. Između dvije skupine odigrala se teška i krvava bitka u kojoj je i sam Bajazit bio zarobljen, a potom je umro u zarobljeništvu (1402. godine).³⁴⁴ Taj je poraz imao za rezultat privremeno rušenje osmanlijske države, a samim tim i laganje osvajanja Konstantinopola u dogledno vrijeme.

Međutim, čim se stanje u osmanlijskoj državi ustabililo i borbeni se duh povratio, za vladavine Murata II, koji je vladao u sljedećem periodu: 824.-863. po Hidžri – 1421.-1451. Godine, desilo se nekoliko pokušaja osvajanja Konstantinopola, kada su ga više puta uspijevali opkoliti i držati u opsadi. Bizantijski je imperator u tim pohodima nastojao ubaciti neslogu i nered u redove Osmanlija, pomažući sultanove neprijatelje i oponente,³⁴⁵ uspjevši sultana odvratiti od cilja koji je nastojao ostvariti, pa je zbog toga Osmanlijama pošlo za rukom da grad osvoje tek za vrijeme Sultana Muhammeda Fatiha.

Muhammed Fatih još za života svoga oca bavio se državnim poslovima, još otada bio je svjedok žestokog sukoba s Bizantijskom imperijom, na različitim poljima. Također je bio upoznat s prethodnim nastojanjima osmanlijske države za osvajanju Konstantinopola, kao i stalnim nastojanjima u različitim periodima islama. Stoga je Fatih od samog preuzimanja vođstva osmanlijske države (855. po Hidžri – 1451. godine),³⁴⁶ maštao i razmišljao o osvajanju Konstantinopola. Odgoj pred učenjacima odigrao je ključnu ulogu u njegovom odrastanju na ljubavi prema islamu, vjerovanju i djelovanju prema Kur'anu i Hadisu. Otuda je Muhammed Fatih stasao je u ljubavi prema svijetlom Šerijatu, kiteći se bogobojaznošću, dostojanstvom, ljubavlju prema znanju i učenjacima. Podsticao je širenje islamskog znanja, a njegova velika pobožnost bila je rezultat plemenitog islamskog odgoja na kojem je odgajan još od malena, na rukama svoga oca. Također, o njegovom odgoju brinuli su se čuveni učenjaci čija su čistota, blistavost, odricanje od dunjaluka i udaljenost od poroka ostavila veliki trag na Muhammeda Fatiha.³⁴⁷

Veliki utjecaj na njega u ranom djetinjstvu ostavili su učenjaci pobožnjaci, a naročito pobožni učenjak Ahmed b. Ismail Molla Gurani, osvjedočeni

³⁴⁴ Vidjeti: *Futuhul-islamijeti abrel-usur*, str. 358.

³⁴⁵ Ibid.

³⁴⁶ Ibid, str. 309.

³⁴⁷ Vidjeti: *Tarihud-devletil-osmanijja*, dr. Alije Hasuna, str. 43.

učenjak, koji je bio Fatihov učitelj za vrijeme sultana Murata II. U to vrijeme Muhammed Fatih bio je namjesnik pokrajine Manisa, te mu je otac poslao nekoliko učitelja, ali on se od njih nije okoristio, pa čak ni Kur'an pred njima nije proučio. Njegov otac stade tražiti čovjeka koji posjeduje dostojanstvo, te mu spomenuše učenjaka Molla Guranija, potom ga sultan odredi za učitelja svoga sina, predade mu štap kojim će ga tući, ako bude neposlušan. Molla Gurani je otišao Fatihu i pojavio se držeći u ruci štap: "Poslao me tvoj otac da te podučavam, a ja ću te istući ako mi budeš neposlušan." Sultan Muhammed Fatih samo se nasmijao tim riječima, pa ga je učitelj Molla Gurani tada žestoko istukao i zaplašio, pa je uskoro za vrlo kratko vrijeme završio učenje cijelog Kur'ana.³⁴⁸

Ovako je bilo istinsko islamsko odgajanje, i to su istinski vrijedni odgajatelji, a posebno ovaj vrijedni učenjak koji je znao odbiti i sultanovu naredbu ako bi se suprotstavljala Šerijatu. Štaviše, nije se umiljavao sultanu, već ga je oslovljavao njegovim imenom i s njim se rukovao a ruku mu nije ljubio, naprotiv sultan bi ljubio njegovu ruku. Zato je bilo prirodno da iz škole takvih učenjaka izađe velikan poput Muhammeda Fatiha, musliman, mumin, koji se drži granica Šerijata, poštuje naredbe i zabrane, podstiče na njihovu primjenu (počevši od sebe i prenoseći to na svoje podanike), bogobožan, pobožan koji traži da za njega mole vrijedni učenjaci i pobožnjaci.³⁴⁹

Uticaj šejha Aka Šemsuddina na Muhammeda Fatiha ogleda se u opsesijama koje su u njemu bile još od rane mladosti:

1. Osnaživanje i omasovljenje osmanlijskog džihadskog pokreta;
2. Stalno ukazivanje Muhammedu, još od ranog djetinstva, da je on zapovjednik na kojeg se odnosi hadis: „*Doista će Konstantinopol biti osvojen na rukama jednog čovjeka, i divan je komandant te vojske, a i divna je i ta vojska!*”³⁵⁰ Zbog toga je Fatih stalno maštao da se nad njim obistini spomenuti Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, hadis.³⁵¹

³⁴⁸ Vidjeti: *Kitabu šekaikil-osmanijeti fi ulemaid-devletil-osmanijj a*, str. 52.

³⁴⁹ Vidjeti: *Tarihud-devletil-osmanijja*, dr. Alije Hasuna, str. 43.

³⁵⁰ Zabilježio Ahmed, u *Musnedu*, 4/335.

³⁵¹ Vidjeti: *Futuhul-islamijj eabrel-usur*, str. 359.

Pripremanje za osvajanje grada

Mnogo truda uložio je Muhammed II u planiranju i pripremanju osvajanja Konstantinopola, a naročito je ogromne napore uložio u jačanju vojske ljudskim potencijalima, te je njihov broj dostigao blizu četvrtine miliona mudžahida,³⁵² što je ogroman broj u odnosu na vojske drugih država tog perioda. Veliku je pažnju sultan posvetio i obuci vojske različitim ratnim vještinama i rukovanju raznovrsnim oružjem, što će ih osposobiti za izvršavanje predstojećih akcija. Također, Fatih se posebno brinuo da podigne moral vojske i posije duh džihada u njihovim srcima, podsjećajući ih na Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, pohvale vojske koja će osvojiti Konstantinopol, ohrabrujući ih da su oni ta vojska, pa im je dalo moralnu snagu i neviđenu hrabrost. Također, prisustvo mnoštva učenjaka među vojnicima imalo je snažnog utjecaja na jačanje odlučnosti vojnika i njihovo vezivanje za istinski džihad, shodno Allahovim naredbama.

Fatih se pobrinuo da podigne rumelijsku utvrdu na evropskoj strani bosforskog tjesnaca, i to na njegovom najužem dijelu, a nasuprot utvrđenja sagrađenog za vladavine sultana Bajazita na azijskoj obali. Bizantijski imperator nastojao je odvratiti sultana Fatiha od gradnje te tvrđave, u zamjenu za novčanu nadoknadu koju bi s Bizantinci dali, ali je sultan ustrajao u gradnji tvrđave jer je bio svjestan njenog velikog vojnog značaja za to područje. Visoka i neosvojiva tvrđava sagrađena je, a njena je visina iznosila 82 metra. I te dvije tvrđave, između kojih je razdaljina bila svega 660 metara, kontrolisale prolazak brodova od istoka ka zapadu Bosfora. Topovska vatra iz njih bila je u stanju spriječiti dolazak ma kakvog broda do Konstantinopola s južne strane, poput Kraljevine Trabzon (Trapezunt) i drugih koji su mogli pružiti pomoć gradu ako zatreba.³⁵³

Sultanovo nastojanje da sakupi neophodno naoružanje

Sultan se posebno brinuo da osigura potrebno naoružanje za osvojenje Konstantinopola. Kada je o tome riječ, najvažniji su bili topovi, i njima je posvetio veliku pažnju, unajmljujući mađarskog inženjera Urbana, profesionalca za salivanje topova. Sultan ga je lijepo dočekaao i na raspolaganje mu stavio sve potrebno: imetak, materijal i ljudstvo. Inženjer je

³⁵² Vidjeti: *Tarihud-devletil-alijetil-osmanijj a*, Muhammeda Ferida Bega, str. 161.

³⁵³ Vidjeti: *Salatinu Ali Osman*, str. 26.

uspio izliti mnogo velikih topova, među kojima se isticao poznati, sultanov top, za koji se govorilo da je težio stotine tona, a da je za njegovo prenošenje bilo potrebno više stotina snažnih bikova. A sâm sultan nadgledao je izradu i probavanje topova.³⁵⁴

Osnivanje mornarice

U pripreme za osvajanje grada svakako spada (i vrlo je važna) Fatihova pažnja koju je posvetio osmanlijskoj mornarici. Ojačao ju je i potpomogao raznovrsnim brodovima kako bi mogla izvršiti svoju ulogu u osvajanju Konstantinopola, grada na moru koji je nemoguće opkoliti bez snažne flote. U mnogim se izvorima spominje da je broj brodova koji su pripremljeni za osvojenje Konstantinopola iznosio više od četiri stotine.³⁵⁵

Potpisivanje primirja

prije napada na Konstantinopol sultan Fatih sklopio je sporazume sa svojim neprijateljima, da se može posvetiti samo jednom neprijatelju. Tako je sklopio primirje s provincijom Galata, koja je bila istočni susjed Konstantinopola, a rastavlja ih tjesnac Karn Zehebi (Zlatni rog). Također je sklopio primirje s Mađarima i Venecijom, koji su u to vrijeme bili susjedne evropske kraljevine. Međutim, ovo primirje nije potrajalo kada je počeo napad na Konstantinopol, pa su i snage iz ovih a i drugih država pristigle kako bi učestvovale u odbrani Konstantinopola,³⁵⁶ da se pridruže svojoj braći po vjeri, kršćanima, zaboravljajući na ugovore i primirje sklopljeno s muslimanima.

U toku priprema za osvajanje Konstantinopola, bizantijski je imperator pokušavao odvratiti sultana od njegovog nauma, šaljući mu različite poklone i imetak, i pokušavajući podmititi neke njegove savjetnike kako bi ga odvratili od njegove odluke.³⁵⁷ Međutim, sultan je bio odlučan da ostvari svoj plan i ništa ga nije moglo odvratiti od zacrtanog cilja. Kada je bizantijski imperator uvidio sultanovu odlučnost da ostvari svoju namjeru, okrenuo se traženju pomoći od raznih evropskih država a posebno od pape, poglavara

³⁵⁴ Vidjeti: *Futuhul-islamijj eabrel-usur*, str. 361.

³⁵⁵ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 90.

³⁵⁶ Vidjeti: *Salatin Alu Osman*, str. 69.

³⁵⁷ Vidjeti: *Fethul-Konstantinijj a*, Muhammed Safvet, str. 69.

Katoličke crkve. Mada je u isto vrijeme između Katoličke i Ortodoksne crkve, kojoj je pripadala Bizantijska imperija i Konstantinopol, vladalo žestoko neprijateljstvo, imperator je bio primoran umiljavati se papi iskazujući mu spremnost na ujedinjenje Ortodoksne, istočne crkve, koja bi bila lojalna papi, mada to Ortodoksna crkva nije željela. Na osnovu toga papa je poslao svoga predstavnika u Konstantinopol, pa je održao propovijed u crkvi Aja Sofija i zvanično proglasio ujedinjenje dvaju crkvi. To je naljutilo većinu pripadnika Ortodoksne crkve u gradu, te su počeli djelovati protiv imperatorovog ujedinjenja s katolicima. Neki predvodnici Ortodoksne crkve čak su govorili: „Više bih volio u bizantijskoj zemlji gledati Turke s turbanima nego latinske kape.”³⁵⁸

Napad

Konstantinopol je bio okružen morem s tri strane: Bosforski tjesnac, Mramorno more i Karn Zehebi, čuvan ogromnim lancem, tj. u kojem je kontrolisan prolazak lađi. Uz to su i debele zidine okruživale grad s kopnene strane, od obala Mramornog mora sve do Karn Zehebija, koji opasuje rijeka Likus. Između zidina bio je brisan prostor širine od oko 60 stopa, dok su se unutrašnje zidine dizale na visinu od 40 stopa, a na njima su bile i kule visoke oko 60 stopa. Što se tiče unutrašnjeg zida, njegova visina iznosila je oko 25 stopa, na njemu su bile sagrađene kule prepune vojnika.³⁵⁹ Otuda se grad s vojne tačke gledišta smatrao najbolje utvrđenim svjetskim gradom, zbog zidina, tvrđava, kula i prirodno odbrambenih pogodnosti. Bilo je veoma teško osvojiti ga, utoliko jer je već preživio i odbio desetine napada, od kojih je i ravnih jedanaest pokušaja muslimana. Sultan je Fatih dovršavao pripreme za napad na Konstantinopol, prateći vijesti iz njega i pripremajući neophodne mape za njegovu opsadu. Također, sultan je išao lično posmatrati zidine Konstantinopola i pripreme Biznantinaca za odbranu.³⁶⁰ On je dao izgraditi i popraviti puteve od Edirne do Konstantinopola radi prevoženja topova. Oko dva mjeseca trajalo je prevoženje topova iz Edirne u blizinu Konstantinopola, uz budnu zaštitu dijelova osmanlijske vojske, sve dok osmanlijska vojska, pod vođstvom Fatiha, nije stigla na istočnu stranu

³⁵⁸ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 89.

³⁵⁹ Vidjeti: *Salatinu Alu Osman*, str. 2, i *Muhammed Fatih*, str. 96.

³⁶⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 82.

Konstantinopola, u četvrtak 26. rebiul-evvela 857. po Hidžri, odnosno 6. aprila 1453. godine). Sultan je okupio vojsku koja je brojala oko 250 000 vojnika, te im se obratio nadahnutim govorom podstičući ih na džihad i tražeći od njih pobjedu, ili šehadet, a podsjećajući ih na nužnost žrtvovanja i istinske borbe prilikom susreta s neprijateljem. Sricao je vojnicima kur'anske ajete koji bodre na borbu i navodio Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, hadise koji obveseljavaju osvojenjem Konstantinopola, i govore o vrijednosti njegovih osvajača i njihova zapovjednika, te koliko je osvojenje ovog grada značajno za ponos islama i muslimana; bodrio ih je šehadetom la ilahe illallah, tekbirom i dovom.³⁶¹

U vojnim safovima zajedno uz mudžahide i borce bili su i učenjaci, što je utjecalo na njihov moral, te je svaki vojnik nestrpljivo iščekivao borbu kako bi u njoj izvršio svoj zadatak.³⁶²

Sljedećeg dana, sultan Fatih rasporedio je vojsku oko vanjskih zidina grada, podijelivši je na tri glavne skupine da s različitih strana kopna uspostavi opsadu grada. Fatih je iza glavnih snaga u pripravnosti ostavio i rezervne snage, pa je usmjerio topove prema zidinama, a najvažniji top Sultan- razarač usmjerio je prema vratima grada. Postavio je skupine osmatrača koji su osmatrali grad s uzvišenih mjesta, dok su se u isto vrijeme osmanlijske lađe zaustavile u vodama oko grada, pošto nisu mogle stići do Karn Zehebija zbog ogromnog lanca koji je sprečavao ulazak lađa, uništavajući svaku koja bi se približila. Pa ipak, osmanlijska je flota uspjela osvojiti Prinčeve otoke u Mramornom moru.³⁶³

Bizantinci su nastojali uložiti krajnje napore u odbrani Konstantinopola, raspoređujući vojsku duž zidina i ne dopuštajući ikome da im se približi. S druge strane, osmanlijska je vojska uspostavila čvrstu opsadu i već od prvog dana bilo je mnogo borbi između osmanlijskih mudžahida i bizantijskih branitelja grada. Time se otvoriše vrata za postizanje šehadeta; mnoge Osmanlije pale su kao šehidi, a posebno oni koji su se približili kapijama grada.

Osmanlijska artiljerija gađala je grad s različitih položaja, a njeni projektili i njihova grmljavina imali su ogroman utjecaj na ubacivanje straha u srca

³⁶¹ Vidjeti: *Salatinu Alu Osman*, str. 24-25.

³⁶² Vidjeti: *Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 364.

³⁶³ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 97, i *Osmanijj unvel-Balkan*, str. 89.

Bizantinaca. Artiljerija je uspjela vratiti neke zidine oko grada, ali su ih branitelji hitro sagradili i učvrstili.

Kršćanska pomoć iz Evrope bila je neprekidna: iz Đenove je stigla pomoć od pet brodova koje je predvodio đenovski vojskovođa Justinijan i uz njega sedamstotina boraca, dobrovoljaca iz brojnih evropskih zemalja. Njihovi su se brodovi uspjeli domoći Konstantinopola, poslije okršaja s osmanlijskim brodovima koji su držali opsadu grada. Dolazak ovih snaga imao je ogroman utjecaj na podizanje morala Bizantinaca, te je i sam Justinijan imenovan za glavnog komandanta snaga odbrane grada.³⁶⁴

Osmanlijske pomorske snage pokušavale su preći lanca koji je kontrolisao ulaz u Karn Zehebi otvarajući topovsku vatru na bizantijske i evropske brodove, međutim, na samom početku nisu uspjeli ostvariti svoju namjeru, pa je to podiglo moral branitelja grada.³⁶⁵

Nisu mirovali ni sveštenici i vjerski ljudi, već su obilazili gradske ulice i utvrde te bodrili kršćane na strpljivost i ustrajnost. Pozivali su narod da odlazi u crkvu i da mole Mesiha i djevicu Mariju da spase grad, a i sam imperator Konstantin lično je, s istim ciljem, često posjećivao crkvu Aja Sofija.³⁶⁶

Pregovori između Fatiha i Konstantina

Muslimani kao napadači, na čelu s Fatihom, pokazali su izuzetnu hrabrost, ali su i Bizantinci, na čelu s Konstantinom, pokazali čvrstinu i herojstvo u odbrani grada. Bizantijski imperator nastojao je spasiti svoj grad i narod služeći se svim raspoloživim sredstvima: davao je sultanu različite prijedloge, ne bi li se povukao, nudio mu novac, lojalnost... Međutim, Fatih, smilovao mu se Allah, uzvraćao je istom mjerom, tražeći samo potpunu predaju grada,³⁶⁷ i u tom slučaju stanovnicima grada i njihovim crkvama niko ne bi naudio. Fatihovo pismo imperatoru Konstantinu sadržavalo je sljedeće: "Neka mi imperator preda grad, a ja se kunem da moja vojska neće ugroziti ničiji život, ni imetak, ni čast. Ko bude želio ostati u gradu,

³⁶⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 92.

³⁶⁵ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 120.

³⁶⁶ *Ibid*, str. 100.

³⁶⁷ Vidjeti: *Tarihu salatin Alu Osman*, str. 58.

živjet će u miru i sigurnosti, a ko ga bude želio napustiti, može otići gdje god želi, u miru i sigurnosti također.”³⁶⁸

Opsada grada i dalje je bila nepotpuna jer je tjesnac Karn Zehebi bio u rukama bizantijske flote, osim što su i pored toga napadi Osmanlija bili ustrajni i neprestani; naročito su janjičari pokazali izuzetnu hrabrost i neviđeno junaštvo žureći u smrt bez imalo straha od topovskih projektila. 18. aprila³⁶⁹ osmanlijskim topovima pošlo je za rukom probijanje otvora u zidinama grada, kod doline Likus, na zapadnom dijelu grada, pa su vojnici navalili svom snagom pokušavajući kroz pukotine prodrijeti u grad, a u isto vrijeme nastojali su osvojiti i druge tvrđave uz pomoć ljestava. Međutim, branitelji grada, pod komandom Justinijana, očajnički su branili tvrđave i zidine, te se rasplamsa žestoka borba. Pošto je otvor u zidu bio malen, mnoštvo strijela, kopalja i projektila padalo je po muslimanima. Zbog uskoće prolaza, žestine neprijateljske odbrane i nastupanja noći, Fatih je izdao naredbu mudžahidima da se povuku i čekaju novu priliku za napad, nakon što su u srca neprijatelja odveć ubacili strah.³⁷⁰

Istoga dana, nekoliko osmanlijskih brodova pokušalo je osvojiti tjesnac Karn Zehebi i uništiti ogromni lanac koji ga čuva. Ali, udruženi bizantijski i evropski brodovi, uz snage odbrane, koncentrirane iza ogromnog lanca, koje su čuvale ulaz u tjesnac, zajedno su uspjeli odbiti muslimane i uništiti nekoliko brodova, a ostatak je bio prinuđen na povlačenje poslije neuspjelog zadatka.³⁷¹

Smjena komadanta osmanlijske mornarice i hrabrost Sultana Fatiha

Dva dana poslije te bitke desila se nova bitka između osmanlijske flote i nekoliko brodova iz Evrope koji su pokušali stići do zaliva. Osmanlijski su mornari uložili ogroman trud u njihovom sprečavanju. Sam sultan Fatih lično je rukovodio bitkom s obale, poslavši poruku komadantu mornarice: „Ili zarobi te brodove, ili ih potopi! Ako to ne uradiš, živ nam se ne vraćaj!”³⁷² Pa ipak, brodovi iz Evrope uspjeli su stići do cilja, a osmanlijski brodovi nisu ih mogli spriječiti, uprkos ogromnom trudu koji su uložili. Sultan se

³⁶⁸ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, autora Abdusselama Fehmija, str. 92.

³⁶⁹ Vidjeti: *Futuhul-islamijetu abrel-usur*, str. 367.

³⁷⁰ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, Abdusselama Fehmija, str. 123.

³⁷¹ Vidjeti: *Futuhul-islamijetu abrel-usur*, str. 368.

³⁷² Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 101.

Fatih zbog toga žestoko naljutio i smjenio komadanta flote.³⁷³ Kad se vratio u glavni štab, sultan je pozvao komadanta flote Baltah Oglija i žestoko ga kritikovao, optužujući ga za kukavičluk. To je Baltaha Oglija izuzetno pogodilo pa reče: „Postojana srca žudno čekam smrt, a nanosi mi bol umrijeti pod ovakvom optužbom. Ja i moji ljudi borili smo se svom snagom i umjećem.“ Zatim je podigao kraj mahrame s povrijeđenog oka.³⁷⁴ Sultan Fatih shvatio je da je čovjek u pravu pa ga je pustio, zadovoljivši se njegovom smjenom s položaja i postavljanjem Hamza-paše.³⁷⁵

Historija je zabilježila da je sultan Fatih pratio pomorske bitke sa svoga konja, pa je krenuo kroz more i zagazio do konjskih sapi, dok su mu sukobljene lađe bile toliko blizu da ih je mogao gađati kamenjem. Dozivao je komadanta Baltaha Oglija: „Kapetane, kapetane“, mašući mu rukama, što je bodrilo Osmanlije da udvostruče u napore, ali bez naročitog utjecaja na neprijateljske lađe.³⁷⁶

Poraz osmanlijske flote na moru imao je veliki utjecaj na pokušaje pojedinih sultanovih savjetnika, na čijem je čelu bio ministar Halil-paša, da sultana nagovore da odustane od osvajanja Konstantinopola, te da se zadovolji primirjem s njenim stanovnicima, bez vladanja gradom, a samim tim i prekidanjem njegove opsade. Međutim, sultan je bio odlučan u nastavljanju osvajanja grada, ustrajavajući u bombardovanju njegovih branitelja, sa svih strana, dok je u isto vrijeme razmišljao kako da uvede muslimanske brodove u tjesnac Karn Zehebi. Posebno zato što su zidine sa strane Karn Zehebija bile napuštene, te bi Bizantinci time bili prisiljeni da ih osiguraju povlačenjem dijela snaga koje brane zapadne zidine grada. I razvlačenje branitelja osiguralo bi veću priliku za napad na te tvrđave kada se broj njihovih branitelja smanji.³⁷⁷

Velika vojna sposobnost

Sultan Fatih osmislio je plan za prebacivanje ratnih brodova iz voda u blizini Beşiktaša ka mjestu Karn Zehebi. Prebacivanje brodova odvijalo bi se kopnenim putem, po teritoriji koja se nalazi između dvije luke, daleko od

³⁷³ Vidjeti: *Mevakiful-hasima*, autora Muhammeda Abdullaha Hannana, str. 180.

³⁷⁴ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 103.

³⁷⁵ Ibid.

³⁷⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 103.

³⁷⁷ Vidjeti: *Futuhul-islami abrel-usur*, str. 369.

mjesta Galte, zbog straha za svoje brodove od Ćenovljanja. Razdaljina kojom je trebalo prevući brodove iznosila je oko tri milje. Teren je bio veoma nepristupačan, dosta brdovit i na udaru valova, što je dodatno otežavalo izvršenje ovog zadatka.

Muhammed Fatih okupio je vojne stručnjake i tom prilikom objasnio im svoju ideju i zamisao o prebacivanju ratnih brodova. Zatim je vojnim komandantima precizno odredio mjesto sljedeće bitke; od njih je dobio potpunu podršku i divljenje ovome planu i strategiji. Radovi na sprovođenju plana otpočeli su. Muhammed Fatih naredio je da se on besprijeckorno izravna, i to je učinjeno za veoma kratko vrijeme. Zatim je naredio da se pripreme i donesu daske koje su prethodno premazane uljem i lojem³⁷⁸. Daske su postavljene na već pripremljeni teren u takav položaj da se po njima što lakše vuku i prevlače brodovi. U ovom poduhvatu najteži posao sastojao se u prevlaćenju brodova preko uzvišica, ali pošto su osmanlijski brodovi po običaju bili mali i lahki, to je olakšalo ovaj veliki poduhvat.³⁷⁹ Brodovi su prebaćeni iz Bosfora na kopno, odakle su prevučeni preko uljanih dasaka u dužini od tri milje, na sigurnu teritoriju, nakon čega su spuštteni u mjesto Karn Zehebi. Osmanlije su uspjele prevući više od 70 brodova u to mjesto za samo jednu noć a da to neprijatelji nisu ni primijetili. Time je poduhvat takve vrste izveden prvi put u historiji čovječanstva, a sultan Fatih osobno je pratio realizaciju projekta, noću, daleko od neprijateljskih pogleda i uhoda.³⁸⁰ Bio je to veliki događaj za vrijeme u kojem se desio, štaviše, to je bilo veliko čudo u kojem se ogleda brzina planiranja i realizacije, a što, opet, upućuje na oštroumnost i inteligenciju koju su posjedovale Osmanlije, njihovu spretnost i velike ambicije. Kada su Bizantinci čuli za taj poduhvat, bili su jako iznenađeni i niko nije mogao povjerovati da se to desilo. Ali ih je stvarnost natjerala da se uhvate u koštac s posljedicama tog grandioznog plana.

Prizor brodova s visoko podignutim jedrima na poljima začudniji je od njihovog probijanja kroz uzburkale morske valove. Allahu pripada zahvala za uspjeh ovoga plana, zatim sultanu Fatihu, njegovoj inteligenciji i

³⁷⁸ Naredio je da se sve uljane stvari iz cijelog Carstva sakupe na jedno mjesto, a zatim su obarana stabla iznad Beşiktaša i pomazivana kako bi se plovni objekti mogli lakše prevući.

³⁷⁹ Vidjeti: *Sultan Muhammed el-Fatih*, Abdusselama Fehmija, str. 100.

³⁸⁰ *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 370.

oštroumnosti. Isto tako, ne treba zaboraviti veliku sposobnost osmanlijskih stručnjaka te radnu snagu koja je to veoma odlučno i voljno realizirala.

Projekat je završen za jednu noć. U jutarnjim časovima 22. aprila stanovnike gradića Karn Zehebi probudili su gromoglasni tekbiri Osmanlija i glasni vjerski recitali,³⁸¹ a posebno su bili iznenađeni prisutstvom osmanlijskih brodova koji su okupirali taj dobro čuvani tjesnac.³⁸² Diveći se ovom potezu sultana Fatiha, jedan britanski historičar zapisao je: „Nismo čuli niti vidjeli nešto slično ovome velikom čudu: Muhammed Fatih zaobilazi more i prevozi svoje brodove preko brda i dolina umjesto da plovi morem. On je ovim postupkom nadmašio Aleksandra Velikog.“³⁸³

Nakon ovog događaja stanovnike Konstantinopola zadesila je tuga i očaj, a brojne su glasine kružile gradom. Između ostalog, govorilo se: „Konstantinopol će pasti zato što su brodovi prebačeni kopnom.“³⁸⁴ Prisutstvo islamskih brodova u Karn Zehebiju igralo je veliku ulogu u slabljenju morala branitelja Konstantinopola. To ih je primoralo da povuku određeni broj vojnika s ostalih linija da ojačaju liniju odbrane prema Karn Zehebiju, a koja je bila jedna od najslabijih: prethodno ju je šttila samo voda. To je izazvalo velike probleme na odbrambenim linijama s kojih se branio grad.³⁸⁵ Bizantijski imperator izradio je plan o potapanju osmanlijskih brodova u mjestu Karn zehebi, ali mu to nije pošlo za rukom jer su Osmanlije osujetile sve njegove planove i pokušaje. Osmanlije su neprestano gađale odbrambene kote i zidove oko grada topovskim đulima, uz pokušaj da se prebace preko zidina. U isto vrijeme, neprijatelji, branitelji grada uporno su obnavljali sve što bi Osmanlije porušile topovima, i uzvraćali su na stalne nasrtaje muslimana da se prebace preko zidina. Stalni napadi Osmanlija izazivali su velike probleme i nevolje neprijateljima koji nisu imali mira kako danju tako i noću, to ih je dovelo u veliki očaj.³⁸⁶

Osmanlije su postavile posebne topovske jedinice na okolne brežuljke oko Bosfora i mjesta Karn Zehebi. Njihov je zadatak bio rušenje i potapanje bizantijskih brodova i međusobno potpomaganje u području Bosfora, Karn

³⁸¹ Vidjeti: *Sultan Muhammed el-Fatih*, Abdusselama Fehmija, str. 102.

³⁸² Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 370.

³⁸³ *Tarihu devletil-usmanijja*, autora Yilmaza Öztuna, str. 135.

³⁸⁴ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, str. 106.

³⁸⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 106.

³⁸⁶ Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 371.

Zehebija i obližnjih voda. I to je, također, napravilo velike poteškoće neprijateljskim brodovima koji su doživjeli potpuni neuspjeh.³⁸⁷

Vladar Konstantina sastaje se sa svojim savjetnicima

Vladar Konstantin održao je sastanak sa svojim savjetnicima, poma-gaćima i vjerskim službenicima. Oni su mu predložili da osobno napusti grad i ode tražiti pomoć od kršćanskog svijeta i evropskih država, koji se možda i odazovu u pomoć pa pošalju kršćansku vojsku da primora Muhammeda Fatiha na povlačenje i prekidanje opsade. Međutim, vladar je odbio prijedlog svojih savjetnika da napusti grad i svoje podanike i da će se boriti do smrti, jer on svoju borbu smatra svetim činom, te im je naredio da ga ne savjetuju da napusti grad. Zadovoljio se time da pošalje izaslanike u Evropu, da zatraže pomoć od evropskog naroda.³⁸⁸ Međutim, izaslanici su se iz Evrope vratili bez uspjeha. Osmanlijske obavještajne službe razorile su Konstantinopol i područje oko njega, tako da su osmanlijske vođe imale potpun uvid u dešavanje u gradu i oko njega.

Psihološki rat

Sultan Muhammed Fatih intenzivirao je napade na utvrđenja oko grada i usredsredio se na strateška mjesta. Osobno je izradio plan koji ima za cilj slabljenje neprijateljskih snaga. Osmanlijska je vojska mnogo puta izvela napad na utvrđenja oko grada, uz pokušaj da se prebaci preko zidina, prilikom čega su pokazali veliku hrabrost i požrtvovanost. Neprijateljske su vojnike najviše prepadali gromoglasni tekbiri Allahu ekber koji su se prolamali nebesima i pogađali nevjernike kao gromovi.³⁸⁹

Sultan Fatih postavio je veliki broj topova po brdima iza Galte. Topovi su gađali luku i pristanište. Jedno je đule pogodilo trgovački brod i potopilo ga, pa je to izazvalo strah i primoralo druge brodove da se povuku iza zidova koji su štitili Galtu. Kopneni napadi Osmanlija bili su brzi i efikasni, a smjenjivali su se jedan za drugim. Muhammed Fatih osobno je predvodio napade i ispaljivanje topovskih đuleta po kopnu i moru, napade koji su trajali danonoćno, da se neprijatelj, kojem sultan nije dao mira ni vremena,

³⁸⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 371.

³⁸⁸ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, str. 116.

³⁸⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 106.

ne može odahnuti. Ovakav način borbe oslabio je moral neprijateljskih vojnika i želju za borbom. Vojnici su jedni na drugima mogli primijetiti potištenost, moralni krah i neuspjeh. Međusobno su razgovarali o tome kako da se spase i sačuvaju gole živote, te o tome šta ih čeka ako Osmanlije preuzmu kontrolu nad gradom.

Imperator Konstantin bio je primoran opet sazvati sjednicu. Na njoj mu je jedan vojskovođa predložio da izvedu jak kontranapad protiv Osmanlija, u želji da probiju obruč Osmanlija, prilikom čega bi napustili grad i spojili se sa ostatkom kršćanskog svijeta. Dok su oni raspravljali o iznesenom prijedlogu, skup je iznenada prekinuo jedan vojnik koji ih je obavijestio da su Osmanlije pokrenule jaku ofanzivu u dolini Likus. Konstantin je prekinuo sjednicu, uzjahao konja, i s rezervnim jedinicama, uputio se u dolinu Likus. Borba je potrajala sve do pred zoru, kada su se Osmanlije povukle.³⁹⁰

Sultan Muhammed, smilovao mu se Allah, u više je navrata iznenadio neprijateljsku vojsku novim načinima i metodama ratovanja i opsijedanja koje njima nisu bile poznate.³⁹¹ Na samom početku opsade Osmanlije su pribjegle začudnoj metodi, u pokušaju da prodru unutar zidina Konstantinopola. Naime, kopali su podzemne tunele iz više pravaca prema unutrašnjosti grada. Naravno, stanovnici grada čuli su jake i konstantne udarce ispod sebe. Kada su obavijestili vladara o zvukovima koje čuju, uz pratnju vojskovođa i savjetnika, on se uputio na mjesto odakle zvukovi dopiru. Na kraju su zaključili da Osmanlije kopaju podzemne tunele kako bi dospjeli u grad. Donijeli su odluku da i oni otpočnu s kopanjem podzemnih tunela ususret Osmanlijama: kada Osmanlije dospiju do tunela koje su Bizantinci iskopali, pomislit će da su stigli do posebnih pećina i otvora koji vode u unutrašnjost grada i to će ih itekako obradovati. Tako je i bilo, međutim, radost Osmanlija nije dugo potrajala jer su ih din-dušmani iznenadili, a zatim na njih bacili vatru, benzin i druge zapaljive materije. Nekoliko je Osmanlija izgorjelo, veliki se broj ugušio, a određeni se dio spasio vrativši se na početni položaj.³⁹²

Osim što ovaj propali pokušaj nije odvratio Osmanlije da nastave s daljnjim kopanjima podzemnih tunela, na raznim područjima, i to s veoma udaljenih područja između Ekra Kubu i obale Karn Zehebija. Bilo je to

³⁹⁰ Vidjeti: *Sultan Muhammed el-Fatih*, str. 108.

³⁹¹ Vidjeti: *ibid*, str. 108.

³⁹² Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 372.

područje veoma opasno za realizaciju ovakvih planova. Kopanje ovog podzemnog tunela potrajalo je sve do pred sam kraj opsade. Zbog ovog poduhvata, stanovnike Konstantinopola zadesio je veliki, neopisivi strah. Živjeli su u tolikom strahu da su od topota svojih koraka mislili da su to zvukovi koji dolaze od podzemnog kopanja koje vrše Osmanlije. Često im se priviđalo da će zemlja raspuknuti i da će iz nje izaći osmanlijska vojska i ispuniti grad. Okretali su se lijevo-desno, pokazivali rukama i u bezumnom strahu govorili: „Evo Turaka, evo Turaka!“ A nisu izostajale ni raznorazne glasine s tim u vezi. Na taj je način strah ubio njihovo samopouzdanje. Izgledali su kao pijani, a nisu pili. Neki bi trčali, drugi su pretraživali zemlju, a ostali su ih posmatrali s velikom nervozom. Poraz je bio neizbježan. Zadatak Osmanlija nije bio nimalo lahak. Podzemni tuneli koje su kopali odnijeli su veliki broj njihovih života. Neki su izgorjeli u dubinama zemlje, neki su se opet ugušili u njenoj utrobi, dok je određeni broj njih pao u ruke Biznatinca, pa su im ovi odrubili glave, a zatim ih bacili u osmanlijske logore.³⁹³

Iznenadjenja osmanlijske vojske

U pokušaju da se domognu unutrašnjosti Konstantinopola, Osmanlije su odlučile pribjeći novoj metodi, a to je izrada velike pokretnu trospratne tvrđave od drveta, koja će imati tri nivoa i čija će visina biti veća od visine zidova koji okružuju grad. Tu su tvrđavu obložili željeznim štitovima i kožom, natopljenom vodom kako bi je štitila od vatre. Na svakom njenom spratu nalazio se određen broj ljudi. Na trećem spratu bili su izvrsni strijelci koji su strijelama gađali neprijateljske vojnike kad god bi podigli glavu preko zidina. Kada su neprijateljski vojnici ugledali kako se velika tvrđava kreće i polahko približava zidinama u blizini kapije svetog Romana, obuzeo ih je očajan strah. Vladar Konstantin osobno je pratio kretanje tvrđave, pokušavajući je odbiti od zidina. Osmanlije su uspjele fiksirati tvrđavu uz zidine. Prilikom toga vođene su žestoke borbe između muslimanskih vojnika koji su bili u tvrđavi i neprijateljskih vojnika koji su branili grad. Neki muslimanski vojnici pokušali su se prilijepiti uz zidine, u čemu su i uspjeli; Konstantin je pomislio da je poražen. Međutim, neprijateljski su vojnici tvrđavu gađali silnom vatrom i uspjeli je zapaliti, pa je izgorjela, a njeni su ostaci pali na obližnje bizantijske dvorce. Muslimanski vojnici koji su bili u

³⁹³ Vidjeti: *Sultan Muhammed el-Fatih*, str. 110.

tvrđavi, nisu preživjeli; kanal koji se nalazio u blizini tvrđave bio je ispunjen kamenjem i zemljom.³⁹⁴ Neprijatelji su zapalili tvrđavu i ubili sve zatečene u njoj, ali to Osmanlije nije bacilo u očaj. Muhammed Fatih, prateći dešavanja, samo je rekao: „Sutra ćemo, ako Bog da, napraviti četiri druge tvrđave!“³⁹⁵ Opsada je nastavljena i pojačana, i to je dodatno opteretilo Bizantince. Na dvoru kralja Konstantina, 24. maja održana je skupština na kojoj su, pored imperatora, bili prisutni i ostali narodni velikani. Očaj građana jasno je govorio da se grad ne može spasiti od Osmanlija. Tada su predložili imperatoru da napusti grad prije njegovog pada i da pokuša sakupiti pomoć u ljudstvu i logistici, da se grad sačuva, ili vrati u ruke kršćana, ako padne. I ovaj je put odbio napustiti grad, potvrđujući da ostaje u gradu zajedno sa svojim podanicima, a zatim je izašao pogledati u kakvom se stanju nalaze zidine i utvrde s kojih se grad brani. Glasine i propagande kružile su gradom i dodatno slabile moral vojnika. Jedna od najjačih propagandi jeste ona koja se desila 25. maja, kada su stanovnici grada uzeli statu Merjeme (po njihovom uvjerenju) i s njom šetali ulicama. Tražili su od Marije da ih pomogne protiv neprijatelja. Iznenada, statua je ispala i polomila se, pa su to doživjeli kao jasan nagovještaj velike opasnosti. Ovaj je događaj ostavio golem trag na građane Konstantinopola, a posebno na njegove branitelje. Sljedećeg dana, u Konstantinopolu je pala jaka kiša, popraćena snažnim udarima groma i velikim munjama. Jedan grom udario je u tadašnju crkvu Aja Sofija (danas je to poznata džamija u Turskoj), što je sveštenik iz crkve protumačio kao loš predznak. On je otišao imperatoru i obavijestio ga da ih je Bog napustio i da će grad pasti u ruke osmanlijskih mudžahida. Tada je Konstantin pao u nesvijest.³⁹⁶ Osmanlijska artiljerija neprestano je gađala zidine i utvrđenja oko grada. Urušili su se određeni dijelovi zidina koji su zatrpali tranšeje, dok neprijateljski vojnici nisu imali želje za njihovim uklanjanjem. Okupacija i zauzimanje grada bila je moguća svakog trenutka, ali još uvijek nije bilo određeno vrijeme njegovog zauzimanja.³⁹⁷

³⁹⁴ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 144.

³⁹⁵ Vidjeti: *Sultan Muhammed el-Fatih*, str. 122.

³⁹⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 118.

³⁹⁷ Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 375.

Posljednji pregovori sultana Muhammeda Fatiha i Konstantina

Sultan Fatih bio je uvjeren da će Konstantinopol uskoro pasti, ali i pored toga pokušao je zaposjesti grad bez borbe i prolijevanja krvi. Napisao je pismo imperatoru u kojem ga poziva da grad preda bez daljnjih sukoba i borbe. Ponudio mu je da napusti grad, zajedno sa svojom porodicom, savjetnicima i svima onima koji žele otići, a dopušta im i da ostanu u gradu,³⁹⁸ sve da se izbjegne prolijevanje krvi, patnja i neprijatnosti. Kada mu je stiglo pismo, imperator je okupio svoje savjetnike i saopćio im ponudu sultana Fatiha. Neki od njih su predložili da se grad preda bez borbe, dok je veći broj njih predložilo da se nastavi borba do smrti. Imperator se priklonio onima koji su predložili borbu do smrti, a zatim napisao pismo sultanu Muhammedu Fatihu u kojem stajaše: „Zaista, treba zahvaliti Bogu na tome što sultan nudi mir i što prihvata da mu se plaća glavarina. Ali, što se tiče Konstantina, on se zakleo na borbu do zadnje kapi krvi: ili će sačuvati svoj prijestol, ili će biti pokopan pod zidinama Konstantinopola.”³⁹⁹ Kada je sultan pročitao pismo, kratko je rekao: „Dobro, uskoro će moj prijestol biti u Konstantinopolu, a ako ne prijestol, onda kabur.”⁴⁰⁰ Nakon što je propao sultanov pokušaj da mirnim putem preuzme grad, odlučio je intenzivirati napade, a posebno se usredsredio na gađanje grada topovskim đulima. Od silne paljbe eksplodirao je najveći, sultanov top. Posada topa, na čijem se čelu nalazio mađarski inženjer Urban⁴⁰¹, koji je nadgledao izradu topova, izginula je. Nakon tog nemilog događaja sultan Fatih naredio je hlađenje topova maslinovim uljem, u čemu su uspjeli, a onda opet nastavili granatiranje grada. Tobdžije su uspjele podesiti topove da pored zidina i utvrđenja gađaju i samo središte grada.⁴⁰²

Sultan Muhammed Fatih na sastanku savjetodavnog vijeća

Sultan Fatih sazvaio je sastanak savjetnika, najvećih vojnih stručnjaka, šejhova i islamskih učenjaka, gdje je zatražio od prisutnih da, bez imalo ustručavanja, iznesu svoja mišljenja. Neki od prisutnih predložiše povlačenje

³⁹⁸ Vidjeti: Muhammed Fatih, str. 119.

³⁹⁹ *Muhammed el-Fatih*, str. 116.

⁴⁰⁰ *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 376.

⁴⁰¹ Prešao je na islam i postao Orhan.

⁴⁰² Vidjeti: *ibid*, str. 376.

muslimanske vojske (vezir Halil-paša, optužen za saradnju s neprijateljima i pokušaj da odvrati sultana od borbe protiv njih). Svoj je stav obrazložio time da ne želi da dođe do prolijevanja krvi, kao i time da će zauzimanje grada isprovocirati i naljutiti kršćansku Evropu i druge.⁴⁰³ A drugi su bodrili sultana da nastavi napade na grad, sve dok ne padne u muslimanske ruke, i da ne mari za Evropom i njenom vojskom. Predložili su da se vojska dodatno morališe, do konačne pobjede. Povlačenje su protumačili kao rušenje i pad svojih džihadskih vrlina i vrijednosti. Među onima koji su bodrili sultana da nastavi borbu bio je hrabri vojskovođa Zaganov-paša, porijeklom iz Albanije, bivši kršćanin. Sultana je podsjetio da ne pridaje pažnju evropskoj vojsci.⁴⁰⁴ U historijskim djelima spominje se događaj s Zaganoš-pašom, gdje stoji: „Samo što ga je sultan Fatih pitao za mišljenje, on je skočio, a zatim glasno povikao na turskom jeziku, obraćajući se sultanu Fatihu: 'Bože sačuvaj da ikada prihvatim prijedlog Halil-paše! Mi smo došli ovdje da umremo, a ne da se vratimo!' Taj je njegov nastup ostavio dubok utisak na sve prisutne. Na trenutak je zavladao, tajac koji je prekinuo Zaganov-paša i nastavio: 'Halil-paša svojim riječima u vama želi ugasiti ratobornost i ubiti hrabrost, ali u tome neće uspjeti i doživjet će poniženje i propast. Vojska Aleksandra Velikog, koja se uputila iz Grčke prema Indiji, bila je brojna i pokorila je pola Velike Azije. Aleksandrova vojska nije bila mnogoljudnija od naše pa je uspjela ovladati tolikim prostranstvima, pa zar mi nismo u stanju zauzeti ovo malo utvrđenje od kamenja. Halil-paša je izjavio da će zapadne sile pokrenuti ofanzivu i osvetu protiv nas. Recite mi, ko su te zapadne sile?! Da li su to latinske države, zauzete međusobnim problemima i borbama?! Ili su to države s područja Sredozemnog mora koje znaju samo za plovljenje i morsko razbojništvo?! Da su te države željele pružiti pomoć Bizantiji, poslale bi im brodove i vojsku kao pojačanje. Pretpostavimo da će nas zapadne sile napasti nakon što zauzmemo Konstantinopol, zar ćemo mi u tom slučaju sjediti skrštenih ruku, bez pružanja otpora? Zar nemamo vojsku koja je u stanju braniti našu čast i ugled?! Vođo muslimana, imam prijedlog i javno ću ga iznijeti: naša srca moraju biti kao stijene, treba da nastavimo borbu, a da se na nama uopće ne primijete tragovi slabosti. Mi smo započeli ovaj posao i obavezni smo ga privesti kraju. Trebamo intezivirati napade i otvoriti nova

⁴⁰³ Vidjeti: *Fethul-Konstantinija*, Muhammed Safvet, str. 103.

⁴⁰⁴ *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 377.

ratišta, boreći se protiv neprijatelja svom hrabrošću. Mimo ovog, ništa ne zagovaram i nemam više ništa reći."⁴⁰⁵

Nakon ovih riječi, lice sultana Fatiha ozarila je radost i zadovoljstvo. Upitao je vojskovođu Turhana o njegovom mišljenju. On mu dade brz odgovor: "Zaista je Zaganoš-paša dao odličan prijedlog i ja podržavam njegovo mišljenje." Zatim je upitao šejhove Aka Šemseddina i Molla Guranija o njihovom mišljenju, a u njih je imao veliko povjerenje. Odgovorili su: „I mi podržavamo Zaganoš-pašu: neophodno je nastaviti borbu i, Allahovim dopuštenjem, izvojevat ćemo pobjedu."⁴⁰⁶ Ratobornost i oduševljenje bilo je vidljivo kod svih prisutnih. Sultan Fatih bio je radostan, a posebno ga je obradovala dova dvojice šejhova, nije se mogao suzdržati. Rekao je: "Ko je od mojih predaka imao veću snagu od mene?"⁴⁰⁷ Islamski su učenjaci podržali prijedlog da se borba nastavi. I sultan je bio sretan i radostan kada je naredio da se borba nastavi dok se grad potpuno ne zauzme. On je završio skup dajući upute o općem napadu i zaposjedanju grada. Samo se čekao odgovarajući trenutak za koji je vojska trebala biti spremna.⁴⁰⁸

Muhammed Fatih daje upute i osobno predvodi vojsku

U nedjelju 18. džumadel-ulaa, što odgovara 27. maju, sultan Fatih savjetovao je vojnike da preispitaju namjere, da se približe Allahu obavljanjem namaza i drugim ibadetima, da ponizno upućuju dove Uzvišenom Allahu da im Allah olakša osvajanje Konstantinopola. Osobno je obišao zidine Konstantinopola da se što bolje upozna sa stanjem na terenu, kao i sa stanjem onih koji su branili grad s tih istih zidina i utvrđenja. Nakon izviđanja sultan je markirao neka mjesta na zidinama koja treba granatirati, savjetujući vojnike da ulože sve od sebe u borbi protiv neprijatelja. Poslao je dopis stanovnicima Galte, koji su bili neutralni, da se ne miješaju u ono što slijedi, a zauzvrat im obećava sigurnost i nadoknadu za sve što izgube. Te noći osmanlije su zapalile veliku vatru oko svojih šatora, gromoglasno donoseći tekbire i tehlile (la ilahe illallah),⁴⁰⁹ toliko da su Bizantinci pomislili

⁴⁰⁵ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 122.

⁴⁰⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 122.

⁴⁰⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 122.

⁴⁰⁸ Vidjeti: *Tarihu devletil-ul'ja*, Muhammeda Ferida, str. 164.

⁴⁰⁹ Vidjeti: *Tarihu salatini Ali Osman*, Jusufa Asafa, str. 60.

da je osmanlijske šatore zadesio požar, međutim, domalo su shvatili da Osmanlije slave buduću pobjedu, pa je to unijelo dodatni strah u njihova srca. Sljedećeg dana, 28. maja, muslimani su obavili dotad najjače pripreme, dok su njihovi topovi sijali smrt po neprijatelju. Sultan je naizmjenično obilazio vojnike, podsjećao ih na iskrenu borbu i veliku požrtvovanost za islam.⁴¹⁰ A kada god bi sultan prolazio pored vojnika, podsjećao ih je na hrabrost i odlučnost. Govorio je: „Ako oslobodite Konstantinopol od Bizantinaca, Allah će vam dati veliku nagradu, a na dunjaluku golema zaslužiti ćete veliki ugled i čast. Prvi vojnik koji postavi zastavu islama⁴¹¹ na zidine Konstantinopola dobit će posebnu nagradu i najveću parcelu.“ I islamski su učenjaci obilazili vojnike učeći kur'anske ajete o džihadu i suru El-Enfal. Podsjećali su ih na vrijednost pogibije na Allahovom putu, navodeći imena šehida koji su poginuli pod zidinama Konstantinopola, među kojima je i poznati ashab Ebu Ejjub el-Ensari, radijallahu anhu. Govorili su: „Naš Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nakon preseljenja iz Mekke u Medinu, odsjeo je u Ebu Ejjubovoj kući, a on je došao u ovo mjesto kao mudžahid na Allahovom putu i tu poginuo...“, pa je to dodatno jačalo želju i odlučnost za borbom.⁴¹² Nakon povratka u šator, sultan je pozvao vodeće ljude i savjetnike. Dao im je posljednje upute, a nakon toga održao sljedeću hutbu: „Ako uspjemo osvojiti Konstantinopol, nad nama će se obistiniti Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, hadis i jedna njegova mudžiza (nadnaravno djelo), a nama će pripasti slava i čast koju nagoviještava Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. O ovome treba obavijestiti sve naše vojnike pojedinačno. Golema pobjeda koju ćemo osigurati samo će povećati ugled islama. Svaki naš vojnik obavezan je naučiti šerijatske propise, uvijek ih biti svjestan. Nijedan ne smije učiniti nešto suprotno učenju islama. Neka ne skrnave crkve i bogomolje! Neka ne ubijaju sveštenike, nemoćne i starce koji ne učestvuju u ratu!“⁴¹³

Za to vrijeme, Konstantin je u gradu okupio ljude, žene i djecu i od njih zatražio da se predaju molitvi i pobožnom plaču u crkvama na njihov, kršćanski način, da im bude uslišano i da budu sačuvani, oni i grad, od osmanlijske okupacije. Prisutnima je održao govor, a što je ujedno bilo

⁴¹⁰ Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 378.

⁴¹¹ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, str. 125.

⁴¹² Vidjeti: *ibid*, str. 126.

⁴¹³ Vidjeti: *ibid*, str. 126.

njegovo posljednje obraćanje. Potvrdio je da će grad braniti, makar poginuo. Historičari navode da je govor imperatora bio tako dirljiv da je na plač natjerao sve prisutne. Imperator je obavio posljednju molitvu zajedno s prisutnima u crkvi Aja Sofija, njihovoj najsvetijoj crkvi.⁴¹⁴ Nakon molitve imperator se uputio na dvorac da se oprostí od njega i svih dvorana. Bio je to veoma dirljiv rastanak, o njemu su pisali kršćanski historičari. Svjedoci tog događaja kažu: „Da su srca prisutnih bila od kamena ili drveta, ne bi se suzdržala od plača.”⁴¹⁵ Nakon oprosta, imperator se uputio jednoj slici za koju se vjerovalo da je slika Isaa, sina Merjemina, a koja je bila okačena na zidu jedne dvorske sobe. Kada je došao do slike, blago se naklonio a zatim uputio nekoliko dova. Obukao je svoju kacigu a zatim oko ponoći napustio dvorac, u pratnji svoga prijatelja i pratioca historičara Franciska. Obišao je kršćansku vojsku koja je štitila i branila grad od osmanlijske vojske, koja je napadala i kopnom i morem. Noć prije, bilo je oblačno, i blaga kiša natopila je zemlju. Sultan Fatih izašao je iz šatora, pogledao u nebo i rekao: „Allah nas je obasuo Svojom milošću, spustio nam je kišu koja će podići prašinu i olakšati nam kretanje.”⁴¹⁶

Allahova pomoć i skora pobjeda

U utorak 20. džumadel-ulaa 857. godine po Hidžri, što odgovara 29. maju 1453. godine, sat iza ponoći, otpočeo je opći napad osmanlijske vojske na Konstantinopol. Kada su muslimanski vojnici dobili naređenje za napad, krenuli su ka zidinama grada gromoglasno učeći tekbire pa su Bizantinci doživjeli veliki strah. Zvonili su crkvenim zvonima, a mnogi su pokušali naći utočište u crkvama. Posljednja ofanziva Osmanlija bila je žestoka. Napadi su vršeni istovremeno s kopna i mora, shodno planu koji je prethodno izrađen. Muslimanski vojnici željeli su pogibiju na Allahovom putu, zbog toga su veoma hrabro i žestoko napadali neprijateljska uporišta. Mnogi od njih izgubili su svoje živote napadajući neprijateljska utvrđenja. Najžešći napad vršen je na uporište u dolini Likus, a njega je predvodio sultan Muhammed Fatih lično. Jedinice koje su bile na čelu osmanlijske vojske neprestano su zasipale topovskim đulima i strijelama neprijateljske

⁴¹⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 129.

⁴¹⁵ *Ibid*, str. 129.

⁴¹⁶ *Ibid*, str. 130.

vojnike u namjeri da ih izbace iz stroja. Kako su mudžahidi hrabro napadali a din-dušmani se odlučno branili, došlo je do velikih gubitaka na obje strane.⁴¹⁷ Nakon što bi napadačke jedinice klonule, sultan bi ih povukao, a na njihovo mjesto doveo svježę snage. Zbog velikog umora i iscrpljenosti neprijateljskih vojnika, svježę osmanlijske snage uspjele su doći do zidina grada i na njih postaviti stotinjak ljestvi, da što lakše uđu u grad. Međutim, kršćanski su vojnici s krajnjim naporima obarali postavljene ljestve sprečavajući da Osmanlije prodru u grad. Nakon dvosatnih borbi sultan naređuje povlačenje i predah nakon što su dobro namučili neprijateljske vojnike u tom dijelu. Istovremeno izdaje naređenje trećoj, odmornoj i borbe željnoj skupini vojnika da napadne iste te položaje. Napad je iznenadio već izmorenog neprijatelja koji je na trenutak pomislio da je ofanziva završena.⁴¹⁸ S obzirom na to da su muslimani napadali s mora i kopna, to je razvuklo neprijateljske snage, primoralo ih da se bore na više linija i u više skupina, te je glede njih to bio dodatni problem. U svanuće, muslimanska vojska imala je bolju preglednost neprijateljskih položaja. Maksimalno su pojačali napade, puni hrabrosti i željni dugo očekivane pobjede. I pored toga, sultan daje naređenje vojnicima da se povuku kako bi na trenutak osvježili topove koji su cijelu noć gađali neprijateljske položaje te da bi bili u stanju ponovo nastaviti gađanje neprijateljskih utvrđenja. Nakon zatišja artiljerije, napad su započele nove, svježę snage sačinjene od najhrabrijih janjičara koje je osobno predvodio sultan Fatih. Napadajući neprijateljske položaje, janjičari su pokazali veliko junaštvo i hrabrost. Na veliko iznenađenje neprijateljskih vojnika, tridesetak janjičara uspjelo je preći zidine. Nekoliko vojnika, među kojima i vođa jedinice, poginulo je, ali su ipak na kraju uspjeli osigurati ulaz u grad na mjestu Top Kapi, gdje su postavili osmanlijsku zastavu.⁴¹⁹ Probijanje neprijateljske linije dodatno je osnažilo ratobornost osmanlijske vojske.⁴²⁰ U proboju je žestoko ranjen vođa njegovih vojnika Justinijan, koji se zbog velikih rana morao povući s bojnog polja,⁴²¹ a što je, razumije se, negativno djelovalo na moral vojnika. Justinijan je napustio položaj i pobjegao brodom. Njegovo je mjesto zauzeo imperator Konstantin. Konstantin je uložio velike napore da povрати

⁴¹⁷ *El-Futuhatul-islamijjetu abrel-usur*, str. 380.

⁴¹⁸ Vidjeti: *ibid.*

⁴¹⁹ Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijjetu abrel-usur*, str. 382.

⁴²⁰ Prema nekim izvorima zastavu je postavio Ulubatli Hasan, porijeklom iz Bosne.

⁴²¹ Muhammed *el-Fatih*, str. 137.

samopouzdanje usvojih vojnika koji su duhovno klonuli dok je sultan žestoko napadao s ciljem da iskoristi slabost neprijateljskih vojnika. Osmanlije su nastavile napade i na drugim dijelovima grada. Uspjeli su srušiti zidine i zaposjesti nekoliko obližnjih dvoraca oko kapije Edirne, na kojoj su odmah razvili osmanlijske zastave. Nakon što su zaposjeli kapiju krenuli su u pravcu grada. Kada je Konstantin ugledao osmanlijske zastave kako se vihore na dvorcima u sjevernom dijelu grada, uvidio je da je daljnja odbrana grada nemoguća. Sjahao je s konja, skinuo odoru da ne bude prepoznatljiv i zatim nastavio borbu, sve dok nije ubijen na poprištu bitke.⁴²² Vijest o Konstantinovoj smrti pozitivno je djelovala na osmanlijske vojnike, dok je kod neprijatelja ugasila svaku želju za borbom. Nakon Konstantinove smrti i općeg rasula Bizantinaca, koji su se dali u bijeg, osmanlijska vojska ulazi u grad sa svih strana. Eto tako su muslimani zauzeli grad. Sultan Fatih radovao se pobjedi zajedno sa svojim vojnicima. Dok su vojnici i starješine čestitali sultanu pobjedu, on je govorio: "Hvala Allahu, neka se Allah smiluje šehidima, neka mudžahidima podari slavu i ponos, a mome narodu zahvalnost."⁴²³ Iako je grad zauzet, u njegovoj unutrašnjosti nalazilo se nekoliko neprijateljskih jedinica koje su pobile nekoliko mudžahida. Većina stanovništva spas je pokušala naći u lokalnim crkvama. Prije nego što je sunce prevalilo polovinu neba, u utorak 20. džumadel-ulaa 857. godine po Hidžri, što odgovara 29. maju 1453. godine, sultan Muhammed Fatih obreo se u središtu Konstantinopola. Okružen vojnom svitom i običnim vojnicima koji su neprestano ponavljali riječi mašallah, sultan je rekao: "Vi ste osvajači Konstantinopola, čije je osvajanje nagovijestio Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem." Čestitao im je pobjedu i naredio im da ne ubijaju civile i da budu blagi i pravedni prema ljudima. Nakon tih uputa sultan je sjahao s konja i ponizno učinio Allahu sedždu, iskazujući tako zahvalu Sveznajućem Allahu na pobjedi kojim ga je počastio.⁴²⁴

Fatihov odnos prema poraženim kršćanima

Sultan Fatih uputio se prema tadašnjoj crkvi Aja Sofija, u kojoj se nalazio veliki broj ljudi s popovima i sveštenicima koji su im čitali molitve i dove.

⁴²² Vidjeti: *ibid*, str. 139.

⁴²³ Vidjeti: *ibid*, str. 131.

⁴²⁴ *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 383.

Kada se sultan približio crkvenim vratima, ljude koji su bili u crkvi snađe veliki strah i nelagoda. Jedan sveštenik ustade da otvori vrata sultanu, a sultan mu samo naredi da umiri ljude i da im prenese da se, ne strahujući, slobodno vrate kućama. Neki sveštenici bili su skriveni u podzemnim skloništima crkve, ali kada su čuli za amnestiju izašli su i obznanili prelazak na islam. Sultan je izdao naređenje kojim se crkva pretvara u džamiju. Naredio je da se izvrše sve neophodne pripreme kako bi se u njoj održala sljedeća džuma. Pripreme su otpočele, uklonjeni su krstovi s crkve, kao i oni koji su bili u njenoj unutrašnjosti. Iz crkve su uklonjene sve statue i kipovi, a slike su premazane bijelim krečom. U unutrašnjost crkve postavljen je minber.⁴²⁵

Sultan je Fatih kršćanima dao potpunu vjersku slobodu kao i slobodu u izboru vjerskih vođa kojima pripada pravo suda u dunjalučkim stvarima. Isto je pravo dao i sveštenicima u drugim područjima⁴²⁶, ali, u isto vrijeme, propisao je glavarinu za sve stanovnike grada.⁴²⁷ U knjizi *Tarihul-osmanijinel-ettrak* engleski historičar Edward Šiber Dekrisi pokušao je ocrniti osmanlijsko osvajanje Konstantinopola. U tom djelu on opisuje sultana Muhammeda Fatiha naziva pogrdnim imenima i svojstvima, zbog mržnje i zavisti na slavnom islamskom osvajanju Istanbula.⁴²⁸ Američka enciklopedija (štampana 1980. godine) otvoreno poziva na mržnju prema islamu. U njoj se pretpostavlja da je sultan Muhammed Fatih kao roblje uzeo većinu stanovnika Konstantinopola koje je odveo na pijacu u Edirni i prodao ih.⁴²⁹

Historijske činjenice, međutim, govore da je sultan Muhammed Fatih postupao sa stanovnicima Konstantinopola na lijep način. Također je naredio svojim vojnicima da se lijepo ophode prema zarobljenicima i da prema njima budu blagi.⁴³⁰ Otkupio je veliki broj zarobljenika vlastitim novcem, među kojima su bili zapovjednici iz Grčke, te veliki broj vjerskih službenika. Osobno se sastao s popovima da bi ublažio njihov strah. Dopustio im je da ispovijedaju svoju vjeru, da čine obredoslovlja u svojim

⁴²⁵ Crkvu je dopušteno pretvoriti u džamiju, utoliko što je grad osvojen silom. I takvo osvajanje povlači za sobom određene šerijatske propise.

⁴²⁶ Tako je postupio i prema bosanskim franjevcima 28. maja 1463.

⁴²⁷ *El-Futuhatul-islamijetu abrel-usur*, str. 384.

⁴²⁸ Vidjeti: *Dževanibu mudia*, str. 265.

⁴²⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 267.

⁴³⁰ Prema nekim izvorima, čak je naredio pogubljenje jednog svog vojnika koji je pokušavao oskrnaviti neke statue u crkvi Aja Sofija.

bogomoljama i da izaberu novog patrijarha. Za glavnog patrijarha izabrali su Genadije Skolarius. Nakon što je imenovan za glavnog patrijarha, Genadije Skolarius je, s nekoliko sveštenika, otišao kod sultana Muhammeda Fatiha. Sultan Muhammed lijepo je dočekaio patrijarha s kojim je imao zajednički ručak, a na kojem su razgovarali o vjerskim, političkim, društvenim i drugim prilikama. Patrijarh je napustio sultana Fatiha s potpuno drugačijom slikom od one koju je imao kada je ušao u njegovu rezidenciju. Potpuno je promijenio mišljenje o osmanlijskim vladarima, turcima i muslimanima uopće. Dok je boravio kod sultana, zaključio je da se nalazi u društvu veoma pismenog čovjeka, koji nosi poslanicu i duboko vjerovanje u srcu, s potpunom ličnošću čovjekom visokog morala. Nije samo patrijarh ostao zadivljen sultanom i njegovom ličnošću, i ostali su Bizantinci bili iznenađeni sultanovim odnosom prema njima. Bili su uvjereni da ih smrt neće mimoići, kad ono nakon nekoliko dana ljudi nastaviše obavljati svoje svakodnevne poslove u miru i sigurnosti.⁴³¹

Osmanlije su strogo vodile računa o islamskim propisima. Pravednost među ljudima bila je veoma bitna, i o njoj su Osmanlije itekako vodile računa. Njihovi odnosi prema kršćanima bili su lišeni pristranosti i nepravde. Nisu ni pomišljali na to da ugnjetavaju kršćane zbog njihove vjere.⁴³² Štaviše, pod osmanlijskom vladavinom kršćanski je narod uživao sva prava i vjersku slobodu. Svaka skupina imala je vjerskog vođu koji se osobno obraćao sultanu. Svaka kršćanska skupina imala je svoju školu i posebnu bogomolju za obredoslovlja. Niko se nije miješao u njihove finansije i imali su potpunu slobodu da govore jezikom koji žele.⁴³³ Oprost sultana i njegov odnos prema kršćanima Konstantinopola nije ništa drugo osim proizvod dosljednog slijeđenja i privrženosti islamu, iskrenog slijeđenja i ugledanja na Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, te dosljednog slijeđenja pravednih halifa, a njihovi su svijetli primjeri praštanja i lijepog ophođenja prema zarobljenicima, ispunili stranice historije.⁴³⁴

⁴³¹ Vidjeti: *Sultan Muhammed el-Fatih*, str. 134-135.

⁴³² Vidjeti: *Dževanibu mudia*, str. 274

⁴³³ Vidjeti: *ibid*, str. 283.

⁴³⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 287.

2. poglavlje

Duhovni osvajač Konstantinopola šejh Ak Šemseddin Ak

Njegovo ime glasi: Muhammed b. Hamza ed-Dimeški er-Rumi. Zajedno s ocem otputovao je u Bizantiju, gdje je izučavao razne naučne oblasti i u njima se veoma istaknuo. Bio je najpoznatiji učenjak islamske civilizacije za vrijeme osmanlijske vladavine. Učitelj je sultana Muhammeda Fatiha i njegov odgajatelj. Vodi porijeklo od pravednog halife Ebu Bekra es-Sidika, radijallahu anhu. Rođen je u Damasku 792. godine po Hidžri, što odgovara 1389. godini. Kur'an je naučio napamet u sedmoj godini života. Znanje je stjecao u Amasiji, zatim u Halepu, pa u u Ankari. Na ahiret je preselio 1459. godine. Šejh Šemseddin Ak podučavao je sultana sljedećim islamskim znanostima: časnom Kur'anu, Hadisu, fikhu, arapskom, perzijskom i turskom jeziku. Također ga je podučavao i svjetovnim znanostima: matematici, astronomiji, historiji i ratnim vještinama. Šejh Šemseddin Ak bio je u komisiji koja je pratila rad sultana Muhammeda Fatiha kada je postavljen za namjesnika Manise kako bi savladao administraciju vođenja i osnove vlasti. Šejh Šemseddin Ak uspio je uvjeriti mladog princa i vojskovođu da je on taj na koga se odnosi Resulullahov, sallallahu alejhi ve sellem, hadis u kojem stoji: *„Konstantinopol će biti osvojen, najbolji vladar jeste njegov osvajač, a najbolja vojska jeste vojska koja ga osvoji.“*⁴³⁵ Kada je emir Muhammed Fatih izabran za vladara osmanlijske države (bio je tada izuzetno mlad), njegov ga je učitelj odmah savjetovao da povede vojsku kako bi ostvario Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, nagovještaj. I Osmanlije su opkolile Konstantinopol, s kopna i mora, a žestoke borbe vodile su se 54 dana.

Kada su Bizantinci u određenom momentu ostvarili pobjedu, a bizantijski se narod obradovao dolasku 4 broda koja im je poslao papa (to ih je moralno osnažilo i ojačalo), osmanlijski veziri i emiri sazvali su sastanak sa sultanom Muhammedom Fatihom, i rekli sljedeće: „Ti si došao s ovolikim brojem vojnika kako bi okupirao Konstantinopol povodeći se za izjavama učenjaka“, misleći na šejha Šemseddina Aka, „gdje je izginuo veliki broj vojnika, izgubljena velika materijalna sredstva, pa je opkoljenim nevjernicima ipak stigla pomoć od evropskih država... Smatramo da ne

⁴³⁵ Stupanj hadisa ranije je spomenut.

postoji nada da se ovaj grad zaposjedne...”⁴³⁶ Na to je sultan poslao vezira Velijudina Ahmed-pašu šejhu Šemseddinu Aku, koji se nalazio u šatoru, da ga upita u čemu je izlaz iz ovakve situacije. Šemseddin Ak samouvjereno je odgovorio: „Allah će nas počastiti pobjedom!”⁴³⁷ Sultan se nije zadovoljio ovim odgovorom, pa je ponovo poslao vezira da traži od šejha dodatno objašnjenje s tim u vezi. I onda je šejh svome učeniku, sultanu Muhammedu Fatihu, poslao dopis u kojem je stajalo: „Allah je Pomagač i Njemu pripada moć. Brodovi koji su stigli kao ispomoć nevjernicima, izazvali su slabost u ljudskim srcima, dok su nevjernike učinili sretnim, međutim, vjersko pravilo kaže: 'Čovjek planira, a Allah određuje i Njemu pripada sva vlast.' Prepustili smo slučaj Allahu, učimo Kur'an i ne treba mnogo vremena da nam Allah pošalje Svoje darove; desili su se predznaci i lijepi nagovještaji koji se nisu desili u prošlosti.”⁴³⁸ Ovo obraćanje šejha Šemseddina vratilo je smiraj i samopouzdanje vojnicima i njihovim starješinama. Vojni vrh osmanlijske vojske izdaje naređenje kojim se naređuje opsjedanje Konstantinopola do konačnog osvajanja. Sultan Fatih posjetio je šejha Šemseddina. Nakon što je poljubio šejhovu ruku, rekao je: „Učitelju, poduči me dovi kojom ću moliti Allaha da me pomogne!” Nakon što je naučio dovu, sultan je napustio šator kako bi vojnicima izdao naređenje za opći napad.⁴³⁹ Sultan je želio za vrijeme opsade u svojoj blizini vidjeti šejha Šemseddina Aka. Poslao je glasnika da ga pozove. Ali je šejh zatražio od stražara da nikoga ne puštaju u šator. Kada se glasnik vratio i rekao da mu stražari nisu dopustili ulazak u šator, sultan se žestoko naljutio. Osobno je otišao do šatora u kojem je šejh boravio, ali je i on bio spriječen, shodno šejhovom zahtjevu. Uzeo je han-džar i njime isjekao šator. Kada se zagledao u njegovu unutrašnjost, primijetio je šejha na dugoj sedždi. Turban mu je bio spao s glave, a njegova bijela kosa rasula se po zemlji. Njegova bijela brada i kosa bili su isprepleteni; glava je izgledala kao svjetiljka. Kada se šejh podigao sa sedžde, sultan je ugledao suze kako se spuštaju niz njegovo plemenito lice dok je glasno dozivao Gospodara, moleći Ga za pomoć i skorbu pobjedu.⁴⁴⁰ Nakon prizora koji je vidio, sultan se vratio u šator. Kada je bacio pogled na zidine, ugledao je osmanlijske vojnike kako se prebacuju preko njih u

⁴³⁶ Vidjeti: *El-Butuletu vel-fidau indes-sufijja*, autora Esada el-Hatiba, str. 146.

⁴³⁷ Vidjeti: *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 373.

⁴³⁸ Ibid, str. 373.

⁴³⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 373.

⁴⁴⁰ Ibid, str. 374.

unutrašnjost Konstantinopola.⁴⁴¹ I bio je veoma sretan gledajući kako njegovi vojnici prelaze zidine Konstantinopola. To ga je ponukalo da kaže: „Ne radujem se osvajanju grada, već se radujem prisustvu ovakvog čovjeka – šejha Šemseddina Aka u mome vremenu.”⁴⁴²

U djelu *El-Bedrut-talia* imam Eš-Ševkani navodi da je ovaj šejh bio izuzetno blagoslovljen i dobar. I još veli da je šejh precizno odredio dan u kojem će sultan Fatih osvojiti Konstantinopol.⁴⁴³ Kada su osmanlijski vojnici, uz veliku snagu i želju, ušli u unutrašnjost grada, šejh je došao kod sultana kako bi ga podsjetio na Allahove propise u vezi s ratovanjem. Podsjetio ga je na prava koja islam daje poraženoj strani.⁴⁴⁴ Nakon zauzimanja grada, sultan je priredio slavlje u trajanju od tri dana. Svakog je vojnika darovao posebnim poklonom. Osobno je opsluživao vojnike, povodeći se za izjavom: „Vođa naroda jeste onaj koji ih opslužuje.” Poslije velikog slavlja vojnicima se obratio uvaženi i cijenjeni šejh Šemseddin Ak: „Islamska vojsko, podsjećam vas na Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: 'Konstantinopol će biti osvojen, najbolji vladar jeste njegov osvajač, a najbolja vojska jeste vojska koja ga osvoji.' Allaha molim da nas pomogne i da nam oprostí grijehe. Nemojte bespotrebno trošiti imetak koji ste dobili kao ratni plijen, već ga dijelite u dobrotvorne svrhe, stanovnicima ovoga grada. Volite sultana, slušajte ga i pokoravajte mu se.” Šejh se zatim okrenuo prema sultanu i rekao mu: „Sultane moj, postao si radost osmanlijske porodice, zato uvijek budi borac na Allahovom putu.” Šejh je svoje obraćanje završio gromoglasnim tekbirom.⁴⁴⁵ Poslije govora, šejh se uputio prema kaburu plemenitog ashaba Ebu Ejjuba el-Ensarija, radijallahu anhu, koji je pokopan pod zidinama Konstantinopola.⁴⁴⁶

Šejh Šemseddin Ak odlikovan je time što je bio prvi hatib koji je održao hutbu u džamiji Aja Sofija.⁴⁴⁷

⁴⁴¹ Vidjeti: *ibid*, str. 374.

⁴⁴² Vidjeti: *El-Bedrut-talia*, 2/167.

⁴⁴³ Vidjeti: *ibid*, 2/166.

⁴⁴⁴ Vidjeti: *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 374.

⁴⁴⁵ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, str. 149.

⁴⁴⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 149.

⁴⁴⁷ Vidjeti: *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 374.

šejh šemseddin strahuje da sultana obmane i zaslijepi ovaj svijet

Sultan je mnogo volio svoga učitelja i odgajatelja Šemseddina Aka. Šejh je imao veliki položaj i mjesto u srcu sultana Muhammeda Fatiha. Nakon zauzimanja Konstantinopola sultan se obratio prisutnima: "Vidjeli ste moju radost, to nije samo radost zbog osvajanja ove tvrđave, ja sam mnogo sretniji što u svojoj blizini imam plemenitog šejha, moga odgajatelja Šemseddina Aka." O respektu sultana prema šejhu Šemseddinu svjedoče riječi koje je sultan Fatih upitio svome veziru Muhammed-paši: "Moje poštovanje prema šejhu neopisivo je; kada se nalazim u njegovoj blizini, obuzme me strahopoštovanje i uzbuđenje."⁴⁴⁸ Eš-Ševkani je zapisao: "...Sljedećeg dana sultan je posjetio šejha Šemseddina Aka, kojeg je u šatoru zatekao u sjedećem položaju. Pošto šejh nije ustao, sultan mu priđe, poljubi njegovu ruku, a zatim reče: 'Došao sam radi potrebe.' Šejh upita: 'Šta ti treba?' Reče: 'Želim da se osamim zajedno s tobom radi ibadeta.' Kako šejh odbi sultanov prijedlog, to izazva veliku srdžbu kod njega, a zatim reče: 'Dolaze ti drugi ljudi koje prihvaćaš i s njima provodiš vrijeme u ibadetu, a mene odbijaš?!' Šejh mu uzvрати: 'Ako se ti posvetiš ibadetu, osjetit ćeš veliku slast pa ćeš početi prezirati vlast, a ako počneš prezirati vlast, zapostavit ćeš je, pa će se Allah na nas rasrditi. Znaj, cilj osamljivanja jeste postizanje čestitosti. Treba da radiš to i to', spomenuvši mu neke stvari. Šejhu je ponuđeno hiljadu zlatnika, ali ih nije želio uzeti. Kada je sultan napustio šator, rekao je svojim pratiocima: 'Šejh nije ustao da me dočeka.' Neko od prisutnih reče: 'Sigurno je na tebi primijetio znakove hvalisavosti zbog pobjede koja nije data nijednom osmanlijskom sultanu, pa je time želio da ti skrene pažnju i od tebe otkloni ono što nije dobro.'⁴⁴⁹ Ovako se ponašao šejh Šemseddin Ak, koji se trudio odgojiti Muhammeda Fatiha na temeljima imana, islama i ihsana. Ovaj plemeniti učenjak, pored poznavanja vjerskih znanosti, poznao je biologiju, medicinu i farmaciju. Bio je najpoznatiji učenjak svoga vremena. Posebna dostignuća dostigao je u istraživanju biljnog svijeta i njihove upotrebe u liječenju raznih bolesti. Na tom je polju postao toliko poznat da su ljudi govorili: "Zaista biljke razgovaraju sa Šemseddinom Akom."⁴⁵⁰ U vezi s njim, šejh Eš-Ševkani zapisao je: "Pored toga što je liječio ljudska srca, šejh Šemseddin Ak liječio

⁴⁴⁸ Vidjeti: ibid, str. 375.

⁴⁴⁹ Vidjeti: *El-Bedrut-talia*, 2/167.

⁴⁵⁰ *El-Usmanijune fit-tarihi vel-hadara*, str. 375.

je i njihova tijela. Bio je toliko poznat po liječenju ljekovitim biljem, kao da mu je drveće govorilo: 'Ja sam lijek za tu i tu bolest!' Pa je, kasnije, postao poznat po blagoslovu i dobru.⁴⁵¹ Šejh Šemseddin Ak posvećivao je veliku pažnju tjelesnim, a i duševnim bolestima. Šejh je bio specijalista za stomačne bolesti koje su u njegovo vrijeme odnosile hiljade ljudskih života. Iz te oblasti napisao je i djelo na turskom jeziku *Predmet života*. Tu je rekao: "Pogrešno je shvatanje da bolesti kod ljudi nastaju tek onako, naprotiv one se s čovjeka prenose na druge ljude preko mikroba i bakterija. Mikrobi i bakterije veoma su mali, nije ih moguće vidjeti golim okom; zaraza se prenosi putem živih organizama."⁴⁵² Na osnovu ove činjenice šejh Šemseddin Ak definisao je mikrobe još u u XV stoljeću po Isau, alejhis-selam. On je prvi koji je otkrio mikrobe, jer u to vrijeme još uvijek nije bio otkriven mikroskop. Četiri stoljeća nakon smrti šejha Šemseddina pojavit će se francuski biolog i hemičar Luis Paster, koji će nakon dugih istraživanja doći do otkrića do kojeg je, davno prije, došao šejh Šemseddin Ak.

Šejh je, također, posvetio veliku pažnju bolestima raka, i pisao o njima. Iz oblasti medicine šejh je na turskom jeziku napisao dvije knjige: *Predmet života* i *Knjiga medicine*, dok je na arapskom jeziku napisao sedam djela: *Hallul-muškilat*, *Er-Risaletun-nurijja*, *Mekalatul-evlija*, *Risaletun fi zikrillah*, *Telhisul-metain*, *Deful-metain* i *Risaletun fi šerhi hadži Bajram Veli*.⁴⁵³

Smrt šejha Šemseddina Aka

Pred sam kraj života šejh se vratio u rodni kraj Kunjok, zbog velike nostalgije, iako je sultan insistirao na njegovom ostanku u Istanbulu. Na ahiret je preselio 863. godine po Hidžri, što odgovara 1459. godini. Neka se Allah smiluje i oprostí ovom velikanu.⁴⁵⁴

Allahovi zakoni u stvaranju svakodnevno se smjenjuju. Nije se pojavio nijedan osvajač i iskreni vojskovođa a da uz njega nisu bili učenjaci koji su se nadmetali u njegovom podučavanju, odgajanju i usmjeravanju. Historija je prepuna ovakvih primjera. Spomenuli smo odnos i utjecaj šejha Abdullaha b. Jasina na Jahju b. Ibrahima, u državi El-Murabitin, zatim odnos

⁴⁵¹ Vidjeti: *El-Bedrut-talia*, 2/166.

⁴⁵² *El-USmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 376.

⁴⁵³ Vidjeti: *ibid*, str. 376.

⁴⁵⁴ *El-USmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 376.

kadije El-Fadila i Salahudina el-Ejjubija, u ejjubijskoj državi⁴⁵⁵ te odnos i utjecaj šejha Šemseddina Aka na sultana Muhammeda Fatiha, u osmanlijskoj državi. Neka se Allah smiluje svima njima, primi njihova dobra djela i upiše ih u knjigu dobročinitelja.

⁴⁵⁵ Ovo je autor spomenuo u svojim istoimenim djelima, koja su također štampana.

3. poglavlje

Utjecaj oslobođenja Kostantinopola na Evropu i na islamski svijet

Istanbul je prije osvajanja predstavljao veliku prepreku širenju islama u Evropi. Njegovim padom uklonjena je ta prepreka i omogućeno je intenzivnije širenje islama u Evropi. Osvajanje Istanbula predstavlja najveći historijski događaj u svijetu. Ovaj događaj ima poseban značaj za Evropu, otada zapravo datira njena veza s islamom. Osvajanje Istanbula za evropske historičare predstavlja završetak srednjeg razdoblja i nastanak novog.⁴⁵⁶ Nakon zauzimanja Istanbula sultan je izvršio njegovo uređenje i obnovio njegove zidine: Istanbul postaje prijestolnica osmanlijske države, kojem je dat nadimak *Islam bul* (grad islama).

Vijest o zauzimanju i osvajanju Istanbula iznenadila je i zaprepastila kršćanski svijet. Osjećali su veliku nelagodu, bol i poniženje. Sada im je prijetila veća opasnost od islamske vojske koja će dolaziti iz Istanbula. Pjesnici i književnici u svojim pjesmama i knjigama intenzivno su širili plamen mržnje među kršćanskom populacijom u borbi protiv muslimana. Njihovi zapovjednici i vladari održavali su duga zasjedanja na kojima su pozivali kršćane na jedinstvo u borbi protiv muslimana. Vijest o zauzimanju Konstantinopola najviše je rastužila papu Nikolu V, koji je tada ulagao velike napore i vrijeme u pokušaju da ujedini zemlje Italije protiv muslimana. Papa je predvodio samit, održan u Rimu, na kojem su učesnici svih zemalja obznanili odlučnost u borbi protiv zajedničkog neprijatelja. Međutim, njihov dogovor je propao zahvaljujući iznenadnoj smrti pape Nikole V, koji nije mogao podnijeti pad Konstantinopola u osmanlijske ruke. Umro je od tuge, 25. marta 1455. godine.⁴⁵⁷

Plan je odlučno nastavio zapovjednik i vojvoda Filip Dobri, koji je nagovorio sve vladare da se bore protiv muslimana. Učešće su uzeli baruni, konjanici i svi ostali kršćanski nacionalisti. Borba protiv muslimana dobiju karakter svetog rata kojim kršćani brane svoje države od neprijatelja. Papa je iz Rima osobno predvodio kršćanski rat protiv muslimana. S druge strane, Sultan Muhammed Fatih budno je pratio sva kršćanska kretanja. Poduzeo je

⁴⁵⁶ Vidjeti: *Tarihu devletil-usmanijja*, autora Jilmaza Ozentuna, str. 384.

⁴⁵⁷ Vidjeti: *Sultan Muhammed el-Fatih*, str. 136-137.

sve korake u jačanju države i borbi protiv neprijatelja. Kršćani iz Amasije, Trabzona, Mure i ostalih pograničnih područja osmanlijske države krili su svoja osjećanja. Poslali su delegaciju u Edirnu, da čestita sultanu osvajanje Istanbula, a time nisu bili zadovoljni.⁴⁵⁸

Papa Pie II koristi svoje govorne mogućnosti i političke sposobnosti u pokušaju da potakne kršćanske vođe i obični narod protiv muslimana. Neke kršćanske države izvode velike pripreme za provođenje papinog plana u uništenju Osmanlija i njihove države. Ali, kada je došlo vrijeme za ostvarivanje toga plana, evropske su države izrazile pravdanje kako nisu dovoljno spremne za taj poduhvat, zbog unutrašnjih problema i sukoba. Naime, stogodišnji rat iscrpio je Francusku i Britaniju. Britanija je imala velikih problema oko državnog uređenja i građanskih ratova. Španija je bila zaokupljena borbom protiv muslimana u Endelusu. Dok je Italija težila uspostavljanju dobrih odnosa s Osmanlijskim carstvom, a zbog prisile i goleme želje za bogatstvom. Ideja kršćanskog rata protiv muslimana umrla je smrću njenog pokretača, pape. Borbu protiv Osmanlija nastavile su samo Mađarska i Venecija. Što se tiče Venecije, ona je naposljetku sklopila sporazum s Osmanlijama, radi zaštite svojih dobara i dobrih odnosa s osmanlijskom državom. A Mađarsku je zauzela osmanlijska vojska. Nakon njenog osvajanja, Osmanlije zauzimaju Srbiju, Grčku, Rumuniju, Vlašku, Krim i strateški važne otoke Arhipelaga. Sva navedena osvajanja ostvarena su u veoma kratkom vremenu, zahvaljujući iznenadnom napadu sultana kojim je uspio razbiti i poraziti neprijateljske snage.⁴⁵⁹ Koristeći se lukavstvom i političkom snagom koju je imao, papa Bajus II teži ostvariti dva cilja:

1. Pokušao je uvjeriti Turke da prihvate kršćanstvo. Za ostvarenje ovog cilja papa nije koristio kršćanske misionare, već se zadovoljio time što je poslao dopis sultanu Muhammedu Fatihu u kojem ga poziva da prihvati kršćanstvo, kao što je uradio Konstantin i Klofis, vladari Istanbula prije njega. Papa daje obećanje sultanu da će mu oprostiti sve grijeha ako prihvati kršćanstvo, da će mu dati svoj blagoslov i dopuštenje kojim će ući u Džennet! Kako papa nije uspio ostvariti svoju prijavu namjeru, poduzima sljedeći korak (drugi cilj);

2. Prijeti sultanu i pokušava ga zastrašiti silom. A ovaj njegov pokušaj počeo se urušavati i slabiti onog momenta kada je kršćanska vojska, pod

⁴⁵⁸ Vidjeti: ibid, str. 140.

⁴⁵⁹ Vidjeti: ibid, str. 140.

vođstvom Mađarca Hunjada doživjela, poraz od osmanlijske vojske.⁴⁶⁰

Osvajanje Istanbula, na istoku islamske teritorije, obradovalo je sve muslimane diljem Azije i Afrike. To je bio san naših pradjedova i želja mnogih pokoljenja. Trebalo je dosta vremena da se ostvari ova velika pobjeda, čija ja čast pripala sultanu Muhammedu Fatihi, koji je poslao pisma svim islamskim vladarima u Egiptu, Hidžazu, Iranu, Indiji i drugim mjestima, gdje ih obavještava o velikoj pobjedi islama. To je obznanjeno s munara, obavljen je namaz u znak zahvale Allahu na pobjedi, ukrašene su kuće i avlije, a zidovi i kapije ukrašeni su zastavama i platnima izvezenim raznim bojama.⁴⁶¹ Opisujući veselje i radost zbog osvajanja Istanbula, u djelu *Bedaiuz-zuhuri* Ibn Ijas kaže: "Kada se to desilo i delegacija sultana stigla u Kairo, s tvrđava se razglasila radosna vijest, ljudi su pozvani na veselje i uljepšavanje, a vladar Egipta imenovao je emira Bersabaja Ahora II za izaslanika koji će otputovati sultanu Muhammedu Fatihi i čestitati mu veliku pobjedu."⁴⁶²

Prepustimo riječ historičaru Ebul-Mehasinu b. Tagriju Berdiju da nam opiše radost i veselje Kairaca po dolasku delegacije sultana Muhammeda Fatiha, delegacija koja je donijela mnoge poklone i iz Istanbula dovela dvojicu izuzetno uglednih zarobljenika. On kaže: "Allahu pripada hvala i slava na ovoj velikoj pobjedi. Izaslanik sultana Muhammeda Fatiha došao je vladaru Egipta Inalu, vodeći dvojicu izuzetno uglednih zarobljenika. Vladar i ostali muslimani Egipta bili su sretni zbog ove velike pobjede. Vijest o pobjedi brzo se pročula među muslimanima. Kairo je zbog toga ostao ukrašen nekoliko dana. Nakon toga, spomenuta delegacija i dva zarobljenika došli su u tvrđavu, u ponedjeljak 25. ševala 1453. godine po Hidžri, i to nakon što su obišli ulice Kaira. Ljudi su iskazivali sreću i radost kićenjem avlija i ostalih mjesta i u tome su dostigli vrhunac, a sultan je ukrasio veliki prostor oko tvrđave El-Džebel."⁴⁶³ Radost muslimana u Egiptu, koju opisuje Ibn Tegri Berdi, samo je jedan od mnogih primjera koji govore o veselju muslimana diljem teritorije kojom su vladali. Muhammed Fatih poslao je glasnike s pismima vladaru Egipta, iranskom kralju, namjesniku Mekke, emiru Karamana, također je poslao glasnike u susjedne

⁴⁶⁰ Vidjeti: ibid, str. 141. Janko Hunjadi doživio je poraz na Kosovu 1448. godine, odatle i poslovice "Proš'o kao Janko na Kosovu".

⁴⁶¹ Vidjeti: ibid, str. 142.

⁴⁶² Vidjeti: ibid, str. 142.

⁴⁶³ *En-Nudžumuz-zahiretu fi muluki Misre vel-Kahira*, 16/71.

oblasti Mure, Rumuniju, Mađarsku, Bosnu, Srbiju, Albaniju i ostale dijelove svoga carstva.⁴⁶⁴

Pismo sultana Fatiha egipatskom kralju

Navest ćemo sažetak dopisa koji je sultan Muhammed Fatih uputio svome bratu u islamu, egipatskom kralju Inalu el-Ešrefu, a koje je napisao šejh Ahmed Molla Gurani: „Zaista, imamo najljepši primjer u našim ispravnim prethodnicima koji su se borili na Allahovom putu i nisu se bojali ničijeg prijekora. I mi dosljedno slijedimo njihov put i povodimo se za Allahovim, dželle šanuhu, riječima:

﴿ قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ ﴾

'**Borite se protiv onih koji ne vjeruju u Allaha i Sudnji dan...**'⁴⁶⁵, i u praksu sprovodimo hadis: '*Čija se stopala zapraše u borbi na Allahovom putu, Allah će zabraniti džehennemskoj vatri da ga prži.*'⁴⁶⁶ Težimo ovom dobru koje je Allah obasuo blagoslovom i blagodatima, čvrsto se držeći Allahovog užeta i Njegovih blagodati, izvršavajući zapovijed vođenja borbe u islamu, a slijedeći ajet:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ ﴾

'**O vjernici, borite se protiv nevjernika koji su u vašoj blizini!**'⁴⁶⁷ Sagradili smo kasarne za mudžahide koji dolaze s kopna i s mora, da bismo osvojili grad koji je ispunjen nepravdom i nevjerstvom, grad koji je svojim nevjerstvom stoljećima prkosio islamskim vladarima. Istanbul je grad koji se jednim dijelom nalazi na moru, a njegov drugi dio na kopnu je, pa smo se za njegovo osvajanje prethodno pripremili, u skladu s Allahovim riječima:

﴿ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ مِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ ﴾

'**I protiv njih pripremite koliko god možete snage i konja za boj...**'⁴⁶⁸ Pripremili smo sva sredstva i sve vrste naoružanja kada se radi o napadu s kopna. Također smo imali i prepune lađe koje su korištene za napade s mora. Grad smo oslobodili 26. rebiul-evela 857. godine po Hidžri. Kada god

⁴⁶⁴ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, str. 142.

⁴⁶⁵ Prijevod značenja Et-Tevba, 29.

⁴⁶⁶ Buhari, Ahmed, Tirmizi i Nesai. Vidjeti: *Sahihul-džamia*.

⁴⁶⁷ Prijevod značenja Et-Tevba, 123.

⁴⁶⁸ Prijevod značenja El-Enfal, 60.

smo ih pozvali u Istinu, oholo su odbili i ustrajali u nevjerstvu, pa smo nametnuli opsadu grada, boreći se protiv neprijatelja i ubijajući ih, a i oni su se protiv nas borili i ubijali nas. To je potrajalo 54 dana i noći. U rano svitanje u utorak 20. džumadel-ulaa 857. godine po Hidžri, zasuli smo ih topovima, kao što Allah šejtane gađa užarenim zvijezdama, žestoko ih napadajući. Ne potraja dugo poslije svitanja, a Uzvišeni Allah počasti Osmanove potomke velikom pobjedom:

﴿ سَيَهْزِمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ۖ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَذَىٰ وَأَمْرٌ ۖ ﴾

'Skup će sigurno biti poražen, a oni će se u bijeg dati! Međutim, Smak svijeta rok im je, a Smak je svijeta užasniji i gorči.'⁴⁶⁹ Prvi koji su ubijeni i čije su glave odrubljene jesu najveći nevjernici, prokletnici i bezbožnici među Bizantincima. Uništeni su kao što su uništeni Ad i Semud. Nakon što su ubijeni, preuzeli su ih meleki kazne i odveli u džehennemsku vatru, a zar ima goreg staništa od toga! Mnogi su ubijeni, a ostali su porobljeni. Nakon što su porobljeni, odveli su muslimane u velike riznice s blagom i predali ih muslimanskoj vojsci. Došlo je vrijeme u kojem nemaju nikakva spomena niti vrijednosti. Došao je kraj narodu nevjerničkom, i zahvala pripada jedino Uzvišenom Allahu. Toga dana vjernici su se radovali Allahovoj pobjedi. Nakon što smo ih porobili, iz grada smo uklonili križeve i zvona, a njihove bogomolje, u kojima su obožavali kipove, pretvorili smo u džamije, u kojima će muslimani obožavati Allaha. Plan je krunisan hutbom. Time se obistinila Allahova odredba, a propalo je ono što su nevjernici radili."⁴⁷⁰

Sultan Muhammed Fatih uputio je pismo namjesniku Mekke posredstvom egipatskog vladara, koji je na pismo sultana i njegove poklone uzvratio riječima zahvale Allahu, subhanehu ve teala, i bodrenjem sultana Muhammeda Fatiha.

Pismo sultana Muhammeda Fatiha namjesniku Mekke

Nakon što je osvojio Konstantinopol, sultan Muhammed Fatih uputio je pismo namjesniku Mekke, u kojem ga obavještava o velikoj pobjedi kojom ga je Allah počastio. Od namjesnika Mekke zatražio je da upućuju dove za njega i ostale muslimane. S pismom je sultan poslao i poklone iz ratnog

⁴⁶⁹ Prijevod značenja El-Kamer, 45-46.

⁴⁷⁰ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, str. 163-167.

plijena koji su zarobili u Istanbulu. Nakon što je pohvalio i po dobru spomenuo namjesnika Mekke, sultan je, između ostalog, napisao: „Šaljem ti ovo pismo da te obradujem onim čime nas je Allah počastio, a to su velika osvajanja u ovoj godini, koja nisu viđena niti se za slična čulo. Želim te obavijestiti da je osvojen grad Konstantinopol. Nadam se da ćete biti sretni kada dobijete ovo moje pismo i čujete za našu veliku pobjedu, vi i ostali stanovnici svetih mjesta, učenici, uglednici, skromni ljudi, pobožnjaci, dobri, šejhovi, bogobožni komadanti, oni koji se drže za kabenski pokrivač, uže koje se ne može prekinuti, oni koji vode brigu o Zemzemu, oni koji svoje vrijeme provode u ibadetu u neposrednoj blizini Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, kabura, oni koji na Arefatu upućuju dove za opstanak naše države, koji ponizno mole Allaha za pobjedu muslimana... Neka svi znaju da nas je stigao blagoslov njihovih dova, dok su se njihove razine kod Allaha povećale. Uz pismo vam šaljem poklon, 1000 florija od čistog zlata, čija je vrijednost i težina potpuna, a uzet je iz ratnog plijena koji smo zarobili. Također vam šaljem 7000 florija, da ih podijelite, od toga ćete 2000 florija podijeliti uglednim ljudima, 1000 florija slugama koji opslužuju dva sveta grada (Mekke i Medine), povećao Allah njihovu svetost, a ostatak dajte siromasima Mekke i Medine, shodno njihovim potrebama. Obavijestite ih o načinu na koji mogu doći do nas. Također ih obavijestite da stalno upućuju dove za nas i za sve muslimane. Neka vas Uzvišeni Allah čuva i podari stalnu sreću i uživanje do Sudnjega dana.”⁴⁷¹

Odgovor namjesnika Mekke

„Pismo smo otvorili uz veliko poštovanje i pročitali ga pored Kabe, u prisutstvu velikog broja ljudi iz Hidžaza i drugih arapskih sinova. U njemu smo našli mnoge znakove koji su milost i lijek svakom vjerniku. Uvjerili smo se u još jednu mudžizu Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, posljednjeg vjerovjesnika, a to je osvajanje Konstantinopola, njegovih tvrđava i zidina koje su poznate i učenim i neukim. Zahvalili smo Allahu što je olakšao da se ostvari taj veliki cilj. Mnogo smo radosni i sretni što oživljavate i slijedite stope naših plemenitih prethodnika i djedova. Neka

⁴⁷¹ *Ed-Devletul-usmanijja*, dr. Džemala Abdulhadija, str. 47

Allah poživi vaše duše i podari vam najveće stupnjeve u Džennetu zbog ljubavi koju iskazujete prema stanovnicima svetih mjesta!„⁴⁷²

⁴⁷² Vidjeti: ibid, str. 48.

4. poglavlje

Razlozi oslobađanja Kostantinopola

Osvajanje Kostantinopola nije se desilo tek tako, već to je plod velikih ulaganja koje su poduzeli muslimani, počev od prvih generacija islama, želeći time da oni budu ti koji će u djelo sprovesti ono što je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nagovijestio. Želja za njegovim osvajanjem još se više povećala nakon osnivanja osmanlijske države. Primjetno je da su svi vladari osmanlijske države nada sve bili svjesni značaja i vrijednosti poduzimanja uzrokâ. I Muhammed Fatih slijedio je praksu svojih prethodnika. Glavna preokupacija bila je to da u djelo sprovede naredbu u kojoj Allah Uzvišeni kaže:

﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ﴾

„I protiv njih pripremite koliko god možete snage i konja za boj, da biste time zaplašili Allahove i vaše neprijatelje...”⁴⁷³ Muhammed Fatih razumio je iz ovog ajeta da je za opstanak ov evjere neophodno pripremiti svu snagu, ljudstvo, naoružanje itd. Odlučio je protumačiti ajet praktično, pa je počeo sakupljati ogromnu vojsku kojom će napasti i zaposjesti Kostantinopol. Sakupio je konjanike, strijelce i sve naoružanje poznato u to vrijeme. Vojska koju je vodio Muhammed Fatih prilikom opsjedanja Kostantinopola, bila je i moralno spremna. Odgajani su na iman, bogobožnosti, spremni nositi emanet i izvršiti svaki zadatak, odgajani na ispravnom vjerovanju, a za taj plemeniti zadatak bili su zaduženi učenici ljudi koji su odgajali jedinice, u skladu s kur’ansko-hadiskim metodama.

Ulema je ljude odgajala usađujući u njih sljedeće vrijednosti i principe:

1. Zaista je Allah jedini Bog, Koji nema saučesnika, nije uzeo Sebi dijete ni drugu. On je čist od svih nedostataka i Njemu pripadaju sva savršenstva;
2. On je Stvoritelj i Vlasnik svega, On upravlja svime:

﴿إِلَهُ الْخَلْقِ وَالْأَمْرِ﴾

⁴⁷³ Prijevod značenja El-Enfal, 60.

„Samo On stvara i upravlja!“⁴⁷⁴;

3. Allah je Taj Koji daje svaku blagodat, bila mala ili velika, vidljiva ili nevidljiva:

﴿ وَمَا يَكُومُ مِنْ فَضْلِهِ مِنْ اللَّهِ ﴾

„Od Allaha je ama baš svaka blagodat koju uživate“⁴⁷⁵;

4. Allah Svojim znanjem obuhvata sve, ništa Mu nije skriveno ni na Zemlji ni na nebesima:

﴿ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴾

„Allah znanjem Svojim sve obuhvata!“⁴⁷⁶;

5. Allahu su poznata ljudska djela, pišu ih meleki, u knjigu koja ne izostavlja niti malo niti veliko, sve je pobrojala, i Allah će im predočiti ta djela na Sudnjem danu:

﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾

„On ne izusti nijednu riječ, a da pored njega nije prisutan Onaj Koji bdije.“⁴⁷⁷;

6. Uzvišeni Allah iskušava Svoje robove kako bi se vidjelo ko će od njih biti zadovoljan Allahovom odredbom i određenjem, predajući se svojom unutrašnom i vanjštinom Allahovoj odredbi, izvršavajući obaveze koje su mu povjerene, a ko time neće biti zadovoljan, odnosno ko će biti kivan na Allahovu odredbu i očajan na ono što mu je Allah odredio:

﴿ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴾

„Onaj koji je dao smrt i život da bi iskušao koji od vas će bolje postupati“⁴⁷⁸;

7. Uzvišeni Gospodar pomaže i daje potporu onima koji se Njemu predaju:

﴿ إِنْ وَلِيَ اللَّهُ الْأَمْرَ نَزَلَ الْكِتَابُ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴾

⁴⁷⁴ Prijevod značenja El-Earaf, 54.

⁴⁷⁵ Prijevod značenja En-Nahl, 53.

⁴⁷⁶ Prijevod značenja Et-Talak, 12.

⁴⁷⁷ Prijevod značenja Kaf, 18.

⁴⁷⁸ Prijevod značenja El-Mulk, 2.

„Moj je zaštitnik Allah, Koji Knjigu objavljuje i On se o dobrima brine“⁴⁷⁹;

8. Zaista je Allahovo pravo kod robova da Ga obožavaju i da Mu ne čine širk:

﴿بَلِ اللَّهِ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٦﴾﴾

„Nego, Allaha Jedinog obožavaj i budi zahvalan!“⁴⁸⁰;

9. Tevhid obožavanja (ubudijet) i ostale vrste tevhida Svevišnji je Allah potanko objasnio u Kur'anu.

Pojašnjavajući jedinkama i vojsci stvarnost života i jedini način kako uspjeti i spasiti se, učenjaci u osmanlijskoj državi dosljedno su slijedili Poslanikovu, sallallahu alejhi ve sellem, praksu, pridavajući značaj sljedećim stvarima:

- Životu na dunjaluku, ma koliko trajao, doći će kraj, a dunjalučke ljepote, ma koliko se činile velike, neznačajne su i bezvrijedne:

﴿إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أُنْزِلَتْهُ مِنَ السَّمَاءِ فَأَخْلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَدِرُوا عَلَيْهَا أَتْنَاهَا أَمْرًا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَكُنْ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾﴾

„Život na ovome svijetu sličan je bilju zemaljskom na koje Mi spustimo s neba kišu s kojom se ona izmiješa, kojim se onda hrane ljudi i stoka. Pa, kad se Zemlja ukrasi svojim ruhom i okiti i kad stanovnici njezini pomisle da su oni toga gospodari, dođe zapovijed Naša, noću ili danju, i Mi to pokosimo, kao da prije ničega nije ni bilo. Eto, tako Mi potanko izlažemo dokaze narodu koji hoće da razmisli.“⁴⁸¹ Isto tako:

﴿قُلْ مَتَعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ﴾

„Reci: 'Uživanje na ovom svijetu kratko je...'“⁴⁸²;

⁴⁷⁹ Prijevod značenja El-Earaf, 196.

⁴⁸⁰ Prijevod značenja Ez-Zumer, 66.

⁴⁸¹ Prijevod značenja Junus, 24.

⁴⁸² Prijevod značenja En-Nisa, 77.

- Sva će se stvorenja vratiti Allahu, a zatim će biti pitani o svojim djelima, pa će shodno tome vječno ostati u Džennetu ili u Vatri:

﴿ اِنْحَسِبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُتْرَكَ سُدىٰ ۝۳۶ ﴾

„Zar čovjek misli da će sam sebi prepušten biti, da neće odgovarati?“⁴⁸³

483

- Uživanje u Džennetu bit će razlog da čovjek zaboravi sve teškoće koje je imao na dunjaluku, dok će patnja u Džehennemu biti razlog da čovjek zaboravi sva uživanja koja je proživio na dunjaluku:

﴿ اَفَرَأَيْتَ اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِيْنَ ۝۳۷ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوْا يُوعَدُوْنَ ۝۳۸ مَا اَغْنٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يَمْتَعُوْنَ ۝۳۹ ﴾

„Šta ti misliš, ako im Mi dopuštamo da godinama uživaju, i naposljetku ih snađe ono čime im se prijeti, zar će imati šta od slatkog života koji su provodili?!“⁴⁸⁴,

- Ljudi će, od smrti pa do konačnog mjesta u Džennetu, odnosno u Vatri, proći kroz dugi niz teških i užasnih događaja:

﴿ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمۡ اِنَّ زَلٰلَةَ السَّاعَةِ شَقٌّۭ عَظِيْمٌ ۝۱ يَوْمَ تَرْوٰنَهَا تَذٰهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرٰى النَّاسَ سُكَرٰى وَمَا هُمۡ بِسُكَرٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيْدٌ ۝۲ ﴾

„O ljudi, Gospodara svoga se bojte! Zaista će potres, kada Smak svijeta nastupi, veliki događaj biti! Na dan kad ga doživite svaka će dojilja ono što doji zaboraviti, a svaka će trudnica svoj plod pobaciti, i ti ćeš vidjeti ljude pijane, a oni neće pijani biti, već će tako izgledati zato što će Allahova kazna strašna biti.“⁴⁸⁵ Također:

﴿ فَكَيْفَ مَنَعُوْنَ اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۝۱۷ السَّمَاءُ مُنْفِطِرَةٌ ۖ وَكَانَ وَعْدُهُ مَفْعُوْلًا ۝۱۸ ﴾

„Kako ćete se, ako ostanete nevjernici, sačuvati Dana koji će djecu sijedom učiniti? Nebo će se toga dana rascijepiti, prijetnja će se Njegova ispuniti“⁴⁸⁶,

⁴⁸³ Prijevod značenja El-Kijama, 36

⁴⁸⁴ Prijevod značenja Eš-Šuara, 205-207.

⁴⁸⁵ Prijevod značenja El-Hadždž, 1-2.

⁴⁸⁶ Prijevod značenja El-Muzzemmil, 17-18.

- Spas od ovih nedaća, ulazak u Džennet i udaljavanje od džehennemske vatre može se ostvariti samo jakim imanom u Allaha i dobrim djelima, tražeći jedino Allahovo zadovoljstvo.⁴⁸⁷ Allah je rekao:

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ۝﴾

„A one koji budu vjerovali i dobra djela činili čekaju bašče dženetske kroz koje rijeke teku – a to će veliki uspijeh biti.“⁴⁸⁸

Učenjaci u osmanlijskoj državi nastavili su izvršavati misiju objašnjavajući pojedincima, vojnicima, namjesnicima i narodu svrhu bivstvovanja na ovom svijetu, njihovu ulogu i poslanicu na Zemlji i položaj kod Allaha. Savjetovali su ih i podsticali, sve dok se sve ove stvari nisu dobro urezale u njihova srca.

Zbog tog iskrenog odgoja, kod ljudi se probudila velika želja i odlučnost, kako kod običnih ljudi tako i kod vođa i vojskovođa. Muhammed Fatih bio je veoma ponosan na odgoj koji je stekao od alimâ u osmanlijskoj državi. Otud je spjevao kasidu⁴⁸⁹:

„Moj je zanos – uložiti krajnji trud služeći dini-islam, Allahovoj vjeri.

Moja je odluka – poraziti sve neprijatelje mojom vojskom, Allahovom vojskom.

Moje je razmišljanje – san o osvajanjima i o pobjedama, o Allahovoj dobroti.

Moj džihad jeste borba tijelom i imetkom.

Moja je želja u stotinama bitaka boriti se, Allahovog lica radi.

A moja je nada duboka u Allahovu pomoć i uzdizanje države iznad svih neprijatelja.“⁴⁹⁰

Kada je sultan Fatih odlučio osloboditi grad Trabzon, čiji je vladar bio kršćanin, želio ih je iznenada napasti. Pripremio je svu opremu, sa sobom je poveo veliki broj stručnjaka za sječu drva i izgradnju puteva. Na tom zadatku sultan je naišao na velika brda, toliko strma da nije mogao jahati na konju već je morao hodati kao i ostali vojnici. S njim na putovanju bila je i majka Hasana Uzuna⁴⁹¹, poglavice Turaka, koja je došla kako bi izmirila

⁴⁸⁷ Vidjeti: *Menhedžur-Resuli fi garsi ruhil-džihadi*, str.19-34.

⁴⁸⁸ Prijevod značenja El-Burudž, 11.

⁴⁸⁹ Sultan Muhammed II bio je između ostalog i zaljubljenik u poeziju te je i sam pisao raličite vrste pjesama pod pseudonimom Avni.

⁴⁹⁰ Vidjeti: *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 258.

⁴⁹¹ Uzun Hasan, vođa bejluka Akkoyunlu (bijela ovca).

svoga sina sa sultanom Muhammedom. Obratila mu se: „Zbog čega sav ovaj umor i trud, sine moj, zar je Trabzon vrijedan toga?!“ Na to joj sultan Fatih reče: „Majko, zaista je Allah stavio ovu sablju u moju ruku kako bi se njome borio u Njegovo ime. Pa, ako ne budem podnosio ove poteškoće i ovoj sablji ne dam njeno pravo, tada ne zaslužujem da se zovem gazijom, i kako ću nakon svega sresti svoga Gospodara na Sudnjem danu!“⁴⁹²

Takva je bili većina boraca i vojskovođa, zbog toga što su odgajani na čvrstom imanu. Vojska Muhammeda Fatiha, koja je opsjedala Kostantinopol, čvrsto se držala vjere, ibadetila, bila puna poniznosti prema Allahu, izvršavala sve islamske propise.⁴⁹³ Historičari spominju mnoge razloge koji su prethodili osvajanju Kostantinopola, kao naprimjer: slabost bizantijske države, vjerska previranja unutar nje, nagrizanje Evrope iznutra, i to zbog međusobnih ratova koje su se vodili u njoj...

Sud i rad prema Allahovom zakonu za vrijeme Muhammeda Fatiha ostavilo je veliki trag na osmanlijsku državu. Onaj ko dobro prouči Allahovu Knjigu, zatim Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, životopis i djela mnogih naroda i zajednica, nužno će zaključiti da cijeli svemir, kao i čovjek, rade po Allahovim zakonima koje je odredio. Allahova Knjiga obiluje takvim primjerima:

﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ الَّذِي فِي قُلُوبِكُمْ وَيُتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

„Allah želi da vam objasni i da vas putevima kojima su išli oni prije vas uputi, i da vam oprost. A Allah sve zna i mudar je.“⁴⁹⁴

Allahovi zakoni dolaze do izražaja razmišljajući o Kur'anu i Hadisu. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, koristio se svakom prilikom da ashabima ukaže na to. Tako je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, imao devu koja se zvala Adba, i koja je uvijek pobjeđivala. Ali, jednom se desilo da ju je pretekao neki beduin sa svojom devom, pa je to teško palo ashabima. Na to je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, ukazujući na neizbježnost sprovođenja Allahovih zakona, rekao: *„Allah ima potpuno pravo da nešto uzdigne na ovom svijetu, pa da ga potom ponizi.“*⁴⁹⁵ Allah nas podstiče da tragamo za Allahovim zakonima i sunnetima, kroz vrijeme i u raznim mjestima:

⁴⁹² Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 263.

⁴⁹³ Vidjeti: *El-Hisbetu fil-asril-memluk*, autora Hajdara es-Safiha, str. 206.

⁴⁹⁴ Prijevod značenja En-Nisa, 26.

⁴⁹⁵ Buhari, *Knjiga džihada*, poglavlje: *O Poslanikovoj, sallallahu alejhi ve sellem, devi*.

﴿ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴾ (١٣٧) هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى
وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾

„Prije vas su mnogi narodi bili i nestali, zato putujte po svijetu i posmatrajte kako su završili oni koji su poslanike u laž ugonili. To je objašnjenje svim ljudima i putokaz i pouka onima koji se Allaha boje.“⁴⁹⁶

Zatim, Allah nas podstiče da upoznamo Allahove zakone gledanjem i razmišljanjem:

﴿ قُلْ أَنْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾ (١٠١) فَهَلْ يَنْظُرُونَ
إِلَّا مِثْلَ آبَائِهِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانظُرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾

„Reci: 'Posmatrajte ono što je na nebesima i na Zemlji!' – A ni od kakve koristi neće biti dokazi i opomene narodu koji neće da vjeruje. Zar oni čekaju da ih snađe nešto slično onome što je snašlo one koji su prije njih bili i nestali? Reci: 'Pa čekajte i ja ću sa vama čekati!'“⁴⁹⁷

Proučavajući kur'anske ajete, uviđamo da Allahovi zakoni imaju određene karakteristike.

Allahovi su zakoni davno određeni kaderom, Allahovom odredbom

Allah, dželle šanuhu, rekao je:

﴿ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴾

„Vjerovjesniku nije teško da čini ono što mu Allah odredi jer takav je bio Allahov propis i za one koji su prije bili i nestali – a Allahova je zapovijed odredba konačna.“⁴⁹⁸

Znači, ono što je Allah odredio, nužno se mora desiti, jer ono što Allah želi, to biva, a ono što On ne želi, pa to se ne može nikako desiti.

Allahovi zakoni (po kojima se sve dešava na Zemlji i u kosmosu) ne mijenjaju se

⁴⁹⁶ Prijevod značenja Alu Imran, 137-138.

⁴⁹⁷ Prijevod značenja Junus, 101-102.

⁴⁹⁸ Prijevod značenja El-Ahzab, 38.

Svevišnji je Allah rekao:

﴿لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغِيرَنَّ بِهِنَّ ثَمَرًا لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ۖ﴾ ﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِلُوا نَفْتِيلًا ۖ﴾ ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ﴾ ﴿٦٢﴾ يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ۖ﴾ ﴿٦٣﴾

„Ako se licemjери i oni čija su srca bolesna i oni koji po Medini šire laž – ne okane, Mi ćemo ti vlast nad njima prepustiti i oni će samo kratko vrijeme kao susjedi tvoji u njoj ostati – prokleti neka su! Gdje god se nađu neka budu uhvaćeni i ubijeni prema Allahovom zakonu koji je vrijedio za one koji su bili i nestali! A ti nećeš u Allahovom zakonu izmjene naći.“⁴⁹⁹ Isto tako:

﴿وَلَوْ قَتَلْتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأَدْبَرَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۖ﴾ ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ﴾ ﴿٢٣﴾

„A da su nevjernici s vama borbu zametnuli, sigurno bi se u bijeg dali i poslije ne bi ni zaštitnika ni pomagača našli – prema Allahovu zakonu koji odvazda važi, a ti nećeš vidjeti da se Allahov zakon promijeni.“⁵⁰⁰

Allahovi su zakoni trajnog karaktera

To potvrđuje sljedeći ajet:

﴿قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ۖ﴾

„Reci onima koji ne vjeruju: ako se okane, bit će im oprosteno ono što je prije bilo; a ako se ne okane – pa zna se šta je s drevnim narodima bilo.“⁵⁰¹

Allahovim se zakonima ne treba suprotstavljati, niti u tome ima koristi

Allah kaže:

﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً

⁴⁹⁹ Prijevod značenja El-Ahzab, 60-63.

⁵⁰⁰ Prijevod značenja El-Feth, 22-23.

⁵⁰¹ Prijevod značenja El-Enfal, 38.

وَمَا أَثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۚ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

„Zašto oni ne putuju po svijetu, pa da vide kako su završili oni prije njih? Oni su bili od njih mnogobrojniji i jači i više su spomenika na Zemlji ostavili, i ništa im nije koristilo ono što su stekli. Kada su im poslanici njihovi jasne dokaze donosili, oni su se znanjem koje su imali dičili, i snašlo ih je ono čemu su se stalno rugali. A kada bi kaznu Našu doživjeli, onda bi govorili: 'Mi vjerujemo u Allaha, u Njega jedinog, a odričemo se onih koje smo Mu ravnim smatrali!' Ali im vjerovanje njihovo, kada bi kaznu Našu doživjeli, ne bi nimalo bilo od koristi, prema Allahovom zakonu koji je vrijedio za sve robove Njegove koji su bili i nestali – i tada bi nevjernici stradali.“⁵⁰²

Allahovi zakoni nisu od koristi inadžijama, a opomena su bogobožnim Allahovim robovima

Allah, dželle šanuhu, rekao je:

﴿ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴾ ﴿١٣٧﴾ هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾

„Prije vas su mnogi narodi bili i nestali, zato putujte po svijetu i posmatrajte kako su završili oni koji su poslanike u laž ugonili. To je objašnjenje svim ljudima i putokaz i pouka onima koji se Allaha boje.“⁵⁰³

Allahovi zakoni važe za grešnike i za poslušne

Vjernici, pa i poslanici, koji su na najvišem stupnju imana, podilaze pod Allahove zakone, i nad njima se odvijaju. Allah je uspostavio tekuća pravila vezana za posljedice koje proizlaze iz pokornosti i sprovođenja Njegovih naredbi ili okretanja od njih. Kako su Osmanlije držale do Allahovih naredbi

⁵⁰² Prijevod značenja El-Mumin, 82-85.

⁵⁰³ Prijevod značenja Alu Imran, 137-138.

u svim sferama svojih djelovanja, a prolazili su kroz prirodne faze u životu jedne države, trag Allahovog zakona na njima je krajnje jasan. Primjena Šerijata, koji je Allah objavio, ima lijepe posljedice na ovom i budućem svijetu.

Ovozemne posljedice koje sam uočio izučavajući osmanlijsku državu jesu sljedeće:

Vlast i moć

Nalazimo da su Osmanlije od utemeljitelja Osmana I pa sve do vladavine Muhammeda Fatiha, a i kasnije, ulagale mnogo truda u primjeni Allahovih propisa, kako glede sebe tako i glede svojih podanika. Bili su iskreni, i u Allahovo su im sprovodili Njegov Šerijat. Zbog toga ih je Uzvišeni Allah pomogao i učinio namjesnicima na Zemlji, jer su uspostavili Šerijat na prostorima kojima su vladali. Ovi se zakoni odvijaju i ne mjenjaju u zajednicama i narodima koji se trude uvesti Šerijat. Allah se obraća vjernicima ovoga ummeta i obećava im ono što je obećao i onima prije nas:

﴿ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ ﴾

„Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti, kao što je postavio namjesnicima one prije vas i da će im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti...“.

504

Osmanlije su praktično ostvarile iman i primjenile Šerijat, i to je dalo svoje plodove i trajne tragove: **„...i da će im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti...“** Nakon što su praktično prihvatili vjeru, Allah im je dao vlast i moć.

Sigurnost i stabilnost

Stanje u Maloj Aziji nije bilo sređeno, stvoren je veliki broj pokrajina koje su bile u međusobnim sukobima. Nakon što je Allah počastio Osmanlije i omogućio im da ujedine te pokrajine i da ih usmjere ka džihadu na Allahovom putu, On im je dao stabilnost i sigurnost na prostorima kojima je vladao Šerijat. Nalazimo da je osmanlijskoj državi, nakon što je preuzela

hilafet, Allah olakšao poduzimanje razloga koji vode ka njenoj sigurnosti i postojanosti i ugledu. Allah to garantuje onima koji vjeruju i postupaju prema Šerijatu, da im olakša željenu duševnu sigurnost u vremenu u kojem žive. U Njegovoj su ruci ključevi svega, On određuje, On je Taj Koji okreće ljudska srca. Allah daruje potpunu sigurnost onome ko ustraje na tevhidu i očisti se od svih vrsta širka:

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ (٨٢)

„Bit će sigurni samo oni koji vjeruju i vjerovanje svoje s mnogo-boštvom ne mješaju, oni će biti na Pravom putu.“⁵⁰⁵

Njihove će duše biti spašene strahota, patnji i nesreća, i to onda kada se potpuno očiste od širka, velikog i malog; a u primjeni Šerijata jeste smiraj za dušu. Kada obeća vjernicima namjesništvo i postojanost na Zemlji, Allah, dželle šanuhu, ljudima podari im sigurnost i udalji od njih sve strahote i nemire. Onda kada su Osmanlije upotpunile vjeru u Allaha i kada su od sebe otklonile sve vrste širka, Allah im je dao potpunu sigurnost, u narodu i cijeloj državi.

Allahova pomoć i pobjeda

Osmanlije su dale sve od sebe kako bi pomogle Allahovu vjeru i zbog toga se nad njima obistinio Allahov zakon: Allah pomaže onoga ko Njega pomogne. Allah je obećao onome ko ustraje u Šerijatu da će ga pomoći protiv neprijatelja, Svojom jačinom i snagom:

﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ (١٠) ﴿الَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا الصَّالَةَ ذَكَرُوا
الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ غَافِلٌ﴾ (١١)

„A Allah će sigurno pomoći one koji vjeru Njegovu pomažu – ta Allah je moćan i silan. One koji će ako im damo vlast na Zemlji, molitvu obavljati i milostinju udjeljivati i koji će tražiti da se čine dobra djela, a odvrćati od nevaljalih – a Allahu se na kraju sve vraća.“⁵⁰⁶

Historija nije zabilježila da je skupina koja ustraje na Allahovoj uputi, naposljetku bila lišena snage, ugleda i vođstva! Mnogi nas straše što slijedimo Šerijat i Allahovu uputu; upozoravaju nas i plaše Allahovim neprijateljima. Žale se na poigravanje neprijatelja s nama i svim pritiscima,

⁵⁰⁵ Prijevod značenja El-En'am, 82.

⁵⁰⁶ Prijevod značenja El-Hadždž, 40-41.

bilo da se radi o ekonomskim ili ma kojim drugim. A to su samo obične bajke, kao što su bile priče Kurejšija koje su uputili Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem:

﴿ وَقَالُوا إِن نَّتَّبِعِ الْهُدَى مَعَكَ نُتَخَطَّفَ مِنْ أَرْضِنَا ﴾

„Oni govore: 'Ako s tobom budemo Pravi put slijedili, bit ćemo brzo iz rodnog kraja protjerani.'“⁵⁰⁷ Ali, kada su oni, tj. Kurejšije, prihvatili Allahovu uputu, zavladao su istokom i zapadom, za manje od 25 godina.⁵⁰⁸

Allah je pomogao Osmanlije protiv neprijatelja i počastio ih mnogim osvajanjima: osvojili su mnoge zemlje i u njima uveli Šerijat, a mnoga su se srca otvorila prema islamu. Kada su se Osmanlije odazvale i predale Allahovom zakonu, On im je olakšao osvajanja i dao im pobjedu. A skupine koje se udalje od Šerijata bit će ponižene na dunjaluku i na ahiretu. Veliku odgovornost imaju islamski vladari, kadije, učenjaci i misionari kada je riječ o uvođenju suđenja prema Allahovom zakonu, i za to će ih Sveznajući Allah pozvati na odgovornost na Sudnjem danu. Kada vladari budu sudili po tagutskom, laičkom zakonu, među njima će se desiti razdor. Ovo je jedan od glavnih razloga državnih promjena, čemu smo i sami svjedoci u današnjem vremenu.

Onome kome Allah želi sreću, dadne mu da izvuče pouku iz tuđih iskušenja, te kroči putem onih koje je Allah pomogao, ostavljajući i udaljavajući se od puta onih koje je Allah ponizio:

﴿ وَلَيَنْصُرَكَ اللَّهُ مَنِ يَصُرُّهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ الَّذِينَ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَقِيبُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾ ﴾

„A Allah će sigurno pomoći one koji vjeru Njegovu pomažu – ta Allah je moćan i silan. One koji će ako im damo vlast na Zemlji, molitvu obavljati i milostinju udjeljivati i koji će tražiti da se čine dobra djela, a odvrćati od nevaljalih – a Allahu se na kraju sve vraća.“⁵⁰⁹

Allah je obećao pomoć onome ko pomogne Allaha, Njegovu Knjigu, vjeru i Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a pomoć nikako ne dolazi onome ko sudi prema tagutskom zakonu i govori ono što ne zna.⁵¹⁰

⁵⁰⁷ Prijevod značenja El-Kasas, 57.

⁵⁰⁸ *Fi zilalil-Kur'an*, 4/2704.

⁵⁰⁹ Prijevod značenja El-Hadždž, 40-41.

⁵¹⁰ *Medžmuul-fetava*, šejha Ibn Tejmijje, 35/388.

Ponos i ugled

Ponos i ugled Osmanlija koji se spominje u historiji rezultat je njihovog slijeđenja Kur'ana i Hadisa. Svako ko se ponosi time što slijedi Kur'an i Hadis (zbog čega ummetu pripada veliki ugled i slava), kroči Pravim putem, i nad njim će se obistiniti Allahovi zakoni glede ponosa i časti:

﴿لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾⁵¹¹

„Mi vam Knjigu objavljujemo u kojoj je slava vaša, pa zašto se ne opametite?“⁵¹¹

Komentirajući ovaj ajet, Ibn Abbas, radijallahu anhumu, rekao je: „U njoj je vaš ugled.“⁵¹² Osmanlije su nastavile uživati ugled i ponos, držeći se islamskih propisa. Omer b. Hattab, radijallahu anhu, rekao je: „Mi smo narod koji je bio potlačen, pa nas je Allah uzdigao islamom, i ako budemo tražili ponos u nečemu drugom mimo onoga čime nas je Allah uzdigao, On će nas poniziti.“⁵¹³ Omer, radijallahu anhu, otkriva nam sponu između ummeta koji uživa ponos i onoga koji je potlačen. Tako ćeš naći da je ponos u privrženosti vjeri, dok je poniženje i tlačenje uzrokovano udaljavanjem od vjere:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾

„Ako neko želi veličinu, pa – u Allaha je sva veličina!“⁵¹⁴ Značenje je: onaj ko bude tražio veličinu, neka je traži pokoravajući se Allahu.⁵¹⁵ Allah, dželle šanuhu, kaže:

﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ، وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾⁵¹⁶

„A snaga je u Allaha i u Poslanika Njegova i u vjernika, ali licemjери neće da znaju.“⁵¹⁶ Zaista biografija osmanlijskih vladara, kao naprimjer, biografija Osmana I, Murata, Muhammed Fatiha itd., dovoljno govori o njihovom ponosu zbog pripadnosti islamu, zatim o njihovoj ljubavi prema Kur'anu i spremnosti da umru na Allahovom putu. Živjeli su blagoslovljenim

⁵¹¹ Prijevod značenja El-Enbija, 10.

⁵¹² Vidjeti: *Tefsir Ibn Kesir*, 3/170.

⁵¹³ Zabilježio Hakim, u *Mustedreku*, poglavlje: *O imanu*, 1/62.

⁵¹⁴ Prijevod značenja Fatir, 10.

⁵¹⁵ *Tefsir Ibn Kesir*, 2/526.

⁵¹⁶ Prijevod značenja El-Munafikun, 8.

životom, uživali u obilju, a sve to zaslužili su zbog uspostavljanja Allahove vjere:

﴿ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١١﴾ ﴾

„A da su stanovnici sela i gradova vjerovali i grijeha se klonili, Mi bismo im blagoslove i s neba i iz zemlje slali, ali, oni su poricali, pa smo ih kažnjavali za ono što su zaradili.“⁵¹⁷

Umnogostručenje dobra, a smanjenje zla i razvrata

Za vrijeme Muhammeda Fatiha blagostanje se rasporostranilo, a umanjio se razvrat. Stasala je generacija koja se isticala hrabrošću, plemenitošću, požrtvovanjem za vjeru i Šerijat, tražeći i nadajući se jedino Allahovoj nagradi a strahujući od Njegove kazne. Cijela država, vladar i stanovnici, odazvali su se onome što voli Milostivi, odazvali su se učenju islama. Rezultati suđenja prema Allahovom zakonu u državama koje su sprovele Allahove naredbe i klonile se Allahovih zabrana, bit će jasni svakome ko bude izučavao historiju. Dobro koje je snašlo osmanlijsku državu nije ništa drugo do Allahov nepromjenjivi zakon. I svaka zajednica koja bude težila ovom uzvišenom cilju i plemenitom djelu, postići će ga, makar i nakon nekoliko godina, i dokučit će lijepe posljedice suđenja prema Allahovom zakonu, kako u pojedincima tako i u vladarima i cijeloj državi. Zaista, jedan od ciljeva izučavanja islamske historije jeste i to da se okoristimo od onih koji su nas pretekli u vjeri džihadom, znanjem, odgojem i nastojanjima da se sudi prema Allahovom zakonu. Jer, oni su poduzimali sve uzroke postojanosti i razumijevanja. Uistinu, sva velika osvajanja u povijesti našeg ummeta Allah je dao zbog iskrenosti ljudi prema Njemu, iskrenosti u vjeri, suđenju prema Šerijatu i potpunoj čistoti duše. Dakle, pobjeđivali su i osvajali samo oni kod kojih su se našla svojstva postojanosti koja su spomenuta u Kur'anu.

⁵¹⁷ Prijevod značenja El-Earaf, 96.

5. poglavlje

Najvažnije osobine Muhammeda Fatiha

Izučavajući biografiju Muhammeda Fatiha otkrit ćemo da je imao osobine vojskovođe. Između ostalih, tu su sljedeće osobine:

Odlučnost

Ova je osobina došla do izražaja onda kada je Fatih primijetio nedostatak i lijenost pri zapovjedniku osmanlijske mornarice Balti Ogulu, tokom opsijedanja Kostantinopola. Poručio mu je: „Ili zarobi te brodove, ili ih potopi, a ako to ne učiniš, živ nam se ne vraćaj.”⁵¹⁸ Nakon što Balta Ogul nije ispunio svoju zadaću, Muhammed Fatih smijenio ga je i na njegovo mjesto postavio Hamza-pašu.

Hrabrost

Muhammed Fatih, smilovao mu se Allah, osobno je predvodio bitke i lično se borio protiv neprijatelja. U jednoj bici na Balkanu, osmanlijska je vojska naišla na zasjedu koju je napravio Bogdan Stefan, u gustoj i neprozirnoj šumi. Kada je vojska naišla, iznenada su na njih otvorili jaku vatru iz topova koji su se nalazili iza drveća. Muslimanska se vojska bacila licem na zemlju i u redovima umalo nije zavládala panika, ali se Muhammed Fatih brzo povuče van dometa topova i uputi oštre kritike zapovjedniku janjičara Trabzonu da sebi ne dopusti poraz. Još povika: „Vojsko, mudžahidi, budite Allahova vojska i neka u vama bude islamski žar i jačina”⁵¹⁹, a zatim je stegnuo štit, isukao oštru sablju i na konju jurnuo naprijed, prema neprijatelju, ne mareći ni za čim. Taj je hrabri gest vojnicima vratio želju i ratobornost, te su i oni krenuli naprijed, za njim. Zašli su u šumu, gdje se desio veliki okršaj sabljama i potrajao cijeli dan. Osmanlije su do nogu potukle Bogdanovu vojsku koja je pobjegla. Osmanlijska je vojska pobijedila i zaplijenila velike količine naoružanja i opreme.⁵²⁰

⁵¹⁸ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, str. 101.

⁵¹⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 246.

⁵²⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 247.

Inteligencija

Ova je osobina došla do izražaja kada je Muhammed Fatih odlučio premjestiti ratne brodove iz Beşiktaša u mjesto zvano Karn Zehebi, i to prevlačenjem preko kopna između dvije luke, daleko od naselja Galt, bojeći se za svoje brodove od Đenovljana. Rastojanje između ove dvije luke iznosi oko 3 milje. Teren je bio nepristupačan, pun uvala i brežuljaka. Muhammed je prešao na djelo, zemljište je poravnato za veoma kratko vrijeme. Zatim je naredio da se donesu drvene daske koje su premazane uljem i lojem i da se postave na već pripremljenu stazu kako bi se brodovi po njima što lakše vukli. Ovo je zaista bio veliki izazov za to vrijeme, i u tome se ogleda inteligencija i razboritost Muhammeda Fatiha.⁵²¹

Snažna volja i zalaganje

Sultan Muhammed poslao je dopis vladaru Kostantinopola tražeći od njega da grad preda bez prolijevanja krvi i nelagodnosti, a svaki stanovnik grada, stajalo je u dopisu, ima potpunu slobodu odlučiti hoće li ostati u gradu, ili će ga napustiti. Kada je vladar to odbio, Muhammed je samo izjavio: „Dobro, uskoro će moj prijestol biti u Konstantinopolu, a ako ne prijestol, onda kabur.”⁵²²

Isto tako, kada su Bizantinci uspjeli zapaliti pokretnu ogromnu drvenu tvrđavu, Fatih je rekao: „Sutra ćemo napraviti četiri nove.”⁵²³ Ovi događaji govore o njegovoj volji i zalaganju do konačnog cilja.

Pravednost

Prema nevjernicima, odnosio se shodno Šerijatu, dao im je njihova vjerska prava i ni jedan kršćanin nije zlostavljan ni ugnjetavan. Prema njihovim uglednicima odnosio se lijepo, a njegov je moto glasio: „Pravednost je temelj vlasti.”⁵²⁴

⁵²¹ Vidjeti: *ibid*, str. 102.

⁵²² Vidjeti: *El-Futuhatul-islamijetu abre usur*, str. 376.

⁵²³ Vidjeti: Muhammed el-Fatih, str. 122.

⁵²⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 152.

Nije bio zanesen snagom, mnoštvom vojske i teritorijom

Kada je sultan Fatih zaposjeo Kostantinopol, rekao je sljedeće: „Hvala Allahu, neka je Allahova milost onima koji su poginuli kao šehidi, neka Allah dâ mudžahidima ugled i slavu, a mom narodu ponos i neka budu zahvalni Allahu.”⁵²⁵ On je sve dobrote pripisao Allahu, zato je i njegov jezik prvo izrekao riječi zahvale Allahu, Koji ga je pomogao, što upućuje na duboko vjerovanje sultana Muhammeda Fatiha u Svemogućeg Allaha.

Iskrenost

Mnogi događaji koji su zapisani o Muhammedu Fatihi, svjedoče o velikoj iskrenosti ovog velikana, glede vjere i vjerovanja, a to potvrđuju njegove dove i kaside. U jednoj kasidi kaže:

„Moj je zanos – uložiti krajnji trud služeći dini-islam, Allahovoj vjeri.

Moja je odluka – poraziti sve neprijatelje mojom vojskom, Allahovom vojskom.

Moje je razmišljanje – san o osvajanjima i o pobjedama, o Allahovoj dobroti.

Moj džihad jeste borba tijelom i imetkom.

Moja je želja u stotinama bitaka boriti se, Allahovog lica radi.

A moja je nada duboka u Allahovu pomoć i uzdizanje države iznad svih neprijatelja.”⁵²⁶

Znanje

Od djetinjstva, Muhammedov je otac posvetio veliku pažnju odgoju sina. Zbog toga je Muhammed i imao poseban tretman u odgoju. O njemu su brigu vodili najpoznatiji i najbolji učenjaci toga vremena. Učio je Kur'an, Hadis, šerijatsko pravo i tadašnje nauke, od kojih su najpoznatije bile borilačke vještine, astronomija, historija i vojna obuka (teoretski i praktično). Na prvom mjestu imamo šejha Šemseddina Aka te Molla Guranija. Islamski su učenjaci u početku osmanlijske države bili žive enciklopedije, vladali su svim znanostima toga vremena. Muhammedovi šejhovi ostavili su veliki trag

⁵²⁵ Sultan Muhammed el-Fatih, str. 131.

⁵²⁶ Vidjeti: *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara*.

na njega, a to se vidi iz njegovog naučnog, političkog i ratnog života.⁵²⁷ Muhammed je poznavao sva tri islamska jezika, koji su bili neophodni svakom obrazovanom čovjeku toga vremena, a to su arapski, perzijski i turski jezik.⁵²⁸ Muhammed Fatih bio je pjesnik, iza sebe je ostavio zbirku pjesama na turskom jeziku.⁵²⁹

⁵²⁷ *Sultan Muhammed el-Fatih*, str. 131.

⁵²⁸ Sultan Fatih poznavao je i neke evropske jezike poput talijanskog, grčkog, slavenskog itd.

⁵²⁹ Vidjeti: *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 254-259.

6. poglavlje

Ostvarenja Muhammeda Fatiha glede napretka i civilizacije

Velika briga o školama i institutima

Sultan Muhammed Fatih izuzetno je volio učenjake i znanje, i zbog toga je posvetio veliku pažnju izgradnji škola i instituta, u svim dijelovima Carstva. Sultan Orhan prvi je osnovao školu u osmanlijskoj država, a kasnije su tu praksu nastavili i ostali sultani, pa se broj škola povećao, u Brusi, Edirni i drugim gradovima. Sultan Muhammed je u tome pretekao svoje pretke, ulažući veliki trud u širenje znanja i građenje škola. U škole je uveo inovacije, osobno je pravio i nadgledao školske planove, trudeći se da budu što bolji. Radio je na tome da se u svim mjestima otvore škole, bila ona velika ili mala, u gradovima i na selima, i u te je svrhe uvakufio mnogo imetka. U škole je uveo poseban sistem: podijelio je učenike po uzrastima i svakom uzrastu dao izraditi poseban nastavni plan i odredio je predmete koje će izučavati svaki uzrast. Nakon završenog razreda postoji ispit, a nijedan učenik nije mogao nastaviti školovanje ako nije dobro savladao gradivo i položio ispit. I o tome je brigu vodio Muhammed Fatih. Znalo se desiti da osobno dođe i nadgleda učenike na ispitu. Posjećivao je škole i nije se sustezao od slušanja predavanja koja drže profesori. Učenike je savjetovao da se trude i dobro uče, dajući nagrade najboljim profesorima i učenicima. Sve škole u državi bile su besplatne, a predmeti koji su izučavani u tim školama jesu: tefsir, hadis, fikh, ahlak, stilistika, jezik, arhitektura ... Pored mesdžida koji je izgradio u Kostantinopolu, napravio je osam škola⁵³⁰. Na svakom ćošku mesdžida napravio je po četiri škole u čijem je središtu bilo veliko dvoriše, gdje su učenici provodili zadnji stupanj školovanja. Pored škola izgradio je studentske domove. U njima su učenici imali smještaj, hranu i piće, i mjesečne stipendije. Školska je godina trajala cijelu godinu. Pored škola sagradio je i veliku biblioteku; osoba koja je željela raditi u ovoj biblioteci morala je biti učena, bogobojazna, uz dobro poznavanje literature i autora. Odgovorna osoba u biblioteci iznajmljivala je profesorima i učenicima knjige. Nakon što bi podigli određenu knjigu, njihova imena bi se

⁵³⁰ Čuvene Sahni-seman medrese u Istanbulu.

upisala u posebnu svesku. Svaka osoba koja podigne knjigu postaje odgovorna za nju.⁵³¹

U biblioteci je vršeno prebrojavanje knjiga najmanje tromjesečno redovno. U školama su postojali posebni smjerovi, smjer za teoriju i smjer za praksu. Općenito, veziri i učenjaci nadmetali su se u osnivanju škola, gradnji mesdžida i davanju u vakuf.⁵³²

Velika pažnja i briga prema učenjacima

Učenjaci i književnici uživali su veliki položaj kod sultana Muhammeda Fatiha. Veoma se sprijateljio s učenjacima, uzdižući ih na položaj koji im pripada. Podsticao ih je na rad, davao im je sredstva potrebna za to i darivao ih je, a sve kako bi se u potpunosti mogli posvetiti nauci. Usto ih je mnogo poštivao i cijenio, pa makar i ne bili njegovi istomišljenici o određenim pitanjima. Kada je pripojio pokrajinu Bejluk Karaman Carstvu, naredio je da se svi radnici i majstori premjeste u Kostantinopol. Njegov vezir Mahmut-paša⁵³³ zlostavljao je neke ljude, među njima i nekoliko učenjaka i dobrih ljudi. Jedan od tih učenjaka jeste i Ahmed Čelebi b. es-Sultan Emir Ali. Kada je za to saznao, Muhammed Fatih izvinio se ovom alimu, dopustivši mu da se vrati u svoju domovinu, zajedno sa svojim drugovima, i tom mu je prilikom ukazao veliko poštovanje.

Nakon poraza Uzuna, poglavice Turkmana, poznatog po kršenju ugovorâ pružanju podrške neprijateljima Osmanlija, ne gledajući koje su vjere, Muhammed Fatih porazio ga je i zarobio veliki broj njegovih pristalica. Naredio je da se svi pogube, osim učenjakâ, od kojih je bio i kadija Muhammed eš-Šurejhi, jedan od dobrih toga vremena: zbog znanja, sultan mu je i ukazao počasti. Sultan Fatih poštivao je učenjake i sve one koji su bili skromni i bogobojazni. Nekada bi se znao i naljutiti na njih, ali bi se brzo odljutio.

U historijskim djelima stoji da je sultan Muhammed Fatih poslao svoga slugu s pismom poznatom šejhu Ahmedu Molla Guraniju, koji je u to vrijeme bio vojni kadija. U pismu je našao nešto što nije u skladu sa Šerijatom te ga je poderao, a slugu istukao. Ovo je teško palo sultanu, pa se

⁵³¹ Vidjeti: *Muhammed el-Fatih*, str. 384-385.

⁵³² Vidjeti: *ibid*, str. 384.

⁵³³ Mahmut-paša Anđelović.

naljutio i smijenio tog šejha. To je bilo razlogom da se među njima odnosi pogoršaju i zategnu. Poslije toga, šejh Ahmed otputovao je u Egipat, gdje ga je dočekaio sultan Kitbaj i poželio mu dobrodošlicu. Šejh je kod sultana u Egiptu ostao određeno vrijeme. Ne prođe mnogo vremena, a sultan Fatih zažali zbog svega što se desilo, pa napisao pismo sultanu Kitbaju u kojem od njega traži da mu vrati šejha Ahmeda Molla Guranija. Kitbaj je pročitao pismo i obratio se Molla Guraniju: "Ne odlazi tamo jer ja te pazim više nego što je to činio sultan Fatih!" Šejh tada reče: "Da, to je tako, ali između mene i sultana Fatiha postoji velika ljubav, kao ljubav između oca i sina. Ono što se desilo među nama druge je prirode, i on dobro zna da ja ga imam simpatije prema njemu, pa ako se ne odazovem, pomislit će da mi ti zabranjuješ, a to bi među vama moglo proizvesti neprijateljstvo." Sultan Kitbaj prihvatio je njegov izgovor, dao mu određenu sumu novca i dao mu poputninu. Usput je poslao i vrijedan poklon sultanu Muhammedu Fatihi. Nakon što se Ahmed Molla Gurani vratio sultanu, on ga je odmah imenovao za kadiju, pa za muftiju, dajući mu mnogo novca i iskazujući mu neviđeno poštovanje.⁵³⁴

U vezi sa šejhom Ahmedom Molla Guranijem, poznati učenjak Eš-Ševkani kaže sljedeće: "Šejh je Ahmed, nakon što je razriješen funkcije kadije, postao muftija, i kod njega su svraćali ugledni ljudi. Napisao je komentar djela *Džemul-dževamija*, više je puta komentirao djelo *Muhala*, poznatog mufesira Dželaludina el-Mehalija, napisao je tefsir, komentar na Buharijevu zbirku hadisa, sastavio je kasidu od oko 600 stihova koja se bavi propisima trgovine. U Istanbulu je osnovao univerzitet i školu koja se zvala Darul-hadis, nakon čega su ljudi pohrlili sa svih strana, sagradio je mnogo kuća, njegovo se znanje mnogo proširilo; kod njega su dolazili ugledni ljudi. 861. godine po Hidžri obavio je petu islamsku dužnost: hadž. Ostao je ugledan do smrti. Umro je krajem 893. godine po Hidžri. Dženazu mu je klanjao sultan i svi njegovi službenici. Hvalio je sultana Fatiha u kasidama."

Autor djela *Eš-Šekaikun-numanijj* napisao je o njemu opširnu biografiju. Tu je, između ostalog, rekao: "Uvijek se obraćao sultanu imenom i nije mu laskao, nikada ga nije ljubio u ruku, već se s njim pozdravljao rukovanjem, sultanu je dolazio samo onda kada ga on pozove. Kada bi došao, govorio bi: 'Tvoja hrana može biti haram i tvoja odjeća može biti haram, pa se

⁵³⁴ Vidjeti: ibid, str. 389.

pripazi.” U tom je djelu spomenuo mnoge osobine koje upućuju da je šejh Ahmed Molla Gurani bio učenjak praktičar.⁵³⁵

Sultan Muhammed Fatih nije čuo ni za jednog siromašnog, bijednog učenjaka, a da mu odmah nije pružio pomoć, da mu osigura osnovne životne uvjete. Muhammed Fatih imao je običaj u ramazanu, svaki dan nakon podne-namaza, sakupiti nekoliko učenjaka iz tefsira, i to kod sebe na dvoru. Jedan od njih sricao bi ajete, a zatim ih komentarisao i objašnjavao, a i drugi su sudjelovali u tome, pa i sam sultan. Učenjake je podsticao tako što im je nudio novac, naknade i poklone.

Pridavanje važnosti pjesnicima i književnicima

Jedan historičar književnosti, osmanlijskog porijekla, ističe da je sultan Muhammed Fatih bio čuvar književnosti i slavni pjesnik. Kaže, vladao je trideset godina, a bile su to godine blagoslova, blagostanja i napretka. Bio je poznat po nadimku Ebu Feth (što znači: veliki osvajač), zato što je pokorio dvije velike imperije, osvojio sedam država i zauzeo 200 gradova. Pridavao je veliki značaj znanju i ibadetu, te je zbog toga dobio nadimak Ebul-Hajr (što znači: borac za dobro).⁵³⁶

Muhammed Fatih pridavao je veliku pažnju književnosti uopće, a posebnu pažnju pjesništvu. Imao je običaj družiti se s pjesnicima, i mnogi od njih bili su njegovi veziri: Ahmed-paša Mahmut, Mahmut-paša, Kasim-paša el-Džezeri.⁵³⁷ U palačama sultana Fatiha bilo je 30 pjesnika i svi su dobijali mjesečnu plaću po 1000 srebrenjaka. Nakon ovolikog zalaganja za književnost i poeziju, sasvim je logično da ga pjesnici opjevaju i pohvale u svojim pjesmama i kasidama, jer ih je podsticao na znanje i plemenito se ophodio prema njima. Muhammed Fatih zabranjivao je pjesnicima neurednost, recitovanje vulgarnih stihova, razvrat. Oni koji bi to uradili, kažnjavani su zatvorom, ili bi bili odstranjeni iz palače.⁵³⁸

Pridavanje pažnje prevođenju

Veoma dobro poznavao je grčki jezik. Iz želje da u svom narodu podigne

⁵³⁵ *El-Bedrut-Talia*, 1/41.

⁵³⁶ *El-Usmanijune fit-tarihi vel-hadara*, str. 247.

⁵³⁷ *Ibid*, str. 247.

⁵³⁸ Vidjeti: Muhammed Fatih, str. 393.

nivo kulture i stvaralaštvo, naredio je da se mnoga djela s grčkog, latinskog, arapskog i perzijskog jezika prevedu na turski jezik. Između ostalih, tu su sljedeće djela: *Mešahirur-ridžal*, autora Blutarka, na arapski je prevedena knjiga *Et-Tasrifu fit-tibb*, autora Ebul-Kasima ez-Zehravija, poznatog doktora iz Endelusa (današnja Španija), knjiga u kojoj je nacrtana oprema za operaciju i stanja pacijenta za vrijeme operacije.

Kada je pronađena Betlimusova knjiga iz oblasti geografije, uz koju se nalazila i geografska karta, Muhammed ju je dobro prostudirao, zajedno s biznatijskim učenjakom Džordžom Emirotzusom, zatim je zatražio od njega i njegova sina, koji je poznavao biznatijski i arapski jezik, da tu knjigu prevedu na arapski jezik i da ponovo nacrtaju geografsku kartu na kojoj će biti sva imena na arapskom i biznatijskom jeziku. Za taj je poduhvat izdvojio veliku sumu novca. Zatim, kada god bi poznati matematičar i astronom Ali Kušču napisao neku knjigu na perzijskom, dao bi je prevesti na arapski jezik, a zatim bi je poklonio sultanu Muhammedu Fatihu.

Sultan je izuzetnu pažnju posvećivao arapskom jeziku, jer je to jezik Kur'ana i jezik znanosti, veoma rasprostranjen u to vrijeme. Tome najbolje svjedoči slučaj kada je Fatih zatražio od učitelja osmogodišnjih škola sakupljanje šest najpoznatijih djela iz arapskog jezika: *Es-Sihah*, *Et-Tekmila*, *El-Kamus* itd. Sultan Muhammed pomagao je prevođenje i pisanje tako što je otvarao javne biblioteke. A na njegovom dvoru otvorena je posebna biblioteka. U njoj su se nalazile manje poznate knjige i one o rijetkim znanostima. Za bibliotekara je odredio šejha Lutfija. U ovoj biblioteci nalazilo se 12 000 tomova onda kada je izgorjela, 1465. godine. Profesor Dizman kaže da je ona bila svojevrsan naučni preokret.⁵³⁹

Podizanje naselja i bolnica

Bio je zanesen izgradnjom džamija, instituta, dvoraca, bolnica, konačišta, javnih kupatila, velikih pijaca i parkova. U grad je doveo vodu uz pomoć posebnih cijevi. Podsticao je vezire i imućne na otvaranje dućana, pravljenje javnih kupatila i podizanje drugih ustanova, koje će gradovima dati poseban izgled i ljepotu. Posebnu pažnju posvetio je glavnom gradu države, Istanbulu, u želji da on bude jedan od najljepših gradova na svijetu, u kojem će se izučavati svaka nauka i svaka disciplina. Za vrijeme sultana

⁵³⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 396.

Muhammeda gradnja je bila veoma rasprostranjena, a posebnu je pažnju posvetio izgradnji ambulanti u kojima će vladati poseban način rada i koje će odisati ljepotom. U svakoj ambulanti nalazio se po jedan stručni doktor, a kasnije dvojica, bez obzira na porijeklo. Za pomagače imali su oftamologa, hirurga, apotekara i nekoliko tehničara. Sve osoblje bolnice moralo je biti ljubazno i prijatno. Doktori su obilazili pacijente dvaput dnevno, a lijekovi su se koristili samo uz recept. Kuhar bolnice morao je praviti hranu koja odgovara bolesnicima, i to je bio uvjet njegovog rada u bolnici. Sva liječenja i lijekovi u bolnici bili su besplatni, njima se mogao liječiti ko god je htio, bez obzira na porijeklo i vjeru.⁵⁴⁰

Trgovina i industrija

Sultan Muhammed Fatih veliku je pažnju pridavao trgovini i industriji, ulažući golemi trud u njihovo unapređenje. U tome se krije strategija njegova oca i djedova, koji su uvijek bili spremni pokrenuti trgovinu i proizvodnju među svojim podanicima. Otuda su mnogi veliki gradovi zaživjeli onda kada su u njih došle Osmanlije, oslobađajući ih raznih oblika ugnjetavanja koje su doživjeli od Bizantinaca, koji su ih samo sputavali, rušili i bili prepreka njihovom razvoju i napretku. Osmanlije su bile poznate na svjetskom tržištu. Koristile su se kopnenim i morskim putevima za trgovinu. Stari su putevi popravljeni i opremljeni, pa je to olakšalo trgovinu u svim dijelovima zemlje. Mnoge zemlje bile su prisiljene otvoriti luke osmanlijskom stanovništvu, da nauče način trgovanja zastupljen na teritoriji kojom vladaju Osmanlije. Politika koju su sprovodile Osmanlije u trgovini i proizvodnji ostavila je lijepe tragove na državu: izobilje, lahkoća življenja u svim dijelovima države... Štaviše, u Carstvu je kao valuta uvedeno zlato posebne vrijednosti.⁵⁴¹ Država nije zapostavila izgradnju fabrika i postrojenja za proizvodnju naoružanja i opreme. Sagrađene su kule i utvrđenja u mjestima od vojnog i strateškog značaja.⁵⁴²

Uređenje administracije

Radio je na unapređenju države. Zbog toga je donio određene zakone

⁵⁴⁰ Vidjeti: ibid, str. 413.

⁵⁴¹ Vidjeti: ibid, str. 414.

⁵⁴² Vidjeti: ibid, str. 410.

kako bi mogao urediti postojeću administraciju. A svi ti zakoni bili su u skladu sa Šerijatom. Odredio je posebnu skupinu učenjaka koji će nadgledati donošenje ustava, osnovu po kojoj će se postupati u državi. Ustav se sastojao iz tri načela. Prvi se odnosio na uposlenike u državi, drugi na običaje i treći na zvanične datume koje sultan slavi. Ustav je sadržavao određene kazneno-popravne mjere. U njemu jasno stoji da je država ustrojena na islamski način, i da zakoni važe za sve podanike, bez obzira na porijeklo i naciju.⁵⁴³

Sultan Muhammed zalagao se i za donošenje zakona o odnosu prema podanicima nemuslimanima, i njihovom odnosu prema drugim muslimanima. Pravednost je postojala među svim stanovnicima. Nad onima koji budu uhvaćeni u krađi, kao i nad razbojnicima, sprovodile su se šerijatske kazne. Zbog toga su širom države vladali mir i sigurnost.

Sultan Muhammed zadržao je ustav prema kojem se postupalo u provincijama za vrijeme njegovih predaka, ali je u njega unio neke izmjene i dopune, shodno vremenu u kojem je živio i prilikama u kojim se nalazila njegova država. Država je bila podijeljena na velike pokrajine (vilajete) kojima je upravljao glavni namjesnik, a koji je nosio nadimak beglerbeg, i na manje pokrajine kojima je upravljao sporedni namjesnik, a on je nosio nadimak sandžak-beg. Oba namjesnika istovremeno su bila odgovorna za administraciju grada i za vojsku. Sultan je Fatih nekim slavenskim pokrajinama dopustio određen oblik samostalnosti unutar države. Tim su pokrajinama upravljali njihovi namjesnici, ali su slijedili upute države i sprovodili sultanova naređenja. A kada bi se oglašili ili pak pokušali podići ustanak protiv osmanlijske države, tada bi ih sultan smijenio.

Kada bi država oglasila džihad i pozvala glavnog i sporednog namjesnika, oni su bili obavezni odazvati se pozivu i u potpunosti opremiti vojsku, shodno pravilniku Carstva. Opremanje jednog ratnika iznosilo je 5000 akči, a ako bi željeli 500 000 akči, morali bi učestovati sa stotinu ratnika⁵⁴⁴. Vojska pokrajina sastojala se iz pješadije i konjice. Pješadija je bila pod komandom bašvatul-vilajat i bekvatul-elvije.⁵⁴⁵

⁵⁴³ Vidjeti: *Sultan Muhammed Fatih*, str. 154.

⁵⁴⁴ Onaj timarnik ili spahija koji je imao prihod od timara do 3000 akči u Rumeliji bio je dužan slati jednog džebeliju ili ratnika pod punom opremom u rat, dok je u Anadoliji taj iznos bio do 6000 akči.

⁵⁴⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 155.

Muhammed Fatih pokrenuo je otpuštanje starih i nesposobnih radnika. Ostavio je samo sposobne, i to dovoljan broj. Za primanje radnika, savjetnika i vladara osnova je bila sposobnost. Uredio je finansije i donio posebna pravila za porez. Kažnjavao je poreznike za nemarljivost; zbog njih je država imala velike gubitke. Muhammed Fatih je u administaciji potencirao na dvije stvari: sposobnost i moć, jer bez toga nema napretka u politici i u ratovanju.⁵⁴⁶

Briga o armiji i mornarici

Vojska je bila ustrojena još od vremena sultana Orhana. Nakon njega, svi su vladari pokušali usavršiti organizaciju vojske, a posebno sultan Muhammed, koji je tome posvetio veliku pažnju. Za njega je vojska bila temelj države i njen najvažniji faktor. Ustrojio je vojsku po novim principima. Svaka je četa imala agu koji je njome komandovao. Janjičari su u tome imali određene prednosti u odnosu na druge komandante. Aga je dobijao zapovijesti od glavnog štaba koji je sultan Muhammed Fatih učinio glavnom komandom vojske.

U to vrijeme osmanlijska se vojska isticala velikom snagom i sastojala se od velikog broja vojnika i od raznih kategorija. Sultan je napravio posebne fabrike za proizvodnju svega što je potrebno vojsci: odjeća, štitovi, sedla..., te fabrike za proizvodnju naoružanja i municije. Podigao je kule i tvrđave na mjestima od velikog vojnog i strateškog značaja. U njima je bila vojska raznih profila: pješadija, konjica, tobdžije i njihovi pomoćnici, i bila je ustrojena po najvišim tadašnjim standardima. Vojska je na ratište nosila sve što je bilo potrebno: gorivo, hranu, sijeno (za životinje) i municiju. Uz vojsku je bila posebna skupina vojnika koji su se zvali *lagumdžije-mineri*, a čiji je zadatak bio kopanje podzemnih tunela oko tvrđava (koje su htjeli osloboditi) i njihovo miniranje. Zatim, s vojskom su bile i vodonoše radi snabdijevanja vojske vodom. Vojni univerzitet za vrijeme Muhammeda Fatiha toliko je uznapredovao, da je neprestano davao generacije inženjera, doktora, veterinara, matematičara, geometara... Također, u pratnji vojske bili su posebni stručnjaci, zbog kojih su Osmanlije postale jako poznate po disciplini i preciznosti.⁵⁴⁷

⁵⁴⁶ Vidjeti: ibid, str. 406-407.

⁵⁴⁷ Vidjeti: ibid, str. 162.

Muhammed Fatih zalagao se za usavršavanje kopnene vojske i mornarice koja je imala veliki značaj, a posebno nakon osvajanja Kostantinopola. Mornarica je odigrala veliku ulogu u njegovom opsjedanju, praveći obruč zajedno s kopnenim snagama. Nakon oslobađanja Kostantinopola, javlja se veća želja za morskim naoružanjem. Ne prođe mnogo vremena, a osmanlijska mornarica preuze kontrolu nad dva mora, Crnim i Bijelim morem. Kada čitamo knjigu *Hakaikul-ahbar an duvelil-bihar* (Istinite vijesti o primorskim državama), koju je napisao Ismail Serhenek, primjećujemo da je sultan Muhammed Fatih dao veliki doprinos osmanlijskoj mornarici. Koliki je bio taj njegov doprinos, slobodno se može kazati da je on ujedno i njen utemeljitelj. Mnoga je iskustva preuzeo od država koje su u to vrijeme bile poznate po proizvodnji brodova, kao Italija, Venecija i Đenova, najveće primorske države u to vrijeme.⁵⁴⁸ Kada je u Sejubu pronađen ogroman brod – a rijetkost je bilo naći takav – sultan je naredio da se napravi brod iste veličine i da se još više uljepša.⁵⁴⁹

Osmanlijski brodovi bili su opremljeni izvidnicama koje su pratile njegovo kretanje. Postojala je i posebna skupina koja se zvala *tafetul-azb*, čiji je broj iznosio približno 3000 mornara. Vojsku su sačinjavali: kapetan broda, kormilari, činovnici i mornari.⁵⁵⁰

Pravednost

Širenje pravde među ljudima bila je obaveza koju su na se preuzeli osmanlijski vladari. Sultan Muhammed Fatih u tome se nije nimalo razlikovao od svojih predaka. Mnogo je bio zaokupljen uspostavljanjem pravde među ljudima, u svim dijelovima teritorije kojom je vladao. Da bi se uvjerio u postojanje pravde, sultan je s vremena na vrijeme slao neke kršćanske svećenike kojima je davao poseban dopis, s kojim bi oni imali dopuštenje obići sve dijelove zemlje i uvjeriti se u kvalitet vlasti, odnosno postojanje pravde među podanicima. Glasnici koji su odnosili te dopise, imali su punu slobodu da zapišu sve što vide, a zatim bi to odnosili sultanu.

U izvještajima koje su pisali kršćani stajalo je: „Vladari su dobri, među ljudima vlada pravda i nema rasne diskriminacije.” Kada bi krenuo u pohod,

⁵⁴⁸ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 411.

⁵⁴⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 411.

⁵⁵⁰ Vidjeti: *Sultan Muhammed el-Fatih*, str. 162.

sultan bi odsjeo u nekim mjestima, razapeo šator u koji je mogao svako ući i iznijeti svoj problem ili nepravdu, ako mu je eventualno učinjena.

U potpunosti je bio svjestan činjenice da su učenjaci i pravnici ti koji najbolje znaju šta je praveda jer su oni najpravedniji ljudi. Oni su za državu što je srce za tijelo; ako oni budu dobri, i država će biti dobra. Isto tako, sultan je uvažavao kadije. I nije bilo dovoljno da kadije znaju Šerijat da ostanu na položaju, nego su morali biti voljeni i cijenjeni među svijetom. Država je snosila sve njihove troškove, s ciljem da ne zavlada mito. Sultan Muhammed pružio im je sve ugodnosti i dao im visok položaj.⁵⁵¹

U nekim historijskim djelima stoji da je neki mladić činio nered u mjestu Edirna, pa je kadija poslao nekoliko ljudi da ga spriječe u tome, ali uzalud. Tada je kadija osobno otišao tom mladiću pa se on suprotstavio kadiji i istukao ga. Kada je za to čuo, sultana obuze srdžba i naredi da se mladić ubije zbog toga. Nekoliko je vezira molilo sultana Fatiha da odustane od te namjere, ali sultan je odbio njihovo zauzimanje. Tada su zatražili od učenjaka Muhjuddina Muhammeda da izglati slučaj, međutim, sultan je odbio i njegovo zauzimanje. Tada mu Muhjuddin reče: "Kada je kadija iz srdžbe napustio sudnicu i otišao mladiću, izgubio je položaj kadije i na taj način Šerijat nije obezvrjeđen. Nije ti dopušteno ubiti mladića!" Na to je sultan ušutio. Nakon toga, mladić je došao u Kostantinopol pa su ga veziri uveli sultanu Fatihi kako bi mu mladić poljubio ruku u znak zahvalnosti što mu je oprostio. Tada je sultan uzeo veliki štap i dobro ga izmlatio, pa je prijestupnik od siline udaraca bolovao četiri mjeseca. Nakon što je ozdravio, mladić je postao vezir sultanu Bajazitu Hanu, a njegovo je ime Davud-paša. Često je upućivao dovu za sultana Muhammeda Fatiha, govoreći: "Ovu mi je pronicljivost donio sultanov štap."⁵⁵²

I pored toga što je bio zaokupljen džihadom i osvajanjima, sultan Fatih budno je pratio situaciju u državi, i u tome mu je mnogo pomoglo to što mu je Allah dao veliku mudrost, znanje, jaku moć pamćenja i snažno tijelo. Često je izlazio noću da vidi šta podanici rade i lično čuje njihove žalbe.⁵⁵³ Upoznavanje ljudi i njihovih prilika sultan je vršio putem Vijeća sigurnosti, koje je prikupljalo podatke i informacije važne za sultana, a zatim mu ih prosljeđivalo. On je želio da u svakom momentu zna u kakvom se stanju

⁵⁵¹ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 409.

⁵⁵² Vidjeti: *ibid*, str. 409.

⁵⁵³ Vidjeti: *ibid*, str. 410.

stanovništvo nalazi, da je upoznat sa stvarima koje ih se tiču, tražeći da se iznesu svi propusti, pojedinaca i zajednice. To je sultan Muhammed Fatih preuzeo iz postupka Sulejmana, alejhis-selam, o kojem Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ﴾

„I on izvrši smotru ptica...”⁵⁵⁴, a sve zbog situacije koju nalaže vlast, vodeći brigu o svakom njenom dijelu, o svakoj osobi, posebno o slabima i nejakima.⁵⁵⁵

⁵⁵⁴ Prijevod značenja En-Neml, 20.

⁵⁵⁵ Vidjeti: *Tefsirul-Kurtubi*, 13/ 177.

7. poglavlje

Sultanova oporuka sinu

Sultan Muhammed Fatih na smrtnoj je postelji ostavio oporuku sinu, koja najbolje govori o njegovim životnim nazorima i uvjerenjima. Ona također govori o svim vrlinama u koje je sultan Fatih vjerovao, želeći da i vladari koji dođu poslije njega, krenu tim stazama.

U oporuci stoji: „Ja ću uskoro umrijeti, ali nisam zbog toga tužan, jer ja iza sebe ostavljam nasljednika kao što si ti. Budi dobar, i pravedan, i milostiv! Pruži svojim podanicima zaštitu, bez pravljenja razlike među njima! Zalaži se za širenje islama jer je to obaveza onih kojima je data vlast na Zemlji! Neka ti vjera bude na prvom mjestu, i nemoj u tome posustati! Nemoj odgovorna mjesta povjeravati onima koji ne vode računa o vjeri, koji čine razvrat i ne sustežu se od velikih grijeha! Kloni se novotarija, i kloni se onih koji na njih navraćaju! Širi granice države borbom na Allahovom putu i dobro pazi na cjelovitost državne blagajne muslimana (bejtul-mal)! Definitivno se sustegni od imetka svojih podanika, osim s pravom i dopuštenjem islama! Osiguraj nemoćnima opskrbu i budi milostiv prema nevoljnicima! S obzirom na to da su učenjaci glavna snaga određene države, budi u njihovoj blizini i bodri ih, a kada čuješ za učenog u nekoj drugoj zemlji, pozovi ga sebi i daruj ga imetkom! Nemoj dopustiti da te zavede bogatstvo i snaga armije, i da udaljiš učenjake od sebe! Čuvaj se naklonosti onome što je u suprotnosti sa Šerijatom! Vjera je naš cilj, uputa je naš put, to nam je donijelo pobjedu. Usvoji od mene sljedeće: zatekao sam ovu zemlju veličine mrava, pa mi je Uzvišeni Allah dao ove velike blagodati, zato, slijedi moj put, radi na tome da ovoj vjeri doneseš ponos, a njenim sljedbenicima ugled, i ne troši državni imetak u igru i razonodu, uzmi samo onoliko koliko je potrebno, u protivnom, krenuo si prijekim putem u propast.“⁵⁵⁶

Budi dobar, i pravedan, i milostiv

Navedeni savjet zapravo je poziv u osobine kojima se Muhammed Fatih

⁵⁵⁶ Vidjeti: *Sultan Muhammed Fatih*, str. 171-172.

odnosio prema kršćanima koji su postali dio Osmanskog carstva. Kada je oslobodio Kostantinopol, sultan je u njemu vodio islamski rat u kojem se „ne ruše svetinje, ne ubijaju djeca, starci i žene, ne pale usjevi, ne siječe drveće, ne masakriraju ljudi, ubijaju se samo oni koji nose oružje i bore se protiv muslimana”.⁵⁵⁷ Muhammed Fatih, koji je svoju akidu, islam i način ratovanja protiv Bizantinaca crpio iz Ebu Bekrovog, radijallahu anhu, života. Govorio je svojim vojnicima: „Ne varajte, ne zastranjajte, ne izdajte, ne masakrirajte, ne ubijajte djecu, ne ubijajte starce, ne ubijajte žene, ne sijecite palme i ne palite ih, ne posijecajte drveće koje na sebi ima plodove, ne koljite ovce niti kamile, osim s namjerom da ih pojedete. Zatim, naći ćete ljude koji su se povukli u svetišta, pa ih ostavite na onome čemu su se posvetili. Pođite s Allahovim imenom!”⁵⁵⁸

Kada je Muhammed Fatih ušao u centar glavnog grada Bizantije, pokazao je kršćansko-zapadnom svijetu šta znači pravednost i milost, postao je ponos osmanlijske historije.

Osmanlijska je država slijedila pravila islama, iz kojeg je preuzela pravednost i milost prema ljudima. O pravednosti Osmanlija i njihovoj milosti prema zajednicama kojima su vladali, Abdurrahman Azam kaže: „Neki ljudi misle da za vrijeme vladavine velikog carstva, osmanlijske države, nisu postojali pravednost i milosrđe, a to je velika greška, to je suprotno dokazima i činjenicama. Osobno sam čuo o pravednosti u Besarabiji, koja se nalazi u Rumuniji, na obalama rijeke Denestis. Rečeno mi je: 'Neki zemljoradnici u ovim dalekim dijelovima osmanlijske vlasti još pričaju o milosti i pravednosti Turaka. Dokaz više jeste činjenica da je pravednost bestraga iščezla odlaskom Turaka iz zemlje.' Primijetio sam da u Bolonji, Rumuniji i nekim dijelovima Balkana, kada sam posjetio ta mjesta, postoje spisi koji govore da u dušama tih ljudi još postoji poštovanje prema Turcima, koji su bili pravedni i milostivi. 1918. godine boravio sam u Beču, tada mi je preneseno da se Bolonjani raduju dolasku osmanlijske vojske u Galiciju kao ispomoć Austrijancima.”⁵⁵⁹ Pravda i milost jesu dvije stvari koje su omogućile Osmanlijama da zavladaju Evropom. Pravda i milost narode Evrope oslobodili su od barbarstva i okrutnosti, i na taj su način došli do spoznaje šta je jednakost i tolerancija. Dovoljno je znati samo to da su neke

⁵⁵⁷ *El-Meseletuš-šerkijja*, autora Mahmuda Sabita eš-šazilija, str. 104.

⁵⁵⁸ *Ibid*, str. 106.

⁵⁵⁹ *Er-Risaletul-halida*, str. 22-24.

skupine postajale robovi na najgnusnije načine, što je u to vrijeme bio zakonik koji je vladao centralnom i južnom Evropom, sve dok ta područja nisu zauzele Osmanlije. Zatim, postojali su ugovori između Moldavije, Bolonje i Mađarske koji su nalagali da se preda svaki seljak koji napusti ranč svoga gazde i ode u neku od tih zemalja; rančevi su prodavani zajedno sa stokom i ljudima koji su na njima radili.

U Evropu dolaze Osmalijske, koje u svojim prsima nose osjećaj samilosti, onako kako je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, želio da budu gazije. Turci nisu imali veću vojsku i opremu od drugih koje su pokorili, ali su ipak stigli do Beča. Zahvaljujući milosti koju su imali, savladali su sve teškoće brdâ, morâ i dolina, kao što su Arapi lahko osvojili Afriku i Aziju.⁵⁶⁰

Muhammed Fatih kročio je putem pravde i milosti, što je oporučio i svojim unucima, jer je to put koji predstavlja originalni islam.

Pruži svojim podanicima zaštitu, bez pravljenja razlike među njima

Na tome se sultan Muhammed Fatih mnogo zalagao. Trudio se zaštititi sve svoje podanike, bez obzira jesu li muslimani ili kršćani. Lijep prijemjer s tim u vezi jeste slučaj kada su stanovnici otoka Hejus bili dužni 40 000 dukata trgovcu iz Galte, Francisku Drabiriju. Kada ovaj čovjek nije bio u stanju dobiti svoj novac koji je posudio stanovnicima otoka, u spor se uključio sultan Muhammed Fatih i odlučio ga riješiti, jer je taj trgovac njegov podanik, a država je dužna štititi i čuvati njihove interese. Sultan je na otok poslao nekoliko brodova, pod komandom Hamza-paše, ali su njegovi stanovnici odbili vratiti dug i ubili nekoliko sultanovih vojnika. Tada sultan reče Drabiriju: „Ja ću ti uzeti tvoj dug od stanovnika otoka Hejus, i to duplo, kao krvarinu za moje ubijene vojnike.”⁵⁶¹ Sultan Fatih uputi se prema otoku s brodovima i vojskom kojom je osobno komandovao. U putu je osvojio otok Inus, bez borbe, dok su se otoci Imirus i Samutras požurili predati, otvarajući svoje kapije pred Osmanlijama. I na taj način stanovnici ostrva Hejus bili su primorani vratiti dug Francisku Drabiriji. Sultan je odredio da daju glavarinu u iznosu od 6000 dukata, uz isplatu odštete za

⁵⁶⁰ *El-Meseletuš-šerkijja*, str. 107.

⁵⁶¹ Vidjeti: *Muhammed Fatih*, str. 217.

brodove koje su potopili.⁵⁶² Dakle, zaštita stanovništva i briga o njihovim pravima obaveza je islamske države.

Zalaži se za širenje islama jer je to obaveza onih kojima je data vlast na Zemlji

Kada god je predvodio bitku, sultan Muhammed Fatih imao je na umu da je on pozivač u islam, zato je uvijek bodrio vođe i vojnike da šire vjeru i islamsko vjerovanje. Svakom vojskovođi koji bi osvojio neko mjesto, uputio bi zahvalnicu. Kada je naredio vojskovođi Omeru b. Turhanu da se uputi ka Atini i pripoji je osmanlijskoj državi, Omer je poveo vojsku, i stanovnici tog grada bili su primorani na predaju. Sultan je posjetio grad dvije godine poslije toga i izjavio: "Zar ima nešto veličanstvenije od služenja islamu, kao što radi Ibn Turhan."

Osmanlijska je država posvetila veliku pažnju pozivanju u islam, ostavljajući iza sebe, kada se o tome radi, vidljive tragove u Evropi. Kroz dugi niz stoljeća mnoge islamske zajednice uspjele su sačuvati islam od raznih kršćanskih pritisaka; oni su ih pokušali prevjeriti. Takve zajednice postoje i danas u Bugarskoj, Rumuniji, Albaniji, Grčkoj i Jugoslaviji, a njihov broj iznosi i nekoliko miliona.⁵⁶³

Ovo je Allahova blagodät prema tim zajednicama, a zatim plod dobre politike Osmanlija, koje su ulagale veliki trud da ljude napute na Pravi put i da ih uvedu u islam.

Neka ti vjera bude na prvom mjestu i nemoj u tome posustati

Svi vladari koji su bili prije Muhammeda Fatiha, a i nakon njega, živjeli su islamskim načinom života. Kod svih njih posebno se isticalo duboko vjerovanje u Allaha. Ta ih je snaga vodila prema jasnim vjerskim ciljevima, zbog toga su vodili mnoge vjerske ratove. Najbolje što se moglo čuti od Osmanlija prilikom poziva u džihad jeste parola: "Gazija ili šehid!" Štaviše, utemeljitelj osmanlijske države imao je nadimak gazija: ratnik na Allahovom putu, i to je ujedno bila najveća titula u osmanlijskoj državi. Ovo je zato jer je njihov cilj bio čuvanje islama i podizanje njegove zastave iznad svega.

⁵⁶² Vidjeti: *ibid*, str. 218.

⁵⁶³ *Devletul-usmanijetu – devletul-islamij a*, dr. Abdulaziza eš-šenavija, 1/29-30.

Zbog toga su u osmanlijskoj državi: sultan, narod, vlast, vojska, kultura, zakon, smjer, cilj i sve ostalo imali islamske karakteristike od samog nastanka države i kroz sedam stoljeća, jer su vjeru stavljali na prvo mjesto, ispred svega, u potpunosti je slijedeći. Pozivali su se samo na islam i njegovu kulturu, njihov je dom bio cijela zemlja koju su naseljavali muslimani. Riječ ummet podrazumijevao je narod i vjeru zajedno, i to je bio cilj odgoja u školama, medresama i na univerzitetima. To su bile vrijednosti kojima su podučavani ljudi, tako su učili gradeći na onome što su naučili u mektebima. Svi muslimani upisivani su u knjige rođenih, i u njihovim ličnim kartama stajalo je – musliman, a nije bila napisana nacionalnost: Turčin, Arap, Albanac, Šerakis ili Kurd – bilo je svejedno. Državu je zanimalo je li neko musliman, i to je bilo dovoljno. Osmanlije su svakog muslimana koji se bori na Allahovom putu smatrale svojim junakom, nasljednikom, i kasnije je upisan u historiju, bez obzira o porijeklu i vremenu u kojem je živio. Jedan od njih jeste i mudžahid Abdullah el-Betal, koji je poginuo u bitci Ekrenijun, na području Male Azije 122. godine po Hidžri, za vrijeme emevijske države. Govoreći o događajima koji su se desili 122. godine po Hidžri, imam Et-Taberi zapisao je: „U ovoj su godini ubijeni Abdullah el-Betal i skupina muslimana na teritoriji Bizantinaca.”⁵⁶⁴ Ovog mudžahida Osmanlije smatraju svojim junakom, a između Abdullaha el-Betala i osnivanja osmanlijske države daleki je period od 700 godina, jer osmanlijsku historiju čine junaci muslimani.⁵⁶⁵ Osmanlijski vladari imali su mnoge nadimke i epitete koji su govorili da je njihov najveći cilj i želja – služenje Allahovoj vjeri. Neki od tih nadimaka jesu: sultanul-guzat (vladar ratnika), hadimul-haremejn (sluga dvaju Harema), sultanul-mudžahidin (vladar mudžahida), halifetul-muslimin (halifa muslimana).⁵⁶⁶

Nemoj odgovorna mjesta povjeravati onima koji ne vode računa o vjeri, koji čine razvrat i ne sustežu se od velikih grijeha

Osmanlijski vladari posvetili su veliku pažnju osnivanju univerzitetâ na kojima će se školovati vojni komandanti, a koji će kasnije raditi u državnim institucijama. U te su univerzitete uveli poseban naučno-odgojni plan koji

⁵⁶⁴ Vidjeti drugi tom djela *Tarihut-Taberi*, i to događaji u godini 122. po Hidžri.

⁵⁶⁵ *El-Meseletuš-šerkijja*, str. 57.

⁵⁶⁶ Ibid, str. 65.

će osposobiti vođe, a posebno one unutar vojske. Nastojali su na položaje postavljati sposobne povjerljive inteligentne bogobojazne ljude. Davali su im pokrajine na upravu, vođenje vojske i sudstvo. A od tih istih položaja udaljavali su one koji nisu vodili računa o islamu, koji su činili velike grijeha i razvrat. Evo ovako su postupali prvi vladari osmanlijske države.

Kloni se novotarija, i kloni se onih koji na njih navraćaju

Prvi vladari osmanlijske države kročili su putem ehli-sunneta vel-džemata. Dobro su znali opasnost koju nosi novotarija, kao i opasnost prsnog odnosa s novotarima. Zadovoljili su se Allahovom Knjigom, sunnetom, idžmaom (saglasnosti učenjaka) i idžtihadom najpoznatijih učenjaka. Šerijat, koji su Osmanlije slijedile, osuđuje novotarije:

﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَٰلِكُمْ وَصَّيْتُكُمْ بِهِ ۖ لَكُمْ تَنْقُوتٌ ۝١٥٣﴾

„I doista, ovo je Pravi put moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite, pa da vas odvoje od puta Njegova; eto, to vam On naređuje, da biste se grijeha klonili.“⁵⁶⁷ Također:

﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ۝١٥٤﴾

„Tebe se ništa ne tiču oni koji su vjeru svoju raskomadali i u stranke se podijelili, Allah će se za njih pobrinuti. On će ih o onome što su radili obavijestiti.“⁵⁶⁸ Ibn Atijja zapaža: „Ovaj se ajet odnosi na one koji slijede prohtjeve, novotarije i ono neispravno, te sve one koji zalaze u duboke rasprave i složene razgovore. A sve to vodi u pokliznuće i neispravno vjerovanje.“⁵⁶⁹ U hadisu stoji: „Onaj ko uradi nešto što nije u skladu s našom vjerom, neće mu biti prihvaćeno.“⁵⁷⁰ Huzejfa, radijallahu anhu, kaže: „Ljudi su pitali Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, o dobru, a ja sam ga pitao o zlu, strahujući da me ne snađe. Tako sam upitao: 'Božiji Poslaniče, bili smo u neznaboštvu i zlu, pa nam je Allah dao ovo dobro. Hoće li poslije ovog dobra biti zla?' 'Hoće', odgovori on. 'A hoće li poslije tog zla biti dobra?'

⁵⁶⁷ Prijevod značenja El-En'am, 153.

⁵⁶⁸ Prijevod značenja El-En'am, 159.

⁵⁶⁹ Vidjeti: *Bedrut-temam fi ihtisaril-itisam*, autora Muhammeda El-Džezairija, str. 32.

⁵⁷⁰ Muslim, 3/1344.

preupitah. Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, odgovori: *'Hoće, i bit će u ljudima poremećenost.'* 'U čemu?', upitao sam. On odgovori: *'U ljudima koji će slijediti tuđu praksu i uputu, a ne moju praksu i moju uputu; neke ćeš im postupke odobravati a neke osuđivati.'* Postavio sam isto pitanje: *'Hoće li poslije toga dobra biti zla?'*, na šta odgovori: *'Da, postojat će ljudi koji će stajati na vratima Vatre i u nju pozivati; onoga ko im se odazove gurnut će u nju.'* Zatražio sam: *'Allahov Poslaniče, okarakteriši nam ih!'* On reče: *'Hoću, okarakterisat ću ih. Oni će biti naši sunarodnjaci i našim će jezikom govoriti.'* Upitao sam šta mi preporučuje ako doživim to vrijeme. On reče: *'Budi uz zajednicu muslimana i njihovog vladara.'* 'A ako ne bude zajednice niti vladara?', upitao sam. Na to mi je samo rekao: *'Onda se kloni svih tih frakcija, makar nemao drugog izbora osim da budeš sam samcat i na tome da umreš.'*⁵⁷¹ Ebu Bekr, radijallahu anhu, govorio je: „Dosljedno sam slijedio Resulullahu, sallallahu alejhi ve sellem, u svemu što je on radio bojeći se da ću, ako nešto od toga zanemarim, zalutati.”⁵⁷² Vjera nalaže udaljavanje od novotara i borbu protiv njih, tim prije što se: od novotara ne prima djelo, on gubi Allahovu potporu, proklet je u Šerijatu, novotarija ga samo udaljava od Allaha, gubi pravo na Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, šefat na Sudnjem danu, izvor je neprijateljstva i mržnje među muslimanima, zapostavlja sunnete, doživjet će poniženje na dunjaluku i na ahiretu, bojati se za njega lošeg svršetka na dunjaluku, bit će u skupini onih kojima će pocrnjeti lice na Sudnjem danu, bojati se za njega smutnje...⁵⁷³

I odatle ovo sultanovo upozorenje.

Širi granice države borbom na Allahovom putu

Prvaci Osmanskog carstva granice svoje zemlje širili su džihadom, uvodeći na taj način mir i sigurnost, a uklanjajući sve prijeteće opasnosti. Gradili su jake utvrde (zidine) na granici razdvajanja i nastanjivali ih snažnom vojskom, pa neprijatelji nisu mogli prodrijeti, a što je din-dušmana, opet, onemogućilo da zlostavlja žene, proliva krv muslimana ili pak krv šticećenika države. Sultan Muhammed, a i oni koji su bili prije njega, radili su na tome da ummet učine ummetom džihada. On je izvršavao je

⁵⁷¹ Muslim, poglavlje: *O vođstvu* (1847).

⁵⁷² Vidjeti: *El-Meseletuš-šerkijja*, str. 35.

⁵⁷³ Vidjeti: *ibid*, str. 36-38.

svoju obavezu vodeći džihad protiv nevjernika koji su prkosili islamu, sve dok ne bi prihvatili islam, ili se stavili pod zaštitu muslimana. Osmanlijska zajednica bila je islamska, džihadaska i zajednica pozivanja u islam. Jedinke su pripremane za džihadski život od malih nogu, bile su to precizne i besprijekorne. Osmanlijska vojska ostvarila je velika osvajanja na prostorima Evrope.⁵⁷⁴ Do pojave Sulejmana Veličanstvenog ostvareni su grandiozni osvajački poduhvati koji su zacrtani prije IX stoljeća, a to je razvijanje zastave islama na tvrđavama velikog broja glavnih gradova Evrope, zatim pokoravanje velikog broja država i pokrajina islamskoj vlasti. Islam se proširio toliko da su se muslimanske vojske s istoka i one sa zapada umalo spojile na toj velikoj teritoriji.⁵⁷⁵ Na sedmom kongresu ministara vanjskih poslova islamskih zemalja u Istanbulu, borac za islam, profesor godine Nedžmettin Erbakan⁵⁷⁶ održao je govor u kojem je podsjetio na historiju osmanlijske države: "...Ovaj dvorac, u kojem je Allahovih htijenjem došlo do održavanja ovog velikog islamskog kongresa i na čijim su vratima uklesane sveobuhvatne riječi la ilahe illallah, dvorac je poznatog sultana Muhammeda Fatiha, koji je sultan sagradio nakon što je oslobodio Istanbul. Nemoguće je da ovo mjesto ne bude od historijske važnosti, kada se odavde određeni vremenski period upravljalo islamskim svijetom! Kako da ga ne smatramo našom historijom a iz njega su kretale islamske vojske prema svim dijelovima svijeta, boreći se na Allahovom putu, šireći svjetlo islama, uputu i pravednost ma gdje stigli! Kako da ne bude od historijske važnosti, kada je na ovome kamenu, na kojem je pričvršćen ovaj mikrofoni, bila postavljena zastava islamske vojske, kojoj je zapovijedano da odlazi braniti domove muslimana! Navest ću primjer, a nije jedini. Odluka kojom je naređeno slanje islamskih brodova da spase Indoneziju i Filipine od okupacije holandskih trupa, ovdje je donesena. Isto tako, ovdje su donesene odluke o slanju islamske vojske i brodova da štite Sjevernu Afriku od okupatora. Povrh svega, unutar zidova ove historijske zgrade nalazi se zastava najodabranijeg Allahovog poslanika, Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, zatim njegova haljina, sablja i mnogo drugih stvari koje su mu pripadale."⁵⁷⁷ Država je pridavala veliku pažnju džihadu, zbog toga su

⁵⁷⁴ Vidjeti: *El-Meseletuš-šerkijja*, str. 60.

⁵⁷⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 63.

⁵⁷⁶ Nedžmettin Erbakan, bivši premijer Republike Turske i lider organizacije Milli Goruș.

⁵⁷⁷ *Ibid*, str. 63-65.

pripremali narod i vojsku da sprovedu ono što su počeli džihadom. Na taj način ostvarene su velike koristi za islam i muslimane. Najvažnije od tih koristi jesu sljedeće:

- Uzdizanje muslimana a poniženje nevjernika;
- Ljudi su ulazili u islam u skupinama;⁵⁷⁸
- Ljudi su našli sreću u okrilju islama, njegovoj pravednosti i milosti.

Kako se osmanlijska država odlikovala džihadskim duhom, težili su ostvarenju određenih ciljeva:

- Uspostava Allahovog zakona i islamskog pravilnika u zemlji;
- Suzbijanje nevjerničkog neprijateljstva;
- Otklanjanje nepravde;
- Širenje islama među ljudima.⁵⁷⁹

Dobro pazi na cjelovitost državne blagajne muslimana

Vladari osmanlijske države smatrali su da je njihova država izvršna ustanova kroz koju se ogleda mišljenje ummeta, ustanova koja je zadužena da čuva dobra naroda. Odgovornost države nije samo odbrana i zavođenje reda i sigurnosti, već odgovornost glede čuvanja općih koristi i bejtul-mala, da se ne troši bespotrebno i ne rasipa, zatim vođenje evidencije o prihodima i rashodima. Glavni prihodi bejtul-mala bili su:

- Zekat (koji se dijelio u šerijatske svrhe);
- Uzimanje poreza na državne posjede i skupljanje njihovih prihoda kako bi se trošili na vojsku i razvoj opće infrastrukture.
- Uzimanje glavarine od štćenika islamske državi, a zauzvrat bili su pošteđeni borbe u redovima muslimanima;
- Uzimanje 10 % od robe koja se izvana doprema u državu;
- Zapošljavanje pojedinaca u dobrotvorne svrhe, shodno potrebama države, sve ono što bi zaradili koristilo bi se za potrebe džihada i u ostale dobrotvorne svrhe;
- Iskorištavanje i zaštita izvora toplote, izvora vode, zatim oživljavanje neplodnog zemljišta, i država je u tome imala određen udio koji se koristio

⁵⁷⁸ Vidjeti: *Fikhut-temkini fil-Kur'anil-kerim*, autora Alije Muhammeda Sallabija, str. 369-375.

⁵⁷⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 366-367.

u državne svrhe.⁵⁸⁰ Država je bila obavezna pažljivo pratiti razvoj ekonomije i primjenu šerijatskih propisa u tome.

S tim u vezi, poduzela je sljedeće:

- Precizno su određene mjere za težinu i količinu na koje su se ljudi pozivali na pijacama te su određene osobine dobre i loše robe;
- Zabranjeno je varanje u trgovini, a svi neispravni trgovački ugovori poništavani su;
- U međuljudskim odnosima naređivano je dobro: iskrenost, pravednost, poštivanje dogovora prilikom kupoprodaje, a zabranjivane su nedolične stvari: lažno zaklinjanje prilikom izlaganja robe: "Boga mi, roba je svjež!";
- "Tako mi Allaha, robu sam platio 5 dukata" itd.;
- Zabranjeno je da se sastaju putnici i oni koji lažno kupuju ili prodaju, zabranjena je prevara, zakidanje prilikom trgovine i sve što vodi u neprijateljstvo i mržnju;
- Zabranjeno je prodavanje harama: alkohola, svinjskog mesa, svega čime se igraju hazardne igre te stvari koje su ljudi koristili za zabavu, a koje umrtvljuju srce;
- Zabranjeno je javno rasipanje i raskoš, a podanike je država podsticala na sustezanje od rasipništva i luksuza.⁵⁸¹

Definitivno se sustegni od imetka svojih podanika, osim s pravom i dopuštenjem islama

Zadaća je države sprovođenje šerijatskih odredbi, a Šerijat postoji zato da zaštiti imetak ljudi, koji je osnova njihovog života. Islam je zabranio sve puteve koji vode ka uzimanju imetka bez šerijatom opravdanog razloga:

﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾

„Ne jedite imovinu jadan drugoga na nepošten način...”⁵⁸² Krađa je strogo zabranjena; onome za koga se utvrdi da je ukrao, slijedi kazna za to zlodjelo, shodno ajetu:

﴿ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ ﴾

⁵⁸⁰ Vidjeti: *Iksadijatul-harbi fil-islam*, autora dr. Gazija et-Temama, str. 137.

⁵⁸¹ Vidjeti: *ibid*, str. 138.

⁵⁸² Prijevod značenja El-Bekara, 188.

„Kradljivcu i kradljivici odsijecite ruke njihove, neka im to bude kazna za ono što su učinili i opomena od Allaha!”⁵⁸³ Također, islam zabranjuje poslovanje uz kamatu, koja ugrožava dobrobiti pojedinaca i uništava ekonomiju države:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ (١٣٠)

„O vjernici, ne jedite kamatu...”⁵⁸⁴ Isto tako, zabranjeno je varanje, monopol, pljačkanje, iznuđivanje i druge vrste zloupotrebe imetka, a sve navedeno jeste uzimanje imetka na nepošten način, i to je Allah zabranio.

Osiguraj nemoćnim opskrbu i budi milostiv prema nevoljnicima

Osmanlijski vladari nadmetali su se u pomaganju siromasima, nevoljnicima, putnicima-namjernicima i svakome kome je potrebno dobročinstvo. Kada je o tome riječ, država je nudila velike usluge. Štaviše, vladari i veziri uvakufili su velika dobra za one koji su se posvetili stjecanju znanja, siromašnima, nevoljnicima, udovicama i drugim ugroženim kategorijama. Vakuf je bio okosnica ekonomije u osmanlijskoj državi. Profesor Muhammed Harb zapisao je: „...pa je na univerzitetima u Istanbulu došlo do naučnog procvata... (a univerzitet u osmanlijskom uređenju sastojao se od: fakulteta, škole, biblioteke, studentskog doma, studentske kuhinje, javne kuhinje, javnog kupatila, bolnice i medicinske škole). Primjera radi, Mehmed-paša Sokolović⁵⁸⁵ za taj naučni procvat u Istanbulu uvakufio je 2000 sela koja su se nalazila u tadašnjoj Čehoslovačkoj, a koja su bila pod osmanlijskom upravom. Zatim je Esad-efendija, vojni kadija na Balkanu, dao dva velika vakufa iz kojih su se opremale siromašne djevojke udavače. Osmanlije su posjedovale mnogo raznovrsnih vakufa. Jedan je od njih vakuf – pokućstvo za siromašne porodice. I hranu su dobijali, jer su postojali posebni vakufi za podjelu hrane, a zvali su se vakufski imareti, što znači: vakufi javnih kuhinja. Te su kuhinje dnevno znale podijeliti i rekordnih 20 hiljada besplatnih obroka. Ove su kuhinje postojale u svim provincijama.⁵⁸⁶ Za javnu kuhinju koja se nalazila na univerzitetu Sulejmanija, kaže se da je

⁵⁸³ Prijevod značenja El-Maida, 38.

⁵⁸⁴ Prijevod značenja Alu Imran, 130.

⁵⁸⁵ Mehmeda-paša Sokolović iz Sokolovića kod Rudog, slavni Veliki vezir osmanske države 1565.-1579.

⁵⁸⁶ *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 422.

1586. godine potrošila približno 10 miliona sadašnjih američkih dolara.⁵⁸⁷ Takva je bila politika države, počev od sultana, vezirâ, vođâ – svi su skrbili nemoćne i bili milostivi prema potrebnima.

S obzirom na to da su učenjaci glavna snaga određene države, budi u njihovoj blizini i bodri ih, a kada čuješ za učenog u nekoj drugoj zemlji, pozovi ga sebi i daruj ga imetkom

Sultan Muhammed Fatih posvetio je veliku pažnju raspoređivanju i upošljavanju učenjaka, na svim velikim univerzitetima, koji su odgovarali standardima i bili uređeni na poseban način. Najvažnija zanimanja koja su bila u velikim džamijama jesu: imam, hatib, mujezin, telal. Oni koji su bili predloženi za ove pozive, znanje su stjecali u velikim vjerskim školama u čijem su se podizanju vladari i veziri često nadmetali. Svi vjerski službenici u glavnom gradu države bili su direktno podređeni muftiji, dok je u velikim provincijama muftiju mijenjao vojni kadija; u manjim provincijama imam je direktno izvršavao sve dužnosti, posebno one na selu.

U školama u kojima su obrazovanje stjecali vjerski službenici, postojale su tri kategorije učenika: softa (hodža), i to je prva i najniža kategorija; danišmend, i to odgovara razini alima; muderis (učitelj). Broj softi za vrijeme sultana Murata II iznosio je 90 000, i oni su ti koji su najviše utjecali na stanovništvo.⁵⁸⁸

Muhammed Fatih oživio je titulu šejhul-islam, koju je nosio najveći vjerski autoritet u državi, i ona je, po važnosti, bila odmah iza titule sultana. Sve sudnice i škole bile su pored džamija. Svi vakufi bili su podređeni šejhul-islamu, kao što su mu bili potčinjeni kadije, vojne kadije i muftije. Na početku postojanja osmanlijske države glavni vjerski autoritet bio je vojni kadija, i uvijek je bio s vojskom, u ratu. Zatim je to postao muftija, koji je bio reis svim učenjacima i kadijama za vrijeme sultana Sulejmana Veličanstvenog, pa je muftija dobio titulu šejhul-islama. Vladari su podržavali položaj šejhul-islama, uvijek su se pozivali na njegov autoritet i koristili se njegovim položajem kada god su bili izloženi opasnosti. Ovlasti šejhul-islama bile su tolike da je imao pravo izdati fetvu o smjeni sultana.⁵⁸⁹ Isto

⁵⁸⁷ Ibid, str. 422.

⁵⁸⁸ Vidjeti: *Tarihu devletil-usmanijja*, autora dr. Alije Husejina, str. 405.

⁵⁸⁹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu fit-tarihil-islamil-hadis*, str. 89.

tako, država nije započinjala nijedan rat bez prethodne fetve koju izda šejhul-islam, a u kojoj bi stajalo da ciljevi rata nisu u suprotnosti s vjerom. Zakoni koje donese muftija bili su konačni, nisu se mogli mijenjati. Islamsko tijelo bilo je malehno u samom tijelu države, a ono je okupljalo ešrafe, uglednike iz Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, loze. Vođa ešrafa imao je posebno mjesto u društvu.⁵⁹⁰ Država je odlučila formirati tijelo koje će biti islamskog savjetodavnog karaktera, u želji da se njeni ogranci prošire u društvu, zatim na vojsku i na sve stanovnike države. Oni koji su sačinjavali ovo tijelo postali su: kadije, odnosno muftije, odnosno profesori vjerskih znanosti, odnosno profesori jezika, odnosno odgovorni za vakufe, odnosno skrbnici džamija, odnosno vjerskih i humanitarnih organizacija: Takaja, Espila i dr. Neki iz tog tijela vodili su i po nekoliko četa na front, gdje su, prije borbe moralno pripremali vojsku, u želji da ih duhovno ojačaju. Navodili su im najbolje primjere o uspjesima islamske vojske u početku islama, koji su iz srca Arabijskog poluotoka hrlili prema moru. Išli su na istok, prema Iraku i Iranu; na sjever, prema Šamu i Egiptu, zatim prema sjeveru Afrike, pregazili su Srednje more i dospjeli do Indonezije. Sricali su im kur'anske ajete i hadise o džihadu, o dobrotama pobjede ili šehadeta. Komentarisali su im primjere iz života ashaba, njihovu požrtvovanost zbog koje je islamska vojska uspjela osvojiti najveće utvrde tadašnje Perzije i Bizantije. Zatim oni su ih predvodili u namazu u strahu koji su obavljali na prvim borbenim linijama.⁵⁹¹

Islamski učenjaci koji su vodili ovo tijelo, sultana su doživljavali kao vođu muslimana, kome se mora pokoravati, jer je on njihov predstavnik, a Allah naređuje:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ٥٩٢﴾

„O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim. A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše.”⁵⁹² Bili su uvjerenja da sultan ne zaslužuje pokornost u stvarima koje nisu u okviru Šerijata, jer je pokornost njima, uvjetovana i

⁵⁹⁰ Vidjeti: ibid, str. 89.

⁵⁹¹ *Devletul-usmanijetu – devletul-islamijj a*,1/455-456.

⁵⁹² Prijevod značenja En-Nisa, 59.

proizlilazi iz određene osnove, a nije ona osnova. Na ovo je značenje upozorio Ebu Bekr, prvi pravedni halifa, u prvoj hutbi koju je održao nakon što je izabran za halifu; u njoj je nagovijestio kako će vladati. U toj, poznatoj hutbi stoji sljedeće: „O ljudi, izabran sam za vašeg predstavnika iako nisam najbolji među vama. Ako budem dobar, pomozite me, a ako pogriješim, ispravite me! Pokoravajte mi se dok budem pokoran Allahu i Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. A ako budem nepokoran Allahu i Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, tada niste dužni pokoravati mi se.”⁵⁹³ Ovu konstataciju potvrđuje hadis: „*Nema pokornosti stvorenju u nepokornosti Stvoritelju.*” Svi učenjaci, sa šejhul-islamom na čelu, konsultovali su Šerijat prilikom neslaganja sa sultanom i najvećim činovnicima, i nisu im dopuštali odstupanje od šerijatskih principa.⁵⁹⁴ Narod je uvijek bio na strani učenjaka, hrabro stajući uz njih u svim situacijama, jer su učenjaci imali dvije snage, duhovnu i odgojnu, koje su pokazali radeći kao kadije, muftije, imami, skrbitelji džamija, uspostavljajući vjerska obilježja, vodeći dobrotvorne organizacije, aktivnosti na polju obrazovanja u svim kategorijama, na prvom mjestu, u visokom obrazovanju, na fakultetima, gdje su predavali šerijatske znanosti i akidu. Zbog toga je narod najviše bio uz učenjake, a oni su ih najbolje razumijevali, s njima saosjećali i odazivali im se.⁵⁹⁵

Nemoj dopustiti da te zavede bogatstvo i snaga armije, i da udaljiš učenjake od sebe! Čuvaj se naklonosti što je u suprotnosti sa šerijatom! Vjera je naš cilj, uputa je naš put, to nam je donijelo pobjedu

Sultan Muhammed Fatih upozorava svoga nasljednika da ga ne zanese bogatstvo i vojska, pojašnjavajući mu opasnost u udaljavanju učenjaka i pravnika od vladara. Upozorava ga na to da ne postupa suprotno propisima Šerijata, to je ono zbog čega će pojedinci i čitav ummet živjeti tegobnim životom na dunjaluku, a na Sudnjem danu čeka ih propast i kazna. Tragovi udaljavanja od Allahovog zakona u narodu primjetni su u njihovom vjerskom, društvenom, političkom i ekonomskom životu. Iskušenja će pogađati ljude i smjenjivat će se sve dok ih ne pogode u svim segmentima života:

⁵⁹³ *Devletul-usmanijetu – devletul-islamijja*, 1/460.

⁵⁹⁴ *Ibid*, 1/460.

⁵⁹⁵ *Ibid*, 1/466.

﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ١٦٣ ﴾

„Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naređenju Njegovu, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe.“⁵⁹⁶ Udaljavanje od šerijatskih propisa ima za posljedicu da ljudi postanu zbunjeni, izgube osjećaj, duhovno malaksaju, da ne naređuju dobro, da ne odvrćaju od zla, a tada će ih zadesiti ono što je zadesilo Izraelićane, kada su zapostavili instituciju naređivanja dobra a odvrćanja od zla:

﴿ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ٧٨ ﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ٧٩ ﴾

„Jezikom Davuda i Isaa, sina Merjemina, prokleti su oni od sinova Israilovih koji nisu vjerovali – zato što su se bunili i uvijek granice zla prelazili: jedni druge nisu odvrćali od grešnih postupaka koje su radili. Ružno li je zaista to kako su postupali!“⁵⁹⁷ Svaki narod koji zanemari naređivanje dobra a odvrćanje od zla propast će, kao Izraelićani. U hadisu stoji: „A nije tako! Tako mi Allaha, ili ćete naređivati dobro i odvrćati od zla, i sigurno uzeti za ruku nasilnika pa ga po svaku cijenu upućivati na dobro, ili će Allah okrenuti vaša srca jedan protiv drugih, a zatim vas prokleti kao što je njih prokleo!“⁵⁹⁸

Kada podanici postanu neposlušni, izgube privrženost šerijatskim propisima i počnu postupati suprotno njima, tada će se nad njima obistinili Allahovi zakoni koji su se obistinili nad prijašnjim narodima:

﴿ ذَلِكَ بِأَنَّهُ لَمْ يَكْ مُغْفِرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُفْعِلُوا مَا بَأْنَفْسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ٥٣ ﴾

„To je zato što Allah neće lišiti blagostanja narod kome ga je podario – sve dok se on sam ne promjeni – a Allah sve čuje i sve zna.“⁵⁹⁹ Isto tako, dodatna je posljedica zaustavljanje islamskih osvajanja, pa svijet biva uskraćen mnogih blagodati i uživanja, kako na dunjaluku tako i na ahiretu, a sve, opet, zbog zla, koje vodi u međusobne sukoba muslimana i zbog čega se gubi mnogo života, imetka i skrnavi se čast. Ne samo to, već istovremeno se nevjernici jačaju i povećava se njihova žestina. Zatim, izostaje Allahova

⁵⁹⁶ Prijevod značenja En-Nur, 63.

⁵⁹⁷ Prijevod značenja El-Maida, 78-79.

⁵⁹⁸ Zabilježio Ebu Davud (4670), Kitabul-melahim, poglavlje: El-Emru bil-marufi ven-nehju anil-munker.

⁵⁹⁹ Prijevod značenja El-Enfal, 53.

pomoć muslimanima i islamu, uskraćuje im se postojanost i žive u strahu, neizvjesnosti i neimaštini (pate od gladi), nestaju sela i gradovi i njima ovladavaju neprijatelji, a iskušenja se nastavljaju – sve to pogodilo je osmanlijsku državu neposredno prije njenog pada. U islamu i historiji, Allahov je zakon da, ako griješe oni koji spoznaju Allaha, Allah na njih pošalje one koji Ga nisu spoznali, što se desilo u Endelusu: kršćani su zavlada li muslimanima⁶⁰⁰, ili kao što su učinili židovi, Englezi i Rusi rasparčavajući osmanlijsku državu. Zaista, tajna osmanlijske snage, ponosa i ugleda leži u njihovom pokoravanju Allahu i sprovođenju Allahovih zakona, primjeni Šerijata, džihadu na Allahovom putu i pozivanju u islam. Odatle ovaj Fatihov savjet sinu.

Radi na tome da ovoj vjeri doneseš ponos, a njenim sljedbenicima ugled

Zacijelo, uzdizanje vjere i njena uspostava na Zemlji, imaju lijepe posljedice po narod i državu. Neke od posljedica jesu čišćenje duše od zla, grijeha i navikavanje na dobro, podsticaj na dobro, i to je prepreka da se čine hrđave stvari, duša se na tome preispitava i uvijek se tjera na skrušenost i strah od Allaha. Isto tako, uzdizanje vjere i uspostava Šerijata stvara jednakost između vladara i podanika, u pravima i obavezama, i na taj se način širi pravednost među svim stanovnicima države. Zatim, primjenom Šerijata spušta se blagoslov i uvećavaju se blagodati. Jer ne postoji poseban način da čovjek bude nagrađen za dobro na ahiretu, niti postoji poseban način ostvarenja kvalitetnog života na dunjaluku: to je jedan, isti put. U slijedenju tog puta jeste blagoslov ljudima i blagostanje. A nekada blagoslov bude u neznatnom, ako se lijepo koristi. Od plodova slijedenja Pravog puta jeste izgradnja islamske zajednice ponosne na vjeru i akidu i na sve što proizlazi iz Kur'ana i Hadisa. U tim su izvorima neophodne stvari za izgradnju islamske ličnosti, zajednice, ummeta i islamske države. Od tih plodova jeste i buđenje ambicija, podstrek na stjecanje znanja, naginjanje civilizaciji i napretku, a odbacivanje truhlog života, u svim iskva renim zajednicama, bez obzira ko su i gdje se nalaze.⁶⁰¹ Zaista su ljudi u velikoj potrebi za učenjacima koji će ih podučiti vjeri i odgojiti da budu poslušni

⁶⁰⁰ Vidjeti: *Fikhut-temkini inde devletil-murabitin*, autora Alije Sallabija, str. 167.

⁶⁰¹ Vidjeti: *Tatbikuš-šeriatil-islamijja*, autora Tarikija, str. 60-61.

Allahu. Zato je neophodno da islamske vođe poštuju učenjake, respektuju i cijene, jer oni su ti koji pojašnjavaju ljudima propise islama, oni su ti koji tumače šerijatske tekstove, shodno pravilima islama:

﴿ فَتَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ١٣ ﴾

„Pitajte učene ako vi ne znate.“⁶⁰²

Ne troši državni imetak u igru i razonodu, uzmi samo onoliko koliko je potrebno, u protivnom, krenuo si prijekim putem u propast

Ovaj dio oporuke daje smjernice nasljedniku sultana Muhammeda Fatiha, da bude pravedan i umjeren u trošenju imetka. Ova je oporuka plod razumijevanja umjerenosti kao principa islama. Allah je objavio mnoge ajete u kojima hvali umjerenost, a kudi škrtost, pohlepu, rasipništvo, pretjerivanje i luksuz:

﴿ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ٢٩ ﴾

„Ne drži ruku svoju stisnutu, a ni posve otvorenu – da ne bi prijekor zaslužio i bez ičega ostao.“⁶⁰³ Opisujući vjernike, Allah, dželle šanuhu, kaže:

﴿ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ٦٧ ﴾

„I oni koji, kad udjeljuju, ne rasipaju i ne škrtare, već se u tome drže sredine.“⁶⁰⁴ Sultan Muhammed Fatih držao je da je obaveza vladara i njegove države sustezanje od rasipništva, jer je u tome grijeh i suprotstavljanje Allahu i Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Osmanlijska država, koja je vodila džihad, imala je poseban ekonomski plan za uređenje prihoda ummeta koji su se koristili u ratnim okolnostima, da se tako osiguraju potrebe vojske i naroda. Shodno tome, raniji osmanlijski vladari zabranjivali su rasipništvo i pretjerivanje, podanicima i vlastodršcima. Država je nadgledala opću potrošnju i potrošnju pojedinaca, kako narod ne bi upao u ekonomske probleme, u ratu. To rasipanje imetka bilo je razlogom poraza mnogih naroda. Zato je država poduzela sljedeće:

⁶⁰² Prijevod značenja En-Nahl, 43 i El-Enbija, 7.

⁶⁰³ Prijevod značenja El-Isra, 29.

⁶⁰⁴ Prijevod značenja El-Furkan, 67.

- Nabavku hrane za vojsku i svega neophodnog zajednici, hrane, lijekova itd.;
- Nabavku neophodnih sredstava za preživljavanje u ratu i ekstremnim uvjetima;
- Dopunu iz robnih rezervi, te sopstvenu proizvodnju u skladu s mogućnostima;
- Zabranjivanje monopola i sprečavanje rasta cijena u ratnim okolnostima;
- Pravednu raspodjelu robe i neophodne pomoći kako bi bile jednako zadovoljene potrebe svih građana.⁶⁰⁵

Zaista, sve države koje su se odale luksuzu i zabavi, trošeći imetak u ono za šta nije namijenjen, njihov je kraj bio propast i pad. Luksuz je zaveo neke kasnije osmanlijske vladare pa su zagazili u život grijeha i zabave, provodeći vrijeme u naslađivanju i užicima. To ih je udaljilo od vlasti, koju su predali ženama, a posljedica je bila: slabost vladarâ, gubljenje kontrole u državi i vojsci. Sve to utjecalo je na stanje u državi, slabljenje, a, na kraju, i njen pad.⁶⁰⁶

Smrt sultana Muhammeda Fatiha i njen trag na istok i zapad

U mjesecu rebiul-evelu 886. godine po Hidžri, što odgovara 1481. godini, sultan Muhammed Fatih napustio je Kostantinopol i uputio se u Malu Aziju, gdje je već u mjestu Iskender bila smještena ogromna vojska. Prije nego što je napustio Istanbul njegovo se zdravstveno stanje pogoršalo, ali on na to nije obraćao pažnju, zbog velike ljubavi prema džihadu i stalne želje za ratovanjem. Izašao je s vojskom kojom je osobno zapovijedao, a imao je običaj liječiti bolest zaboravljajući je u bitkama, osim što ga je bolest ovoga puta nadjačala i znatno oslabila, pa je pozvao liječnike. Allahova je odredba bila da mu doktori nisu mogli pomoći, a ni lijekovi. Okružen vojskom, sultan je preselio na ahiret u četvrtak 4. rebiul-evela 887. godine po Hidžri, što odgovara 4. maju 1481. godine, i to u 52. godini života; kao vladar proveo je trideset i nekoliko godina.⁶⁰⁷

Vijest o sultanovoj smrti odjeknula je na istoku i zapadu, i pogodila

⁶⁰⁵ Vidjeti: *Iktisadiyatul-harbi fil-islam*, str. 339.

⁶⁰⁶ Vidjeti: *Devletul-usmanijetu fit-tarihil-islami*, str. 94.

⁶⁰⁷ Vidjeti: Muhammed Fatih, str. 372.

muslimane, a mnogo obradovala kršćane, pa su u Rodosu obavili obred zahvale, jer su spašeni od strašnog neprijatelja.⁶⁰⁸ U to vrijeme osmanlijska je vojska stigla do juga Italije, u namjeri da osvoji Italiju i pripoji je osmanlijskoj državi, ali vijest o sultanovoj smrti pogodi ih i izazva veliku tugu i duboki žal. Ta je vijest Osmanlije na potpisivanje sporazumada sklope sporazum s vladarom Napolija, kako bi spasili živote i opremu. Sporazum je potpisan, ali ga kršćani nisu ispoštovali, već su zarobili nekoliko vojnika koji su bili na začelju vojske i vezali ih u željezne okove.⁶⁰⁹

Kada je vijest o sultanovoj smrti stigla u Rim, papa se obradovao i naredio da se otvore sve crkve i u njima obave obredi i priredi veselje. Povorke su zakrčile ulice i puteve, pjevajući pjesme o pobjedi i veselju, udarajući u bubnjeve; veselje u Rimu trajalo je tri dana.⁶¹⁰ Smrću Muhammeda Fatiha kršćanstvo se oslobodilo najveće prijeteće mu opasnosti.⁶¹¹

Niko nije znao u kojem pravcu je krenuo sultan Muhammed Fatih sa svojom vojskom, pretpostavke su bile različite. Da li je htio osvojiti ostvo Rodos, a koje se suprotstavilo njegovom vojskovođi Mesih-paši, ili se želio sastati s vojskom koja se nalazila na jugu Italije kako bi osobno napredovao prema Rimu, pa prema sjeveru Italije i, naposljetku, prema Francuskoj i Španiji – bila je velika tajna koju je sultan Fatih zadržao za sebe, koju nikome nije povjerio; nju je smrt zasvagda sakrila.⁶¹² Sultan Fatih imao je običaj skrivati namjere i tajiti pravac kretanja, ostavljajući tako neprijatelje u nedoumici i neznanju, pa nijedan nevjernik nije znao kada će uslijediti napad. Tako bi uslijedila brza operacija koja neprijatelju nije davala mogućnost da se pripremi.⁶¹³ Štaviše, jednom je prilikom, na pitanje vojskovođa gdje je naumio s vojskom, sultan Fatih odgovorio: "Kada bi i jedna dlaka u mojoj glavi znala u kojem se pravcu krećem, ja bih je isčupao i spalio ..."⁶¹⁴

Sultan Muhammed Fatih imao je cilj osvajanje cijele Italije, a nakon toga

⁶⁰⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 373.

⁶⁰⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 373.

⁶¹⁰ Zapad je govorio: "La grande aquilla e morta - Veliki orao je mrtav".

⁶¹¹ Vidjeti: *ibid*, str. 374.

⁶¹² Vidjeti: *ibid*, str. 377.

⁶¹³ Vidjeti: *ibid*, str. 259.

⁶¹⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 260. To je bilo prilikom pohoda na luku Amastris na Crnom Moru 1461. god.

nastaviti osvajanja prema Francuskoj, Španiji i dalje.⁶¹⁵

Smrt sultana Muhammeda Fatiha ostavila je dubok trag na muslimane u islamskom svijetu. Duboko su za njim žalili i oplakivali ga na mnogim mjestima. Jer su ih divila njegova osvajanja, i jer je uspio povratiti praksu mudžahida prvih generacija, naših dobrih prethodnika.⁶¹⁶

Govoreći o onima koji su umrli 886. godine po Hidžri, o smrti sultana Fatiha, Abdulhajj Imad el-Hanbeli, zapisao je: "On je bio najveći vladar iz Osmanlija, bio je dobar, ugledan, cijenjen, najviše se borio, najviše napredovao, bio je najpostojaniji, najviše se oslanjao na Allaha. Utemeljio je vlast Osmanlija, izradio zakonik bez koga se nije moglo. Imao je najljepše odlike i o njemu su sačuvane najljepše uspomene koje su ispisane na stranicama koje godinama nisu izbrisane. Vodio je bitke u kojima je slamao nevjernike i njihovu ideologiju. A najveća je bitka osvajanje Kostantinopola. Oko njega razmjestio je mnoge brodove, koje je dopremio kopnom i morem, a zatim je, s vojskom i junacima, konjicom i pješadijom, pokrenuo napad. Opsjedanje Kostantinopola bilo je surovo i trajalo je 50 dana. Vršio je veliki pritisak na one unutar tvrđave, nevjernike i razvratnike, na koje je digao oružje. Obučeni u duge štitove, srušili su vrata kršćanstva i njegovu potporu. Nakon mnogo pokušaja i velike postojanosti i sabura, Allah mu je dao izlaz, spustili su se meleki, donoseći pomoć od Allaha i skoru pobjedu. Istanbul je osvojio nakon pedesetak dana opsade, u srijedu 20. džumadel-uhraa 857. godine po hidžri. Klanjao je džuma-namaz u najvećoj kršćanskoj crkvi Aja Sofija. Aja Sofija je kupola slična nebeskom svodu, a svojom čvrstinom slična je piramidama. U Istanbulu je udario temelj znanja, temelj za koji se nije strahovalo da će puknuti. Gradio je škole poput dvoraca, imale su i po osmera vrata, radi lakšeg pristupa. U školstvo je uveo zakone koji su se slagali sa razumom i sa vjerom.

Neka Allah obilno nagradi sultana Fatiha za sve učenike kojim je omogućio naukovanje. On je stjecanje znanja učinio načinom da zadovolje svoje potrebe, jer je u znanju spas od siromaštva. Nakon završenog školovanja, čekala su ih radna mjesta a i unapređenja u ugledne položaje koji su im omogućili sretan život na ovom svijetu i vodili ih konačnoj sreći na ahiretu. Sakupio je, Allah mu se smilovao, najveće učenjake iz raznih

⁶¹⁵ U nekim izvorima bilježi se povik vojske u tim danima: "La ilahe illallah, Muhammed Resulullah, Roma, Roma!!!"

⁶¹⁶ Vidjeti: *Sultan Muhammed el-Fatih*, str. 168.

područja, dajući im sve ugodnosti, lijepo postupajući prema njima, kao što su: Ali el-Kušedži, El-Fadil et-Tusi, Molla Gurani i brojni drugi vjerski autoriteti i dobri ljudi. Zahvaljujući njima, Istanbul je postao centar dunjaluka, grad ponosa i ugleda, okupljao je ljude svih profila. Njegovi su učenjaci sve do danas među najvećim učenjacima islama, njegove zanatlije najinteligentniji ljudi, a namjesnici istanbulske države najveći su uglednici. Rahmetli sultan Muhammed Fatih imao je nebrojene vrijednosti.”⁶¹⁷

Neka Allahova milost, oprost i zadovoljstvo stignu sultana Muhammeda Fatiha, neka je spomen na njega među dobročiniteljima!

⁶¹⁷ *šezeratuz-zeheb*, 7/345.

GLAVA ČETVRTA
MOĆNI VLADARI POSLIJE
MUHAMMEDA FATIHA

1. poglavlje

Sultan Bajazit II

Poslije smrti sultana Muhammeda Fatiha vlast je preuzeo njegov sin Bajazit II (918. godine po Hidžri – 886. godine). Bio je blag, učen i volio je astronomiju. Pomogao se vještim umjetnicima Grcima i Bugarima u poboljšanju mreže puteva i zidina, s ciljem boljeg uvezivanja teritorije.⁶¹⁸

Borba za vlast protiv brata

Princ Džem, u vrijeme kada mu je stigla vijest o smrti svog oca, nalazio se u Bursi. Uspio je uvjeriti njene stanovnike da ga priznaju za sultana osmanlijske države, u pokrajinama koje su mu bile pokorne, pa je, nakon što se ustabilio na prijestolju, poslao izaslanike svome bratu Bajazitu, tražeći potpisivanje mirovnog sporazuma. Predložio mu je da abdicira, a sultan Bajazit to je odbio jer mu je njegov otac oporučio vlast. Princ Džem nije bio zadovoljan time, pa se usprotivio i predložio svome bratu Bajazitu podjelu osmanlijske države na dva dijela: evropski dio Bajazitu, a azijski dio njemu. Bajazit je to odbio, jer bi to značilo cijepanje države koju su njegovi prethodnici brižno gradili i čuvali, stoga je čvrsto odlučio da država ostane jedna cjelina, pod njegovom vlašću. Opremio je veliku vojsku i poveo je u Bursu, te je napao a Džem je pobjegao mamelučkom sultanu Kitbaju, u Egipat.⁶¹⁹ Kitbaj mu je izrazio dobrodošlicu, počastio ga i dao mu potrebna materijalna sredstva, da otputuje s porodicom u Hidžaz i obavi obrede hadža. Kada se vratio iz svete zemalje u Egipat, sultan Bajazit poslao je bratu izaslanika s porukom: "Pošto si obavio vjerske dužnosti na hadžu, zašto se trudiš glede dunjalučkih stvari? Vlast je moja, po Allahovoj odredbi, i zašto se opireš Allahovoj odredbi?" Ovaj mu je odgovorio: "Je li pravedno da živiš udobno i lagodno i dane provodiš u naslađivanju, a da meni bude uskraćeno uživanje i naslada i da se patim?!"⁶²⁰ Džem se potrudio da se poveže s velikašima svojih pristaša u Anadoliji, pa ih je poticao da se suprotstave Bajazitu. I tako je poveo svoje sljedbenike da preotme

⁶¹⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu fit-tarihil-islam-il-hadis*, str. 50.

⁶¹⁹ Vidjeti: *Kijamud-devletil-usmanijja*, str. 57.

⁶²⁰ Vidjeti: *Tarihus-salatini Ali Usman, Jusufa Asafa*, str. 63-65.

prijestolje, ali je bio pobijeđen. Nakon toga je još jednom pokušao, ali je ponovo bio pobijeđen. Džem je potražio utočište na Rodosu, gdje su bili Vitezovi svetog Ivana, sklopio je sporazum s glavnim vitezom, ali je on, izložen pritisku Bajazita, prekršio dogovor, pa je Džem bio pritvoren na poluotoku Rodos. Vitezovi svetog Ivana ovim su opasnim zalogom zaslužili velike privilegije kod Bajazita II, a kod Džemovih pomagača u Kairu također su profitirali. Kada su se domogli velikog imetka, prodali su svoj zalog papi Innocentu VIII. Poslije njegove smrti, Džem je otišao Aleksandru VI, osim što ni on nije zadržavo Džema dugo, jer je ubijen, za šta je optužen Bajazit II, koji se riješio opasnosti svoga brata.⁶²¹

Odnos sultana Bajazita prema Mamelucima

Povele su se borbe između Osmanlija i Mameluka na granicama Šama, ali nisu eruptirale do te mjere da se povede pravi rat među njima. Pa ipak, među njima zavládalo je nepovjerenje, što je dovelo do poteškoća u mirovnim pregovorima između njih, godine 1491. Iako je mamelučkog sultana Kitbaja brinula mogućnost izbijanja rata protiv Osmanlija, zbog svijesti o snazi Osmanlija a i zbog zauzetosti značajnog dijela njegovih snaga u borbi protiv Portugala, sultan Bajazit II raspršio je te njegove strahove kada mu je, 1491. godine, poslao izaslanika s ključevima tvrđava koje su Osmanlije osvojile na granicama. To je mamelučki sultan primio s velikim odobravanjem, pa je odmah oslobodio osmanlijske zarobljenike. Mirovna politika Bajazita II pokazala se uspješnom u mirovnom sporazumu između Osmanlija i Mameluka, 1491. godine. Taj je sporazum trajao do prestanka vlasti sultana Bajazita II, 1512. godine. Ovaj je događaj nedvosmislen pokazatelj da je sultan Bajazit težio mirnom odnosu prema muslimanima.⁶²²

Sultan Bajazit II i zapadna diplomatija

Zastava džihada ostala je razvijena za vrijeme sultana Bajazita, pa su neprijatelji shvatili da se ne mogu suprotstaviti džihadskim snagama vodeći protiv njih klasični rat i tako ostvariti svoje nakane. Zbog toga su pribjegli

⁶²¹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijetu fit-tarihil-islam-il-hadis*, str. 51.

⁶²² Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 66.

podlim metodama koje su koristili pod plaštom diplomatskih veza, u želji da zaraze ummet i unište muslimansko društvo iznutra. Naime, za vladavine sultana Bajazita stigao je prvi ruski ambasador u Istanbul, godine 898. godine po Hidžri – 1492. godine. Dolazak ruskog ambasadora 1492. godine, za vrijeme vladavine moskovskog kneza Ivana, te događaji koji će uslijediti, zaštita i privilegije, koje je knez dao njemu i drugima, otvorilo je vrata neprijateljima islamskog ummeta da razotkriju njegove skrivene slabosti i rade na njegovom uništenju iznutra, a sve nakon slabljenja snage vjerovanja u dušama njegovih sinova. Za vladavine Bajazita II, godine 886. po Hidžri, moskovski knez Ivan III uspio je oteti vlast nad Moskvom iz ruku muslimana, Osmanlija, i počeo je širenje na račun islamske države.⁶²³ Ovo ne znači da je sultan Bajazit zauzeo slab stav prema ovim događanjima, već je država prolazila kroz teška vremena, boreći se protiv neprijatelja islama duž Anadolskog poluotoka i čitave istočne Evrope: Carstvo je time bilo zauzeto.⁶²⁴

Podrška muslimanima Endelusa

Događaji u blizini Pirinejskog poluotoka odvijali su se velikom dinamikom, pa su se Španci počeli uvezivati i ujedinjavati svoje zemlje, otimajući teritoriju od muslimana, pogotovo nakon što su se pokorili vlasti po udaji Izabele, kraljice Kastilje, za Ferdinanda, kralja Aragona. Tada su ujedinjena španska kraljevstva počela, prije pada Granade, uništavati sve islamsko, u cijeloj Španiji, dok se nisu oslobodili i usmjerili svoje nakane na usamljeno islamsko kraljevstvo Granadu, grad koji je bio primjer oslabljene islamske kraljevine.⁶²⁵ Španci su upotrebljavali najžešće tiranske mjere prema muslimanima u pokušaju prevjeravanja i opresije, dok nisu nestali s Pirinejskog poluotoka. Posljedica je bila da su moriskosi⁶²⁶ pobjegli pobunama i ustancima, u najvećem dijelu španskih gradova i onih u kojima su se nalazile muslimanske manjine, pogotovo u Granadi i Valensiji, a te su pobune okrutno bile ugašene od španskih vlasti koje su to iskoristile kao sredstvo širenja odvratnosti i mržnje prema muslimanima. S druge strane, bilo je prirodno da moriskosi očekuju da će ih muslimanski vladari na istoku

⁶²³ *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 49-50.

⁶²⁴ Ibid, str. 50.

⁶²⁵ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine fi inkazil-Endelus*, autora dr. Nebila Abdulhajja, str. 125.

⁶²⁶ Muslimani Arapi koji su ostali u Španiji nakon njenog pada u ruke krstaša.

i zapadu izbaviti, pa su učestali pozivi njihovih delegacija i njihova pisma, gdje se tražilo njihovo izbavljenje iz nepravde, pogotovo one od crkvenih službenika. Također su tražili spas od inkvizitora koji su na Zemlji sijali nered i dopustili sebi raznorazno kažnjavanje i izživljavanja nad muslimanima.⁶²⁷

Vijest o Endelusu doprijela je do istoka, i potresla islamski svijet.⁶²⁸ Najugledniji kralj poslao je papi i kršćanskim kraljevima delegacije da ih podsjetu na to da kršćani koji su pod njegovom vlašću, uživaju slobodu, dok pripadnici njegove vjere, u španskim gradovima bivaju izloženi najgorim vrstama nepravde, i zaprijetio je da će, ako kralj Kastilje i Aragona ne prestane s terorom i istjerivanjem muslimana iz njegovih zemalja, poduzeti odmazdu prema kršćanima; zatražio je trenutno obustavljanje sukoba i obustavljanje otimanja njihovih posjeda. Na tu prijetnju nije odgovorio ni papa ni katolički kraljevi, već su nastavili provoditi svoj plan etničkog čišćenja muslimana Endelusa. Pisma u kojima se uporno tražila pomoć od osmanlijskog sultana ponavljala su se u nedogled, toliko da je sultan dobio pismo sljedeće sadržaja: „Vaša Visosti, dao joj Allah sreću, uzvisio njene riječi, poravnao staze pred njom, učinio ponosnim njene pomagače, a ponizio njene neprijatelje! Visost je naš zaštitnik i stup našeg dina i života, sultan, vladar pomagač, pomagač našeg dina i dunjaluka, sultan islama i muslimana, istrebitelj Allahovih neprijatelja nevjernika, utvrda islama i pomoćnik vjere našeg vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, onaj koji oživljava pravdu, pomoćnik potlačenima, kralj Arapa i nearapa, i Turaka i Dejlama, dao Allah hlada u njegovoj zemlji. On je onaj koji sprovodi sunnete i farzove, vladar kopna i sultan mora, zaštitnik časti i istrebitelj nevjernika, naš zaštitnik i stup, naša utvrda i pomoć, nek mu ne prestaje vlast, nek ima mnogo pomoćnika i čestih pobjeda, da vječno uživa u blagodatima i da bude slavan, držeći u posjedu dobra djela kojima se uvećava velika nagrada na drugom svijetu i lijepa pohvala i pomoć na ovom svijetu. Nek ne prestane njegova čvrsta odluka u vezi sa džihadom protiv neprijatelja vjere, s najboljim smrtnicima, napućeni stazom onih koji su zadobili Allahovo zadovoljstvo i pokornost...”⁶²⁹ A u pismu je bila kasida

⁶²⁷ Vidjeti: *Risaletu muslimi Granatati lis-sultani Sulejmane Abdildželil*, časopis *El-Magribija*, br. 3, str. 38.

⁶²⁸ Vidjeti: *Hulasatu tarihil-Endelus*, šekiba Arslana, str. 213.

⁶²⁹ Vidjeti: *Ezharur-rijad fi ahbarir-Rijad*, imama Telmesanija, 1/109 i 908.

koja hvali osmanlijsku državu i sultana Bajazita; u njoj je molba za opstanak i trajanje Carstva:

*Selam plemeniti, uvijek i iznova,
Posebno selamim svog zaštitnika, najboljeg halifu,
Selam neka je mom zaštitniku, posjedovatelju slave i veličine,
Onome koji je odjenuo nevjernike odjećom poniženja,
Selam neka je onome kome je Allah proširio vlast,
I ojačao ga Svojom pomoći sa svake strane,
Neka je selam mome zaštitniku od njegovog podanika,
Konstantinopol je najbolji grad Carstva,
Neka je selam onome kome je Allah uljepšao vlast,
Vojskom i Turcima, ljudima koji ga štite,
Selam neka vam je, Allah uzdigao vašu snagu,
I uvećao vam vlast nad svakim miletom,
Neka je selam sudiji i potomcima uleme plemnite i časne,
Nek je selam ljudima od dina i bogobožnosti,
I onima od ugleda...*

Potom kasida opisuje stanje muslimana, zločine nad njima i sknavljenje njihove časti, čemu su izloženi zbog pripadnosti islamu:

*Selam nek je na vas od Allahovih robova koji su ostali,
U Endelusu, na zapadu, u usamljenoj zemlji,
Okružuje ih more talasa visokih,
Duboko more, puno tame i nedođina,
Selam neka vam je od robova koje je pogodilo,
Nešto strašno, o, velike li nesreće!
Selam nek vam je od staraca koji su
Uništeni a ponosni su bili,
Selam nek vam je od sestara lica otkrivenih,
Svim nevjernicima, a koja su pokrivena bila,
Nek vam je selam od djevojaka u javnim kućama,
Koje vojnici sile na osamljivanje s njima,
Nek vam je selam od nemoćnih koji su primorani,
Jesti svinjetinu i meso lešine...*

Nakon toga kasida poprima drugačiji oblik, počinje objašnjavati osjećaje muslimana prema osmanlijskoj državi, da bi se nastavila žalba sultanu riječima:

*Ljubimo svi zemlju po kojoj koračate,
I molimo za vas dobro u svakom času,
Produžio Bog vašu vlast i život vaš,
I sačuvao vas od svakog zla i nevolje,
I ojačao vas pomoći i pobjedom nad neprijateljem,
I naselio vas u Kuću Njegovog zadovoljstva i počasti,
Žalimo se tebi, zaštitniče naš, na ono što nas pogodi,
na teškoće, i belaje, i veliku tragediju...*

Onda kasida objašnjava tragediju prevjeravanja:

*Prevareni smo, pokršteni, vjera nam je promijenjena,
Nepravda nam je učinjena, i zlo svako,
A bili smo na vjeri vjerovjesnika Muhammeda,
Borili se protiv krstaša iskreno,
I vidjele su se mnoge stvari u džihadu velike,
Ubijanje, zarobljavanje, pa i glad i pogibja vojnika,
Navališe na nas Rimljani sa svih strana,
Kao poplave velike, skupina poslije skupine,
I navališe na nas kao skakavci zajedno,
Ozbiljno i odlučno sa konjicom i brojnošću,
Pa smo se dugo vremena odupirali njihovoj brojnosti,
I ubijali skupinu iza skupine,
Ali vitezova je njihovih iz sata u sat bivalo sve više,
A vitezova naših sve manje i manje,
Kad oslabismo, naseliše se u zemlju našu,
I nasrtaše na nas, okupirajući grad za gradom,
I dovedoše jedinice velike i mnoge,
Rušeći kapije gradova koje se čuvaše,
I napraviše nam blokade jake,
Mjesecima i danima čvrsto i odlučno,
A kad nam nestade konjice i pješadije,
I ne vidjesmo od naše braće pomoći,*

*I oslabi nam snaga i oslabi nam stanje,
I obuze nas strah od poniženja,
I strah za naše sinove i kćeri,
Da ne budu porobljeni ili ubijeni na način najgori,
Da ne budemo kao oni koji su bili prije nas...*

Potom kasida pojašnjava izbor u ovom stanju: ili prihvatanje nevjerstva, ili hidžru:

*Ostali smo pri našim ezanima i namazima,
I nipošto nećemo napustiti ništa od Šerijata,
Ko je želio od nas da ide, mogao je,
I ponijeti imetka u zemlju sa dolinom,
Ili u neku drugu od mnogobrojnih zemalja,
Pa nam obeća njihov sultan i velikaš:
„Pripada vam ono što imate,
Uživajte u imecima i kućama svojim,
Kao što ste prije živjeli, niko vas uznemiravati neće.”*

Ali dvojica katoličkih kraljeva ne ispuniše obećanje, i poče varanje muslimana:

*Nakon što na snagu stupi ugovor o zaštiti,
Ukaza se vjerolomstvo mnogo,
Iznevjeri sporazum kojim nas je prevario,
I bismo pokršteni silom, na tiranski način,
I popali sve Mushafe naše,
Te ih u balegu i nečistoću baci,
I svaku knjigu što bi o našoj vjeri,
U vatru baci, s izrugom i prijezirom,
I ne ostaviše među nama knjige muslimanske,
Ni Mushafa za čitanje,
A ko je postio i klanjao, kraj se njemu znade:
U vatru ga baciše,
A ko od nas ne dođe na njihovo mjesto kufra,
Pate ga vojnici na najteži način,*

*I udaraju po obrazima, otima mu se imetak,
I on se u tamnicu baca u lošem stanju,
A u ramazanu kvare naš post
jelom i pićem, iznova i iznova...*

I tako su kršćani skrnavili islam i ponižavali muslimane, kvareći njihove ibadete i huleći islam:

*Naređivaše nam da psujemo našeg Poslanika,
I da ne spominjemo Allaha ni u dobru ni u teškoći,
A neke su čuli da Ga spominju,⁶³⁰
Pa ih stiže od njih velika teškoća,
Kazniše ih njihove sudije i odvjetnici,
Udaranjem, globom, tamnicom i poniženjem,
A kome smrt dođe, a ne bude s njim onaj,
Koji ih napominje, ne sahrane ga u dolini,
Već ga ostave u balegi, napuštenog,
Kao mrtva magaraca ili zvijer truhlu...⁶³¹*

Nakon toga, katolički su kraljevi počeli raseljavati muslimansko stanovništvo i mijenjati njihov identitet:

*Naša su imena drugima zamijenjena,
Bez našeg pristanka i želje naše,
A mijenjali su Muhammedovu vjeru,
Vjerom pasa rimskih, najgorih stvorenja,
Za naša imena kad su promijenjena,
Imenima nevjernika, njihovih vođa,
Za naše sinove i kćeri,
Što odlaziše vojnicima svako jutro,
Da ih poduče kufu, laži i izmišljotini,
A oni se ne mogoše tome oduprijeti,*

⁶³⁰ U originalu se navodi spominjanje Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u blagostanju i tegobi, što nije ispravno. Allah je taj koji se jedini priziva i od kojeg se pomoć traži. Stoga je ispravno kako smo ovdje napisali, kao i na drugim mjestima u kasidi. (Op. rec.)

⁶³¹ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijj ineli inkazil-Endelus*, str. 130.

*Za mesdžide ograđene,
Kao smetlišta za nevjernike,
Za bogomolje gdje su obješena,
Zvona u njima kao svjedočanstvo,
Za ove gradove i njihovu ljepotu,
Pomračeni su kufrom, najvećim mrakom,
I postadoše robovima krsta uporišta,
I u njima se sigurnim osjećaju nakon invazije,
I postasmo robovi: nit' zarobljenici, da se otkupimo,
Nit' muslimani koji šehadet donose...*

Kasida nastavlja s molbom sultanu da im pomogne i izbavi ih iz te katastrofe:

*Da oči tvoje vidješe kakvo je stanje naše,
Napunile bi se pune suza,
Ja žalosti naše, ja teškoće u ovome!
Molimo te, zaštitniče, Allahom, našim Gospodarom preklinjemo,
Da razmislite o nama i našem iskušenju,
Nadati se da Gospodar Arša spusti Svoju milost,
Tvoja riječ se sluša, a naredba se izvršiti ima,
I što god kažeš, brzo biva,
A vjera kršćana, pod vašom e vlašću,
I oni koji će im doći u svako seoce,
Pa, tako ti Allaha, zaštitniče, pomozite nam,
Mišljenjem ili riječima prokušanim,
Jer vi ste ljudi od blagodati, slave i časti,
I pomoć ljudima u svakom stanju...*

Muslimani su tražili da sultan Bajazit II posreduje kod pape u Rimu, zbog toga što je vodio mudru politiku u Evropi:

*Pa pitaj papu njihovog, mislim na onog što boravi u Rimu,
Zašto dopustiše pronevjeru emaneta,
Šta im je, što nas napadoše mučki,
A mi ih uznemirili nismo nit' smo počinili zločin,
A istovjernike njihove čuvala je vjera naša,*

*I najbolji vladar, onaj koji emanete ispunjava, poštovani,
 Pa ne izadoše iz svoje vjere i kuća,
 Nit' ih stiže pronevjera nit' im čast bi oskrnavljena,
 A ko se obaveže, potom prekrši svoj ugovor,
 Pa - to je zabranjeno djelo u svakoj vjeri,
 A pogotovo kod vladara, pa to je doista,
 Ružno i monstruozno i nije dopušteno,
 A došlo im je pismo od vas već,
 Pa nisu htjeli da znaju ni za riječ iz njega,
 I ne poveća im osim oholost i smjelost,
 Napadajući na nas sa svih strana...*

Muslimani su ukazali da posredovanje vladara Egipta kod kršćana nije koristilo, samo im je povećalo njihovu osornost:

*A došli su im izaslanici iz Misira,
 I ne stiže do njih ni prevara ni vrijeđanje časti,
 I rekoše: „To su izaslanici od nas, jer smo
 Zadovoljni dinom kufra bez prisile.“
 I navedoše lažni ugovor od onih koji im se pokoravaju,
 A, tako nam Allaha, nismo zadovoljni tim svjedočenjem,
 Slagali su govoreći riječi te,
 Na nas, i najveću su laž iznijeli,
 Međutim, iz straha od ubistva i bojeći se spaljivanja u vatri,
 Rekosmo k'o što rekoše, bez zle namjere,
 a Poslanikova vjera ne prestade među nama,
 Ni tevhid Allahu, u svakom trenutku...*

Nakon toga, muslimani Endelusa podsjetili su sultana Bajazita da, uprkos svemu tome, oni čvrsto slijede islam:

*I, tako nam Allaha, nismo zadovoljni mijenjanjem vjere svoje,
 Nit' onim što oni govore od trojstva,
 A ako tvrde da smo zadovoljni njihovom vjerom,
 Bez uznemiravanja od njih ili zla,
 Pa pitaj slobodnog kako mu porodica osvanu,
 Porobljeni i pobijeni, u poniženju i bijedi,*

*I pitaj Belfika o slučaju njihovu,
Raskomadani su sabljom nakon tuge,
A gošćenje sabljom jeste sječa gostiju,
Tako su uradili i sa stanovnicima Bušre,
I Endreša, vatrom su spaljeni stanovnici njegovi,
Svi zajedno i ostaše ugljenisani...*

Muslimani ponavljaju poziv u pomoć, upućuju ga osmanlijskoj državi, nakon što su izložili svoju žalbu:

*I, evo, mi se, zaštitniče, tebi žalimo,
To je ono što doživjeli smo od najgore skupine,
Možda nam din ostane i naš namaz,
Kao što su nam dali obećanje prije nego su ga pronevjerili,
U protivnom, prognat će nas sve iz njihove zemlje,
S imecima našim na zapad, u kuću prijateljstva,
Progon nam je bolji od ostanka,
Na kufri, u moći bez vjere,
Ovome se nadamo od snage vašeg ugleda,
I od vas se nama ispunjava svaka potreba,
Od vas se nadamo prestanku poteškoća naših,
i lošeg stanja i poniženja,
Jer vi ste, Allahu hvala, naši najbolji vladari, vaš ponos je veći od ponosa
svakog,
Pa, tražimo od Zaštitnika za vas život dug,
U vlasti, i ponosu, i radosti, i blagodatima,
Da naselite zemlje i pomoć protiv neprijatelja i dosta vojske, imetka i
bogatstva,
Potom selam Allahov kažem i milost,
neka je na vas u svakom času...⁶³²*

Ovo je bilo pismo-kasida u kojem su muslimani Endelusa tražili pomoć i izbavljenje tamošnjih vjernika. Sultana Bajazita sprečavale su određene

⁶³² *Risaletu ehlil-džezireti bade-istilai ehlil-kufri ala džemiiha ila sultani Bajazid* (Narodna biblioteka u Alžiru, br. 1620), i *Ahbaru ljad*, 1/109-115, prenoseći iz djela *Džuhudul-usmanijjine listirdadil-Endelus*.

stvari da pošalje mudžahide, uz poteškoće koje su bile posljedica borbe za vlast protiv princa Džema. Negativna okolnost bila je i napad Poljske na Moldaviju, ratovi u Transilvaniji, Mađarskoj i Veneciji, formiranje nove kršćanske alijanse protiv osmanlijske države, koju je formirao papa Julius II..⁶³³ Uprkos tome, sultan Bajazit ponudio je pomoć i pomirio se s mamelučkim sultanom, da ujedine napore u pružanju pomoći Granadi, pa su sklopili sporazum da će sultan Bajazit poslati flotu na obale Sicilije, koja će krenuti prema papinskom kraljevstvu, a da Mamelučki sultan napadne iz Afrike.⁶³⁴ U skladu s tim, sultan je Bajazit poslao osmanlijsku flotu na Španiju, a za vođu je odredio Kemala Reisa, koji je izazivao strah u kršćanskim flotama, krajem petnaestog stoljeća.⁶³⁵ Zbog činjenice da je Sultan Bajazit hrabrio mudžahide na moru ukazujući im pažnju i vezanost za njih, a osmanlijski su mudžahidi već preuzeli inicijativu nastojeći pomoći svojoj braći muslimanima, i u tom su vremenu mnogo ratnog plijena lahko uzimali od kršćana – zbog svega toga pristigao je veliki broj muslimanskih mudžahida i priključio se sastavljanju osmanlijske flote. Nakon toga, Osmanlije su koristile svoje nove snage u zapadnom Mediteranu s pojačanjem tih mudžahida.⁶³⁶ To je bilo najviše što je sultan Bajazit mogao učiniti.

Nema sumnje da su Džemove podle nakane bile uzrokom sprečavanja teritorijalne ekspanzije i da je to zaokupilo sultana Bajazita od kreativnog razmišljanja, pa je sultan bio usredsređen na praćenje ponašanja svoga brata i rad na njegovom onemogućivanju, svim sredstvima.⁶³⁷ Sve u svemu, Bajazit je uspio ostvariti pobjedu na moru protiv Venecijanaca, u zaljevu kod grada Lepanta, u Grčkoj 905. godine po Hidžri – 1499. godine, a u narednoj godini osvojili su grad Lepant. Zbog osmanlijskih osvajanja venecijanskih mjesta u Grčkoj, papa Aleksandar VI, na traženje Venecije, napravio je alijansu protiv Osmanlija, sastavljenu od Francuske i Španije. Osmanlije su bile napadnute od tri flote: francuske, španske i papine; a osmanlijska je država uspjela sklopiti primirje s Venecijancima.⁶³⁸

⁶³³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjet udevletun islamiijjetun muftera alejha*, 2/903.

⁶³⁴ Vidjeti: *Alakatu bejneš-šerki vel-garb*, Abdulkadira Ahmeda, str. 256.

⁶³⁵ Vidjeti: *Hulasatut-tarihil-Endelus*, Šekiba Arslana, str. 213.

⁶³⁶ Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-usmani*, str. 74.

⁶³⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu fit-tarihil-islami*, str. 52.

⁶³⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 52.

Bajazit je bio sklon miru, stoga su se uspostavile diplomatske veze između osmanlijske države i Evrope, a prije su bile ograničene samo na države koje su graničile s njima, međutim, uspostavljene su i s Venecijom, Florencom, papinom državom i Francuskom, a sklopljen je mirovni sporazum s Venecijom i Mađarskom.

Bajazit se bavio izgradnjom javnih ustanova i činjenjem dobra, pa je gradio džamije, medrese, mejhane, musafirhane, tekije, mesdžide, bolnice, hamame, mostove... Odredio je da muftija i ulema njegovog ranga svake godine dobiju deset hiljada, a svaki muderis u sultanskoj medresi, ima dobiti od dvije do sedam hiljada. Također je odredio primanja šejhovima sufijskih tarikata⁶³⁹, njihovim muridima i onima koji borave u džamijama – svakome prema zaslugama, i to je trajalo konstantno. Također je volio stanovnike dvaju Harema: Mekance i Medinjane.⁶⁴⁰

Za njegove se vladavine desio u Konstantinopolu veliki zemljotres koji je uništio 1070 kuća, 109 džamija, mnogo tvrđava i gradskih zidina, provalile su bujice, valovi su udarali preko zidina. Zemljotres je trajao ravni 45 dana, a kada je prestao, sultan je zadužio 15 000 radnika za popravljjanje porušenog.⁶⁴¹

Živio je 67 godina, bio je snažan, iskrivljena nosa, crnocos, blag, volio je nauku, bio je ustrajan u učenju, volio je pjesništvo, bio je bogobožan, provodio je posljednjih deset dana mjeseca ramazana u ibadetu i zikru, bio je spretn u bacanju koplja i lično je učestvovao u bitkama.⁶⁴² Poslije svake bitke u kojoj je uzeo učešće, pokupio bi prašinu sa svoje odjeće i čuvao je. Kada mu se približio smrtni čas, zatražio je da mu se od te iste prašine napravi ćerpić i naredio da se, prilikom ukopa, spusti s njim u kabur i stavi ispod desnog obraza. Ta je njegova oporuka ispoštovana. Kao da je htio da se Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: „Allah će zabraniti da gori u Vatri čovjek čije se noge upraše na Allahovom putu“ na njega praktično

⁶³⁹ Pomaganje znanja i nasljednika poslanika pohvalno je djelo, međutim, šejhovi sufijskih tarikata nisu se zadovoljili poslaničkom ostavštinom, stoga pomaganje takvih se ne podilazi pod pohvalna djela. (Op. rec.)

⁶⁴⁰ Ibid, str. 53.

⁶⁴¹ Vidjeti: *Tarihus-selatini Ali Usman*, str.66.

⁶⁴² Ibid, str. 66,

odnose.⁶⁴³ Njegova vladavina trajala je skoro 31 godinu.⁶⁴⁴

Sultan Bajazit II bio je dobar poznavalac arapskog jezika i islamskih nauka, kao što je bio poznavalac astronomije. Bio je zainteresovan za literaturu, dvorio je pjesnike i ulemu; izdvojio je za plaću trideseterici pjesnika i alima; a i sam je bio pjesnik, čija se poezija odlikovala dubokom svjesnošću Allahove veličine i Njegove moći. Njegovi su stihovi mudrost kojom poručuje buđenje iz sna i nemara, te razmišljanje o ljepoti prirode, koju je Allah stvorio:

*Probudi se iz nemara i pogledaj u ukrase na drveću,
Pogledaj u snagu Allaha Istinitog, pogledaj u ljepotu cvijeća,
I otvori svoje oči da bi svjedočio život zemlje nakon smrti.*⁶⁴⁵

18. safera 918. godine po Hidžri, što odgovara 25. aprilu 1512. godine, Bajazit je ostavio vlast svome sinu Selimu I (918.-926. godine po Hidžri – 1512.-1519. godine), i to uz podršku vojske, koja je u njemu gledala pokretača opsežnijih ratnih djelovanja i novih osvajanja. Zato je vojska podržala imenovanje Selima na položaj sultana.⁶⁴⁶ Sultan Bajazit II umro je na putu u Demotik, i njegovo su tijelo prenijeli u Islambul, gdje je sahranjen u blizini svoje, velike džamije.⁶⁴⁷

⁶⁴³ Naravno, za tim nema potrebe, jer Allahu su poznata djela Njegovih stvorenja i Allah će Svoje obećanje ispuniti i vjernike zaštititi i patnje sačuvati. Pored toga što takvo djelo nije od sunneta, ono otvara vrata traženju bereketa na nepropisan način. (Op. rec.)

⁶⁴⁴ Vidjeti: *Tarihus-selatini Ali Usmane*, imama Kermanija, str 36.

⁶⁴⁵ Vidjeti: *El-Usmanijune fit-tarihi vel-hadara*, str. 249.

⁶⁴⁶ Vidjeti: *Kijamud-devletil-usmanijja*, str. 58.

⁶⁴⁷ Vidjeti: *Tarihus-selatini Ali Usman*, str.66.

2. poglavlje

Sultan Selim I

(918.-926. godine po Hidžri – 1512.-1519. godine)

Sultan Selim I preuzeo je vlast 918. godine po Hidžri i od samog početka vladavine pokazao želju za uklanjanjem svojih protivnika, makar mu bili braća ili bratići. Volio je perzijsku književnost, poeziju i historiju. Uprkos njegovoj krutosti, volio je društvo učenih, a bio je u društvu historičara i pjesnika na bojnopolju, da bi zabilježili razvoj bitke i spjevali kaside o minuloj slavi.⁶⁴⁸

U vrijeme kada je sultan Selim I preuzeo vlast, osmanlijska se država našla na raskrsnici: ostati balkansko-anadolska država, ili nastaviti teritorijalnu ekspanziju u Evropi, ili se okrenuti islamskom istoku.

Sultan Selim I nesumnjivo je uveo radikalne promjene u džihadsku politiku osmanlijske države. Tada su bili stali, ili skoro stali, vojni pohodi prema zapadnoj Evropi, a osmanlijska se država usmjerila prema islamskom istoku.

Historičari navode neke razloge koji su doveli do promjene osmanlijske politike:

1. Osmanlijska vojna zasićenost u Evropi. Oni koji zastupaju ovo mišljenje, tvrde da je osmanlijska država dosegla nivo zasićenosti u svojim zapadnim osvajanjima do kraja 15. stoljeća, tako da su početkom 16. stoljeća trebali tražiti nova bojišta za vojne aktivnosti i širenje teritorije. Ovo mišljenje nije ispravno, jer osmanlijska osvajanja na zapadu nisu u potpunosti prestala, već se kurs osmanlijskog širenja konačno okrenuo od zapada ka istoku,⁶⁴⁹ ali ne zbog zasićenosti, kako tvrde neki pristrasni izvori;

2. Pohod osmanlijske države prema istoku bio je radi spašavanja islamskog svijeta općenito, a svetih, islamskih mjesta posebno, od novih krstaških pohoda iz pravca Španije na Mediteranu, i Portugalaca na Indijskom okeanu, Arapskom i Crvenom moru, koji su počeli opkoljavati

⁶⁴⁸ Vidjeti: *Usulu tarihil-usmani*, str. 76.

⁶⁴⁹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu fit-tarihil-islamijjil-hadis*, str 26.

islamski svijet i nametati ekonomsku blokadu s ciljem da muslimani postanu lahak plijen;⁶⁵⁰

3. Politika safevidske države u Iranu i događaji u vezi sa širenjme šiitske ideologije u Iraku i Maloj Aziji – sve to bilo je razlogom okretanja osmanlijske države istoku, da bi se sačuvala Mala Azija posebno, a sunitski svijet općenito.⁶⁵¹

Politika osmanlijske države za vrijeme sultana Selima, imala je za cilj sljedeće: eliminaciju safevidske šiijske države, pripajanje Mamelučke države, zaštita svetih mjesta, istjeravanje portugalskih flota, podrška džihadskim pohodima na moru na sjeveru Afrike, radi eliminacije Španije i ustrajavanja države u borbama na istoku Evrope.

Borba protiv safevidske šiijske države

Porijeklo Safevida pripisuje se šejhu Safijjuddinu Erdebiliju (650.-735. po Hidžri – 1252.-1334. godine), odnosno pradjedu šaha Ismaila Safevija, utemeljitelja safevidske države.

Oko šejha Safijjuddina Erdebilija bio se okupio veliki broj pristaša i murida, kao posljedica neumornog pozivanja, tačnije rečeno, njegove propagande i propagande njegovih sljedbenika sufija i derviša, koji su bili kadri širiti svoje shvatanje ne samo u Iranu nego i u nekim pokrajinama osmanlijske države, Iraku i Šamu.⁶⁵²

Šejh Safijjuddin uspio je, uz pomoć određene skupine, naći pristup iranskom društvu, a uspio je dobiti pomoć i podršku velikog broja Iranaca, što je dovelo do promjene ove grupacije u pozivanje u šiijsku ideologiju, a posebno kada se pročulo da su šejh i njegova djeca potomci Alije b. Ebu Taliba, radijallahu anhu, i da im polažu pravo na vlast. Safijjuddin je pribjegao tukji, pretvaranju, u vanjštini se prikazivao kao sunija, sljedbenik šafijskog mezheba. Ali kada je ova šiijaska ideologija ojačala, jedan od njegovih unuka, šah Ismail, počeo je propagirati šiijsku ideologiju. Čak je sultan Hajder ustvrdio da je njegov rod vezan za imama Musaa Kazima, pa je bilo za očekivati da se safevidska država u Iranu počne smatrati Ehli-bejtom.⁶⁵³

⁶⁵⁰ Ibid, str. 26.

⁶⁵¹ Vidjeti: *El-Islamu fi Asija munzul-gazvi-Muguli*, autora dr. Muhammeda Nasra, str. 240.

⁶⁵² Vidjeti: *ibid*, str.240.

⁶⁵³ Vidjeti: *ibid*, str.240.

Ismail Safevi nametnuo je kao obavezu slijedenje šiijske ideologije svome narodu, i učinio ju je zvaničnom državnom ideologijom u Iranu. Oponente je eliminisao oružjem, pa su Safevidi uz mogli oko sebe okupiti veliki broj pristalica i murida. Ujedinila se šiijska propaganda podjednako u ostacima ubejdija fatimija u Egiptu, ismailija i samih Safevida u propagiranju šiijske ideologije u Iranu, da bi se nakon toga u potpunosti transformisala iz sunijske ideologije u ideologiju nove države, šiijsku ideologiju.

Reakcije su bile burne, ne samo zato što je većina stanovnika većih gradova u Iranu bila sunijskog vjerovanja, nego i zato što se šiijska ulema bojala ideologije koju su sunije odbile i obznanile nelojalnost safevidskom šiijskom vladaru.

Šah Ismail uložio je velike napore u uspostavljanju šiijske ideologije u Iranu, uprkos spiritualnim pripremama za širenje šiitskog vjerovanja među stanovnicima Irana koji su većinom bili sunije. Ideologija Ismaila Safevija uspjela je nositi se s agitovanjem šiija za taj cilj, u njima je našla potporu i snagu. Iskoristila je njihovu ostrašćenost da ih učini svojim zaštitnicima, pa ih je potakla na borbu protiv njegovih protivnika za uspostavu ideologije u Iranu.

Sultan Ismail Safevi pribjegao je vještoj politici u uspostavljanju svojih političkih i ideoloških ideja, pa se oslonio na plemena Tarlebaša, turskog porijekla, da služe kao uporište njegove vojne snage. To je bilo zbog toga što se tadašnje iransko društvo sastojalo od raznih elemenata, što je bio rezultat nekoliko uzastopnih invazija, i to je bilo jako zamršeno, jer se radilo o jednoj državi. Ismail je uspio ovom politikom mobilizirati ideološku snagu šiija, koja će biti osovina i u kojoj će se istopiti etničke razlike, a na njihovo mjesto doći će ideološko jedinstvo na kome je mogao izgraditi novi politički entitet.⁶⁵⁴

Ismail Safevi bio je žestok u borbi protiv protivnika, mnoge je ubio, pogotovo ako su bili sunije. Okupirao je sve nearapske kraljevine i ubijao koga je god stigao, a što bi zaplijenio od imetka, podijelio bi svojim pristašama, on ništa ne bi uzeo. Porobio je: Tibris, Azerbejdžan, Bagdad, sve do Iraka, koji su nastanjivali nearapi, i dio Iraka koji su nastanjivali Arapi, te Horasan. Skoro da je sebi prizivao rububijet. Njegovi su mu vojnici činili sedždu i pokoravali mu se. Kutbuddin el-Hanefi u djelu *El-Ealam* zapisao je da je ubio više od milion ljudi, i ne postoji podatak da je iko bio veći ubica u

⁶⁵⁴ Vidjeti: ibid, str.243 i 342.

džahilijetu, niti u islamu, niti u drevnim narodima. Ubio je mnogo najveće uleme, do te mjere da je u nearapskim zemljama koje je pokorio istrijebio učenjake. Spalio je sve njihove knjige i Mushafe. Bio je okorjeli rafidija, za razliku od svojih predaka. O uznošenju koje je uživao kod svojih pristaša, dovoljno govori slučaj kada je bacio maramicu s visokog brda koje se nadnosilo nad morem, pa se za maramicom bacilo više od hiljadu ljudi, lomeći se i utapajući u moru, misleći da je on Bog. I ovo je spomenuo Kutb. Ismaila Safevija niko nije porazio, osim Selima.⁶⁵⁵

Šah Ismail usvojio je šiijsku ideologiju, zalagao se za njeno širenje, i njegov poziv stigao je u pokrajine koje su bile pod osmanlijskom vlašću, a ideje i vjerovanje koje su širili odbacilo je sunijsko osmanlijsko društvo, tim prije jer su šiije, pogrešno vjerujući, proglašavali nevjernicima ashabe, proklinjali prvu generaciju, iskrivljavali časni Kur'an itd., pa je bilo za očekivati da takav ogavan poziv odbije sultan Selim, vođa sunijske države, koji je na skupu državnih velikaša, sudija, političara i uleme, godine 920. godine po Hidžri – 1514. godine, objavio da Iran, svojom šiijskom vladom i šiijskom ideologijom, predstavljaju veliku opasnost ne samo za osmanlijsku državu nego za čitav islamski svijet. Naglasio je da on zbog toga smatra da bi se trebao pokrenuti džihad, sveti rat protiv safevidske države. Mišljenje sultana Selima dijelila je sunijska ulema u državi. Kada je upao u Irak, Ismail Safevi počinio je strašan pokolj muslimana sunija, porušio njihove mesdžide i ispreturao mezaristane. Šiijska se prijetnja pojačavala u posljednjim godinama vladavine sultana Bajazita, a kada je na vlast došao sultan Selim, policija osmanlijske države počela je hapsiti sljedbenike šaha Ismaila, šiije, i one koji su radili protiv osmanlijske države. Počeo ih je eliminisati zatvarajući i pogubljujući veliki broj njegovih pomagača. Onda je izvršio napad na samog Ismaila. Počeli su razmjenjivati gruba pisma, kako obično biva, pa je Sultan Selim napisao Ismailu: "Naša ulema i ljudi od zakona presudili su da se nad tobom izvrši odmazda, Ismaile. Kažu da si ti otpadnik od islama, i stavili su u obavezu svakom pravovjernom muslimanu da brani vjeru i stane na put tebi i tvojim glupim sljedbenicima. Međutim, prije nego što povedemo rat protiv vas, pozivamo vas u prihvatanje ispravne vjere. Još nešto, obavezno treba da napustiš našu teritoriju koju si okupirao; ako to učiniš voljni smo ti garantovati sigurnost."⁶⁵⁶

⁶⁵⁵ *El-Bedrut-talia*, 1/271.

⁶⁵⁶ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine fi inkazil-Endelus*, str. 435.

Ismail Safevi na to je sultanovo pismo odgovorio provokativno: poslao je sultanu opijuma i rekao da misli da je on, sultan, ono pismo napisano pod utjecajem droga.⁶⁵⁷

U drugom, sličnom pismu sultan mu je napisao: „Ja sam vladar i sultan Alu Osmana, ja sam vođa vitezova ovoga vremena, ja sam objedinio hrabrost i snagu Efriduna, posjednik sam ponosa Aleksandrovog, opisan pravdom Kistre, ja sam lomitelj kipova i uništitelj neprijatelja islama, ja sam strah zulumčarima i tiranima oholim, ja sam onaj pred kojim poginju šiju vladari veliki i snažni; pred mojom se snagom pokoravaju svi ponosni i veliki. Ja sam vladar veliki, sultan Selim Han, sin najvećeg sultana Bajazita II. Udostojio sam te pažnjom, emire Ismaile, vladaru vojski perzijskih, pišući ti ovaj zahtjev... A i zbog toga što sam jedan od muslimanske elite, i sultan skupine sunijskih vjernika monoteista..., a pošto su naši alimi i pravници izdali fetvu da moraš biti pogubljen i da se protiv tvog naroda mora posvesti borba, obavezni smo započeti rat protiv tebe, da spasimo svijet od tvoga zla.”⁶⁵⁸

Stigavši u Istanbul, sultan Selim pripremio se za odlučujuću bitku protiv safevidske države. Krenuo je u pravcu iranskih zemalja i, nakon što je napustio Askotraj, poslao je prijetnju šahu Ismailu: „U ime Allaha, Svemilosnog, Milostivog! Allah, Sveznajući, Vladar kaže:

﴿ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ﴾

'Kod Allaha je vjera samo islam...'⁶⁵⁹ i kaže:

﴿ وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾

'Ko bude slijedio pored islama vjeru, neće mu biti primljena i na drugom će svijetu biti gubitnik.'⁶⁶⁰ Allahu naš, učini nas upućenim, a ne od onih koji odvede u zabludu niti koji su u zabludi. I neka je salavat od Allaha na Muhammeda, odabranog vjerovjesnika i sve njegove ashabe...⁶⁶¹

U isto vrijeme, sultan Selim I poslao je pismo članu porodice Ak Kujunlu, Muhammedu b. Feredžu šah Biku, gdje ga podstiče na učestvovanje u borbi protiv Ismaila Safevija. Time je započeo obavještajni rat između dva tabora,

⁶⁵⁷ Ibid, str. 435.

⁶⁵⁸ *Fethul-usmanijjine Aden*, autora Muhammeda Abdullatifa Behravija, str. 113.

⁶⁵⁹ Prijevod značenja Alu Imran, 19.

⁶⁶⁰ Prijevod značenja Alu Imran, 85.

⁶⁶¹ Vidjeti: *El-Islamu fi Asija munzul-gazvil-Muguli*, str. 246.

ali je Selim I bio taj koji je potaknuo na sukobe, sagrađivši kamp u pustinji Jas Džemn, u blizini Azerbejdžana. Pristizale su vijesti koje su donosili špijuni Jas Džemna, da se šah Ismail Safevi nema namjeru boriti i da će borbu odgoditi do nastupanja zime, kada će Osmanlije uništiti hladnoća i glad.⁶⁶²

Selim I požurio je s borbom protiv šaha Ismaila, pa mu je drugi put poslao izaslanike, a s pismom mu je poslao i grubu odoru, tespih, torbu i štap, kao simbol derviša. Time ga je želio podsjetiti na njegovo porijeklo i na pripadnost safevidskoj porodici, koja ne trpi rat. Međutim, šah Ismail odgovorio je traženjem mira i obnove dobrih veza i prijateljstva između dvije države; Selim I nije prihvatio tu njegovu ponudu. Ponizio je njegovog poslanika i naredio da se poslanik safevidskog šaha ubije. Selim I znao je da se plan njegovih neprijatelja sastoji u miru i odgađanju susreta dok ne nastupi zima, pa je Selim I nastavio napredovanje. Do njega su stigle vijesti da se Ismail Safevi počeo pripremati za borbu. Štaviše, da se nalazi u blizini pustinje Čaldiran, i Selim I objavio je pokret u pravcu pustinje, augusta godine 1514. Osvojio je važne pozicije i zauzeo mjesta koja će mu pomoći da pobijedi Ismaila Safevija i njegovu vojsku; pobjeda nad šijskom safevidskom vojskom bila je nadasve uvjerljiva, i to na njihovoj zemlji.⁶⁶³

Ismail je bio prinuđen na bijeg kada se Selim I pripremao za ulazak u Tebriz, prijestolnicu Safevida.

Selim I osvojio je Tebriz, zarobio imetak safevidskog šaha i kizilbaša⁶⁶⁴ i učinio ga centrom svojih vojnih aktivnosti.⁶⁶⁵

Borba između sunija osmanlijske države i šiija u Iranu, nije prestala završetkom bitke za Čaldiran, već se samo zaoštrilo neprijateljstvo, a borbe su postale krvavije: dva tabora iščekivala su jedan drugi.

Sultan Selim I pobijedio je Allahovom dobrotom, zbog ispravnog vjerovanja i jasnog pravca, naprednog oružja i obučene vojske. Vratio se u zemlju nakon što je ovladao Kurdistanom, Dijaru Bekrom, Margašom, Eblesinom i ostalim dalfavidskim kraljevinama, te je zbog toga Anadolija postala sigurna od napada s istoka, a Osmanlijama su se otvorili putevi prema Azerbejdžanu i Kavkazu.⁶⁶⁶

⁶⁶² Ibid, str. 246.

⁶⁶³ Vidjeti: ibid, str. 247-248.

⁶⁶⁴ Kizilbaše ili crvenoglavci jesu pristaše šaha Ismaila.

⁶⁶⁵ Ibid, str. 248.

⁶⁶⁶ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine fi inkazil-Endelus*, str. 436.

Prije nego što su poraženi, Perzijanci na Čaldiranu sklopili su savez s Portugalcima. Pripreme za povezivanje s njima počel su odmah nakon što je Albekirk pokorio Hurmuz, nakon čega je stigao ambasador šaha Ismaila, pa su sklopili ograničeni sporazum između Portugalaca i Safevida. Dogovor je bio sljedeći: Portugal će poslati flotu da pomogne Perzijancima u borbi za Bahrejn i Katif i pomoći će šahu Ismailu u gušenju bune u Mekranu i Balučistanu, a narodi Portugala i Perzije uspostavit će jedinstven front protiv Osmanlija. Osim što je iznenadna smrt Albekirka ~~spriječila~~ taj savez.⁶⁶⁷

Portugalci su pokazali prijateljstvo prema šahu Ismailu i prije borbe na Čaldiranu, a za cilj su imali ostvarenje svog cilj – uspostavu centara u Arapskom zaljevu, a znali su da će, ako ne zadobiju ljubav Safevida, udruživanje njihovih snaga sa snagama u zaljevu, voditi neuspjehu.⁶⁶⁸

Portugalska politika pokazala se željom saveza s Perzijancima u pismu koje je Albekirk poslao šahu Ismailu Safeviju: „Cijenim tvoje poštovanje koje iskazuješ kršćanima u svojoj zemlji i nudim ti flotu, vojsku i oružje, da ih upotrijebiš protiv turskih tvrđava u Indiji. A ako želiš napasti arapske zemlje ili Mekku, naći ćeš me na svojoj strani u Crvenom moru, ispred Džide, ili u Adenu, ili u Bahrejnu, ili u Katifu, ili u Basri: šah će me naći na svojoj strani duž čitave perzijske obale, i dat ću mu što god poželi.“⁶⁶⁹

Poraz šaha Ismaila od Osmanlija doveo je do njegove velike žudnje da se udruži s kršćanima i neprijateljima osmanlijske države. Otuda je sklopio savez s Portugalcima, prihvatio zauzimanje poluotoka Hurmuz zbog ~~prihvatanja~~ njihove pomoći u borbama za Bahrejn i Katif, kao i njihove spremnosti da nastupaju zajedno protiv osmanlijskih snaga. Tu je i sporazum o savezu Portugalaca sa Safevidima i podjela arapskog istoka na interesne sfere, gdje je predloženo da Safevidije okupiraju Egipat, a Portugalci Palestinu.⁶⁷⁰

Doktor Abdulaziz Sulejman tvrdi: „Šah nije prestao tražiti saveznike protiv osmanlijske države, glavne sile između njega i Sredozemnog mora, i bio je spreman udružiti se čak s Portugalcima, silom koja je u to vrijeme predstavljala najveću opasnost za islamski svijet. I tako, dok su se Portugalci plašili da će otvoriti snažan front protiv muslimana u njihovim vodama, našli

⁶⁶⁷ Ibid, str. 437.

⁶⁶⁸ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjine*, str. 63.

⁶⁶⁹ Ibid, str. 63

⁶⁷⁰ Ibid, str. 64.

su da tamo postoji neko ko želi savez s njima, a protiv muslimana. I uprkos tome što je vlast nad Hurmuzom, malim poluotokom čija je trgovina teško oštećena dolaskom Portugalaca, ostvarena, šah je svoje interese i duboku mržnju prema Turcima, Osmanlijama, stavio u prvi plan, a ne dogovor ili savez s Portugalcima. I stoga nije iznenađujuće da se složio da Hurmuz ostane u vlasti Portugalaca, zauzvrat dobivši El-Ahsu, a time Portugalci nisu olakšali svom savezniku, šahu. Krajnji je rezultat bio da je ovakva politika šaha pomogla Portugalcima da pojačaju svoju vlast u Arapskom zaljevu.⁶⁷¹

Osmanlijski sultan zadovoljio se pobjedom na Čaldiranu i bio je prinuđen vratiti se u svoju zemlju i prekinuti potjeru za šahom Ismailom iz više razloga:

1. Postojanje određene vrste neslaganja kod oficira osmanlijske vojske poslije rata protiv Perzijanaca, a nakon što je Sultan ostvario svoj cilj i oslabio snagu šaha Ismaila Safevija;

2. Strah sultana Selima da mu vojska ne ostane u zasjedi Safevida ako prode u njihovu zemlju;

3. Smatranje da se treba pozabaviti Mamelucima, jer je obavještajni aparat osmanlijske države došao u posjed pisama između Mameluka i Safevida u vezi s međusobnim pomaganjem protiv osmanlijske države.⁶⁷²

Borbe između Osmanlija i Safevida imale su za posljedicu:

1. Pripajanje sjevernog Iraka i Dijaru Bekra osmanlijskoj državi;

2. Osiguranje istočnih granica osmanlijske države;

3. Dominacija sunijske ideologije u Maloj Aziji, nakon što su istrijebljeni sljedbenici i pomagači Ismaila Safevija, potom poraz šiija na Čaldiranu. Osmanlijsko carstvo bilo je najsvjesnija država u vezi s obavezama prema islamskom svijetu, pogotovo nakon što se sultan proglasio zaštitnikom muslimana;⁶⁷³

4. Osjećanje potrebe za eliminacijom druge sile – mamelučke države;⁶⁷⁴

5. Vojni sukob između osmanlijske države i Safevida utjecao je na veličinu prihoda od poreza osmanlijske države starim putevima u Anadoliji. Fondovi su se smanjili nakon 918. godine po Hidrži – 1512. godine, što je zatvorilo većinu starih trgovačkih puteva, jer nisu bili sigurni, a trgovinska

⁶⁷¹ *Eš-šuubul-islamijja*, str. 226.

⁶⁷² Ibid, str. 225.

⁶⁷³ *Tarihud-devletil-usmanijja*, autora dr. Alije Hasuna, str. 56-57.

⁶⁷⁴ Vidjeti: *Tarihul-areb*, str. 3.

razmjena između iranskih i osmanlijskih pokrajina postala je ograničena, jer je osmanlijskoj državi pao prihod od perzijske svile;⁶⁷⁵

6. Portugalci su izvukli korist iz borbe Safevida protiv osmanlijske države i pokušali nametnuti opću blokadu u istočnim morima te na svim starim putevima između istoka i zapada;⁶⁷⁶

7. Radost Evropljana zbog rata između Osmanlija i Safevida i djelovanje Evropljana na podršci Safevidskim šijama protiv osmanlijske države, da je napadaju kako ne bi mogla vojno napredovati u Evropi.⁶⁷⁷

Pripajanje mamelučke države

Nakon što je trijumfovao nad Safevidima, sultan Selim na sjeveru i zapadu Irana počeo se pripremati za eliminaciju mamelučke države. Mnoge su stvari utjecale na odluku Osmanlija da pripoje Šam i Egipat Carstvu. Neki su sljedeći:

1. Neprijateljski odnos Mameluka spram osmanlijske države kada je na vlast došao sultan Kansuh el-Gavri (907.-922. po Hidžri – 1501.-1516. godine). On je pružio podršku nekim osmanlijskim oficirima koji su pobjegli od sultana Selima, a na čelu im je bio emir Ahmed, brat sultana Selima. Mamelučke su vlasti željele da boravkom tih emira na njihovoj teritoriji, naprte teškoće sultanu Selimu. Tu je i negativan stav mamelučke države u prešutnoj podršci šahu Ismailu Safeviju, jer se nisu stavili u poziciju potpune neutralnosti između Osmanlija i Safevida, a niti su zauzeli u potpunosti neprijateljski stav prema sultanu Selimu;

2. Sporovi na granicama dvaju država u Tarsusu, pokrajini koja sa nalazi između jugoistočne Male Azije i sjevera Šama. U ovoj se pokrajini povećao broj provincija i plemena koja su odanost naizmjenično davala osmanlijskoj pa mamelučkoj državi. Te su oscilacije bile izvor nevolja u vezama između dvije države i stalni uzrok konflikata. Sultan Selim I želio je konačno riješiti pitanje granice potpunim pokoravanjem pokrajine i njenih stanovnika;

3. Učestalost nepravde mamelučke države prema podanicima i želja stanovnika Šama i uleme Egipta za oslobađanjem od njenog utjecaja i pripajanjem osmanlijskoj državi, jer su se sakupili učenjaci, sudije, uglednici,

⁶⁷⁵ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine listirdadil-Endelus*, str. 437.

⁶⁷⁶ Ibid, str. 438.

⁶⁷⁷ Vidjeti: *El-Kuvvetul-usmanijjetu bejnel-berri vel-bahri*, autora dr. Nebila Ridvana, str. 111.

plemići i mudraci i razmatrali stanje, potom su se usaglasili da kadije četiriju mezheba i plemići preuzmu na sebe sastavljanje zajedničkog pisma osmanlijskom sultanu Selimu I u kojem će napisati da je sirijski narod pritisnut mamelučkim zulumom, i da mamelučke sudije protivriječe svijetlom Šerijatu, i da će narod, ako sultan krene na mamelučku vlast, izraziti mu podršku i radost; izaći će sve skupine i grupacije prema Ajnutabu (daleko od Halepa) i neće se zadovoljiti samo izražavanjem dobrodošlice u svoju zemlju... I tražit će od Selima I da im pošalje izaslanika, pouzdanog vezira, da se sretnu s njim u tajnosti i da im da ugovor o sigurnosti, da bi im se smirila srca.⁶⁷⁸ Dr. Muhammed Harb spomenuo je da se taj dokument nalazi u osmanlijskoj arhivi u muzeju Topkapi u Istanbulu, pod brojem 11634/26, i pojasnio da dokument, u prijevodu s osmanlijskog na arapski, glasi: „Svi stanovnici Halepa: ulema, uglednici, ajani i plemići, bez izuzetka, nude pokornost i odanost, dobrovoljno, našem zaštitniku sultanu, neka je sigurna njegova pobjeda, i s njihovim dopuštenjem pišemo ovaj dopis, da se pošalje Njegovoj Visosti, sultanu. Svi stanovnici Halepa – a oni su vam odani – traže od časnog Sultana ugovor o sigurnosti. Ako ovo prihvatite, mi ćemo zgrabiti Čerkeze i predati ih vama, ili ih protjerati. Svi stanovnici Halepa spremni su vas dočekati i zažljati vam dobrodošlicu na zemlju Ajnutab. Oslobodi nas, sultane, od vlasti čerkeske! Zaštiti nas od nevjerničke ruke! Od dolaska Turkmena, neka zna naš zaštitnik sultan, svijetli se Šerijat ovdje ne sprovodi i iskrivljen je. Ako ih oduševi nešto tuđe, Mameluci ga prisvoje, svejedno radilo se o imetku, ženi ili kući, nemaju milosti ni prema kome, i svi su zulumčari. Tražili su od nas jednog čovjeka na svake tri kuće, pa im se nismo odazvali, i oni su se prema nama neprijateljski ponijeli i mnoge u tamnicu na dugo vremena strpali. Želimo da nam, prije nego što odu Turkmeni, pošalješ vezira od sebe, o sultane, ovlaštenog od sebe, s garancijom sigurnosti za nas, naše porodice i kuće. Pošaljite nam pouzdanog čovjeka koji će doći u tajnosti i sresti se s nama i dati nam ugovor o sigurnosti, dok se ne smire srca ovih jadnika. I neka je salavat na našeg prvaka Muhammeda i njegovu svu porodicu.”⁶⁷⁹ Što se tiče egipatske uleme i pravnika, Abdullah b. Ridvan u knjizi *Historija Egipta* (manuskript br. 4971, koji se nalazi u Bajazitovoj biblioteci u Istanbulu) naveo je da se ulema Egipta (a to su isti stanovnici Egipta i njihovi predstavnici) u tajnosti sreća s

⁶⁷⁸ Vidjeti: *El-Usmanijune fit-tarihi vel-hadara*, str. 170.

⁶⁷⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 170-171.

osmanlijskim ambasadorom koji je došao u Egipat i da su mu pričali o svojim velikim mukama i tražili da podsjeti sultana na pravednost, te da dođe i oslobodi Egipat i protjera iz njega Čerkeze (Mameluke).⁶⁸⁰

4. Osmanlijska ulema smatrala je da će pripajanje Egipta i Šama koristiti ummetu u ostvarenju strateških ciljeva, jer je portugalska prijetnja, na Crvenom moru i svetim islamskim mjestima, i prijetnja Vitezova svetog Ivana velika opasnost po ummet, na Sredozemnom moru. I to je bio jedan od glavnih razloga da se osmanlijski sultan okrene Istoku i sklopi savez s mamelučkim snagama, na početku. I da se, poslije pada mamelučke države, u potpunosti mogne nositi sa svim tim prijetnjama.⁶⁸¹

Ovo dokazujemo riječima sultana Selima I upućenim Tumanbaju, posljednjem mamelučkom sultanu, nakon što ga je porazio u Bici na Ridaniji: „Napao sam vas povedeći se za fetvom koju su izdali savremeni učenjaci. Vodio sam džihad protiv rafidija (Safevida) i nevjernika (Portugalaca i Vitezova svetog Ivana), ali je vaš vođa Gavri doveo vojsku u Halep te se dogovorio s rafidijama da krene na moje kraljevstvo, koje sam naslijedio od svih predaka. Kada sam se u to uvjerio, ostavio sam rafidije na miru, i krenuo na vas.”⁶⁸²

Sukob

Nakon previranja između osmanlijske i safevidske države, Mamelučki sultan Kansuh el-Gavri mogao je zauzeti jedan od sljedećih stavova glede toga:

1. Da bude na strani osmanlija, a protiv Safevida;
2. Da bude na strani Safevida, a protiv Osmanlija;
3. Da bude neutralan.

Gavri je preferirao neutralnost u vanjštini, međutim su osmanlijski obavještajci pronašli pismo o tajnom sporazumu koje dokazuje skrivene veze između Mameluka i Perzijanaca – pismo se čuva u arhivi muzeja Topkapi u Istanbulu.

⁶⁸⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 169.

⁶⁸¹ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 70.

⁶⁸² Vidjeti: *ibid*, str. 71.

Sultan Selim I priželjkivao je da ponovo napadne šiije Safevide u Perziji, a s razvojem situacije uvidio je da bi trebao osigurati zaledinu, i to pripajanjem mamelučke države svome carstvu.

Dvije su se vojske sukobile istočno od Halepa, u Merdž Dabiku, godine 1517. Osmanlije su pobijedile, a Gavri, sultan Mameluka, ubijen je. Osmanlije su se lijepo ponijele prema Gavriju poslije njegove smrti: klanjali su mu dženazu i pokopali ga istočno od Halepa. Selim je ušao u Halep, potom u Damask, i za njega se molilo u džamijama i kovan je novac s njegovom titulom, titulom sultana i halife.⁶⁸³ Iz Šama je sultan Selim poslao vladaru Mameluka u Egiptu Tumanbaju poslao izaslanika da ga pozove u lojalnost osmanlijskoj državi, a odgovor Mameluka bio je – ismijavanje sultanovog izaslanika, potom njegovo ubistvo.

Sultan Selim objavio im je rat i započeo pokret prema Egiptu te prešao pustinju u Palestini, namjeravajući stići u Egipat. U mjestima kroz koja je prolazio sultan, padala je kiša, što je osmanlijskoj vojsci olakšalo prelazak pustinje: kiša je podigla prašinu i tlo je postalo suho i lakše prohodno.

Historičar Selahsur, koji je bio u društvu sultana Selima, navodi da je Selim I mnogo plakao u Mesdžidul-aksau, u Kudsu, i klanjao namaz za potrebu, tražeći od Allaha da mu olakša osvajanje Egipta.⁶⁸⁴

Osmanlije su odnijele uvjerljivu pobjedu nad Mamelucima u Bici za Gazu, a potom u Bici na Ridaniji.

Razloge koji su doveli do pobjede Osmanlija nad Mamelucima i pada njihove, mamelučke države – možemo svesti na sljedeće:

1. Vojna superiornost Osmanlija: mamelučka se artiljerija oslanjala na teške statične topove, a osmanlijska na lahke, pokretne topove;

2. Nepogrešivo osmanlijsko vojno planiranje: Osmanlije su prevalile veliku udaljenost krećući se zemljom kojom je vladao njihov protivnik i iznenada su napale na Mameluke, i sve je to doprinijelo pobjedi. U ratnu taktiku spada i kruženje osmanlijskih snaga iza teško pokretljivih mamelučkih topova – ako su se kretali – i ulazak tih osmanlijskih snaga u Kairo iz pravca Muktima, što je bio poduhvat koji je ušutkao mamelučku artiljeriju i, na kraju, pobuna koja se desila u redovima mamelučke vojske zbog neorganizovane odbrane od Osmanlija;

⁶⁸³ Vidjeti: *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 29.

⁶⁸⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 30.

3. Visok moral osmanlijske vojske, džihadski odgoj i uvjerenje da je taj rat opravdan, za razliku od mamelučkih snaga: one nisu imale iste te osobine;

4. Zalaganje osmanlijske države za pridržavanje Šerijata u svim sferama života i velika briga o pravdi prema stanovnicima države, za razliku od mamelučke države, koja je skrenula s puta svijetlog Šerijata i činila nasilje svojim podanicima;⁶⁸⁵

5. Želja nekoliko vodećih zapovjednika Mameluka da se pripoje vojsci sultana Selima, pa su bili spremni na saradnju s osmanlijskom državom i preuzimanje obaveze vladanja pod osmanlijskom vlašću. Tu su sljedeći zapovjednici: Fajirbek, kojem je Selim I povjerio vlast u Egiptu, i Džanberdi el-Gazali, koji je dobio vlast nad Damaskom.⁶⁸⁶

Kada su Mameluci poraženi, godine 1516.-1517., njihova je država bila u fazi propasti i ispisivala je svoje zadnje stranice u historiji kao velika islamska sila, bilo na Bliskom istoku ili u svijetu općenito. Bili su izgubili živost i mogućnost obnove svoje *mladosti*, pa je njihova država bila skoro nestala, a zemlja koja je bila pod njihovom vlašću pala je pod utjecaj Osmanlija.⁶⁸⁷

Dr. Ali Hasun prenosi iz Džebretijeve knjige *Historija zanimljivih predanja o biografijama i vijestima*, iz prvog toma, opis perioda vladavine osmanlijskih velikana. Ovdje ću navesti samo sljedeći dio:

„...I Egipat se vratio pravosuđu kakvo je bilo u početku islama... A kad je (sultan Selim) u potpunosti ovladao Egiptom, oprostio je zatečenim Čerkezima i njihovim sinovima, nije skrnatio vakufe egipatskih sultana, već je odredio plaće za vakufe, hajrate i pojilišta, a i prihod za dva Harema i skladišta. Odredio je iznos jetimima, starcima, iznemoglima i održavanju tvrđava, te stražarima. Ukinuo je činjenje nepravde i štete, a kada je umro, na vlast je došao njegov sin, gazija sultan Sulejman, neka je na njega milost i zadovoljstvo Allahovo. On je osnažio udarene temelje i ostvario ciljeve, uredio Carstvo, razbio tmine, uzdigao svjetiljku vjere, a utrnuo baklju nevjernika... Zemlja je uvijek bila dobro uređena i pokorna pod njihovom vlašću... Bili su jedni od najboljih koji su se brinuli o potrebama ummeta, nakon upućenih halifa, i među najvećim zaštitnicima vjere, i najviše se borili protiv mušrika. Zbog toga se proširilo njihovo Carstvo, jer im je Allah dao iz

⁶⁸⁵ Vidjeti: ibid, str. 31.

⁶⁸⁶ Vidjeti: *Eš-šuubul-islamijja*, dr. Abdulaziza Nevara, str. 93.

⁶⁸⁷ Ibid, str. 92.

Svog obilja, kao i njihovim zamjenicima... Također su se pažljivo odnosili prema emanetu vlasti, čuvali su pokrajine i luke i zapovijedali poštivanje islamskih svetinja te Resulullahovog, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta. Isto tako, veličali su ulemu, ljude od vjere i služili dvama Haremima.⁶⁸⁸

Prenošenja hilafeta

Prenošenje hilafeta u osmanlijskoj porodici vezano je za osmanlijsko osvajanje Egipta, i rečeno je da je posljednji abasijski halifa u Kairu, prepustio hilafet Selimu. Historičar B. Ijjas, svjedok pripajanja Egipta Osmanlijama, nije se bavio time, kao što ni pisma koja je poslao sultan Selim sinu Sulejmanu, nisu osigurala nijednu aluziju da hilafet treba predati sultanu, a ni savremeni izvori ne daju nikakve naznake kada se radi o predaji hilafeta Osmanovoj porodici, koja rodbinskim vezama ne seže do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.⁶⁸⁹

Historijska je činjenica da je sultan Selim I sebi dao nadimak *Allahov halifa uzduž Zemlje i poprijeko*, i to 920. godine po Hidžri – 1514. godine, tj. prije osvajanja Šama i Egipta, i obznane pokornosti Hidžaza osmanlijskoj porodici.

Sultan Selim i njegovi djedovi odveć su bili zaslužili visoko mjesto za titulu halife, u vremenu kada je centar hilafeta bio u Kairu. Osvajanjima je Selim također dobio snagu i utjecaj, kako moralni tako i materijalni, pogotovo nakon ulaska dvaju Harema pod njegovu upravu. Time je osmanlijski sultan postao centar kojem su se obraćali nemoćni muslimani, a nakon što su Portugalci napali slabe muslimanske tačke u Aziji i Africi. Ukratko, sultan Selim nije bio zainteresovan za titulu halife, a tako ni sultani osmanlijske porodice poslije njega. Ta se zainteresovanost pojavila tek nakon slabljenja osmanlijske države.⁶⁹⁰

Razlozi kolapsa mamelučke države

Nekoliko različitih faktora nužno su utjecali i doveli do pada mamelučke države. Najvažniji su sljedeći:

⁶⁸⁸ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijje*, str. 63.

⁶⁸⁹ Prema nekim izvorima, priča o dovođenju halife El-Mutevekkila u Istanbul sa sobom i preuzimanje od njega titule halife javlja se tek u 18. stoljeću.

⁶⁹⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu fi tarihil-islamijil -hadis*, str. 61-62.

1. Nedovoljna razvijenost mamelučkog oružja i manjak vještine ratovanja. Naime, dok su Mameluci zavisili od konjice, koja je preovladavala u srednjem vijeku, Osmanlije su, korak ispred njih, zavisile od upotrebe vatrenog oružja, pogotovo artiljerijskog;
2. Česte smutnje, vjerolomstva i pobune među Mamelucima glede vlasti, što je dovelo do nestabilnosti vlasti u prijelomnim trenucima;
3. Prijezir koji su podanici gajili spram mamelučkih sultana jer su izgradili društvo s visokom aristokratijom, ljudima odvojenim od običnog naroda;
4. Dešavanje nekih podjela u redovima Mameluka, kao što je uradio namjesnik Halepa Hajr Bek i Džanberdi el-Gazali, što je dovelo do ubrzanog kolapsa;
5. Loše ekonomske prilike, pogotovo nakon što su trgovački putevi koji su vodili preko Egipta, bili zapostavljeni i otkrivanje puta Rt dobre nade;
6. Faktor koji obuhvata sve prethodne razloge jeste slaba privrženost Allahovom putu, za razliku od Osmanlija, koji su dosljedno slijedili Allahov Šerijat.⁶⁹¹

Lojalnost Hidžaza Osmanlijama

Hidžaz je bio pod vlasti Mameluka, a kada je namjesnik Mekke Berekat b. Muhammed saznao za ubistvo sultana Gavrija i njegovog zamjenika Tumanbega, požurio je iskazati lojalnost i pokornost sultanu Selimu I, i predao mu je ključeve Kabe, pa je sultan Selim upravnika Berekata unaprijedio u titulu emira Mekke i Hidžaza i dao mu velike ovlasti.⁶⁹²

Zbog toga je sultan Selim postao *Sluga dvaju Harema* i postao najugledniji u islamskom svijetu, naročito zato što je država dala mnogo vakufa u svetim mjestima, a fondovi su se slijevali u riznice odvojene od sultanove palače. Pripajanje Hidžaza Osmanlijama dovelo je do proširenja Carstva na Crveno more, što je, opet, imalo za posljedicu otklanjanje portugalske prijetnje od Hidžaza i Crvenog mora, do kraja 18. vijeka.⁶⁹³

⁶⁹¹ Vidjeti: *Tarihul-areb*, str. 40.

⁶⁹² Ibid, str. 40.

⁶⁹³ Ibid, str. 41.

Jemen

Nakon poraza Mameluka, mamelučki vladar Jemena Iskender poslao je delegaciju sultanu Selimu i iskazao mu lojalnost i poslušnost. Osmanlijski sultan pristao je ostaviti ga na položaju – a Jemen je predstavljao stratešku tačku i smatrao se ključem Crvenog mora, u njegovoj je sigurnosti bila sigurnost svetih mjesta u Hidžazu. Osmanlijska je vlast na početku bila slaba zbog unutrašnjih trvenja između vođa i Mameluka, s djelimičnim utjecajem Zejdija na plemena koja su živjela u brdima. Tome se mora dodati portugalska prijetnja koja je ugrožavala jemenske obale. To je natjeralo sultana da pošalje pomorske snage, ali nisu mnogo postigle zbog konflikta između njenog vođe Husejna Rumija, koji je bio u Džiddi, i Rejsa Selmana, vođe osmanlijskih pomorskih snaga.⁶⁹⁴

Potom je sultan Sulejman poslao ekspediciju sa Sulejman-pašom Arnautijem godine 945. po Hidžri – 1538. Godine. Nju su sačinjavale 74 lađe i 20 000 mornara. Cilj kampanje bio je zauzimanje Jemena, pogotovo Edena, potom zatvaranje tjesnaca Babul-mendeb pred portugalskim lađama. Osmanlije su ušle u Eden 946. po Hidžri – 1539. godine, a u Teiz 952. po Hidžri – 1545. godine. Sana je pala pod njihovu vlast 954. po Hidžri – 1547. godine. Sulejman-paša krenuo je u pohod sa svojom flotom u cilju osvajanja nekih arapskih luka u Hadramevtu, Šahr i Mukella, pa je očistio abesinsku obalu, Sevakin i Musavvu, na zapadnoj obali Crvenog mora, i to 964. po Hidžri – 1557. godine.

U Jemenu su se za lojalnosti Osmanlijama, 1538.-1635. godine, borile osmanlijske snage protiv zejdijskih imama, pa Osmanlije nisu uspjele uspostaviti potpunu kontrolu nad zemljom, zbog otpora na koji su nailazili.⁶⁹⁵

U Jemenu su se za vrijeme osmanlijske dominacije, 1538.-1635, borile osmanlijske snage i zejdijski imami, pa Osmanlije nisu uspjeli da uspostave potpunu kontrolu nad zemljom zbog pobune nekih plemena.⁶⁹⁶ Osmanlije su se okoristile boravkom u Jemenu: slali su borbene ekspedicije u zaljev s ciljem njegovog oslobađanja od pritiska Potrugalaca.⁶⁹⁷

⁶⁹⁴ Ibid, str. 41.

⁶⁹⁵ Ibid, str. 41

⁶⁹⁶ Ibid, str. 42.

⁶⁹⁷ Ibid, str 42.

Borba Osmanlija protiv Portugalaca

Portugalska država počela je 1514. godine s okupacijom Maroka. Predvodio ju je princ Mornar Henri. Uspjeli su osvojiti luku Ceuta (Sebta), što je bio početak uzastopne agresije.⁶⁹⁸ Portugal je zatim nastavio kampanju na sjeveru Afrike, dok nisu uzabili zauzeti Esil, Larache (El-Araiš), Tanger (Tandža), i to godine 1471.⁶⁹⁹ Poslije toga, pretendirali su na važne centre, kao što su luke Esfa, Egadir, Uzmura i Masa.⁷⁰⁰

Što se tiče portugalskog okretanja prema Atlantskom okeanu i njihove namjere da okruže islamski svijet, to je bilo motivisano prvenstveno divljačkim krstaškim pohodom protiv muslimana, jer se Portugal smatrao sponzorom kršćanstva i zaštitnikom od muslimana, i jer je borbu protiv muslimana doživljavao prijeko potrebnom, a islam smatrao okorjelim neprijateljem protiv koga se mora boriti na svakom mjestu.⁷⁰¹

Princ Mornar Henri bio je fanatični kršćanin, izuzetno je mrzio muslimane. Od pape Nikole V dobio je priznanje za sva otkrića koja su sezala čak do Indije. U priznanju stoji: „Naša je radost velika kada znamo da je naše dijete Henri, princ Portugala, slijedeći stope svog velikog oca kralja Ivana i inspirisan ljubomorom, kao hrabri ratnik Hristove vojske, odnio Božije ime u najdalje krajeve svijeta koje poznajemo, među zle neprijatelje Boga i Hrista, kao što su Arapi i nevjernici...”⁷⁰²

Albekirk je, obraćajući se svojoj vojsci nakon dolaska u Malagu, rekao: „Udaljavanje Arapa od trgovine sredstvo je za koje se Portugal nada da će oslabiti snagu islama... U boguugodna djela kojima se bavimo spada i progon Arapa iz ove zemlje i gašenje svjetla Muhammedovih sljedbenika, da ga ovdje nema. I uvjeren sam da će, ako im uskratimo trgovinu u Malagi, cijeli Kairo i Mekka to osjetiti i da će Venecija obustaviti trgovinu načinima osim, ako njihovi trgovci ne otputuju u Portugal da ih kupe.”⁷⁰³

U svome dnevniku ostavio je sljedeći zapis: „Naš je cilj ući u sveta mjesta muslimana, u Poslanikovu džamiju i uzeti tijelo vjerovjesnika Muhammeda kao jamac i ucjenu Arapima da vrate Jerusalem.”⁷⁰⁴

⁶⁹⁸ *Et-Tarihul-urubijji l-hadis minen-nehdeti ila mutemerine fina*, dr. Abdulaziza Nevara, str. 48.

⁶⁹⁹ Vidjeti: *El-Kušuful-džigrafijja*, Ševki Abdullah, str. 99-100.

⁷⁰⁰ Ibid, str. 42.

⁷⁰¹ Vidjeti: *Asijal-vustal-garbijja*, autora Banikara, str. 24-25.

⁷⁰² *Dirasatun mutemejjizetun fil-alakati bejneš-šerki vel-garb*, autora Jusufa Sekafija, str. 58.

⁷⁰³ Ibid, str. 59.

⁷⁰⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu devletun islamijjetun muftera alejha*, 2/698.

Emanuel I, kralj Portugala, rekao je, otkrivajući ciljeve portugalskih ekspedicija: „Cilj otkrivanja morskih puteva prema Indiji jeste širenje kršćanstva i uzimanje blaga koje se nalazi na istoku.“⁷⁰⁵

Nepriistrasan istraživač steći će dojam da su vjerski motivi Portugala bili među najvažnijim činocima koji su učinili da Portugal izađe na more i okruži islamski svijet, pa su izdavani dekreti i naredbe, a stavljen je krst i top kao grb ekspedicije. Time su htjeli natjerati muslimane da prihvate kršćanstvo ili se suoče s topovskim đuletima.

Ekonomski motiv bio je sporedan, kao popratni činilac u portugalskim geografskim otkrićima, pa je otkriće Rta dobre nade, koji je otkrio Vasco da Gama 904. po Hidžri – 1497. godine, olakšao dotok važne robe s dalekog istoka na evropske pijace, i nije bilo potrebe da se plovi egiptskim vodama. Zbog toga je promjena trgovačkih ruta s arapskih i islamskih tranzitnih centara, pomogla u ostvarenju vjerskog cilja, a to je zbog toga što je ekonomija imala utjecaja u slabljenju islamske snage koja je vjekovima imala najjači destabilizirajući efekat na Evropu, a pogotovo ekonomska recesija kojoj je bila podvrgnuta mamelučka država, kao posljedica ove nagle promjene.⁷⁰⁶

Treba istaknuti da su se Portugalci pomogli u svojim ekspedicijama židovima koje su koristili kao špijune. U tome im je pomoglo njihovo poznavanje arapskog jezika. Primjer toga jeste da je kralj Portugala Ivan II poslao svog slugu i s njim drugog prijatelja židova u Egipat, pa u Indiju i onda u Abesiniju, što je imalo za rezultat da su predali izvještaj koji je obuhvatao neke arapske karte Indijskog okeana.⁷⁰⁷

B. Ijas navodi da su se u doba namjesnika Mekke Berekata ubacile tri osobe u Mekku, kružili su oko Mesdžidul-harama, nosili osmanlijsku odjeću i pričali arapski i turski; naredio je da ih se uhapsi i provjeri jesu li osunećeni. Uvidjelo se da su kršćani: nisu bili osunećeni. Nakon istrage utvrđeno je da su špijuni, poslani kao vodiči portugalskoj krstaškoj vojsci prilikom ulaska u Mekku. Potom su poslani sultanu Kansuhu el-Gavriju.⁷⁰⁸

Za ostvarenje portugalskih ciljeva, istraživači i političari smatrali su da treba kontrolisati moreuze Hurmuz i Babul-mendeb, da bi neprijatelji islama

⁷⁰⁵ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devlet-il-usmanijja*, dr. Jusufa Sekafija, str. 37.

⁷⁰⁶ *Dirasatun mutemejjizetun fil-alakati bejneš-šerki vel-garb*, str. 60-61.

⁷⁰⁷ Vidjeti: *Uruba fi matleil-usuril-hadisa*, autora šenavija, 1/123.

⁷⁰⁸ Vidjeti: *Bedaiuz-zuhur fi vekaiid-duhur*, 4/191.

kontrolisali borbe protiv islamskog svijeta iz pozadine i oslabile trgovinu u arapskim i islamskim krajevima, a potom da mognu proširiti kršćanstvo u svakom okupiranom mjestu.⁷⁰⁹

Portugalci su uspjeli u svojim planovima: zauzeli su trgovačke rute na afričkoj obali, u Arapskom zaljevu i na Arapskom moru i spriječili su dostavu istočne robe za Evropu dotadašnjim putem. U ostvarenju toga cilja pomoglo im je to što nisu imali protivnika na moru. Potom se Portugalci nisu suzdržavali od nasilja: okupirana teritorija svjedočila je o velikim masakrima, spaljivanju, uništavanju, skrnavljenju svetinja, sprečavanju muslimana od odlaska na hadž i rušenje džamija.⁷¹⁰

Što se tiče stava muslimana povodom ove brutalne agresije, Mameluci su bili u nezavidnom položaju, jer ih je pogodila ekonomska i politička slabost, i sultani su se zaokupili unutrašnjim problemima, borbom protiv osmanlijske države i suzbijanjem aktivnosti Spartanskih vitezova na istočnom Mediteranu.⁷¹¹ Zbog svega toga, stanovnici afričkih obala, Arapskog zaljeva i Jemena suočili su se sa sudbinom, te su napadali portugalske garnizone na svakom mjestu: na istoku Afrike, Muskatu, Bahrejnu, Kirjatu, Edenu, ali bez efekta, tim prije jer s njima nisu bili ravnopravni u snazi.⁷¹²

Uprkos poteškoćama koje su pritiskale njihovu zemlju, Mameluci su osjećali odgovornost. Učinili su ono što je bilo u njihovoj moći da umanje najezdu Portugalaca na sveta mjesta. Sultan Kansuh el-Gavri poslao je pomorsku ekspediciju sastavljenu od trinaest lađa s hiljadu i pet stotina ljudi pod vođstvom Husejna el-Kurdija, koji je došao na poluotok Diju, potom Šul, a sukobili su se s portugalskom flotom, pod vođstvom Alfonsa de Almeide. To je bilo godine 914. po Hidžri – 1508. godine. Pobjeda mu je bila naklonjena,⁷¹³ i Portugal je ojačao te napao drugi put. Tad je islamska flota poražena, godine 915. po Hidžri – 1509. godine, u Bici za Diju, poznatoj bici u historiji.⁷¹⁴

Što se tiče osmanlijske države, u početku je bila daleko od poprišta borbe jer je bila odijeljena od Portugala mamelučkom i safevidskom

⁷⁰⁹ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-usmanijj a*, str. 38.

⁷¹⁰ Vidjeti: *Alakatu sahili Ummane bi Britanija*, autora Abdulaziza Abdulhajja, str. 19.

⁷¹¹ Vidjeti: *Dirasatun fit-tarihil-misriij a*, autora Ahmeda Sejjida Deradža, str. 114.

⁷¹² Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-usmanijja*, str. 38.

⁷¹³ Vidjeti: *Bedaiuz-zuhur min vekaiid-duhur*, 4/142.

⁷¹⁴ Vidjeti: *En-Nufuzul-burtugalijj ufil-halidžil-arebi*, autora Nevvala Sirefija, str. 106.

državom. Uprkos tome, sultan Bajazit II odazvao se kada je sultan El-Gavri zatražio njegovu pomoć protiv Portugala. U mjesecu ševvalu 916. po Hidžri – 1511. godine poslao je nekoliko lađa s topovima, strijelama, te četrdeset kvintala baruta, a i ostalih vojnih zaliha i potrepština.⁷¹⁵ Međutim, ta pomoć nije bila stigla u potpunosti, jer je bila izložena piratima jedinice Vitezovi svetog Ivana.⁷¹⁶

Nakon osmanlijske aneksije Egipta i Šama i ulaska arapskih zemalja pod okrilje osmanlijske vlasti, osmanlijska se država suočila s Portugalcima neponovljivom hrabrošću i uspjela povratiti neke islamske luke u Crvenom moru: Messavuz i Zejlu, i uspjela je poslati vojne snage pod zapovjedništvom Mir Ali Beka na afričku obalu: oslobodili su Mogadišo i Mombas, a portugalske trupe pretrpjele su velike gubitke.⁷¹⁷

Za vladavine sultana Sulejmana Veličanstvenog (927.-974 po Hidžri – 1520.-1566. godine) osmanlijska država uspjela je otjerati Portugalce s Crvenog mora i napasti ih u centrima koja su zauzeli u Arapskom zaljevu.

Sultan Sulejman znao je da odgovornost odbrane svetih mjesta pada na osmanlijsku državu, pa je inicirao sporazum s vladarima Kaljakutom i Kamibajom, a oni su bili dva indijska vladara koja su bila pogođena portugalskom invazijom. Ovaj se sporazum zasnivao na zajedničkom radu protiv Portugala, napisan je i poslan Sulejman-paši el-Hadimu, namjesniku Egipta. Njegov tekst glasi: "Beže begovata u Egiptu, Sulejman-paša, dužan si, kada primiš ova naša naređenja, dobro se i potpuno pripremiti da na Suezu povedeš džihad na Allahovom putu. Opremi flotu, snadbije je zalihami i municijom. Moraš poći u Indiju, ovladati njome i zadržati je jer ćeš, kada ovladaš putevima koji vode u Mekku, spriječiti zlo koje su nanijeli Portugalci i uklonit ćeš njihovu zastavu s mora."⁷¹⁸

Sulejman el-Hadim krenuo je u izvršenje naredbe osmanlijskog sultana. Za sedam dana stigao je u Džidu, potom se uputio prema Kemranu, zatim je ovladao Edenom i u njemu za zapovjednika postavio jednog svog oficira te ga osnažio garnizonom vojske čiji je broj vojnika dostizao 600. Zatim je nastavio put prema Indiji. Kada je stigao u Diju, nije je uspio zauzeti. Povukao se nakon što je izgubio oko 400 ljudi. U drugom je navratu krenuo

⁷¹⁵ Vidjeti: *El-Memalikul-fernedž*, autora Ahmeda Sejjida Deradža, str. 115.

⁷¹⁶ Vidjeti: *Tarihu kešfi Ifrikija ve istimariha*, autora ševkija el-Džemela, str. 172.

⁷¹⁷ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-usmanijja*, str. 39.

⁷¹⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 40.

frontalno, dok se Dija nije predala. Tu je zarobio 80 Portugalaca i, da nije bilo novih pojačanja portugalskoj vojsci, predale bi se sve tvrđave, Portugalci bi se protjerali iz Indije i tvrđava Dija potpuno bi se predala Osmanlijama.⁷¹⁹

Tako su Osmanlije uspjele spriječiti Portugal i udaljiti ga daleko od islamskih carstava te ograničiti aktivnosti nevjernika. Time je osmanlijska država osigurala Crveno more i sačuvala sveta mjesta od portugalske ekspanzije zasnovane na kolonijalnim, podlim ciljevima i pokušajima da se na razne načine utječe na islam i muslimane.

Uspjeh koji je ostvarila osmanlijska država u prevenciji portugalske opasnosti po islamski svijet, zaslužuje svako poštovanje i pohvalu. Mamelučka propadajuća država bila je na ivici kolapsa i nije imala dovoljno snage da se odupre portugalskoj invaziji, pa je osmanlijska država ponijela teret odbrane prava muslimana i njihove imovine. Štaviše, uspjela je ugušiti pretenzije osvajača i spriječiti njegov dolaak u sveta mjesta, a to su silno željeli.⁷²⁰

Što se safevidske države tiče, izostala je njena pomoć krajevima na koje je Portugal izvršio invaziju: gradovi Arapskog zaljeva suočili su se s teškom sudbinom. Usto, safevidska država priklonila se neprijatelju, pogotovo što je bila u neprijateljstvu i ideološkom razlazu s Mamelucima i osmanlijskom državom. Zato vidimo Albekirka, portugalskog zapovjednika, da iskorištava ovu situaciju i 915. po Hidžri – 1509. godine šalje svog izaslanika Roja Gomera s pismom u kojem stoji: „Cijenim tvoje poštovanje koje iskazuješ kršćanima u svojoj zemlji i nudim ti flote, vojsku i oružje, da ih upotrijebiš protiv turskih tvrđava u Indiji, a ako želiš napasti arapske zemlje ili čak Mekku, naći ćeš me na svojoj strani u Crvenom moru ispred Džide, ili u Edenu, ili u Bahrejnu, ili u Katifu, ili u Basri: šah će me naći na svojoj strani duž čitave perzijske obale i dat ću mu sve što poželi.”⁷²¹

To mu je ponudio istovremeno kada su osmanlijske snage krenule u obračun sa Safevidima, na granicama, jer je poslije toga uslijedila bitka na Čaldiranu 920. godine po Hidžri – 1514. godine, u kojoj su Perzijanci uvjerljivo poraženi od osmanlijske vojske. To je učinilo da Perzijanci budu skloniji sklopiti savez s Portugalom, a protiv Osmanlija. Za Portugal je to bila

⁷¹⁹ Vidjeti: *Siraul-muslimine meal-burtugalijjine fil-bahril-ahmer*, str. 226.

⁷²⁰ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-usmanijja*, str. 40.

⁷²¹ Vidjeti: *Et-Tijaratus-sijasijjetu fil-halidžil-arabi*, autora Salaha el-Ukkada, str. 17.

zlatna prilika, pogotovo što su bili svjesni veličine prijetnje za njihovu sigurnost od osmanlijske države, pa su iskoristili svoje osvajanje Hurmuza 921. po Hidžri – 1515. godine. Poslije su se povezali direktno sa Safevidima, sporazumom od kojeg su najvažniji paragrafi bili: davanje portugalske flote kao ispomoć šahu u njegovim pohodima na Bahrejn i Katif, u zamjenu za šahovo priznanje portugalskog protektorata nad Hurmuzom; ujedinjenje dvaju snaga u slučaju sukoba protiv osmanlijske države, zajedničkog neprijatelja.⁷²²

Izgleda da je Portugal u savezu sa Safevidima uvidio način izazivanja nesloge među islamskim zemljama. Jer da su se ujedinile protiv njega, on ne bi mogao kontrolisati narode u pokrajinama Arapskog zaljeva, Crvenog mora, Edena i drugih mjesta koja su bila pod kontrolom Portugalaca. S druge strane, safevidski savez s Portugalcima i dekadentna politička i ekonomska situacija u mamelučkoj državi, praktično su natjerali osmanlijsku državu da preuzme odgovornost za odbranu svetih islamskih mjesta, i to na svakoj lokaciji na kojoj su Portugalci pokušali pristupiti ili je kontrolisati.⁷²³

Ishod osmanlijsko-portugalskog sukoba može se rezimirati u sljedećem:

1. Osmanlije su sačuvale sveta mjesta i puteve za hadž;
2. Čuvanje kopnenih granica od Portugalskih napada u 16. vijeku;
3. Nastavak plovljenja trgovačkim rutama koje povezuju Indiju i Indoneziju s Bliskim istokom preko Arapskog zaljeva i Crvenog mora;
4. Nastavak razmjene indijskih dobara s evropskim trgovcima na pijacama Halepa, Kaira i Istanbula. Godine 1554. samo Venecijanci kupili su šest hiljada kvintala začina, a u isto je vrijeme stizalo u luku u Džidi dvadeset lađa s indijskom robom (začini, boje i tekstil).⁷²⁴

Smrt sultana Selima

9. ševala 926., uoči subote, preselio je na ahiret sultan Selim, Allah mu se smilovao, a veziri su skrivali njegovu smrt, pa su poslali po njegova sina Sulejmana. A, kada je Sulejman stigao u Konstantinopol, obznanili su smrt sultana Selima i klanjali mu džezazu u džamiji sultana Muhammeda;

⁷²² Vidjeti: *ibid*, str. 98.

⁷²³ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-osmanijja*, str. 41.

⁷²⁴ Vidjeti: *Tarihul-areb*, str. 45-46.

sahranili su ga u blizini sultana Muhammeda. Sultan Sulejman zapovijedio je gradnju velike džamije i javne kuhinje za prehranu siromašnih na ime trajne sadake za svoga oca.

Bio je, Allah mu se smilovao, veliki znalac, čestit, pametan, lijepe naravi, sentimentaln, razborit, dobro je planirao, imao je čvrstu volju, poznavao je tri jezika: arapski, turski i perzijski, uspostavio je dobar sistem, stalno je razmišljao o stanju podanika i države, pobjeđivao je druge vladare...

Preselio je, Allah mu se smilovao, u pedeset četvrtoj godini života. Vladao je devet godina i osam mjeseci.⁷²⁵

⁷²⁵ Vidjeti: *Tarihus-selatini Ali Usman*, autora Keramanija, str. 40.

3. poglavlje

Sultan Sulejman Veličanstveni⁷²⁶

Sulejman Veličanstveni rodio se u gradu Trabzonu, a otac mu je tada bio namjesnik u njemu. Otac se o njemu mnogo brinuo. Odrastao je u ljubavi prema znanju, literaturi, ulemi, piscima, pravnicima. Bio je poznat od malehna po ozbiljnosti, trezvenosti i dostojanstvenosti. Sultanski je prijesto zauzeo u dvadeset i šestoj godini. U svim je stvarima bio odmjeren, nije žurio, nego bi duboko razmišljao, potom provjerio, a kada bi provjerio i odlučio, ne bi mijenjao odluku.⁷²⁷

Smutnje s kojima se suočio u početku vladavine

Sulejman je bio iskušan sa četiri pobune koje su ga odvratile od pokretanja džihada. Naime, kada su namjesnici uvidjeli priliku i pogodno vrijeme za nezavisnost svojih pokrajina, pobunili su se. Džanberdi el-Gazali, namjesnik Šama, pobunio se i obznanio nepokornost; pokušao je zauzeti Halep, ali nije uspio. Sultan Sulejman zapovijedio je gašenje smutnje, i ona je ugašena, a glava buntovnika Džanberdija odsječena je i poslana u Istanbul kao dokaz gušenja pobune.

Što se tiče druge pobune, nju je pokrenuo prevarant Ahmed Šah, u Egiptu, godine 930. po Hidžri – 1534. godine. Ovaj je paša želio vodeću poziciju, ali nije uspio u svom naumu. Tražio je od sultana da ga postavi za namjesnika Egipta, i on ga je postavio. Čim je stigao u Egipat, pokušao je pridobiti svijet i proglasio se nezavisnim sultanom, ali su ulema i vojska osmanlijske države, janjičari, ustali protiv buntovnog namjesnika i ubili ga (upisan je u historiju po nadimku Hain: varalica).

Treća pobuna protiv halife muslimana jeste šiijska rafidijska koju je pokrenuo Baba Zunnun, godine 1526. u pokrajini Juzgad, kada je sakupio između tri i četiri hiljade pobunjenika i u pokrajini uveo davanje haradža. Njegov je pokret rastao do te mjere da je uspio poraziti neke vođe

⁷²⁶ Na Zapadu poznat kao Veličanstveni ili Veliki (Grand), a na Istoku kao Kanuni ili Zakonodavac.

⁷²⁷ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjune*, str. 51.

Osmanlija koje su krenule ugušiti njegovu pobunu. I ova je šiijska smutnja okončana porazom Babe Zunnuna i njegova je glava poslata u Istanbul.

Četvrta pobuna protiv osmanlijske države u doba Sulejmana Veličanstvenog bila je također šiijska rafidijska. Na njenom je čelu bio Kalender Čelebi, u dvjema pokrajinama, Kunija i Meraš, a broj sljedbenika bio je 30 000 šiija; ubijali su muslimane sunije u tim pokrajinama. Neki historičari kažu da je moto Kalendera Čelebija bio da najveću nagradu zaslužuje šiija koji ubije muslimana suniju ili napastvuje ženu sunijku.

Behram-paša pošao je ugušiti ovu nepokornost, ali su ga buntovnici ubili. Potom je uspjela varka među njima: prvak Ibrahim-paša uspio je privući neke Čelebijeve ljude i tada je oslabila njegova sila te je pobijeđen i ubijen. Nakon toga, prilike u osmanlijskoj državi poboljšale su se, a sultan je počeo planirati džihadsku politiku u Evropi.⁷²⁸

Osvajanje Rodosa

Rodos je otok koji je vršio agresiju. Bio je neprobojna tvrđava Vitezova svetog Ivana, koji su presretali turske muslimanske hadžije na putu za Hidžaz. Činili su agresiju na osmanlijske pomorske linije, pa se sultan Sulejman usredsredio na osvajanje Rodosa i pripremio veliku ekspediciju. U prilog su mu išle mnoge stvari:

1. Zauzetost Evrope velikim ratom između Čarlsa V (Kenta), imperatora Svetog rimskog carstva i Fransoaa, kralja Francuske;
2. Mir između osmanlijske države i Venecije;
3. Razvitak osmanlijske mornarice za vrijeme Selima I.

Sulejman Veličanstveni poveo je veliki rat protiv Rodosa, polovinom 1522. godine. Osvojio ga je i dao Vitezovima priliku da ga napuste. Oni su se iselili na Maltu i tamo im je Čarls Kent dao pravo na vlast na tom otoku.⁷²⁹

Rat protiv Mađarske i opsijedanje Beča

Kralj Mađarske Vladislav II Jagelović bio je riješen prekršiti ma koji dogovor koji su njegovi prethodnici potpisali sa sultanima osmanlijske

⁷²⁸ Vidjeti: *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara*, str. 91.

⁷²⁹ Vidjeti: *Eš-šuubul-islamijja*.

države, čak se usudio ubiti izaslanika sultana Sulejmana.

Izaslanik je tražio godišnju glavarinu koju je Mađarska bila dužna dati. Zbog toga je Sulejman odgovorio 1521. godine velikom invazijom na Mađarsku. Bitke su trajale dok Turci nisu ostvarili veliku pobjedu u mjestu Mohač 1526. godine. Sulejman Veličanstveni zauzeo je u Budim 11. septembra 1526. godine, ali su Mađari nastavili pružati otpor. Sultan je nastavio s pritiskom dok njegova vojska nije stigla pred kapije Beča, prijestolnice Svetog rimskog carstva, godine 1529. Međutim, velika udaljenost logistike i potpisivanje primirja između Čarlsa Kenta i Fransoaa, da bi se pripremio za rat protiv Osmanlija i da bi spasio Habsburšku monarhiju, onemogućilo je Sulejmana Veličanstvenog u osvajanju te monarhije, te se povukao, a borbe između Sulejmana i evropskih snaga, ojačanih kraljem Mađarske, nastavile su se.

Najvažniji historijski događaj u osmanlijskoj vanjskoj politici u doba Sulejmana Veličanstvenog bio je njegova veza sa Fransoam, koja se kasnije pretvorila u neprijateljstvo.⁷³⁰

Politika zbližavanja Osmanlija i Francuza

Doba sultana Sulejmana Veličanstvenog bilo je kulminacija snage osmanlijske države i njenog mjesta među svjetskim silama tog vremena. Smatra se da je doba sultana Sulejmana zlatno doba osmanlijske države, koja je pod njegovom vlasti od 926.-972. po Hidžri – 1520.-1566. godine, doživjela veliko širenje, kakvo nije prethodilo prije toga: pokrajine osmanlijske države prostirale su se na tri kontinenta.

To je imalo veliki utjecaj na zemlje tadašnjeg svijeta, a pogotovo na Evropu, koja je prolazila kroz ozbiljne političke i vjerske podjele. Zato su se razlikovali stavovi evropskih država prema osmanlijskoj državi, a u skladu s prilikama svake od tih država. Čarls V, kralj Svetog rimskog carstva borio se protiv Fransoaa, kralja Francuske, za prijestolje Carstva, a papa Leo X natjecao se s njemačkim monahom Martinom Lutherom, vođom protestantskog otpora.⁷³¹

Beograd je bio izložen unutarnjim neredima zbog mladosti njegovog

⁷³⁰ Vidjeti: ibid, str. 147.

⁷³¹ Vidjeti: *Dirasatun mutemejjeza*, Jusufa Sekafija, str. 92.

kralja Luisa II, što je iniciralo konflikte među samim vođama.⁷³²

Zbog toga je Fransoa I shvatio da bi trebao iskoristiti svoj položaj i snagu osmanlijske države, da od nje napravi svog prijatelja. Nastupio je s prijateljskim stavom i željom za sporazumom, misleći da će osmanlijska država ograničiti ambicije Čarlsa V i zadržati ga na njegovoj teritoriji. Ovaj stav Francuza potvrđuju riječi koje je uputio francuskom ambasadoru: „Časni ambasadore, ne mogu poreći da sam žudio vidjeti kako se Turci, snažna sila, spremaju za rat, ne samo zbog ličnog interesa osmanlijskog sultana nego zbog slabljenja snage imperatora Čarlsa V i njegove zauzetosti te zbog pružanja svim vladama sigurnosti i garancije u borbi protiv velikog neprijatelja kakav je imperator Čarls.“⁷³³

Francuska je počela pregovarati s osmanlijskom državom nakon bitke na Paviji, u kojoj je zarobljen kralj Francuske Fransoa I, godine 1525, pa su njegova majka i zamjenik poslali izaslanika Džona Frangipanija s pismom od nje i zarobljenog kralja, u kojem se traži napad na snage porodice Habsburga i oslobađanje zarobljenika.⁷³⁴

I usprkos tome što je zarobljenik bio oslobođen, po tački sporazuma koji je bio napravljen u Madridu između Francuske i porodice Habsburg godine 1526, Fransoa je nakon oslobođenja, 941. po Hidžri – 1535. godine, poslao svoga sekretara Žana de la Foriha sultanu Sulejmanu radi dogovora o savezništvu u formi sporazuma,⁷³⁵ kasnije nazvanom Sporazum o osmanlijsko-francuskim privilegijama. Imajući u vidu da je ovaj sporazum imao veliku važnost, navest ćemo njegove najvažnije paragrafe:

1. Osiguranje potpune slobode kretanju naoružanih i nenaoružanih brodova;
2. Uspostaviti nesmetanu trgovinu u svim dijelovima osmanlijske države za stanovnike Kraljevine Francuske;
3. Carina i druge takse plaćaju se jedanput u osmanlijskoj državi;
4. Takse koje plaćaju Francuzi u osmanlijskoj državi, trebaju da budu istovjetne onima koje plaćaju Turci;
5. Pravo konzularnog zastupanja, uz nezavisnost glede konzulove porodice i njegovih službenika;

⁷³² Ibid, str. 92.

⁷³³ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-usmanijja*, str. 47.

⁷³⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 47.

⁷³⁵ Ibid, str. 47.

6. Francuski konzul polaže pravo na uvid u civilne sporove i prijetnje u kojima su jedna od strana stanovnici Kraljevine Francuske, ali ne da sudi u tim slučajevima; pravo konzula jeste samo da pomogne lokalnim vlastima u implementiranju propisa;

7. U sporovima u kojima je protivna strana štićenik osmanlijske države, ne poziva se, niti se unakrsno ispituje stanovnik Kraljevine Francuske, niti se sudski goni, osim u prisustvu prevodioca konzulata Francuske;

8. Svjedočenje kraljevih zaštitnika prihvata se i usvaja u pravosuđu;

9. Osigurati slobodu vjeroispovijesti kraljevim štićenicima;

10. Zabraniti porobljavanje kraljevih štićenika.

Ovaj je sporazum imao za rezultat povećanu saradnju između francuske i osmanlijske flote. Osmanlijska flota žestoko je napala obale Kraljevine Napoli, koja je bila pod vlasti Čarlsa Kenta, a 1543. godine sastale su se jedinice osmanlijske i francuske flote i napale Napulj, koji je bio u vlasti vojvode Savojskog, saveznika Čarlsa Kenta.⁷³⁶

Francuska se okoristila približavanjem osmanlijskoj državi vojno, ekonomski i politički, i sporazum iskoristila za otvaranja vrata trgovine s istokom, bez podlijevanja trgovinskom embargu koji je nametnuo Portugal nakon otkrića Rta dobre nade. Njegovim je odredbama dobila puno pravo da pod svojom zastavom štiti stanovnike drugih zapadnih država, što ju je dovelo na prominentno mjesto među drugim evropskim državama.

Nažalost, od sporazuma stanovnici osmanlijske države nisu imali koristi, i kao da je bio izrađen isključivo da bi se odgovorilo zahtjevima Zapada i radi ostvarenja ciljeva neprijatelja, bez ekvivalenta. Sporazum je također bio osnova prema kojoj su se izrađivali mnogi sporazumi koji su bili potpisani između osmanlijske države i evropskih država uopće.⁷³⁷

Kralj Francuske nije se mogao pridržavati sporazuma s osmanlijskom državom zbog javnog kršćanskog mnijenja, pa je bio prinuđen povući se i prekršiti ga. Potom se predomislio i obnovio veze, tražeći osmanlijsku pomoć, ali se javnost pobunila. Historijske činjenice govore da krstaši, neprijatelji islama, ne mogu napustiti jedni druge pred izazovima, makar se u vanjštini ne slagali njihovi interesi i predrasude.

Neprijatelji islama, krstaši, puni su mržnje, i za njih nema savezništva, niti ugovora, kako nam pojašnjava Allah Uzvišeni u Svojoj plemenitoj Knjizi. Čim

⁷³⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 47.

⁷³⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 48.

pri muslimanima vide znak slabosti, brzo se potpomognu jedni drugima i ojačaju, da bi se pripremili protiv muslimana... Istovremeno, neće dopustiti vladaru koji možda naginje muslimanima ili situacija tako diktira, da se potpomaže muslimanima i, uprkos različitim interesima, oni su zajedno u borbi protiv ove vjere i ubijanju njenih sljedbenika, u svakom vremenu i na svakom mjestu.⁷³⁸

Privilegije koje su date francuskoj državi poremetile su red u osmanlijskoj državi, a posljedice će se tek kasnije osjetiti.

U posljednjim danima osmanlijske države, evropske kršćanske sile miješale su se u politiku osmanlijske države zbog dobivenih privilegija kako bi zaštitile kršćane koje su smatrali štíćenicima stranih država, pogotovo u zemljama Šama.⁷³⁹

⁷³⁸ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijj a*, autora dr. Alije Hasuna, str. 75.

⁷³⁹ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 77-78.

4. poglavlje

Osmanlijska država i sjeverna Afrika

Jedna od posljedica masovnog iseljavanja muslimana iz Endelusa i emigracije velikog broja njih na sjever Afrike jeste pojava mnogih društvenih i ekonomskih poteškoća u zemljama sjeverne Afrike. Pošto je među muslimanima iseljenim u te pokrajine bio veliki broj mornara, bilo je neophodno da se nađu prikladna sredstva da se taj rod vojske ustabili; neke su stvari dovele do toga da određen broj njih povede džihad protiv kršćanskih snaga u Sredozemnom moru. Među glavnim razlozima jeste odbrana vjere, borba islama protiv kršćanstva, progon muslimana iz Endelusa te progon muslimana u sjevernoj Africi koji su vršili Španci i Portugalci.

Muslimanski džihadski pokret protiv Španaca i Portugalaca nije bio dobro organizovan sve do pojave braće Hajruddina i Oruča Barbarose, koji su uspjeli ujediniti islamske snage u Alžiru i usmjeriti ih ka zajedničkom cilju: sprečavanju neprijatelja islama u zauzimanju luka i gradova sjeverne Afrike.

Ova nova islamska sila primjenila je u džihadu metodu *napadni i bježi*, na moru, zbog nedostatka snage za ulazak u frontalni rat protiv kršćanskih snaga: Španjolaca, Portugalaca i Vitezova svetog Ivana. Mudžahidi su ostvarili uspjeh kojim su zabrinuli neprijateljske snage, potom su pronicljivošću zaključili da se trebaju staviti pod kontrolu osmanlijske države, da se trud muslimana ujedini protiv zlih kršćana.

Evropski historičari pokušali su dovesti u dilemu džihadski karakter pokreta na Sredozemnom moru, pa su njihovu ulogu ocijenili piratskom i, isto tako, doveli su u dilemu porijeklo dvojice najvažnijih njihovih vođa, Hajruddina i njegovog brata Oruča. To iziskuje razjašnjenje uloge braće Barbarosa i njihovog porijekla te utjecaj ovog pokreta na krstašku ulogu u Sredozemnom moru u doba sultana Selima i sultana Sulejmana Veličanstvenog.

Porijeklo braće Oruča i Hajruddina

Porijeklo braće Oruča i Hajruddina seže do Turaka muslimana, a otac im je bio Jakub b. Jusuf, jedan od preostalih osvajača Turaka muslimana koji su

naseljavli otok Midilli, na Arhipelagu.⁷⁴⁰ Majka im je bila muslimanka, uglednica iz Endelusa, koja je ostavila dubok utjecaj na svoju djecu, pa su se praktično odredili glede tadašnjeg napada na Endelus, koji su sa svih strana napadali Španaci i Portugalaci.⁷⁴¹ Oruč i Hajruddin imali su još dva brata mudžahida, Ishaka i Muhammeda Il'jasa, a muslimanski historičari pozivaju se na njihovo islamsko porijeklo na osnovu sljedećih dokaza:

1. Alžirski historičar Ahmed Tefvik Medeni poziva se na dva, i danas prisutna, traga u Alžiru. Prvi je mermerna ploča koja je bila postavljena na vratima utvrde Šeršal, a drugi je mermerna ploča koja je bila na vratima mesdžida Ševas, u alžirskoj prijestolnici. Na prvoj je ploči isklesano sljedeće: „U ime Allaha, Svemilosnog, Samilosnog! Neka je salavat na našeg prvaka Muhammeda i njegovu porodicu. Ovo je kula Šeršal koju je za hilafeta emira El-Hakimabiemrillah sagradio vođa Mahmud b. Faris et-Turki, tj. mudžahid na Allahovom putu Oruč b. Jakub, Allahovom voljom, godine 924. po Hidžri (1518. godine).“ Na drugoj je ploči isklesano ime Oruč b. Ebu Jusuf Jakub et-Turki. A postoji i treća na kojoj je napisano nešto što je podigao Hajruddin u Alžiru godine 1520.⁷⁴²

2. Ime Oruč uzeto je od imenice Miradž, pa se pretpostavlja da je rođen u noći Miradža, i Turci to izgovaraju kao Oruč, a potom je arabizirano kao riječ *urudž*.⁷⁴³

3. Uloga koju su odigrala dva brata potvrđuje njihovu želju za džihadom na Allahovom putu i opiranje pretenzijama Španije i Portugala prema islamskim zemljama na sjeveru Afrike. Njih su se dvojica istaknuli u borbama na moru protiv kršćana, a važni centri te vrste borbe pojavili su se u 16. vijeku u Šeršalu, Vehranu, Alžiru, Deli, Bedžaji i drugim mjestima, nakon protjerivanja muslimana iz Endelusa. Njihov je pokret bio ojačan uključivanjem muslimana koji su pobjegli iz Endelusa, koji su poznavali navigaciju, njene vještine i bili dobro izvježbani u gradnji brodova.⁷⁴⁴

Uloga braće u džihadu protiv kršćanske invazije

Dvojica braće pokazali su sklonost prema ratu na moru još od malih

⁷⁴⁰ Vidjeti: *El-Magribu fi bidajetil-usuril-hadisa*, dr. Salaha Ukada, str. 37.

⁷⁴¹ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sinine bejnel-Džezairi ve Esbanija*, str. 160-161.

⁷⁴² Vidjeti: *ibid*, str. 160-161.

⁷⁴³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetul-alijja*, str. 95.

⁷⁴⁴ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 79-80.

nogu, i svoje su aktivnosti na početku usmjerili na more Arhipelaga koje okružuje Muskit, oko 1510. godine, ali žestina borbi između kršćanskih snaga u Endelusu i međumuslimanski sukob na sjeveru Afrike, te pojačane borbe početkom 16. vijeka – naveli su dvojicu braće da svoje aktivnosti prenesu u te krajeve, pogotovo kada su Španci i Portugalci uspjeli ovladati velikim brojem centara i morskih luka na sjeveru Afrike.⁷⁴⁵

Oruč i Hajruddin odnijeli su mnoge pobjede protiv kršćanskih pirata, što je impresioniralo slabe muslimanske snage u tim krajevima. To se zbilo nakon garancije sultana El-Hafsija, koji im je dao pravo da nasele poluotok Džerba u Tunisu. A to je predložio zbog stalnih španskih napada zbog kojih je bio prisiljen prihvatiti španski protektorat, kako se vidi iz traženja pomoći stanovnika ove zemlje od njih dvojice, i njihovog utjecaja na unutrašnjost njihove zemlje. To će im kasnije omogućiti vlast u Alžiru i u nekim susjednim pokrajinama. Pa ipak, neki historičari smatraju da ulazak Oruča i njegovog brata u Alžir i vladanje njime nije bio po volji njegovih stanovnika. Oni se pozivaju na postojanje snaga koje su prežale priliku da otjeraju i njih dvojicu i Turke, svoje pomagače. Ali, drugi historičari smatraju da je dolazak Oruča i njegovog brata uslijedio zbog poziva u pomoć, upućenog od stanovnika Alžira da im pomognu protiv divljih španskih napada. Malobrojne snage koje su se opirale boravku braće Barbarosa slijedile su neke vladare koji su bili svrgnuti prilikom promjena koje su uveli plemeniti Oruč i Hajruddin (zbog ujedinjenja zemalja), jer je bila prije njihovog dolaska slična državi sastavljenoj od kraljevina. Veći dio stanovnika zemlje podržao je njihove promjene i veliki je broj učestvovao u toj kampanji; podržao ih je i veliki broj vladara, koji su osjećali ozbiljnost španske, kršćanske invazije.⁷⁴⁶

Uloga dvojice braće ističe se u pokušaju oslobađanja Bedžaje od španske vlasti 1512. godine. Premjestili su, zbog ostvarenja tog cilja, centar svojih operacija protiv španskih snaga u luku Džidžel, istočno od Alžira, nakon što su je uspješno napali i pobili njene čuvare na jugu, godine 1514. To je uveliko pomoglo u oslobađanju Bedžaje, s jedne, i pokušaju pružanja pomoći muslimanima Endelusa, s druge strane. Čini se da je dvojici braće otpor pružila snažna alijansa, iz čega se izrodilo mnogo frontalnih bitki, a oni na to nisu bili navikli. Zbog činjenice da su vladali Alžirom i zbog teškog položaja 1518. godine, kada je poginuo Oruč, Hajruddin je bio primoran

⁷⁴⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, str. 53.

⁷⁴⁶ Vidjeti: *El-Magribu fi bidajetil-usuril-hadisa*, str. 37-38.

potražiti saveznika u održavanju stabilnosti, zadržavanju teritorija i nastavljaju i borbom, a osmanlijska je država bila prvi kandidat za to savezništvo, svejedno zbog svoje vodeće uloge na Sredozemnom moru ili zbog toga što su lokalne snage na sjeveru Afrike bile povezane s njom.⁷⁴⁷

Naime, njene su se pobjede nizale u Evropi od osvajanja Konstantinopola i ona se uvijek odazivala na poziv u pomoć, kada su to od nje zahtijevali Oruč i Hajruddin. A Osmanlije su uvijek željele pružiti pomoć njima dvojici i osnažiti njihovu ulogu, ali pomoći i ostalim muslimanima u Endelusu.⁷⁴⁸

S druge strane, prilike u osmanlijskoj državi u doba sultana Selima I bile su pogodne za prihvatanje ovog savezništva, pogotovo nakon što su se osmanlijske snage bile usmjerile prema arapskom istoku. Jedan od najvažnijih ciljeva tog poduhvata bio je (o tome smo već govorili) sprečavanje djelovanja Portugala, Španije i Vitezova svetog Ivana u regiji, pa je bilo logično da braća sklope savezništvo s bilo kojom lokalnom snagom koja bi pomogla u ostvarenju tih ciljeva.⁷⁴⁹

Savezništvo s Osmanlijama

Historičari se razilaze u vezi s tim kad je potpisano savezništvo između Osmanlija i dvojice braće, Oruča i Hajruddina. Navodi se da je sultan Selim I stajao iza njihovog slanja na obale Afrike kao odaziv na traženje pomoći stanovnika sjeverne Afrike, a radeći na onemogućivanju ostvarenja špansko-portugalskih ciljeva u Sredozemnom moru. Uprkos razlici među historičarima, evidentno je da Osmanlije nisu stajale po strani kada se radi o događanjima na Sredozemnom moru.⁷⁵⁰

Neki historičari to savezništvo vežu za godinu 1514, odnosno za pad luke Džidžel u ruke Oruča i Hajruddina, kada su njih dvojica, poslije osvojenja grada, poslali toware vrijednih stvari sultanu Selimu I. Sultan je to primio i poslao uzdarje – četiri izuzetno opremljene ratne lađe i vojsku.⁷⁵¹ Time je sultan iskazao želju da ostane aktivan u ulozi dvojice braće i da im bude podrška. Međutim, neki historičari navode da je osmanlijska podrška ovom

⁷⁴⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj etudevletun islamijjetun muftera alejha*, 2/902.

⁷⁴⁸ Vidjeti: *ibid*, 2/902.

⁷⁴⁹ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjine*, str. 83.

⁷⁵⁰ *Ibid*, str. 83.

⁷⁵¹ Vidjeti: *ibid*, str. 84.

pokretu uslijedila nakon Oručeve smrti 1518. godine, tj. nakon povratka osmanlijskog sultana iz Egipta u Istanbul, godine 1519.⁷⁵²

Najvjerovatnije je da su veze između Osmanlija i ovog pokreta postojale prije Oručeve smrti, tj. prije osmanlijskog osvajanja Šama i Egipta, a uzrok je bila njihova velika potreba za podrškom ili savezništvom s Osmanlijama. To je bilo nakon neuspjeha u osvajanju Bedžaje, našli su se u zamci u Džidželu, između Hafsija, koji su postali sljedbenici Španaca, i Salima Tumija, vladara Alžira, koji je svoju vlast utemeljio na podršci Španaca, kao i drugi tadašnji vladari. Bili su tu i Španaci te Vitezovi svetog Ivana, koji su ih okruživali iz pravca mora, pa je u stizanju osmanlijske pomoći bila podrška njihovoj ulozi u pokušaju da oslobode Alžir. Osmanlije su se dogovorile s dvojicom braće da je potrebno brzo djelovati, da oni uđu prije španskih snaga jer su imali dobar položaj u regionu i jer su odatle mogli sabotirati islamske luke pod španskom okupacijom, kao što je Bedžaja, ali i druge u nekim drugim regionima.

Oruč je uspio upasti u Alžir zahvaljujući toj podršci i ubiti vladara nakon što je utvrdio da se ispomagao španskim trupama. Uspio je zaposjesti luku Šeršal, pa se ujedinila njegova vlast u Alžiru i data mu je prisega iste godine u kojoj su mamelučke snage bile poražene od osmanlijskih snaga u Šamu (godine 1516) u mjestu Merdž Dabik.⁷⁵³

Bilo je nemoguće da braća ostvare sva ta osvajanja bez hrabrenja i podrške osmanlijskog sultana, kao i bez podrške naroda tih krajeva.⁷⁵⁴

Nakon što je Hajruddinu data prisega u Alžiru, poslije pobjede nad Špancima i lokalnim vladarima-saveznicima, pojavila se nada za mnoge države i luke koje su bile okupirane od Španaca ili nekih drugih, pa prvi od kojih su zatražili pomoć jesu stanovnici Tilimsana. Strateški položaj Tilimsana nalagao je neodrživost Hajruddina u Alžiru i to ga je nagnalo na razmišljanje o intervenciji prije nego što su njegovi stanovnici zatražili od njega pomoć; to je samo ubrzalo njegovu odlučnost za intervencijom.⁷⁵⁵

Hajruddin je pripremio veliku vojsku s kojom je umarširao u Tilimsan 1517. godine i osigurao putove do tamo. Nakon što je uspio uspostaviti kontrolu nad njim, Španci i njihovi doušnici iz Benu Hamuda uspjeli su ga

⁷⁵² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu devletun islamijjetun muftera alejha*, 2/902.

⁷⁵³ Vidjeti: *Harbu selasimieti sena*, str. 174-175.

⁷⁵⁴ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjine*, str. 58.

⁷⁵⁵ Ibid, str. 86.

povratiti. Hajruddinov brat Ishak poginuo je, i Oruč je poginuo, kao i mnogo njegovih ljudi usljed okruženja grada koje je trajalo više od šest mjeseci.

Ovi su događaji ostavili velik utisak na Hajruddina. To ga je nagnalo na razmišljanje o napuštanju Alžira, ali su njegovi stanovnici insistirali na njegovom ostanku. Pristao je da ostane zbog potrebe za proširenjem džihada, a strahujući od napada Španaca i njihovih pomagača. To ga je također usmjerilo ka jačim vezama s osmanlijskom državom, a pogotovo nakon što su joj pripojeni Egipat i Šam, pa je to utvrdilo potrebu dviju strana za povećanje veza jedne s drugom.⁷⁵⁶

Pismo Alžiraca sultanu Selimu I

Doktor Abduldželim Tejmi donosi prijevod turskog dokumenta koji se čuva u historijskim arhivama Topkapi Saraj pod brojem 4656. Naime, radi se o pismu upućenom od stanovnika grada Alžira, sa svih nivoa, i datira od zulkade 925. godine po Hidžri – od 26. oktobra do 3. novembra 1519. godine. Napisano po zapovijedi Hajruddina sultanu Selimu I, poslije njegovog povratka iz Egipta i Šama u Istanbul; a cilj pisma bio je povezivanje Alžira s osmanlijskom državom. U pismu stoji da Hajruddin ima veliku želju da lično ode u Istanbul i sultanu Selimu I slučaj izloži u cijelosti. Međutim, vladari grada Alžira uticali su na njega da ostane u njemu zbog mogućeg sučeljavanja s neprijateljima ako izvrše pokret, i tražili su od njega da pošalje delegaciju koja će ga zastupati. Pismo je bilo ispred sudija, hatiba, pravnika, imama, trgovaca, dostojanstvenika i svih stanovnika alžirske metropole. Protkano je iskazivanjem duboke odanosti osmanlijskoj državi. Predvodnik delegacije bio je alim, pravnik, profesor Ebul-Abbas Ahmed b. Kadi, jedan od najvećih učenjaka Alžira, vojskovođa i političar; bio je kadar objasniti prilike u svojoj zemlji i prijetnje koje je okružuju sa svih strana.

Delegacija je pohvalila Oručevu borbu protiv nevjernika, njegovu pomoć vjeri i čuvanje muslimana. Govorili su o njegovoj borbi i hrabroj pogibiji u španskom okruženju Tilimsana, o tome kako ga je naslijedio njegov brat, mudžahid na Allahovom putu, Ebut-Tuka Hajruddin, koji ih je odbranio. Govorili su da ga znaju kao pravedna, pravična i onoga ko slijedi Vjerovjesnikov svijetli Šerijat, a da on gleda na vaš visoki položaj s poštovanjem i uvažavanjem, te sebe i svoj imetak posvetio je džihadu radi

⁷⁵⁶ Vidjeti: ibid, str. 86.

Allahovog zadovoljstva i uzdizanja Allahove riječi. Isto tako, rekli su da se nadaju pomoći svijetlog sultana, da ga iskreno vole, da su uz njega, da su oni i njihov vođa sluge sultanove. Napisali su da stanovnici pokrajina Bedžaja i istočno i zapadno stoje sultanu na usluzi, a imenovi izaslanik (koji nosi pismo) potanko će sultanu izložiti sva dešavanja u ovoj zemlji. Nakon toga, pozdravili su sultana islamskim pozdravom.⁷⁵⁷

U pismu je naglašeno da Alžirci smatraju sljedeće kad je riječ o Carstvu:

- Hajruddin će primjereno obavljati funkciju islamskog vladara na sjeveru Afrike i sprovodit će principe islamskog Šerijata, pravednost je njegov put i pravac u vlasti;

- Njegova će se aktivnost zasnivati na vođenju džihada protiv kršćana;

- Osmanlijsku državu i njenog vladara ocjenjuje kao poštovane;

Dakle, ovo pismo upućuje na ujedinjenost unutrašnjeg fronta i jasnoću cilja pred muslimanima Alžira.⁷⁵⁸

Odaziv sultana Selima stanovnicima Alžira

Sultan Selim požurio je dati čin beglerbeag Hajruddinu Barbarosi, pa je on postao vrhovni zapovjednik oružanih snaga u svojoj pokrajini, pokoran sultanu, i time je Alžir ušao pod vlast osmanlijske države, i bilo čije neprijateljstvo prema Alžiru podrazumijevalo je agresiju na osmanlijsku državu. Sultan je to praktično potvrdio, kada je u Alžir poslao artiljerijske snage i dvije hiljade janjičara (1519. godine). I janjičari su se počeli pojavljivati u političkom i vojnom životu u osmanlijskim pokrajinama na sjeveru Afrike i postali utjecajan faktor u događanjima. Sultan Selim dopustio je svojim državljanima muslimanima putovanje u Alžir i priključivanje mudžahidima. Tim je dobrovoljcima davao privilegije, da ih ohrabri u pristupanju mudžahidima, pa su se stanovnici Anadolije preselili u Alžir, iz želje za džihadom protiv kršćana. Iz odluke koju je donio sultan Selim I u vezi s tim, proisteklo je nekoliko važnih stvari:

1. Zvaničan ulazak Alžira pod osmanlijsku upravu, počevši od 1519. godine. Za sultana se Selima molilo na minberima, u mesdžidima i kovan je novac s njegovim imenom;

⁷⁵⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu devletun islamijjetun muftera alejha*, 2/910.

⁷⁵⁸ Ibid, 2/911.

2. Slanje osmanlijskih snaga uslijedilo je na traženje pomoći i ispunjenje želja stanovnikâ Alžira. Naime, ulazak osmanlijskih trupa nije bio invazijski niti osvajački i, otuda, protivan željama stanovništva države;

3. Pokrajina Alžir prva je od sjevernoafričkih pokrajina koja je ušla pod osmanlijsku vlast. Štaviše, Alžir će postati centar za pokretanje džihada na Sredozemnom moru.⁷⁵⁹ Ovo je zato jer je osmanlijska država poslije toga težila širenju utjecaja na sve pokrajine sjeverne Afrike, da se ujedine pod bajrakom islama i rade na rješavanju pitanja muslimana Endelusa, da se osvete za zvjerstva koja su nad njima počinili Španci kršćani.

Doba sultana Selima bio je skromni početak proširivanja osmanlijskog utjecaja na pokrajine sjeverne Afrike radi zaštite islama i muslimana, a njegov sin Sulejman nastavio se boriti na Allahovom putu.

Osmanlijski sultan Selim odazvao se pozivu na džihad koji su mu uputila braća u islamu. To je značilo nastanak stabilne flote na obalama sjeverne Afrike, a od početka je to bilo povezano s Oručom i Hajruddinom Barbarosom.⁷⁶⁰

Izazovi s kojima se suočio Hajruddin

Pred Hajruddinom je bila specifična vojno-politička situacija. On se morao boriti na dva fronta. Prvi front jeste onaj u Španiji, i to je bila borba za protjerivanje Španaca iz enklava koje su naselili, pa je pripojio sebi Annabu i Kalu, na istoku Alžira, i ostvario čuvenu pobjedu nad Špancima 1529. godine. Radi se o španskoj utvrdi Bejnun, na poluotoku, sučelice gradu Alžiru. Artiljerijom je tukao utvrdi dvadeset dana, dok joj se nisu porušile zidine, potom je provalio u tvrđavu s velikim brojem vojnika koje je prevezlo četrdeset i pet lađa. Zarobio je komandanta utvrde i više oficire. Hajruddinovo osvajanje Bejnuna 1529. godine smatra se početkom uspostave prevlasti vezane za Alžir, i poslije tog datuma luka Alžir postala je velika prijestolnica središnjeg Magriba cijelog sjevera osmanlijske Afrike, poslije toga. Korištenje izraza *Alžir* za alžirsku pokrajinu trajalo je do kraja osamnaestog vijeka. Drugi front jeste onaj unutrašnji. Radi se o pokušaju ujedinjenja središnjeg Magriba, koji nije bio očišćen od spletki Benu Zijana i Hafsija i nekih manjih plemena, ali je bio u mogućnosti proširiti svoj utjecaj

⁷⁵⁹ Vidjeti: *ibid*, 2/912.

⁷⁶⁰ Vidjeti: *El-Mešrikul-arebijj uvel-magribul-arebi*, Abdulaziza Kaida, str. 97.

kao osmanlijska država, pa su manji vilajeti ušli pod vlast Carstva, da se time zaštite od španskih krstaških aspiracija i prevjeravanja, a Hajruddin nije prestao širiti osmanlijski utjecaj na neke unutrašnje, važne gradove.⁷⁶¹

On je uspio u vezi s polaganjem kamena temeljca mlade države u Alžiru, a osmanlijska pomoć stalno mu je stizala, od sultana Sulejmana Veličanstvenog. Hajruddin je uspio zadati snažne udarce španskoj mornarici, a njegov je trud urodio oslobađanjem hiljada muslimana iz Španije. 936. godine po Hidžri – 1529. godine usmjerio je trideset i šest lađi, u sedam pohoda na španske obale, u zapadnom bazenu Sredozemnog mora. Allahovom blagodat, potom uz pomoć osmanlijske države i resursa iz raznih alžirskih riznica: taksa, roblja, ratnog plijena, zekata, desetine, glavarine, fej'a i haradža te onoga što su donijeli vladari i vođe plemena i klanova – alžirska država izgradila je jaku ekonomsku osnovu.⁷⁶²

Španija je bila izuzetno oštećena Hajruddinovim uspjesima na sjeveru Afrike, a Španijom je tada vladao Čarls V, imperator Svetog rimskog carstva, koje je u to vrijeme obuhvatalo Španiju, Belgiju, Holandiju, Njemačku, Italiju. Ovo je Carstvo u to vrijeme branilo kršćansku Evropu od Osmanlija u istočnoj i srednjoj Evropi. Zbog toga je moguće reći da je borba između Čarlsa V i Beblerbekije bila ekvivalent otvaranju novog fronta protiv osmanlijske države na sjeveru Afrike. Zato se Čarls nije zadovoljio samo iznenadnim napadima na obale Alžira nego je poslao izaslanika da špijunira na sjeveru Afrike, i to godine 940. po Hidžri – 1533. godine. Uhoda je bio oficir Ošo Dusla, koji je obišao dijelove Tunisa i tamo naišao na spremnost Hafsija da se uzajamno pomažu sa Čarlsom V. On je upozorio na širenje osmanlijskog utjecaja na Tunis, te je rekao da bi ovo osvajanje olakšalo Osmanlijama kontrolu nad Afrikom, potom bi, krenuli osloboditi Endelus, a to je ono od čega je kršćanski svijet strahovao.

Politika Hafsijske kraljevine u Tunisu bila je u stalnom padu: hafsijski sultan Hasan b. Muhammed loše je vladao zemljom i ubijao je veliki broj sunarodnjaka, pa je situacija u Tunisu postala teška i neki su iskazali nepokornost sultanu. Dok je Hasanov brat, kome je bilo ime emir Er-Rešid, pobjegao od svoga brata iz straha od smrti i našao utočište kod nomada. Kasnije će poći Hajruddinu u Alžir i zatražiti od njega zaštitu i pomoć protiv

⁷⁶¹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu devletun islamijjetun muftera alejha*, 2/913.

⁷⁶² Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine fi inkazil-Endelus*, str. 311.

brata,⁷⁶³ a to će mu Hajruddin pružiti, jer je njegova pažnja bila usmjerena na Tunis, zbog slabosti Hafsija i unutrašnjih razmirica koje su razbile jedinstvo Hafsijske porodice. Po njemu, Tunis je imao veliku stratešku važnost zbog nadgledanja Silicijskog moreuza, jer se odatle ima kontrola nad njim glede ograničavanja i prekidanja veza između istočnog i zapadnog mediteranskog bazena. Tome se može dodati i to da je Hajruddin želio ujedinjenje zemalja Magriba i pripajanje osmanlijskoj državi, da budu kadri osloboditi Endelus.⁷⁶⁴

Hajruddin putuje u Istanbul

Sultan Sulejman Veličanstveni odlučio je da, nakon osvajanja Beograda⁷⁶⁵, povede vojsku na Španiju da je oslobodi. Shvatio je da mu je potreban čovjek u kojeg će se moći pouzdati kada se radi o tom pohodu, da bi trebao biti dobro upućen u prilike. Izbor je pao na Hajruddina, jer ga je poznavao kao hrabra i odvažna čovjeka, da je već izvršio dosta napada na te krajeve, da je zauzeo mnogo arapskih zemalja na sjeveru Afrike i u njima uspostavio osmanlijsku vlast. Poslao mu je pismo u kojem traži da ga posjeti i naređuje mu da imenuje povjerljivog zamjenika da upravlja Alžinom, a ako ne bude našao nekoga pogodnog za to, sultan će mu poslati zamjenika. Dopis je poslao po Sinanu Džavušiju. Kada je stigao u Alžir i predao sultanovo pismo Hajruddinu, Hajruddin je poljubio pismo i stavio ga na svoju glavu. Kada ga je pročitao, napravio je veliki divan i sakupio ulemu, šejhove i velikodostojnike u zemlji, te im pročitao sultanovo pismo i ogradio se da on, Hajruddin, ne može odbiti naređenje. Kada je Andrija Dorija, kapetan kršćanske flote u Sredozemnom moru, saznao za tu sultanovu nakanu, htio je odvratiti Hajruddina od putovanja u Istanbul.⁷⁶⁶ Proširio je vijest među kršćanskim zarobljenicima u Alžiru o namjeri španske vlade da napadne Alžir i da ih oslobodi zarobljeništva, pa su se španski zarobljenici obradovali toj vijesti i pobunili se protiv Hajruddina, koji je uvidio da je opća korist da se ti isti zarobljenici odreda pogube, da bi bio siguran od njihovih

⁷⁶³ Vidjeti: *ibid*, str. 311.

⁷⁶⁴ *Ibid*, str. 315.

⁷⁶⁵ To se desilo 29.8.1521. godine. U zauzimanju Beograda aktivnu ulogu imao je i Gazi Husrev-beg, koji je zbog toga i dobio na upravu Bosanski sandžak do 1541. godine s kraćim prekidima.

⁷⁶⁶ Vidjeti: *Siretu Hajriddini Baša*, Abdulkadira Omera.

zavjera, a potom je ojačao utvrde u Alžiru i povećao broj kula, iskazivajući punu lojalnost sultanu.⁷⁶⁷

Hajruddin se odlučio na put u Istanbul 940. godine po Hidžri – 1533. godine, a za zamjenika postavio Hasan-agu Tušija, pametnog, dobrog, učenog čovjeka.⁷⁶⁸

Hajruddin je zaplovio prema istoku. Plovio je Sredozemnim morem, u pratnji četrdeset i četiri lađe. Na putu je porazio dio flote Habsburške monarhije, u blizini El-Mure.⁷⁶⁹ Hajruddin je stigao u grad Birvazn, pa su se stanovnici grada obradovali njegovom dolasku, a pribojavali su se napada Adrije Dorije, koji se udaljio čim je čuo za Hajruddinov dolazak. Potom je Hajruddin nastavio put, i njegova je ekspedicija pristala u Avarinu, gdje je zatekao flotu Sulejmana Veličanstvenog; svi su se obradovali tome. Potom su zajedno plovili do Kuruna. Hajruddin je odatle izvijestio sultana o svom dolasku tražeći dopuštenje da se sastane sa njim. Sultan mu je uputio pismo u kojem ga obavještava da se slaže s njegovim prijedlogom.⁷⁷⁰ Hajruddin je zaplovio iz Kuruna i putovao do Istanbula, gdje se usidrio, a oni su opalili iz topa, po običaju. Hajruddin se pojavio pred sultanom, pa je sultan naredio da se njemu i njegovim posebnim saputnicima daju obilne namirnice. Ugostio ih je u jednoj svojoj kuli i udostojio ga uvidom u vojni arsenal.⁷⁷¹ Imenovao ga je kabudan-pašom, vezirom na moru, dajući mu punu vlast u podršci režimu u Alžiru, a radi ostvarenja cilja Carstva – oslobođenja Endelusa.

Glavni komandant tada je bio u Halepu. Čuo je da je Hajruddin u Istanbulu, a do njega su već stigle vijesti o njegovim bitkama i pobjedama nad kršćanima, pa se poželio upoznati s njim. Stoga je poslao pismo sultanu u kojem traži da ga Barbarosa posjeti. Sultan je poslao izaslanike Hajruddinu da ga izvijeste o želji glavnog komandanta, i on je pristao. Hajruddin je otputovao u pravcu Halepa. Komadant ga je dočekaao i ugostio u prelijepim kulama. Drugi dan po dolasku, Hajruddinu je stigao sultanov izaslanik koji je sa sobom donio počasnu odjeću i ferman da je Hajruddin sultanov vezir. Obukao je tu odjeću i pristupio najvećem divanu. Tom je prilikom upriličena velika ceremonija i nadasve je počašćen zbog prethodne

⁷⁶⁷ Vidjeti: *Hakaikul-ahbari an duvelil-bihar*, 1/361.

⁷⁶⁸ Vidjeti: *Futuhatu Hajriddin*, Muhammeda Emina, str. 270.

⁷⁶⁹ Vidjeti: *Dzuhudul-ušmanijj ine fiunkazil-Endelus*, str. 316.

⁷⁷⁰ Ibid, str. 316.

⁷⁷¹ Ibid, str. 316.

službe islamu i muslimanima na Sredozemnom moru. Potom se Hajruddin vratio u Istanbul, gdje ga je sultan mnogo počastio i pokazao mu vojni arsenal, o čemu ga je sultan ranije pismeno izvijestio.⁷⁷²

Nakon što se pripremila nova osmanlijska flota, Hajruddin Barbarosa isplovio je s jakom flotom iz Dardanela u pravcu obala južne Italije. Pošlo mu je za rukom pokoravanje dosta njene teritorije, napadajući njene gradove i obale, a potom se usmjerio prema Siciliji i oslobodio Kurun i Lepant.⁷⁷³

Sultan Sulejman već se bio konsultovao s Hajruddinom Barbarosom o važnosti Tunisa i potrebi njegovog zauzimanja kao dio strategije osmanlijske države, da bi se ostvario cilj oslobođenja Endelusa. Važnost Tunisa vezana je za geografski položaj države, jer se nalazi u sredini sjevernoafričkih obala i napola puta između Alžira i Tripolija, a i zbog blizine Italiji, koja se smatrala krilom Svetog rimskog carstva (drugo je krilo bila Španija). Usto, Tunis je u blizini Malte, sjedišta Vitezova svetog Ivana, saveznika imperatora Čarlsa V i najveće neprijateljske, kršćanske skupine, potom veliki potencijal koji nude tunske luke u kontroli morskog transporta u Sredozemnom moru. Dakle, sve te stvari govorele su da je Tunis teritorija od izuzetne važnosti.⁷⁷⁴

Za Hajruddina je druga faza, nakon napada na južne obale Italije i na Siciliju, bio Tunis, a radi implementacije državnog plana, koji je zahtijevao čišćenje sjevera Afrike od Španaca, a kao priprema za oslobađanje Endelusa. Na to je Hajruddin Barbarosa prethodno upozorio sultanu Sulejmana Veličanstvenog, u pismu-odgovoru na sultanov zahtjev, godine 940. godine po Hidžri – 1533. godine. To je pismo glasilo: "...Moj je cilj – ako imam čast učestvovati u akciji – progon Španaca u najkrećem vremenu iz Afrike, i moguće je da čuješ poslije toga da su Marokanci nanovo napali Špance, radi oslobađanja kraljevine Kartage, i da je Tunis potpao pod tvoju vlast. I poslije toga neću stajati između tebe i upravljanja svih tvojih snaga u pravcu istoka... Jer za ovo neće biti potrebna sva tvoja snaga, pogotovo što tvoja borba u Aziji i Africi najviše zavisi od kopnenih snaga. Dakle, tražim dio

⁷⁷² Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine listirdadil-Endelus*, str. 317.

⁷⁷³ Vidjeti: *Libija bejnel-madi vel-hadir*, Hasana Sulejmana Mahmuda, str. 166.

⁷⁷⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu devletun islamijjetun muftera alejha*, 2/915-916.

tvoje flote, i to će biti dovoljno; i ovaj dio treba također pripasti tvome Carstvu..."⁷⁷⁵

Osmanlijska flota, pod vodstvom Hajruddina, uplovila je u tuniske vode i zaustavila se kod grada Annabe, opskrbila se potrepštinama i potom se uputila prema Bizerteu, a onda prema Halkul-vadiju, koji je glatko osvojio.⁷⁷⁶ Hajruddin se sreo s hatibima i ulemom, i oni su mu iskazali poštovanje. Potom su zaplovili prema Tunisu, istovremeno kada je hafsijski sultan Hasan b. Muhammed pobjegao u Španiju.⁷⁷⁷ Potom je Hajruddin odredio Rešida, brata Hasana b. Muhammeda, da upravlja Tunisom i obznanio pripajanje Tunisa Osmanlijskoj imperiji, u vremenu kada se pojavio osmanlijski utjecaj u zapadnom dijelu Sredozemnog mora.⁷⁷⁸

Utjecaj Hajruddinove borbe na Maroko

Sultan Ahmed Earedž Sadi i alžirski narod okoristili su se od džihada osmanlijske države koji je vodila pod vođstvom Hajruddina Barbarose. Naime, on je opkolio grad Asifi u Uzmuru 941. godine po Hidžri – 1534. godine. Ovaj je grad haman bio pao pod sadijsku vlast; nije pao zbog pomoći koju su mu poslali Portugalci opkoljenom gradu. Čini se da su se Osmanlije i islamske snage u Magribu, međusobno pomagale protiv kršćana i njihovih centara na sjeveru Afrike dok se portugalski kralj Ivan III pripremao za dolazak osmanlijske flote, 3. rebiul-evvela 941. godine po Hidžri – 13. septembra 1534. godine, pod vođstvom Hajruddina Barbarose. Razmišljao je o evakuaciji iz nekih centara, kao što su Sebta (Ceuta) i Tangiers, jer su smatrane vitalnim za odbranu kršćanskih interesa na zapadnom Mediteranu i da bi udaljio osmanlijske napade od blizine Pirinejskog poluotoka. Kralj Ivan III poslao je pismo svim uglednicima i svećenicima u zemlji u kojem ih pita za mišljenje u vezi s evakuacijom iz određenih centara u južnom Maroku, a u kojima se nalaze Portugalci. U tom su pismu bila sljedeća pitanja: „Treba li Asifi i Uzmur prepustiti Marokancima? Treba li evakuisati narod iz jednog od dva ili iz oba mjesta? Ako bi trebalo da se zadrže, treba li ih pretvoriti u tvrđave, radi smanjenja troškova? Koje će štete proisteci iz toga? I kako ih izbjeći?”

⁷⁷⁵ *Fethul-usmanijjine Aden*, str. 127.

⁷⁷⁶ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 230.

⁷⁷⁷ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine listirdadil-Endelus*, str. 319.

⁷⁷⁸ Vidjeti: *Fethul-usmanijjine Aden*.

Kralj je dobio šarolike odgovore. Neki su mu dali podršku i rekli da zadrži južne pokrajine u svojim rukama, a neki su, opet, predložili suprotno. Odgovor vjerskih vođa kralju Ivanu III bio je jedinstven: savjetovali su iseljenje iz južnih centara kako bi kralj preusmjerio odbrambeno oružje odande prema sjevernom centru, da tako suzbije osmanlijsku prijetnju pod komandom Hajruddina Barbarose. Naime, biskup je predložio da se evakuiraju Santa Kruz, Esefi i Uzmur, jer je njihova važnost mnogo manja od sredstava koja će se uložiti u njihovo očuvanje. Smatrao je da bi snagu trebalo usmjeriti protiv Fasa, kao što je savjetovao unapređenje odbrambenog oružja u Sebti (Ceuti), iz straha od napada Barbarosine vojske na nju.⁷⁷⁹

Prisustvo Osmanlija u Alžiru imalo je utjecaja na poziciju portugalskog kralja u Maroku, kada se sustegnuo od vojnih operacija u njemu. Osmanlijsko osvajanje Tunisa izazvalo je paniku pape i imperatora Čarlsa V, koji je to shvatio kao direktnu prijetnju kršćanstvu i pomorskim linijama koje su povezivale njegovo kraljevstvo.⁷⁸⁰ Osmanlijska je prijetnja bila najveća, pogotovo zato što je osmanlijska država ostvarila kontrolu nad uskim pomorskim linijama između Sicilije i Afrike.⁷⁸¹

Pad Tunisa u ruke Čarlsa V

Situacija je bila pogodna za Španiju, i to za nasilan odgovor, jer se osmanlijska država zabavila ratom protiv šiija rafidija u Perziji, bila je zaokupljena borbama u Evropi. Fransoa I, kralj Francuske, obećao je Čarlsu V da će ostati neutralan (oklijevao je glede mjesta na sjeveru Afrike: Alžir ili Tunis, na koje će prvo udariti, osim što su traženje pomoći od hafsijskog sultana Hasana b. Muhammeda i želja da se izoluje Istanbul prevagnule kod Čarlsa V, pa se odlučio za napad na Tunis).⁷⁸² Čarls V predvodio je ogromnu pomorsku operaciju u kojoj je učestvovalo trideset hiljada španskih, nizozemskih, njemačkih, napuljskih i sicilijanskih boraca, i to s pet stotina lađa. Imperator je zaplovio morem iz luke Barcelona, a kada su se njegove lađe usidrile ispred Tunisa, počele su žestoke borbe.⁷⁸³ Tada je Španija

⁷⁷⁹ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijijine listirdadil-Endelus*, str. 320.

⁷⁸⁰ *Risaletu Granatate iles-sultani Sulejman*, Abduldželila et-Temimija, br. 3.

⁷⁸¹ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijijine listirdadil-Endelus*, str. 321.

⁷⁸² Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, Muhammeda Hajra Farisa, str. 34.

⁷⁸³ Vidjeti: *Hakaikul-ahbar an duvelil-bihar*, 1/420.

povratila kontrolu nad Tunisom, 942. godine po Hidžri – 1535. godine.⁷⁸⁴ Naime, Hajruddin nije bio dovoljno jak da uzvрати na te napade, jer se islamska vojska sastojala od sedam hiljada osmanlijskih vojnika koji su stigli s Hajruddinom, i od oko pet hiljada Tunizana, jer su beduini izostali iza džihada, pa je konačni ishod bio da je Čarls V ovladao uporištem Halkul-vad, tuniškim pristaništem, i Tunisom.⁷⁸⁵ Španci su postavili Hasana b. Muhammeda za vladara i, po usmenom sporazumu, on je predao Bunu i Mehdiju Čarlsu V, pa je osvojio Bunu. Otuda što je Mehdija bila u vlasti Osmanlija, Hasan nije uspio ispuniti dogovor, pa su mu Španci uvjetovali da sklopi savez s Vitezovima svetog Ivana u Tripoliju,⁷⁸⁶ da bude protiv Osmanlija i da snosi troškove za najmanje dvije hiljade Španaca, ostavljenih u utvrđi Halkul-vad. Čarls V vratio se u Španiju i bio dočekan kao pobjednik i osvajač, onda kada se sultan borio protiv safevidsko-šiijske rafidijske države u Perziji.⁷⁸⁷

Hajruddinov povratak u Alžir

Hajruddin se vratio u Alžir nakon poraza u Tunisu. Prvo je boravio u Konstantinopolu, odakle se počeo spremati za nastavak džihada protiv Španaca na odabranim frontovima koje je izabrao. Osim što je, prije odlaska, morao privremeno boraviti u gradu Alžiru zbog obaveza koje mu je nametnuo njegov novi položaj kabudan-paše islamske osmanlijske flote, da Čarls V osjeti njegovo prisustvo i da Hajruddin uzvрати na napad na Tunis istom mjerom. Zato je napao španska Balearska ostrva i na špansku južnu obalu, pa je prošao Gibraltarski moreuz i nastavio snažno napadati španske i portugalske lađe koje su se vraćale iz američkih zemalja, a koje su prevozile zlato i srebro. Ti su događaji potresli kršćanske gradove, i zabrinule Čarlsa V, koji je mislio da se Hajruddin neće oporaviti poslije prethodnih događaja u Tunisu 942. godine po Hidžri – 1535. godine.⁷⁸⁸ S druge strane, osmanlijska država stupila je u zvaničnu alijansu s Francuskom 943. godine po Hidžri – 1536. godine, i smatra se da je to reakcija na

⁷⁸⁴ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijine listirdadil-Endelus*, str. 321.

⁷⁸⁵ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 321.

⁷⁸⁶ Vidjeti: *El-Etrakul-usmanijune fi Efrikijaš-šimalij a*, autora Aziza Samiha, str. 38.

⁷⁸⁷ Vidjeti: *Fethul-usmanijine Aden*, str. 130.

⁷⁸⁸ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 227, 236, 241 i 242.

kontranapade koje su Španci izveli u Tunisu.⁷⁸⁹ A čini se da je Sveto rimsko carstvo bilo izolovano prije borbe protiv Francuza i Osmanlija, što je dovelo do nastavljanja rata među njima. A Španija i Portugal usaglasili su svoj cilj: okupiranje centara u zemljama Maroka, ali su strahovali od dolaska Osmanlija na Pirinejski poluotok.

Portugalska diplomatija i cijepanje jedinstva Sjeverne Afrike

Kralj Ahmed Vatas pretrpio je poraz 943. godine po Hidžri – 1536. godine od Sadija u mjestu Bir Akiba u blizini Vadil-ubejda. Zbog toga što su ga napustila plemena Halut, koja su činila vodeću snagu vatasijske vojske, pa je panika zahvatila ostatak vojske. Taj je poraz utjecao na Ahmedovo približavanje Portugalu, kao rezultat njegovog mišljenja da će se Osmanlije pozabaviti ratovima protiv Španaca, pa su potpisali sporazum koji je trajao jedanaest godina.⁷⁹⁰ Sporazum je imao za posljedicu stavljanje Marokanaca u predgrađima Esile, Tandže i Kasr Sagira pod jurisdikciju (sudsku vlast) kralja Fasa. Isto tako, podanicima vatasijskog kralja dopušteno je bavljenje pomorskom trgovinom unutar tih pokrajina, sa zabranom trgovanja oružjem i zabranjenom robom. U sporazumu je stajalo da kada se pojave osmanlijski, francuski ili kršćanski brodovi – ne španski ni portugalski, u portugalske zemlje natovareni plijenom Marokanaca, oni neće ništa od toga kupiti, a tako ni Marokanci neće kupiti od Osmanlija, i okončat će se manipulacija ratnim plijenom.⁷⁹¹

Time su Portugalci pokušali sklopiti primirje sa Sadijama. Poslali su izaslanstvo u Marakeš da pregovaraju s vladarom Ahmedom Earedžom, koji se odazvao, jer je morao urediti stvari tek nastale države, pogotovo nakon pobjede koju je izvojevao nad svojim neprijateljima Vatasijama u mjestu Bir Akaba 943. godine po Hidžri – 1536. godine. Tada su Portugalci i Sadije sklopili primirje, 25. zul-kade 944. godine po Hidžri – 25. aprila 1537. godine, u trajanju od tri godine, s uspostavom razmjene trgovačke robe.⁷⁹² Cilj Portugalaca zbližavanjem sa Sadijama i Vatasijama bio je sprečavanje uspostave prave saradnje između Osmanlija, s jedne, i Vatasija i Sadija, s druge strane, jer bi svaka saradnja ovog tipa bila prijetnja interesima

⁷⁸⁹ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijijine listirdadil-Endelus*, str. 323.

⁷⁹⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 323

⁷⁹¹ *Ibid*, str. 323.

⁷⁹² *Ibid*, str. 324.

Pirinejskog poluotoka glede Maroka. Iznad svega toga bio je strah Španije i Portugala od napredovanja osmanlijske države unutar Pirinejskog poluotoka pa bi, tako, ostvarili svoj cilj: oslobođenje Endelusa.⁷⁹³

⁷⁹³ Ibid, str. 324.

5. poglavlje

Veliki gazija Hasan-aga Tuši

Hajruddin Barbarosa zabavio se (zbog položaja kabudan-paše) osmanlijskom flotom i počeo s aktivnostima u istočnom bazenu Sredozemnog mora, dok je Hasan-aga Tuši, obavljajući funkciju beglerbega, nastavio raditi na ukroćivanju evropskih pirata, u čemu je pokazao izuzetnu hrabrost. Postao je primjer hrabrosti i požrtvovanja na putu odbrane islamskih zemalja na sjeveru Afrike. U Alžiru je dobio poštovanje i veličinu, a kršćanski narodi počeli su žurno odlaziti svom najvećem monarhu imperatora Čarlsa V, tražeći pomoć i ujedinjujući se pod njegovom zastavom; među njima bio je i papa Paul III. Čarls V pokušao je 946. godine po Hidžri – 1539. godine sklopiti primirje, međutim, ugasile su se njegove nade,⁷⁹⁴ kao što su se ugasile i u njegovom prijašnjem pokušaju kada je Hajruddinu tajno predložio obznanu njegove vlasti na sjeveru Afrike u zamjenu za veliki iznos glavarine, jer se Čarls V nadao uspostavi špansko-alžirskog saveza kao odgovor na francusko-osmanlijski savez, i radio je na odvajanju sjevera Afrike od Istanbula, nadajući se da sjever Afrike, kada on to ostvari, neće moći pružiti jači otpor i da će lahko pasti.⁷⁹⁵

Hasan-aga Tuši angažovao se oko konsolidacije sigurnosti i polaganja temelja za stabilno upravljanje i pokušaja da sve dijelove zemlje ujedini pod centralnu alžirsku vlast.⁷⁹⁶ Pa je pripojio grad Musteganim svojoj državi, potom je napredovao prema jugozapadu i osvojio prijestolnicu Zaba Bekre i okolna mjesta, gdje je izgradio tvrđavu i doveo u nju veliki broj vojnika.

Osmanlijska je vojska mjeseca džumadel-ulaa 949. godine po Hidžri – septembra 1539. godine zaplovila morem, s 1300 vojnika, na trinaest lađi i napala Špance. Hasan-aga iskrcao se s vojskom, okupirao grad, ustoličio se u njemu, uzeo njegova dobra, opskrbu i ratni plijen za muslimane, te nastavio prodirati u pravcu južne španske obale. Putujući uzimao je kao plijen sve na šta je naišao, imetak i opremu Španaca. Među njima izabrao je ratne zarobljenike i robove koje je odveo prodati u gradove sjevernog Maroka, pogotov u Tatvan, a potom se vratio na poprište. U povratku u

⁷⁹⁴ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-amm*, Abdurrahmana el-Džejlalija 3/23-26.

⁷⁹⁵ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 35.

⁷⁹⁶ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 279.

Alžir na putu mu se ispriječila snažna španska flota, i počela je žestoka bitka koja je rezultirala potapanjem mnogih lađa na obje strane – gubici koje su pretrpjeli Španci u ovoj bici bili su znatno veći.⁷⁹⁷

Čarls V odlučio se na vojnu kampanju koja je imala za cilj eliminaciju islamskog džihadskog pokreta u zapadnom bazenu Sredozemnog mora, a prije nego što je nastavio implementaciju toga cilja, na evropskom kontinentu vladao je mir po sklapanju desetogodišnjeg sporazuma o primirju s Francuskom u Nici, muharrema 945. godine po Hidžri – juna 1538. godine.⁷⁹⁸ Čarls V usidrio se pred gradom Alžirom 28. džumadel-uhraa 948. godine po Hidžri – 15. oktobra 1541. godine. Saznavši za to, Hasan-aga Tuši sastao se s uglednicima Alžira i velikodostojnicima države na svom divanu i potaknuo ih na džihad, odbranu islama i domovine rekavši: „...stigao je neprijatelj da vam porobi sinove i kćeri, pa tražite šehadet na putu ispravne vjere. Ove su zemlje osvojene sabljom i moraju se čuvati; uz Allahovu pomoć, pobjeda je pred nama. Mi smo na istini...” I muslimani su molili za njega, pomažući ga u džihadu protiv neprijatelja, pa je Hasan-aga počeo sakupljati vojsku i spremati se za bitku.⁷⁹⁹

S druge strane, Španci su počeli praviti barikade, a Čarls V začudio se pripremama koje je poduzeo Hasan-aga, te mu se poželio narugati i naredio je svom pisaru da napiše sljedeće: „...Znaš da sam ja sultan... Čitava kršćanska vjera jeste pod mojom kontrolom. Ako me želiš sresti, predaj mi utvrdu odmah i spasit ćeš se od mene, u protivnom, naredit ću da se kamene utvrde sruše u more, potom neću ostaviti ni tebe, ni tvog vladara, ni Turke, porušit ću cijelu zemlju...” Pismo je stiglo Hasan-agi, pa je odgovorio: „...Ja sam sluga sultana Sulejmana... Dođi i preuzmi utvrdu, ali znaj da u ovoj zemlji vlada običaj da kada dođe neprijatelj, dobije samo smrt.”⁸⁰⁰ U drugoj verziji stoji: „Španija je prvi put napala Alžir u doba Oruča, a drugi put u doba Hajruddina i nije ništa postigla, već su njen imetak muslimani zarobili, a njihova vojska netragom nestala. Tako će biti i treći put, ako Bog da.”⁸⁰¹

Iste te noći stigao je u kamp Šarlokana izaslanik namjesnika Alžira da traži dopuštenje za slobodu kretanja Alžircima, pogotovo ženama i djeci koji

⁷⁹⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 280.

⁷⁹⁸ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 36.

⁷⁹⁹ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine listirdadil-Endelus*, str. 326.

⁸⁰⁰ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine listirdadil-Endelus*, str. 326.

⁸⁰¹ Vidjeti: *Hajruddin Barbarosa*, autora Bessama Aselija, str. 108.

žele napustiti grad kroz Babul-vad. Upoznao je Šarlokana da je alžirski garnizon odlučan na herojsku odbranu te da se okupacija Alžira može desiti samo ako se Alžir u potpunosti uništi. Imperator nije bio iskrcao artiljeriju radi opkoljavanja, pa nije bio u stanju bombardovati Alžir. U isto vrijeme mudžahidi su zadavali bolne udarce španskim snagama svugdje. Štaviše, jedan od vitezova s Malte u svom izvještaju kratko je zapisao: „Zaprepastio nas je ovaj način ratovanja, jer ga nismo poznavali.”⁸⁰²

Broj je mudžahida konstantno rastao, zahvaljujući prilivu ratnika sa svih strana, odmah nakon što su čuli za iskrcavanje španskih snaga. Mudžahidima je u napadima od velike koristi bilo savršeno poznavanje terena. Allah je islamskoj vojsci potčinio kišu, vjetrove i valove. Tome svjedoči i sljedeći zapis: „Snažan vjetar puhao je neprestano nekoliko dana i počupao sve okupatorove šatore, lađe su se sudarale, što je dovelo do potapanja mnogih lađa, a kao brdo visoki valovi neke su lađe izbacili čak na obalu pa su ih napali muslimanski vojnici i zarobili oružje i municiju koji su se nalazili u njima. Što se tiče kiše, ona je uništila učinkovitost baruta. Usred te katastrofe imperator je pokušao napasti grad Alžir, ali su svi pokušaji propali...”⁸⁰³ Tu se pokazala velika odvažnost vođe Hadždža el-Bešira, koji je sa svojom vojskom uspio poubijati predvodnike kršćana, velikom hrabrošću, rijetkom neustrašivošću i odvažnošću. Alžirsko vojno vođstvo uspjelo je iskoristiti tu, za kršćane pogubnu, situaciju, pa je djelovalo na karakterističan način *napadni i bježi*, uništavajući na taj način neprijateljsku vojsku. Imperator je bio prinuđen na povlačenje s preostalom vojskom. Sa svojom se flotom zaputio u Italiju, umjesto u Španiju. Neki od faktora koji su doprinijeli pobjedi muslimana jesu: pravedno vođstvo, okupljanje alžirskog naroda oko njega i priliv plemena na bojno polje tražeći šehadet na Allahovom putu, a braneći islam i muslimane. Stanovnici Alžira poredili su ovaj poraz s porazom koji su doživjeli vlasnici slonova, čiji je slučaj spomenut u Kur'anu. U dopisu koji su uputili sultanu Sulejmanu naveli su da je Uzvišeni Allah kaznio Čarlsa V i njegovu vojsku kaznom kojom je kaznio vlasnike slonova i učinio da propadne njihova spletku, a na njih poslao jak vjetar i burne valove, koji su ih razbacali po obalama mora, u zarobljeništvo ili smrt; od utapanja se spasio samo mali broj, stajalo je u dopisu.⁸⁰⁴

⁸⁰² Vidjeti: ibid, str. 153.

⁸⁰³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu devletun islamijjetun muftera alejha*, 2/919.

⁸⁰⁴ Vidjeti: ibid, 2/920.

Stanovnici Alžira, starosjedioci pokrajine, kao i muslimani Endelusa koji su pobjegli u Alžir da spase svoju vjeru, poslali su pismo sultanu Sulejmanu mjesec po porazu Čarlsa V. Pismo je razjasnilo bolne i tragične okolnosti u vezi s muslimanima koji su ostali vjerni islamu u Španiji nakon što je izgubljena tamošnja islamska vlast, te njihovu izloženost nasilju kršćanskih vlasti i suđenju Isljedničkog vijeća – inkvizicija i spaljivanje. U pismu su također pohvalili Hajruddin-pašinu službu islamu, mudžahida na Allahovom putu, pomagača vjere, Allahove sablje isukane protiv nevjernika. U pismu su također rekli da su stanovnici Endelusa već prije tražili pomoć od njega pa je pomogao i bio uzrokom izbavljenja mnogih muslimana iz ruku buntovnih nevjernika i njihovog preseljenja u zemlju islama, pa su postali lojalni stanovnici osmanlijske države. Navela su dva osnovna zahtjeva:

1. Slanje vojne pomoći Alžiru, jer je on bedem islama, a kazna i briga nevjernicima i tiranima,⁸⁰⁵

2. Povratak Hajruddina na prethodni položaj beglerbega Alžira „jer on dosljedno ispunjava naredbe našeg vladara, jer je oživio našu domovinu, unio strah u srca nevjernika, porušio kuće otpadnika i grešnika... te je, doista, ovoj zemlji najbolji pomagač, a svi se mnogobošci njega boje i zbog njega su uznemireni.“⁸⁰⁶

Hajruddin Barbarosa stigao je u grad Alžir da učestvuje u odbrani i, Allahovom pomoći, a potom njihovom pomoći, eliminisali su špansku flotu, pa je bio zadovoljan kada je izvršio inspekciju Bejlerbekije i uvjerio se kako u njoj stvari funkcionišu, a onda je sa svojom flotom krenuo prema Španiji, kažnjavajući ih. Sultan Sulejman obilno je darovao Hasan-agu Tušija, dajući mu čin paše, zbog njegove efektivne uloge u pobjedi i čišćenju Sredozemnog mora od španskih flota koje su liječile svoje rane i pokušavale povratiti snagu. Možda bi i uspjeli da osmanlijske lađe nisu krenule prema španskim i italijanskim obalama i nastavile invaziju, pa je zavladao strah i užas u tim krajevima, koji su ostali otvoreni pred Osmanlijama da prodru u njihovu unutrašnjost i sve uzmu kao ratni plijen.⁸⁰⁷ Otada su evropske zemlje počele obazrivo sarađivati s Osmanlijama, i to je uzdrimalo španske centre u Vehrano i drugim mjestima na sjeveru Afrike pod njihovim

⁸⁰⁵ Vidjeti: ibid, 2/921.

⁸⁰⁶ Vidjeti: ibid, 2/921.

⁸⁰⁷ Vidjeti: *Harbu selasimieti sena*, str. 213.

utjecajem.⁸⁰⁸ S druge strane, Sadije su ostvarile veliku pobjedu nad Portugalcima osvojivši utvrdu Santa Kruz. Čim je portugalski kralj Ivan III saznao za to, naredio je garnizonima u Asifiju i Uzmuru hitnu evakuaciju. S tim u vezi, kralj Ivan III uputio je svome ambasadoru u Madridu pismo 22. ramazana 948. godine po Hidžri – decembra 1541. godine, u kojem španskom imperatoru Čarlsu V navodi razloge koji su prisilili Portugal na odluku o evakuaciji svojih dvaju baza, Asifi i Uzmur... Rekli su da pored činjenice da se nalaze u teškom položaju, sadijske se snage uvećavaju s osmanlijskom pomoći, jer je sadijski kralj dobio osmanlijsku artiljeriju, i ratnu mašineriju, i istreniranu vojsku, a ta je oprema jasno uočena prilikom okruženja Santa Kruza, što je imalo za posljedicu nemogućnost zadržavanja kontrole nad tim centrima. Pa ipak, naglasili su, povlačenje iz Asifija i Uzmura ne znači definitivno napuštanje Maroka, jer je kralj izdao naređenja da se sačuva Mazkan, zbog lakog korištenja njegove luke tokom cijele godine.⁸⁰⁹ Iz toga se zaključuje entuzijazam osmanlijske države glede pružanja pomoći islamskim snagama u Maroku, a protiv kršćana koji su se tamo nalazili. Ovo je zato jer je država htjela osigurati zaleđe kako bi mogla napasti, a ovdje je, pomažući Sadijama, imala za cilj okončavati portugalsko prisustvo u južnim centrima Maroka. Sljedeći je korak bilo oslobađanje Endelusa, zato što je Maroko teritorijalno najbliže Endelusu.⁸¹⁰

Šarlokanova sudbina

Poraz Šarlokana, Čarlsa V u pohodu na Alžir ostavio je dubok trag ne samo na Špansku imperiju i na njenog vladara Šarlokana nego i na cijeli svijet.

Vijesti o porazu udarile su Evropu kao grom i događaji su se brzo odvijali na svim stranama, pa imperatoru nije ostao nijedan saveznik osim Henrija III, kralja Engleske; nije se priključio kralju Francuske vojvodi De Klivu, kralju Danske i kralju Skandinavije. Radost Francuza bila je velika, jer bi pad Alžira neizbježno vodio padu Francuske, i kralj Francuske Fransoa I poduzeo je početne poteze za sklapanje sporazuma s osmanlijskim sultanom. Pobjeda nad nevjernicima imala je za rezultat podizanje morala unutar Sjeverne

⁸⁰⁸ Vidjeti: *El-Magribul-arabijjul-kebir*, autora ševkija Atallahildžemila, str. 9.

⁸⁰⁹ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine*, str. 328.

⁸¹⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 328.

Afrike, a što se tiče Evrope, „strah od muslimana ostao je u srcima Evropljana dugo vremena“. Čarls V nije ni pomišljao o drugom napadu na Alžir. Duh Hajruddina i Hasan-age dominirao je u javnom i privatnom životu. Štaviše, nevjernici su, izdaleka primijetivši odsjaj mača na suncu, to doveli u vezu s Hajruddinom, pa bi počelo vrištanje i kukanje, stanovnici bi bježali iz svojih kuća, s farmi i iz trgovina. Također, kada bi oluja razbila neki brod, nevjernici su pretpostavljali da je Hajruddin Barbarosa taj koji je zatalasao more i natjerao ga da potopi njihove lađe. Strah od alžirskih vođa dostigao je vrhunac: kada bi se u Španiji ili Italiji desilo kakvo nedjelo, krađa, nered, šteta, bolest, epidemija, suša itd., rekli bi da Hajruddin i njegovi vojnici stoje iza toga.⁸¹¹

Smrt Hasan-age Tušija

Hasan-aga nastavio je ispunjavati svetu dužnost do smrti, 951. godine po Hidžri – 1544. godine. Kada je umro, članovi vijeća u Alžiru saglasili su se da na njegovo mjesto postave Hadždža Bekira dok Porta u Istanbulu, ne odredi novog vladara. I Porta je iste te godine za vladara imenovala Hasana, sina Hajruddinovog.⁸¹²

⁸¹¹ Vidjeti: *Hajruddin Barbarosa*, str. 200.

⁸¹² Vidjeti: časopis *Tarihu ve hadaretul-magrib*, br. 6., str. 534.

6. poglavlje

Gazija Hasan b. Hajruddin Barbarosa

Hasan b. Hajruddin odmah po preuzimanju položaja počeo je obavljati pripreme za džihad protiv kršćana. Radio je na utvrđivanju grada Alžira, i to u krajevima u kojim je napad Čarlsa V otkrio njihovu slabost. Počeo je osnaživati režim u Alžiru i vojsku, potom se uputio riješiti problem Tilimsana, jer mu je bilo jasno da ostanak zijanijske porodice i prisustvo Španaca u Vehranu sprečava dugotrajno rješavanje problema.⁸¹³

Vladar Tilimsana Ebu Zijan Ahmed II vlast je dobio uz podršku Osmanlija, ali se nije uspio oduprijeti vanjskim zavjerama, pa je bio ponesen njihovim strujama, i počeo se približivati Špancima. To je izazvalo prijezir njegovih stanovnika prema njemu, te su ga odlučili svrgnuti s vlasti i dati prisegu njegovom bratu Hasanu. Onda se Ebu Zijan uputio u Vehran da traži podršku od Španaca, nudeći im usluge i očuvanje svoje lojalnosti njima. Za očekivati je bilo da vladar Vehrana pohrili iskoristiti tu priliku: opremio je vojsku i pripojio sebi Benu Amir, Felitu i Benu Rašid, sve one koji su bili pokorni Špancima; na njihovom čelu bio je vođa Mensur b. Bugannam. Opremljeni, pošli su na Tilimsan da uklone Hasana i vrate Ebu Zijana na prijestolje. Čim je Hasan b. Hajruddin saznao za pokret španskih snaga, poveo je islamsku vojsku u Tilimsan kako bi omeo Špance u ostvarenju tog njihovog cilja. I uspio je u tome, podržavajući svog saveznika, vladara Hasana u Tilimsanu,⁸¹⁴ koji je priznao suverenitet osmanlijske države. Paša Hasan b. Hajruddin ostavio je cijeli osmanlijski garnizon pod vođstvom Muhammeda u utvrdi Mišvar u Tilimsanu, ali je osmanlijski utjecaj bio umanjen izvan Tilimsana, zbog uznemiravanja nekih susjednih plemena pod vođstvom Mizvara b. Bugannama, koji je htio pomoći svome zetu, princu mula Ahmedu, savezniku Španaca.⁸¹⁵

Osmanlijska je država pružila podršku sultanu Šerifu Sadiju s oko dvadeset hiljada mudžahida. Okupili su se oko njega i potakli ga na

⁸¹³ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 38-39.

⁸¹⁴ Vidjeti: *El-Džezairu vel-hamelatus-salibijj a*, str. 21-22.

⁸¹⁵ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 329.

izgradnju ratnih brodova radi osvajanja Španije. Šerif Sadi prihvatio je njihov prijedlog, odredio im je plaće i obećao razne premije.⁸¹⁶

Šerif Sadi uspio je srušiti vlast Vatasija, pa su se Španci počeli pribojavati od zajedničkih osmanlijsko-sadijskih napada. Počeli su graditi blokade na Melili i uvoditi niz sigurnosnih mjera na Gibraltar i Kadiz, a poduzimali su i druge mjere opreza.

Isprva su se Sadije pokazale kao oslobodioci Maroka od prisustva kršćana, čime su zaslužili podršku muslimana, jer su to smatrali vidom džihada, i osmanlijska je država pružila veliku pomoć u ostvarenju toga, potom je izložila Sadijama plan oslobođenja Endelusa. Međutim, nakon što su se zemlje Maroka povinovale Šerifu Sadiju i nakon rušenja vlasti Vatasija, Šerif se usredsredio na Tilimsan šaljući veliku vojsku da sruši tamošnju vlast Osmanlija. Osjetivši to i shvativši da je Šerif Sadi zastranio glede cilja, Osmanlije su poslale svoje predstavnike ne bi li se Šerif vratio u svoju zemlju.⁸¹⁷

Mudžahidi na sjeveru Afrike nastavili su ugrožavati sigurnost zapadnog Mediterana, pa su počeli izvoditi napade na moru kojima su ometali trgovinu i transportne lađe između Španije i Italije. Isto tako, blokirali su dio Sredozemnog mora, između Sardinije i afričkih obala. Zbog toga su kršćanske lađe bile primorane ploviti sigurnijim putem, pored dva korsička rta, ali su, francuskim osvajanjem rta uz pomoć Osmanlija, također bile ugrožene veze između Španije i Italije. Čarls V izgubio je mogućnost da osigura direktne interese Španiji.⁸¹⁸

Posljednji dani Hajruddina Barbarose

Hajruddin je nastavio predvoditi osmanlijsku flotu i ostvario je značajne pobjede kojima je zatresao cijelu Evropu. Nakon sklapanja saveza osmanlijske države s Francuskom, Hajruddin je u gradu Marselju izgradio bazu i osnovao komandu svoje flote i tamo su, on i članovi njegove flote, prodavali ratni plijen koji su dovozili iz Španije, također su prodavali špansko roblje, muškarce i žene. Nudili su ih svakome, a kupovali su ih Francuzi po visokoj cijeni, potom ih prodavali za veliku svotu italijanskim

⁸¹⁶ Vidjeti: ibid, str. 330.

⁸¹⁷ Vidjeti: ibid, str. 334.

⁸¹⁸ Vidjeti: ibid, str. 356.

židovima iz Livorna, a ovi su ih, u skladu sa svojom ulogom, kao trgovačku robu vraćali imperatoru Šarlokanu i nevjerovatno mnogo profitirali. Francuska se flota pripojila osmanlijskoj floti po naredbi kralja Francuske. Vođa francuske flote princ Fransoa de Burbon stavio je svoje snage pod vođstvo Hajruddina, zbog toga što je on bio glavni vođa savezničkih osmanlijsko-francuskih snaga. Prvo što je uradio Hajruddin bio je napad na Nicu, svrgavanje njenog vladara, vojvode Savojskog, i preuzimanje Nice od Španaca te njeno predavanje francuskom kralju. Potom je Hajruddin boravio sa svojom flotom u gradu Tulu i učinio ga bazom islamske vojske i islamske flote, nakon što ga je napustila većina stanovnika, po naredbi francuskog kralja, predavši ga muslimana. Cijelo se kršćanstvo pobunilo protiv ove odredbe francuskog kralja, i antiislamska propaganda počela se širiti cijelom Evropom. To su predvodili Španci i krstaški ekstremisti, profitirajući od toga do krajnjih granica. Govorili su: „Hajruddin je skinuo zvona s crkava, i u Tulu se može čuti samo ezan!“ Hajruddin i islamska vojska ostali su u Tulu do 1544. godine.

U to vrijeme Šarlokan je napadao sjeveroistok Francuske i bio je poražen pod zidinama Šatotirija,⁸¹⁹ potom je bio prinuđen otići u Njemačku, jer je protestantski pokret otpora protiv katolika uopće, a protiv njega posebno, poprimio opasne dimenzije. To ga je, nakon što mu sudbina nije bila naklonjena pa je jenjala njegova snaga (rezultat poraza u Alžiru), natjeralo na sporazum s kraljem Francuske dana 18. septembra 1544. godine u gradu Krespi de Valois. Sporazum je imao za rezultat iseljavanje Hajruddina i njegovih snaga iz grada Tula; vratio se u prijestolnicu Istanbul. Pošto rat između Španije i muslimana nije jenjavao, Hajruddin je nastavio s ratnim aktivnostima radi oslobađanja Endelusa. Stao je pred Đenovom, i vijeće nevjerničkih prvaka prepalo se. Poslali su mu mnogo vrijednih poklona u zamjenu da ne sruši grad. Hajruddin je nastavio putovati do ostrva Alba, koje je bilo u španskoj vlasti (a koje će kasnije postati egzilom Napoleona Bonaparte). Okupirao ga je i sve uzeo kao plijen. Isto tako, okupirao je nekoliko primorskih gradova, među kojima je Lebijari i potom se vratio u prijestolnicu s lađama punim ratnog plijena. Dočekan je onako kako majka dočekuje svoje dobro dijete.

Poslije toga Hajruddin nije dugo živio, umro je, a već ga je prestigao njegov ratni drug Hasan-paša Tuši, godine 1544.

⁸¹⁹ Vidjeti: *Hajruddin Barbarosa*, str. 166.

Hajruddinovom smrću nestalo je svjetiljke koja je obasjavala muslimane na kopnu i na moru pa se svijetla stranica džihada na Allahovom putu, djelomično sklopila. Hajruddin je vodio ratove radi vjere i zaslužio je veliku nagradu. Izvršavao je obaveze iskreno, nesebično, stalno spreman na žrtvu, istinoljubivo, hrabro... Historija nam je zabilježila Šarlokanovo pismo prijete: „Nipošto nemoj zaboraviti da Španci nisu napustili bitku, i da su ubili dvojicu tvoje braće, Il'jasa i Oruča! Ako i dalje budeš tvrdoglav, čekat će te isti kraj!” Njegov je odgovor glasio: „Vidjet ćeš sutra, a sutra nije daleko, da ćemo tvojoj vojsci kidati udove, potapati vaše brodove i da ćete se vratiti ogrnuti sramom poraza.”

A kada je Šarlokan opkolio Alžir, nakon smrti Oruča Barbarose, suprotstavio mu se Hajruddin, čvrsto i odlučno. Svim svojim vođama i vojsci naveo je riječi Uzvišenog:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن نَّصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝٧﴾

„O vjernici! Ako vi Allaha pomognete, i On će vas pomoći i vaše noge učvrstiti.”⁸²⁰ Poveo je u borbu svoje ljude rekavši im: „Muslimani istoka i zapada mole da vam Allah pomogne, jer je vaša pobjeda – njihova pobjeda, a vaše tjeranje ovih krstaških vojski uzdići će islam i muslimane.”⁸²¹

Poslije toga, svi su počeli donositi tekbire i napali su Špance, te su ih istrijebili do posljednjeg.⁸²²

Taj njegov nastup ne razlikuje se ni po formi ni po sadržaju od komandanata mudžahida na Allahovom putu i onih koji su napustili svoj poluotok i pronijeli po svijetu poslanicu islama. Međutim, ukupno stanje za vrijeme Hajruddina nije bilo ni slično vremenu osvajanja, pa je slabost ušla u srce muslimana i savladala ih, dok su prije bili pod jednom komandom koja nije dopuštala unutrašnjim neprijateljima da se pokažu ili da svojom ulogom naruše tok zbivanja. S vremenom su dobili ulogu u upravljanju događajima, a najopasnije je bilo to da su oni osvajali centre vođstva, što im je dopuštalo igranje opasne igre protiv sugrađana i braće po vjeri.

U tome je bilo nemoguće postići uspjeh da nije bilo visokoefikasnog vođstva koje je upravljalo bitkom u svim teškim fazama.

⁸²⁰ Prijevod značenja Muhammed, 7.

⁸²¹ Vidjeti: bid, str. 170-171.

⁸²² Vidjeti: ibid, str. 170-171.

Tri faktora moraju postojati za pobjedu: narod koji vodi džihad na Allahovom putu, ispravno prakticiranje islamske ratne akide i izuzetno efikasno vođstvo.

Zbog toga su Alžirci pobijedili, i zbog toga je pobijedio Hajruddin. Alžirci i Hajruddin, pod osmanlijskom vlašću, ukazali su na ljepote džihada. Ne bi Hajruddin bio u mogućnosti ostvariti ono što je želio da alžirski narod nije bio mudžahidski, niti bi alžirski narod ostvario cilj da nije postojalo odlučno vođstvo čiju je ulogu obavljao Hajruddin, dovodeći sve stvari u red.

Hajruddin je otišao svome Gospodaru zadovoljan, a i On njime, inšallah, zadovoljan, i ostavio islamski ummet da dugo prepričava herojske podvige – podvige akide, principa i vrijednosti džihada na Allahovom putu.⁸²³

Smjena Hasana b. Hajruddina sa vodeće funkcije u Alžiru

Hasan b. Hajruddin Barbarosa, nakon što je porazio Sadije u Tilimsanu i konsolidovao temelje osmanlijske vlasti u njemu 959. godine po Hidžri – 1151. godine, slijedio je neprijateljsku politiku prema svakoj stranoj državi, uključujući i Francusku, koja se s osmanlijskom državom povezala dobrim, zvaničnim vezama, a koje su Francuzima pomogle da koriste ekonomske povlastice od Istanbula i koje su obuhvatale sve pokrajine osmanlijske države. Osim što se Hasan b. Hajruddin nije toga pridržavao: obznanio je neprijateljstvo prema Francuskoj u brojnim prilikama. Njoj je preostalo da pošalje zvaničnog ambasadora iz Istanbula u Alžir, da se upozna s tim do koje će mjere Hasan b. Hajruddin iskazivati neprijateljstvo prema Francuskoj, i da li će to neprijateljstvo utjecati na ekonomske veze između Francuske i bejlerbekije Alžira.

Ambasador Francuske sastao sa beglerbegom Hasanom b. Hajruddinom i ponudio mu vojnu pomoć u implementaciji projekta osmanlijske države u napadu na Španiju i izbavljenje muslimana iz nje, ali je Hasan odbio tu ponudu jer je poznavao prijašnji njihov stav u vezi s osmanlijskom državom, jasno obznanjujući da je džihad stvar koja se veže isključivo za muslimane, i objavio je da se neće pomoći s nevjernicima protiv nevjernikâ. Francuski ambasador vratio se u Istanbul razljutivši čelnika Porte riječima: „Apsolutna vlast koju provodi Hasan b. Hajruddin i pokušaji širenja njegove kraljevine razbit će jedinstvo osmanlijske države, a njena je cjelovitost ugrožena

⁸²³ Vidjeti: ibid, str. 176.

podjelom,⁸²⁴ pogotovo zato što je poznato da je njegova majka zarobljena u Alžiru.”

Osmanlijska država uvidjela je da mora mijenjati politiku u regiji, pogotovo nakon što je Maroko postao jak saveznik Špancima, pa je to dovelo do potpunog izvitoperivanja strategije. Stoga je sultan poduzeo niz mjera glede nove situacije. Jedna je od tih mjera smjena beglerbega Alžira Hasana b. Hajruddina. Mjeru je poduzeo lično sultan Sulejman Veličanstveni pod isprikom narušavanja dobrosusjedskih odnosa s Marokom; još je pozvao na islamsko jedinstvo i lijepe dobrosusjedske odnose.⁸²⁵

Osmanlijska država povjerila je bejlerbekiju Alžira Salihu Reisu safera 960. godine po Hidžri – januara 1552. godine, postavljajući ga na mjesto Hasana b. Hajruddina.⁸²⁶

Pismo sultana Sulejmana Veličanstvenog vladaru Fasa Muhammedu Sadiju

„Ovo je pismeno obraćanje plemenitog, visokog sultana, kralja, ne prestala njegova moć i poslušnost Allahu... Šaljemo ga Njegovoj Visosti, velikom, poštovanom, upućenom, pravednom, ozbiljnom, slavnom, pobjedniku, vođi, onome čije je porijeklo časno, koji potječe od Vjerovjesnikove porodice, onome koji je drag Milostivom, vladaru faskog vilajeta, Šerifu Muhammedu, neka je stalno superioran i neka mu se poveća prestiž! Ovaj mu cijenjeni dopis šaljemo uz poseban selam! Doista, dužni smo zahvaljivati Allahu, Posjedovatelju snage i volje, na blagodatima što nas je naselio u velikoj zemlji čije konje jašemo, i dao nam vlast veliku, i sreću neprestanu, i poseban hilafet. Nema sumnje, dužni smo i obaveza nam je biti zahvalni na toj velikoj dobroti Allahovoj i dobročinstvu. To je Allahova blagodat koju daje kome hoće, a Allah je posjedovatelj svih blagodati. Bili smo i ostali ustrajni u izvršavanju Šerijata svijetlog i u sprovedbi riječi prvaka svih naroda, Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, hadisa glede zatiranja nevjerstva, tiranije, zuluma i neprijateljstva, a šireći pravdu i dobro. Pošto smo čuli da prethodni vođa vilajeta Alžira Hasan-paša nije bio lijep susjed i da je otišao u krajnost glede nasilja i tiranije, a za leđa bacio put slaganja i

⁸²⁴ Vidjeti: *El-Džezairu vel-hamelatus-salibijj a*, str. 30-32.

⁸²⁵ Vidjeti: *Bidajetul-hukmil-magribijj i lis-Sudanel-garbi*, autora Muhammeda el-Garbija, str. 90-91.

⁸²⁶ Vidjeti: *El-Magribu fi ahdid-devletis-sadijja*, autora Abdulkerima Kerima, str. 79.

harmonije te zatvorio vrata jedinstvu mudžahida, čuvara vjere, zbog toga smo ga zamijenili drugim, ukazujući na blagodat namjesništva nad Alžiirom. Zamijenili smo ga moćnom, velikom, poštovanom, jedinstvenom osobom, posebno obdarenom strahopoštovanjem prema Allahu, Salih-pašom, neka je uvijek hrabar i dobar vjernik. Njemu smo povjerali tu oblast i naredili mu uspostavljanje Šerijata svijetlog i jakog, te oživljavanje poštovanja Prvaka poslanika, i zaštitu podanika i čuvanje stanovnika koji su emanet Uzvišenog Allaha. Želimo da bude sa sljedbenicima islama u najpotpunijem jedinstvu i najljepšem slaganju, poštujući sve što se veže za državu i vjeru, istrajavajući u brobi protiv neprijatelja vjere i u uništavanju nevjernika, grešnih i buntovnih, jer je najveća želja našeg svijetlog sultana oživljavanje obilježja islama, a gašenje pobune njevjernika i butovnika. I taj se cilj ostvaruje slogom islamskih vođa i jedinstvom povjerenika; njime se upotpunjuje sistem.

Također smo mu naredili da mnogo vodi brigu o stanju muslimana da među njima sudi po pravdi, da bi u svojoj pravednoj državi živjeli sigurni, smireni, bez straha i žalosti.

Sigurno ćete i vi održavati lijepe odnose sa susjedima i s njima lijepo živjeti zbog toga što ste djeca Predvodnika vjerovjesnikâ, Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, i unuci čestitih prvaka... Čuli smo za vašu pravdu i pravednost i veliku bogobožnost... Zbog toga smo vam uputili otvoreno pismo, čiji sadržaj obavezuje na slogu i čvrsto jedinstvo, i treba da obavijestite o vašem stanju naše visočanstvo...⁸²⁷

Pismo je upućeno početkom mjeseca muharrema 959. godine po Hidžri – januara 1552. godine, iz mjesta Jedrene.

Pismo osmanlijskog sultana o imenovanju Saliha Reisa za namjesnika

Osmanlijski je sultan poslao pismo ulemi, pravnicima i drugim stanovnicima Alžira u kojem ih obavještava o imenovanju Saliha Reisa za namjesnika: "Ovo pismo šaljemo ulemi, dostojanstvenicima, pravnicima, imamima, hatibima, vođama, predvodnicima i ostalim podanicima u zapadnom alžirskom vilajetu, da im se poveća uputa... Stavljamo vam na znanje da je naš plemeniti visoki poštovani sultan ukazao blagodat čovjeku odanom Njegovoj Visosti i osloncu naše države, vođi plemenitih vođa Salih-

⁸²⁷ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 364.

paši, neka je stalno odan alžirskom vilajetu zbog velike oštroumnosti i hrabrosti i potpunosti njegove snage i čvrstoće, lijepe prošlosti i čistote duše. Povjerili smo mu ovu zemlju, naredili mu oživljavanje sunnetâ i farzova i povjerili smo mu podanike koji su emanet Uzvišenog Allaha. Povjerili smo mu čuvanje prolaza i utvrda, sprečavanje uljezâ, kako bi naši tamošnji podanici muslimani živjeli u našoj pravednoj državi, u najvećem spokoju, sigurni, smireni, bez straha i žalosti. Pa neka budu s imenovim vođom u najljepšem odnosu i najpotpunijem slaganju. Sultanova želja jeste uspostava Šerijata, Pravog puta i oživljavanje obilježjâ islama i puta Najboljeg stvorenja, sallallahu alejhi ve sellem, čuvanje robova i očuvanje zemlje, istrebljenje nevjernika grešnih u svim mjestima. Prihvatite to i usvojite, a Allah Uzvišeni Svojom dobrotom i plemenitosti upućuje i pomaže.”⁸²⁸

⁸²⁸ Vidjeti: ibid, str. 366.

7. poglavlje

Politika Saliha Reisa

Vodeći unutrašnju politiku, Salih Reis usredsredio se na dvije stvari:

1. Ostvarenje potpunog jedinstva u svim dijelovima Alžira;
2. Stavljanje ostatka Alžirske pustinje pod to jedinstvo, dok se ne posveti Endelusu.

Što se tiče ratne, vanjske politike, usmjerio ju je prema tri cilja:

1. Potpunom udaljavanju Španaca od alžirskih zemalja;
2. Ostvarenje sigurnosti od buna i iznenađenja koja dolaze od marokanske sadijske države;
3. Obznana opće mobilizacije i pohoda islamske vojske, kopnom i morem, prema Endelusu.⁸²⁹

Salih Reis je na početku mandata počeo ostvarivati unutrašnje jedinstvo, usljed čega je uspio postići da se zasebni vilajeti pokore utjecaju osmanlijske države. Nakon toga, položaj osmanlija u Alžiru postao je jači nego prije. Zatim se Salih Reis usredsredio na Maroko. Dobro je poznavao prilike u Maroku, pa je podržao jednog člana Vatasijske porodice koji je izgubio nadu u podršku Španaca i Portugalaca.

Osmanlijske snage napravile su pokret da bi se udružile s Ebu Hasunom Vatasijem. U blizini Badisa, u kojem se usidrila osmanlijska flota, desila se borba između snaga Muhammeda Šejha i osmanlijskih snaga. Sadije su pretrpjele poraz, što je osmanlijama otvorilo put napredovanja u unurašnjost. Tako je prije kraja 963. godine po Hidžri – 1553. godine pao grad Taza u ruke Osmanlija. Osmanlije su vodile kontinuirane borbe protiv Sadija, a najvažnija bitka jeste ona kod Kudjetul-mehalija, u borbi za Fas. Tom prilikom osmanlijske snage, s njima Ebu Hasun, napredovali su prema Fasu, pa su ga 3. safera 964. godine po Hidžri – 8. januara 1554. godine i osvojili.⁸³⁰

Papa je obznanio pripajanje Maroka osmanlijskoj državi, nakon što je imam držao hutbu doveći za osmanlijskog sultana.⁸³¹

⁸²⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 366.

⁸³⁰ Vidjeti: *El-Magribu fi ahdid-devletis-sadija*, str. 80-81.

⁸³¹ Vidjeti: *Bidajetul-hukmil-magribij ifis-Sudanel-garbi*, str. 41.

Povećao se strah Španaca i Portugalaca kada su vidjeli da osmanlijske flote kontrolišu luke Magriba koje su se nalazile blizu centara njihove okupacije. U pismu koje je portugalski kralj Ivan III poslao imperatoru Čarlsu V primjetan je taj strah. Tražio je od njega intervenciju u Magribu kako bi spriječio Osmanlije u zaposjedanju ove zemlje, što predstavlja veliku opasnost za interese dvaju naroda.⁸³²

Reis je proboravio u gradu Fasu četiri mjeseca i osigurao uspostavu osmanlijske države na tim predjelima. Za vrijeme boravka u Fasu nije zapostavio džihad protiv Španaca, pa je poslao dio svoje vojske u ruralna područja Magriba, da otmu od Španaca njihovu veliku utvrdu Badis, odnosno Valonsku stijenu, kako je oni nazivaju.⁸³³ A pokušao je zamijeniti osmanlijskog pašu Ebu Hasuna idrisijsko-rašidijskim upravnikom mula Bubekrom, radeći prema preporuci sufijskih murabita za uspostavu vladavine Fasa u ime osmanlijskog sultana. Međutim, narodna pobuna primorala je Saliha Reisa da vrati Buhasuna na vlast u Fasu, pa se Buhasun povinovao uvjetima Osmanlija, angažmanu u ime osmanlijskog sultana i uspostavljanju osmanlijskog garnizona na lokaciji Belata.⁸³⁴

Pripremanje za zajedničko oslobađanje Endelusa

Salih Reis nije se zanimao ničim drugim osim ratom protiv Španaca, niti je imao za cilj išta doli ujedinjenje islamskih snaga, da se zemlja očisti od španskog prisustva. Vidio je potrebu progona Španaca iz Vehrana prije napredovanja prema Endelusu. Međutim, kako će mu to biti moguće dok sadijski sultan preža priliku u Maroku, a sultan plemena Benu Abbas u mjestima Bedžaja obznanjuje otcjeljenje i nezavisnost! Do njega su doprle vijesti o slabosti španskih snaga u gradu Bedžaja, uz teške prilike i neimaštinu, kroz koje je garnizon prolazio, pa je Salih uvidio da treba ugrabiti priliku i započeti čišćenje istoka od Španaca prije nego očisti zapad, nadajući se da će izbavljenje Bedžaje imati utjecaja u vraćanju vlasti Bedžaje u okrilje islamskog jedinstva pod pritiskom stanovništva. Salih Reis krenuo je prema gradu Bedžaja rebiul-evvela 963. godine po Hidžri – 1555. godine, na čelu velike vojske od oko trideset hiljada ljudi, koja je usput ojačana

⁸³² Vidjeti: *El-Magribu fi ahdid-devletis-sadija*, str. 80-81.

⁸³³ Vidjeti: *Harbus-selasimiet sena*, str. 342.

⁸³⁴ Vidjeti: *Atvarul-alakatil-magribijetil-usmanijja*, autora Ibrahima šehate, str. 147.

mudžahidima iz vilajeta Kuku. Osmanlijska je vojska stigla i opkolila grad. Kada je stigla osmanlijska flota, noseći oružje i oruđe, muslimani su na utvrdu osuli projekte, ⁸³⁵ te je započela teška bitka u kojoj je Salih Reis uspio oteti Bedžaju od Španaca, zul-kade 963. godine po Hidžri – septembra 555. godine. Vladar Napolija nije uspio pravovremeno izbaviti namjesnika, ⁸³⁶ pa se španski vladar predao osmanlijskim snagama. ⁸³⁷

Ubistvo Buhasuna Vattasija

Ebu Hasun sukobio se s protivnikom Muhammedom Šejhom Sadijem, koji je doveo snage iz Susa i Havza i krenuo s vojskom u mjesto Re'sul-mai na području Fasa. ⁸³⁸ Ebu Hasun je poslije povlačenja Osmanlija uzeo veliki dio vojske i ratne opreme i poslije osam mjeseci naredio da se izađe i sukobi sa mula Muhammedom Šejhom i stigne u Marakeš. I među njima razvila se velika borba. Ebu Hasun je uspio zadati Sadijama težak poraz, potom je Ebu Hasun poslao mula Muhammedu Šejhu svog izaslanika poručivši mu: „Izađi, ti i tvoja djeca, da me sretnete, a ja ću izaći sam, i poštđjet ćemo muslimane borbe!” I Muhammed je zatražio pomoć i vratio se svome ocu i šesterici svoje braće, koji su se okupili oko Ebu Hasuna. Ebu Hasun ih je počeo goniti, dok njegov konj nije posrnuo, pa je pao te su ga proboli, odsjekli njegovu glavu i donijeli je kod njegove vojske: bili su poraženi bez borbe, a Muhammed Šejh zauzeo je Fas. ⁸³⁹ Tako je umro Buhasun, devet mjeseci nakon povratka na vlast Fasa, a njegovom smrću nestala je prva prilika za obznanu osmanlijskog suvereniteta nad Fasom. Osim što su ti događaji značili da je ostala prilika za lokalnu invaziju na Maroko, pogotovo što je Muhammed Šejh Sadi, u ime eliminacije osmanlijske struje među Marokancima, izvršio ubistva više od dvije stotine velikodostojnika Fasa, kao što je pobio pravnike koji su bili okupljeni oko Muhammeda Abdulvehhaba ez-Zekaka, kadije Fasa, i Hasana Alija Hazuza, hatiba Fasa. ⁸⁴⁰

⁸³⁵ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 343-344.

⁸³⁶ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 41.

⁸³⁷ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-amm*, 3/88.

⁸³⁸ Vidjeti: *Tarihu Ifrikijaš-šemalija*, šarl Džulijan, 1/344.

⁸³⁹ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadijja*, nepoznatog autora, str. 20-21.

⁸⁴⁰ Vidjeti: *Atvarul-alakatil-magribijja*, str. 148.

Međusobno potpomaganje Portugalaca, Španaca i Sadija protiv Osmanlija

Nakon pada Fasa u ruke Sadija, Muhammed Šejh pokazao se kao ljuti neprijatelj Osmanlijama i protivnik njihove politike proširenja na zemlje Magriba. Štaviše, obznanio je, po ulasku u Fas, da je odlučio poći u Alžir kako bi otjerao Osmanlije. To nadmetanje za sjever Afrike i za hilafet bilo je u interesu Španaca i Portugalaca, i ne čudi njihovo kasnije ujedinjenje protiv Osmanlija.⁸⁴¹

Kralj Ivan III poslao je pismo portugalskom namjesniku Mazkanu Alfarudiju Kalfulu kao odgovor na zahtjev koji je donio mula Muhammed Šejh svima u Madridu i Lisabon, da mu se da pojačanje protiv Osmanlija. Pismo je također postavilo određene uvjete Portugalaca za pomoć Sadijama: predaja određenih pomorskih centara Magriba (Badisa, Bejnuna i Araiša), uz dodatak logističke podrške kršćanskim snagama koje će biti poslane kao ispomoć. Kralj Portugala Ivan III završava pismo naglašavajući potrebu da se španski imperator upozna s tim kako bi učestvovao u zajedničkom ratu protiv Osmanlija. Kao rezultat tog zbližavanja sklopljen je sporazum o primirju između Sadija i Portugala, i to posredovanjem namjesnika Mazkana, u trajanju od šest mjeseci, početkom 962. godine po Hidžri – 1555. godine. (Efekat ovog primirja dugo će se osjećati.)

Ako je namjesnik Mazkana bio taj koji je odigrao ulogu posrednika sa Sadijama, onda je Mizvar Buganim bio taj koji je bio zadužen od mula Muhammeda Šejha za posredovanje sa Špancima. Prvi zahtjev za pomoć u tom kontekstu jeste onaj koji je poslao španskom namjesniku Vehrana Kontu de Koditu početkom rebiul-evvela 963. godine po Hidžri – januara 1555. godine. A Mizvar je obavijestio španskog Konta o dobijanju njegovih pisama, i da je o njima obavijestio mula Muhammeda Šejha i njegovog sina Abdullaha, koji su izrazili zadovoljstvo dolaskom španske delegacije radi pregovora s njim. Zatim je namjesnik Vehrana poslao delegaciju u Fas, koja se sastojala od tri osobe koje su došle da se dogovore s mula Muhammedom Šejhom oko pripreme zajedničkog špansko-marokanskog pohoda protiv Osmanlija.⁸⁴²

U izvještaju koji je delegacija dala Kontu, namjesniku Vehrana, koji je nadgledao tok pregovora, pisalo je: „Nakon što smo mu predali pisma,

⁸⁴¹ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadija*, autora Abdulkerima Kerima, str. 83.

⁸⁴² Vidjeti: *ibid*, str. 83-84.

sadijski kralj tražio je od nas da mu usmeno kažemo razlog zbog kojeg smo došli u Fas... Došli smo odazivajući se zahtjevu mula Abdullaha i vođe Mensura b. Ganimu, jer je tražio od namjesnika Vehrana slanje nekih ljudi radi pregovora u vezi s Alžirom. Upravnik nam je odgovorio da mu je stalno u mislima i da bi želio protjerati Osmanlije iz ostalih dijelova Afrike i da zbog toga zahtijeva od imperatora njegovu podršku s deset hiljada boraca, naoružanih vatrenim oružjem. On, upravnik, misli da je uputno da imperator osigura sve potrebno tim borcima i izdržavanje, jer je protjerivanje Osmanlija djelo od kojeg će se okoristiti imperatorovo kraljevstvo i sva kršćanska kraljevstva... Razgovor je dugo potrajao i, na kraju, obavijestio me vođa Beršemidh da je Šerif sačuvao mnogo imetka za rat protiv Osmanlija, da bi ga radovalo da im imperator pomogne u tome, da je stvar urgentna... Spomenut je i Alžir. Kako se ponijeti prema njemu nakon okupacije? Mišljenje sadijskog vladara bilo je da se ovaj grad ukloni sa lica Zemlje. A kada se o stanovništvu radi, da se uzme njihov imetak, a ako to ne htjednu, da se poubijaju, osim što je sadijski vladar odbio da se uzmu kao roblje i dâju kršćanima..."

Delegacija je spomenula i to da su Turci stranci u zemlji, pa se prema njima ima odnositi kao prema neprijateljima. A kad su posrijedi Arapi, moguće je da im se ostavi sloboda u slučaju da se odmah predaju. Međutim, sadijski vladar naglasio je da on nikad neće dopustiti da bilo koji Arap postane rob, jer je to oprečno Šerijatu.⁸⁴³

Ovdje je došla do izražaja mržnja sadijskog vladara prema Osmanlijama, kada se nije suzdržao od toga da se pomogne snagama kršćana Španije i Portugala u ostvarenju ličnih interesa, makar i na račun islamske akide i interesa muslimana.

Pismo je imalo za rezultat odgovor koji je poslao Kodit, namjesnik Vehrana, princu Filipu, imperatorovom sinu: "...Trebali biste biti vrlo sretni u vremenu kada kralj Francuske, naš najljući neprijatelj, ulaže sve napore da pridobije osmanlijsku flotu, čak da napadne posjede Njegove Visosti imperatora. Treba imati na umu činjenicu da nam arapski vladar nudi svoje snage u napadu na Osmanlije u Alžiru, borbu protiv njih i protjerivanje iz zemlje koju su okupirali u Africi. I to kada mu damo dvanaest hiljada španskih boraca (po njegovoj procjeni trebat će toliko). U slučaju da se dogovorimo sa sadijskim upravnikom da pošaljemo jednog od svojih sinova

⁸⁴³ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 61-62.

kao kauciju kod njega, a da on odmah osigura potrebna sredstva za opremanje ekspedicije (taj će dogovor donijeti veliko dobro Njegovoj Visosti i svim kršćanima) – neću oklijevati u prihvatanju njegovih zahtjeva. Odmah ću mu poslati sina kao zalog, makar znao da će ga zaklati. Ja, i svi moji ljudi, spremni smo ponuditi sebe kao zalog, makar nas upravnik prodao kao roblje...”⁸⁴⁴

Osmanlijski obavještajci otkrivaju zavjeru

Salih Reis bio je dobro obaviješten o zavjeri koju su kovali protiv osmanlijske države, koju su inicirali vladari Maroka i Španci, a čiji je cilj bio protjerivanje Osmanlija iz Alžira. Naime, dok god je Carstvo prisutno u Alžiru, bit će prijetnja Španiji. Salih Reis poslao je Porti pismo u kojem je obavještava o napretku tih pregovora. Sultan je Sulejman odlučio obavezno i bez odlaganja napasti Vehrana, prije nego dvije strane nastave pregovore i ostvare dogovor. Poslao je četrdeset lađi kao pomoć u osvajanju Vehrana i Velikog Mersa, i tada je nastupila velika emigracija i dobrovoljno regrutovanje u Alžiru iz ratom pogođenih pokrajina osmanlijske države.⁸⁴⁵

Smrt Saliha Reisa

Salih Reis pripremio se za osvajanje Vehrana i pripojio svoju flotu sultanovoj floti, pa je pred njim bilo oko sedamdeset lađa i blizu četrdeset hiljada vojnika. Time je imao za cilj uspješno kretanje prema Marakešu, da okonča smutnju, nered, te da ih stavi pod sultanovu vlast. Ali, sudbina mu nije bila naklonjena. Umro je od kuge mjeseca redžeba 963. godine po Hidžri – 1556. godine, u sedamdestoj godini života.⁸⁴⁶

Osmanlijska država trudila se pripojiti Maroko Carstvu radi ostvarenja ujedinjenja islamskih zemalja i stajanja s njima u jedan bojni saf protiv kršćana. To je zato jer se vladanjem obalama Magriba nadgleda Atlantski okean, što, zapravo, znači uspjeh osmanlijske flote u presretanju kopnenih puteva Portugala i Španije prema Novom svijetu i istoku. Dakle, vidimo da konačni uspjeh za koji su se zalagali mudžahidi, dugi niz godina, pod

⁸⁴⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 364-365.

⁸⁴⁵ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 81.

⁸⁴⁶ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-amm*, 3/88-89.

vođstvom velikih pomorskih vođa: Hajruddina i Oruča Barbarose te Saliha Reisa – zavisi od toga ko kontroliše obale Maroka.⁸⁴⁷

Vođa Jahja potudio se kompletirati plan Saliha Reisa, pa je zaplovio prema Vehranu, a u toku putovanja stigle su sultanove naredbe o imenovanju Hasana Kursua na mjesto beglerbega, pa su pristigle i kopnene i pomorske snage u Vehran. Okružio ga je i precizno blokirao, međutim nije ga osvojio uprkos velikim pripremama Osmanlija; razlog je stalna pomoć koju je Španija slala opkoljenom gradu.⁸⁴⁸

Pad Tilimsana u ruke Muhammeda Šejha Sadija

Sadijski upravnik Muhammed Šejh ugrabio je priliku dok se osmanlijska flota vraćala u Istanbul, da brzo pošalje vojsku u pravcu Tilimsana, čiji su se stanovnici bili pridružili mudžahidima u pokušaju oslobađanja Vehrana. Sadijski upravnik ušao je u grad dok su njegovi stanovnici bili opušteni i za vođu postavio Ibn Gannama, vođu plemena Benu Rašid, i vezira posljednjeg zijanijskog kralja, koji su se pridružili Španiji. Što se tiče osmanlijskog garnizona koji se nalazio u Tilimsanu pod vođstvom vođe Mahmuda Safa-bega, uspio se oduprijeti Sadijama.

Sadije su u pripajanju Tilimsana vidjele važan činioč u učvršćivanju svoje kontrole nad istočnim Magribom, i sprečavanje osmanlijskih uplitanja u Magrib. Za razliku od Osmanlija, koji su u koncentraciji u Tilimsanu vidjeli zadržavanje Alžira i utvrđenu bazu za osvajanje Magriba.⁸⁴⁹ Ovo je zato jer se Magrib smatrao najbližom tačkom za dosezanje Endelusa, kao što su sjeverne i zapadne obale Magriba smatrane glavnim bazama za ugrožavanje portugalskih i španskih pomorskih puteva.⁸⁵⁰

Osmanlijska je država počela mijenjati politiku prema sadijskim vladarima kada je sultan Sulejman Veličanstveni poslao pismo sultanu sadijske države, čestitajući mu na ostvarenim pobjedama i obavještavajući ga o poklonima Benu Murina, uzdarjima, služenju i približavanju njemu, i tome da je sultan spreman pomoći im kao što je to činio i prije, i da se to dokazalo za vladavine posljednjeg vladara njihove države Ebu Hasuna, kojem je pomogao s četiri hiljade vojnika. To je bio sultanov pokušaj da

⁸⁴⁷ Vidjeti: *Siraul-muslimine meal-burtugaliijine fil-bahril-ahmer*, str. 343.

⁸⁴⁸ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 362 i 366.

⁸⁴⁹ Vidjeti: *Siraul-muslimine meal-burtugaliijine fil-bahril-ahmer*, str. 345.

⁸⁵⁰ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjine*, str. 378.

napravi veliku, islamsku, jedinstvenu vojsku, kojom će stati na put vanjskim prijetnjama. Ali je to, nažalost, odbijeno. Sadijski sultan Muhammed Šejh odgovorio je sultanovom izaslaniku ovako: „Poselami vladara susjednih zemalja, svog sultana, i reci mu da će se sultan Zapada neizbježno boriti protiv tebe u Egiptu, i pobijedit će te, ako Bog da, i doći će ti u Egipat. Selam!“⁸⁵¹

Iz tih se riječi očituje bijes Muhammeda Šejha, koji osmanlijski hilafet nije smatrao validnim. Isto tako, te riječi ukazuju na njegovu pretenziju da vlada muslimana na istoku i na zapadu Zemlje.⁸⁵²

Ubistvo Muhammeda Šejha

Muhamed Šejh ubijen je 964. godine po Hidžri – 1557. godine u prisustvu svoje posebne garde. Tada su u Magribu uslijedili nemili događaji, pogotovo oni vezani za sadijsku državu, kada nije bilo mjesta za sumnju u to da su se Osmanlije svojski potrudile da osvoje Magrib, ne samo zbog toga što je bio teritorija kojom bi upotpunili Carstvo na sjeveru Afrike nego i zbog njegove strateške važnosti: bio je najbliža tačka Španiji i Portugalu.⁸⁵³

Povratak Hasana b. Hajruddina u Alžir

Osmanlijski sultan uvidio je potrebu za povratkom Hasana b. Hajruddina u Alžir, i to nakon odsustva od nekoliko godina koje je proveo u džihadu u drugim zemljama. Narod se obradovao njegovom povratku. Odmah je započeo uređivati administraciju i vojsku u Alžiru, da ih lakše kontroliše. I potom je otpočeo sa svojim džihadskim pohodima i pred sebe postavio dva velika cilja: čišćenje sjevera Afrike od prisustva kršćana, i ponovno stavljanje Endelusa u ruke muslimana.⁸⁵⁴

Unutrašnje pobune u Maroku

Protiv sadijske vlasti, nakon ubistva Muhammeda Šejha u Tarudantu, izbile su pobune. Jedna od njih jeste pobuna mula Osmana u Susu, na jugu

⁸⁵¹ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadijja*, nepoznatog autora, str. 26-27.

⁸⁵² Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 379.

⁸⁵³ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadijja*, autora Abdulkerima Kerima, str. 85.

⁸⁵⁴ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 380.

zemlje, džumadel-ulaa 965. godine po Hidžri – februara 1558. godine. Zatim, pobuna mula Omera u Debduu, na istoku, redžeba 965. godine po Hidžri – aprila 1558. godine. Onda, pobuna mula Abdulmumina u Marakešu, rebiul-evvela 966. godine po Hidžri – decembra 1558. godine. Zatim se desio masakr koji je počinio Abdullah Galib nad trojicom svoje braće zbog odbijanja prisege na namjesništvo njegovom sinu Muhammedu Mutevekkilu. To je njegovu braću primoralo na bijeg u Tilimsan i Alžir. Iz straha od smrti pobjegli su: mula Omer, mula Abdulmumin, Abdulmelik i Ahmed Mensur.⁸⁵⁵

Abdullah Galib uputio se u Marakeš, potom Terudant, gdje se osvetio za ubistvo svog oca, kao što je okončao pobunu u Susu, koju je pokrenuo Osman. Potom se brzo vratio u Fas, da pripremi snage i spriječi pohod koji je predvodio Hasan b. Hajruddin. Pokušao je iskoristiti unutrašnje nemire u Magribu radi okupiranja zemlje.⁸⁵⁶ Između dva tabora desila se bitka kod mjesta Vadul-lina, u blizini Fasa. Bitka je završena bez praktičnih rezultata. A Hasan b. Hajruddin saznao je da su se Španaci pokrenuli iz grada Vehrana, što je značilo da će ga presresti u povratku. Zbog toga je osmanlijska vojska otišla u luku Kasasa, na sjever, ukrkala se na lađe i vratila u Alžir, a vođa Tilimsana istovremeno se vratio u svoj garnizon, pripremajući se za predstojeće borbe.⁸⁵⁷

Ubistvo Kodita, namjesnika Vehrana

Kodit, namjesnik Vehrana, znao je da se osmanlijskim vraćanjem Tilimsana mnogo ugrožava prisustvo Španaca, pa je odlučio osvojiti Musteganim, koji su Osmanlije učinile bazom za napade na Vهران; Kodit se nadao da će ga učiniti bazom za napade na Alžir.⁸⁵⁸ Zato je pripremio veliku snagu koja se sastojala od dvanaest hiljada boraca, izašao na njihovom čelu i napao grad Musteganim, ali je pokušaj bio bezuspješan jer su španske snage pretrpjele velike gubitke zul-kade 965. godine po Hidžri – augusta 1558. godine. Ubijen je i namjesnik Vehrana Kodit. I uprkos bezuspješnom pokušaju španske ekspedicije na Musteganim, Osmanlije nisu imale ni najmanje sumnje u postojanje tajnog sporazuma između mula Abdullaha i

⁸⁵⁵ Vidjeti: *Atvarul-alakatil-magribijetil-usmanijja*, str. 18.

⁸⁵⁶ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadijja*, str. 86.

⁸⁵⁷ Vidjeti: *Harbus-selasimietil sena*, str. 372.

⁸⁵⁸ Vidjeti: *Lisanul-areb*, šejha Ebu Abdullaha Sulejmanija, str. 94.

Španaca. To ih je natjeralo na oprez prilikom pokušaja pomaganja buntovnika protiv sadijske vlasti. A kada se mula Abdulmumin pobunio u Marakešu rebiul-evvela 966. godine po Hidžri – decembra 1558. godine, zatražio je pomoć od namjesnika Alžira. Međutim, ovaj mu nije pružio nikakvu vojnu pomoć, već ga je samo lijepo dočekaio u Alžiru i oženio ga jednom svojom kćerkom, te mu dao namjesništvo u grada Tilimsanu.⁸⁵⁹

⁸⁵⁹ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadijja*, str. 87.

8. poglavlje

Politika Hasana b. Hajruddina u blokadi Španije

Hasan b. Hajrudin želio je iskoristiti prednost pobjede u Musteganima kako bi potpuno očistio španski centar u Vehrano. Počeo se pripremati u gradu Alžiru, sakupljajući nove trupe koje će biti ustrojene i pripojene Osmanlijama. Uspio je mobilizirati deset hiljada ljudi iz Zevave⁸⁶⁰ i osnovati još jednu vojsku na čije je čelo postavio bivšeg očevog pomagača.

Istovremeno se zalagao za pridobijanje pomoći od lokalnih snaga, te se oženio kćerkom sultana Kokoa b. el-Kadija. S druge strane, taj mu je brak omogućio potpomaganje snagama Ibnul-Kadija u suprotstavljanju drugom plemenskom poglavaru (Abdulazizu b. Abbasu) koji je u Maroku proglasio otcjepljenje i nezavisnost,⁸⁶¹ pa se flota osmanlijske države našla između gradova Badisa i Tandže (Tanger).⁸⁶²

965. godine po Hidžri – 1558. godine Hasan b. Hajrudin postavlja Bu Jahjaa er-Rajisa⁸⁶³ na mjesto zapovjednika Badisa, koji sabotira špansku flotu, počev od Kartagene pa sve do rta Sant Vinsent, a pod svojom komandom u Badisu imao je nekoliko lađa i s pravom ga nazivaju gospodarom Gibraltarskog prolaza.

A u španskim izvještajima koja je pisao Fransisko de Ejbanijer stoji da je Jahja posjedovao četiri borbene lađe: prva je bila pod njegovom komandom, s posadom od 90 Osmanlija, naoružanih strijelama, lukovima i katapultima; drugom je zapovijedao Karra Mami, a posadu je činilo 80 Osmanlija, naoružanih identičnim oružjem; trećom je komandovao Murat er-Rajis, sa 70 vojnika; dok joj je četvrta bila identična i nosila isti broj vojnika.

Pored tih lađa, koje su djelovale u vodama Gibraltarskog prolaza, Bu Jahja imao je još dvije u Badisu, a pokreće i izgradnju još jedne. I tada se operaciji lađa iz Badisa, priključuju i lađe iz Tetuana, Araiša i Sele. U Tetuanu su bile tri lađice, slične tri u Araišu, a u Seli su bile dvije drugačije od prethodnih, s tim da te iste lađe nisu bile pod komandom Bu Jahje.

⁸⁶⁰ Vidjeti: *Harbu selasimieti sena*, str. 377.

⁸⁶¹ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 45.

⁸⁶² Vidjeti: *Hakaikul-ahbar an duvelil-bihar*, 319/1.

⁸⁶³ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 381.

Hasan b. Hajrudin pozvao je sve islamske borbene lađe da krenu u akciju koja će za cilj imati onesposobljavanje trupa na španskim obalama i kontrolu nad lađama dolazećim iz Indije.

Rezultat toga bio je da su se trgovci iz Sevilje žalili španskom kralju na strahote koje su činili brodovi iz Badisa i ostale muslimanske lađe u borbama protiv španskih brodova koji su dovozili trgovačku robu iz Indije.⁸⁶⁴ Tako nijedna lađa ne bi mogla proći bez dopuštenja Bu Jahje, što je unijelo strah među stanovnike španskog primorja, čak do te mjere da su i svoju zemlju obrađivali uz veliki oprez, iako ih Osmanlije uglavnom nisu sprečavale u tome; ribolovci se nisu mnogo udaljavali od obale.⁸⁶⁵

Politika mula Abdullaha

Mula Abdullah nastavio je voditi politiku svoga oca glede ostvarivanja zacrtanog cilja u Maroku, uzimajući za pomagače neprijatelje Osmanlija, Špance i Portugalce, sklapajući primirja i sporazume s njima.

Ta politika sklapanja primirja s kršćanima dovela ga je do toga da je pao pred mnogim zahtjevima koji su dolazili od nekih evropskih zemalja, kao naprimjer, Francuske. Međutim, ona je primila njegovog izaslanika s pismom za princa Antonija de Barbona, a u kojem je stajalo da je Maroko spreman prihvatiti sve francuske zahtjeve. Nakon toga, francuski princ ševala 966. godine po Hidžri – jula 1559. godine potpisuje sporazum s mula Abdullahom. U tom se sporazumu mula Abdullah odriče grada Malog Marseja u korist Francuske, u zamjenu za ispomoć koju će dobiti u naoružanju i ratnoj opremi, te jednoj vojnoj jedinici na nivou prosječne lične garde, jer je izgubio povjerenje u turske zaštitare zbog prethodno uspjelog atentata na njegovog oca Muhammeda Šejha.

Nakon što je Francuska, sporazumom *Katu Kember Sis* džumadel-ulaa 966. godine po Hidžri – aprila 1559. godine, okončala italijanski rat protiv Španije, počela je tražiti novi način na koji će se osloniti u slučaju obnavljanja sukoba. Posebno zato što je Filip II izgradio veliki autoritet i dobio utjecaj u Evropi. Spomenuto primirje ojačalo je položaj Španije u Italiji i slabijim državama, pa je to prijetilo interesima Francuske, i ona se zato približavala Maroku, islamskoj zemlji.

⁸⁶⁴ Vidjeti: *Atvarul-alakatil-magribijetil-usmanijja*, str. 219.

⁸⁶⁵ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadij a*, str. 90.

Francuska je u Maroku vidjela saveznika na kojeg bi se mogla osloniti, a u strateškom položaju luke Kasr Sagir (koja je samo nekoliko kilometara udaljena od Gibraltara) vidjela je veoma bitnu tačku s koje može s lahkocom napadati Španiju.

Moguće je da je to bio razlog zašto osmanlijska država nije pozitivno gladala na taj sporazum, jer je očekivala da će Francuska preuzeti ulogu posrednika sa sljedbenicima Sadija. I osmanlijska država i Francuska imale su isti cilj: napad na Španiju, iako su jedni bili muslimani a drugi nevjernici. Francuska je željela napasti Španiju kako bi ostvarila vojnu pobjedu i postala vodeća sila na zapadu Mediterana, a osmanlijska je država željela izbaviti muslimane iz ruku španskih vladara i povratiti izgubljenu muslimansku teritoriju u tom području.

Godine 966. po Hidžri – 1559. godine Hasan b. Hajrudin svoje iščekivanje pretvara u pokret i kreće sa svojim jedinicama na oblasti pod kontrolom vladara utvrde Benu Abbasa, Abdulaziza. Osvaja El-Mesilu i njenu utvrdu, a potom gradi tvrđavu, da učvrsti osmanlijsku prisutnost u tom području i postavlja vojnu jedinicu čiji broj dostiže oko 400 vojnika.

Potom se Hasan b. Hajrudin vratio, idući prema oblastima Hamze, u zemlji Barbara, dok je vladar utvrde Benu Abbas navalio na osmanlijsku utvrdu, zapodjenuvši borbu protiv Osmanlija. Tu ga zateče smrt, i naslijedi ga Ahmed Mikran, koji ovlada oblastima zemlje sultana Kokoa, pa ga je Hasan b. Hajrudin priznao za vladara.⁸⁶⁶

Kampanja ometanja kršćanske trgovine presretanjem krstaških brodova uzela je maha, i to iz pravca luka Tunisa i Alžira odakle su, također, na istok poslane i neke kopnene vojne trupe i dio flote u ispomoć sultanu.⁸⁶⁷

Napad osmanlijske flote na Džerbu (otok na jugu Tunisa)

Osmanlijska flota pod zapovjedništvom Bejali-paše krenula je na otok Džerbu mjeseca ramazana 966. godine po Hidžri – maja 1560. godine i uspjela je u tom zadatku. Realizirala je zacrtane ciljeve protiv Španaca,⁸⁶⁸ koji se tada nisu ustručavali zatražiti pomoć od – Francuske.⁸⁶⁹ Nakon toga bilo je određeno da Pijale-paša poduzme nekoliko napada na

⁸⁶⁶ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadijja*, str. 87-88.

⁸⁶⁷ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-amm*, 3/91.

⁸⁶⁸ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 384.

⁸⁶⁹ Ibid, str. 384.

Sredozemnom moru prije nego što se vrati u Carigrad, ali ga je u tome omeo Durgut-paša, koji je u unutrašnjosti bio pod pritiskom pobunjenika. Nagovorio ga je da se uputi ka Tripolisu kako bi mu pomogao u ukroćivanju pobunjenika grupisanih u blizini Tadžure.

Bejali-paša stiže u Tripolis kao oslobodilac, a osmanlijski brodovi uplovljavaju, ukrašeni znamenjima i simbolima zaplijenjenim od neprijatelja, koje su naopako okačili iznad jarbola.

Tu se zadržava nekoliko dana, što mu je dovoljno da pokori stanovnike Tadžure, a potom s flotom isplovljava u pravcu prijestolnice.⁸⁷⁰

Zarobljavanje Hasana b. Hajruddina

Hasan b. Hajrudin nastavio se pripremati za napad na Maroko. Počeo je sakupljati vojnike iz okolnih plemena, namjeravajući im povjeriti Alžir na čuvanje za vrijeme svoje odsutnosti, jer nije imao povjerenja u janjičare, koji su se, osjetivši opasnost, ljeta 696. godine po Hidžri – 1561. godine digli protiv njega i njegovih pomagača, te ga zarobili i, u bukagijama, poslali u Istanbul. Na tom putu Hasan-pašu pratio je i određen broj vojnih velikana čija je dužnost bila pojasniti sultanu razloge takvog njihovog postupka, potvrđujući Hasan-pašu da se namjeravao obračunati sa žandarmerijom i pripremiti lokalnu vojsku kako bi se otcijepio od sultana.

Ali, sultan šalje Ahmed-pašu s pomorskim snagama da se obračuna s pobunjenicima i presudi nastaloj anarhiji; Ahmed-paša uspio je pohvatati vođe pobune i njih poslati u Istanbul.⁸⁷¹

Povratak Hasana b. Hajruddina u Alžir

Koncem 970. godine po Hidžri – 1562. godine sultan Sulejman Veličanstveni vraća Hasana b. Hajrudina u Alžir treći put, ojačavši ga s deset borbenih brodova i dobro naoružanim vojnim snagama.⁸⁷²

Nakon povratka, Hasan b. Hajrudin proveo je pet mjeseci pripremajući vojsku i sredstva za napad na Vehran i Veliki Marsej, a to su posljednja uporišta Španaca u Alžiru.⁸⁷³

⁸⁷⁰ Vidjeti: *Libija munzul-fethil-arebi*, str. 190.

⁸⁷¹ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 46.

⁸⁷² Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-amm*, 3/93.

⁸⁷³ Vidjeti: *Harbu selasimieti sena*, str. 379.

Godine 971. godine po Hidžri – 1563. godine Hasan b. Hajrudin napustio je grad Alžir i zaputio se u pravcu zapada, predvodeći veliku vojsku koju je sačinjavalo petnaest hiljada vojnika naoružanih puškama, i hiljadu konjanika pod zapovjedništvom Ahmeda Mukrina ez-Zevavija, te još s dvanaest hiljada vojnika iz Zevave i Benu Abbasa. Logističku podršku i streljivo za vojsku osmanlijska flota prevezla je u grad Musteganim, koji je Hasan odabrao za bazu u vojnim operacijama.

Hasan b. Hajrudin sa cijelom svojom vojskom 13. aprila izbija pred grad Vهران i stavlja ga pod opsadu, ali Španci su bili spremni iza zidina i utvrda, pa su odbili prvi napad.⁸⁷⁴

Nakon dolaska španske i portugalske pomoći u nekoliko navrata u ispomoć Vهرانu, na poziv zapovjednika grada i zbog udaljenosti Osmanlija na dva dana hoda i položaja samog beglerbega između njih na udaljenosti od šest dana hoda, Hasan b. Hajrudina bio je primoran okončati opsadu grada prije dolaska novih pojačanja koja su se sakupljala na Malti.⁸⁷⁵

Zbog toga Hasan b. Hajrudin nije uspio realizovati svoje ciljeve, dijelom zbog toga što je Filip II španskoj floti dao veoma ambiciozan program izrade mornarice u brodogradilištima Italije i Katalonije, a dijelom što je u špansku riznicu dolazila i pomoć od više klase, jer je zakonodavna vlast u Kastilji, na vanrednom zasjedanju usvojila zaključak da je materijalno pomaganje Španije u borbi protiv Osmanlija, obavezno. Rezultat tih napora bio je preuređenje španske hijerarhije i poraz Osmanlija kod Vहरana 971. godine po Hidžri – 1563. godine.

Filip II započinje pripreme za osvajanje otoka Badisa, a dodatno ga ohrabruje uspjeh koji je postigao kod Vहरana. Te iste godine (971. godine po Hidžri – 1563. godine) upućuje flotu kojoj se branioci mudžahidi žestoko odupiru i prisiljavaju je na povlačenje.⁸⁷⁶ Bitno je napomenuti da je otok Badis bio zapadna, najbliža tačka Gibraltarskom prolazu, a veoma značajan za mudžahide kao luka⁸⁷⁷ iz koje mogu preći u Španiju, prodrijeti u nju i dostaviti potrebnu pomoć tamošnjim muslimanima. Sebi su dali ime *El-Gureba*.

Sve je to podstaklo Špance da toliko napadaju Badis. Tome se može

⁸⁷⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 379.

⁸⁷⁵ Vidjeti: *Atvarul-alakatil-magribijetil-usmanijja*, str. 213.

⁸⁷⁶ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 389.

⁸⁷⁷ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadijja*, str. 36.

dodati i to da je Badis bio mjesto iz kojeg se sijao strah i unosio nemir sadijskom sultanu El-Galibubillah, koji se plašio da će osmanlijska flota napustiti taj otok i doploviti na obale Marka. Zbog toga se dogovorio sa Špancima da im prepusti prevlast nad Badisom, proda muslimanske zemlje i raseli muslimansko stanovništvo, a sve da se odsiječe osmanlijska flota u toj oblasti.⁸⁷⁸ U zamjenu za to tražio je odbranu obala Magriba, ukoliko bi ih napala osmanlijska flota, koja je saznala za taj dogovor i povukla se u Alžir.⁸⁷⁹ Krajem 971. godine po Hidžri – 1563. godine Bu Jahja povukao se sa svog položaja u Badisu, Osmanlije su napustile borbu na zapadu Sredozemnog mora, a aktivnosti ratne flote usmjeravaju na istok ka Malti.⁸⁸⁰

Borba za Maltu

Osmanlijski sultan Sulejman Veličanstveni naumio je osvojiti Maltu, koja je bila najveće uporište kršćana u središtu Sredozemnog mora, gdje su se, nešto ranije, naselili krstaški Vitezovi svetog Ivana. Poslao je flotu pod komandom Bejali-paše. Također, tražio je od Hasana b. Hajrudina i Durgut-paše, zapovjednika Tripolisa i Džerbe, da se, na čelu islamske flote, zapute u tom pravcu kako bi učestvovali u operaciji osvajanja i stavljanja pod kontrolu otoka Malte, odnosno da se vojna uporišta muslimana pripreme za borbu. Nakon toga, Hasan b. Hajrudin krenuo je na čelu svoje flote koja je brojala 25 borbenih brodova i tri hiljade vojnika. Pred Maltu je doplovio 18. maja te godine i grad stavio pod opsadu, koja je trajala sve dok kršćani nisu spremili svoje ljudstvo i flotu. Ispomoć stiže pod komandom zamjenika kralja Sicilije, koji se pojavio u pratnji velike flote s 28 borbenih brodova i s velikim brojem vojnika, te se zapodjenula velika bitka iz koje se islamska flota uspjela izvući 18. rebiul-evvela 973. godine po Hidžri – 8. decembra 1565. godine.⁸⁸¹

Hasan b. Hajruddin Barbarosa, vrhovni zapovjednik osmanlijske flote

Kad je na položaj sultana Sulejmana Veličanstvenog došao sultan Selim II, vrhovno zapovjedništvo osmanlijske flote predao je Hasanu b. Hajrudinu,

⁸⁷⁸ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadijja*, nepoznatog autora, str. 89.

⁸⁷⁹ Vidjeti: *Tarihul-Magrib*, šejha Muhammeda b. Abuda, str. 17.

⁸⁸⁰ Vidjeti: *Atvarul-alakatil-magribijetil-usmanijja*, str. 190-191.

⁸⁸¹ Vidjeti: *Harbu selasimieti sena*, str. 383.

koji 975. godine po Hidžri – 1567. godine napušta Alžir i odlazi u Istanbul, a položaj beglerbega Alžira zauzima Muhammed b. Salih Rajis.⁸⁸² Mjeseca zulhidže 975. godine po Hidžri – juna 1567. godine proširile su se zarazne bolesti i harala je velika glad. Tada je izbila buna u osmanlijskoj vojsci i u narodu, pa sultana sve to natjera da vrijeme posveti pomaganju unesrećenih i smirivanju nereda. A onda je Muhammeda b. Saliha Rajisa iznenadila pobuna namjesnika Kostantije, izazvana utjecajem vladara Hafsovaca iz Tunisa, kojeg je beglerbeg smijenio i ugušio njegovu pobunu. Tada na mjesto namjesnika Kostantije postavlja zapovjednika Ramadana b. Čolaka. Mjeseca rebiul-evvela 975. godine po Hidžri – septembra 1567. grad Alžir napali su Španci, s tim da su vraćeni na početne položaje, a namjesništvo Muhammeda b. Saliha Rajisa nad Alžirom nije potrajalo dugo: premješten je u drugu provinciju Carstva.⁸⁸³

Kilič-Alija, beglerbeg Alžira

14. safera 976. godine po Hidžri – 8. augusta 1568. godine mjesto beglerbega nad Alžirom zauzima Kilič-Alija, poznat po odlučnosti u uređenju države, junaštvu i hrabrosti u borbi.⁸⁸⁴

Kilič-Alija odmah je poduzeo korake u ostvarenju zacrtanog cilja: vraćanja islamske vlasti u Španiji i oslobađenje sjeverne Afrike od preostalih krstaških jedinica. Floti je posvećivao više pažnje nego oni prije njega, te su se Evropljani uznemirili i prepali.⁸⁸⁵ Isto tako, Francuzima je oduzeo pravo monopola kada se radi o vađenju bisera iz centra El-Kale, jer su bili nemarni i nisu plaćali porez u protekle tri godine, a i zbog umišljenog ponašanja na prostoru koji su bili zauzeli.⁸⁸⁶

Povratak Tunisa pod osmanlijsku vlast

Kilič-Alija bio je uporan u čišćenju španske baze u Tunisu, htio je s tim završiti prije nego što počne s aktivnostima na Iberskom poluotoku,⁸⁸⁷ a sve

⁸⁸² Ibid, str. 385.

⁸⁸³ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-amm*, 3/94-95.

⁸⁸⁴ Ibid, 2/95.

⁸⁸⁵ Vidjeti: *Tarihu Ifrikiješ-šemalijja*, autora šarla Golejana, 3/346.

⁸⁸⁶ Vidjeti: *El-Magribul-arebijul-kebir*, autora ševkija el-Džemila, str. 100.

⁸⁸⁷ Vidjeti: *El-Magribul-arebijul-kebir*, autora Dželala Jahje, str. 84.

s ciljem usavršavanja odbrane Tripolisa i Alžira jer su Španci izabrali Tunis za mjesto grupisanja i za bazu iz koje će polaziti na Osmanlije u Tripolisu i Alžiru,⁸⁸⁸ pa se to morao riješiti.

Kilič-Alija bio je u vezi s vezirom iz hafsevijske porodice, Ebut-Tajjibom el-Haddarom, koji je uvidio da je došlo vrijeme osvajanja Tunisa, pa je Kaledžu Aliji poslao poruku u kojoj mu otkriva slabost Tunisa i obećava mu svoju pomoć.⁸⁸⁹

Alžirski beglerbeg spremio je vojsku od oko sedam hiljada ratnika i s njom krenuo prema Tunisu, sukobio se s tuniškim sultanom Ebul-Abbasom Ahmedom u Baži, a nakon žestokog boja hafsevijski vladar bio je poražen. Kilič-Alija nastavio je napredovanje sa svojom vojskom prema Tunisu; njegovo je stanovništvo dalo prisegu na vjernost sultanu Selimu II.

Zatim je formirao jedinicu za čuvanje i odbranu zemlje, pod komandom Hajdar-paše, a onda se vratio u sjedište u Alžiru.⁸⁹⁰

Oblast Halkul-vad ostala je u rukama Španaca jer snage Kaledža Alije nisu bile dovoljno brojne da se u potpunosti očisti zemlja od španske okupacije. Zbog toga se obratio Istanbulu i zatražio dodatne snage, dovoljan broj vojnika da se oslobodi cijela oblast.⁸⁹¹

Kilič-Alija na istoku je Alžira, za razliku od svojih prethodnika, posvećivao veću pažnju strategiji osiguranja zaleđa, koju je uvidio kao neophodnu taktiku kako bi sebi olakšao napredovanje prema zapadu, a potom i prema Španiji jer je već bio veoma oslabio špansko prisustvo u sjevernoj Africi.⁸⁹²

Pobuna muslimana španije

Polet borbe na Allahovom putu na sjeveru Afrike ohrabrio je muslimane Španije, probudio njihovu tajnu snagu i omogućio im da savladaju svoje unutarnje prepreke koje su se vremenom ustalile u njihovim dušama zbog prevlasti Španaca, njihovog nasilja, terora i zločina. Ovakva kompleksna situacija, uz nepravdu i tegobu koje su trpjeli, natjerala je peostale španske

⁸⁸⁸ Vidjeti: *El-Etrakul-usmanijjune fi šemali Ifrikijja*, str. 84.

⁸⁸⁹ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 47.

⁸⁹⁰ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-amm*, 3/96.

⁸⁹¹ Vidjeti: *El-Etrakul-usmanijjune fi šemali Ifrikijja*, str. 85.

⁸⁹² Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 395.

muslimane na jugu, one koji su ostali muslimani, a i one koji su formalno prihvatili kršćanstvo, da se pripremaju za obaranje španske vlasti.⁸⁹³

Španija je primijetila pedznake muslimanske pobune u Granadi, pa je španski kralj Filip II uspostavio jednu sasvim novu vrstu policije koja će biti postavljena u svim gradovima i oduprijeti se bunama onih koji su primali izaslanike vladara Fasa radi prikupljanje haradža, jer su bili pod zaštitom sadijskog vladara, a također su imali i pomoć od Osmanlija.⁸⁹⁴

Situacija za Španiju iz dana u dan postajala je sve teža, posebno u Granadi. Opasnost je bila i u tome što je mornarica Filipa II bila raspoređena daleko na drugim obalama, njegova utvrđenja neojačana, obale nezaštićene, posebno one južne, gdje su bili položaji mudžahida.

Nakon što su kršćani upotrijebili sva sredstva i metode kako bi iskorijenili vjerski duh kod muslimana Španije i prevjerili ih, prešli su na okrutne metode: počeli su im zabranjivati razgovaranje na arapskom jeziku, komuniciranje s muslimanima sjeverne Afrike, u nekim pokrajinama zabranili su muslimankama da pokrivene izlaze na ulicu, zaključavanje ulaznih vrata, porušili su javna kupatila i zabranili su održavanje veselja u skladu s islamskim običajima.

Sve to još je više postaknulo pobunu i dovelo muslimane Španije u poziciju da povedu u rat El-Bušarat, koji je postao najznačajniji rat, odnosno oružana pobuna koju su povelili muslimani nakon pada Granade. Pobuna je počela 1568. godine, a predvodio ju je Muhammed b. Umejja.⁸⁹⁵

Muslimane Španije izdaje sadijski sultan El-Galibubillah

Sadijski sultan El-Galibubillah dao je pusta obećanja izaslanicima ustanika El-Bušarata, da će ih pomoći i dati im sve što je potrebno: opremu, naoružanje i ljudstvo..., međutim nastavio je njegovati dobre odnose i prijateljske veze s Filipom II i radio na prijevari muslimana, stanovnika Španije: „A što se tiče stanovnika Španije, prijevare sultana El-Galibabillah i dovođenja u propast svega što su imali, njihovih imetaka, djece, vjere i života, to je velika stvar u očima svakog ko ima i trun imana u srcu. Naime, Španija je postala kraljevina u kojoj je islam bio na izuzetno niskom

⁸⁹³ Vidjeti: *Harbu selasimieti sena*, str. 392.

⁸⁹⁴ Vidjeti: *Atvarul-alakatil-magribijetil-usmanijja*, str. 179-204.

⁸⁹⁵ Vidjeti: *Mihnetul-Mursikus fi Esbanija*, autora Muhammeda Kastilje, str. 33-35.

položaju, jer su je kršćani zaposjeli, oduzeli i stavili pod svoju vlast sva njena prostranstva. Nekoliko su godina muslimani ostali pod tom vlašću, u poniženju, ugnjetavani mnogim nametima i nepravdom, stoga su počeli pisati na sve strane muslimanskog svijeta, od istoka do zapada, moleći vladare da im pruže pomoć, a najviše poruka šalju muli Abdullahu jer je on bio najbliži njihovoj zemlji i jer se njegova vlast već bila učvrstila, imao je sređenu, ustrojenu i brojnu vojsku...

Dakle, varajući muslimane, sadijski je sultan predložio da se dignu protiv kršćana, da se uvjeri u ono što oni govore i želeći da to potvrde praktično. Nakon što su se digli protiv kršćana, odugovlačio je s obećanom pomoći, lagao ih je i iznevjerio, njih i Allahovu, subhanehu ve teala, vjeru, a sve radi vlasti, prolazne koristi. O tome je između njega i kršćana postojalo stalno dopisivanje i saradnja, i on im je predložio da protjeraju muslimansko stanovništvo Španije u Maroko, a za cilj je imao naseljavanje svojih obala kako bi u gradovima Fas i Marakaš imao ogromnu vojsku koju bi koristio za dobrobit svoje vlasti.”⁸⁹⁶

Događaji u Španiji smjenjivali su se jedan za drugim, a broj mudžahida dostigao je više od 150 000, početkom 976. godine po Hidžri – 1569. godine.

Ovaj je ustanak dakako nanio velike poteškoće španskoj vlasti, pa su i pomorske patrole potvrdile da nisu u mogućnosti spriječiti povezivanje muslimanskih ustanika s Osmanlijama u Alžiru.⁸⁹⁷

Kilič-Alija čvrsto staje uz muslimane španije

Kilič-Alija imao je direktan kontakt s vođstvom muslimana Španije preko posebnih kanala koje je kontrolisala osmanlijska obavještajna služba. Stoga im je uspio pružiti pomoć u ljudstvu, naoružanju i opremi. Postigli su dogovor da nastave s ustankom do pristizanja islamskih snaga iz Alžira u određene oblasti Španije.⁸⁹⁸

Kilič-Alija sakupio je ogromnu vojsku od 14 000 vojnika, naoružanih puškama, i 60 000 mudžahida-strijelaca, iz svih krajeva osmanlijske države, pa ju je poslao prema gradovima Musteganim i Mazegran, pripremajući

⁸⁹⁶ Vidjeti: *Tarihud-devletis-sadij a*, nepoznatog autora, str. 37-38.

⁸⁹⁷ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijj in*, str. 398.

⁸⁹⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj adevletun islamijjetun muftera alejha*, 2/926.

napad na Vehran, a potom stupanje na špansku teritoriju. Uz tu veliku vojsku poslao je i mnogo topova i 1400 kamila natovarenih barutom i streljivom potrebnim za topove i puške.

Dogovorenog dana stiže 40 brodova osmanlijske mornarice pred španski Marsej kako bi se ojačao ustanak, ali taj plan propada zbog lošeg postupka jednog vođe španskih ustanika: Španci su ga otkrili i zaplijenili skrivano naoružanje,⁸⁹⁹ a nakon uspjeha Kaledža Alije u iskrcavanju naoružanja, opreme i dobrovoljaca na španske obale,⁹⁰⁰ nije došlo do dizanja ustanka u prethodno utvrđeno vrijeme, te je propala prilika za iznenađanje Španaca.⁹⁰¹

Mjeseca šabana 976. godine po Hidžri – januara 1569. godine Kilič-Alija poslao je alžirsku flotu da pomogne ustanike u svom prvom pokušaju, a nastojao je iskrcati i osmanlijske snage na dogovorena mjesta. Međutim, Španci to otkrivaju i napadaju ga prilikom iskrcavanja.

Ustanak je bio u samom početku, a zimske bure bile su veoma jake na moru; alžirska flota se opirala velikim olujama kako bi došla do dugih mjesta gdje bi iskrcala traženu pomoć.

Jačina olujnih vjetrova potopila je 33 alžirske lađe, s ljudstvom i naoružanjem, a samo njih 6 uspjelo se domoći španskih obala i iskrcati svoje pošiljke u kojima su bili barut, topovi i mudžahidi.⁹⁰²

Uprkos tragediji koja je zadesila njegove snage, Kilič-Alija nastavio je pružati pomoć muslimanima Španije, u čemu je samo Alija, jedinstveni mudžahid, uspio: iskrcao je 4000 mudžahida-strijelaca, naoružanih puškama, uz ogromne količine streljiva i nekoliko osmanlijskih zapovjednika da djeluju u borbenim komandnim centrima španskih muslimana.⁹⁰³

Osmanlije se ponovo vraćaju, šalju ispomoć u naoružanju i ljudstvu i pomažu ustanak u Španiji, a Kilič-Alija dobiva nove zapovijedi 23. ševala 977. godine po Hidžri – 31. marta 1570. godine. U jednoj je stajalo sljedeće: „...dužan si izvršiti zapovijed navedenu u ovom dopisu, kada ga dobiješ, i pomoći spomenute sljedbenike islama, sa svime što im se može dostaviti; a nemarnost prema nevjernicima nije dopuštena.”

Zapovjednik i mudžahid Kilič-Alija naumio je tamo lično otići i preuzeti zapovjedništvo, ali vijest o pripremanju krstaške flote za konačnu bitku

⁸⁹⁹ Vidjeti: *Harbu selasimieti sena*, str. 392-393.

⁹⁰⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj adevletun islamijjetun muftera alejha*, 2/926.

⁹⁰¹ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 399.

⁹⁰² Vidjeti: *Harbu selasimieti sena*, str. 393.

⁹⁰³ Vidjeti: *ibid*, str. 394.

protiv muslimana i naredba osmanlijskog sultana da se pripremi za tu bitku primorali su ga da ostane u Alžiru i iščekuje naređenja iz Istanbula.⁹⁰⁴

U jeku španskog ustanka, vođa Ibn Umejja bio je potvoren da ne ulaže dovoljno truda, te su ga urotnici napali i ubili u njegovoj kući, a umjesto njega, za novog vođu, izabrali su mula Abdullaha b. Muhammeda b. Abuva. Kilič-Alija šalje mu pojačanja pa novi zapovjednik uspijeva u svojim prvim vojnim pohodima protiv krstaša Španije, i njegova vojska opkoljava grad Ardžih.

Zbog tih napredovanja Španska se vlada uznemirila i odredila austrijanca Don Žuana (vanbračno dijete imperatora Šarla) za zapovjednika španske flote da direktno učestvuje u gušenju ustanka 977.-978. godine po Hidžri – 1569.-1570. godine. Ovo je kopile činilo stravično gnusne zločine bez presedana u knjigama historije: klao je žene i djecu javno, spaljivao kuće, uništavao čitave pokrajine... To je dovelo, na kraju, do pokoravanja muslimana Španije.

Ali to je pokoravanje imalo ograničen karakter, jer mula Abdullah nedugo zatim ponovo napada, ali ga Španci hvataju naprijevaru i mučki ga pogubljuju. Njegovu su glavu objesili na ulaz u Granadu, gdje je ostala dugo vremena.⁹⁰⁵

⁹⁰⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 400.

⁹⁰⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 395.

9. poglavlje

El-Mutevekkilualallah b. Abdullah

Nakon smrti Abdullaha el-Galiba vođstvo sadijske države preuzima njegov sin El-Mutevekkilualallah, koji je u sebi skrivao mržnju prema dvojici svojih amidža, Abdumeliku Ebu Mervanu i Ahmedu el-Mensuru, koji su otišli iz Magriba osmanlijskom sultanu tražiti da ih pomogne protiv njega.⁹⁰⁶

Pobjeda Osmanlija u Tunisu nad Špancima i stabiliziranje stanja u toj zemlji zasigurno ih je ohrabrila u tome da pruže pomoć Abdulmeliku kako bi zaposjeo prijestolje Magriba i kako bi proširili svoj utjecaj, jer zaposjedanje Magriba osigurava zapadne granice osmanlijske države i učvršćuje osmanlijsko prisustvo u cijeloj sjevernoj Africi, a osim toga, njegovo će pripajanje utjerati strah u srca Španaca i Portugalaca, što će ih natjerati da nastoje steći naklonost osmanlijskog sultana.⁹⁰⁷

El-Mutevekkil je slijedio očev plan u vezi s zbližavanjem s kršćanskim zemljama i zajedničkim suprotstavljanjem Osmanlijama jer nije ni sumnjao u to da će oni pomoći njegove amidže vojnim snagama. Stoga je sklopio sporazum s Engleskom, koja je imala interes u trgovini s Magribom, u tome je, opet, bila korist za engleske trgovce, s tim da je Engleska bila svjesna velike važnosti koju je imao Magrib, tim prije jer je tada bila u ratu sa Španijom.⁹⁰⁸ Potpisivanje ovog trgovinskog sporazuma s Englezima smatra se jedinim poduhvatom koji je ostvario El-Mutevekkil za vrijeme svoje kratke vladavine. Štaviše, to je učinio jer su Englezi bili od onih stranih trgovaca koji su prodavali Marokancima ratnu opremu, naoružanje i streljivo već dug vremenski period. A nije nepoznato da je El-Mutevekkil u to vrijeme bio u potrebi za naoružanjem kako bi se suprotstavio Osmanlijama i pružio otpor amidži koji je želio vlast.

Osmanlijska država vidjela je odgovarajuću priliku u zauzetosti španskog kralja Filipa II događajima u zapadnoj Evropi i ustankom u nizijskim oblastima, da se uplete u događaje u Magribu⁹⁰⁹ te pomogne Abdulmelika vojskom od 5000 boraca, savršeno naoružanih. Nakon velike pobjede nad

⁹⁰⁶ Vidjeti: *El-Hurubus-salibijetu fil-Mašrikil-arebi*, autora Muhammeda el-Amrusijja, str. 265.

⁹⁰⁷ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 368.

⁹⁰⁸ Vidjeti: *Bidajetul-hukmil-magribijj ifis-Sudanel-garbi*, str. 94.

⁹⁰⁹ Vidjeti: *El-Magribu fi ahdid-devlētis-sadijja*, str. 97 i 99.

svojim bratićem El-Mutevekkilom, Abdulmelik osvaja grad Fas i vojska se vraća u Alžir.⁹¹⁰

Abdulmelik je poduzeo određene reforme u državi, a najvažnije su sljedeće:

1. Naređuje renoviranje brodova i izgradnju novih, čime oživljava globalnu proizvodnju;

2. Vodi brigu o pomorskoj trgovini, a zaplijenjena bogatstva u ratovima na obalama Magriba bivaju razlogom preporoda i jačanja ekonomskog standarda u državi;

3. Osniva uređenu i naprednu vojsku, po ugledu na osmanlijsku, u naoružanju i zapovjednoj hijerarhiji i koristi se njihovim iskustvom;

4. Ostvaruje snažne veze s Osmanlijama i uzima ih za saveznike, prijatelje i iskrene pobratime s muslimanima Magriba;

5. Ostvaruje ugled kod svojih savremenika, pa čak i kod Evropljana koji su ga poštovali i veličali. Francuski pjesnik Akberibado, njegov savremenik, rekao je: „Abdulmelik je bio lijep, zapravo najljepši u svom narodu. Po prirodi, misao mu je bila blještava, bio je dobar poznavalac španskog, italijanskog, armenskog i ruskog jezika, sastavljao je divne stihove na arapskom jeziku. Ukratko, kada bi njegovo znanje imao neki naš prvak, rekli bismo da je to mnogo više od onog što je potrebno da za nekog kažemo da je dostojan vlasti.”⁹¹¹

6. Vodi brigu o jačanju državnih institucija, uređuje spise i državni aparat, uspijeva oblikovati instituciju šure i postaje upućen u unutarnje državne poslove, opće stanje stanovništva i potpuno ovladava znanjem o međudržavnoj politici, a posebno s onim državama s kojima je Magrib usko vezan. A njegov brat Ebul-Abbas Ahmed el-Mensurubillah, koji je u knjigama imao nadimak Ez-Zehebi, bio je njegova desna ruka i prvi pomagač u svim državnim poslovima.⁹¹²

Savez između Muhammeda el-Mutevekkila es-Sadija i portugalskog kralja Sebastijana

Nakon poraza koji je pretrpio od amidže Abdulmelika, Muhammed el-

⁹¹⁰ Vidjeti: *Bidajetul-hukmil-magribijj ifis-Sudanel-garbi*, str. 94

⁹¹¹ Vidjeti: *Vadil-mehazin*, str. 37.

⁹¹² Vidjeti: *ibid*, str. 39-40.

Mutevekkil stupa u kontakt s portugalskim kraljem i sklapa dogovor da ga pomogne u svrgnuću amidže s vlasti u Magribu, a on će mu u zamjenu prepustiti sve morske obale Magriba. Portugalski kralj Sebastijan to prihvata.⁹¹³

El-Mutevekil se premjestio u grad Sebtu, gdje je proveo četiri mjeseca, a potom odlazi u Tandžu da dočeka Don Sebastijana na čelu vojnih snaga.

U toku priprema kršćanskih zemalja a posebno Portugala za napad na Magrib i njegovo potpuno pokoravanje, Osmanlije su u Magrib poslale stručnjake za vojnu obuku, raznovrsno naoružanje i dali su podršku u ljudstvu.⁹¹⁴ Ovdje dolazi do izražaja duševna snaga muslimana kada se radi o odbrani akide (vjere), jer je ovo bitka svih muslimana zajedno, a posebno što osmanlijska država, koja je na svojim plećima ponijela zaštitu svih muslimana i njihovih zemalja, od toga nije imala nikakve materijalne koristi.⁹¹⁵

Bitka Vadil-mehazin

Zasigurno je velika pobjeda nad krstašima Portugala u Bici Tri kralja, najveće dostignuće koje je postigla sadijska država za vladavine sultana Abdulmelika. Bitka se u istorijskim knjigama još naziva El-Kasrul-kebir i Vadil-mehazin. Odigrala se 30. džumadel-uhraa 986. godine po Hidžri – 4. augusta 1578. godine.

Bitka Vadil-mehazin imala je nekoliko povoda:

1. Portugalci su nastojali povratiti ponos poslije teških udaraca koje su im Marokanci nanijeli, kad su se morali povući iz gradova Esfa, Azmura, Esila i nekih drugih za vrijeme Juana III (1521.-1557. godine);

2. Novi portugalski kralj Sebastijan, sin Juanov, htio je pokrenuti sveti rat protiv muslimana kako bi povećao svoj ugled kod evropskih kraljeva, a njegova arogancija posebno se povećavala nakon ostvarenih portugalskih geografskih otkrića (koja je nastojao ostvariti u cilju opkoljavanja islamskog svijeta). Na to ga je navela velika mržnja prema islamu i njegovim sljedbenicima uopće, a posebice mržnja prema Magribu. Ovaj je kralj objedinio krstašku mržnju i kolonijalizatorsku svijest prema kojoj ima pravo

⁹¹³ Vidjeti: *Tarihul-Magrib*, autora Muhammeda b. Abuda, str. 2/19.

⁹¹⁴ Vidjeti: *Bidajetul-hukmil-magribijj ifis-Sudanel-garbi*, str. 94.

⁹¹⁵ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 471.

oteti svaku stopu muslimanske zemlje koja nema adekvatnu zaštitu od vanjske opasnosti; pa se ujedno pripremao za napad i okupaciju Magriba⁹¹⁶;

3. Sebastijan uspijeva okupiti i mobilisati desetine hiljada kršćanskih vojnika: Španaca, Portugalaca, Italijana, Nijemaca, i opremiti ih svim tadašnjim naoružanjem. Osigurao je i 1000 brodova u kojima će doploviti do Magriba.⁹¹⁷ Krstaške snage do Tandže i Esile dolaze 1578. godine;

4. Parola Magribu bila je: „Krenite u Vadil-mehaz radi borbe na Allahovom putu!” Skupine Marokanaca okupljaju se oko Abdulmelika El-Mutesimabillah, dok je svrgnuti El-Mutevekkil pokušavao narušiti to jedinstvo. Stoga je stanovnicima Magriba napisao: „Nisam zatražio pomoć od kršćana sve dok nije nestalo pomoći muslimana, a učenjaci kažu da je dopušteno potpomagati se protiv onoga ko mu je oteo njegovo pravo sa svime što je na raspolaganju...” Zaprijetio im je⁹¹⁸ kur'anskim ajetom:

﴿ فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ﴾

„Ako ne učinite, eto vam onda, nek znate, rata od Allaha i Poslanika Njegova....”⁹¹⁹

Ovo njegovo pismo pobili su učenjaci Magriba dopisom u kojem su opovrgli njegove neistine, laži i potvoru. Rekli su: „Hvala Allahu kako dolikuje Njegovoj veličini i neka je salavat i selam na najboljeg vjerovjesnika i poslanika Muhammeda, neka je Allah zadovoljan njim. Allah je objavio vjeru islam i odredio uvjete njene ispravnosti i potpunosti. Ovo je odgovor svih uglednika, učenjaka, dobrih ljudi i vojnika Magriba. Da sebi prigovoriš i sebe ukoriš, vidio bi da si zaslijepljen i psihički bolestan... Kada se radi o tvojoj izjavi u vezi s kršćanima, ti si se okrenuo neprijatelju i drznuo se nazvati ih pomagačima. U tome je neskrivena mržnja. A u tvojim riječima, da si im se obratio nakon što je izostala pomoć muslimana, naslućuje se opasnost zbog koje čovjeka pogađa srdžba Uzvišenog Gospodara. Jedna od tih stvari jeste tvoje uvjerenje da su svi muslimani u zabludi i da niko, osim kršćana, ne može stati na stranu istine, Allahu se utječemo od toga. Druga stvar jeste da si se pomogao kršćanima protiv muslimana, a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Ja ne tražim pomoći od mušrikâ...” tj. ne

⁹¹⁶ Vidjeti: *Vadil-mehazin*, str. 45-46.

⁹¹⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 49.

⁹¹⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 51.

⁹¹⁹ Prijevod značenja El-Bekara, 279.

uzimam ih za pomagače protiv muslimana. Ti si ovo pitanje shvatio kako ga shvata onaj koji prvo kaže, pa onda razmišlja, a davno je rečeno: 'Razuman je onaj koji prvo promisli, pa onda kaže.'

A što se tiče pozivanja na ajet:

﴿ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ﴾

'Ako ne učinite, eto vam onda, nek znate, rata od Allaha i Poslanika Njegova....' kao da nikada nisi čuo Allahovu vojsku, pomagače Njegove vjere i branitelje dina, Arape i nearape, kako sriču ovaj ajet! Kao da nikada nisi vidio ljude koje su ponijeli ljubav i zanos prema vjeri, koji su obnovili svjetlost imana i zrake jekina! Među njima bijahu oni koji su govorili: 'Nema vjere osim Muhammedove, sallallahu alejhi ve sellem!'; ili: 'Vidjet ćete šta ću učiniti u borbi protiv neprijatelja'; ili:

﴿ وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ﴾

'Allah dobro zna one koji vjeruju i dobro zna one koji su dvolični...'⁹²⁰ A ti si se u svom pismu hvalisao da su Bizantinci stali uz tebe.

Odlučio si domoći se vlasti uz pomoć njihovih trupa. Gdje si samo za to našao uporište,⁹²¹ a znaš da Allah Uzvišeni kaže:

﴿ يُرِيدُونَ أَن يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّأ أَن يُشْرِقَ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴾

'Oni žele da svojim riječima utrnu Allahovo svjetlo, ali će Allah upotpuniti Svoje svjetlo pa makar to bilo krivo nevjernicima.'⁹²²

I kada su stanovnici El-Kasrul-kebira vidjeli kršćane i pomislili da je sultan Abdulmelik zakasnio, htjeli su se povući u brda i tamo se utvrditi, ali ih je šejh Ebul-Mehasin Jusuf el-Fasi smirio..."

Abdulmelik El-Mutesimubillah iz Marakaša napisao je Sebastijanu: „Tvoja se sila pokazala u izlasku iz vlastite zemlje, napad ti je dopušten, pa, ako sačekaš da te dostignem, onda si pravi, hrabri kršćanin, u protivnom si samo pas, sin psa.”⁹²³

Jer, nije hrabrost ni viteštvo napadati goloruke, nezaštićene stanovnike sela i gradova, a ne sukobiti se s borcima. Stoga je ovo pismo utjecalo na Sebastijanovu srdžbu i on na kraju donosi odluku da se zaustavi, uprkos

⁹²⁰ Prijevod značenja El-Ankebut, 11.

⁹²¹ Vidjeti: *Vadil-mehazin*, str. 53.

⁹²² Prijevod značenja Et-Tevba, 32.

⁹²³ Vidjeti: *Vadil-mehazin*, str. 53.

suprotstavljanju dijelova vojske koji su mu predlagali da nastavi napredovati kako bi zauzeo gradove Tetuan, Araiš i El-Kasr.⁹²⁴

Snage Abdulmelika El-Mutesimabillah kreću, a njegov brat Ahmed el-Mensur vodi vojsku iz pravaca grada Fasa i okoline te stiže na mjesto borbe, u blizini El-Kasrul-kebira;

5. Brojnost dvaju vojski nije bio ravnomjeran. Portugalska je vojska brojala oko 125 000 vojnika, uz prateću opremu. Nakon poraza, kršćanska predanja umanjivala su taj broj, a uvećavala broj Marokanaca. Po tim zakasnjelim predanjima, Portugalci su brojali 14 000 pješaka, 2000 konjanika i 36 topova, nasuprot 50 000 pješaka Marokanaca, 22 000 konjanika, 1500 strijelaca i 20 topova. A Ebul-Kadi, u djelu *El-Muntekal-maksur*, potvrđuje:

“Portugalska je vojska brojala 125 000 vojnika.”⁹²⁵ U djelu *Mir'atul-mehasin* Ebu Abdullah Muhammed el-Arebi el-Fasi zapisao je: “Njihov je broj iznosio oko 120 000, a najmanji broj spomenut s tim u vezi jeste 80 000 boraca.”⁹²⁶

S portugalskom vojskom bilo je: 20 000 Španaca, 3000 Nijemaca, 7000 Italijana i drugih u velikom broju, uz hiljade konja i više od 40 topova... I sva ta snaga, ljudska i materijalna, bila je pod zapovjedništvom kralja Sebastijana. Uz njih je bio i El-Mutevekkil s odredom čiji broj nije prelazio 300-600 ljudi.⁹²⁷ Marokanska vojska brojala je 40 000 mudžahida i, istini za volju, imala je nadmoć u konjaništvu, a raspolagali su s 34 topa. Borbeni je moral bio veoma visok, iz sljedećih razloga:

1. Osjetili su slast pobjede nad okupatorima kršćanima i od njih su oslobodili mnoge dobro čuvane utvrde, opasane visokim i nepristupačnim zidinama te dubokim kanalima;

2. Okupljanje naroda oko jednog vođe, jer su se ujedinila sva plemena, svi sufijski tarikati i svi gradovi, utoliko jer je ta bitka bila odlučujuća u historiji islama i odveć prekretnica u povijesti Magriba. Šejh Ebul-Mehasin el-Fasi bio je vođa šazilijsko-džuzulijskog tarikata pa je neprestano i neumorno radio na jačanju svijesti i podizanju morala. Zapovijedao je krilom vojske s kojim je ostvario izuzetne podvige i postojano se borio, sve dok Svevišnji Allah muslimane nije počastio pobjedom. Zaskočili su na neprijatelje, ubijajući i zarobljavajući ih, a šejh Ebul-Mehasin pokazao je

⁹²⁴ Vidjeti: ibid, str. 54.

⁹²⁵ Vidjeti: ibid, str. 56.

⁹²⁶ Vidjeti: ibid, str. 56.

⁹²⁷ Vidjeti: ibid, str. 56.

veliku skromnost glede plijena zarobljenog u ovoj velikoj pobjedi: nije uzeo ništa.⁹²⁸

U ovoj su bici Abdulmelik i njegov brat Ebul-Abbas, zajedno s osmanlijskim zapovjednicima, pokazali jedinstvenu nadarenost. U jednom zapisu stoji: „Razna su iskustva Abdulmelika El-Mutesimabillah učinila dodatno iskusnim, te je vještom varkom, mudrom i razrađenom taktikom, odvojio neprijatelja od flote koja je ostala uz obalu, i tako je od Sebastijana praktično iznudio mjesto koje je lično on, Abdulmelik, odabrao za mejdan. Potez odvajanja neprijatelja od flote pokazao se veoma razboritim, kada je Abdulmelik naredio da se poruši brana, poslao je brata na čelu konjičkog odreda da to uradi.”⁹²⁹

Abdulmelik je topništvo postavio u prve borbene redove, a iza njih ešalone pješaka strijelaca, u središtu vojske postavlja zapovjedništvo, a sa bokova strijelce konjanike i odrede islamskih dobrovoljaca. Skupinu konjanika izdvojio je i odredio kao interventnu snagu koja će se obrušiti na neprijatelja u odgovarajućem momentu; ona je bila pošteđena borbe kako bi mogla progoniti razbijene Portugalce i iskoristiti nadmoć.⁹³⁰

Ujutro, u ponedjeljak 30. džumadel-uhraa 986. godine po Hidžri – 1578. godine bio je trenutak osvjedočenja historije Magriba i dokaz trajnosti islama. Sultan Abdulmelik obratio se vojsci podsjećajući ih na Allahovo obećanje dato iskrenim mudžahidima.⁹³¹ Naveo im je sljedeće ajete:

﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَلْقَوِيُّ الْعَزِيزُ﴾ (10)

„Allah će zasigurno pomoći one koji vjeru Njegovu pomažu, Allah je zaista moćan i silan.”⁹³²

﴿وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (10)

„A pobjeda je samo od Allaha, Allah je zaista Silan i Mudar.”⁹³³

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا تُولُوهُمْ الْأَدْبَارَ﴾ (10)

⁹²⁸ Vidjeti: ibid, str. 58.

⁹²⁹ Vidjeti: ibid, str. 62.

⁹³⁰ Vidjeti: ibid, str. 62.

⁹³¹ Vidjeti: ibid, str. 62.

⁹³² Prijevod značenja El-Hadždž, 40.

⁹³³ Prijevod značenja El-Enfal, 10.

„O vjernici, kada se s nevjernicima sukobite, a njih nastupa mnogo, leđa im ne okrećite.“⁹³⁴

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٥﴾﴾

„O vjernici, kada se sa kakvom četom sukobite, smjeli budite i neprestano Allaha spominjite da biste postigli što želite.“⁹³⁵

Naglasio je i važnost ustrojstva recitirajući ajet:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنِينَ مَرْضُوعِينَ ﴿١٦﴾﴾

„Allah voli one koji se na Njegovom putu bore u redovima kao da su bedem čvrsti.“⁹³⁶

Usto je spomenuo nepobitnu činjenicu: ako krstaši danas pobijede, islam se neće poslije toga oporaviti. Onda je zapovijedio da se prouče časni ajeti iz uzvišene Allahove knjige, i borci su žudjeli za šehadetom.⁹³⁷

Sveštenici i fratri nisu propustili priliku podstaknuti evropsku vojsku na borbu; papa je oprostio grijehе onih koje smrt zadesi u ovim ratovima, koji su uveliko poprimili karakter krstaških ratova. Na desetine paljbi s obje strane označilo je početak bitke.

Sultan Abdulmelik odbio je prvi napad neprijatelja. Ustremio se na nevjernike poput oštre strijele, mašući sabljom i praveći tako svojoj vojsci put do ešalona kršćana, ali bolest koja ga je pratila od Marakaša prevladala je, te se nakon nekoliko trenutaka povlači u šator u kojem se domalo rastaje s dušom. Odbio je izostati iza bitke govoreći: „Kada je to bolest odvrćala muslimane od borbe na Allahovom putu?!“

Ovaj vojskovođa, mudžahid, izazivao je divljenje svojom odlučnošću i hrabrošću: dok je umirao, kažiprstom je dao znak da sakriju njegovu smrt do konačne pobjede, da se muslimani ne pokolebaju.

Tako je i bilo: za njegovu smrt nije znao niko osim njegov brat Ahmed el-Mensur, a mijenjao ga je Ridvan el-Aledž, koji je vojsci govorio: „Sultan naređuje tom i tom da ode na to i to mjesto, taj i taj neka drži zastavu, taj i taj neka napreduje, taj i taj treba se povući...“⁹³⁸

⁹³⁴ Prijevod značenja El-Enfal, 15.

⁹³⁵ Prijevod značenja El-Enfal, 45.

⁹³⁶ Prijevod značenja Es-Saff, 4.

⁹³⁷ Vidjeti: ibid, str. 66.

⁹³⁸ Vidjeti: ibid, str. 66.

Ahmed el-Mensur predvodio je istureni dio vojske i napao pozadinu portugalske vojske pa se u redovima Portugalaca rasplamsao žar za borbom. Muslimani su udarili po njihovim strijelcima, mnogo ih pade kao rafalom pokošeno a ostali pobjegoše prema nasipu na rijeci Vadil-mehazin – ta će brana utjecati na daljnji tok rijeke, a muslimani su je već bili uništili po naređenju komandanta. Portugalce je rijeka zbunila: jedni su se utopili, drugi su pali u zarobljeništvo, a treći poginuli. Sebastijan i hiljade vojnika uz njega pali su na bojnom polju, a El-Mutevekkil, oličenje izdaje, utopio se u rijeci Vadil-mehazin. Bitka je trajala svega četiri sata i dvadeset minuta. Allah je dao pobjedu islamu i muslimanima.⁹³⁹

Zašto su muslimani izašli kao pobjednici

1. Mudro komandovanje vođe Abdulmelika i njegovog brata Ebul-Mensura, kao i pratioca Ridvana el-Aledža, te pojava skupine iskusnih zapovjednika, kao naprimjer: Ebu Alije el-Kaverija, El-Hasena el-Aledža, Muhammeda Ebu Tajbe i Alije b. Musaa, namjesnika Araiša;

2. Okupljanje muslimana Magriba oko vođstva, a zbog uloge Ebul-Mehasina Jusufa el-Fasija, koji je u narodu uspio probuditi duh džihada;

3. Želja muslimana za odbranom vjere, akide i časti, želja za iscjeljenjem rana zbog nedavnog pada Granade, gubitka Španije i želja za osvetom kršćanima koji su prognali muslimane a zlostavljali one koji su ostali pod njihovom vlašću u Španiji;

4. Učešće osmanlijskih poznavalaca topništva, kao i skupine španskih muslimana koji su se odlikovali vještinom preciznog gađanja topništvom, što je muslimansku artiljeriju učinilo superiornijom od nevjerničke;

5. Mudri plan koji je izradio Abdulmelik sa svojim ratnim zapovjednicima, kad je neprijatelja izvukao na mejdan na kojem konjica može manevrisati i nasrtljivo napadati, te presijecati dotok pomoći i pojačanja, kao i rušenje jedine brane na rijeci Vadil-mehazin;

6. Lijep primjer koji su dali Abdulmelik i njegov brat Ahmed el-Mensur svojim učešćem u borbi, i to je ostavilo veći dojam na borce od riječi upućenih prije bitke;

⁹³⁹ Vidjeti: ibid, str. 66-67.

7. Nadmoć muslimanske vojske u konjici, koja je doprinijela pobjedi i opkoljavanju poraženih kršćana, pa ih je lahko pokretljiva muslimanska konjica lišila izgleda na bijeg;

8. Sebastijanov egoizam i neprihvatanje savjeta od iskusnih uglednika svoje države, zbog čega su se razišli u mišljenju;

9. Savjesnost muslimana Magriba o opasnosti kršćansko-portugalskog osvajanja i prihvatanje da je to džihad na Allahovom putu protiv zlobnog krstaškog neprijatelja;⁹⁴⁰

10. Dova i poniznost muslimana prema Allahu, da im spustio pobjedu nad neprijateljem, a neprijatelja porazi i ponizi...

Ishod bitke Vadil-mehazin

1. Poslije Abdulmelika sultan u Magribu postaje njegov brat Ahmed El-Mensurubillah, koji je imao nadimak Ez-Zehebi, a prisega mu je data na mejdanu bitke, nakon njenog završetka, ponedjeljka 30. džumadel-uhraa 986. godine po Hidžri;

2. Vijest o pobjedi izaslanik novog sultana, Ahmeda ez-Zehebija, odnio je u Istanbul, sultanu Muratu Hanu III, a također i ostala, susjedna islamska kraljevstva saznala su za pobjedu. To je unijelo radost među muslimane i ispunilo srećom njihove kuće. Pisma su pristizala sa svih krajeva, čestitajući i blagosiljajući narod Magriba na veličanstvenoj pobjedi;

3. Reputacija sadijske države podigla se u cijelom svijetu, a evropske zemlje nastojale su zadobiti njenu naklonost. Odatle su novi portugalski kralj i kralj Španije bili primorani poslati izaslanike sa skupocjenim poklonima. Utom stižu i izaslanici osmanlijske države s čestitkama, blagoslovima i vrijednim poklonima, pa izaslanici francuskog kralja: izaslanstva su non-stop bila pred vratima ondašnjih rezidencija;⁹⁴¹

4. Opada značaj kršćana Portugala na morima Magriba, a uzdrmava im se i država, njihova sila slabi, a snaga im se gubi. Portugalski historičar Luis Marija o ishodima bitke ovako govori: „Bilo nam je nepoznato šta će se desiti u budućnosti. Da sam govorio o budućnosti (kao što su neki drugi historičari govorili) rekao bih da će to biti vrijeme kobne nesreće u kojem će doći kraj moći, pobjedi i uspjehu, u kojem će nestati portugalskog utjecaja,

⁹⁴⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 72-75.

⁹⁴¹ Vidjeti: *El-Istiksa*, 5/92. Preuzeto iz djela *Vadil-mehazin*, str. 70.

ugasiti im se svjetlost među drugim narodima, nestati njihovog sjaja, snage i ponosa, koje će zamijeniti nagli neuspjeh, prekinuti se nada, iščeznuti vremena blagostanja i dobiti... To je vrijeme u kojem je poginuo Sebastijan, u El-Kasrul-kebiru, u zemlji Magrib”⁹⁴²;

5. Nestala su tri kralja: zlokobni krstaš Sebastijan, kralj Portugala, izdajnik i svrgnuti kralj Muhammed el-Mutevekkil, i mudžahid, šehid, Abdulmelik El-Mutesimubillah;

6. Portugalci kršćani požurili su osloboditi zarobljene i sadijskoj su državi zbog toga isplatili ogromna sredstva;

7. U zemljama Magriba zavladali su mir, blagostanje, izgradnja, napredak nauke, umjetnosti i proizvodnje;

8. U Evropi dolazi do potpunog zaokreta u smišljanju i planiranju, jer uviđaju važnost idejno-kulturnog osvajanja muslimanskih zemalja, politika *gvožđa i vatre* srušila se pred voljom islamskih naroda istoka i zapada.⁹⁴³

Ahmed el-Mensur nastavio je stopama svoga brata kada je riječ o gradnji ustanova, korištenju naučnih dostignuća, unapređenju administracije, sudstvu, ustrojstvu vojske i uređenju pokrajina i okruga. Kad se radi o službenicima i ministrima, on ih je pozivao na odgovornost za nepridržavanje radnog vremena, odnosno zbog kašnjenja u slanju odgovora na administrativne ili političke dopise.

Uvodi posebne znakove za pisanje tajnih dopisa kako neprijatelj ne bi mogao otkriti njihov sadržaj, ako bi mu dopali šaka, što ukazuje na njegovu ličnu brigu o sigurnosnom i obavještajnom aparatu kojim se država štiti od unutarnjih i vanjskih opasnosti.

Vodi brigu o sudstvu, odvaja u potpunosti sudstvo (kadiluk) tj. sudsku od izvršne vlasti, i zabranjuje njihovo miješanje.

Francuski historičar koji je poredio evropsko sudstvo s magribijskim u jedanaestom i dvanaestom hidžretskom stoljeću (16.-17. vijeku), kaže: “Za vrijeme sadijske države kraljevi su sebi dali za pravo da presuđuju u brojnim slučajevima, dok su sadijski kraljevi razmatrali samo one tužbe podignute protiv ljudi od vlasti, i to se nazivalo *kadaul-mezalim*: sud za suzbijanje nepravde.”⁹⁴⁴

⁹⁴² Vidjeti: *El-Istiksa* 5/85-86. Preuzeto iz djela *Vadil-mehazin*, str. 71.

⁹⁴³ Vidjeti: *Vadil-mehazin*, str. 76.

⁹⁴⁴ Vidjeti: *Davetul-hakk*. Preuzeto iz djela *Vadil-mehazin*, str. 41.

Ahmed el-Mensur predsjedavao je Vijećem za suzbijanje nepravde pri sudu, koji je osnovao u Marakašu, džamiji El-Kasba, u blizini svoje rezidencije. Štaviše, imenovao je komisiju za praćenje suđenja u pokrajinama, vodio je velikog računa o uvidu i analizi njihovih odluka, o sređivanju administracije, sprovođenju vlasti u zemlji, uspostavljanju pravde među podanicima... Radio je na izgradnji posebnih centara na periferiji države u kojima će biti stalna vojska, s razdaljinom od najmanje 20 kilometara, da se putnici i karavani u miru i sigurnosti kreću selima i pustinjom.

Unapredio je rad savjetodavnih institucija, osnovao Vijeće vlade, odnosno Vijeće uglednika koje će se baviti političkim, sudskim i vojnim pitanjima, i to je najviše ustavno tijelo u državi, s tim da ne prelazi granice sudske vlasti, čak i ako parnica bude povedena protiv svih ili protiv nekih članova Vijeća.

To je Vijeće bilo fleksibilno, širokogrudno, ostavilo je prostor za uključivanje raznih stručnjaka i predstavnika gradova i seoskih okruga kada bi se ukazala potreba za savjetovanjem u nečemu na nivou naroda.⁹⁴⁵

Sultan Ahmed el-Mensur unaprijedio je državnu vojsku i poveo se za Osmanlijama glede naoružanja, hijerarhije i opreme, vodeći računa o tome da za zapovjednike imenuje samo one koji su pokazali visoku vojnu sposobnost, a njihovo iskustvo potvrdilo da to zaslužuju. Najistaknutiji zapovjednici bili su: Ibrahim Muhammed es-Sufjani, zapovjednik prethodnice, u bici Vadil-mehazin, Ahmed b. Bereka i Ahmed el-Omeri el-Makili.

Vojsku ojačava medicinskim osobljem, hirurzima, izrađuje pokretne poljske bolnice za prijem ranjenika i bolesnih u slučaju rata i vodi računa o osposobljavanju tehnologâ i stručnjakâ u vojsci. Sadijci izgrađuju i tvornicu vojne opreme i izradu topova, te vode računa o usavršavanju flote, posebno u lukama Araiš i Sila.⁹⁴⁶

Sultan širi utjecaj sadijske države na jug i pod svoje okrilje stavlja zemlje zapadnog Sudana i tako ulazi u igru sa Špancima, Englezima i Osmanlijama, u kojoj pokazuje posebnu političku nadarenost i uspijeva ostvariti sigurnost, procvat, blagostanje i obilje u državi.⁹⁴⁷

⁹⁴⁵ Vidjeti: *Vadil-mehazin*, str. 42-43.

⁹⁴⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 44.

⁹⁴⁷ Vidjeti: *Tarihu asrin-nehdatil-urubijja*, autora Nuruddina Hassama, str. 456-458.

Prijedlog Osmanlija sadijskoj državi

Španske snage počele su prisvajati portugalsku teritoriju, a portugalski princ Don Antonio nije bio u stanju oduprijeti im se. 988. godine po Hidžri – 1580. godine prisvojili su njegovu zemlju, i tada osmanlijski sultan Murat III predlaže osnivanje vojnog saveza protiv Španaca kako bi se potpomogao ratnom flotom i vojnim snagama. U pismima poslatim mjeseca redžeba 988. godine po Hidžri – septembra 1580. godine stoji: „...Kada smo, ganuti, čuli za vijesti o kastiljskom zlotvoru i to da je osvojio, ili skoro osvojio portugalsku kraljevinu, te da je okovao mnoge stanovnike – a on vam je susjed i opasan neprijatelj – pokrenuo nas je polet islama, da pokažemo vječnu ljubav, sklopimo ugovor i potvrdimo da smo dvije kraljevine koje čuvaju jedna drugu, a ugovor da okačimo o Kabu... Kada to ostvarimo, uputit ćemo vam tri stotine sultanskih jedrenjaka i slavnu vojsku, pobjednike i osmanlijske junake, koji će, ako Allah htjedne, osloboditi Endelus.”

Nakon stabilizacije osmanlijske države u Tunisu, Kilič-Alija počeo je razmišljati o Magribu⁹⁴⁸ i raditi na političkom ujedinjenju zemalja islamskog Magriba radi pripajanja osmanlijskoj državi,⁹⁴⁹ posebno nakon posljednje poljuljanosti položaja Ahmeda el-Mensura. Država izdaje naređenja Kaledžu Aliji, zapovjedniku osmanlijske flote, da se uputi u Magrib kako bi ga pripojio osmanlijskoj državi. On je stigao u Alžir mjeseca džumadel-uhraa 989. godine po Hidžri – juna 1581. godine, u vrijeme kada je El-Mensur sa svojim snagama bio na rijeci Tansift. Magribska je vojska bila spremna za susret s Osmanlijama, jer je El-Mensur pripremio vojsku i izveo je na državnu granicu, zatvorio prilaze svom kraljevstvu i ojačao utvrde. Pored tih priprema, El-Mensur je poslao posebno diplomatsko izaslanstvo u Istanbul nakon što je postigao djelimični vojni dogovor sa španskim kraljem, koji je uspio riješiti poteškoće izazvane ulaskom u portugalsku prijestolnicu Lisabon, koju je zauzeo 27. džumadel-uhraa 989. godine po Hidžri – 31. jula 1581. godine, obećavši da će vojno pomoći Magrib u suprotstavljanju Osmanlijama, a u zamjenu za ustupanje grada Araiša i radi nekih drugih privilegija.

Usljed takvog razvoja događaja osmanlijski sultan bio je primoran prihvatiti stvarno stanje i odstupiti od osvajanja Magriba, pa je naredio

⁹⁴⁸ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, Muhammeda Hajra Farisa, str. 52.

⁹⁴⁹ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, El-Džilanija, str. 101.

Kaledžu Aliji⁹⁵⁰ i Džafer-paši, njegovom zamjeniku, obustavu akcije u vezi s Magribom i prebacivanje snaga na istok, u Hidžaz, gdje se situacija pogoršala. I tako je Kilič-Alija odstupio od željenog cilja, oslobađanja Španije, poslije ujedinjenja zemalja islamskog Magriba.⁹⁵¹

Pregovarači su se kretali na relaciji između Istanbula i Fasa, a diplomatske veze između Ahmeda b. Vudde, Eš-Šazimija i Ebul-Hasana Alije b. Muhammeda et-Temkerutija bile su na sceni od 997. do 999. godine po Hidžri – od 1588. do 1590. godine. Ahmed el-Mensur primio je osmanlijskog ambasadora 998. godine po Hidžri – 1589. godine.⁹⁵² Želja osmanlijskog sultana da sklopi savez sa vodećim ljudima sadijske države radi oslobodjenja Španije, nije se ostvarila iz razloga što je zemlja bila zauzeta iscrpljujućim ratovima protiv šijja-sufija u Iranu, Habsburgovaca u centralnoj Evropi, a usto je imala obavezu čuvati sveta mjesta islamskog ummeta u Hidžazu i motriti na taj dio.⁹⁵³

Džihad alžirskog namjesnika (valije) i promjena stanja

Osmanlijski valija u Alžiru spremio je flotu 990. godine po Hidžri – 1582. godine za borbu protiv Španije, na njenom tlu. Mudžahidi su se iskrcali u Barselonu, koju su zaplijenili, a potom prešli Gibraltarski zaljev i napali Kanarske otoke, koje je Španija okupirala, te su uništili vojne baze i zaplijenili sve što se našlo u njima.

Osmanlijska flota nije napala Španiju radi primjernog kažnjavanja Španaca ni uništavanja njihovih građevina već prvenstveno radi izbavljanja muslimana nevoljnika; pri tome su mudžahidi bili izloženi žestokim borbama, a ponekad i porazima.⁹⁵⁴

U vrijeme odlaska pomoraca radi džihada na moru, na širem se planu povećava drskost janjičara prema stanovništvu Alžira.⁹⁵⁵ Stoga je Hasan Venecijanski napustio svoje pomorske aktivnosti i požurio u Alžir, nakon što su vijesti o širenju anarhije u vojsci doprle do njega. Drugi put ovladava Alžirom, uspostavlja poslušnost podanika, i to mjeseca rebius-sanija 991.

⁹⁵⁰ Vidjeti: *El-Magribu fi ahdid-devletis-sadijja*, str. 112.

⁹⁵¹ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis* autora El-Džilanija, str. 101.

⁹⁵² Vidjeti: *Bidajetul-hukmil-magribijj ibis-Sudan*, str. 97.

⁹⁵³ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 532.

⁹⁵⁴ Vidjeti: *El-Džezairu vel-hamelatus-salibijja*, str. 59.

⁹⁵⁵ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 59.

godine po Hidžri – aprila 1583. godine. A njegovom se namjesništvu ne protivi Visoka Porta zbog razboritosti koju je imao u rješavanju nesuglasica, gašenju smutnji i stabilizaciji sigurnosti u Alžiru.

Direktno je učestvovao u stabilizaciji prilika, a nikom drugom nije prepustio zapovjedništvo nad osmanlijskom flotom u Alžiru, po čemu se vidjela njegova odlučnost i energičnost. U njegovo se vrijeme uvaćao ratni plijen (velike dragocjenosti) i zarobljenici, koje su prisvajale ratne lađe na španskom primorju i istočnim ostrvima.

992. godine po Hidžri – 1584. godine Hasan je sa svojom flotom plovio oko utvrda Valencije i ukrcao veliki broj španskih muslimana spašavajući ih od španskog ugnjetavanja, a naredne godine uspio je spasiti sve stanovnike Kalvesa prebacujući ih u Alžir. Sljedeće godine, Murat Rais zaplovio je Atlantskim okeanom i napao Kanarske otoke, gdje je osvojio veliki ratni plijen, a kao robinju zarobio supruga vladara Kanarskih otoka.

Hasan je na čelu osmanlijske vlasti u Alžiru ostao sve do sultanovog poziva da dođe u Istanul kako bi ga unaprijedio u čin admirala⁹⁵⁶ nakon smrti Kilič-Alije, 995. godine po Hidžri – 1587. godine.

Kraj beglerbegovskog poretka u Alžiru

Smrću Kilič-Alije završava se i beglerbegovski status⁹⁵⁷ Alžira koji je vladare Alžira učinio kraljevima s velikim ovlastima i moći, a umjesto njega uvodi se poredak pašaluka koji je bio u Tunisu i Tripolisu.⁹⁵⁸ Ta promjena statusa osmanlijske vlasti može se objasniti kao strahovanje osmanlijskog sultana da se beglerbegovat, zbog svoje velike snage i slabosti osmanlijske mornarice, ne opredijeli za otcjepljenje. A paša je bio dužnosnik kojeg bi Istanbul slao na period u trajanju od tri godine, u toku kojeg bi preuzeo vladanje zemljom bez vojne podrške, bilo centralnih ili lokalnih snaga koje kontrolišu zemlju.⁹⁵⁹ U Tripolisu, Tunisu i Alžiru paša je bio sultanov opunomoćenik, velikih ovlasti zbog udaljenosti vilajeta od prijestolnice.

⁹⁵⁶ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-amm*, El-Džilanija, 3/102-103.

⁹⁵⁷ Misli se na beglerbegluk na moru, jer je pašaluk (kod nas termin, iako u dokumentima nije postojao) i beglerbegluk jedno te isto, ali su takve upravne jedinice bile i na moru s nešto drukčijom organizacijom.

⁹⁵⁸ Vidjeti: *Harbu selasimieti sena*, str. 410.

⁹⁵⁹ Vidjeti: *El-Magribul-arebi*, str. 28.

Događaji poslije 997. godine po Hidžri – 1588. godine u tri osmanlijska predstavništva: Tripolisu, Tunisu i Alžiru, koji su uz utjecaj vojske i mornarice pomogli osmanlijskoj dominaciji nauštrb paše – poenta je unutarnjeg uređenja vilajeta glede zadržavanja ovlaštenja osmanlijske carevine kada se radi o donošenju kaznenih mjera. To je pomaglo u ostvarenju osmanlijskih ciljeva u vlasti, od kojih je održavanje hutbi u kojima se spominje sultan, godišnje ubiranje poreza, sudjelovanje u državnim ratovima i prihvatanje svakog sljedećeg paše poslanog iz Istanbula kao najvišeg predstavnika sultana. Sve su to zapravo znakovi osmanlijske legitimne vlasti.⁹⁶⁰

To je bio preobražaj u državi na nivou sjeverne Afrike, nedugo nakon bitke Lepant 978. godine po Hidžri – 1571. godine.⁹⁶¹ Nakon toga je oblast sjeverne Afrike bila pod kontrolom beglerbega, prisutnog u Alžiru, a podijeljena na tri vilajeta: Tripolis, Tunis i Alžir, koji su na taj način dobili status novih osmanlijskih vilajeta.

Tadašnja pozicija sadijske države, postupci nekih janjičara, borbe na istoku i brojni drugi razlozi umanjili su težnju države za oslobođenjem Španije.

Mnogo je razloga koji su kočili pripajanje Magriba osmanlijskoj državi, a neki od njih jesu:

1. Pojava snažne i odlučne ličnosti u Magribu: Ahmeda el-Mensura es-Sadija;
2. Smrt Kilič-Alije, 1587. godine, a nakon njega oblast sjeverne Afrike dobija status vilajeta;
3. Pobjeda koju su izvojevali Marokanci nad Portugalcima u Bici Vadir-mehazin. To je bio razlog zašto su Osmanlije respektovale i poštivale podanike sadijske države.⁹⁶²

Osmanlijska je država imala više uspjeha u svojim pomorskim aktivnostima na Sredozemnom nego na Crvenom moru i u okeanima iz brojnih razloga:

1. Blizina sjeverne Afrike Istanbulu i Egiptu, što je omogućilo nesmetano dostavljanje pomoći i davalo jasnu sliku razvoja događaja i vojnih napredovanja, za razliku od situacije na okeanima: tamo su događaji i

⁹⁶⁰ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 477.

⁹⁶¹ Bitka kod Lepanta, veliki poraz Osmanlija na moru, 7.10.1571.

⁹⁶² Vidjeti: *Eš-Šuubul-islamijja*, autora dr. Abdulaziza Sulejmana, str. 123.

napredovanja bili nejasni i konačna se slika mogla zaokružiti tek nakon mnogo vremena;

2. Osmanlije su u sjevernoj Africi imale jake baze koje su se oslanjale na snažnu islamsku zaleđinu i praktično iskustvo u borbi protiv kršćana, koja je bila spremna za pomaganje Osmanlija i ulazak pod njihovu komandu;

3. U sjevernoj Africi nije bilo mezhebskog previranja već je preovladavao sunijski pravac, koji je uspio uništiti sve pogrešne mezhebe i u potpunosti ih iskorijeniti.⁹⁶³

⁹⁶³ Vidjeti: *ibid*, str. 124.

GLAVA PETA
POČETAK SLABLJENJA OSMANLIJSKOG
CARSTVA

Historičari su jednoglasni u mišljenju da je moć osmanlijske države prestala smrću osmanlijskog sultana Sulejmana Veličanstvenog⁹⁶⁴, 974. godine po Hidžri – 1566. godine. Početak slabljenja osmanlijske države ukazuje se u doba sultana Sulejmana, kada je Sultan pao pod utjecaj svoje žene Rokselane⁹⁶⁵, koja se umiješala u zavjeru protiv princa Mustafe da bi njen sin Selim II preuzeo hilafet poslije oca. Mustafa je bio veliki vođa i drag oficirima, pa je zavjera protiv njega dovela do srdžbe janjičara i izbijanja velike pobune protiv sultana. Sultan Sulejman ugasio je pobunu i time je završena eliminacija Mustafe i njegovog novorođenog sina. Također, Sulejman je ubio svog sina Bajazita i četvericu njegovih sinova naprijevaru.⁹⁶⁶ Od vidljivih znakova slabosti u doba Sulejmana bio je i početak povlačenja sultana sa sjednica Divana i vidljiva nemoć u suočavanju s ekonomskim i društvenim krizama koje su dovele do izbijanja nemira u Rumeliji i Anadoliji.⁹⁶⁷

1. poglavlje

Sultan Selim II

Došao je na vlast 9. rebiul-evvela 974. godine po Hidžri.⁹⁶⁸ Nije bio sposoban očuvati teritoriju koju je osvojio njegov otac sultan Sulejman i, da nije bilo jedinstvenog vezira, velikog mudžahida i sposobnog političara Muhammed-paše Sokolovića⁹⁶⁹, država bi propala. Sklopio je primirje s Austrijom 975. godine po Hidžri – 1567. godine, prema kojem je Austrija sačuvala svoje posjede u Mađarskoj, a godišnje je osmanlijskoj državi plaćala prethodno određen iznos glavarine, što su potvrdili vladari Transilvanije, Vlaške i Bugdana.⁹⁷⁰

⁹⁶⁴ Na Zapadu poznat kao Veličanstveni, a na Istoku Kanuni (Zakonodavac).

⁹⁶⁵ Ili Hurrem sultana.

⁹⁶⁶ Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-usmani*, str. 102.

⁹⁶⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu fit-tarihil-islami*, str. 94.

⁹⁶⁸ 1566. g.

⁹⁶⁹ Mehmed-paša Sokolović (Tavil ili Dugi) bio je veliki vezir od 28.6.1565. do 10.10.1579. god.

⁹⁷⁰ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijj a*, autora dr. Alije Hasuna, str. 123.

Obnova primirja sa šarlom IX, kraljem Francuske

Primirje s kraljem Bolonje i Šarlom IX, kraljem Francuske, obnovilo se 970. godine po Hidžri – 1569. Godine. A povećale su se francuske konzularne povlastice i desilo se imenovanje Henrija de Valoa (brat kralja Francuske) za kralja Bolonje, uz sporazum s Francuskom, koja je usljed toga postala glavna trgovačka sila na Sredozemnom moru. U skladu s prethodnim sporazumima, Francuska je počela slati vjerske delegacije u sve krajeve osmanlijske države u kojima su živjeli kršćani, a pogotovo u Šam, pa su među kršćanima Šama počeli širiti ljubav prema Francuskoj, što je imalo znatan utjecaj u slabljenju Carstva. Kada se francuski utjecaj raširio među kršćanima i, kao rezultat toga, uslijedila veća neposlušnost, bili su ohrabreni na pobune. Jedan od najvažnijih ishoda toga bilo je čuvanje nacionalnosti i jezika kršćanskih manjina, dok ne oslabe Osmanlije. Narodi su se pobunili i, uz pomoć kršćanskih evropskih država, tražili nezavisnost.⁹⁷¹

Zadovoljstvo evropskih država postojanjem sistema povlastica za strance kao jednim od njihovih utemeljenih prava, podstaknulo je Francusku da pošalje svoju vojsku kao ispomoć Venecijancima, protiv kojih se borio sultan Murat IV (1624.- 1640. godine). I poslala je ambasadora zajedno s pomorskom ekspedicijom da zaplaše osmanlijsku državu i zatraže obnovu povlastica. Međutim, Veliki vezir tog vremena, koji je i dalje donosio političke odluke, obavijestio je ambasadora da ti isti sporazumi nisu obavezujući jer su oni zapravo samo oblik sultanove dobre volje. To je utjecalo da Francuska odustane od svojih prijetnji i da se koristi trikovima protiv sultana, da bi se ponovo složio s uvođenjem sistema povlastica, godine 1673. To je značilo dolivanje ulja na vatru, i umjesto da osmanlijska država nauči lekciju iz onoga što se desilo, sultan Mehmed IV (1648.-1687.) naredio je da se Francuskoj da pravo zaštite Bejtul-makdisa, kao oblik novih povlastica, a svaki je put Carstvo dodatno ograničeno. U obnovi povlastica godine 1740. Carstvo je dodalo nove trgovinske povlastice Francuskoj. Međutim, te su povlastice bile izložene velikoj prijetnji kada je Napoleon Bonaparte okupirao Egipat, pa je država obustavila rad po njima. Napoleon je u tom vremenu odustao od Egipta s ciljem očuvanja veze s Osmanlijama. Kada se Francuska povukla iz Egipta, ponovo se desila obnova povlastica,

⁹⁷¹ Vidjeti: *ibid*, str. 124.

koja je potpisana 9. oktobra 1801. godine. Država je uvela nove povlastice dajući Francuskoj pravo na trgovinu i plovljenje Crnim morem.⁹⁷²

Ishod povlastica bio je prilično loš po Carstvo. Grčki historičar Vimitri Kitesikis pojasnio je da su povlastice uništile imperatorsku ekonomiju uništavajući osmanlijski porezni sistem koji se zasnivao na zaštiti unutrašnje trgovine protiv stranih rivala.⁹⁷³

Ove su povlastice bila prepreka Carstvu u sprovedbi reformatorskih poduhvata i iznalaženju novih izvora prihoda za izdržavanje uprave i vlasti. Zbog toga su sporazumi o stranim povlasticama postali ekvivalentni sporazumu o prihvatanju poniženja. I pored tih brojnih povlastica, Evropljani su nastavili s neposluhom prema osmanlijskim vlastima, pa su uskoro počeli formirati svoje vlade unutar osmanlijske vlade.⁹⁷⁴

Vladar Havarizma traži zaštitu od sultana Selima II

Vladar Havarizma požalio se sultanu Selimu II na perzijskog šaha, koji je zarobio hadžije iz Turkistana čim su stupili na njegovu teritoriju. Također ga je izvijestio da je Moskva, nakon osvajanja Astrahana, zabranila prolaz hadžijama i trgovcima i postavila barikade. Zbog toga su vladar Havarizma i vladar Buhare i Semarkanda zatražili od sultana Selima II da pokori Astrahan radi otvaranja puteva za hadž.⁹⁷⁵ Ovaj je zahtjev osmanlijska država odobrila. Veliki vezir Sokolović-paša, pripremio je veliki pohod 976.-977. godine po Hidžri – 1568.-1569. godine, s ciljem da osvoji Astrahan, koji će kasnije postati osmanlijska baza za odbranu regije. Nastojali su se povezati između rijeka Volge i Dona kanalom kojim će moći prolaziti lađe da bi se olakšao osmanlijski ulazak u Kaspijsko more iz pravca Crnog mora, te da bi Osmanlije bile u mogućnosti spriječiti rusko širenje prema jugu i prognati Perzijance s Kavkaza i iz Azerbejdžana, pa čak i napasti Perziju sa sjevera, umjesto da osmanlijska vojska ide kroz azerbejdžansku neravnu zemlju te se poveže s Uzbekima, neprijateljima Safevida, i Tatarima Krima. Povrh svega, glavni cilj bio je oživljavanje starog puta karavana centralne Azije, puta koji je povezivao istok i zapad.⁹⁷⁶

⁹⁷² Vidjeti: *Ed-Develetul-usmanijjetu kiraetun džedidetun*, autora Dževada el-Azavija, str. 26.

⁹⁷³ Vidjeti: *ibid*, str. 27.

⁹⁷⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu devletun islamijjetun muftera alejha*, 1/75.

⁹⁷⁵ Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-usmani*, str 144.

⁹⁷⁶ Vidjeti: *Fethu Aden*, autora Muhammeda Abdullatifa el-Bahravija, str. 145.

Osmanlije su započele ostvarenje plana povezivanja rijeka Don i Volga, pa je minuo mjesec džumadel-ula 977. godine po Hidžri – 1569. godine, i trećina kanala bila je završena. Međutim, zbog zime radovi su obustavljeni, pa je tada vođa ekspedicije predložio upotrebu manjih lađi za transport artiljerije i municije za napad na Astrahan. Plan nije u potpunosti sproveden zbog vremenskih neprilika, osim što je Sokolović-paša zabilježio uspjehe: zarobljavanje vođa Moldavije, Vlaške i Poljske, i time je osmanlijska država spriječila širenje Rusije sjeverno i zapadno od Crnog mora.⁹⁷⁷

Osvajanje Kipra

Italija i Španija mnogo su držale do Kipra, pa su Evropom počele kružiti glasine da se sprema savezništvo protiv sultana u odbrani Kipra. Međutim, ništa značajno nije poduzeto da se Kipar odbrani od brojnih Osmanlija koji su na njega počeli pristizati u velikom broju. Na ostrvo su dospjeli bez problema, ali dalje im je na putu stajao dobro utvrđeni grad Famargusta pod vođstvom Bahiliona i Bragadinija. Suprotstavili su se osmanlijskim snagama koje su brojale stotinu hiljada boraca. Osmanlije su protiv njih koristile sve poznate načine borbe: *napadni i bježi*, miniranje itd., ali ništa nije poljuljalo snažnu odbranu grada. I da su ikakve kršćanske snage stigle u ispomoć, Osmanlije bi bile u opasnosti, morale bi se povući. Istini za volju, glad je učinila svoje: grad se predao mjeseca rebiul-uhraa 979. godine po Hidžri – augusta 1571. godine.

Poslije toga, Osmanlijska država Kipar naseljena je velikim brojem stanovnika Anadolije, čiji potomci i dan-danas žive na tom ostrvu. I pored toga što su pravoslavci Kipra iskazali dobrodošlicu osmanlijskoj vlasti, jer ih je ona spasila od katoličke tiranije kojoj su ih izlagali Venecijanci tokom vjekova, ipak je taj uspjeh Osmanlija isprovocirao katoličku državu.⁹⁷⁸

Poslije obavljenog zadatka, osmanlijska se flota usidrila u Abnandženi, nakon čega je otišao najveći dio vojske zbog nastupajuće zime, usljed čega su obustavljene bitke, samo su se vršile pripreme za sljedeću godinu.⁹⁷⁹

⁹⁷⁷ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 447.

⁹⁷⁸ Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-usmani*, str. 146-147.

⁹⁷⁹ Vidjeti: *Felsefetut-tarihil-usmani*, autora Muhammeda Džemila Bejhema, str. 142.

Bitka na Lepantu⁹⁸⁰

Kršćani su bili prestravljeni velikom islamskom prijetnjom koja je ugrožavala evropski kontinent. Islamska vojska pristizala je kopnom i morem. Papa Pius V (1566.-1572.) nanovo se potrudio ujediniti evropske zemlje i njihovu snagu na kopnu i moru staviti pod zastavu Svete stolice,⁹⁸¹ pa je pisao: "Tursko se carstvo izuzetno proširilo zbog naše izopačenosti..."⁹⁸² Papa Pius V, Filip II, kralj Španije, i Venecijanska republika sklopili su sporazum početkom maja 1571. godine u kojem su se obavezali da će napadati Osmanlije na moru. U savezu je također učestvovalo nekoliko italijanskih gradova, i to nakon poticanja Pijusa V na sporazum. U Svetu alijansu priključila su se i Toskana sa svojom vojskom, Savojski i neki Italijani.⁹⁸³ Papa je poslao kralju Francuske zahtjev za pomoć, ali se Šarl IX izvinio zbog važećih sporazuma s Osmanlijama. Međutim, papa je odgovorio zahtjevom da prekine ugovore koje je sklopio s Osmanlijama, te se okrenuo Ivanu, kralju Rusije, tražeći od njega odgovor na pitanje hoće li im se pridružiti u ratu protiv Turaka. Primijetio je da kralj Bolonje odugovlači s odlukom. Za vođu pohoda izabran je Don Žuan, Austrijanac. U jednom paragrafu kršćanskog ugovora stoji: "Papa Pius V, Filip, kralj Španije, i Venecijanska republika obznanjuju napadačko-odbrambeni rat protiv Turaka radi vraćanja teritorija koje su oteli od kršćana, između ostalih Tunis, Alžir, Tripolis..."⁹⁸⁴

Don Žuan zaplovio je Jadranskim morem, dok nije stigao do tjesnaca kod Korinskog zaljeva u blizini Batrasa, nedaleko od Lepanta, po kojem je bitka dobila ime.

Mišljenje vođstva islamske flote bilo je da treba iskoristiti utvrđenost zaljeva i da se ne treba boriti protiv krstaške flote, ali se glavni vođa, Ali-paša odlučio za bitku, oslanjajući se na prednost u brojnosti lađi. Organizovao je svoje snage i poredao lađe u ešelon, od sjevera prema jugu, pa se desno krilo oslanjalo na luku Lepant, a usmjerene su bile prema otvorenom moru. Ali-paša podijelio ih je na dva krila i središte: on je bio u

⁹⁸⁰ Lepant se nalazi na sjevernom dijelu zapadne strane Korinskog zaljeva, današnja Grčka.

⁹⁸¹ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 396.

⁹⁸² Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, str. 125.

⁹⁸³ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 453.

⁹⁸⁴ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, str. 125-126.

glavnom dijelu vojske, Pertev-paša na desnom krilu, a lijevo je krilo ostalo pod vođstvom Kilič-Alije⁹⁸⁵.

I Don Žuan je svoje snage rasporedio na sličan način: na desnu je stranu postavio Dorija, nasuprot Kaledžu Aliji; vođstvo lijevog krila povjerio je Babridžu, nasuprot Siroka; Don Žuan lično je predvodio glavni dio vojske, a rezervnu flotu ostavio je pod vođstvom Santa Kruza.⁹⁸⁶

Razvoj bitke

Bitka je počela 17. džumadel-ulaa 979. godine po Hidžri – 17. oktobra 1571. godine. Islamska je flota okružila kršćansku flotu, pa su se Osmanlije probile među neprijateljske lađe. Započela je teška bitka. Obje strane pokazale su veliku hrabrost i neviđenu odvažnost.⁹⁸⁷ Allahova je volja bila da muslimani izgube bitku i izgube trideset hiljada boraca (a neki kažu dvadeset hiljada), 200 borbenih lađi, od kojih su 93 bile potopljene, a ostatak je neprijatelj zarobio i međusobno podijelilo.⁹⁸⁸ Porobljeno je deset hiljada ljudi,⁹⁸⁹ a Kilič-Alija uspio je spasiti svoje lađe. Također je sačuvao zarobljene lađe, a među njima je bila i lađa koja je nosila zastavu pape, s kojom se vratio u Istanbul, gdje su ga dočekali kao pobjednika, uprkos osjećaju gorčine poraza.⁹⁹⁰ Neposredno poslije toga, sultan Selim II požurio je unaprijediti Kaledža Aliju na mjesto osmanlijskog pomorskog vođe kabudan-paše.⁹⁹¹

Posljedice poraza na Lepantu na Evropu i osmanlijsku državu

Evropski je kontinent slavio pobjedu na Lepantu. Bilo je to prvi put u petnaestom stoljeću da Evropa zada poraz Osmanlijama.⁹⁹² Svuda su stavljeni ukrasi i pretjerivalo se u veličanju Don Žuana, kapetana ujedinjene flote, koja je ostvarila ovu pobjedu, do te mjere da se papa nije suzdržao da,

⁹⁸⁵ Uluč Ali-paša, kasnije zbog neustrašivosti prozvan Kilič (mač). Bio je kapudani-derya ili zapovjednik mornarice u periodu između 1572.-1587. godine.

⁹⁸⁶ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 396.

⁹⁸⁷ Vidjeti: *Tarihul-džuhudil-usmanijjin*, str. 454.

⁹⁸⁸ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, str. 126.

⁹⁸⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 126.

⁹⁹⁰ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 398-399.

⁹⁹¹ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 454.

⁹⁹² Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-usmani*, str. 147.

tokom ceremonije u crkvi sv. Petra povodom ove pobjede izjavi: „Doista se u Novom zavjetu misli na Don Žuana kada se govori o dolasku čovjeka od Boga koji se zove Huna...” Kršćanski svijet i njihovi historičari počeli su uznositi ovu pobjedu do te mjere da moderni školski leksikoni ne spominju luku Lepant a da ne spomenu Don Žuana, koji je, vele spasio kršćanstvo od opasnosti koja ga je okruživala.⁹⁹³

I sâm Papa mnogo se radovao, uprkos manjku spokoja, jer je njegov neprijatelj i dalje bio jak i zastrašujući, pa je pokušao motivirati sumnjivce šiije dvanaestoimamce Safevide protiv Osmanlija, koristeći postojeću mržnju i akaiidske razlike. Poslao je pismo šahu Tahmaspu, vladaru nearapa, u kome, između ostalog, kaže: „...nećeš nikada imati bolju priliku za napad na Osmanlije, jer su trenutno izloženi napadima sa svih strana...”⁹⁹⁴

Poslao je pismo i kralju Etiopije i vladaru Jemena zatraživši pomoć protiv osmanlijske države, ali ga je smrt pretekla.⁹⁹⁵

Lepant je razočarao Osmanlije, osmanlijska se dominacija na Sredozemnom moru izgubila, a s prestankom prijetnje, prestao je i veliki strah. Zavist i ljubomora povratili su se u kršćanske države zbog očuvanja Svete alijanse.⁹⁹⁶

Važnost Lepanta bila je velika, a mit o nepobjedivosti Osmanlija netragom je nestao. Prema Osmanlijama nije se imalo ni najmanje strahopoštovanja na moru, strah je nestao iz srca vladara Italije i Španije. Utjecaj osmanlijske države na politiku zapadnih sila u Evropi bio je poljuljan, dok su u stvarnosti osmanlijske snage, i kopnene i morske, bile ogromne.⁹⁹⁷ Kršćanska pobjeda na Lepantu bila je signal konačne pripreme pomorskih snaga na Sredozemnom moru. Time su kršćani također okončali eru ambicioznih operacija na Sredozemnom moru, čiji su troškovi bili veliki.⁹⁹⁸

Osmanlije poslije ovog poraza nisu ni razmišljale o nastavljanju pomorskih slavnih osvajanja.⁹⁹⁹ Štaviše, debakl na Lepantu bio je početak kraja osmanlijske kontrole na moru.¹⁰⁰⁰

⁹⁹³ Vidjeti: *Felsefetut-tarihil-usmani*, str. 143.

⁹⁹⁴ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, str. 126.

⁹⁹⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 126.

⁹⁹⁶ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 455.

⁹⁹⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 455.

⁹⁹⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 455.

⁹⁹⁹ Vidjeti: *Bidajetul-hukmil-magribijj ifis Sudan*, str. 94.

¹⁰⁰⁰ Vidjeti: *Felsefetut-tarihil-usmani*, str. 143.

Francuske pretenzije prema sjevernoj Africi

Bitka na Lepantu bila je idealna prilika da Francuska pokaže pretenzije prema islamskom zapadu. Odmah po širenju vijesti o porazu osmanlijske flote u toj bici, francuski kralj Šarl IX, posredstvom ambasadora u Istanbulu, predložio je plan osmanlijskom sultanu (980. godine po Hidžri – 1572. godine). Plan je sadržavao dopuštenje njegovoj vladi da proširi utjecaj na Alžir, pod izgovorom odbrane i zaštite islama i muslimana u njemu, a zauzvrat je Francuska spremna platiti Porti ogromnu svotu novca. Sultan se okrenuo od ambasadora i nije obraćao pažnju na njega. Ali i pored toga, Francuska je ustrajavala u svojim težnjama i insistirala na tom zahtjevu, pa je krenula da brojnim diplomatskim putevima ostvari svoje zahtjeve, dok, na kraju, nije dobila specijalne povlastice u Siciliji i na drugim mjestima na obali Alžira; dobila je dopuštenje sultana i za uspostavu trgovačkih centara.¹⁰⁰¹

Sanacija osmanlijske flote

Kabudan-paša Kilič-Alija odlučno se i vrijedno angažovao na sanaciji osmanlijske flote. Nije minulo ni ljeto 980. godine po Hidžri – 1572. Godine, a on je napravio 250 lađi. I onda je zaplovio. Njegovih pomorskih priprema Venecijanci su se prepali pa su i zatražili primirje s osmanlijskom državom, i to pod ponižavajućim uvjetima: povukli su se s Kipara i platili su vojno oštećenje u vrijednosti od tri stotine hiljada dukata.¹⁰⁰² Ali, nažalost, to je ličilo na živost prije smrti jer se država posvetila neprekidnim ratovima protiv Austrije i njenih saveznika, na jednoj, a protiv Perzije, na drugoj strani; pozabavila se i gušenjem stalnih unutrašnjih pobuna.¹⁰⁰³

Osvajanje Tunisa

Filip II osmijelio se osvojiti Tunis zbog prebjega hafsijskog sultana Ebul-Abbasa II, koji je vladao Tunisom 942.-980. godine po Hidžri – 1535.-1572. godine, i od njega zatražio pomoć za gušenje buna, u zamjenu za velike povlastice. Filip II tražio je u zamjenu da mu se na raspolaganje stave stanovnici svih krajeva Tunisa i prepuste gradovi Anaba, Benzerta i Halkul-

¹⁰⁰¹ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-amm*, 3/97-98.

¹⁰⁰² Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 399.

¹⁰⁰³ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 456.

vad,¹⁰⁰⁴ pa je Ebul-Abbas odbio te uvjete. Međutim, njegov brat Muhammed b. el-Husejn prihvatio ih je.¹⁰⁰⁵ Poslije toga, Don Žuan sa svojom flotom zaplovio je sa Sicilije, redžeba 981. godine po Hidžri – oktobra 1573. godine na čelu flote koja se sastojala od 138 lađi i dvadeset i pet hiljada mornara. Iskrcao se u Halkul-vadi, mjestu koje je tada bilo pod španskom okupacijom. Potom je pokorio Tunis, a stanovništvo je izbjeglo kroz tunišku dolinu spašavajući vjeru od Španaca.¹⁰⁰⁶

A osmanlijski namjesnik pobjegao je u Kajruvan.¹⁰⁰⁷ Evropa je znala da ne može eliminisati osmanlijsku državu, osim ujedinjena.¹⁰⁰⁸

Ratne pripreme Kilič-Alije

Kilič-Alija pozabavio se naoružavanjem mornarice i uvježbavanjem novog vatrenog oružja. Ova pomorska aktivnost privukla je pažnju svih tamošnjih stranaca. Ugled i snaga Kaledža Alije povećavali su se toliko da je čak papa savjetovao Filipa II, kralja Španije, da ga proba pridobiti¹⁰⁰⁹ plaćom od deset hiljada i dajući mu feudalni posjed od kraljevine Nablusa ili neke druge posjede španske kraljevine, te da to naslijedi njegovo potomstvo; ponudili su mu titulu komta, markiza ili vojvode. Predlagao je da se daruju sličnim povlasticama daruju i dvojica njegovih pomoćnika.¹⁰¹⁰ Papa je znao da takav pokušaj ako i ne uspije, u najmanju ruku unijet će sumnju u srce sultana prema Kaledžu Aliji, a on je jedino sposoban podržati Carstvo. Međutim, pokušaj je propao, a njegov ishod bio je rasplamsavanje srdžbe Kaledža Alije, umjesto njegovog pridobijanja,¹⁰¹¹ jer nije moguće potkupiti mudžahida muslimana. On je svoje služenje državi shvatao kao služenje u borbi na Allahovom putu, što je bio cilj osmanlijske države u svim njenim osvajanjima. Nesumnjivo, ta ispravna namjera Osmanlija bila je glavni uzrok brzine njegovih osvajanja i uspjeha u svim regijama i mejdanima. Svaki je

¹⁰⁰⁴ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 143.

¹⁰⁰⁵ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 457.

¹⁰⁰⁶ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 399-400.

¹⁰⁰⁷ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 50.

¹⁰⁰⁸ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 457.

¹⁰⁰⁹ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 51.

¹⁰¹⁰ Vidjeti: *Atvarul-alakatil-magribijetil-usmanijja*, str. 280.

¹⁰¹¹ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 51.

Osmanlija na bilo kojoj poziciji služio državi s potpunom predanošću, jer ta njegova služba nije bila ništa drugo doli služba islamu.¹⁰¹²

Sultan Selim izdaje naređenje za oslobađanje Tunisa

Sultan Selim II izdao je naređenja veziru Sinan-paši i kabudanu Kilič-Aliji da se pripreme za put u Tunis kako bi ga konačno osvojili i vratili pod upravu osmanlijske države. Te su zapovijedi u preostalim regijama značile sakupljanje vojske i naoružanja. Sakupljeno je mnogo opreme i vojske, te dvije stotine osamdeset i tri lađe različitih dimenzija. Također, naredio je vojno sposobnim u Anadoliji i Rumeliji učestvovanje u pomorskom pohodu, opremio je veslače potrebne za flotu, i zaprijetio otkazom svakom ko izostane iza pohoda te da u budućnosti neće dobiti nikakav posao. Dok se flota spremala, Hajdar-paša, osmanlijski namjesnik u Tunisu, koji se povukao u Kajruvan, počeo je mobilizirati stanovnike.¹⁰¹³

Osmanlijska je flota pod komandom Sinan-paše i Kaledža Alije zaplovila 23. muharrema 982. godine po Hidžri – 14. maja 1574. godine, isplovila iz moreuza i razvila jedra u Sredozemnom moru. Napali su obalu Kalabrije, Mesine i uspjeli zarobiti jednu kršćansku lađu. Za pet dana prevalili su Sredozemno more uširinu.¹⁰¹⁴ U međuvremenu stigao je osmanlijski namjesnik u Tunisu, Hajdar-paša, kao što su pristigle alžirske snage pod vođstvom Ramadan-paše, vojne snage iz Tripolija pod komandom Mustafapaše i nešto dobrovoljaca iz Egipta.¹⁰¹⁵

Borba je počela u proljeće 981. godine po Hidžri – 1574. godine, i Osmanlije su uspjele ovladati mjestom Halkul-vadi, nakon što su bili tijesno opkoljeni.¹⁰¹⁶ Druge snage vršile su opsadu Tunisa. Španci koji su se tamo nalazili, pobjegli su u Bastionna s njima i hafsijski vladar Muhammed b. el-Hasan;¹⁰¹⁷ od Bastiona su Španci napravili skoro najbolju utvrdu na sjeveru Afrike.

Osmanlije su se, nakon konsolidacije, uputile prema Bastionu. Stegnuli su obruč sa svih strana. Vezir je kao vojnik lično učestvovao u ratu. Čak je

¹⁰¹² Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 458.

¹⁰¹³ Vidjeti: *El-Etrakul-usmanijjune fi Ifrikiješ-šemalijja*, str. 251.

¹⁰¹⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 250.

¹⁰¹⁵ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 400.

¹⁰¹⁶ Vidjeti: *Tarihul-Džezairil-hadis*, str. 51.

¹⁰¹⁷ Bastion je utvrda koju su Španci napravili pored Tunisa.

naredio izgradnju barikade s koje će moći nadgledati borbu u Bastionu. Pri tome je nosio kamenje i zemlju na leđima, kao i ostala vojska. Jedan vođa prepoznao ga je i upitao: "Šta je to, vezire? Mi smo potrebniji tvom mišljenju nego tvojoj snazi!" Sinan mu je samo rekao: "Ne lišavaj me nijednog sevapa!"

Sinan-paša intenzivirao je opsadu Bastiona, sve dok ga nije osvojio.¹⁰¹⁸

Hafsije su pobjegle na Siciliju, odakle su opet počele s mahinacijama, zavjerama i upućivanju zahtjeva španskim vladarima, trudeći se povratiti njihovu vlast. Španci su ih uzeli kao sredstvo kojim su se koristili za ostvarenje svojih političkih ciljeva, i to u zavisnosti od prilika. Pad Tunisa ugasio je španjolske nade u Africi, te je njihova kontrola postepeno oslabila, pa je bila ograničena samo na pojedine luke: Melila, Vهران i El-Murselul-kebir. Raspršio se san Španije o pravljenu španjolske države na sjeveru Afrike.¹⁰¹⁹

Sultan Selim II šalje veliku vojsku u Jemen

Situacija u Jemenu pogoršala se pojavom zejdijskog vladara Mutahhira, koji je pisao stanovnicima Jemena slao dopise da otkazu poslušnost osmanlijskom sultanu. Plemena su se sakupila oko Mutahhira; on je osvojio Sanu nakon što je Osmanlijama zadao veliki poraz.¹⁰²⁰ Osmanlijska vlast osjetila je ozbiljnost situacije, pa je odlučila poslati brojnu vojsku u Jemen pod vođstvom Sinan-paše, a osmanlijski sultan Selim II mnogo se zalagao za njihovo slanje, jer je Jemen predstavljao važan dio u osmanlijskoj strategiji na Crvenom moru. On je štitio ovo more od portugalske prijetnje,¹⁰²¹ zatim je bio jak štit za Hidžaz i centar iz kojeg se trebalo napredovati prema Indijskom okeanu.

Osmanlijski vezir Sinan-paša stigao je u Egipat implementirajući sultanove zapovijedi. U Egiptu se sakupila vojska iz svih njegovih krajeva, ostali su samo starci i nejač.¹⁰²²

Vojska je stigla u Janbo, gdje ju je dočekaio glavni kadija Mekke, a dolaskom u Mekku, dočekalo ju je stanovništvo. Osmanlijska vojska ušla je s

¹⁰¹⁸ Vidjeti: *Harbus-selasimieti sena*, str. 401.

¹⁰¹⁹ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 460.

¹⁰²⁰ Vidjeti: *El-Berkul-jemanijj ufil-fethil-usmani*, autora Kutbuddina en-Nehrulija, str. 173-177.

¹⁰²¹ Vidjeti: *Dirasatun fi tarihil-arebil-kadim*, autora Omera Abdulaziza, str. 102-103.

¹⁰²² Vidjeti: *Gajetul-emani fi ahbaril-katril-jemani*, autora Jahje b. el-Husejna, 2/733.

njim u Mekku. Izgledalo je kao da su sve vojske iz Egipta došle u Mekku, zajedno s vojskama Šama, Halepa, Firmana i Meraša. Sinan-paša postrojio je vojsku, udijelio sadaku, lijepo se ponio prema ulemi i pravnicima, boravio je nekoliko dana u Mekki, a zatim otišao u pravcu Džizana. Kada je bio nadomak Džizana, namjesnik ovog mjesta, postavljen fermanom zejedijskog imama Mutahhira, pobjegao je. Sinan-paša smjestio se u Džizanu. Tu su dolazili beduini i davali prisegu na pokornost; među njima bili su stanovici Sibije. Počastio ih je, darovao i odjenuo. Dolazili su mu i Arapi iz Jemena, dajući prisegu na pokornost zauzvrat tražeći sigurnost.

Nakon što je ovladao Džizanom, Sinan-paša požurio je u Teiz jer je čuo da su osmanlijski valija u Teizu i njegova vojska u teškom stanju. Arapi s planina prekinuli su dotok opskrbe, pa je u Teizu zavladao glad. Sinan-paša brzo je prevalio razdaljinu i smjestio se izvan Teiza, a vojska mu se rasporedila po okolnim brdima. Kada su zejdije vidjele koncentraciju ove vojske, sklonili su se na brdo El-Agber.

Sinan-paša i dio njegove vojske krenuli su za njima i uspjeli ih stići. Ostatak zejdija izašao je iz skrovišta da se sukobi s Osmanlijama, pa su poraženi i dali se u bijeg. Sinan-paša, nakon završene bitke, darovao čitavu osmanlijsku vojsku.¹⁰²³

Osvajanje Edena

Sinan-paša pripremio je dva pohoda, oba radi osvajanja Edena. Prvi je krenuo morem, pod vođstvom kapetana Hajruddina, poznatog kao Kurt Evgali (brat Sinan-paše), a drugi – kopnenim putem, pod vođstvom Hamija, a to su bili vitezovi.

Vladar Edena, postavljen fermanom zejdijskog imama Mutahhira, Kasim b. Ševi, pokazivao je sklonost prema zejdijama, pa su ga zbog toga stanovnici Edena mrzili. Oni su bili sljedbenici šafijskog mezheba, slijedili su Kur'an i sunnet. Ovaj je vladar sagradio medresu pod Mutahhirovim pokroviteljstvom i u njoj podučavao nekim uvjerenjima iz zejdijske ideologije. Pozvao je Portugalce u pomoć, i oni su poslali lađu s dvadesetak vojnika. Kasim b. Ševi pokazao im je tvrđavu, ljudstvo i opremu i dao im oruđe i topove da brane Eden sa strane mora, a kopno je pripadalo zejdijama i njihovim saveznicima. Međutim, kapetan Hajruddin stigao je

¹⁰²³ Vidjeti: *El-Berkul-jemani fil-fethil-usmani*, str. 218-266.

ranije u Eden. S pučine uočio je dvadeset kršćanskih jedara okrenutih u pravcu Edena. Kada se uvjerio u to, okrenuo je svoje lađe prema njima, i oni su netragom nestali. Hajruddin ih je slijedio sve dok ih nije daleko otjerao.

Kada se Hajruddin vratio na obalu i projekte usmjerio prema edenskoj tvrđavi, iščekujući kopnene snage da Eden stave u okruženje, iznenadila ih je predaja zejdijsa. Vođa Mahi već je bio stigao, pa su okružili grad sa svih strana i svi zajedno napali i ušli u njega, sa svih strana. Hajruddin je garantovao sigurnost stanovnicima Edena koji su došli s Kasimom b. Ševijem, njegovim sinom s njegovim ljudima. Čovjek između njih prišao je poljubiti Hajruddina u ruku, ali ga je ubo u stomak; Hajruddin je počeo krvariti. Princ Mahi pristupio je i odsjekao Kasimovu glavu zbog sumnje da je skovao ovu zavjeru. Htio je pogubiti i njegovog sina i sve sljedbenike, ali ga je vođa Hajruddin u tome spriječio. Osvojenju Edena vezir Sinan-paša mnogo se obradovao, a i vojska. Povodom toga украсili su Zubejd, Teiz i druge sultanske kraljevine u Jemenu. Zatim je vezir Sinan-paša sestriću Hasanu naredio da pođe u Eden i s njim poslao dvije stotine vojnika; svu vojsku koja je osvojila Eden unaprijedio je.¹⁰²⁴

Zaposjedanje Sane

Sinan-paša napustio je jug Jemena i uputio se u mjesto Zimar. Naredio je dovlačenje topova radi opsade Sane. Mutahhir se spremio za povlačenje iz nje i odvezao sve zalihe. Sinan-paša napredovao je prema Sani. Nakon što je obećao sigurnost stanovnicima, srca su im se smirila i izabrali su predstavnike koji će ga dočekati. Tako je i bilo. Sinan je zaposjeo Sanu i lijepo se ponio prema njenim žiteljima, ali se nije skrasio u njoj, nego je poveo vojsku na Kukuban i Silu.¹⁰²⁵ Sinan-paša uvidio je da neće biti u stanju u potpunosti kontrolisati Jemenom sve dok ne slomi snagu. Nastavio je sakupljati snage. U tome mu je pomogao i osmanlijski valija Hasan-paša. Rat između njih, s naizmjeničnim uspjehom, trajao je skoro dvije godine i završio Mutahhirovom smrću u gradu Sila, godine 1573. Mutahhirova smrt Osmanlijama je dala veću kontrolu i proširila njihov utjecaj. Štaviše, osmanlijski valija Hasan-paša ovladao je Silom, Medeom, Gifarom, Zu Mermerom, gornjim i donjim Šerefom i Sadom, centrom zejdijskog

¹⁰²⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 249-255.

¹⁰²⁵ Vidjeti: *Gajetul-emani fi ahbaril-katril-jemani*, 2/736.

imameta. Time je otpor Jemenaca zaustavljen za određeno vrijeme. Hasan-paša uspio je zarobiti imama El-Hasena b. Davuda, koji je preuzeo vođstvo nakon Mutahhirove smrti.¹⁰²⁶

Osmanlijska politika nakon bitke za Lepant znatno se promijenila. Za prioritet uzela je očuvanje svetih islamskih mjesta, potom zadržavanje kontrole u Crvenom moru i Arabijskom zaljevu. Sve ovo od nje je zahtijevalo jaku flotu kojom bi se odupirala Portugalcima.¹⁰²⁷

Osmanlijska država uspostavila je jak štit, očuvala sveta mjesta od kršćanskih napada, a sultan uspostavio jake osmanlijske straže u Mekki, Medini i Janbu. Osnovao je i stražarske stanice u blizini pojilišta dužinom puta između Egipta, Sirije i Mekke radi zaštite karavana. Isto tako, država je odredila da valija u Džiddi, bude predstavnik Porte u Hidžazu, a Hidžaz je tada bio poznat po dvostrukoj vlasti. Država je još odredila da ostatak zaliha od carine koji se gomilao zbog korištenja luke u Džiddi, i bude podijeljen između osmanlijskog valije i namjesnika Mekke.

Sultan Selim, karakterna osoba

Orijentalista Karl Brokelman¹⁰²⁸ rekao je da je sultan Selima II imao nadimak Pijanica, da je bio neposlušan Bogu, činio velike grijehe, družio se sa zločiniteljima, poganim i neposlušnim ljudima... To je negativno djelovalo i na dr. Abdulaziza Šenavija,¹⁰²⁹ Allah mu se smilovao. Dr. Džemal Abdulhadi pobio je te optužbe pozivajući se na sljedeće:

1. Svjedočenje nevjernika protiv muslimana ima se odbaciti, i kako muslimanski pisci sebi mogu dopustiti ponavljanje takvih neutemeljenih svjedočenja i gnusnih izmišljotina na muslimanske vladare?! Zar učeći o islamu nisu čuli riječi Uzvišenog Allaha:

﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا﴾

„Zašto, kada ste to čuli, nisu vjernici i vjernice dobro pomislili jedni o drugima.“¹⁰³⁰ I ajet:

¹⁰²⁶ Vidjeti: *El-Fethul-usmanijj ulil-Jemen*, autora Faruka Ebaza, str. 23.

¹⁰²⁷ Vidjeti: *Džuhudul-usmanijjin*, str. 484.

¹⁰²⁸ Vidjeti: *El-Etrakul-usmanijjin*, autora Karla Brokelmana, 3/137.

¹⁰²⁹ Vidjeti: *Ahtaun jedžibu en tusahhaha fit-tarih*, str. 64.

¹⁰³⁰ Prijevod značenja En-Nur, 12.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا﴾

„O vjernici, kada vam grešnik dođe s viješću, provjerite je...”¹⁰³¹

2. Orijentalisti i njihovi sljedbenici muslimanske vladare mudžahide uvijek predstavljaju kao pijanice, one koji se ne sustežu od činjenja zabranjenih stvari.¹⁰³² Štaviše, stalno kleveću Allahovu vjeru, vjerovjesnike i poslanike, alejhimus-selam, pa kako da od njih primamo, a znamo da su nepouzdana?!¹⁰³³

Potom se pozvao na najvažnija djela sultana Selima II koja ukazuju na neosnovanost spomenute optužbe. Uputio je savjet profesorima historije koji ne pokazuju iskrenost i znanstveni emanet. Rekao je: „Savjetujem one koji ne istražuju stvarnost i koji optužuju ljude glede vjere i ponašanja bez jasnog dokaza ili kriterija: neka znaju i usvoje da je potvora zločin, i da se zbog nje izvršava kazna. Nadam se da će na to obratiti pažnju profesori historije i kloniti se sumnjičenja i optužbe navođenja ma kakve sumnje ili optužbe koja se neosnovano pripisuje ma kojoj osobi. Neka, također znaju da Allah važe i dobra i loša djela, a ne važe samo loša djela. Historičar mora biti svjestan toga, mora znati da je riječ emanet, i da je ona svjedočanstvo pred Allahom, dželle šanuhu, pa je, zato, potrebna temeljita provjera svake vijesti prije nego što se navede u knjizi.”¹⁰³⁴

Doista će onaj ko bude izučavao historiju osmanlijske države i vladavinu sultana Selima II prepoznati veliku snagu i superiornost koju je država tada imala. Predstavnik venecijanskih krstaša u Istanbulu, nakon bitke na Lepantu i potopa osmanlijske flote, tražio je sastanak s velikim vezirom, Muhammed-pašom Sokolovićem, da bi ispitao dubinu njegove boli i karakter osmanlijske politike prema Veneciji. Veliki vezir preduhitrio ga je rekavši: „Ti si, bez sumnje, došao ispitati našu hrabrost. Međutim, postoji velika razlika između vaših i naših gubitaka. Naše osvajanje Kipra bilo je poput ruke koju smo vam slomili i otkinuli, a vaše nanošenje poraza našoj floti jeste samo poput brijanja naših brada, a brada nakon brijanja raste brže i gušće nego što se na licu prvi put pojavi.”¹⁰³⁵

¹⁰³¹ Prijevod značenja El-Hudžurat, 6.

¹⁰³² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu devletun islamijjetun muftera alejha*, 2/672.

¹⁰³³ Vidjeti: *Ahtaun jedžibu en tusahhaha fit-tarih*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 64.

¹⁰³⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 65.

¹⁰³⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijjetu devletun islamijjetun muftera alejha*, 1/678.

Veliki vezir svoje je riječi potvrdio brzim i vrijednim djelima, i bio je pravedan prema sultanu Selimu II, jer je on ispoljio veliki entuzijazam u sanaciji osmanlijske flote. Za tu je svrhu velikodušno donirao veliku sumu novca. Odrekao se dijela vrtova sultanskog dvorca da bi se u njima gradili brodovi i požurio je s formiranjem novih pomorskih jedinica, pa je nova flota uspjela ponovo zaploviti Sredozemnim morem.¹⁰³⁶

Ovakav stav potvrđuje da snažna vlast nije puki entuzijazam, već da je potrebno ozbiljno djelo, poduhvat koji će uroditi ponovnom izgradnjom flote, i to u kratkom periodu. U ovom je također dokaz o prosperitetu u kojem je živio ummet. Nisu bile propisane takse, niti konfiskovani imeci, niti su rekli: „Umrte od gladi, mi moramo sanirati flotu!“ jer je borba najvažnija. Sultan Selim iz svog imetka i imetka svoje porodice izdvojio je novac jer se školovao u islamskoj školi,¹⁰³⁷ a Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ﴾ (٦٠)

„Bilo šta što utrošite na Allahovom putu bit će vam nadoknađeno, i neće vam se nepravda učiniti.“¹⁰³⁸

Smrt sultana Selima

Zapadni historičari navode da je uzrok smrti sultana Selima II veliko pretjerivanje u pijenju vina. Ali su muslimanski historičari spomenuli da je uzrok smrti bio pad u kupatilu, nakon čega se sultan razbolio i nešto kasnije umro, godine 982. godine po Hidžri.¹⁰³⁹

¹⁰³⁶ Vidjeti: ibid, 1/677- 678.

¹⁰³⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 66.

¹⁰³⁸ Prijevod značenja El-Enfal, 60.

¹⁰³⁹ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, str. 127.

2. poglavlje

Sultan Murat III

(982.-1003. godine po Hidžri – 1574.-1595. godine)

Zaposjeo je prijestolje nakon smrti svog oca. Interesovao se za šerijatsko znanje, književnost i poeziju. Vladao je: turskim, arapskim i perzijskim jezikom. Naginjao je tesavufu, bio je poznat po bogobožnosti, interesovao se za ulemu, odredio je vojsci plaće u mirovanju (110 000 zlatnih lira) i zabranio je pobune koje su obično izbijale zbog kašnjenja plaće.¹⁰⁴⁰

Zabrana vina

Jedan od njegovih prvih poduhvata svakako je pismena zabrana konzumiranja opojnih pića, a njihovo je konzumiranje bilo rasprostranjo. U alkoholu je pretjerivala vojska, a naročito janjičari, pa su se janjičari pobunili i primorali ga da ukine zabranu. Ovo ukazuje na prve znakove slabosti države: sultan nije u stanju zabraniti opojna pića i uspostaviti šerijatske propise. Također to nam govori da su janjičari skrenuli s Pravog puta glede samoodgoja, ljubavi prema džihadu i težnji ka šehadetu.¹⁰⁴¹

Protektorat nad Bolonjom i obnova povlastica

Sultan Murat III zalagao se za politiku koju je slijedio njegov otac, pa je objavio nekoliko ratova i na različitim mjestima. Godine 1574. kralj Bolonje Henri de Valo pobjegao je u Francusku, i osmanlijski halifa velikodostojnicima Bolonje preporučio je vođu Transilvanije za vladara, što su oni prihvatili. Bolonja je postala Poljska, radeći pod protektoratom Osmanlija godine 983. po Hidžri –1575. godine. To je priznala i Austrija u osmogodišnjem sporazumu o primirju koji je potpisala s osmanlijskom državom 984. godine po Hidžri – 1575. godine. Tatari su napali granice Bolonje 984. godine po Hidžri – 1575. godine, te je Bolonja zatražila pomoć od osmanlijskog sultana. Protektorat je obznanjen zvaničnim sporazumom,

¹⁰⁴⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijetu fit-tarihil-islami*, str. 100.

¹⁰⁴¹ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijetil-alij a*, str. 259.

¹⁰⁴² a sultan Murat obnovio je povlastice Francuskoj i Veneciji, uvećao konzularne i trgovinske povlastice. Također je revidirao određene klauzule u interesu Francuske i Venecije. Najvažnija klauzula bila je da će ambasador Francuske imati prioritet nad svim ambasadorima drugih država, na službenim ceremonijama i državnim prijemima. Ambasadori su stalno dolazili Porti, trudeći se sklopiti trgovinske sporazume, a koji su poslije postali razlog za miješanje u stvari države. Za vrijeme sultana Murata kraljica Engleske Izabela dobila je posebne povlastice za trgovce svoje zemlje: engleske su lađe počele pristajati u osmanlijske luke, sa zastavom matične države.¹⁰⁴³

Rat protiv šiija Safevida

985. godine po Hidžri – 1577. godine, usljed pobuna u Perziji, a nakon smrti Tahmasiba, Osmanlije su poslale vojnu ekspediciju koja je uspjela zauzeti veliki dio prostrane divljine na Kavkazu i osvojiti grad Teflis i Gruziju. Zatim su Osmanlije osvojile Tebriz, 993. godine po Hidžri – 1585. godine, i iz njega je Muratova vojska uspijevala kontrolisati Azerbejdžan, Gruziju, Širvan i Luzistan. Kada je Abbas Veliki došao na vlast u Perziji, trudio se sklopiti primirje s Osmanlijama, pa se povukao iz mjesta koja su zauzele Osmanlije i obavezao se da se u njegovoj kraljevini neće huliti pravedne halife Ebu Bekr, Omer i Osman, radijallahu anhum. Kao dokaz iskrenosti svog je amidžića Hajdera Mizru, poslao kao zalog u Istanbul, tj. kao garanciju za poštivanje dogovora.¹⁰⁴⁴

Pobuna i neposlušnost janjičara

Janjičari su dizali pobune u osmanlijskim vilajetima nakon obustave ratova, a sultan im je već bio isplanirao rat protiv Mađarske. Međutim, bili su poraženi od Austrije, koja je podržavala Mađarsku, te je osvojila nekoliko utvrda koje će Sinan-paša kasnije osloboditi. Također, su obznanili pobunu vlaško vođe, Bugdana i zemlje Transilvanije, i pridružili su se Austriji u ratu

¹⁰⁴² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijetu fit-tarihil-islamil-hadis*, str. 100.

¹⁰⁴³ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijetil-alijja*, str. 260.

¹⁰⁴⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijetu fit-tarihil-islami*, str. 101.

protiv Osmanlija. Tu je došao Sinan-paša 1003. godine, po Hidžri – 1594. godine ali nije ostvario pobjedu, izgubio je nekoliko gradova.¹⁰⁴⁵

Atentat na Velikog vezira Muhammed-pašu Sokolovića

Veliki vezir ubijen je zavjerom sultanovih rođaka, a pod utjecajem stranaca koje nije radovalo postojanje tako sposobnog, nadasve istrajanog vezira. Strance je na atentat navelo i to što je on bio mudar, zalagao se za usavršavanje države, savršeno vođstvo, precizno planiranje, nadgledanje namjesnika i iskorištavanje svih pogodnih prilika protiv neprijatelja. Njegova smrt bila je bolan udarac i velika žalost. Ona je značila otvaranje vrata zlu smjenu velikih vezira i natjecanje za položaj. To sve oslabilo je poziciju sultana, pa je narod smeten. Neki su se dijelovi vojske pobunili, a vlast nije uspjela ugušiti tu pobunu. Kao rezultat tih nemira i unutrašnjih pobuna, Poljska se otcijepila od osmanlijske države i protiv nje povelu borbu.¹⁰⁴⁶

Sultan Murat III i židovi

Židovi su smatrali da imaju jedinstvenu priliku za ostvarenje dugo čekanog sna. Počeli su parcijalno, učestalo seliti na Sinaj. Plan je bio da u početku nasele Tur. Namjerno su njega izabrali jer se nalazi na istočnoj obali Sueckog zaljeva i ima luku pogodnu za sidrenje trgovačkih brodova; brodovi su im stizali iz Džidde, Janba, Sevakina, Akabe, Kulzuma... Također, Tur je bio povezan karavanskim putevima s Kairom i Fermaom. Stoga se činilo laskim da židovi ostvare vanjske veze, pa ne bi bili izolovani, već bi se brodovi, prevozeći nove židove mogli usidriti u luci Tur. Pokret preseljavanja židova predvodio je čovjek pod imenu Abraham i njegova porodica. On je s djecom i ostalim članovima porodice naselio Tur. Nakon što su židovi naselili Tur počeli su uznemiravati monahe samostana Santa Katrina. To je monahe natjeralo da se pismeno žale sultanima osmanlijske države i njihovim namjesnicima, pozivajući se na osmanlijski ugovor o šticeњу i zabrani židovima da naseljavaju Sinaj. Također su upozorili na opasnost masovnog seljenja židova na Sinaj, pogotovo u grad Tur, koji su naseljavali radi sijanja nereda. S obzirom na to da je islamska država, prema šerijat-

¹⁰⁴⁵ Vidjeti: ibid, str. 101.

¹⁰⁴⁶ Vidjeti: ibid, str. 102.

skom propisu o zaštiti zimmija, bila za to odgovorna, osmanlijski zvaničnici su brzo izdali tri divanska fermana. Naredili su da se židov Abraham, njegova žena, djeca i ostali židovi sa Sinaja, protjeraju i da im se strogo zabrani povratak u Sinaj, uključujući i grad Tur, boravak u njemu i njegovo naseljavanje.¹⁰⁴⁷

Smrt sultana Murata III

Sultan Murat III umro je 16. januara 1595. godine u 49 godini života. Ukopan je, Allah mu se smilovao, u dvorištu džamije Aja Sofije.¹⁰⁴⁸

¹⁰⁴⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str 68.

¹⁰⁴⁸ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 5.

3. poglavlje

Sultan Muhammed Han III¹⁰⁴⁹

Sultan Muhammed Han III rođen je 974. godine po Hidžri. Vlast je preuzeo 1003. godine po Hidžri, dvanaest dana poslije očeve smrti, tim prije jer je boravio u Magneziji.¹⁰⁵⁰ Majka mu je bila italijanskog porijekla, a zvala se Safija.¹⁰⁵¹

I uprkos slabostima koje su počele načinjati osmanlijsku državu, zastava džihada protiv kršćana ostala je visoko se vihorila. S tim u vezi, navodi se da je sultan shvatio da slabost države u ratovima, dolazi usljed sultanovog izostanka iza bojnog polja, stoga je preuzeo centralnu komandu, koju su bili zapostavili sultani Selim II i Murat III. Uputio se prema Beogradu, a odatle u brobu. Taj njegov potez rasplamsao je kod vojnika vjerski žar i vojničku ljubomoru, pa je osvojio tzv. Orlovu tvrđavu, koju sultan Sulejman nije mogao osvojiti 1556. godine. Dotukao je mađarsku i austrijsku vojsku u ravnici Klemenštat¹⁰⁵², u blizini spomenute tvrđave 26. oktobra 1596. Godine. To je mjesto uveliko sličilo Mohaču,¹⁰⁵³ u kojem je sultan Sulejman pobijedio 1526. godine. Poslije ove bitke rat se nastavio, ali se nije desila nijedna odlučujuća bitka.¹⁰⁵⁴

Za njegove vladavine država je bila izložena snažnim unutrašnjim pobunama koje je predvodio Karayazidži¹⁰⁵⁵, i pobuni koju su podigli konjanici. Iako s poteškoćom, sultan ih je uspio eliminisati. Iz ovih unutarnjih događaja istraživaču postaje jasan nered u vojnom sistemu i nedostatak snage za očuvanje autoriteta države i njenog ugleda.

Šejh Saduddin Efendi

On je bio šejh Muhammeda III, jedan od učenjaka koji su ga hrabрили da

¹⁰⁴⁹ Mehmed III 1595.-1603.

¹⁰⁵⁰ Vidjeti: *Tarihu selatini Ali Usman*, str. 86.

¹⁰⁵¹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, str. 268.

¹⁰⁵² Ili Haćova.

¹⁰⁵³ Vidjeti: *Tarihud-devletil-alijjetil-usmanijja*, str. 268.

¹⁰⁵⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 268.

¹⁰⁵⁵ Pobunjenik Karayazidži Abdulhalim, otac Deli Dželali Hasan-paše, koji je htio prodati neke dijelove Bosne Habsburgovcima i Mlečanima početkom 17. stoljeća

lično predvodi vojsku. Šejh se obratio sultanu: „Ja sam s tobom, idem dok ne očistim dušu od grijeha, jer sam njihov zarobljenik!“¹⁰⁵⁶ U jednoj bici sultan je skoro bio zarobljen. Vojnici i pomagači koji su ga štitali razbježali su se. Tada je šejh Saduddin Efendi povikao: „Budi postojan, vladaru, ti si doista pomognut od Gospodara, Koji te je obdario blagodatima!“ Sultan je uzjahao konja, ponio sablju i zamolio Jakog, Moćnog. I ne prođe ni sat vremena, a Svemogući dade pobjedu. Ova se bitka desila nakon osvajanja utvrde Egeri.¹⁰⁵⁷

Sultan kao pjesnik

Bio je na visokoj razini znanja, kulture i književnosti. Naginjao je tesavufu, a iz njegove dubokoumne poezije jeste sljedeće: *Nismo zadovoljni nepravdom, težimo pravdi.*¹⁰⁵⁸ *Radimo za Allahovu ljubav, težimo preciznosti u Njegovim naredbama.*¹⁰⁵⁹ *Želimo zaslužiti Allahovo zadovoljstvo.*¹⁰⁶⁰ *Mi smo znalci i srca su nam ogledala svijeta, srca su nam sagorena vatrom aška u vječnosti, mi smo daleko od prijevare i iluzije, srca su nam čista.*¹⁰⁶¹

Sultanova smrt

Sultan Muhammed III umro je nakon što je ugušio bunenakon što je lično predvodio borbu. Umro je u nedjelju, 18. redžeba 1012. godine po Hidžri¹⁰⁶². Vladao je devet godina, dva mjeseca i dva dana. Umro je u trideset i osmoj godini života.¹⁰⁶³ Važno je napomenuti da je ovaj sultan, kada bi čuo ime našeg vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve selleme, ustao iz poštovanja prema njemu.¹⁰⁶⁴

¹⁰⁵⁶ Vidjeti: *Tarihu selatini Ali Usman*, autora Karmanija, str. 63.

¹⁰⁵⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 63 i 64.

¹⁰⁵⁸ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 57.

¹⁰⁵⁹ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijj a*, str. 131.

¹⁰⁶⁰ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 57.

¹⁰⁶¹ *Ibid*, str. 57.

¹⁰⁶² 1603. god.

¹⁰⁶³ Vidjeti: *Tarihu selatini Ali Usman*, str. 23.

¹⁰⁶⁴ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 57.

4. poglavlje

Sultan Ahmed I

(1012.-1026. godine po Hidžri – 1603.-1617. godine)

Došao je na vlast nakon očeve smrti, a imao je samo 14 godina. Nijedan osmanlijski sultan nije tako mlad došao na vlast. Situacija u zemlji prilično je bila zamršena zbog rata protiv Austrije, i Irana, kao i zbog unutrašnjih pobuna u Aziji. Sultan Ahmed htio je okončati ratne pripreme koje je započeo njegov otac.¹⁰⁶⁵

Rat protiv Austrije i evropskih država

Sultan Ahmed odredio je Lala Muhammed-pašu za velikog vezira kao nasljednika Jemišči Hasan-paše, jer je bio vrhovni komandant vojske koja je vodila džihad u Austriji. Bio je jedan od najboljih vojskovođa. Brinuo se za jačanje osmanlijske vojske, opkolio je tvrđavu Estergon i osvojio je. Također se borio protiv vilajeta Vlaške, Bugdana i Erdela pa je potom sklopio primirje s njima. Kada je umro Lala-paša, naslijedio ga je Kabudži Murat-paša kao veliki vezir. On je bio vođa jedne vojne divizije. Osmanlijske vojske uspjele su poraziti Austriju i povratiti utvrde u gradovima Janik, Astragon, Beograd itd. Vojska je ostvarila određene uspjehe u Ugarskoj¹⁰⁶⁶, gdje je Austrija bila poražena. Austrija je zatražila primirje i davanje glavarine osmanlijskoj državi u visini od dvije stotine hiljada zlatnih dukata. Zemlje Ugarske prema ovom sporazumu ostale su unutar osmanlijske države.¹⁰⁶⁷

Pomorski ratovi vodili su se između osmanlijske i španske flote, protiv monaha sv. Ivana na Malti i italijanskih kneževina, i pobjeđivali su sad jedni sad drugi.¹⁰⁶⁸

Obnova povlastica

Država je obnovila povlastice prema Francuskoj i Engleskoj te je utvrdila

¹⁰⁶⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj afit-tarihil-islami*, str. 105.

¹⁰⁶⁶ U današnjoj Mađarskoj.

¹⁰⁶⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 105.

¹⁰⁶⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 105.

sporazum s Poljskom pošto je država spriječila Tatаре Krima da prodru u Poljsku, a Poljska je spriječila Kozake da prodru u osmanlijsku državu.¹⁰⁶⁹

Holandija je dobila povlastice i iskoristila ih za širenje duhana unutar islamskog svijeta, pa ga je počela i vojska koristiti. Muftija je izdao fetvu o zabranjenosti konzumiranja duhana, a vojska se pobunila; podržali su ih službenici, a ulema je bila prinuđena šutjeti o duhanu.¹⁰⁷⁰

I tako se vojska povelа za strastima, suprotstavljajući se i prigovarajući ulemi.

Nevjernici su nastojale proširiti svako зло u muslimanskim sredinama.

Doista, Allah je dopustio dobro i korisno, a zabranio ružno i štetno našem tijelu, razumu i imetku. Zbog toga je ulema, Allah im se smilovao, izdala fetvu o zabrani konzumiranja duhana, njegovoj prodaji i kupovini. Duhan je zabranjen jer:

1. To je dim koji ne zasićuje;
2. Ugrožava dragocjeno zdravlje, i sve što je tako, njegovo korištenje je zabranjeno;
3. On je od prljavih, zabranjenih stvar:

﴿ وَيَحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتُ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبِيثَ ﴾

„... i **d**a im **d**opusti **d**o **b**re stvari, i zabrani im prljave...”¹⁰⁷¹;

4. Miris duhana uznemirava ljude koji ga ne koriste, i uznemirava plemenite meleke, jer meleke uznemirava ono što uznemirava ljude, a Allah je zabranio uznemiravanje muslimana:

﴿ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴾

„A oni koji uznemiravaju vjernike i vjernice bez zasluge, počinili su зло i veliki grijeh.”¹⁰⁷²

Oni su spomenuli i neke druge dokaze ali zbog slabosti odgojna i slabosti državne vlasti koja nadgleda sprovedbu propisa, dolazilo je do pobune u vojsci i među pojedincima.

¹⁰⁶⁹ Vidjeti: ibid, str. 105.

¹⁰⁷⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 72.

¹⁰⁷¹ Prijevod značenja El-Earaf, 157.

¹⁰⁷² Prijevod značenja El-Ahzab, 58.

Rat protiv perzijskih šiija Safevida

Safevidski šah Abbas¹⁰⁷³ iskoristio je nered u osmanlijskoj državi, pa je pokrenuo čišćenje nearapskog Iraka i okupirao Tebriz, Van i druga mjesta. Štaviše, okupirao je i Bagdad i sveta šiijska mjesta u Nedžefu, Kerbeli i Kufi, koja je posjetio uz veliko poštovanje i veličanje. Neki historičari navode da je proveo deset dana u posjeti Nedžefu, gdje se stavio u službu hodočasnicima tih mjesta. Također navode da je pretjerivao u pokazivanju privrženosti šiijskoj ideologiji i odanosti šiizmu, ali uprkos tome, spriječio je ljede od vjere da utječu na vlast i politiku, vlast je zadržao čisto za sebe.

Šah Abbas Safevi kaznjavao je sunije, neprijatelje države na najgori način: ili su bili ubijani, ili su im vađene oči; nikome nije praštao, osim ako bi napustio sunijsku i izjavio odanost šiijskoj ideologiji.¹⁰⁷⁴ Osmanlijska država bila je prinuđena prepustiti safevidsko-rafidijsko-šiijskoj državi sve krajeve, gradove, tvrđave i utvrde koje su Osmanlije osvojile u doba sultana gazije Sulejmana I, uključujući i Bagdad. Bio je to prvi sporazum u kojim je država prepustila ono što je osvojila. To je bio svojevrsni uvod u degradaciju i slabost, prvi sporazum koji je ukazivao na slabost osmanlijske države.¹⁰⁷⁵

Safevidski šah Abbas pretjerivao je u neprijateljstvu prema sunijskoj ideologiji i povezao se s kršćanskim vladarima, idući u krajnost kada se radi o napadanju na osmanlijsku državu, zaštitnicu sunijske ideologije. Sklopio je sporazume o uzajamnoj pomoći s kršćanima, želeći srušiti temelje osmanlijske, sunijske države. Nije se obazirao dok nisu došle brojne koncesije evropskih država potvrđujući međusobno potpomaganje s njim i nastavljajući s neprijateljstvom prema osmanlijskoj državi.

Šah Abbas Safevi ponašao se lijepo prema kršćanima u Iranu, potpuno suprotno od onoga kako se odnosio prema sunijama. Usljed njegovog lijepog ponašanja prema kršćanima postao je aktivan pokret kršćanskog misionarstva u Iranu. On je također ohrabrivao evropske trgovce u sklapanju velikih trgovačkih sporazuma s trgovcima u Iranu. Iran je zato postao veliki evropski trgovački centar. Njegova uzajamna tolerancija s kršćanima krunisana je time što je 1007. godine po Hidžri – 1598. godine šah izdao dekret o nesuprotstavljanju kršćanima i njihovom nesmetanom kretanju teritorijom safevidske države. U dekretu stoji: „...od danas se

¹⁰⁷³ Vladao od 1587. do 1629. godine.

¹⁰⁷⁴ Vidjeti: *El-Islamu fi Asija*, autora dr. Muhammeda Nasra Mihne, str. 249 i 250.

¹⁰⁷⁵ Vidjeti: *Tarihud-devletil-alijjetil-usmanijja*, str. 272.

dopušta stanovnicima kršćanskih država i svim drugim kršćanima pristup bilo kojem mjestu u našoj državi. I nijedna osoba ni pod kojim okolnostima ne smije ih vrijeđati. Imajući u vidu vezu, ljubav i naše prijateljstvo, dopušta se kršćanskim trgovcima putovanje kroz čitav Iran i trgovanje na bilo kojem mjestu u državi. Niko ih ne smije uznemiravati: ni vladar, ni vođa, ni han, ni službenik, ni podanik države; i oni na svoj imetak ne daju carinu. Niko, ma kakav položaj imao, ne smije se natjecati s njima, niti ih opterećavati teškim poslovima, niti imaju pravo vjerski ljudi, kakve god ovlasti imali, huškati svijet da im nanosi štetu ili raspravlja s njima o posebnostima vjerskih ideologija.”¹⁰⁷⁶

Šah Abbas Safevi lijepo se odnosio prema kršćanima, s njima se opijao, slavio njihove praznike, dopustio im je širenje kršćanstva unutar Irana i dao im povlastice za pravljenje crkava u velikim gradovima Irana, a taj odnos prema kršćanima iritirao je sunijsku, osmanlijsku državu.¹⁰⁷⁷

Historija šiija dvanaestoimamaca obiluje je neprijateljstvom prema ehli-sunnetu i njihovoj prosperitetnoj državi, gdje god bili, i ovo je neprijateljstvo imalo trajan karakter uprkos velikim političkim sloganima koje su rafidije s vremena na vrijeme izvikivale.

Separatistički pokreti

Za vladavine sultana Ahmeda I pojavili su se unutrašnji pokreti koji su imali za cilj rušenje države. Tu je bio pokret Žan Bulada, Kurda; pokret valije Ankare Kalendera Evgalija, te pokret Fahruddina Duuzija Mana II, unuka Fahiruddina Mana I, koji se priključio sultanu Selimu I kada je ovaj zauzeo Šam 922. godine po Hidžri.¹⁰⁷⁸

Uzroci tih pokreta bili su unutrašnji nemiri, koji su trajali sve dok Allah nije dao državi iskusnog vezira kome je dao da kroz dug niz godina stječe razna iskustva. Imenovan je za velikog vezira i bio je pomoć mladom sultanu. Porazio je pobunjenike, a naročito u Anadoliji Kalendera Evgalija, koji je već bio određen za namjesnika Ankare. Država ga je teško kaznila, a veliki vezir Kabudži Murat-paša uspio je očistiti Anadoliju od tih pobunjenika.¹⁰⁷⁹

¹⁰⁷⁶ Vidjeti: *El-Islamu fi Asija*, str. 251.

¹⁰⁷⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 253.

¹⁰⁷⁸ Vidjeti: *Ed-Devletu-usmanijje*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 70.

¹⁰⁷⁹ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, autora Alije Hasuna, str. 132.

Pokret Fahrudina b. Mana II

Fahrudin b. Man II uspostavio je kontrolu nad Libanom 999. godine po Hidžri, a bio je duruz¹⁰⁸⁰, veliki oportunist; uspio je sakupiti neprijatelje islama, kršćane, nusajrija, duruze i njima slične.¹⁰⁸¹

Kratak osvrt na sektu duruze

Duruzi su batinijska sekta koja smatra da je fatimijski halifa El-Hakimubiemrillah Bog. Oni su većinu svojih uvjerenja preuzeli od ismailija. Ova je sekta nastala u Egiptu, potom se proširila u Šamu, a njeno vjerovanje jeste mješavina nekoliko vjera i ideja: vjeruju u tajnost svojih ideja, pa ih ne šire među ljudima.¹⁰⁸²

Neka od njihovih najvažnijih uvjerenja i ideja jesu sljedeća:

1. Vjeruju u božanstvo El-Hakimabiemrillah, a kada umre, kažu da će biti odsutan i da će se vratiti;
2. Poriču sve vjerovjesnike i poslanike i nazivaju ih šejtanima;
3. Tvrde da je mesih njihov daija Hamza;
4. Mrze sve pripadnike drugih religija, a muslimane pogotovo, smatraju dopuštenim njihovu krv i imetke, i varanje, ako im se pruži prilika;
5. Smatraju da je njihova vjera derogirala sve prijašnje vjere, usljed čega poriču sve propise i ibadete islama, te sve njegove osnove;
6. Duruz se može postati samo potpisivanjem ili čitanjem posebnog ugovora;
7. Vjeruju u reinkarnaciju i to da se nagrada i kazna ostvaruju prenošenjem duše iz tijela onoga koji je nosi u sretnije tijelo, odnosno u njega;
8. Poriču Džennet, Vatru i općenito svaki vid nagrade i kazne na ahiretu;
9. Poriču časni Kur'an i govore da je on izmišljotina Selmana Farisija, i kažu da imaju svoj Mushaf;
10. Svoje uvjerenje vežu za drevna vremena, ponoseći se vezom sa starim faraonima i starim vladarima Indije;
11. Računanje vremena kod njih počinje od 408. godine po Hidžri, a to je godina kada je Hamza obznanio božanstvo halife El-Hakimabiemrillah;

¹⁰⁸⁰ Duruzi su šiitska sekta čiji sljedbenici pretežno žive u Libanu i Siriji.

¹⁰⁸¹ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 71.

¹⁰⁸² Vidjeti: *El-Mevsuatul-mujjeseretu fil-edjan*, 1/400.

12. Smatraju da je Kijametski dan zapravo povratak El-Hakimabiemrillah, koji će ih povesti da sruše Kabu, istrijebe muslimane i kršćane iz svih krajeva zemlje, i tako će oni za vladati svijetom zauvijek pa će nametnuti glavarinu i poniženje muslimanima;

13. Smatraju da je El-Hakimubiemrillah poslao pet vjerovjesnika, i to: Hamzu, Ismaila, Muhammeda Riječ, Ebul-Hajra i Behaa;

14. Zabranjuju ženidbu s pripadnicima drugih religija, udjeljivanje sadake njima i pomaganje, kao što općenito zabranjuju višeženstvo i vraćanje puštene žene;

15. Zabranjuju da kćerka uzme u nasljedstvo;

16. Ne priznaju zabranu po mlijeku (dojenju);

17. Hule ashabe i o njima ogavno govore, kao naprimjer: „Razvratnici i loši ljudi jesu Ebu Bekr i Omer!„;

18. Ne poste ramazan, ne obavljaju hadž u Mekki, već hodočaste Halvetul-bejadu, u mjestu Hasibijj e u Libanu;

19. Ideološki i akaidski korijeni duruza vežu se za tajanstvene ideologije, posebno grčku tajanstvenost koju su zagovarali Aristotel, Platon i Pitagorini sljedbenici.. Drže ih za spiritualne vođe. Pod uticajem vjerovanja sekte dehrije izrekli su stavove o vječnom životu, a budisti su na njih utjecali u mnogim drugim uvjerenjima i idejama. Isto tako, pod utjecajem su nekih filozofa Perzije, Indije i drevne faraonske države.¹⁰⁸³

Ovdje smo ponudili sažetak najvažnijih uvjerenja duruza da bi se podučile generacije ko su njihovi neprijatelji i da prežaju priliku da unište islam i njegove pripadnike.

Ovaj Fahrud din b. Man II prikazivao se kao osoba koja se želi približiti osmanlijskom halifi i obznanio mu je pokornost, dok nije ovladao brdima u Libanu, obalama Palestine i dijelovima Sirije. Nakon toga, pregovarao je s Talijanima, pa su ga podržali imetkom; izgradio je utvrde i tvrđave, formirao vojsku koja je brojala više od četrdeset hiljada ratnika. Zatim je obznanio pobunu protiv osmanlijske države 1022. godine po Hidžri. Međutim, bio je poražen, pa je pobjegao u Italiju. Podršku mu je pružala i kneževina Firenca u Italiji, papa i monasi s ostrva Malta, Vitezovi svetog Ivana.¹⁰⁸⁴

Fahrud din se vratio u Liban 1618.godine, nakon što je sultan izdao ferman kojim mu oprašta ono što je učinio. Zatim se založio za širenje

¹⁰⁸³ Vidjeti: *ibid*, str. 400-404.

¹⁰⁸⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, šejha dr. Džemala Abdulhadija, str. 71.

evropske kulture u zemlji, te je nanovo obznanio pobunu koristeći zauzetost Osmanlija ratom protiv ši'ita Safavida. Ali ni tada nije uspio, već je zarobljen i odveden u Istanbul. Potom je izbila pobuna godine 1045. Godine po Hidžri, ali je ovaj put zarobljen i obješen, a oružani pokret koji je predvodio sin njegovog brata Mulham, tražeći osvetu za njega, također je propao.¹⁰⁸⁵

Smrt sultana Ahmeda I

Sultan Ahmed I, Allah mu se smilovao, bio je izuzetno bogobožan, marljiv u izvršavanju ibadeta i lično se bavio državnim pitanjima. Bio je skroman u odijevanju, puno se konsultovao s učenim ljudima, znalcima i vođama. Mnogo je volio Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Za njegove vladavine pokrivač Kabe dolazio je iz Istanbula, a prije dolazi je iz Egipta. Umro je, Allah mu se smilovao, 1617. godine i sahranjen kod džamije¹⁰⁸⁶ sultana Ahmeda.¹⁰⁸⁷

¹⁰⁸⁵ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, str. 133.

¹⁰⁸⁶ To je Sultan Ahmedova ili Plava džamija u Istanbulu.

¹⁰⁸⁷ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 59.

5. poglavlje

Određeni nestabilni vladari

Sultan Mustafa I¹⁰⁸⁸

Došao je na vlast nakon smrti sultana Ahmeda, 1026. godine po Hidžri. Za njegove se vladavine jasno uvidjelo da su strane sile stajale iza određivanja i uklanjanja halifa. Ovaj sultan abdicirao je nakon tri mjeseca, a na vlast je došao njegovog bratić Osman II, koji je imao tek trinaest godina.¹⁰⁸⁹

Sultan Osman II (1026.-1031. godine po Hidžri – 1618.-1622. godine)

Došao je na vlast nakon abdikacije svoga amidže Mustafe I. Bio je izuzetno mlad, ne stariji od trinaest godina. Obznanio je džihad Poljskoj zbog miješanja u upravljanje provincijom Bugdan. Sporazum je postignut između dvaju strana 1029. godine po Hidžri – 1620. godine, i to na zahtjev Poljske i janjičara, koji su bili umorni za nastavak rata, pa se halifa na njih rasrdio¹⁰⁹⁰ zbog traženja odmora, lijenosti i prisiljavanja sultana na potpisivanje sporazuma s Poljskom. Odlučio je ukloniti ovu nasilničku skupinu i, kao prvi korak, za izvršenje ovog opasnog poduhvata, naredio je da se mobilizira nova vojska iz azijskih vilajeta, interesujući se se za njihov odgoj i uređenje. Onda je započeo raditi na ostvarenju svog cilja, a janjičari su to saznali, pa su se uskomešali, uzrujali, pobunili se i postigli jednoglasan dogovor da sultana treba ukloniti s vlasti. To im je uspjelo 9. redžeba 1031. godine po Hidžri – 20. maja 1622. godine, kada su na njegovo mjesto vratili sultana Mustafu, a ubili Osmana II.¹⁰⁹¹

Sultan Mustafa opet je došao na vlast nakon smutnje s janjičarima. Oni su se prosto poigravali s vladom, postavljali su vezire i uklanjali ih po svom hiru. Položaji su se počeli javno prodavati. I činili su se razni oblici nasilja.¹⁰⁹²

¹⁰⁸⁸ Vladao je dva puta, prvi put od 1617. do 1618. i drugi put od 1622. do 1623. godine.

¹⁰⁸⁹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, dr. Džemal Abdulhadi, str. 72.

¹⁰⁹⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj afit-tarihil-islami*, str. 106.

¹⁰⁹¹ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 61.

¹⁰⁹² Vidjeti: *Tarihud-devletil-alijjetil-usmanijj a*, str. 279.

Veziri su promijenili svoje nadređene (velike vezire) sedam puta u periodu od 16 mjeseci. Postojao je spor između vođa Anadolije i skupine Sebahija u vezi s ostankom vezira na položaju, tako da neki od njih na položaju nisu ostali ni pun mjesec dana. Zbog slabosti i nemogućnosti da upravlja državom, sultan je smijenjen a na njegovo mjesto imenovan je emir Murat IV, sin sultana Ahmeda I.¹⁰⁹³

Murat IV (1032.-1049. godine po Hidžri – 1623.-1640. godine)

Došao je na vlast nakon svrgnuća svoga amidže Mustafe 1032. godine po Hidžri – 1622. godine. On je brat Osmana II. Zbog mladosti, janjičari su ga kontrolisali. Situacija u državi bila je izuzetno teška. Sultan Murat IV počeo je popravljati stanje unutar države kako bi se mogao posvetiti rješavanju vanjskih problema. Počeo je s obračunom sa zlobnim vojnicima koji su ubili njegovog brata, sultana Osmana.¹⁰⁹⁴ Pogubio je sve one koji su se osilili u Istanbulu i u svim krajevima države. Uspostavio je snažnu mrežu obavještajaca i putem nje saznao imena svih tirana u državi. Zato je, u proputovanju, odsijedajući u određenom gradu, pozvao te iste tirane i pogubio ih.¹⁰⁹⁵

Za vladavine je zabranio konzumiranje opojnih pića i duhana i pogubio je svakog otpadnika od islama.¹⁰⁹⁶

Rat protiv šiija Safevida

Rat protiv šiija Safevida u Iraku izbio je 1044. godine po Hidžri – 1623. godine, pa je sultan Murat lično predvodio pohod na njih. Zaputio se u Bagdad, a Abbas, perzijski šah, već je bio ovladao tim gradom, kada je ubio osmanlijskog valiju i ponižavao sunije čineći im razne stvari. Murat je opkolio Bagdad i srušio veliki dio njegovih zidina artiljerijom. Zauzeo ga je 1048. godine po Hidžri. Ubio je oko dvadeset hiljada šijskih vojnika. Onda je podigao nove građevine, popravio porušene zidine i imenovao vezira.

¹⁰⁹³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj afit-tarihil-islam-il-hadis*, str. 107.

¹⁰⁹⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 107.

¹⁰⁹⁵ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 63.

¹⁰⁹⁶ Vidjeti: *Tarihud-devletil-alijjetil-usmanijja*, str. 136.

Ovaj je sultan je učestvovao u ratovima, bio je s vojskom, a nekad bi u pohodu spavao na jahalici.¹⁰⁹⁷

Smrt

Sultan Murat razbolio se 1640. godine i strahovalo se da će umrijeti, ali je ozdravio. Potom se opet razbolio i umro, Allah mu se smilovao, i to 8. februara 1640. godine od bolesti gihta. Njegova je vlast trajala 16 godina i 11 mjeseci. Kada je došao na vlast, riznice koje je preuzeo bile su prazne, a iza sebe ostavio ih je punim.¹⁰⁹⁸ Sultan Murat bio je pametan, hrabar i ispravna rezona, iskorijenio je nered, istrijebio neposlušne, pa je prozvan drugim utemeljiteljem države, jer ju je oživio nakon pada i popravio njeno finansijsko stanje.¹⁰⁹⁹

Sultan Ibrahim b. Ahmed (1049.-1058. godine po Hidžri – 1640.-1648. godine)

Došao je na vlast nakon svoga brata Murata, koji nije ostavio muškog nasljednika. Nakon smrti sultana Murata IV, od potomstva Osmanove porodice ostao je samo njegov brat Ibrahim, koji je utamničen za vladavine svoga brata, i kada je njegov brat (Murat IV) umro, velikodostojnici Carstva požurili su u tamnicu da ga obavijeste o tome. Kada su stigli, pomislio je da su ga došli ubiti, uplašio se, i nije im povjerovao, pa nije ni otvorio vrata tamnice. Oni su provalili unutra, čestitajući mu. Pomislio je da ga žele prevariti i ispitati njegove osjećaje. Međutim, on je odbio vlast, govoreći da preferira samoću nad vlasti. Pošto ga nisu mogli uvjeriti, došla je njegova majka i doneseno je tijelo njegovog brata kao dokaz njegove smrti. On je tada prihvatio vlast, naredivši da se brat ukopa uz veliku ceremoniju: dao je ispred dženaze staviti trideset najboljih konja, od onih koje je sultan jahao u pohodu za Bagdad. Potom je otišao u džamiju Ebu-Ejjuba Ensarija, gdje su ga opasali sabljom i uputili dovu za uspješan hilafet.¹¹⁰⁰

Prilikom uspinjanja na prijesto govorio je: „Hvala pripada Allahu. Allahu, učinio si slabog roba, kao što sam ja, sposobnog za ovo mjesto! Allahu moj,

¹⁰⁹⁷ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 63.

¹⁰⁹⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 63.

¹⁰⁹⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 63.

¹¹⁰⁰ Vidjeti: *Tarihu selatine Ali Usman*, str. 105.

popravi i poboljšaj stanje mog naroda za moje vladavine i učini nas zadovoljnim jedni drugima!”¹¹⁰¹

Autor knjige *Osmanlijski sultani*, braneći ga, zapisao je: „Doista, izmišljotine i laži koje su iznesene na njega jesu laži onih koji su željeli njegovu abdikaciju. I kasnije su ga ubili.”¹¹⁰²

Unutrašnje prilike činile su se stabilnim zbog boljeg odnosa njegovog brata prema janjičarima i obnove vojske, pa se sultan usredsredio na ekonomiju radi opskrbljivanja vojske i flote, učvršćivanju valute i uspostavljanju carinskog sistema na novim osnovama.¹¹⁰³

Veliki vezir Kara Mustafa-paša uspio je spriječiti miješanje žena u stvari Carevine i uspio je osujetiti pokušaje ljudi iz sultanske palače da upropaste državu, eliminisao je varalice, smutljivce i razbojnike na putevima u raznim vilajetima.¹¹⁰⁴

Rat protiv Venecije

Mletačka je republika nadgledala ostrvo Krit i pokrete trgovaca po Egejskom moru, na osnovu sporazuma s osmanlijskom državom. Osmanlije su odlučile uništiti utjecaj Venecijanaca na istoku. Opremile su vojsku i flotu, i objavile rat Veneciji. Svi su Venecijanci, uzduž i poprijeko Carstva, pohapšeni i naređeno je oduzimanje njihovog imetka i posjeda. Potom se vojska zaputila prema Kritu 1055. godine po Hidžri – 1645. godine i osvojila neke njegove dijelove,¹¹⁰⁵ ali se vojska uskomešala i pobunila u Istanbulu. Odlučili su da svrgnu sultana Ibrahima a postave njegovog sina Muhammeda IV, koji nije bio napunio ni sedam godina. Sultan Ibrahim ubijen je. Njegova je vlast trajala 8 godina i 9 mjeseci. Ubijen je u trideset i četvrtoj godini života.¹¹⁰⁶

¹¹⁰¹ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 64.

¹¹⁰² Vidjeti: *ibid*, str. 64.

¹¹⁰³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 108.

¹¹⁰⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora Ismaila Serhenka, str. 150.

¹¹⁰⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora Ismaila Jagija, str. 109.

¹¹⁰⁶ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, str. 137.

Sultan Muhammed IV (1058.-1104. godine po Hidžri – 1648.-1692. godine)¹¹⁰⁷

Ovaj je sultan rođen 1051. godine po Hidžri. Vlast je dobio kada je imao samo sedam godina. I Evropa je shvatila da je došlo vrijeme da konačno pokori osmanlijsku državu. Zbog toga je stvorila savez koji je obuhvatao Austriju, Poljsku, Veneciju, Malteške monahe, papu i Rusiju, i nazvali ga *Sveta alijansa*, a to je bilo zbog toga što su stajali pred dolazećim islamom, koji se približavao istočnoj Evropi, a zbog hrabrog džihada Osmanlija. Krstaši su počeli napadati teritoriju osmanlijske države. I Allah je tada poslao porodicu Köprülü, koja je učestvovala u odbijanju neprijateljskog napada i jačanju države. Veliki vezir Muhammed Köprülü (umro 1072. godine po Hidžri – 1661. godine)¹¹⁰⁸ vratio je državi snagu, a tim je putem nastavio njegov sin Ahmed Köprülü¹¹⁰⁹, koji je odbio potpisati primirje s Austrijom i Venecijom, pa je, lično predvodeći vojsku, krenuo u rat protiv Austrije 1074. godine po Hidžri. Uspio je osvojiti najveću utvrdu u Austriji, Novi zamak, koja se nalazi istočno od Beča, 25. safera 1074. godine po Hidžri – 28. septembra 1663. godine. Za vladavine ovog Velikog vezira Francuska se pokušala dodvoriti osmanlijskoj državi i obnoviti povlastice, što je Veliki vezir odbio. Potom je Francuska pokušala s prijetnjama, kada je Luj XIV, kralj Francuske, poslao ambasadora s vojnom flotom, a to je velikom veziru povećalo samo odlučnost i čvrstinu. Rekao je: „Povlastice su bile poklon, nisu bile sporazum čija je implementacija obavezna.”¹¹¹⁰

Francuska je ustuknula pred njegovom čeličnom voljom pa se koristila politikom blagosti i poslušnosti, dok nije uspjela obnoviti stare sporazume i dok im nije vraćena povlastica čuvanja Bejtul-Makdisa 1084. godine po Hidžri.¹¹¹¹

Smrću Velikog vezira Ahmeda Köprülü oslabio je osmanlijski sistem, Austrija je napala Mađarsku, zauzela utvrdu Novi zamak, gradove Peštu i Budin, Poljska je izvršila invaziju na bugdanski vilajet, a venecijanske lađe napale su obale Mure i Grčke, te su, između ostalih, okupirale gradove Esinu

¹¹⁰⁷ Ispravnije je da je vladao od 1648. Do 1687.godine

¹¹⁰⁸ Mehmed-paša Ćuprilić, porijeklom Albanac, Veliki vezir 1656.-1661., tačno 1000 godina nakon hazreti. Alije, a i vladao je isti broj godina (656.-661.).

¹¹⁰⁹ Fazil Ahmed-paša Ćuprilić 1661.-1676., poznat kao Hodža Ćuprilić. Veliki vezir koji je najduže ostao na tom položaju, više za godinu od Mehmed-paše Sokolovića.

¹¹¹⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 73.

¹¹¹¹ Vidjeti: ibid, str. 74.

i Korint 1097. godine po Hidžri. U historijskim djelima navodi se da su učenjaci i državni ljudi postigli konsenzus o abdikaciji sultana Muhammeda IV, pa je abdicirao 1099. godine po Hidžri¹¹¹², a na njegovo mjesto došao je njegov brat Sulejman II.¹¹¹³

Sultan Sulejman Han II¹¹¹⁴

On je rođen 1052. godine po Hidžri. Vlast je preuzeo nakon abdikacije brata Muhammeda IV. Njegovo je doba obilježilo daljnje propadanje osmanlijske države. I agresivnost neprijatelja pojačala se. Austrija je osvojila mnoga mjesta, među njima i Beograd 1099. godine po Hidžri¹¹¹⁵, kao što je Venecija okupirala obale Dalmacije i istočne obale Jadranskog mora, te neka mjesta u Grčkoj: država je kontinuirano trpjela poraze. I tada je Allah dao da se pojavi čovjek po imenu Mustafu b. Muhammed Köprülü¹¹¹⁶, koji je nastavio stopama svog oca. Dopustio je kršćanima u Istanbulu izgradnju srušenih crkava i lijepo se ponio prema njima,¹¹¹⁷ a najtežom je kaznom kaznio onoga ko im se suprotstavljao u uspostavljanju njihovih vjerskih obilježja, dok nije pridobio kršćane u državi. Ishod pravednog odnosa prema kršćanima bio je to da su se stanovnici Muretul-avram pobunili protiv Venecijanaca katolika, te su ušli pod protektorat osmanlijske države svojevrijedno, zbog vjerske slobode.¹¹¹⁸

To je praktično svjedočanstvo kršćanskih sinova o toleranciji islama i tome da blagodat sigurnosti, slobode vjere, sigurnosti časti, imetka i života, mogu uživati u okrilju islama... Jer Kur'an i sunnet tome podučavaju:

﴿لَا يَنْهَى اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾

„Ne zabranjuje vam Allah da onima koji se ne bore protiv vas zbog vjere, niti vas istjeruju iz vaših kuća, da im činite dobročinstvo i budete pravedni prema njima. Doista Allah voli one koji su pravedni.“¹¹¹⁹

¹¹¹² Tj. 1687. godine.

¹¹¹³ Vidjeti: ibid, str. 74.

¹¹¹⁴ Vladao je od 1687. do 1691. godine.

¹¹¹⁵ To se desilo 1688. godine, u toku Velikog Bečkog rata (1683.-1699.).

¹¹¹⁶ Fazil Mustafa-paša Ćuprilić, veliki vezir, na položaju od 1689. do 1691. godine.

¹¹¹⁷ Vidjeti: ibid, str. 74.

¹¹¹⁸ Vidjeti: *Tarihud-devletil-alijjetil-usmanijja*, str. 306.

¹¹¹⁹ Prijevod značenja El-Mumtehina, 8.

Allah je htio da Veliki vezir preseli kao šehid, braneći islamu na mejdanu. Poginuo je u bici¹¹²⁰ protiv krstaške Austrije 1102. godine po Hidžri.¹¹²¹

Smrt sultana Sulejmana II

22. ramazana 1102. godine po Hidžri – 23.juna 1691. godine poginuo je sultan Sulejman II u pedesetoj godini života. Vladao je tri godine i osam mjeseci. Sahranjen je u turbetu svoga djeda sultana Sulejmana I. Poslije njegove smrti vlast je preuzeo njegov brat.¹¹²²

Sultan Ahmed II (1102.-1106. godine po Hidžri – 1690.-1694. godine)

Došao je na vlast 1102. godine po Hidžri, nakon smrti svog brata, Sulejmana II. Za njegove je vladavine preselio kao šehid Veliki vezir Mustafa Köprülü, koji je bio od velike koristi za osmanlijsku državu. Naslijedio ga je Dži Ali-paša Aridži, ali je bio nestabilan kao vezir, pa je Venecija okupirala neka ostrva na Egejskom moru, a sultanovi se dani nisu odužili: umro je 1106. godine po Hidžri – 1694. godine. Vlast je preuzeo njegov bratić Mustafa II, sin Muhammeda IV.¹¹²³

Sultan Mustafa II (1106.-1115. godine po Hidžri – 1695.-1703. godine)

Rodio se 1074. godine po Hidžri, a za halifu je postavljen 1106. godine po Hidžri – 1695. godine. U njegovo doba počelo je povlačenje islamskih snaga iz istočne Evrope, uzrokovano slabosti imana i nedostatku duha džihada. Uzroci poraza obuhvatili su strukture Carstva, a i krstaški napadi na osmanlijsku državu imali su presudan značaj. Za njegove vladavine, 1110. godine po Hidžri – 1699. godine, s Rusijom je potpisan Karlovački sporazum. I u skladu s odredbama tog sporazuma, Osmanlije su se povukle iz Mađarske i Transilvanija. To su u historiji nekih vladara osmanlijske države bili loši pokazatelji: povlačili su se u bitkama, ostavljajući muslimane pred neprijateljem iz čijeg je srca odveć istrgnuta nježnost i samilost prema

¹¹²⁰ Bitka kod Slankamena 1691. godine.

¹¹²¹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 75.

¹¹²² Vidjeti: *Tarihud-devletil-alijjetil-usmanijja*, str. 306.

¹¹²³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj afit-tarihil-islami*, str. 115.

njima.¹¹²⁴ I sve države koje su dotad ponizno davale glavarinu, prestale su je davati. Evropske države stale su pred Osmanlije, bile su složne zaustaviti napredak osmanlijske države i raditi na njenoj podjeli, iz straha od širenja islama.

Osmanlijsko napuštanje njihovih zemalja bio je zapravo početak povlačenja Osmanlija iz Evrope, to je bio početak propasti. Nakon janjičarskog miješanja u uređenje države i traženja smjene Velikog vezira, te sultanovog odbijanja, odlučili su ga smijeniti. Umro je nakon četiri mjeseca, u trideset i devetoj godini života.

Sultan Ahmed III (1115.-1143. godine po Hidžri – 1703.-1730. godine)

Za njegove vladavine zastava džihada ostala je razvijena. Država je uspjela povratiti Muru i Azov i nastaviti džihad protiv Rusije. Zadala joj je skoro katastrofalan udarac, kada je 200 000 mudžahida okružilo ruskog cara i njegovu prijateljicu. Međutim, smutnja imetka i žena nagnala je Velikog vezira da prekine opsadu i iznevjeri državu: potpisao je s Rusijom sporazom Felkezun džumadel-uhraa 1123. godine po Hidžri. Sporazum je imao za rezultat prepuštanje grada Azaka ruskim krstašima i preuzimanje obaveze nemiješanja u unutrašnje stvari Kavkaza. Zbog toga je sultan Ahmed III smijenio velikog vezira Baltadži-pašu i nastavio voditi džihad protiv Rusije. Utom su Holandija i Engleska vidjele svoj interes u zaustavljanju rata, pa su se umiješale. Onda je potpisan sporazum u Edirni 1125. godine po Hidžri – 1716. godine.¹¹²⁵ Rusija se povukla sa svih dijelova koje je osvojila na obalama Crnog mora.¹¹²⁶

Sa zapadne strane Osmanlije su pobijedile Veneciju, te su osvojili Krit i neka druga ostrva. Uslijed toga Venecijanci su zatražili pomoć od Austrije protiv osmanlijske države kako bi povratili te teritorije. Time je počeo rat između dvaju strana, a pobijedila je Austrija. Beograd je pao 1129. godine po Hidžri – 1717. godine. Onda je uslijedilo primirje, 1130. godine po Hidžri – 1718. godine, u kojem su posredovale Britanija i Holandija. Naime, sklopljen je sporazum u Požarevcu i u skladu s njim Austrijanci su dobili Beograd i veći dio Srbije, dio Vlaške, obale Dalmacije; istočno Jadransko more ostalo je Veneciji, a Mura je vraćena Osmanlijama. Sporazum je

¹¹²⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 76.

¹¹²⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 76.

¹¹²⁶ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 117.

omogućio sveštenicima da povrate svoje stare privilegije u osmanlijskim zemljama, i to je i njima i Austrijancima, opet, pružilo priliku da se pod izgovorom pružanja zaštite miješaju u upravljanje Carstvom. Drugi, odvojeni sporazum regulisao je slobodu trgovine u korist trgovaca država potpisnica sporazuma, i tako je Austrija ostvarila pravo na zaštitu stranih trgovaca unutar osmanlijske države.¹¹²⁷

A kada je Rusija primijetila slabost Osmanlija, tražila je dopuštenje za trgovce i posjetioce Bejtul-Makdisa za tranzit kroz osmanlijske zemlje bez ikakvih dažbina, što su Osmanlije i prihvatile. Carstvo je okupiralo Jermeniju i Gruziju kada je Rusija okupirala Dagestan i zapadne obale Kaspijskog jezera, zbog slabosti safevidske države. I izbio bi rat između dvaju strana da nije bilo posredovanja Francuske, u skladu sa zahtjevom Rusije, i svaka je strana ostala u regijama koje je zauzela, bez sukobljavanja s drugom stranom. Međutim, Safevidi su iznenada napali Osmanlije, ali su bili poraženi i izgubili su Tebriz, Hemedan i nekoliko utvrda. Potom je sklopljeno primirje godine 1140. po Hidžri – 1728. godine. U tom periodu pobunili su se janjičari i uklonili halifu, a na njegovo mjesto postavili njegovog bratića.¹¹²⁸

Damad Ibrahim-paša i zapadna civilizacija

Damad Ibrahim-paša, koji je došao na mjesto velikog vezira u doba sultana Ahmeda III, bio je prvi odgovorni Osmanlija koji je shvatio važnost upoznavanja s Evropom, te je zbog toga uspostavio službene veze s evropskim ambasadorima u Istanbulu. Prvom je prilikom poslao osmanlijske ambasadore u evropske gradove, pogotovo u Beč i Pariz. Važnost tih ambasadora nije se ograničila samo na potpisivanje trgovinskih i diplomatskih sporazuma vezanih za prethodno potpisane ugovore, nego je tražio od njih siguran protok informacija o evropskoj diplomatiji i vojnom uređenju. To je značilo probijanje rupe u željeznom paravanu Carstva i priznavanje posebnosti situacije, jer Osmanlijama nije doprinijelo ignorisanje napretka Evrope.¹¹²⁹

Počeo se pojavljivati evropski utjecaj glede podizanja palača, pretjerivanja i luksuznog života, u čemu je u velikoj mjeri lično učestvovao

¹¹²⁷ Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-islami*, str. 156 i 157.

¹¹²⁸ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijj a*, autora Ismaila Serhenka, str. 207 i 208.

¹¹²⁹ Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-islami*, str. 159.

sultan Ahmed. To je učinilo da se bogati i viši sloj društva trudi u usvajanju evropskih manira, pogotovo u namještaju, ukrašavanju kuća, građenju palača i uređenju vrtova.¹¹³⁰

Slijeđenje Zapada u strastima i pretjerivanju počelo se pokazivati i među slabijim podanicima, pa je bilo logično da se nad njima ispuni Allahov zakon:

﴿ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١١﴾ ﴾

„...a da su stanovnici sela vjerovali i bili bogobojažni, Mi bismo im otvorili berekete iz neba i zemlje, ali su porekli, pa smo ih kaznili zbog onoga što su zaradili“¹¹³¹;

﴿ وَإِذَا أَرَدْنَا أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٢﴾ ﴾

„...a kada želimo uništiti neko selo, naredimo onima koji u njemu lagodno žive, pa oni počine u njemu nered, pa se nad njima obistini riječ, i uništimo ga u potpunosti.“¹¹³²

Ovaj je period¹¹³³ također obilježio početak modernog osmanlijskog književnog pokreta i postalo je aktivno prevođenje na turski jezik. Štaviše, sultan Ahmed poslao je izaslanike u Francusku da se upoznaju sa radom fabrika i dostignućima francuske civilizacije; dovršen je i biro za štampu u Istanbulu.¹¹³⁴

Sultan Mahmut I (1143.-1167. godine po Hidžri – 1730.-1754. godine)

Na vlast je došao nakon što su se prilike (usljed janjičarskih nemira) znatno smirile. Odlučio je pozvati francuskog savjetnika za vojna pitanja Aleksandra Konta de Boneval¹¹³⁵, koji se obavezao na oživljavanje artiljerijske divizije, u koju su uvedena nova pravila, prema francuskim i

¹¹³⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 119.

¹¹³¹ Prijevod značenja, El-Earaf, 96.

¹¹³² Prijevod značenja El-Isra, 16.

¹¹³³ Ovaj se period označava kao Lale devri ili Doba tulipana (jer su se u vrtovima uzgajale na stotine vrsta tog cvijeta).

¹¹³⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 119.

¹¹³⁵ Boneval, koji je kasnije prešao na islam i postao Ahmed-paša Humbaradži (bombarder). Uz to, bio je jedno vrijeme i u Bosni na službi.

austrijskim osnovama, htijući vojnu službu preinačiti u sasvim novu profesiju, i to uvođenjem novih činova i podrške. Predložio je dijeljene janjičarske skupine na manje jedinice koje bi predvodio podoficir, ali su se janjičari suprotstavili tom planu i obustavili ga. To je dovelo do toga da se Boneval koncentriše na artiljerijski dio, pa se zabavio proizvodnjom artiljerije, baruta, pušaka, mina i oklopnih vozila te je otvorio akademiju za vojnu inženjeriju. Ipak, janjičari su bojkotovali svaki projekt, a uza sve to otvorena je tvornica papirnog novca. I sva ta poboljšanja u kratkom su periodu propala.¹¹³⁶

Osmanlijska država usredsredila se na rat protiv šiija Safevida i trijumfovali nad Tahmasibom, koji je zatražio primirje 1144. godine po Hidžri – 1731. godine. Osmanlije su napustile Tebriz, Hemedan i Luristan, međutim, šahov valija u Horasanu, Nadir Šah, nije prihvatio taj sporazum: krenuo je prema Isfahanu, i šah Tahmasp abdicirao je, a na njegovo mjesto došao je njegov sin Abbas (još su imenovali i starateljsko vijeće). Potom je krenuo u rat protiv Osmanlija i pobijedio ih. Opkolio je Bagdad, i Carstvo je zatražilo primirje. Sporazum je potpisan 1149. godine po Hidžri – 1736. godine u gradu Teflisu, gdje se Nadir-han lično proglasio kraljem Perzije; usaglasili su se da Osmanlije vrate sve što su oduzeli iranskim šiijama.¹¹³⁷

Sukob s evropskim državama

Rusija i Austrija objavile su rat Poljskoj, koju je Rusija odmah okupirala, a Francuska je željela savez s osmanlijskom državom kako bi Poljsku oslobodila od Austrije i Rusije. Francuska i Austrija zadovoljile su se bečkim ugovorom i, s druge strane, postigle dogovor da se bore protiv osmanlijske države. Rusija je povelu rat protiv osmanlijske države, a Osmanlije su uspjele spriječiti napredovanje Rusa u pokrajini Bugdan, kao što su uspjele zaustaviti napredovanje Austrije u Bosni¹¹³⁸, Srbiji i Vlaškoj. Također, Carstvo je pobijedilo Srbe i austrijsku vojsku koja se povukla iz rata. Posredstvom Francuske Osmanlije su zatražile sporazum, pa je potpisan u Beogradu 1152. godine po Hidžri – 1739. godine. Naime, sporazum je nalagao da

¹¹³⁶ Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-islami*, str. 123 i 126.

¹¹³⁷ Vidjeti: *Et-Tarihul-islami*, autora Mahmuta šakira, str. 110-112.

¹¹³⁸ U tom ratu vođen je Banjalučki boj 4.8.1737. godine, u kojem su Bošnjaci odbacili napade Austrije, što je odgodilo okupaciju Bosne od Austro-Ugarske za 150 godina.

Austrija napusti Beograd, Srbiju i Vlašku, a Rusija se obavezala da neće graditi lađe na Crnom moru te da će uništiti utvrdu luke Azov.¹¹³⁹

Sultan Osman III (1168.-1171. godine po Hidžri – 1754.-1767. godine)

Došao je na vlast u 58. Godini života i data mu je prisega u džamiji Ebu Ejjuba Ensarija, a čestitali su mu i evropski ambasadori. Vladao je samo tri godine. Za njegove vladavine nije bilo ratova ni vanjskih konflikata, pa se posvetio unutrašnjim reformama. Izdao je naredbu o zabrani svega što se kosi sa Šerijatom, okončao je pobune i ustanke na periferiji države, pogotovo pobune Kurda.¹¹⁴⁰ Predanja kažu da je život podanika ispitivao noću, i to prerušen.¹¹⁴¹

Sultan Mustafa III (1171.-1187. godine po Hidžri – 1757.-1774. godine)

Na vlast je došao kada je imao 42 godine. Bio je izuzetno upućen u upravljanje državom, pa je imenovao vezira Kodža Ragiba za velikog vezira, zbog širine njegovog znanja i iskustva u vođenju države. Muhammed Ragib-paša uspio je ugušiti pobunu Arapa Šama koji su napadali hadžijske karavane.¹¹⁴²

Sultan Mustafa smatrao je da opasnost od napada predstavlja pojava nove ruske snage i čini se da je imao uvid u tzv. crni ruski plan¹¹⁴³ o cijepanju osmanlijske države, koji je Petar Veliki ostavio u svojoj oporuci.¹¹⁴⁴ Zbog toga se sultan Mustafa III pripremio na rat protiv Rusije i počeo razmatrati promjene koje će uvesti u redove vojske, dok ne bude u stanju suočiti se s evropskim vojskama. Kao rezultat toga Veliki vezir sklopio je sporazum s vladom Bruzije o pomoći osmanlijskoj državi, po potrebi, protiv Austrije i Rusije. Radio je na širenju pomorske i kopnene trgovine, otvaranju zaljeva, povezivanju rijeke Tigris s Istanbulom, eksploataciji prirodnih tokova rijeka s ciljem da olakša transport lanaca i okova iz provincija u centar

¹¹³⁹ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, autora dr. Ismaila Serhenka, str. 208-212.

¹¹⁴⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 121.

¹¹⁴¹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 79.

¹¹⁴² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 122.

¹¹⁴³ To je tzv. tajni Grčki plan o revitalizaciji Novog grčkog carstva na čelu unukom carice Katarine, Konstantina XII, kojeg su specijalno za taj plan dojile dojlje iz Grčke. Taj plan obznanio je car Franjo Josip I 1772. godine.

¹¹⁴⁴ Vidjeti: *Tarihud-devletil-alijjetil-usmanijj a*, str. 330-332.

hilafeta. Ali, smrt ga je pretekla, nije ni započeo projekt. Umro je 1176. godine po Hidžri – 1762. godine. Naslijedio ga je Hamid Hamza-paša, a njega Mustafa Bahir-paša 1177. godine po Hidžri – 1763. godine. Nakon godinu dana mjesto velikog vezira zauzeo je Muhsin Zada Muhammed-paša 1178. godine po Hidžri – 1764. godine.¹¹⁴⁵

Osmanlijska je država povelala rat protiv Rusije zbog agresije Kavkaza na granične pokrajine, i krimski han invazijom je uništio nekoliko sela 1182. godine po Hidžri – 1768. godine. Veliki vezir pokušao je prekinuti opsadu nekih mjesta koja su Rusi okružili, ali nije uspio, i ubijen je. Štaviše, poražen je i Veliki vezir poslije njega. Rusi su okupirali pokrajine Vlašku i Bugdan i počeli poticati kršćane na pobune protiv države. Potakli su kršćane poluotoka Mura na pobunu koja je ugašena.¹¹⁴⁶

Rusi su također napali grad Trabzon, ali ga nisu uspjeli okupirati, pa je Rusija uspjela iznenada napasti grad Krim i ovladati njime, i to 1185. godine po Hidžri – 1771. godine.

Potom su uslijedili mirovni pregovori koji su propali zbog pretjeranih ruskih zahtjeva, i rat se nastavio, a pobijedile su Osmanlije.¹¹⁴⁷

Podrška unutrašnjim pobunama

Ruska krstaška konspiracija protiv osmanlijske države bila je vidljiva. Pokušali su pocijepati državu iznutra, kada su inicirali valiju osmanlijske države u Egiptu, Ali-bega Velikog, koji je imao nadimak Šejh države, da se digne protiv osmanlijske države 1183. godine po Hidžri – 1770. godine, što je i učinio i naredio da se na hutbama njegovo ime spominje.

Na ostrvu Paros desio se sastanak između ruskih krstaša i izaslanika Ali-bega Velikog. Izrađen je urotnički plan za rušenje osmanlijske države iznutra, u kojem je Ali-beg Veliki bio produžena ruka, a s njim i Tahir Omer, osmanlijski valija u gradu Ak. U skladu s tim planom Ali-beg poveo je muslimane Egipta u borbu protiv osmanlijskih snaga u Šamu. Ušao je u Siriju silom 1185. godine po Hidžri, u Damask i Sidu, i opkolio Jafu uz pomoć Tahira Omera, a Rusi su, kada su osmanlijske snage opkolile Sidu, pomogli svojim saradnicima u ukidanju blokade, dali im oružje i ovladali

¹¹⁴⁵ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijj a*, autora dr. Ismaila Serhenka, str. 216.

¹¹⁴⁶ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj afit-tarihil-islami*, str. 122.

¹¹⁴⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 122.

Bejrutom 1186. godine po Hidžri.

Onda je zarobljen Ali-beg Veliki, i umro je u zarobljeništvu, a drugi izdajnik, Tahir Omer, ubijen je u opsadi Ake: njega je ubio Muhammed-beg, poznat kao Ebu Zeheb.¹¹⁴⁸

Krstaši su, kada nisu bili u stanju boriti se protiv osmanlijske države na bojnopolju, pribjegli uništenju države iznutra, putem slabića koji se pripisuju islamu i javno iskazuju njegova obilježja, a u kojima se istopio princip privrženosti i odricanja u moru strasti i ambicija. Kako su to mogli uraditi, a Allah je rekao:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ﴾

„O vjernici, ne uzimajte Moje i vaše neprijatelje za prisne prijatelje, dajući im ljubav, a oni ne vjeruju u ono što vam je došlo od istine...“¹¹⁴⁹

﴿لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ﴾

„Neka ne uzimaju vjernici nevjernike za prisne prijatelje pored vjernika.“¹¹⁵⁰

Musliman koji je iskren prema sebi, svom Gospodaru i ummetu neće stati s Rusima pravoslavicima protiv muslimana, sunija Osmanlija i dopustiti njihovu krv.¹¹⁵¹ Doista neprijatelji muslimanskog ummeta stalno pribjegavaju raspaljivanju smutnji unutar islamskih država da unište ljudsku, ekonomsku i moralnu snagu ummeta i da ummet lahko padne u neprijateljske ruke.¹¹⁵² Sultan Mustafa III bio je mudžahid i suočio se s ruskim krstaškim napadima na državu; zadao im je brojne poraze. Dalekovidnošću i oštroumnnošću shvatio je da je nastupilo vrijeme degradacije i pada osmanlijske države. Sultan se zanimao za historiju islama općenito, a posebno za historiju Carstva.

Rat protiv Rusije dugo je trajao, od 1768. do 1774. Godine, u kojem je osmanlijska država izgubila mnoge i važne zemlje, pojavila se slabost i nazadnost u državi. Štaviše, sultan Mustafa III od toga se razbolio u ratu

¹¹⁴⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 80.

¹¹⁴⁹ Prijevod značenja El-Mumtehina, 1.

¹¹⁵⁰ Prijevod značenja Alu Imran, 28.

¹¹⁵¹ Vidjeti: *ibid*, str. 80.

¹¹⁵² Vidjeti: *ibid*, str. 80.

protiv Rusije. Umro je u 57. godini života¹¹⁵³ 1187. godine po Hidžri; naslijedio ga je Abdulhamid I.¹¹⁵⁴

Sultan Abdulhamid I (1187.-1203. godine po Hidžri – 1774.-1789. godine)

Došao je na vlast 1187. godine po Hidžri – 1774. godine, nakon smrti brata Mustafe III, kada je, ako tako možemo reći na dvoru, bio u kućnom pritvoru (za vladavine svog brata Musatafe III). Rusija je uspjela ostvariti pobjedu protiv Osmanlija u gradu Varna u Bugarskoj, na Crnom moru, a Veliki je vezir zatražio primirje i pregovore. Sastanak je održan u gradu Kajnardža u Bugarskoj godine 1187. godine po Hidžri – 1774. godine.¹¹⁵⁵ Najvažniji paragrafi sporazuma jesu sljedeći:

1. Prestanak neprijateljstva između osmanlijske države i Rusije, poštivanje primirja, čuvanje sporazuma od mijenjanja i praštanje zločina koje su počinili pripadnici obiju strana;

2. Neštićenje izbjeglica, dezentera i izdajica;

3. Obostrano priznanje slobode i nezavisnosti grada Krima. Njima pripada potpuna sloboda u izboru hana, bez ičijeg miješanja, davanja taksi, a s obzirom na to da su muslimani, njihove ideloške prilike uređuje sultan u skladu s islamskim Šerijatom;

4. Povlačenje osmanlijskih snaga iz Krima, predavanje tvrđave i neslanje vojske ni straže;

5. Sloboda dvaju država da grade utvrde, građevine, da jačaju i popravljaju ono što treba popraviti;

6. Unapređenje ruskog ambasadora u Istanbulu na višu razinu i upućivanje službenog izvinjenja za sve neprijatnosti koje je doživio;

7. Obavezivanje osmanlijske države na čuvanje crkava i kršćana u Carstvu;

8. Sloboda posjete monaha Rusije Kudsu i drugim mjestima koja zaslužuju posjetu, bez uobičajeni proceduri, glavarine ili haradža, što podrazumijeva olakšicu i zaštitu;¹¹⁵⁶

¹¹⁵³ Vidjeti: *Es-Selatinul-usmanijjun*, str. 72.

¹¹⁵⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 123.

¹¹⁵⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 123.

¹¹⁵⁶ Vidjeti: *El-Usmanijjune ver-Rus*, autora dr. Alije Hasena, str. 83.

9. Garantovana sloboda Rusima glede plovljenja u svim osmanlijskim vodama na Sredozemnom i Crnom moru, sloboda trgovine (uvoz i izvoz) za ruske državljane u osmanlijskim zemljama, morem i kopnom, boravak u njima, a Rusija dobija pravo na imenovanje konzula u svim pogodnim mjestima;

10. Osmanlijska država obavezna je uložiti trud u svim vilajetima sjeverne Afrike ako Rusija želi sklopiti trgovački sporazum s njima;

11. Rusija ima pravo izgraditi običnu crkvu na glavnom putu u mjestu Bekl Evgali, na Galati u Istanbulu, koja će biti pod zaštitom ruskog ambasadora, i povjerava mu se na čuvanje;

12. Rusija vraća određene pokrajine osmanlijskoj državi pod određenim uvjetima: opća amnestija stanovnicima, sveobuhvatna sloboda kršćana, gradnja novih crkava, davanje povlastica monasima, sloboda emigracije za uglednike i neopiranje njima te izuzimanje iz obaveze ratovanja i glavarine;

13. Rusija vraća ostrva u Sredozemnom moru koja su pod njenom vlašću osmanlijskoj državi, a ona je obavezna oprostiti njihovom stanovništvu, izuzeti ih iz godišnjih такси, dati im vjersku slobodu i olakšati onima koji žele napustiti domovinu.

Takođe se spominju drugi paragrafi koji se odnose na određena područja u Krimu, organiziranje povlačenja i napuštanja Vlaške, Budžaka i Bugdana, oslobađanje ratnih zarobljenika, imenovanje ambasadora u svrhu obnavljanja veza. Osmanlijska se država obavezala predati petnaest hiljada vreća Rusiji, u periodu od tri godine, dajući svake godine pet hiljada vreća.¹¹⁵⁷

Iz navedenih paragrafa proisteklo je sljedeće:

1. Prestanak osmanlijske kontrole nad Crnim morem i pripremanje za uspostavu diplomatskih osnova za miješanje Rusije u politiku Carstva;

2. Ekspanzija ruskih granica na rijeku Južni Bug, te obuhvatanje Azova, stepe Kerša i Nikala na istočnoj strani od rijeka Dnjepar, Bug, Sehub i Kinburn;

3. Krim je postao nezavisan i njegovi stanovnici nisu vezani za osmanlijsku državu, osim vjerski;

4. Rusija je dobila pravo na pravljenje konzulata u bilo kojem dijelu osmanlijske države i pravo slobode plovljenja njenim vodama;

¹¹⁵⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 84.

5. Sporazum je omogućio Rusima stjecanje privilegija unutar osmanlijske države, uključujući pravoslavce u Vlaškoj, Bugdanu i Egejskom moru, a zauzvrat Rusija je pokušala štititi pravoslavce na svakom mjestu u osmanlijskoj državi.¹¹⁵⁸

Ruski krstaši nisu se zadovoljili ovim, nastavili su zavjeru: iznenadili su osmanlijsku državu ulaskom njihovih snaga u Krim, koji je bio dio osmanlijskih vilajeta, sa sedamdeset hiljada vojnika, ne obazirući se na sporazum u Kajnardži.¹¹⁵⁹

Njihova kraljica Katarina bila je iznenađena ovom pobjedom i otišla je posjetiti krimsku regiju, gdje su joj napravljeni ukrasi i lukovi pobjede na kojima je pisalo: „Put Vizantije!“ Osmanlijska je država oštro reagirala, pa je Porta poslala diplomatsku notu u ambasadu Rusije u Istanbulu, što je bilo ljeta 1200. godine po Hidžri, u kojoj su bili brojni zahtjevi, među kojima i napuštanje Gruzije, koja je bila pod osmanlijskom upravom, predaja namjesnika Felaha, koji je bio neposlušan osmanlijskoj državi. Rusija je odbila notu, a Porta je objavila rat i zatvorila ruskog ambasadora.¹¹⁶⁰

Savez Austrije i Rusije

Katarina je napisala vojnom vođi grofu Potemkinu da ne čeka napad Osmanlija već da kreneu pravcu gradova Bender i Evzi, pa su zato uspjeli osvojiti Evz. A kada je Austrija objavila rat osmanlijskoj državi, Jozef II, austrijski imperator, pokušao je okupirati Beograd, ali se vratio kao gubitnik povlačeći se prema gradu Temišvaru, dok mu je osmanlijska vojska bila za petama i nanijela mu je veliki poraz.

Smrt sultana Abdulhamida I i daljna zbivanja

U to vrijeme umro je sultan Abdulhamid I, vojska se obeshrabrila, sumnja je savladala njihova srca, a neprijatelji su to iskoristili. Uložili su zajednički napor u slabljenju Osmanlija i uspjeli su pobijediti 31. jula i 22. septembra 1789. godine. Naime, Rusi su ovladali utvrđenim gradom Benderom i

¹¹⁵⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 85.

¹¹⁵⁹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 82.

¹¹⁶⁰ Vidjeti: *El-Usmanijjune ver-Rus*, str. 86.

okupirali većinu Felaha, Bugdana i Besarabija, a Austrijanci su ušli u Beograd i Srbiju, koja je vraćena poslije toga u skladu sa Svištovskim mirom.¹¹⁶¹

¹¹⁶¹ Vidjeti: *El-Usmanijjune ver-Rus*, str. 87.

6. poglavlje

Sultan Selim III¹¹⁶²

Imenovan je na položaj sultana nakon smrti svoga amidže Abdulhamida I godine 1203. godine po Hidžri – 1789. godine. Tada je započela i nova faza ratova između osmanlijske države i njenih neprijatelja. Sultan je počeo oživljavati borbeni duh u vojnicima. Pozivao se na historiju osmanlijske države i njene herojske poduhvate. Na ceremoniji preuzimanja vlasti održao je poletan govor pred vođama države u kojem je hvalio pobjede nad neprijateljima u osmanlijskoj prošlosti. Pričao je o uzrocima kasnijih poraza i objasnio da je uzrok tome udaljavanje od vjere i neslijeđenje Kur'ana i Hadisa. Potakao ih je na neophodnost žrtvovanja i vođenje džihada protiv neprijatelja, kao i neophodnost oslanjanja na Allaha u svim postupcima. Naredio im je da budu poslušni svojim nadređenima te da pružaju otpor neprijateljima koji su osvojili muslimanske zemlje, ubili i zatvorili hiljade muslimana.¹¹⁶³

Zalaganje za džihad

Te nade ponukale su sultana Selima III da odbije primirje koje su tražili ambasadori Španije, Francuske i Prusije, i tražio je od Velikog vezira da izvrši potrebne pripreme za suočavanje s neprijateljima.

Sultan je bio svjestan tragedije koju preživljava njegov narod zbog kontinuiranih poraza, i da bi olakšao žestinu srdžbe i averzije, odbio je napore za primirjem i odlučio lično povesti vojsku prema Dunavu.

Povećao je plaće vojsci i bonuse u odnosu na vrijeme svoga prethodnika.¹¹⁶⁴

Osmanlijski sultan uvidio je potrebu za ojačavanjem uprave, pa je odredio svog starog prijatelja Husejn-pašu Keridelija za kapetana osmanlijske flote, a bivšeg, Hasan-pašu, premjestio je na položaj komadanta kopnene vojske u Moldaviji i odredio ga za namjesnika grada Ismail.

¹¹⁶² Vladao je od 1789. do 1807. godine.

¹¹⁶³ Vidjeti: *Tarihus-sijasetid-devletil-alijetil-usmanijja*, autora Kamila Baše, 2/250.

¹¹⁶⁴ Vidjeti: *Tarihun nurijj un fibejani ahvali devletil-alijja*, str. 110.

Istovremeno je naredio oslobađanje Evzija i kretanje kopnenim putem u pravcu Krima, koji su htjeli osloboditi.¹¹⁶⁵

Ova smjena na vodećim položajima imala je određene uzroke. S jedne strane, kapetan Hasan-paša bio je u opoziciji velikom veziru Jusuf-paši, jer je smatrao da se rat Rusiji nije objavio u odgovarajućem vremenu. Po njemu, trebalo bi se temeljito pripremiti za rat. S druge strane jeste neuspjeli pokušaj osmanlijske vojske pod vođstvom Hasan-paše u oslobađanju Evzija. Naime, njegovo prijevremeno oslobađanje ostavilo je utjecaj na sultana: smatrao je da su izmjene u komandi neophodne, ali vjerovatniji razlog i logičnije je da je novi komadant bio sultanov prijatelj,¹¹⁶⁶ što je činilo njegovo imenovanje na poziciju velikog vezira jakim osloncem i jačanjem vlade pred neprijateljima, unutar Carstva i van njega.¹¹⁶⁷

Sultan Selim našao se u poziciji u kojoj se morao sukobiti s neprijateljima, pa je naredio velikom veziru Jusuf-paši da se pozabavi Vlaškom i da čuva Beograd od bilo kakvog napada u regiji Kubana, s ciljem poticanja Tatara Kavkaza protiv Rusije i na pomaganje osmanlijskoj državi u oslobađanju Krima.

Veliki se vezir radovao povjerenju koje u njega ima sultan Selim III i pomislio je da je pobjeda na pragu, nadao se da će ostvariti ciljeve države koji se od njega traže.¹¹⁶⁸

Poraz osmanlijske vojske

Ruske i austrijske snage ojačale su svoje pozicije, mobilizirale stanovništvo i prišli Beogradu i Moldaviji. Veliki vezir nije uspio udaljiti neprijatelje od Beograda, i sultan bi prinuđen smijeniti ga, a Hasan-pašu odrediti na njegovo mjesto. Jusuf-paša trpio je kontinuirane poraze od ruskog vođe Suvarova i austrijskog vođe Kubrika.

Sultan Selim III žarko je želio vratiti Krim i ostvariti pobjedu nad svojim neprijateljima. Izdao je naredbe Velikom veziru glede jačanja i unapređivanja vojske te njenog slanja na bojno polje. Smatrao je da će u prilog tome ići i sklapanje prijateljskog sporazuma sa Švedskom, kojim se osmanlijska država obavezuje da će godišnje davati novčanu sumu u

¹¹⁶⁵ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-usmanijja*, str. 78 i 79.

¹¹⁶⁶ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, autora dr. Ismaila Serhenka, str. 235.

¹¹⁶⁷ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-usmanijja*, str. 69.

¹¹⁶⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 69.

periodu od deset godina, a u zamjenu da se Švedska bori protiv Rusa na sjeveru; dogovorili su se da nijedna od njih neće sklapati mirovne sporazume s bilo kojom drugom državom bez znanja one druge njene saveznice.¹¹⁶⁹

Stav evropskih država spram ovog sporazuma

Stavovi evropskih država spram sporazuma bili su različiti. Prusija je pozdravila sporazum jer je stalno poticala sultana Selima III na nastavak rata, strahujući da će biti druga ruska žrtva. Francuska nije podržala sporazum u ovoj formi, jer nije služio francuskoj politici i njenim ciljevima.

Što se tiče Britanije, ona, iako se radovala potpisivanju sporazuma i priželjkivala da osmanlijska država ostane snažna, nije preferirala stajanje rame uz rame s osmanlijskom državom protiv Rusije ili Austrije, niti je preferirala pružati bilo kakavu pomoć Osmanlijama.

Ovakvi evropski stavovi ne bi smjeli čuditi, to je logično, jer njihove veze s osmanlijskom državom bile su samo iz određenih interesa: kada se neke evropske države trude zadržati osmanlijsku državu kao silu, to nije iz ljubavi prema njoj, već zbog određenih političkih ciljeva (koji su vezani za snage na evropskom kontinentu) i zbog ekonomskih interesa, svejedno unutar ili izvan osmanlijske države.

Uprkos utjecaju ovih evropskih stavova na ukupno ponašanje osmanlijske države i njen napredak u evropskim regijama, osmanlijski se sultan nije kolebao: izdao je naređenje za pokret osmanlijskih snaga u pravcu Bugdana i Vlaške. A kada je prethodnica njegove vojske stigla do rijeke Rimnika, na granici s Austrijom, tu se desilo nešto nepredviđeno: ruska i austrijska vojska iznenadile su osmanlijsku vojsku nespremnu i pobijedili je. Taj je sukob nazvan Bitka Juza ili Rimnik zbog obližnje rijeke.¹¹⁷⁰

Bitka je imala loše posljedice za osmanlijsku državu: nije pružila druga prilika za uređenje vojske, porazi su se redali jedan za drugim, dok se Carstvo nije povuklo nazad u pravcu istočnog Dunava i dala Austrijancima

¹¹⁶⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 71.

¹¹⁷⁰ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, šejha Abdurrahmana Šerefa, str. 210 i 211.

šansu da prekinu opsadu Beograda, otvore put savezničkim snagama i prognaju Osmanlije iz Evrope.¹¹⁷¹

Kršćanske ekspedicije na osmanlijske pokrajine tokom posljednjih mjeseci godine 1789. bile su jedne od najstrašnijih u pograničnim pokrajinama dvaju strana. Zato se ovo vrijeme prepoznaje po:

1. Diplomatskim aktivnostima, vjerskim i političkim pokretima u evropskim sredinama koji su upozoravali na opasnost, a što je učinilo da utjecajne države traže mir i obustavu rata između osmanlijske države i Rusije uz koju je bila Austrija. Francuska revolucija ukazala se na horizontu i njene opasnosti počele su se manifestovati u raznim ustancima po Evropi; proizvela je jake emocije u evropskim državama, među kojima je bila i Rusija, pa je došlo vrijeme da se poveže s osmanlijskom državom iz straha od rasta Francuske revolucije i dominacije države Francuske nad evropskim kontinentom¹¹⁷²;

2. Tada je došlo do razvoja i novih vojnih priprema zbog uzastopnih poraza koje je Carstvo doživjelo prije i poslije bitke Juza i koji su probudili srdžbu i bijes u podanicima, sve dok se nisu pronijeli glasovi o korigiranju pozicija i smjeni Velikog vezira.¹¹⁷³

Događaji su se nizali a porazi se nastavili, pa je osmanlijska država dodatno slabjela. A pojavom Francuske revolucije evropske države uvidjele su potrebu postizanja sporazuma s osmanlijskom državom, da se ujedine pred napoleonskim ekspanzionističim pokretom i francuskim pretenzijama koje su učinile da zaborave pretenzije prema osmanlijskoj teritoriji. I evropske države uspjele su u svom posredovanju, pa je potpisan famozni Svištovski mir 22. zul-hidže 1205. godine po Hidžri – 4. augusta 1791. godine.¹¹⁷⁴ I to je bila prva etapa. Poslije toga, ostalo je da uđu u drugu etapu: zaustavljanje osmanlijsko-ruskog rata, zbog kojeg će, ako se nastavi, većina evropskih regija biti u opasnosti, zbog Napoleonovih avantura ili zbog nadmoći Rusije nad osmanlijskom državom koja bi se mogla odraziti i na Evropu.¹¹⁷⁵ Osmanlijska se država, zbog tih događaja koji su utjecali na njenu snagu i tempo njenih napredovanja prema Evropi, nalazila u položaju da se ne opire dogovoru oko bilo koje stvari koja će dovesti do mira, i pod

¹¹⁷¹ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-usmanijja*, str. 72.

¹¹⁷² Vidjeti: *ibid*, str. 74.

¹¹⁷³ Vidjeti: *ibid*, str. 74.

¹¹⁷⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 82.

¹¹⁷⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 83.

bilo kakvim uvjetima. Naime, ti su događaji bili od pomoći misiji posrednika, pa su došli nakon pregovora s Rusijom i osmanlijskom državom do mirovnog sporazuma između njih, u gradu Yaši, i to 15. džumadel-ulaa 1206. godine po Hidžri – 9. januara 1792. godine.

Neki od najvažnijih paragrafa ugovora jesu sljedeći:

1. Razmjena ratnih zarobljenika i dopuštenje stanovništvu koje, zbog političke krize živi van svoje države, povratak u domovinu, ili ostanak, shodno vlastitoj želji;

2. Osmanlijska država predaje Rusiji luku Azov, Krim i poluotok Taman, Kujan, Besarabiju i regiju koja se nalazi između dvaju rijeka, Bedžda i Dnjestara, a ova druga postaje granica;

3. Rusija vraća osmanlijskoj državi sljedeće regije: Bugdan, Ekreman, Kili i Ismail, u zamjenu da država izuzme stanovnike Bugdana od taksa i da ne traži od Rusije plaćanje ratne odštete i sl;

4. Porta zabranjuje podanicima svoje zemlje napadanje na ruske provincije Teflis i Katalina i na ruske lađe na Sredozemnom moru, a obavezna je platiti oštetu za svaku štetu koju prouzrokuju stanovnici osmanlijske države.¹¹⁷⁶

Ovim sporazumom okončan je rusko-osmanlijski rat i ostvarili su se interesi evropskih država, od kojih je najvažniji obustava rata u vremenu kada je Evropa preživljavala erupciju Francuske revolucije te se pribojavala njenog širenja. I tako su nestale nade osmanlijske države i s njima pokrajine koje su bile pod njenim utjecajem, dok je Crno more ostalo na milost i nemilost Rusima i osmanlijske luke u njemu: Azov, Odesa i Sevastopolj, baze ruske flote i ušća velikih rijeka, kao što su Dunav, Bug, Dnjestar i Prut.

I tako je ovaj sporazum smanjio teritoriju osmanlijske države u Evropi, a u isto vrijeme legalizujući otimanje njene teritorije i davanje neprijatelju.

Tako su evropske države napravile značajan progres, zajedno učestvujući u eliminaciji osmanlijskog entiteta u Evropi, i kao da su time ostvarile mnoge poduhvate¹¹⁷⁷ na koje su pozivali njihovi političari i evropski mislioci, koji su bili protiv osmanlijske države još od davnih vremena. A krstaške, kolonijalističke i židovske snage radile su vrijedno i sustavno na ostvarenju željenog cilja. I kao da je bila firma u kojoj utemeljitelji Evropljani

¹¹⁷⁶ Vidjeti: ibid, str. 83

¹¹⁷⁷ Vidjeti: ibid, str. 83

razmijenjuju vrijedna gledišta, a međusobno se razlikuju, pa ipak slažu se glede Osmanlija: svaki od njih spreman je srušiti, oteti...¹¹⁷⁸

Ovaj sporazum značio je prekid sukoba zakratko, ali je, ustvari, predstavljao početak kraja veće katastrofe od one prve.¹¹⁷⁹

Unutrašnje reforme i opozicija

Nakon prestanka rata, Selim III usredsredio se na unutrašnje reforme, počeo uređenje vojske kako bi se oslobodio janjičara, koji su predstavljali uzrok svake smutnje. Okrenuo se prema Evropi, koja ga je ostavila daleko za sobom, gradeći lađu i proizvodeći oružje, pogotovo artiljeriju po uzoru na Francusku, i njegovo vrijeme svjedočilo je početak zapadnog vojnog ustroja.

Zbog smjelosti sultana Selima da pokrene reforme i napravi diviziju *Nizam-ı-džedida*¹¹⁸⁰, pobunili su se janjičari, a u tome su ih podržali uglednici koji su bili protiv novog sistema. I uprkos tome što je sultan izdao naredbu o ukidanju novog sistema, pobunjenici su odlučili da se halifa smijeni i ukloni s vlasti.¹¹⁸¹ Vast je preuzeo njegov amidžić Mustafa IV¹¹⁸², kandidat konzervativaca, koji je postao robot u rukama onih koji su ga postavili na mjesto sultana. Onda su izdate sultanske odredbe koje poništavaju novi sistem i sve škole, institucije i reforme vezane za njega, a uprkos tome, nastale su poteškoće u njegovom vremenu koje su dovele i do njegovog svrgnuća.¹¹⁸³

Francuska krstaška invazija na osmanlijsku državu u Egiptu (1213. godine po Hidžri – 1798. godine)

Neprijatelji islama iskoristili su pad osmanlijske države: Francuska je poslala svoju ekspediciju pod vođstvom poznatog vođe Napoleona Bonaparte. Ova ekspedicija bila je eho Francuske revolucije i pod utjecajem njenih revolucionarnih ideja, a Napoleon je sa sobom u ekspediciju poveo brojne francuske učenjake čiji je broj dostizao 122, što je mnogostruko više

¹¹⁷⁸ Vidjeti: *El-Mes'eletuš-šerkij a*, autora Šazilija, str. 122.

¹¹⁷⁹ Vidjeti: *Mevkifu Urubba mined-devletil-usmanijja*, str. 86

¹¹⁸⁰ Novi sistem.

¹¹⁸¹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 127.

¹¹⁸² 1807.-1808.

¹¹⁸³ Vidjeti: *Kiraetun džedida*, autora Sulejmana Ganimi, str. 12.

nego što je bio njegov običaj s tim u vezi. Razmišljanja ovih učenjaka uglavnom su bila pod utjecajem francuske uloge u obnovi Crkve (katoličke) i stajanje nasuprot protestantskih reformatorskih pokreta još od početka 16. vijeka. Zatim su na njih utjecala u vremenu neposredno prije Rusoa, Voltera i Monteskjea, najvećih mislilaca Francuske revolucije koji su poznati po svojim vezama s masonsko-židovskim ložama pod sloganom „Sloboda – bratstvo – jednakost!” Naravno, to su ideje i trendovi koji su u suprotnosti s vjerom i njenim osnovnim načelima. Zato i jeste naivno prihvatanje priča historičara, da je glavni cilj ove ekspedicije bio ograničen na napadanje britanske interese na istoku, jer ovakav cilj ne treba tako veliku mobilizaciju učenjaka.¹¹⁸⁴ Tu je i nastojanje uspostave francuskog imperijalizma na istoku da bi zadovoljio aspiracije buržoazijskog sloja, koji se infiltrirao u vlast nakon Revolucije i zadovoljio Crkvu, koja je, iako joj je Revolucija nanijela neke udarce time što je oslabila njenu ulogu unutar Francuske u odnosu na njenu prijašnju ulogu, ipak imala širok i efektivan utjecaj na veliki broj sinova francuskog naroda, kao i ulogu koju je obavljala u jačanju francuskog utjecaja u kolonijama, pa tako i na islamskom istoku. Odatle su ciljevi ekspedicije bili mješavina ekonomskih, ekspanzionističkih, političkih i vjerskih ciljeva, ili, preciznije rečeno, vojna i ideološka invazija, zbog čega je Napoleon poveo sa sobom veliki broj učenjaka.¹¹⁸⁵

¹¹⁸⁴ Vidjeti: *Kiraetun dżedidetun fi tarihid-devletil-usmanijja*, str. 141 i 142.

¹¹⁸⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 141 i 142.

7. poglavlje

Korijeni francusko-krstaških osvajanja

Nema sumnje da su kolonijalisti Francuzi upoznali prirodu i prilike muslimana u Egiptu putem raznih sredstava među kojima je saznanje francuskih istraživača špijuna koji su mnogo putovali u XVII i XVIII vijeku i bili dobro upoznati s koptskim, židovskim i nekim mamelučkim elementima u Egiptu. Istražili su sve strane politike, ekonomije, ideologije i vojske, do u najsitnije detalje. Ono što nas navodi na ovakav zaključak jeste postojanje velike želje kod kolonizatora za propagiranjem njihovih ideja za vrijeme ostanka ekspedicije, pa čak i nakon njenog odlaska, kao i njihovo osnivanje masonsko-židovskih loža koje su kasnije imale sigurnu vezu s Muhammedom Ali-pašom. Prije samog dolaska, planovi francuske ekspedicije izučeni su s velikom pažnjom, pa nije bilo iznenađujuće, čak ni arheološko otkriće Rešidskog kamena¹¹⁸⁶ i dekodiranje hijeroglifa drevnih Egipćana. Sve to bilo je dobro isplanirano i imalo je veliku ulogu glede ukupnih ciljeva ekspedicije, obznanjenih i neobznanjenih. Muslimanski historičar Abdurrahman Džeberuti, savremenik ove ekspedicije, ukazuje na ove stvari govoreći o akademiji koju su Francuzi izgradili u kvartu Nasirija: „...a kada im dođu neki muslimani promatrači, oni im ne brane ulaz na najpoštovanija mjesta, dočekujući ih vedra i nasmijana lica, radosni radi toga, pogotovo kada kod njih vide kompetentnost, znanje, sklonost prema stjecanju znanja, izučavanju teritorija, životinja, ptica, biljaka, historije drevnih naroda, kazivanja o vjerovjesnicima, njihovim izgledima, njihovim čudima i mudžizama i zbunjujućim događajima u vezi s njihovim narodima.”¹¹⁸⁷

Iz čega su muslimani crpili snagu

Francuzi, a i Evropljani uopće znali su da tajna snage muslimana leži u

¹¹⁸⁶ Rešidski kamen jeste kamen na kojem su uklesani hijeroglifski, demotikanski i grčki tekstovi. Poslužio je kao ključ rješavanja misterije hijeroglifskog pisma, a tako je nazvan zbog toga što je pronađen u gradu Rešidu, koji se nalazi na ušću Nila u Sredozemno more. U zapadnom svijetu pod imenom poznat je kamen iz Rosette.

¹¹⁸⁷ Vidjeti: *Adžaibul-asar fit-teradžumi vel-ahbar*, 3/120.

dvjema važnim stvarima. Prva je privrženost vjeri, a druga je jedinstvo njihove zemlje pod islamskom vladavinom, kojoj se pokorava i koju poštuje. Okupatori su potvrdili su svoje poznavanje ovih dvaju činioci, kada su Napoleon i neki njegovi ljudi obznanili¹¹⁸⁸ prihvatanje islama, poštivanje njegovog učenja i oženili se muslimankama, da bi se tako dodvorili muslimanskim masama. To se jasno očituje u prvom pamfletu koji je Napoleon proširio među Egipćanima, kada je rekao: „O Egipćani, rečeno vam je da sam došao u ovu zemlju samo s namjerom da uklonim vašu vjeru. To je laž, nemojte u to vjerovati i recite onima koji bježe iz zemlje da je moja namjera samo osloboditi vas od nepravедnih, i da ja iskrenije nego Mameluci obožavam Uzvišenog Allaha i poštujem Njegovog Vjerovjesnika i Kur'an časni.”¹¹⁸⁹

Oni su se trudili ugasiti vjeru kod šejhova i uleme navodeći im primjere zapadne civilizacije. Što se tiče drugog činioca, a to je težnja za cijepanjem njihovog jedinstva, on se jasno pokazao u zalaganju Francuza u obnovi oružanih snaga kršćana Egipta koje je predvodio učitelj Jakub. Njihova je namjera bila pomoći Francuzima u borbi protiv narodne pobune koju je predvodila ulema, kao i za stajanje pred osmanlijskim, islamskim snagama hilafeta.¹¹⁹⁰

Poticanje unutrašnjih sukoba

Francuzi su uz konsultovanje koptskih kršćanskih elemenata uspjeli u pomaganju ekspedicije raznim sredstvima. Zato neki kršćanski pisci smatraju da je korist koju je ostvario Egipat tokom tri godine ekspedicije veća od koristi ostvarene u dugom nizu vjekova osmanlijske vladavine. Neki pisaci hvale nisku i poganu ulogu učitelja Jakuba u pomaganju Francuza protiv Osmanlija, smatrajući to kooperacijom koja samo po sebi zasluđuje podizanje spomenika od zlata na najvećem trgu Kaira. Također, pisali su o njemu, da je bio prvi koji je pozivao u samostalnost Egipta u novijem dobu.¹¹⁹¹

Ovaj stav kršćana bio je u suprotnosti sa željama većine muslimana. To se da primijetiti iz usmjerenja kršćanskih mislilaca koje je suprotno islamskoj

¹¹⁸⁸ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihid-devletil-usmanijja*, str. 143.

¹¹⁸⁹ Vidjeti: *Es-Siraul-fikrijju bejne edžjalil-usuril-vusta vel-asril-hadis*, autora Adevija, str. 83.

¹¹⁹⁰ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihid-devletil-usmanijj a*, str. 144.

¹¹⁹¹ Vidjeti: *Tarihul-fikril-misrijil-hadis*, autora dr. Luisa Auda, 1/180-188.

većini u današnjem Egiptu. Njihova usmjerenja jasno dolaze do izražaja u pomaganju izdaje i prijevare države. Borili su se protiv islamskog prisustva, pa čak i nacionalnog jedinstva. Učitelj Jakub smatrao se jednim od najotvorenijih izdajica države, i događaj se smatra početkom nereda koji se u egipatskoj historiji naziva religijska smutnja.¹¹⁹²

Nemuslimanske manjine, kršćani i Grci, pomagali su francusku okupaciju. S tim u vezi, profesor doktor Abdulaziz Šenavi zapaža: „Neke su neislamske religije mnogo pomogle osnaživanje Francuza, čak do te mjere da su sastavljene vojne divizije od sinova tih religija, a francuski oficiri i vojska trenirali su ih po evropskom vojnom sistemu i naoružali ih modernim oružjem. Potom se vojska pripojila francuskoj, okupatorskoj vojsci da nadomjesti njihove poginule u borbama u Egiptu i Šamu, gušenju narodnih pobuna i epidemiji kuge i drugih zaraznih bolesti u francuskim redovima. Francuski narod smatrao je ove divizije produženom rukom okupacije Egipta. Njih je predvodio učitelj Jakub Huna nakon što je formirao vojnu diviziju od Kopta koja je nosila uniforme slične uniformama francuske vojske. Kleber ga je imenovao za vodećeg u diviziji i dao mu titulu age, potom je, u doba Minoa, unaprijeđen u čin generala i zvanično proglašen vojskovođom koptskih legija u francuskoj vojsci.”¹¹⁹³

I uprkos jakom otporu i džihadskom pokretu koji je predvodila ulema El-Azhara, francuske su snage, uz pomoć učitelja Jakuba, uspjele okupirati Egipat i počinili zločine koje treba unijeti u posebne stranice savremene historije, da generacije vide koliko su din-dušmani sela spalili, koliko kuća i dobara opljačkali, koliko časti slobodnih žena oskrnavili i koliko je porodica protjerala Francuska, država slobode, bratstva, jednakosti i humanosti.

Nakon okupacije Kaira, Napoleon je nastavio napredovati prema ostalim gradovima Egipta, prema Gazi, Remli, Jafi. Pokušao je osvojiti Aku, ali budnost njenih stanovnika, pod vođstvom Ahmed-paše Džezara¹¹⁹⁴, bila je prepreka između krstaša Napoleona i njegovih želja. Kada je krstaš Napoleon stigao u Aku, izdao je proglas židovima cijelog svijeta, dajući im karakteristiku *pravnih nasljednika Palestine* kako bi uspostavili židovsku državu na palestinskoj zemlji. Zar ovo ne razotkriva pouzdane veze između Napoleona, koji se krio iza islama, i židova koji su planirali i ostvarili ono što

¹¹⁹² Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihid-devletil-usmanijja*, str. 144.

¹¹⁹³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a devletunislamijjetun muftera alejha*, 2/938 i dalje.

¹¹⁹⁴ Prema nekim izvorima, porijeklom je Bošnjak.

se naziva Francuska revolucija?!¹¹⁹⁵

Sultan Selim III objavljuje džihad Francuskoj

Francuski napad na Egipat u novoj historiji smatra se prvim krstaškim napadom na neki arapski vilajet u okviru osmanlijske države. Odmah je sultan Selim III objavio džihad francuskim krstašima 1213. godine po Hidžri – 1798. godine, i njegovom su se pozivu odazvali muslimani Hidžaza, Šama i sjeverne Afrike. Iz Hidžaza krenula je skupina muslimana pod vođstvom Muhammeda Kejlanija. U vezi s dešavanjima u mjesecu šabanu 1213. godine po Hidžri – 8. januara – 9. februara 1799. godine, Džebreti je zapisao: „Kada su stanovnici Hidžaza saznali u vezi s francuskom okupacijom Egipta, uznemirili su se, plakali su u Haremu. Šejh Kejlani poticao je svijet i pozivao na džihad, da pomognu istinu i vjeru. Skupina ljudi prihvatila je poziv i stavila na raspolaganje svoje imetke i živote. Sakupilo se oko šest stotina mudžahida, pa su zaplovili morem prema Kajsaru. Pripojili su im se stanovnici Janba i okolnih mjesta. Muslimani Hidžaza bili su žestoki protivnici generala Dizjea, kojem je Bonaparta povjerio invaziju na Said i eliminaciju džihadskih snaga koje je predvodio Murat-beg. I stoga su stanovnici Hidžaza naumili ostvariti jedno od dva dobra: šehadet ili pobjedu, a moto im je bio ajet:

﴿ أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

'Krenite, slabi bili, ili jaki, i vodite džihad svojim imecima i životima na Allahovom putu. To vam je bolje, ako znate.'¹¹⁹⁶ Od njih i muslimana iz plemena u Egiptu, pogotovo Arapa iz Hevare i stanovnika Nube te snaga Murat-bega, uspostavio se islamski front protiv kršćana, francuskih snaga, vodenih i kopnenih, te koptskih legija pod vođstvom učitelja Jakuba Huna.¹¹⁹⁷

Mehdi Dernavi iz Libije odaziva se pozivu na džihad protiv Francuske

Mehdija je ponijela ljubomora prema islamu i vjerski žar, pa je počeo pozivati muslimane s istoka Libije u džihad na Allahovom putu. Ljudi su mu

¹¹⁹⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 86.

¹¹⁹⁶ Prijevod značenja Et-Tevba, 41.

¹¹⁹⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj adevletun islamijjetun muftera alejha*, 2/939.

pohrlili u skupinama, plemena Evladu Ali, Henad i neka druga. Pripajali su mu se i stanovnici sela pored kojih je prolazio. Zaputio se s tom skupinom prema Demenhuru, u koji je stigao 1214. godine po Hidžri – aprila 1799. godine. U njemu je boravio francuski garnizon koji je Mehdi u potpunosti uništio. Ta pobjeda Libijca Dervavija imala je veliki odjek. Ona je natjerala francuskog komadanta u Aleksandriji, generala Marmona, da pošalje ispomoć u artiljeriji da se nadbije Mehdi. Međutim, i on je bio poražen, pa je poslao druge snage iz Rešida. Tada se odigrala bitka kod Senhura. To je bila jedna od najstrašnijih bitaka i najnemilijih događaja koji su se desili Francuzima u Egiptu. Borba je trajala sedam sati. Završila je pobjedom Mehdi Dervavija i povlačenjem Francuza u Rahmanijju.¹¹⁹⁸ Pričalo se da je Mehdi Dervavi tvrdio za sebe da je on pravi Mehdi.

Te su događaje neki historičari ovako komentarisali: „Napoleon je spoznao važnost vjerskog jaza između Francuza i muslimanskog naroda, pa je zaključio da je rat protiv muslimana uništavajući Francuze i da nije moguće trijumfovati nad Egiptom.“ Drugi historičar zapisao je: „Egipćani su Napoleona okarakterisali kao kršćanina, sina kršćanina.“¹¹⁹⁹

I uprkos raznoraznom dodvoravnju, Egipćani nisu prihvatili Francuze. Džebreti je objasnio te osjećaje, nakon što je proučavao vrijeme od dvije godine francuske okupacije u Egiptu, vrijeme obilježeno velikim, krvavim borbama, krupnim događajima, katastrofama, velikim uzastopnim nesrećama, uvećanjem zla, izmjenom prirodnog toga, uništavanjem uređenja, sveopćom devastacijom:

﴿إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝﴾

„Osim onih koji su strpljivi i rade dobra djela, njima pripada oprost i velika nagrada.“¹²⁰⁰

Profesor doktor Šenavi općenito je razmatrao činjenicama u vezi s francuskom najezdom na Egipat. Ukazao je na sljedeće:

1. Egipatski je narod, pod vođstvom uleme El-Azhara, francusku invaziju doživio kao krstašku koja ima za cilj potiranje islama i ukidanje islamskog hilafeta;

2. Ono što se naziva *Prvi kairski ustnak* i *Drugi kairski ustanak* zapravo je

¹¹⁹⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 90.

¹¹⁹⁹ Vidjeti: ibid, str. 90.

¹²⁰⁰ Prijevod značenja Hud, 11.

džihadski pokret koji je imao za cilj ukidanje francuske, kršćanske vladavine u Egiptu, povratak Egipta u okrilje islamskog, osmanlijskog hilafeta;

3. Osmanlije i Mameluci bili su muslimani a kada su Egiptom vladali Mameluci, oni su samo vladali u ime islamskog, osmanlijskog sultana;

4. Stanovnici arapskih vilajeta osmanlijskog sultana nisu doživljavali samo kao sultana, već su ga doživljavali kao halifu muslimana.¹²⁰¹

Englezi i njihove aspiracije u Egiptu

Britanija je budno pratila francuske aspiracije u Egiptu i na drugim mjestima, obraćajući pažnju na najsitnije detalje. I kada je Francuska ekspedicija krenula prema Egiptu i stigla tamo, Britanija je poslala flotu pod vođstvom admirala Nelsona da prati francusku ekspediciju. Nelson je iznenadio francusku flotu dok je mirovala u zaljevu Ebu Kir, a i nakon što su se iskrcale svoje snage u Aleksandriji. Započeo je bitku protiv francuske flote, koja se završila njenim potopom, i to 1. augusta 1798. godine. Pomorska bitka na Ebu Kiru imala je nekoliko značajnih rezultata, a najvažniji su sljedeći:

1. Francuska ekspedicija pretrpjela je velike gubitke koji su utrnuli svaku nadu u mogućnost njenog povratka, i Englezi su ovladali morem;

2. Englezi su nametnuli jaku opsadu na egipatske obale Sredozemnog mora, te je bilo nemoguće da Francuska pošalje pomoć svojoj vojsci u Egiptu;

3. Francuzi u Egiptu bili su prinuđeni da se potpuno oslone u uređenju i ostvarenju potreba na unutrašnje resurse. To je ostavilo najveći utjecaj na Napoleona u slijedenju tzv. islamske nacionalne politike, čiji je cilj bio osiguravanje životnih namirnica Francuzima i pridobijanje Egipćana raznim sredstvima da prihvate strane vlasti. A francuska se politika glede toga zasnivala na tri temelja:

a) Prividno ispoljavanje islamske vjere, usvajanje tradicije i običaja lokalnih stanovnika;

b) Pokušaj otcjepljenja Egipta od islamskog hilafeta;

c) Formiranje nacionalne vlade od pametnih i superiorinih Egipćana.

Međutim, politika u ostvarenju Bonapartinih ciljeva brzo je propala. Dokaz tome jeste jak islamski otpor koji je poražavao njihovu vojsku na

¹²⁰¹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj adevletun islamijjetun muftera alejha*, 2/943.

svakom mejsu, u Delti i na Seidu, potom prvi ustanak koji su digli muslimani u Kairu (Prvi džihadski pokret), a Bonaparte je za vrijeme najžešćih sukoba bio izvan Kaira, pa se vratio brzo i okrenuo topove na Telalul-mukattam, da pomogne artiljeriji u granatiranju i uništenju El-Azhara, centra pokreta džihadskog otpora.

Iz predanja Džebretija i predanja samih Francuza saznaje se da je drugi dan ustanka, 22. oktobra, kada su ustanici počeli napadati glavni štab Francuza u kraju Uzbekija, francuska vojska napadala El-Azhar, potom su stupili u njega jašući, ugrabili depozit koji se u njemu nalazio, pobacali knjige i Mushafe na zemlju i gazili ih. Francuska vojska nastavila je okupirati El-Azhar dok nije došla delegacija njegovih šejhova Bonaparti da traže od njega evakuaciju, i to je bio kraj ustanka koji je trajao tri dana, od 21. do 23. oktobra 1798. godine.

Francuzi su se grdno osvetili muslimanima Kaira i stanovnicima njegovog predgrađa: okupirali su ih, pogubili niže šejhove koji su poticali na pobunu, konfiskovali njihove posjede, opkolili Kairo i njegova predgrađa s utvrdama, tvrđavama i uporištima usput uništavajući mnoge kuće i dvorce.¹²⁰²

Osmanlije i njihova državna politika

Poraz francuske flote u pomorskoj bici Ebu Kir ohrabrio je Portu da napadne francusku ekspediciju u Egiptu, pa je objavila rat protiv Francuske i izdala naredjenja da se vršilac dužnosti ambasadora i svi stanovnici Francuske u osmanlijskoj prijestolnici, liše slobode. Osmanlijsko ministarstvo vanjskih poslova nije se kolebalo započeti pregovore s Engleskom i Rusijom koji će imati za rezultat potpisivanje sporazuma o odbrambeno-napadačkom savezništvu između Rusije i Turske 25. decembra 1798. godine, i, drugi, sporazum o savezništvu između Engleske i Turske 5. januara 1799. godine. Osmanlije su u Šamu vršile pripreme za džihad protiv francuske ekspedicije u Egiptu, što je natjeralo Bonapartu na donošenje odluke o predupređenju neprijatelja u napadu. Od februara do juna 1799. godine izvodio je vojne akcije u Šamu, gdje je napao ujedinjene osmanlijske snage, ali nije bio kadar slomiti snage Ahmed-paše Džezzara, jer nije uspio osvojiti Aku¹²⁰³. A poslije povratka ekspedicije u Egipat, Napoleon će u kopnenoj

¹²⁰² Vidjeti: *Adžaibul-asar*, 3/18.

¹²⁰³ Tada je Bonaparta izjavio: "Da nisam zaustavljen u Akki, osvojio bih čitav svijet."

bici za Ebu Kir 25. jula 1799. Godine pobijediti osmanlijske snage koje su se kretale iz Rodosa u Egipat. Jedan od najvažnijih ishoda bitke jeste to da je Napoleon zarobio osmanlijskog prvaka Mustafa-pašu, saznajući da je započeo sveopći rat u Evropi protiv Francuske, pa je u tajnosti napustio Egipat a vođstvo prepustio generalu Kleberu.¹²⁰⁴

Kleber je, nakon Napoleonova odlaska, ambiciozno počeo sređivati sve prilike: preuredio je vladu, podijelio egipatsku teritoriju na osam upravnih oblasti, zadržao vijeća koja je Napoleon osnovao u pokrajinama, uredio ubiranje dažbina, preokupirao se kontrolom plaća upravicima, brinuo se o drugim granama uprave i vojnim aktivnostima Dizjea u Saidu. Međutim, pritisci koji su tražili povratak u Francusku utjecali su i na Klebera, pa je poslao pismo Velikom veziru 17. septembra 1799. godine u kojem poriče želju Francuske za otimanjem Egipta od osmanlijske države. U dopisu je spomenuo uzroke koji su naveli Francusku da pošalje ekspediciju u Egipat. Rekao je da je to bio pokušaj da se ubaci strah u srca Engleza, ugroze njihovi posjedi u Indiji i prinude na prihvatanje mira s Francuskom, uz osvetu za neprijatnosti koje su Francuzi pretrpjeli od Mameluka, oslobađanje Egipta od kontrole begovata i njegov povratak Turskoj. Potom je Kleber tražio od Velikog vezira pregovore o evakuaciji Francuza iz Egipta.¹²⁰⁵

Ovi su se pregovori vodili u gradu Arišu i imali su za rezultat potpisivanje su *Dogovora u Arišu*, 24. januara 1800. Godine. Dogovor je utvrdio sljedeće uvjete:

1. Evakuacija Francuza iz Egipta u Francusku, sa svim oružjem i opremom;
2. Primirje od tri mjeseca, koje će se produžiti ako je neophodno, tokom kojeg će se upotpuniti preseljenje ekspedicije;
3. Povratak svoje teritorije koju će vratiti Porta ili njeni saveznici, Engleska i Rusija, uz obavezu Turske i njenih saveznika da ne izlažu ovu vojsku bilo kakvoj smetnji.

Ali, britanska je vlada, kada je saznala za pregovore u Arišu, zauzela nepokleobljiv stav: spriječiti ratifikaciju dogovora. Jer se pribojavala da će se okružena, francuska vojska u Egiptu vratiti na bojišta u Evropi, pa će prevagnuti francuska vojska i izgubit će se vojni balans na kontinentu. U

¹²⁰⁴ Vidjeti: *El-Alemul-arebijj ufit-tarihil-hadis*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 211.

¹²⁰⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 212.

pismima oficira i vojnika svojim porodicama u Francuskoj (koja su završavala u rukama britanskih pomoraca) pisalo je da francuska ekspedicija sporo napreduje u Egiptu. I vlada u Londonu preferirala je da Francuzi ostanu u Egiptu, ili da se predaju. Stoga je 15. septembra 1799. godine izdala jasne naredbe Lordu Keithu, glavnom zapovjedniku britanske flote u Sredozemnom moru da odbije bilo kakav dogovor ili sporazum koji se tiče napuštanja Egipta, ukoliko dogovor ne podrazumijeva da se Francuzi predaju kao ratni zarobljenici, u potpunosti, bezuvjetno. Keith je poslao Kleberu pismo s takvim sadržajem, koje je dobio početkom marta 1800. godine.

Usljed ove nagle promjene, Kleber nije našao za shodno da obustavi povlačenje započeto počeo u skladu sa sporazumom u Arišu. Doduše, ujutro 20. marta 1800. godine požurio je da, na čelu svoje vojske, zaustavi napredovanje Osmanlija, čija je prethodnica stigla do Metarije, na razdaljinu od dva sata od Kaira, i tu se odigrala bitka Ajnuš-šems, čiji se mejdan prostirao od Metarije do strana Salihije; njoj su Francuzi žestoko porazili Osmanlije. A tokom bitke za Heliopolis, dio vojske glavnog vezira i određen broj Mameluka uspjeli su krišom ući u Kairo i potaknuti stanovništvo protiv Francuza, pa se desio Drugi kairski ustanak, koji je trajao oko mjesec dana, od 20. marta do 20. aprila 1800. godine.¹²⁰⁶

Kleber nije uspio ugušiti ustanak, osim silom: obasuo je Kairo projektilima sa svih strana i pojačao udare na kraj Bulak, gdje je bio centar ustanika. Vatra je dolazila sa svih strana, plamen je progutao veliki broj svratišta. Stanovnici Bulaka nisu imali drugog izlaza osim da se predaju, a u tome su ih slijedili i stanovnici drugih krajeva. Šejhovi El-Azhara bili su posrednici i od Klebera su dobili garanciju za opću amnestiju i sigurnost. Za očekivati je bilo da Kleber neće oklijevati u prijevari muslimana nakon gušenja ustanka. Njegova je odmazda bila strašna i velika: neke je pogubio, velikim nametima opteretio je mnoge učenjake i stanovništvo Kaira, nije izuzeo čak ni radničku klasu.¹²⁰⁷ Kleber je učitelju Jakubu prepustio da od muslimanima radi šta želi. Spominje se da koptski patrijarh nije odobrio Jakubu njegove zločine, da ga je često upozoravao i savjetovao da

¹²⁰⁶ Vidjeti: *El-Alemul-arabijj ufit-tarihil-islamijjil-hadis*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 214.

¹²⁰⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 214 i 215.

odustane od te politike, međutim, Jakub mu se obraćao oholo i ulazio u crkvu jašući, pod oružjem; do krajnje granice pomagao je Francuzima.¹²⁰⁸

Nije prošlo ni dva mjeseca od gušenja Kairskog ustanka, kada je, 24. juna 1800. godine, student na El-Azharu, Sulejman Halebi iz Šama, ubo Klebera. Vjeruje se da je osmanlijska vlast imala učešća u ovom atentatu. 17. jula francuska je vojska upriličila veliku komemoraciju prilikom njegove sahrane. Nakon sahrane, pogubljen je Sulejman Halebi, a sveukupno vođstvo ekspedicije povjereno je generalu Menou, jer je bio najstariji oficir u ekspediciji.¹²⁰⁹ Ovaj vojskovođa bio je pobornik ideje ostanka u Egiptu, i planirao je naseljavanje Francuza u Egipat, ali su ga unutarnji i vanjski pritisci natjerali da napusti zemlju nakon zajedničkih napada koje su na tu zemlju izvršili Englezi i Osmanlije. Brojni su faktori koji su naposljetku primorali francuske okupatore na povlačenje iz Egipta. Tu je uništenje njihove flote u pomorskoj bici u Ebu Kiru, pomorska dominacija Engleza na Sredozemnom moru, njihova pojačana opsada egipatskih obala (što je onemogućilo francusku vladu u slanju pomoći i logistike iz Francuske), priključenje osmanlijske države neprijateljima Francuske, podjela u redovima ekspedicije čiji su se simptomi pojavili kada je Napoleonova vojska započela svoj teški marš od Aleksandrije prema Kairu. A nakon Napoleonovog odlaska prilike su se pogoršale, pogotovo nakon atentata na Klebera, ali i tokom Minoovog vođenja ekspedicije. Tu je i džihad muslimanskog, egipatskog naroda protiv francuske krstaške ekspedicije koji se manifestovao kroz Prvi i Drugi kairski ustanak, kroz džihadske operacije u Delti i otporu koji je ojačao u Saidu. Bez ikakve sumnje, džihad egipatskih muslimana protiv francuske vlasti imao je veliki udio u poljuljavanju njenih temelja.¹²¹⁰

Posljedice francuske ekspedicije glede ummeta

Vojni pohod na muslimane ostavio je jasne tragove i bio je uzrok unutrašnjeg poraza ummeta. Govoreći o tome, Muhammed Kutb ostavio je sljedeći zapis: „...potom je poraz koji su Mameluci pretrpjeli od Napoleona u Imbabi, bio pokazatelj unutrašnjeg poraza, poraza akide u ljudima;

¹²⁰⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 89.

¹²⁰⁹ Vidjeti: *Adzaibul-asar*, 3/30.

¹²¹⁰ Vidjeti: *El-Hamletul-frensijetu ve hurudžul-fransijine min Misr*, str. 188.

muslimani su se uplašili Napoleonove artiljerije i mamelučke sablje u poređenju s tom, novom artiljerijom, koju dotad nisu poznavali, to im se činilo nestvarno nisu ni pomišljali da neprijatelj raspolaže takvim naoružanjem. To je u njima, muslimanima, napravilo preokret. Bilo je to prvi put da muslimanska vojska bude poražena, odnosno da pobijede krstaši zato što posjeduju stvarnu snagu: vojnu opremu, tehniku ratovanja i umijeće koje nemaju muslimani. A bilo je moguće da to ne promijeni omjer snaga u svijesti, bilo je moguće da se svijest odupre porazu, dok se ne osnaži za novi napad, što se prije toga desilo nekoliko puta. Ali, snaga vjere tadašnjih ljudi nije bila jaka da se odupru šoku i nanovo oraganiziraju. Istina, narod je pružio hrabar otpor francuskoj ekspediciji, Kairo se pobunio pod vođstvom uleme i njihovim duhovnim utjecajem i učinjena su velika, herojska djela. Istina je da se to desilo, ali je to bilo slično akcijama pojedinaca komandosa, a muslimanska država koja se bori i uređuje borbu, mobilizira vojsku i stoji pred okupatorima zbog toga što je država islama - sve se to srušilo u bici za Imbabu, i nikada se više nije ponovilo. Muslimani su osjetili pravi ratni poraz, jer je Napoleon za svog boravka u Egiptu donio novi zakon (preuzet iz francuskog zakona) prema kojem su muslimani sudili, ali ne prema Šerijatu. A Šerijat su ograničili na pitanja usko vezana za čovjeka: ženidba, razvod i nasljedstvo. I to je bilo prv put u povijesti islama da im se sudi po zakonu koji nije Allahov, koji su donijeli i uveli nemuslimani. Krstaši su ponekad ulazili u muslimanske zemlje i ostajali dugi niz godina, čak su došli do tačke gdje su, malo prije Salahuddina, uspostavljali državice na obalama Sredozemnog mora u Šamu, međutim, nikad se nisu odvažili uvesti svoj zakon po kojem će suditi, uvijek su to bili okupatori koji su okupirali dio zemlje, a nikada to nije bila država koja kontroliše cijelu zemlju. Eto, ovo se iskušenje desilo nakon što su islamsku državu porazili na bojnom polju. I to je bio početak pravog poraza, poraza akide i početak njenog gašenja u ljudima. To je zamijenila impresija koju je francuska ekspedicija ostavila u dušama Egipćana, zadivljenost naoružanjem, zapadnim znanjem koje su donijeli učenici u pratnji vojske, štampom koju je donio Napoleon u Egipat, uređenjem koje je napravio. Jednom riječju, impresioniranost svime što dolazi od Zapada i svime što nije islamsko. Ovo je bio pravi i potpuni poraz koji je prokrčio put svemu što je krstaški kolonijalizam napravio poslije toga: kvarenje muslimana, njihovog vjerovanja, ideja, poigravanje s emocijama i uništavanje morala. Zbog toga

progon Francuza iz Egipta, odnosno njihovo povlačenje nije bio vrijedan spomena utoliko jer su nevjernici muslimanima nanijeli duševni poraz.”¹²¹¹

Francuska ekspedicija ostavila je traga posebno u Egiptu, a i na čitav Istok, o čemu ćemo, uz Allahovu pomoć, više saznati u sljedećim poglavljima. Također ćemo uvidjeti da su masonske, francuske lože uspjele naći načina da zatruju muslimane. Francuzi su uspjele posijati svoje ideje i naći sebi saradnike u regiji. Okoristili su se nakon povlačenja opasnom ulogom koju je odigrao Muhammed Ali-paša, koji će kasnije biti namjesnik Egipta. Francuzi u Egiptu, njihovo povlačenje i pojava Muhammed Ali-paše za vladavine sultana Selima III, čija se smjena desila zbog toga što je uveo strane metode i običaje u vojsku i što nije prestao upotrebljavati novu tehnologiju.¹²¹² A sve to predstavljalo je opasnost za akidu ummeta. To je zapravo tekst fetve koju je izdao muftija: „Svaki sultan koji uvodi strano uređenje i običaje i prisiljava svoje podanike na slijeđenje istih, nije pogodan za vlast.” A pitanje je ostalo nejasno, jer izučavanjem historije sultana Selima III uviđamo da se on žrtvovao za oživljavanje džihada, kao što je bilo u doba njegovih djedova i očeva. I moguće da je to bio uzrok zavjere protiv njega mjeseca džumadel-ulaa 1223. godine po Hidžri – 28. juna 1808. godine.¹²¹³

¹²¹¹ Vidjeti: *Hel nahnu muslimun*, str. 115-118.

¹²¹² Historijski je netačno tvrditi kako Osmanlije nisu bile u koraku s vremenom i napretkom. Nije zabilježena niti jedna fetva protiv tehnološkog napretka Carstva. Mnogo je primjera koji to dokazuju. U vrijeme sultana Murata IV (1623-1640.) izvedeni su prvi probni letovi na jednom vidu balona u samom Istanbulu. Ko želi saznati više detalja s tim u vezi neka vidi knjigu: A. Akgündüz - S. Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, Istanbul, 1999.

¹²¹³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemal Abdulhadija, str. 91.

8. poglavlje

Sultan Mahmut II

(1223.-1255. godine po Hidžri – 1808.-1839. godine)

Na vlast je došao u dvadeset i četvrtoj godini života, okoristio se od svog prsnog odnosa sa Selimom III, jer ga je on najbolje obavijestio o projektu reforme. Međutim, novi je sultan na početku bio prisiljen povijati se pred željama janjičara, pa je naredio otkazivanje reformi dok nije njima ugodio, do vremena kada će se ukazati prilika za aplikaciju i implementaciju plana reformi. Mahmut je bio strpljiv čekajući trenutak da se oslobodi janjičara, koji su ugrožavali cjelovitost osmanlijske države. Ta mu se prilika ukazala nakon izuzetno dugo vremena, jer je bio zauzet ratovima i važnim događajima koji su iscrpili većinu njegove vojske i sve potencijale.¹²¹⁴

Rat protiv Rusije

Sultan Mahmut II potpisao je sporazum s Engleskom 1224. godine po Hidžri – 1809. godine i pokušao sličan dogovor postići s Rusijom, ali nije uspio. Među njima rasplamsao se rat, i Osmanlije su bile poražene, a Rusi su ovladali nekim mjestima. Smijenjen je veliki vezir Dija Jusuf-paša, a njegovu je poziciju zauzeo Ahmed-paša, koji je nadbio Ruse i protjerao ih iz mjesta koja su bili zauzeli. Utom su se pogoršale veze između Francuske i Rusije, i skoro da je i između njih izbio rat, pa je Rusija tražila potpisivanje primirja s osmanlijskom državom. Sklopili su sporazum u Bukureštu 1238. godine po Hidžri – 1812. godine. U njemu je stajalo da Vlaška, Bugdan i Srbija ostaju u sklopu osmanlijske države, a primirje je omogućilo sultanu Mahmutu sprovedbu određenih reformi i gušenje ustanka u državi.¹²¹⁵

Kada su Srbi saznali za sporazum u Bukureštu i povratak njihovog vazalstva osmanlijskoj državi, digli su ustanak, ali što su ih osmanlijske snage pokorile; vođe ustanka pobjegle su u Austriju. A jedan od njih

¹²¹⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 127 i 128.

¹²¹⁵ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijj a*, autora dr. Ahmeda Serhenka, str. 226-228.

(Sjodorović) izjavio je lojalnost Osmanlijama, pokorio se osmanlijskoj vlasti i dobio posebne povlastice od Carstva.¹²¹⁶

Ukidanje janjičara

Janjičari su se već bili iskvarili i počeli se nedolično ponašati. Njihova se uloga promijenila: postali su izvor zla za državu i narode koji su bili pod njenom vlašću. Počeli su se miješati u državne stvari, preokupirala ih je želja za položajem, odali su se naslađivanju i zabranjenim stvarima. Bilo im je teško poći u borbu zimi, tražili su sultanske darove, bili su skloni porobljavanju i uništavanju kada bi osvajali određeno mjesto... Zapostavili su cilj zbog kojeg su formirani, odali su se opojnim pićima, pa su bivali poražavani zbog zapostavljanja Šerijata, akide, principa i nepoduzimanja stvarnih uzroka pobjede. Smjenjivali su i ubijali sultane (Osmana II), što su nastavili činiti za vladavine sultana Murata IV. Desetak su godina bili u zabludi, nemarni u svojoj zabludi i tiraniji, jer su ga oni postavili, naređivanje i zabranjivanje pripadalo je njima. Raslojili su državu, doveli je u stanje anarhije ubijajući sultane i stavljajući na vlast njihovu djecu (sultana Muhammeda IV). A stranci su osvajali dijelove Carstva, i Veliki vezir s ulemom, bio je prisiljena ukloniti ga s vlasti. Zatim, janjičari su se pobunili u doba sultana Selima II i neprijateljska vojska okupirala je dio Carstva, svrgnuli su s vlasti Mustafu II, Ahmeda III, Mustafu IV, dok Allah nije poslao Mahmuta II 1241. godine po Hidžri, da ih pokori.¹²¹⁷

Sultan je u muftijinoj kući organizirao sastanak uglednika i starijih oficira janjičara. Veliki vezir Selim Ahmed-paša održao je govor i pojasnio slabosti i nazadak janjičara. Naglasio je potrebu uvođenja novog vojnog sistema, kada su se prisutni uvjerali u istinitost njegovih tvrdnji. Muftija je izdao fetvu o dopuštenosti rada na uklanjanju buntovnika. Prisutni janjičarski oficiri saglasili su se s tim, a u sebi su krili suprotno uvjerenje jer su osjetili umanjivanje povlastica i nestanak autoriteta. Zato su se počeli pripremati za pobunu; odazvao im se određen broj ljudi. 8. zul-kade 1241. godine po Hidžri neki su janjičari počeli provocirati vojsku za vrijeme treninga; pa su počeli biti neposlušni. Onda je sultan pozvao ulemu i upoznao ih s namjerama buntovnika. Oni su ga ohrabрили da ih iskorijeni, na šta je izdao

¹²¹⁶ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagijja, str. 127 i 128.

¹²¹⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 127 i 128.

naredbe artiljeriji da se pripremi za borbu, vodeći se fleksibilnošću i blagošću u isto vrijeme, ali i strahujući od njihovog zla. Ujutro 9. zul-kade sultan i s njim artiljerci, te ulema i učenici krenuli su na trg Atmejdan, gdje su bili sakupljeni neposlušnici i poticali narod na pobunu. Rečeno je da je sa sultanom pošao šejhul-islam, kadija Zada Tahir Efendi, i Veliki vezir. Skupa je brojao više od 200 000 ljudi. Tada je artiljerija opkolila to mjesto i zauzela strateške položaje oko njega, te počela granatirati janjičare. Pokušali su uzvratiti, ali uzalud; morali su se povući u kasarne. Time su ih pobijedili, a sutradan izdat je sultanski dekret koji je presudio da se pogube neposlušnici, ili da se prognaju. Zatim je sultan imenovao Husejn-pašu, koji je imao velike zasluge za uništenje janjičara, za seraskera. I otada počinje novi vojni sistem.¹²¹⁸

Sultan Mahmut II dobio je slobodu u uređenju vojske. Slijedio je u tome Zapad: turban je zamijenio rimskim fesom, obukao je vropsku uniformu i naredio da to bude uniforma svih službenika države, vojnih i civilnih i uveo *odlikovanje za ponos*.¹²¹⁹ On je bio prvi osmanlijski sultan koji je uveo te promjene.¹²²⁰ Ovaj sultanov poduhvat jeste pokazatelj velikog duševnog poraza, čije ćemo uzroke, razmatrati.

Muhammed Alija, namjesnik Egipta

Muhammed Alija bio je na lošem glasu, poznat po grubosti i tvrdoći srca. Osmanlijska država poslala ga je da, uvjetno rečeno, kazni sela koja su kasnila u davanju nameta. Ulogorili su se oko sela, pljačkali, porobljavali i strašili nedužne, dok seljani nisu shvatili da im je bolje dati imetak, pa makar ih to materijalno opteretilo.¹²²¹

Muhammed Alija došao je u Egipat na čelu skupine iz Rumelije, da istjera Francuze, pa je svojom spletkom i lukavošću uspio zadobiti povjerenje uleme Egipta, te se trudio eliminisati svoje takmace za namjesništvo u Egiptu, dok nije postao valija Egipta 20. rebiul-evvela 1220. godine po Hidžri – 18. juna 1805. godine.¹²²²

¹²¹⁸ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, autora dr. Alije Hasuna, str. 169.

¹²¹⁹ Vidjeti: *El-Muslimune ve zahiretul-hezimetin-nefsijj a*, šejha Abdullaha b. Hamda, str. 73.

¹²²⁰ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, str. 169.

¹²²¹ Vidjeti: *Vakiunel-muasir*, šejha Muhammeda Kutba, str. 205.

¹²²² Vidjeti: *Hurubu Muhammedin Alijin fiš-Šam*, str. 32.

I uprkos tome što je Muhammed Alija pokazao veliku želju da postane poslušni sluga sultanu¹²²³ i na tom putu pokazao dosta poniznosti i poslušnosti sultanu i njegovoj državi,¹²²⁴ ipak je sultan brzo shvatio njegov krajnji cilj i počeo strahovati od novog valije. Naredio je da ga prebace iz egipatskog vilajeta, ali se ulema opet umiješala, i sultan je izdao drugi ferman kojim ga ostavlja na vlasti u egipatskom vilajetu 24. šabana 1221. godine po Hidžri – 6. novembra 1806. godine.¹²²⁵

Tako je Muhammed Alija počeo jačati svoj lični položaj i učvršćavati svoju vlast, a potom to prenositi na svoje potomstvo. I ovdje se javljaju mnoga nejasna pitanja: kakva je bila uloga Muhammeda Alija u interesima Francuza i Britanaca, ko stoji iza eliminacije prve saudijske države i pripajanja Šama Egiptu...?

Historičar Abdurrahman Džebreti opisuje Muhammeda Alija

Kaže da je bio varalica, zločinitelj, nasilnik, nemilosrdan, zulumčar, lažov, lažno se zaklinjao, nije znao za ugovor ni za garanciju a obećavao je pravdu.¹²²⁶ Ove karakteristike ukazuju da je Muhammed Alija bio makijavelista, ili je naginjao idejama Makijavelija, čovjeka koji je trudio da cilj opravdava sredstva. Neko je rekao Muhammedu Aliju da je Makijaveli napisao knjigu *Vođa*. Uposlio je kršćanina Ertina (koji je imao tu istu knjigu i koji mu je postao najbolji prijatelj od svih židova i kršćana) da mu je prevede i svaki dan osigura stranicu prijevoda. I kada je stigao do desete stranice, obustavio je projekt rekavši da on, Muhammed, ima sposobnosti koje Makijaveliju nisu ni naumpale.¹²²⁷

Neki su pisci kazali da su to karakteristike koje su dovele do toga da Muhammed Alija postane valija Egipta.¹²²⁸ Ružna svojstva: bolesna ljubav prema vlasti, krutost srca, egoizam, nedostatak brige prema islamu jeste ono što su tražile masonske lože, koje su rušile islam i zemlju hilafeta iznutra.

¹²²³ Vidjeti: *Kiraetun džedida*, autora dr. Sulejmana Gannama, str. 17.

¹²²⁴ Turski dokument br. 50/1-248, rebiul-evvel, 1230. godine po Hidžri, Rijad.

¹²²⁵ Vidjeti: *Tarihud-devletil-alijetil-usmanijja*, str. 391.

¹²²⁶ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 159.

¹²²⁷ Vidjeti: *Misru fi matleil-karnit-tasiil-ašer*, autora Muhammeda Fuada Šukrija, 2/807.

¹²²⁸ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 160.

Muhammed Alija i masoni

Nije lahko neiskusnom i onome koji ima malo znanja o Egiptu i njegovoj prirodi ostvariti ono što je ostvario Muhammed Alija, ma kakvu snagu i pamet imao, osim ako se osloni na stranu koja mu je sve to planirala i vrbovala ga za izvršenje svojih ciljeva. Ovdje se nameće nekoliko pitanja: zašto se među Osmanslijama pobunila albanska skupina u kojoj je on zauzeo mjesto drugog čovjeka i udaljila Husrev-pašu iz vilajeta pod optužbom kašnjenja plaća; zašto je ulema požurila imenovati Tahir-pašu za vođu pobunjene albanske skupine koji će mijenjati prognanog valiju te biti ubijen za dvadeset dana; zbog čega se proganja novi valija, Ahmed-paša, samo dan nakon što je došao na položaj; zbog čega je Muhammed Alija pomogao Huršid-paši da dođe na čelo vilajeta, pa potom izvršio puč; kako je Muhammed Alija bio kadar isplatiti plaće vojsci, pogotovo nakon što su Mameluci oteli donacije stanovništva Saida...? Pitanja i nejasnoća ima i previše.¹²²⁹

Mnogi su dokazi koji upućuju da je ta nevidljiva snaga – masonski pokret koji su u Egiptu 1798. godine instalirali ljudi iz francuske ekspedicije, a gdje joj je teren pripremio sam Napoleon. Naime, Kleber je sa skupinom oficira francuske vojske instalirao tu ložu u Kairu, a ona se zvala Izisovom ložom. Tu su uveli sopstveni red koji se nazivao memfiski red, ili red starog istoka.¹²³⁰ Ova je loža uspjela inkorporirati neke članove Egipćane, iako ih je bilo malo, potom se zvanično raspustila po ubistvu Klebera 1800. godine, a njeni članovi radili su tajno.

Prvi proglas koji je Napoleon podijelio Egipćanima upućuje na to da se on trudio u širenju ovih ideja od samih početaka dolaska ekspedicije. Tu se navodi: „Govorite Egipćanima da su svi ljudi kod Allaha jednaki, i da se međusobno razlikuju po vrlinama i učenosti!”¹²³¹ Ovdje je vođenje francuske ekspedicije masonskim idejama bilo jasno još od početka; pokušali su uvesti ružne običaje koje muslimani Egipta nisu odobravali: prostituciju, razgo-

¹²²⁹ U ovom kontekstu, jasno je što je Husein-kapetan Gradašćević poveo pokret za autonomiju Bosne 1831.-1832. Između ostalog, zbog toga što je Porta silom prilika pristala dati određene teritorije u Zvorničkom sandžaku kneževini Srbiji (pet kadiluka). Vidjeti: Ahmed Aličić, *Pokret za autonomiju Bosne 1831.-1832.*, Sarajevo, 1996.

¹²³⁰ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 161.

¹²³¹ Vidjeti: *ibid*, str. 161.

ličavanje, poticanje žena iz nižih slojeva i onih sklonih strastima na činjenje zabranjenih djela javno – ovo je metoda širenja masonstva.¹²³²

Neki dokazi ukazuju da su Francuzi uspjeli privući pojedine egipatske šejhove i ulemu (među njima šejha Hasana Attara) u masonske lože koje je Kleber napravio 1800. godine. Šejh Hasan Attar pobjegao je u Said nakon dolaska ekspedicije, kao i druga ulema, a potom se vratio u Kairo pošto su Francuzi pozvali ulemu. Odmah se povezao sa članovima ekspedicije, prenosio njihovo znanje, a njih podučavao arapskom jeziku.¹²³³ Usvojio je mnogo njihovog znanja; u svojoj je poeziji mnogo hvalio svoje prijatelje između njih.¹²³⁴ I sve to upućuje na to da je Attar bio zagovornik obnove odnosa sa Zapadom.¹²³⁵ Pouzdano je utvrđeno da je šejh Attara imao vezu s Muhammedom Alijem nakon što je ovaj zauzeo poziciju namjesnika. Štaviše, postao je stup Muhammedu Aliju glede obnove Egipta, a to, opet, upućuje na postojanje veze između Muhammedom privrženost egipatske masonske lože koja je uspostavljena tokom francuske ekspedicije.¹²³⁶

Također i slijed događaja upućuje na zadojenost Muhammeda Alije masonskim idejama za koje je predodređen zbog svog prirodnog izgleda. Dok je pregovarao s Francuzima u vezi s okupacijom Alžira rekao je: "Budite sigurni da moja odluka ne proizlazi iz vjerskih emocija, pa vi me znate, i znate da sam oslobođen gledišta koje su prisutna u mom narodu... Vi govorite da su moji sunarodnici mazge i volovi, i to je stvarnost, znam da je to tako."¹²³⁷ Još jedan dokaz jeste činjenica da je vrijeme Muhammeda Alija obilježilo instaliranje velikog broja masonskih loža u Egiptu; a italijanski masoni osnovali su ložu u Aleksandriji 1830. godine, po škotskom redu...¹²³⁸

Masoni su skupina koja propagira svoj sionski svjetski put koji su osnovala deveterica židova s ciljem ostvarivanja sionskog sna oličenog u pravljenju židovske svjetske vlade koja bi kontrolisala svijet. Pripremila je planove i programe za ostvarenje tog cilja, a sebi nadjenula ime *Skrivena snaga*. Zbog toga su uveli određene misterije, zakletve i zavjete, koji se stavljaju u obavezu pristupajućim članovima. To je zapravo oblik pritiska

¹²³² Vidjeti: *Adžaibul-asar*, 3/161.

¹²³³ Vidjeti: *Es-Sirasul-fikriju bejne edžjalil-usur*, autora Ibrahima Adevija, str. 85.

¹²³⁴ Vidjeti: *El-Džebretu vel-fransijjin*, šejha Salaha Ukada, str. 316.

¹²³⁵ Vidjeti: *Kiraetun dzedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 169.

¹²³⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 169.

¹²³⁷ *Ibid*, str. 170.

¹²³⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 170.

kako bi članovi postali instrument kojim oni upravljaju kako žele. Masoni su uspjeli na zapadu privući veliki broj članova parolom: „Sloboda – bratstvo – jednakost.”¹²³⁹ Kada se radi o masonima, tu su sljedeći zapisi: „Masoni su produžena ruka židova, koji realiziraju destruktivne planove, zavjere, atentate i tajno djeluju na eliminaciji u svim narodima svijeta”¹²⁴⁰; „Masonstvo ima status oruđa za lov u rukama židova, kojim oni ubijaju velike političare i varaju nemarne i neuke narode. Masonstvo je potencijalna prijetnja skrivena iza znakova, riječi i talismana, i bodež koji su židovi zabili u srce narodâ i na taj način stvorili unutrašnjeg neprijatelja i proširili bolest među njih. Masonstvo je škorpija u vjekovnoj borbi narodâ. Oni samo u vanjštini manifestiraju slobodu, jednakost i bratstvo...”¹²⁴¹; „Masonstvo je u osnovi judaizam, i sve dok je tako, ono neprestano kujući zavjere i planirajući prijevare. Masoni su usavršili metode izazivanja sumnje u vjeru, diskreditiranja vjerovjesnikâ i poslanikâ, alejhimus-selam, podržavanje ateizma i kufra u svim dijelovima Zemlje, pozivanja u liberalizam, nered i prljavštinu... Historija židova poznata je po iskrivljavanju nebeskih knjiga, ubijanju vjerovjesnikâ, gašenju Božije svjetlosti... Oni su sljedbenici strasti, robovi zlata, monopolisti, oni koji gomilaju imetak itd. Svi ljudi danas, vide da je masonstvo židovski sistem kojim se želi srušiti svijet u društvenom, moralnom i vjerskom smislu. Prema svakom principu i vrijednosti, oni pružaju svoje ruke želeći to uništiti.”¹²⁴²

Masonske lože rasprostranile su se u Egiptu, Šamu i Turskoj, i danonoćno su radile na cijepanju i slabljenju osmanlijske države, isturajući svoje pogane pijune koji su neumorno radili. Francuske masonske lože u Egiptu uspjele su nagovoriti Francusku da zaštiti Muhammeda Alija. Muhammed Kutb zapaža: „...i potpuno ga je uzela u zaštitu kako bi ispunio sve njene planove. Ona mu je dala profesionalnu vojsku, opremljenu tadašnjim najnovijim naoružanjem, pod komandom Sulejman-paše Ferensavija.”¹²⁴³

Francuzi su vidjeli svoje interese u davanju podrške Muhammedu Ali-paši kako bi ostvario buduće težnje Francuske u očuvanju i jačanju masonskih loža i slabljenju i, odatle, uništenju osmanlijske države. Zbog toga je

¹²³⁹ Vidjeti: *El-Masunijetu ve mevkiful-islami minha*, šejha dr. Hamuda Rehilija, str. 3 i 4.

¹²⁴⁰ Vidjeti: *El-Jehudu vel-masunijja*, autora Abdurrahmana Devserija, str. 42.

¹²⁴¹ Vidjeti: *Hakikatul-masunijja*, šejha Muhammeda Alu Zabija, str. 70.

¹²⁴² Vidjeti: *El-Masunijetu ve mevkiful-islami minha*, str. 18.

¹²⁴³ Vidjeti: *Vakiunel-muasir*, str. 205.

Muhammedu izgradila i naprednu flotu, instalirala brodogradilište u Demjatu i pružila finansijsku potporu za uređenje navodnjavanja u Egiptu.

Sličnu je ulogu Muhammed Alija imao u izvođenju Egipta iz muslimanske zajednice u nešto drugo, što je na kraju dovelo do zapostavljanja Šerijata. Muhammed je bio eksperiment i presedan onima poslije njega, kao što su Mustafa Kemal Ataturk, Džemal Abdunnasir i neki drugi.

Pravi musliman ne može igrati takvu ulogu, ni svjesno ni nesvjesno, jer mu islam zabranjuje prihvatanje smjernica od din-dušmana.

Neprijatelji islama željeli su eliminaciju osmanlijske države i udaljavanje islamskog svijeta od islama, s posebnim zalaganjem za to da El-Azhar počne širiti njihove ideje i utjecati na ostale islamske narode. Kada se radi o eliminaciji osmanlijske države, Muhammed Alija učestvovao je u njenom slabljenju, uništavanju snage, rušenju prestiža i povredi njenih svetosti. Isto tako, idejno se i kulturno približio neprijateljima, lagahno se oslobađajući vjerske, idejne i moralne pripadnosti islamu. U tome je napravio progres koji su pohvalili njegovi saveznici, francuski i britanski masoni, i bio je poražen pred planiranom kulturnom invazijom. Počeo je provoditi politiku slanja mladih studenata u Evropu. Na taj su se način otvorila vrata ušlo sekularizmu. Sekularizam je prvo ušao u oblast podučavanja, pa u oblast privatnog života u islamskom Egiptu. Zanemario je El-Azhar, njegove šejhove i ulemu. Usredsredio se na slanje mladih ljudi u Evropu, u sve većem broju; slao je mlade ljude koji su, nezaštićeni od strasti i sumnji. Trebalo je da se takvi vrate u domovinu i rade za Zapad. Još je s njima slao imame koji će studente predvoditi u namazu, ali šta su imami radili! Rifa Rafi Tahtavi jedan je od takvih imama. Naime, vrativši se u Egipat, počeo je pozivati u evropeizaciju. Štaviše, njegova ga je porodica dočekala radosna kada se vratio iz Francuske nakon višegodišnjeg odsustva, ali je on okrenuo lice od njih, potcjenjivački i karakterizirajući ih kao *seljake* koji nisu dostojni njega dočekati.¹²⁴⁴

Potom je napisao knjigu o Parizu, u kojoj je pozivao u razgolićavanje žena i miješanje s muškarcima. Odobrio je ples u kojem se miješaju muškarci i žene govoreći da su to čisto sportski pokreti uz melodiju, i to, po njemu, ne priliči smatrati pokuđenim.¹²⁴⁵

¹²⁴⁴ Vidjeti: ibid, str. 209.

¹²⁴⁵ Vidjeti: ibid, str. 209.

Te postupne promjene bile su stalnog karaktera, uvijek su se sve više širile.¹²⁴⁶

Muhammed Alija bio je prepredeni *lisac* koji je bio zainteresovan za sebe i svoju djecu, i zato je radio odvratne radnje i ružna djela u slabljenju ummeta, eliminaciji njegove snage i implementaciji planova Francuske i Britanije. Nadasve se trudio da se dopadne Zapadu, da marljivo ide njihovim putem modernizacije. Zaista je mislio ono što je rekao o sebi: „Čovjek sa stranim umom, a nosi osmanlijsku kapu na glavi.”¹²⁴⁷

Muhammed Alija bio je pijun Francuske, Britanije, Rusije, Austrije i nekih drugih evropskih država u zadavanju teških udaraca islamskom usmjerenju (u Egiptu), na Arabijskom poluotoku, Šamu i u osmanlijskom hilafetu, što je ostavilo velikog traga kada se radi o srastanju muslimana sa željama Zapada.

Muhammed Alija i rat protiv islama u Egiptu

Nakon što se Muhammed Alija učvrstio u vlasti i okružio se intimnim prijateljima i pomoćnicima, rimskim i jermenskim kršćanima i službenicima Koptima i židovima, pridobio je Mameluke dajući im vlast u pokrajini. Sve to bilo je alarmantno većini muslimana Egipta i pokazatelj nebrige ili manjka interesa prema njima, pogotovo što su ga ti isti pomagači pomagali u vođenju samovoljne politike među seljacima. S tim u vezi, Džebreti veli: „...Otvorio je vrata kršćanima, Rimljanima i Jermencima, i zbog toga su oni zavladaali; prezreni među njima postali su poštovani. On je volio nadmoć i vlast, nije bio nimalo prijatan prema onome ko mu se suprotstavljao.”¹²⁴⁸

Muhammed Alija i njegovi sljedbenici nemuslimani slijedili su politiku čija su najjasnija obilježja bila nepravda, sila i porobljavanje cijelog egipatskog naroda. Naime, sakupio je seljake, zemljoradnike i nametnuo im neplaćen rad, ili određenu vrstu kompenzacije, zabranio im je da žive od vlastitog truda, upropastio je trgovinu, višestruko povećao cijene životnih namirnica i nametnuo takse koje seljaci nisu mogli plaćati. Učinio je da se svaka aktivnost glede ulaganja vraća njemu. Džebreti kaže da je bio bolesno zavidan, lahkomi, pohlepan, da je nastojao oteti nafaku od ljudi.¹²⁴⁹ To je

¹²⁴⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 210.

¹²⁴⁷ Vidjeti: *Tedžribetu Muhammedin Alijinil-kebir*, autora Munira šefika, str. 38.

¹²⁴⁸ Vidjeti: *Adžaibul-asar*, 4/150.

¹²⁴⁹ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 179.

imalo za rezultat veliku mržnju seljaka prema Muhammedu Aliji i njegovim pomagačima, bježanje iz plodnih dijelova i napuštanje sela, bježeći od nepravedne politike; izbjegavali su učešće u vojsci, i samo u 1831. godini broj izbjeglih seljaka iznosio je 6000.¹²⁵⁰

Što se tiče gradova, a pogotovo Kaira, Džebreti navodi da je Muhammed Alija onemogućio dostojan život s deset neprihvatljivih stvari: rad bez naknade, prinudni rad, taksa na rad, poniženje, degradacija, isticanje odjeće, davanje srebrenjaka, likovanje neprijateljâ, smanjenje plaća i naknada za upotrebu toaleta.¹²⁵¹

Džebreti je bio Muhammedov savremenik, bio je svjedok nasilja nad muslimanskim narodom Egipta. Ovaj je tiranin široko otvorio sva vrata evropskim trgovcima u Egipat i ustupio im kontrolu ekonomije, pa je Egipat postao nada Evrope glede zarade. Povezao se s Evropom, kulturno i trgovinski, a novi trgovački sloj u Egiptu oslanjao se na evropsku ekonomiju, a sve nakon što su dajje onemogućene u djelovanju.¹²⁵² Obustavio je podučavanja utemeljeno na vjeri, implementirajući Napoleonovu, masonsku politiku. To je potvrdio engleski historičar Arnold Tvini: „Muhammed Alija bio je diktator koji je uspio Napoleonova gledišta primijeniti u Egiptu.“¹²⁵³

Evropske kolonije postigle su svoj cilj instalirajući materijalne reforme putem Muhammeda Alije. Egipatski je narod pao u očaj, platio cijenu višu od ma koje reforme, a to je uništavanje njegovog kulturnog identiteta koji mu je islam osigurao čija je uloga dotad bila očita.¹²⁵⁴

Otvorio je vrata nacionalizmu i patriotizmu, prbodio je politiku stješnjavanja dajja, šejhova i učenjaka. To je išlo u pravcu nezavisnosti Egipta i još većim udaljavanjem od veze s državom islamskog hilafeta.¹²⁵⁵ U tome je podršku dobio od masonskih loža koje su to usmjerenje smatrale jednim od svojih glavnih ciljeva.

U tome ga je najviše pomagao šejh Hasan Attar 1776. godine po Hidžri – 1835. godine. Dokazi upućuju da je on pripadao masonskim ložama u

¹²⁵⁰ Vidjeti: *Tarihul-mešrikil-arebi*, autora dr. Omera Abdulaziza, str. 346.

¹²⁵¹ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 180.

¹²⁵² Vidjeti: *Tarihuš-šerkil-arebi*, autora dr. Omera Abdulaziza, str. 322 i 323. Preuzeto iz djela *Kiraetun džedida*.

¹²⁵³ Vidjeti: *Arnold Tvini i Abdurrahman Džebreti i njegovo vrijeme*, str. 14.

¹²⁵⁴ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 182.

¹²⁵⁵ Vidjeti: *Misru fi matleil-karnit-tasii ašer*, 3/1232.

Egiptu. Attar je smatrao da će se u zemlji prilike morati neumitno promijeniti i da će se usvojiti znanje koje prije nije bilo.¹²⁵⁶

Attara je u tom usmjerenju počeo slijediti njegov učenik Rifaa Tahtavi 1801. godine po Hidžri – 1873. godine, kada ga je Muhammed Alija poslao u Francusku na pet godina. Vratio se da širi sve što opravdava patriotske i socijalne ideje u kojima je živjela Francuska, a koje se nisu slagale s osnovama društva koje je primjenjivalo islam. Te njegove ideje doći će do izražaja u brojnim kasidama i knjigama koje će prevesti kada postane direktor škole za jezik.¹²⁵⁷ Tahtavi je bio pod utjecajem evropskog razmišljanja, išao je u obje krajnosti, u mjeri koja je prevazilazila njegovu sklonost islamskim idejama. Na brojnim poljima života pokazao je divljenje ideji slobode, jednakosti i principu oslanjanja na razum (a ne na Šerijat), u skladu s Napoleonovim shvatanjem dok je bio u Egiptu bio kao okupator. Također je bio pod utjecajem Monteskja i divio mu se.

Tahtavija su slijedili mnogi ljudi koji su preferirali patriotizam i ideju potpunog usmjerenja prema zapadnoj civilizaciji. Neki od njih jesu sljedeći: Alija Mubarek, Ibrahim Adem, Salih Medždi, Muhammed Osman Dželal, Abdullah Ebu Saud, Abdullah Fikri, i svi su napadali islamske ideje, sa svih strana.¹²⁵⁸

Pokret šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba i borba protiv osmanlijske države

Kratka biografija šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba

Šejh Muhammed b. Abdulvehhab b. Sulejman b. Alija b. Muhammed b. Ahmed b. Rašid Temimi rodio se 1115. godine po Hidžri – 1703. godine u gradiću Ujejna, koji se nalazi oko sedamdeset kilometara sjeverno od Rijada.¹²⁵⁹

Odrastao je u ljubavi prema znanju, i stjecao ga je od djetinjstva. Pokazao je izuzetnu nadarenost i po tome se razlikovao od svojih vršnjaka. Postao je hafiz i učio je hanbelijski fikh, tefsir i hadis. Znanje iz prava i akaida usvajao je iz Ibn Tejmijjinih djela, koja su ga fascinirala. Bio je pod

¹²⁵⁶ Vidjeti: *Et-Tijaratus-sijasijj etubejnel-mudžeddidine vel-muhafizin*, autora Bujumija, str. 2.

¹²⁵⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 23.

¹²⁵⁸ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijj in*, str. 184.

¹²⁵⁹ Vidjeti: *Imamut-tevhidi Muhammed b. Abdulvehhab*, autora Ahmeda Kattana, str. 35.

utjecajem Ibn Kajjima, Ibn Urve Hanbelija i nekih eminentnih sljedbenika selefijskog pravca.¹²⁶⁰

Putovao je radi stjecanja znanja u Mekku, Medinu, Basru i Ahsu. Bio je izložen brojnim iskušenjima kada je svoja mišljenja obznanio u Iraku. Potom se vratio u Nedžd. Po povratku u Harimlu, u Nedžd, počeo je naređivati dobro i odvraćati od zla, podučavati, pozivati u čisti tevhid, upozoravati na sve vrste i oblika širka... Pa su ga neki bezumnici u Harimli pokušali ubiti. Nakon toga preselio se u Ujeju, gdje ga je lijepo dočekaao njen načelnik i ohrabrio ga glede pozivanja u te ideje. Tu je šejh uspostavio Šerijat, izvršavao šerijatske kazne, srušio kubeta..., ali nije ostao dugo jer je načelnik Ahse izvršio pritisak na načelnika Harimle, tražeći od njega da pogubi šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba. I šejh je odatle pješke krenuo u Derijju.

Savez s Muhammedom b. Saudom

Muhammed b. Abdulvehhab sklopio je savez s vođom Muhammedom b. Saudom, koji je žrtvovao imetak i ljude u pozivanju u tevhid. Savez je bio na jakim osnovama. Zbog toga je šejh bio kadar dostaviti svoj poziv podučavanjem, pismeno i usmeno. Pisao je poslanice i u njima navodio dokaze koji podupiru njegove tvrdnje. Pozivao je u sprečavanje zla, rušenje kubeta na grobovima, onemogućivanje svega što vodi u širk; zapovijedao je obožavanje samo Allaha, Jedinog.¹²⁶¹ I poziv je polučio rezultatima: ljudi su se odazivali stoga što je šejh pozivao mudro i lijepim savjetom... Međutim, vidio je i uvjerio se da neki na blagost uzvraćaju osornošću, na iskrenost lažima, na lijep savjet spletkom... I preostalo mu je samo da povede džihad i zlo promijeni silom.¹²⁶²

Šejha je počeo pomagati vođa Muhammed b. Saud, spremajući ljude i oružje radi pohoda izvan Derijje, da se proširi poziv u tevhid i učvrste njegovi stupovi na Arabijskom poluotoku i izvan njega. Šejh je lično nadgledao pripremanje ljudi, opremanje vojske i slanje u vojne pohode. Nije zanemarivao podučavanje, ni pisanje, ni dočekivanje gostiju, ni ispraćanje delegacija, jer mu je Allah dao znanje, ugled, ponos i snagu nakon dugog

¹²⁶⁰ Ibid, str. 36.

¹²⁶¹ Vidjeti: ibid, str. 45 i 46.

¹²⁶² Vidjeti: *Istimrarijetud-dava*, šejha Muhammeda Sejjida Vekila, 3/293.

džihada.¹²⁶³ Imao je ispravan pogled na rat i politiku te široko iskustvo s tim u vezi.¹²⁶⁴ Rat između pomagača dave i njenih neprijatelja trajao je nekoliko godina, a većinom su pobjeđivali pomagači dave. Sela su padala jedno za drugim. 1178. godine po Hidžri – 1773. godine osvojen je Rijad pod vođstvom Abdulaziza b. Muhammeda b. Sauda. Iz Rijada pobjegao je njegov nepravedni namjesnik Dehham b. Devvas, koji je često napadao davu i pronevjerio ugovore koje je potpisao sa sljedbenicima ovog pokreta. Nakon pada Rijada, teritorija koja je služila davi bila je veća, mnogi su ljudi prihvatili davu dobrovoljno, jer su uklonjene prepreke koje su ih od toga odvraćale. Postigla se širina nakon skučenosti, ostvarena lahkoća nakon poteškoće, uvećao se imetak, smirile prilike i ljudi bili sigurni u okrilju mlade islamske države bez čijeg su postojanja bili lišeni blagodati sigurnosti.¹²⁶⁵

I nakon smrti šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba dava se nastavila širila. Saudova porodica podržavala je šejhov poziv putem vlasti, pa su krenuli prema Hidžazu, kojim je vladao šerif Galib b. Musaid, koji je počeo napadati Saudijsce, vjerski i vojno. Borbe su trajale do 1803. godine, kada su Saudijsci zaposjeli Mekku a da namjesnik Galib nije pružio nikakav otpor: on je preferirao bježanje u Džiddu, a poslije dvije godine Saudijsci su zauzeli i Medinu.¹²⁶⁶

Utjecaj selefijskog pokreta proširio se na većinu Arabijskog poluotoka. U tome je Britanija vidjela prijetnju i smutnju svojim interesima. Prva saudijska država počela je širiti utjecaj na Arapski zaljev, Crveno more i Kavasim, sve do juga Iraka. Počela je utjecati na kopnene puteve između Evrope i istoka.¹²⁶⁷ Kavasim i saudijske snage zadale su bolan udarac engleskoj floti 1806. godine, pa su preuzeli kontrolu nad vodama Zaljeva.¹²⁶⁸ U doba Sauda b. Abdulaziza država je dostigla vrhunac glede politike, jer je oslobodila Kerbelu u Iraku, i Hevran u Šamu, te joj je cijeli Arabijski poluotok bio poslušan izuzev Jemena.¹²⁶⁹

¹²⁶³ Vidjeti: *Imamut-tevhidi Muhammed b. Abdilvehhab*, str. 53.

¹²⁶⁴ Ibid, str. 78.

¹²⁶⁵ Vidjeti: *Istimrarijetud-dava*, 3/294.

¹²⁶⁶ Vidjeti: *El-Alemul-arebijj ufit-tarihil-hadis*, str. 18.

¹²⁶⁷ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 156.

¹²⁶⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 158.

¹²⁶⁹ Vidjeti: *Ed-Develetul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 94.

Zavjera protiv pokreta šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba

Šejtani u ljudskom obliku, Evropljani, počeli su razmatrati posljedice uspjeha prve saudijske države i zaključili da njeno postojanje ne ide u prilog njihovim interesima na istoku, pa su zaključili da je neophodno uništiti tu njihovu državu. Eliminaciji selefijske dave pristupili su na više načina.

Prvi je način huškanje javnog mnijenja unutar islamskih zemalja protiv dave šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba. Oni koji nisu imali ispravno vjerovanje počeli su odvrćati od šejhova poziva i pružati mu otpor. Otpor nije pružao samo određen pokret ili pak sekta, već svi pokreti i sve sekte, šejhovi koji su imali utjecaj zbog mnoštva neznalica. (Šejhovi su tražili stajanje iza novotarija i iskrivljenog islama, smatrajući da je to prava vjera.) Otpor su pružili čuvari grobova, oni koji su živjeli od imetka davanog prilikom rođendana mrtvih i posjeta, oni koji su mislili da je šejh Muhammed b. Abdulvehhab donio novu vjeru, drukčiju od one na koju su oni navikli, a takvih je bilo po svim krajevima osmanlijske države, čak u čitavom islamskom svijetu. Treba znati, sve ovo desilo se tek nakon što su Englezi i Francuzi, neprijatelji islama, podijelili fetve u kojima je pisalo da sljedbenici Muhammeda b. Abdulvehhaba izazivaju zlo i nered.¹²⁷⁰

Drugi je način izazivanje netrpeljivosti između šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba i vođstva osmanlijske države. Englezi, Francuzi i neki drugi izazvali su kod sultana Mahmuta II sumnju da je pokret šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba imao za cilj nezavisnost Arabijskog poluotoka i odvajanje od hilafeta, a potom ujedinjenje arapskog svijeta i, naravno, preuzimanje zastave hilafeta od osmanlijske države, a uspostavu arapskog hilafeta. Sultan Mahmut II potpao je pod utjecaj neprijateljskih laži, a nije trebalo da to sebi dopusti; priličilo je da sumnja u savjet lažovâ, da pošalje povjerljive državne ljude da provjere stvar. Sultan nije imao na umu opasnost vjerovanja u tu zlonamjernu vijest u vezi. Budući da je povjerovao, prihvatio je prijedloge neprijateljâ o obaveznosti eliminacije pokreta prije nego stvar postane ozbiljna, i država je radi toga doznačila veliku sumu novca i angažovala mnogo ljudi.¹²⁷¹

Osmanlijska država izradila je plan borbe protiv prve saudijske države. Smatrala je da taj teret treba staviti na leđa valijama susjednih pokrajina. Time su željeli ostvariti dva cilja: prvo, sprečavanje saudijskog širenja na

¹²⁷⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 94.

¹²⁷¹ Vidjeti: *ibid*, str. 95.

arapskom istoku; i, drugo, slabljenje tih istih valija i crpljenje njihovih zaliha, da oslabe i, otuda, se potpuno se pokore Carstvu. I zaista, prva takva zapovijed bila je upućena valiji Bagdada, jer je bio najbliži Nedždu, osim što je on bio suočen s određenim lokalnim problemima: imao je slabu vojsku, nemoćan da se s njom sukobi sa Saudijcima. Štaviše, često je bila neuspješna u odbijanju saudijskih napada na granice Iraka. Stoga se država obratila valiji Šama, ne bi li njemu pošlo za rukom ono što nije valiji Iraka. Nažalost Carstva, on je u tome bio nemoćniji od valije Iraka. Državu je obeshrabrila nemoć Bagdada i Šama,¹²⁷² i zato se okrenula prema Egiptu tražeći od njegovog valije, Muhammeda Alije, 1807. godine, da izvede pohod na arapski svijet s ciljem čišćenja dvaju Harema, njihovog oslobođanja od saudijaca, povratka vlasti i poštivanja Carstva na Arabijskom poluotoku. Pa ipak, Muhammed Alija nije im se odazvao do 1811. godine, tek nakon što se oslobodio mamelučkih begovata i posljedica masakra u Kali.¹²⁷³

Sljedbenici selefijske dave nisu tražili hilafet, niti su imali prigovora na one koji su ga slijedili, konflikt se odnosio na dvije stvari: prvo, zahtjev selefija da hadžije slijede put islama, da prestanu činiti sve što predstavlja narušavanje i izlazak iz okvira toga puta; i, drugo, osmanlijska je država osjećala određene poteškoće i slabosti što su vehabije¹²⁷⁴ kontrolisale svete gradove u Hidžazu, to su doživljavali kao pad svoga prestiža i političkog utjecaja.¹²⁷⁵

Džebreti je govorio o stavu vehabija spram hadžija Šama, da mogu doći samo pod postavljenim uvjetima, tj. da ne donose nosiljke koje prate bubnjevi, da ne nose duvačke instrumente, oružje, a niti bilo šta drugo što je u suprotnosti sa Šerijatom. I kada su to ovi čuli, vratili su se bez obavljenog hadža, ali se nisu klonili spomenutog zla.¹²⁷⁶ Ovaj je historičar rekao da su vehabije imale sličan stav prema karavanima hadžija Egipta.¹²⁷⁷

Dekret osmanlijskog sultana bio je ograničen na traženje da Muhammed Alija povede rat protiv saudijaca. Englezi su hrabрили na čišćenje dvaju

¹²⁷² Vidjeti: *El-Alemul-arebijju fit-tarihil-hadis*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 171.

¹²⁷³ Vidjeti: *ibid*, str. 172.

¹²⁷⁴ Ovaj izraz ne koristimo u pogrđnom smislu, za razliku od mnogih ljudi. (op. prev.)

¹²⁷⁵ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 185.

¹²⁷⁶ Vidjeti: *Min ahbari Nedždin vel-Hidžaz*, šejha Muhammeda Ediba Galiba, str. 111.

¹²⁷⁷ *Ibid*, str. 111 i 112.

Harema.¹²⁷⁸ Zahtjev je ponovljen nekoliko puta nakon toga.

Nakon što su Osmanlije doživjele nekoliko poraza od pristalica Muhammeda b. Abdulvehhaba, sultan Mahmut II poslao je dekret u Egipat da se čita u džamijama, a u kojem se ističe nužnost oslobađanja dvaju Harema.¹²⁷⁹ To nam govori da cilj osmanlijskog sultana nije bio ništa drugo osim povratak Hidžaza pod vlast Osmanlija. I bilo je moguće da se rat zaustavi na tome.

Snage Muhammeda Alije kasnije su ovladale gradovima Hidžaza, a on je imenovao novog namjesnika Hidžaza, iz kojeg je morao otputovati, a prognao je namjesnika Galiba, koji je podržavao njegove snage i pomogao im da zauzmu Hidžaz.¹²⁸⁰ Selefiske saudijske vođe predložile su potpisivanje primirja, ali je Muhammed Alija postavio teško ispunjive uvjete. S tim u vezi, Džebreti prenosi dopis Muhammeda Alije: „Što se tiče primirja, nećemo ga odbiti pod sljedećim uvjetima: da snose sve naše troškove na vojsku, od početka rata do datuma potpisivanja, da predaju sve drago kamenje i rezerve u Hudžri, sve što su potrošili od toga, da dođe i sretne se sa mnom radi sporazuma. Tek tada bit će primirje, a ako ovo odbiju, mi ćemo pokucati na njihova vrata.“¹²⁸¹

Pravi smisao pohoda Muhammeda Alije na Hidžaz i Nedžd

Rat između Muhammeda Alije i sljedbenika šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba nije bio sukob dvaju sila unutar islama, kao što nije bio ni arapski rat, kako ga neki karakterišu. To je bio rat između islamskih snaga (koje nisu imale nikakvih političkih pretenzija, već su nošeni ljubomorom i željom za povratkom osnovnih islamskih principa, snaga koje su se hrabro suprotstavile kolonizatorima nevjernicima), i snaga koje su se borile protiv nje, potlane od valije Egipta, snaga koje ni u kom pogledu nisu bile egipatske, većinom su bile sastavljena od Arnauta, manjeg broja Turaka, kršćana i nekoliko francuskih oficira.¹²⁸² Treba znati, skoro sve vođe tog pohoda od islama su imali samo ime. Historičar Džebreti, koji je bio živi svjedok, slikovito govori o njihovom porazu od sljedbenika selefiske dave:

¹²⁷⁸ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 186.

¹²⁷⁹ Vidjeti: *Min ahbari Nedždin vel-Hidžaz*, str. 110.

¹²⁸⁰ Ibid, str. 110.

¹²⁸¹ Vidjeti: *Adžajibul-asar*, autora Ediba Galija, str. 149.

¹²⁸² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Muhammeda Unejsa, str. 233.

„Gdje je pobjeda! Većina naših vojnika nije privržena vjeri! Među njima ima onih koji ne prakticiraju vjeru, niti su usvojili našu ideologiju, naš je saveznik opojno piće... Naši vojnici ne uče ezan, ne izvršavaju farzove, ne razmišljaju o vjerskim obredima. A oni, sljedbenici Muhammeda b. Abduvehhaba, kada nastupi vrijeme namazu, prouče ezan, formiraju safove iza jednog imama i namaz klanjaju skrušeno i predano. Štaviše, kada nastupi vrijeme namazu, a borba je u toku, mujezin uči ezan i klanjaju namaz u strahu: istupi skupina koja se bori, a druga okasni na namaz, pa se tome naši vojnici čude, jer o tome nisu nikada ništa čuli, a kamoli vidjeli. U svojim kampovima oglašavaju: 'Dođite, borite se protiv mušrika, obrijanih, koji su dopustili blud i homoseksualizam, koji konzumiraju opojna pića...' Kada provjere ubijene, nađu da veliki broj njih nije osunećen.“¹²⁸³

Muhammed Alija nije slijedio islamske propise u ratovanju, naprotiv, bio je u opoziciji Šerijatu kršeći Allahove granice i ne obazirući se na propise islama: njegova je vojska ubijala, rušila, otimala imetak i sknavila čast muslimana monoteista.

Treba znati da je Alija, radijallahu anhu, u Bici oko deve svoje vojnike upozorio: „Ne tjerajte one koji bježe! Ne ubijajte ranjene! Ko baci oružje, siguran je.“¹²⁸⁴ Također je naglasio: „...i sustegnite se od nanošenja neprijatnosti ženama, makar vrijeđale vašu čast i psovale vam vođe! Ako čovjek udari ženu makar palminom granom ili kakvim štapom, bit će osramoćen zbog toga, i on i njegovo potomstvo poslije njega.“¹²⁸⁵

Ebu Umama el-Bahili, radijallahu anhu, govorio je: „Učestvovao sam u sukobu na Sifinu; ljudi nisu ubijali ranjenike, niti one koji su bježali...“¹²⁸⁶

Osmanlijskom sultanu bila je dovoljna lojalnost Hidžaza, te odatle napad na Deriju nije bio neodložna potreba osmanlijske države. Muhammed Alija insistirao je na uvjetima primirja, što je dokazivalo njegovu želju za nastavkom rata, jer je njegov cilj bio služenje okupatorovim ambicijama, u okviru onoga što mu dopuste ciljevi britanske politike u regiji. I nakon što je saudijska država postala velika prijetnja sveukupnom britanskom prisustvu u regiji, svejedno u Crvenom moru ili Arabijskom zaljevu ili njenom prolasku kopnenim putem kroz Irak – Britanija je osjećala istinsku prijetnju za svoje

¹²⁸³ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 188.

¹²⁸⁴ Predanje je zabilježio Ibn Ebu šejba, 15/263.

¹²⁸⁵ Vidjeti: *Nasbur-raja*, imama Zejeja, 3/463.

¹²⁸⁶ Predanje je zabilježio Hakim, s ispravnim lancem prenosilaca. U tome se s njim saglasio Zehebi. Vidjeti: *El-Mustedrek*, 2/155.

ciljeve na istoku. I zato, onaj ko kaže da je ovaj pohod bio kršćanski pohod zaogrnut islamom, ispravno je rekao.¹²⁸⁷

Kada je bio poražen Tusun b. Muhammed Alija od Abdullaha b. Sauda i kada je pola njegove vojske pobijeno, Muhammed Alija došao je u Hidžaz 1813. godine, uhvatio namjesnika Mekke Galiba b. Musaida i optužio ga za saradnju sa saudijcima, te konfiskovao sav njegov imetak, namještaj i pokućstvo. Upravo zato, novi namjesnik Mekke postao je službenik Muhammeda Alija u Hidžazu, i domalo zatim Muhammed Alija je, januara 1815. godine, pobijedio saudijske snage u mjestu Besl.¹²⁸⁸ Neki smatraju da je to bila „jedna od najvećih bitaka u tom ratu, čak kažu da je bila jedna od najznačajnijih bitaka u vojnoj historiji Egipta.“¹²⁸⁹

Muhammed Alija nije ostao na Arabijskom poluotku da bi nastavio pobjeđivati, nego se vratio u Egipat, ostavljajući sina Tusuna u Hidžazu.¹²⁹⁰ A Tusun je brzo uspio poraziti saudijce i požurio je s vojskom u sjeverni dio Nedžda, kada je, u pohodu, stigao u grad Ress, potom je okupirao Šebiju. Uslijed toga put prema Deriji otvorio se pred njim. Vođa Abdullah požurio je zatražiti pregovore, trudeći se očuvati živote i zaštititi gradove i sela. I počeli su pregovori između dvaju strana pod sljedećim uvjetima:

1. Dopustiti okupacija Deriji eegipatskim snagama;
2. Vođa Abdullah mora se staviti pod kontrolu Tusun-paše;
3. Vođa Abdullah mora osigurati puteve za hadž, biti poslušan namjesniku Medine (ispred Muhammeda Alija) do vremena ograničenog sporazumom o primirju;
4. Da ovi uvjeti, u slučaju da ih se prihvati, ne budu validni sve dok ih ne potvrdi Muhammed Alija.

Ali vođa Abdullah nije to prihvatio i poslao je delegaciju u Egipat da oko uvjeta primirja pregovara direktno s Muhammedom. Delegacija nije uspjela u svojim naporima zbog pašine nefleksibilnosti, pa su se saudijci pripremili za rat i borbu. I Muhammed Alija organizirao je novi pohod godine 1816. pod vođstvom sina Ibrahim-paše.¹²⁹¹ Ovaj je, stigavši u Nedžd, uspio osvojiti gradove Unejzu, Burejdu i Šakru i pokoriti čitavu regiju Kassim. Ibrahim je u napredovanju bio dobrostiv prema plemenima, s ciljem da zadobije

¹²⁸⁷ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 189.

¹²⁸⁸ Vidjeti: *Ed-Devletus-suudijjetul-ula*, autora dr. Abdurrahima Abdurrahmana, str. 199 i 235.

¹²⁸⁹ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 172.

¹²⁹⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 172.

¹²⁹¹ Vidjeti: *Ed-Devletus-su'udijjetul-ula*, str. 339 i 345.

simpatije što većeg broja stanovnika Nedžda. Na sijelima je dijelio poklone, zabranio je porobljavanje i uništavanje... Uspio je sa svojim vojnim obavještajcima Francuzima stići u Derijju, koju je stavio pod opsadu, jer je bila jaka. Opsada je trajala dugo, od 6. aprila do 9. septembra 1818. godine, a završila se predajom vođe Abdullaha b. Sauda, tj. padom Derijje. Odatle je saudijskog vođu poslao u Egipat u pratnji pojačane straže; iz Kaira je poslan u Istanbul.¹²⁹² Na ulicama Istanbula slavilo se zbog toga puna tri dana, a potom je naređeno njegovo pogubljenje vješanjem. Neka Allahova milost stigne obespravljenog Abdullaha,¹²⁹³ a stvarne okolnosti njegova ubistva izaći će na vidjelo na Dan kada se pojave svjedoci.

Šejh Ahmed Hanbeli poslao je dopis Tusunu da oni priznaju vlast osmanlijskog sultana i da ne izlaze iz hilafeta, pa zbog čega onda insistiranje da se pošalju snage na Arabijski poluotok?! Na taj način muslimani su izgubili snagu kao reuzultat spletke neprijateljâ. Stanovnici Arabijskog poluotoka pomagali su stanovnike Egipta kada su ih okupirali Francuzi, pa zašto se onda desila ova agresija?! Muhammed Alija uspio je posredovanjem kod vladara koji se pripisuju islamu, uvjeriti većinu ljudi da to oni rade pokoravajući se naredbi halife Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kojeg su dužni slušati, i da je namjera spriječiti Arabijski poluotok u otcjepljenju od države hilafeta.¹²⁹⁴

Princip privrženosti i odricanja u ime Allaha, nije postojao kod Muhammeda Alije, jer je bio privržen neprijateljima islama, i dopustio im da njega i islamski ummet vode u smrt.¹²⁹⁵

Radost Britanije bila je velika kada je saznala za pad Derijje, prijestolnice prve saudijske države, u ruke Ibrahim-paše,¹²⁹⁶ utoliko prije jer je selefijska država podržala Kassim u džihadu protiv Britanije u Zaljevu, što je značilo prijetnju britanskim interesima u Indiji. O tome smo govorili.¹²⁹⁷ Ovdje treba zastati i zapitati se u vezi s događajima koje je proživio islamski svijet u novijoj historiji. Zašto vojska Muhammeda Alije i Osmanlije nisu stale uz prvu saudijsku državu (umjesto što su se borile protiv nje) protiv evropskih

¹²⁹² Vidjeti: *El-Alemul-arebijj ufit-tarihil-hadis*, str. 174.

¹²⁹³ Ibid, str 174.

¹²⁹⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 96.

¹²⁹⁵ Vidjeti: ibid, str. 97.

¹²⁹⁶ Vidjeti: *Dirasatun fi tarihil-halidžil-arebijjil -hadis vel-muasir*, autora dr. Muhammeda Arebija, 1/198.

¹²⁹⁷ Vidjeti: *Tarihul-Ahsais-sijasi*, autora dr. Mahmuta Arabija, str. 42 i 43.

najezda uopće, a Britanije posebno? Da se to desilo, historija bi bila drukčija, pogotovo zato što je saudijska država bila muslimanska država koja je svoje temelje izgradila na selefijskim, ispravnim principima, i islamski je svijet u tom vremenu osjećao potrebu za njom. Bilo kako bilo, Britanija je iz tadašnjih prilika izvukla veliku korist, i požurila je čestitati Ibrahim-paši: poslala je kapetana Džordža Forestera Sadlera¹²⁹⁸ da mu čestita na osvajanju Derijje, i da pokuša instalirati bazu radi koordinacije između pašinih kopnenih i britanskih pomorskih snaga, da se zajedno bore protiv Kavasima, sljedbenika prve saudijske države.¹²⁹⁹

Veze između Britanije i Muhammeda Alija datiraju odavno. Odmah po prihvatanju vlasti Muhammed je počeo pregovarati s Britancima, ravna četiri mjeseca u kojima je pokazao ozbiljnost i iskrenu želju za saradnjom između njih. Čak je tražio da ga uzmu u svoju zaštitu. To potvrđuje Frejzerov izvještaj. Naime, on je vodio pregovore s njim, što je dovelo (po njihovom uvjerenju) do oslobađanja od utjecaja svojih *prijatelja* Mameluka. Frejzer, komandant okupacionih snaga, koji je ujedno pregovarao s izaslanicima Muhammeda Alije, sastavio je izvještaj i poslao ga generalu Muru 16. oktobra 1807. Izvještaj je obuhvatio najvažnije tačke pregovora, u njemu je stajalo sljedeće: „Dopustite mi da vam izložim na razmatranje srž razgovora koji je vođen između namjesnika Egipta i majora, generala Šriroka i kapetana Felouza za vrijeme njihove misije ispred Njegovog Visočanstva... Muhammed Ali-paša, valija Egipta iskazao je želju da se stavi pod britansku zaštitu, i obećali smo mu da ćemo njegove prijedloge dostaviti nadređenima u vođstvu britanskih snaga kako bi ih oni dostavili britanskoj vladi na razmatranje. Muhammed Alija obavezuje se da će zabraniti Francuzima i Turcima ili bilo kojoj vojsci druge države ulazak u Aleksandriju s mora; a Muhammed Alija je prijatelj i saveznik Velike Britanije. Međutim, on svakako očekuje da ga Engleska pomogne ako bude napadnut s mora, jer raspolaže borbenim brodovima. Muhammed Alija saglasan je istovremeno osigurati sve britanske brodove koji stoje nedaleko od Aleksandrije ako postignu dogovor.”¹³⁰⁰

A francuski konzul Drofti komentarisao je ovaj sporazum rekavši da će prilikom njegove ratifikacije ostvariti ciljeve koje su Englezi planirali slanjem

¹²⁹⁸ Vidjeti: *Delilul-halidžit-tarihi*, 2/1009-1010.

¹²⁹⁹ Vidjeti: *Harbu Muhammedi Alijin fiš-šam*, autora dr. Aida Rukija, str. 112.

¹³⁰⁰ Vidjeti: *Misru fi matleil-karnit-tasii ašer*, 2/856 i 857.

ekspedicije u Egipat.¹³⁰¹

Englezi nisu željeli obznaniti sve što su obuhvatale tačke ovog dogovora niti su htjeli reći šta će donijeti napuštanje Aleksandrije i njeno predavanje egipatskom paši, Britanija uvidjela potrebu odgađanja tih informacija. U tome je bilo otvoreno neprijateljstvo prema osmanlijskoj državi, tim prije jer ona, Britanija, daje podršku u otcjepljenju od Carstva. I nije nepoznato da je engleska diplomacija tada imala velike interese u Carstvu: izvlačenje koristi od njega i njegovog novog saradnika u širenju utjecaja na regiju ako to bude mogla.¹³⁰²

Grčki ustanak

Evropa je žarko željela cijepanje osmanlijske države pa se u ostvarenju tog cilja koristila raznim sredstvima: poticanje na sektašenje, vjerske smutnje, izazivanje unutrašnjih pobuna uz davanje materijalne i moralne podrške smutljivcima... U Grčkoj je bilo i muslimana, u njenim gradovima i selima dugi niz vjekova učio se ezan za pet dnevnih namaza, u njoj se sudilo po Šerijatu. I sve to srdilo je kršćanske vladare, u Grčkoj i u drugim evropskim zemljama, pa su počeli osnivati tajna udruženja u Grčkoj, Rusiji i nekim drugim državama. Njihov je cilj bio oživljenje stare Bizantijske imperije, koja bi bila pod upravom pravoslavne patrijarhije u Istanbulu. Mnogi patrijarsi, svećenici i vjerski službenici postali su primarni članovi ovih tajnih udruženja koja su radila protiv osmanlijske države.¹³⁰³ Naime, vjerski službenici počeli su utjecati na narod i poticati ih na pobunu protiv osmanlijske države, a svećenici i vjerski službenici imali su čvrste veze s vladarima evropskih država, pogotovo s Rusijom. Postoje važni historijski dokumenti koji ukazuju na te veze. U jednom takvom dokumentu stoji: „Ovo je pismo patrijarha Georgiosa ruskom caru, u kojem objašnjavam način rušenja osmanlijske države iznutra... Eliminacija i uništenje Turaka Osmanlija nemoguće je vojnim putem jer Turci Osmanlije vrlo su hrabri ljudi, samopouzdana i ponosni borci. A svi ti atributi jesu rezultat njihove privrženosti vjeri i zadovoljstva Allahovom odredbom, Njegovim predodređenjem, njihove zadojenosti ovim uvjerenjem. Također, snagu crpe iz

¹³⁰¹ Ibid, 2/836.

¹³⁰² Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 174.

¹³⁰³ Vidjeti: *Devrul-keniseti fi hedmid-devletil-usmanij a*, autora Sirje Šahina, str. 56 i 57.

tradicije i historije, pokornosti i podrške sultanu i vođama, te poštivanja starijih. Turci Osmanlije pametni su, vrijedni, poslušni nadređenima koji ih usmjeravaju i vode konstruktivnim i ispravnim putem, i to ih čini velikom, zastrašujućom snagom. Njihova se država odlikuje samouvjerenjem, odlučnošću, velikom snagom i postojanošću u borbi. Stoga se mora sljedeće: prvo, razbiti osjećaj pokornosti sultanu, vođama, uništiti moral i vezu s vjerom, a najkraći put do toga jeste življenje s Evropljanima i srastanje sa zapadnim idejama i ponašanjem, a što se ne podudara s njihovom tradicijom, nacionalnosti i moralom; i, drugo, navesti ih na prihvatanje pomoći izvana koju odbijaju zbog ponosa, i naviknuti ih na nju, makar to vodilo povećavanju njihove snage i kapaciteta (u vanjštini i do određenog vremena). Onda kada se poljulja njihov moral, poljuljat će se i njihova moć, jer ih moral i te veze vode do pobjede, uz brojnost koja se čini većom nego što jeste u stvarnosti. Također je moguće njihovo rušenje i uništavanje isticanjem važnosti i vrijednosti materije, tj. njihovo kvarenje materijom, jer nije dovoljno izvojevati pobjedu nad njima samo na bojnopolju. Još nešto. Ako bismo protiv njih djelovali isključivo vojno, to bi moglo biti uzrokom njihovog opreza, buđenja i upućenosti u ovaj plan. Sabotirati moramo u svim strukturama, privatnim i državnim, prije nego što išta osjete.”¹³⁰⁴

Patrijarh Georgijos, istanbulski patrijarh, bio je operativni član u organizaciji i koristio je sve svoje službenike i svoj utjecaj u implementaciji naredbi organizacije, koja je radila na uspostavi velike grčke države. Organizacija je planirala sljedeće:

1. Osnivanje tajnih udruženja u svim mjestima u Carstvu i upisivanje bogatih i utjecajnih pravoslavaca u udruženja, zbog osiguravanja materijalne i moralne podrške;
2. Imenovanje poznatih crkvenih službenika Grka za vođe udruženja;
3. Uspostavljanje trgovačkih udruženja radi osiguravanja sredstva za rad udruženjâ;
4. Korištenje grčke omladine koja studira u Evropi;
5. Rad na osiguravanju podrške velikih država.¹³⁰⁵

Mreža tajnih udruženja u Moru i van nje uveliko se razgranala i činila spletke da se riješi unutrašnjih prepreka. Obznanila je pobunu 1821. godine,

¹³⁰⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 70 i 72.

¹³⁰⁵ *Ibid*, str. 60.

kada je Germanos, biskup Patrasa (vođa organizacije tajnih udruženja u Mori) nosio zastavu na kojoj je bila slika Marije (po njegovom uvjerenju) i vikao: „O, grčki narode! Digni se i ubijaj Turke!“ pozivajući sve pravoslavce na rat protiv Osmanlija. I pobuna se širila, dobijajući državni i vjerski karakter, a predvodili su je vjerski službenici.

Mekarios, bivši predsjednik Republike Kipar, u razgovoru koji je s njim vodio turski novinar i advokat Nevzad Karakil 1951. godine objasnio je: „Možda znate da je Crkva predvodila grčku pobunu protiv Osmanlija 1821. godine, a svećenici su prvi podigli bajrak ustanka, i putem njih Grčka je dobila nezavisnost od osmanlijske države.“¹³⁰⁶ Na to je dodao: „Uistinu je sloboda najveći ideal kršćana.“¹³⁰⁷

Istina je da je to bilo tako. Svećenici su bili zaduženi da obavijeste sela i kasabe da će napasti na Turke, s ciljem njihove eliminacije, desit će se na noć uoči Uskrsa, i tražili su od njih zakletve o neširenju te tajne nikome, osim što su Osmanlije preko nekih svojih prijatelja saznale za to i, iz opreza, povukli se u tvrđave, u njima nije bilo zaliha pa je otpor bio slab: tvrđave su jedna za drugom padale u ruke buntovnika ustanika.

U kratkom roku, za oko tri sedmice, pobunjenici su uspjeli ovladati čitavom Morom, s izuzetkom jakog otpora koji su Osmanlije pružile u tvrđavi Terbulidža (u centru Morskog vilajeta); taj se otpor nastavio tokom nekoliko mjeseci, a Grci su s neviđenom nemilošću, pobili sve zarobljene Osmanlije i zaplijenili njihov imetak.

Vjerski službenici bili su u stalnoj i jakoj vezi s predvodnicima udruženja *Velika ideja* i stalno su, u međusobnom pomaganju, u manastirima skupljali pomoć za pravoslavne snage u Vlaškoj i Bugdanu. Crkva im je davala imetak iz svojih rezervi, dopustila pobunjenicima korištenje manastira za skladišta artiljerije, baruthane i za utočište.

Mitropolit iz Jabadre poslao je pismo ruskom konzulu u kojem i rekao sljedeće: „S ciljem potpunog uklanjanja Turaka, potrebno je da Rusija pomogne ustaničkom narodu...“¹³⁰⁸

Patrijarh Georgios igrao je veliku ulogu u pobuni protiv osmanlijske vlasti, kako smo prethodno spomenuli, međutim, ovdje moramo objasniti da se ovaj patrijarh, uprkos tome što je bio član udruženja za uspostavu

¹³⁰⁶ Vidjeti: ibid, str. 64.

¹³⁰⁷ Vidjeti: ibid, str. 65.

¹³⁰⁸ Vidjeti: ibid, str. 65.

velike Grčke, ili onoga što Grci nazivaju *Velika ideja*, bojao kada je Rusija, u skladu s potrebama tadašnje ruske politike, obznanila da ona osuđuje neposlušnost pravoslavaca, pa je patrijarh Georgios bio prinuđen izdati dekret protiv pobunjenika koji je nazvao *Proglas o isključenju iz crkvene zajednice*.¹³⁰⁹

Osmanlijski obavještajci došli su do pouzdanih i dokumentovanih saznanja koja ukazuju da je plan za uspostavu velike grčke pravoslavne države patrijarh lično pripremio.¹³¹⁰

Kada su vijesti stigle do sultana Mahmuta II, bio je iznenađen i izdao je naredbe da se pretraži patrijarhova rezidencija. I Ali-paša uspio je izraditi plan za upad u patrijarhovu rezidenciju. Među tim dokumentima bila su pisma upućena svećenicima koji su predvodili pobunu u Mori, informacije izdate za preduzimanje potrebnih mjera glede pobune u Istanbulu te pripreme i tajne vježbe u koje osmanlijska država nije bila upućena. Tu su bile i informacije koje su stigle patrijarhu od ambasada Francuske i Engleske, pogotovo informacije o razini spremnosti Grka u Rusiji, te informacije o oružju poslatom iz centra tajnog udruženja u Odesi, priznanice o slanju novca za pomoć pobune itd.

Sve su to našle Osmanlije, a patrijarh nije porekao ništa od toga, već je rekao da je on učinio sve to i prihvatio optužbe upućene njemu; imao je ortake zločince koje je vlada kasnije otkrila.

Sultan Mahmut II izdao je zapovijed da se patrijarh Georgios liši dužnosti i da se potom pogubi.¹³¹¹ Presuda je izvršena na dan Uskrsa kod pravoslavnih kršćana. Potom je izdao novi ferman za izbor službenika na mjesto novog patrijarha. Tu je odluku prepustio Istafraki-begu, prevodiocu u sultanskom divanu, pa su se pravoslavci izuzetno prepali zbog njegovog dolaska. Za patrijarha je izabran Ujanijus.¹³¹²

Osmanlijska vlada počela je potom ubijati neke vođe pobune, i to je ostavilo veliki trag na ponovni mir, dok patrijarh nije postao posrednik između pobunjenika u Mori i osmanlijske vlade. Osmanlijske vlasti odazvale su se naporima novog patrijarha, i bilo je oprošteno svakome ko je izrazio žaljenje zbog onog što je uradio: vraćeni su im imeci i posjedi, a nasljednici

¹³⁰⁹ Vidjeti: ibid, str. 66.

¹³¹⁰ Vidjeti: ibid, str. 67.

¹³¹¹ Vidjeti: ibid, str. 73.

¹³¹² Vidjeti: ibid, str. 74.

poginulih uzeli su ono što im je pripadalo. Crkva je nastavila izvršavavati svoju ulogu, nastavljene su pređašnje liturgije, država se obavezala da će im pružiti mir i sigurnost. A o svemu tome bili su obaviješteni ambasadori stranih zemalja. Pa ipak, nemili su se događaji nastavili, pa je vlada bila prinuđena intervenirati.¹³¹³

Muhammed Ali-paša i Grčka

Muhammed Alija izvršio je svoju ulogu u uništavanju selefijske dave na Arabijskom poluotoku, pa su evropske države motivisale sultana Mahmuta II da se pomogne vojskom za gušenje pobune u Grčkoj. Savjetovale su Muhammeda Aliju da prihvati tu obavezu i zavele ga time da će biti vladar u regiji, da je moguće da zauzme hilafet nakon što sultan oslabi. Muhammed Alija prihvatio je ponudu sultana Mahmuta II, pod uvjetom da dobije vlast nad cijelim Kritom i Grčkom. Čim je dobio vijest o sultanovom prihvatanju ovog uvjeta, naredio je sinu Ibrahimu da se pobrine za sukobe u Mori.¹³¹⁴ I zaplovila je egiptatska vojska iz Aleksandrije, pod komandom Ibrahim-paše i njegovog savjetnika Sulejman-paše Ferensavija 1239. godine po Hidžri – 1823. godine. Odredište je bilo Krit i poluotok Mora, centra krstaške pobune. Vojska je osvojila Navarin 1240. godine po Hidžri – 1824. godine. A Esin je zaposjeo 1241. godine po Hidžri – 1825. godine. Uprkos pomoći engleskog pomorskog vođe lorda Košrana krstašima Grcima, i uprkos što su islamske snage ugušile grčku krstašku pobunu, evropski su krstaši pokazali svoje pravo lice i obznanili pružanje zaštite Grčkoj. Rusija je podržavala pobunu javno, i vidjela pogodnu priliku za zauzimanje Istanbula i vraćanje starih pagansko-kršćanskih vremena; Englezi su podržavali Ruse.¹³¹⁵

Osmanlijska je država bila prinuđena na potpisivanje sporazuma Ak Kerman 28. safera 1248. godine po Hidžri – 1832. godine. Najvažniji paragrafi bili su:

1. Rusija ima pravo na plovljenje Crnim morem;
2. Ruski brodovi mogu prolaziti kroz osmanlijske moreuze bez inspekcije.

Premda je sporazum bio potpisan zbog grčke, krstaške pobune, u njemu

¹³¹³ Vidjeti: *ibid*, str. 74.

¹³¹⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 98.

¹³¹⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 99.

se ništa u vezi s njom nije spomenulo. A domalo, Engleska se pojavila sa zahtjevom osmanlijskoj državi (8. redžeba 1244. godine po Hidžri – 1828. godine) da Osmanlije posreduju, jer je to direktno miješanje u njene unutrašnje stvari.¹³¹⁶ Odbijanje je bilo *dokaz* na koji se Evropa pozvala da Carstvo objavi rat.

Rusija, Francuska i Engleska postigle su dogovor 11. zul-hidže da prinude osmanlijsku državu na to da Grčkoj da nezavisnost – odvajanje od matične, osmanlijske države. To je osmanlijski sultan odbio pa su evropske države naredile svojim flotama da zaplove prema obalama Grčke. Tražile su od Ibrahim-paše obustavu rata, a on prima naređenja od halife muslimana, ili od oca, i ni od koga drugog, ali uprkos tome, zaustavio je rat čekujući daljnje instrukcije.¹³¹⁷

Evropske savezničke snage ušle su u luku Nevarin spuštenih borbenih zastava, što je bila svojevrsna varka: njihove su flote iznenada napale ujedinjenu osmanlijsko-egipatsku flotu, otvorile na nju vatru i u potpunosti je porazile. Zbog ove izdajničke bitke, stanje se promijenilo: osmanlijske je snage zadesila slabost zbog poraza, a bile su prethodno pojam snage i pobjede. Evropski su narodi ovaj događaj dočekali s izražavanjem radosti i sreće.¹³¹⁸ Vojska Muhammeda Alija imala je strašne gubitke: više od 30 000 poginulih. Tako se ostvario neprijateljski plan: oslabili su snage Muhammeda Alija i oteli dio osmanlijske teritorije. U tome su Francuska i Britanija odigrale dvostruku ulogu: hrabrile su sultana da vojskom okonča pobunu u Grčkoj, pa su potom eliminisale tu istu vojsku.

Kada je Muhammed Alija shvatio šta se desilo, sinu je naredio povlačenje, a francuske snage zauzimale su mjesta iz kojih su se povlačile Muhammedove trupe. Francuska i Engleska sazvale su konferenciju na kojoj su postigle dogovor o odvajanju Grčke od osmanlijske države, i to da njome vlada kršćanski vladar kojeg će birati tri države.¹³¹⁹ U otimanju osmanlijske teritorije za vrijeme sultana Mahmuta II, din-dušmani su iskoristili one koji se pripisuju islamu. Uzvišeni je Allah rekao istinu kada je kazao:

﴿وَلَا تَكُن مِّنْ مَّكَرُهُمْ لَيَزُولَ مِنْهُ الْجَبَالُ﴾

¹³¹⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 100.

¹³¹⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 100.

¹³¹⁸ Vidjeti: *Devrul-keniseti fi hedmid-devletil-usmanijja*, str. 77.

¹³¹⁹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 101.

„Doista su njihove spletke bile takve da bi potresle brda“¹³²⁰;

﴿وَلَا يَزَالُونَ يَقْتُلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا﴾

„...i neće prestati boriti se protiv vas dok vas ne odvrate od vaše vjere, ako budu mogli...“¹³²¹;

﴿لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وِلَادَةً﴾

„Ne poštuju kada se radi o vjerniku ni rodbinstvo, ni ugovor.“^{1322 1323}

Muhammed Ali-paša, okupator Šama i borac protiv osmanlijske države

Britanski i francuski političari shvatili su da dopuštanje Muhammedu Aliji da usmjeri svoju vojsku prema Šamu potom prema Anadoliji, služi njihovim interesima u sprečavanju ruskog utjecaja koji se povećavao na teritoriji osmanlijske, hilafetske države. To je Muhammed Alija dobrodušno primio, naročito služeći ciljevima svojih britanskih šefova. Takav stav podupire činjenica da se Engleska žestoko usprotivila pokušaju Muhammeda Alije u implementaciji francuskog cilja svojom invazijom na Alžir. Muhammed Alija sustegnuo se od okupacije Alžira zbog pritiska Britanije i njenih planova, i to je pomoglo Britaniji u ograničavanju rastućeg ruskog utjecaja u regiji. Bilo kako bilo, Muhammed Alija pokušao je prikriti svoju stvarnu ulogu i pozvao se na vanjske razloge da opravda napad na Šam, kao što je naprimjer Abdullah-pašino (valija Ake) naseljavanje šest hiljada Egipćana koji su izbjegavali regrutaciju u Muhammedovu vojsku tokom 1831. godine, koje je on odbio vratiti. Abdullah-paša ucjenjivao je trgovce koji su bili pod njegovom vlašću. Muhammed Alija pisao je Porti o napadu na Abdullah-pašu zbog toga, a odgovor Velikog vezira ukazuje na veliku slabost u kojoj je bila osmanlijska država i nemoć da spriječi Muhammeda Aliju. Porta je odgovorila: „Žalba nekolicine trgovaca ne smije dovesti do toga da se stvar rješeva mačem i ratom! Sporovi između susjednih provincija ne mogu se rješavati silom, već intervencijom Porte.“¹³²⁴

Muhammed Alija nije se zadovoljio pismom Velikog vezira pa je poslao

¹³²⁰ Prijevod značenja Ibrahim, 46.

¹³²¹ Prijevod značenja El-Bekara, 217.

¹³²² Prijevod značenja Et-Tevba, 10.

¹³²³ Vidjeti: ibid, str. 101.

¹³²⁴ Vidjeti: *Kiraetun dżedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 192.

vojsku na čelu sa svojim sinom Ibrahim-pašom, a kršćani su stali uz Ibrahim-pašu čuvajući ga. Isto tako, kršćani Šama obznanili su da im je Ibrahim-paša prijatelj i pokazali punu spremnost da mu pomognu. Ibrahim-paša ukinuo je sve restrikcije propisane kršćanima i židovima u svakoj zemlji koju je kontrolisao, pod izgovorom jednakosti i slobode,¹³²⁵ što je veliki dokaz o utjecaju masonskih loža na Ibrahim-pašu i ulozi tih istih loža (koje su djelovale pod pokroviteljstvom Francuske) u podršci njegovim vojnim poduhvatima i poduhvatima njegovog oca.¹³²⁶

I uprkos tome što je vojska Ibrahim-paše uspjela pobijediti osmanlijsku vojsku i uspostaviti kontrolu nad Šamom, Osmanlije su uspjele potaći stanovništvo protiv Ibrahim-paše, pozivajući se na razne razloge, vjerske i ekonomske, pogotovo nakon što je Ibrahim-paša izvršio pritisak na muslimane a dao veliku slobodu kršćanima i židovima. Sve to završilo se sklapanjem Londonskog sporazuma 1840. godine, koji je ograničio prisustvo valije Egipta u Šamu na životni vijek Muhammeda Alije.¹³²⁷

Faze okupacije Šama od snaga Muhammeda Alije potvrdile su njegovo neprijateljsko raspoloženje prema muslimanima a, s druge strane, prijateljsko raspoloženje prema kršćanima i židovima. Također su potvrdile da je izvršavao britanske ciljeve u političkoj sferi, a francuske u kulturalnoj sferi, u Šamu.

Ibrahim-paša širom je otvorio vrata francuskim i američkim misionarskim delegacijama, dokinuo sve specijalne zakone i sve što se odnosilo samo na kršćane. Neki pisci smatraju da je 1834. godina bila godina historijskih promjena, jer su se vratili Jesuiti, proširile američke misije, završeno je preseljenje američke misionarske štamparije iz Malte u Bejrut, uspostavljena je ženska škola u Bejrutu pod vođstvom Ilije Smitha i njegove žene,¹³²⁸ nekoliko je manastira ustupljeno štamparijama, u okviru želje evropskih država da monopoliziraju štampu samo za kršćane,¹³²⁹ a s ciljem onemogućivanja muslimana da djeluju putem sredstava javnog informisanja kojima bi širili svoja uvjerenja i ideje.¹³³⁰

¹³²⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 192.

¹³²⁶ Vidjeti: *El-Džamiatul-islamijja*, autora Ahmeda šubika, str. 101.

¹³²⁷ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 193.

¹³²⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 193.

¹³²⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 193.

¹³³⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 196.

Ulazak vojske Muhammeda Alije u Šam bio je polazna tačka uloge misionarâ, jer da ih nije podržavao njegov sin, ostali bi smeteni i nemoćni glede ideja. Tu je i uloga univerziteta Ajnu Ture (koji se nanovo otvorio i koji je otvoren do danas) u stvaranju kadra, pisaca i mislilaca. Univerzitet je istovremeno vodio edukativnu politiku među muslimanima s ciljem širenja nacionalizma među stanovnicima Šama i dovođenja Francuza Klod-bega iz Egipta¹³³¹ da nadgleda sprovođenje ove politike, nakon što je stekao iskustvo u njenom sprovođenju u Egiptu. Pod njegovu kontrolu stavljena je kompletna štamparija za izdavanje knjiga na arapskom jeziku, da mu to bude od pomoći u ostvarivanju cilja. I uspio je u tim metodama. Uz njega je djelovalo sveštenstvo u manastirima kako bi se za kratko vrijeme promijenio način odgoja i obrazovanja i da se ostvare ciljevi masonskih loža u ratu protiv islama i muslimana.¹³³²

Dok su snage Muhammeda Alije osnaživale kršćane u Šamu a slabile muslimane, francuska je vojska 1830. godine okupirala Alžir, i to nakon što je oslabio osmanlijski hilafet. Francuske su snage s oko 28 000 boraca ušle u Alžir, i s flotom od stotinu lađa (tri su lađe nosile 27 000 mornara). Evropske države pomagale su ovu ogavnu okupaciju, jer je došlo vrijeme cijepanja *bolesnog* Carstva. Ovim se pitanje Istoka riješilo na *evropski način*.

Pitamo se gdje je bio Muhammed Ali-paša, valija Egipta, kada su Francuzi okupirali Alžir? Zašto je šutio? Da li zbog toga što njegovi potencijali nisu bili dostatni za podršku džihadu muslimanskog naroda Alžira, ili zato što je Alžir bio udaljen od njega? Ili zato što je šutanjem kupio izvršenje obećanja evropskih država (među kojima je Francuska) prema Muhammedu Aliju da će postati valija Egipta i da će mu pružiti priliku da sebi pripoji Šam, ili zbog drugih zulumčarskih obećanja?

Muhammed Alija bio je oštra pandža i otrovni bodež koji su din-dušmani upotrijebili u ostvarenju svojih planova. Zato su ga i podržavali u znanstvenom, ekonomskom i vojnom napretku, nakon što su se uvjerali u slabost njegove privrženosti akidi i islamu, ali i u slabost njegovih pomoćnika i vojske.¹³³³

Ta njegova uloga imala je za rezultat da su evropske države dokučile slabosti osmanlijske države i, još važnije, mogli su se pripremiti za podjelu

¹³³¹ Vidjeti: *ibid*, str. 196.

¹³³² Vidjeti: *ibid*, str. 196.

¹³³³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 102, 103.

njene teritorije čim to političke prilike dopuste.¹³³⁴

Nakon poraza osmanlijske vojske od vojske Muhammeda Alije u Šamu i Anadoliji, osmanlijska je država bila primorana zatražiti pomoć od Rusije, i to nakon što je osjetila da Muhammed Alija napreduje uz pomoć Britanije i Francuske. Tada je sklopila sporazum Hunkar Iskelesi 1833. godine, poslije potpisivanja primirja Kutahija. Sporazum je bio zasnovan na odbrambenom savezu između Rusije i Osmanlija, što je dovelo do hitanja Britanije i Francuske u sprečavanju Muhammeda Alije od napredovanja, iz straha od veće ruske intervencije. I došao je Londonski sporazum godine 1840. Ovi su događaji imali za rezultat obustavu reformi koje je pokušao uvesti Mahmut II. Osmanlijska država bila je prinuđena prihvatiti tutorstvo evropskih država u zamjenu za zaštitu od pretenzija Muhammeda Alije.¹³³⁵ I tako je politika Muhammeda Alije bila pažljivo isplanirana od neprijatelja islama, korak po korak, da cijelu regiju pripreme za kolonizaciju od koje ummet do današnjih dana pati. Na veliku žalost, evropske su države posredstvom svoga odanog pijuna Muhammeda Alije uspjele ostvariti sljedeće:

1. Uništenje prve saudijske države, koja je bila skoro neprobojna brana pred aspiracijama Britanaca, u Zaljevu posebno, a na istoku općenito;
2. Vrata su bila širom otvorena za uspostavu neprijateljskih najezdi prema islamskoj vjeri i muslimanima, oličenim u masonskim ložama, kršćanskim misonarima, manastirima, crkvama i školama. Sve to mogli su lahko iskoristiti u sijanju nacionalizma, ideje suprotne islamu, i širenju ideja suprotnih interesima islamskog ummeta;
3. Pružanje prilike evropskim trgovačkim firmama za dominaciju u trgovini;
4. Davanje velikih povlastica Evropljanima, a lišavanje Egipćana i stanovika Šama tih istih povlastica;
5. Gušenje originalnih islamskih ideja i suženje polja djelovanja ulemi i pravnicima: muslimanima je bila zabranjena koalicija radi svojih plemenitih ciljeva;
6. Muhammed Alija postao je kaluf koji su evropske države kasnije upotrebljavale u pravljenju svojih odanih sluga unutar muslimanskih zemalja – Mustafa Kemal Ataturk i neki drugi kasnije će biti potvrda ove konstatacije.

¹³³⁴ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 197.

¹³³⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 198.

I nakon što su evropske države ostvarile svoje ciljeve posredstvom sluge Muhammeda Alije, došlo je vrijeme da se oslabe i umanje snage Muhammeda Alije, tim prije jer su ostvarile ciljeve Evrope i ostvarili željeno. Snage Muhammeda Alije morale su se oslabiti, i Englezi zapodjenuli otvorenu borbu protiv Muhammeda. Uz pomoć stanovnika Šama pobijedili su ga, i još su ovladali tamošnjim lukama. U tim bitkama poginulo je tri četvrtine Muhammedovih vojnika, što Egipćana što stanovnika Šama. I sâm Muhammed bio je prinuđen, pod pritiskom Engleza, potpisati sporazum čiji su paragrafi, ni manje ni više, bili sljedeći:

1. Muhammed Alija susteže se od vladavine u Šamu, a vlast u Egiptu pripada njemu i ostaje u nasljedstvo njegovom potomstvu;
2. Egipatska vojska ne smije imati više od 80 000 vojnika;
3. Egipat ne smije izrađivati ratne brodove;
4. Valija Egipta nema pravo nikoga imenovati na veći čin od poručnika, i godišnje mora osmanlijskoj državi dati osamdeset hiljada vreća.¹³³⁶

Štaviše, Francuska i Engleska počele su poticati vjersku smutnju od 1841. do 1860. godine među nemuslimanskim manjinama u Libanu, a cilj je bio umoriti osmanlijsku državu, koja je oslala bez snage da uguši smutnju. Također, radile su to s ciljem da imaju opravdanje za predstojeću francusku-britansku intervenciju u Libanu, kao uvod u njegovo cijepanje i okupaciju.¹³³⁷ A Rusija je u međuvremenu okupirala Vlašku i Bugdan, pa je postignut osmanlijsko-ruski dogovor u Balta Jemanu, mjestu u blizini Istanbula, 1265. godine po Hidžri – juna 1848. godine. Dogovoreno je da u dvjema pokrajinama ostane osmanlijsko-ruska vojska dok se prilike ne stabilizuju. Ovdje se postavlja logično pitanje: šta je nevjernike Ruse navelo na takav potež?

Ovom špletkom kršćani su dobili vojno prisustvo unutar islamske države:

﴿وَلَا تَكُن مِّنْهُمْ لِيَزُولَ مِنْهُ الْجَبَالُ﴾^{٤٦}

„...a njihove su spletke bile takve da bi se njima brda rušila.“¹³³⁸

Intenzivirala se međusobna borba između evropskih država za podjelu vilajetâ osmanlijske države, a oni su govorili *ostavština bolesnika*.¹³³⁹ Države

¹³³⁶ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 108.

¹³³⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 108.

¹³³⁸ Prijevod značenja Ibrahim, 46.

¹³³⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 108.

koje su se najviše *interesovale* za sudbinu osmanlijske države i njenih posjeda jesu:

1. Britanija, koja je željela osigurati puteve s Dalekim istokom i Indijom posebno, čime bi osigurali trgovinu s njima, svejedno putem Sueca i Crvenog mora ili Arapskog zaljeva i rijeka Tigris i Eufrat;

2. Rusko carstvo, koje je željelo imati prolaz od Crnog mora do toplih voda Sredozemnog mora, i to putem osvajanja Konstantinopola i moreuza Bosfora i Dardanela. Time su željeli imati najjači utjecaj na balkanskom poluotoku kako bi na njemu instalirali veliku slavensku državu;

3. Francuska, koja je na sebe od davnina preuzela šticećenje interesa katoličkog stanovništva u zemljama Šama općenito, a posebno Maronita u Libanu, i koja je željela očuvanje svojih interesa u regiji te povećanje svog utjecaja u posjedima drugih država na obali sjeverne Afrike, preciznije u Tunisu i Alžiru;

4. Austrija i Prusija također su se *interesovale* za sudbinu osmanlijske države, koja je tada bila pred uništenjem i nestankom, zbog čega su je nazvali evropskim bolesnikom.¹³⁴⁰

Nekoliko je faktora utjecalo na naglašavanje pitanja Istoka:

1. Put koji povezuje Rusiju i tople vode jeste: Crno more – Mramorno more – Egejsko more – Sredozemno more, tj. prolaskom kroz moreuze Bosfor i Dardanel, a oni su bili u vlasti Osmanlijske imperije;

2. Velike države imale su snažne baze na Crnom moru i omogućava im se kontrola nad moreuzima, što postaje izvrsnim centrom za širenje prevlasti na zemlje istočnog bazena Sredozemnog mora i na transportne i trgovačke rute od Sredozemnog mora do Indije i Dalekog istoka;

3. Država koja proširi svoj utjecaj na Balkan zavladat će balkanskim narodima nakon povlačenja osmanlijskog sultana iz te regije. Također, to će postati idealan centar koji će omogućiti osvajanje samog Konstantinopola i koji će moći zaprijetiti Evropi.¹³⁴¹

U prvoj četvrtini 19. vijeka, politika država, izuzev Rusije i Francuske, bila je usredsređena na očuvanja cjelovitosti Osmanlijske imperije zbog spomenutih faktora. Britanija je bila na čelu zemalja koje su se držale principa očuvanja cjelovitosti Osmanlijske imperije.¹³⁴² A čim je postalo

¹³⁴⁰ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 141.

¹³⁴¹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, šejha dr. Abdulaziza Šenavija, 1/194 i 232.

¹³⁴² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 143.

moguće popunjavanje mjesta (zbog nestanka osmanlijskog utjecaja na Balkanu), Britanija i druge države bacile su taj princip za leđa. Evropske države trudile su se da glede toga za najveće opravdanje navedu nezavisnost balkanskih država, i nezavisnost do kraja 19. vijeka već su dobile Grčka, Rumunija, Bugarska i Srbija.¹³⁴³

¹³⁴³ Vidjeti: ibid, str. 143.

9. poglavlje

Sultan Abdulmedžid I

(1255.-1277. godine po Hidžri – 1839.-1861. godine)

Sultan Abdulmedžid I bio je mršav, izuzetno pametan, realan, milostiv, jedan od najpoštovanijih osmanlijskih sultana, volio je poboljšanja, uvodio nove sisteme, žudio za njihovom sprovedbom, uveo brojne reforme u osmanlijsku vojsku. Za njegove vladavine uznapredovala je nauka, rasprostranila se trgovina, podigle su se mnoge luksuzne građevine, uvele telefonske veze između gradova i izgradile su se željezničke pruge.¹³⁴⁴ Na vlast je došao nakon smrti svoga oca Mahmuta II 1839. godine, kada je imao samo šesnaest godina. U toj njegovoj mladosti neki prozapadni veziri vidjeli su priliku da dovrše evropske reforme i zapadne metode (koje je započeo njegov rahmetli otac). Jedan takav vezir koji se prikazao kao reformator i isposnik jeste Mustafa Rešid-paša, ambasador u Londonu i Parizu, a potkraj vladavine Mahmuta II zauzeo je mjesto ministra vanjskih poslova. Prvi rezultat njegovih reformi bio je izdavanje sultanskog dekreta tzv. *Pismo plemenito*, dekret krunisan potpisom sultana¹³⁴⁵, izdat u Saraj Zehru godine 1839. u kojem je pisalo: „...svijetu nije nepoznato da je naša visoka država od početka svog postojanja u potpunosti služila čuvanju kur'anskih propisa i uzvišenih šerijatskih normi, i zbog toga su snaga naše visoke i luksuzne vlasti i život njenih stanovnika dosegli najvišu razinu. Ali, sve se promijenilo još prije stotinu i pedeset godina, usljed odsutnosti pokornosti Allahu i pridržavanja svijetlog Šerijata, uzvišenog zakona. Usto, dešavale su se stalne katastrofe, i njena se snaga pretvorila u slabost, bogatstvo u siromaštvo...”¹³⁴⁶

Potom dolaze izjave koje se mogu razjasniti sljedećim:

1. Zaštita života, časti i imetka cijelog stanovništva, ne obazirući se na vjerska uvjerenja;
2. Osiguranje ispravnog načina ubiranja такси i distribucije;
3. Težnja da se bude pravedno glede vojne obaveze i ograničenje

¹³⁴⁴ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, šejha Alije Hasuna, str. 198.

¹³⁴⁵ Zvanično *Hatti-šerif* od Gülhane.

¹³⁴⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 185.

njenog roka;

4. Jednakost glede prava i obaveza među muslimanima i nemuslimanima.¹³⁴⁷

I tako je počela nova era, era osmanlijskog filantropskog uređenja u kojem do izražaja dolazi više slobode kada se radi o imetku i životu, bez obzira na vjerska uvjerenja podanika; tada su utvrđeni uvjeti jednakosti svih vjera pred zakonom.¹³⁴⁸

Na ostrvu Metlinu iskupilo se nekoliko vjerskih službenika Grka, Jermena i židova, gdje im se obratio Rida-paša: „O muslimani, kršćani i židovi! Vi ste podanici jednog imperatora, sinovi jednog oca, u sultana ste svi jednaki...”¹³⁴⁹ Kada se radi o tadašnjim prilikama, tu je i sljedeći zapis: „*Pismo plemenito*, odnosno ustav koji je podržao Mustafa Rešid-paša i mali broj njegovih drugova, nije naišlo na dobrodošlicu ni na podršku u muslimanskom javnom mnijenju. Naime, ulema je to osudila a Mustafu Rešida proglasila nevjernikom. *Pismo plemenito* u suštini je suprotnosti sa slavnim Kur'anom, pogotovo izjednačavanje kršćana i muslimana. Učenjaci su držali da će takav nastup, ako se u obzir ne uzmu vjerska uvjerenja, dovesti do podizanja tenzija među podanicima. Još su upozorili da je sve to isplanirao masonski pokret, htijući probuditi nacionalni osjećaj kod kršćanskih naroda, a protiv Carstva.”¹³⁵⁰

Ovim je dekretom nadasve narušen akaidski princip privrženosti i odricanja, a važni šerijatski propisi koji se vežu za zimmije i odnos muslimana prema nemuslimanima potisnuti su na marginu.¹³⁵¹

Pažnju privlači činjenica da je izdavanje *Pisma plemenitog* bila vrijednost koju su Britanija i evropske zemlje ostvarile kod osmanlijskog sultana u zamjenu za izgladivanje spora između njega i valije Egipta Muhammed Ali-paše, koji je priželjkivao nezavisnost i odvajanje od države u poznatoj krizi između Egipata i Carstva (1255.-1257. godine po Hidžri – 1839.-1841. godine). I mora se znati da je evropski pritisak općenito, a britanski posebno, bio uvod u reforme u 19. vijeku.¹³⁵²

¹³⁴⁷ Vidjeti: ibid, str. 186.

¹³⁴⁸ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 2/266.

¹³⁴⁹ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj adevletun islamijjetun muftera alejha*, 1/253.

¹³⁵⁰ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fit-tarihil-usmani*, str. 208.

¹³⁵¹ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 2/267.

¹³⁵² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora Ismaila Jagija, str. 154.

S tim u vezi, šejh Muennis napominje: „Ovim opasnim proglasom, koji je država izdala da se približi evropskim državama, sultan je dirnuo osmanlijsku tradiciju u samo srce i iskrivio smisao Šerijata, jer, doista, ni tradicija ni Šerijat ne dopuštaju da muslimani i nemuslimani uživaju ista prava i istovjetnu zaštitu halife; nužno je napraviti razliku između njih naglašavajući prava zaštite koja uživaju muslimani. Ovaj opasni proglas govori o tome da su državni ljudi priznali činjenicu da tradicija nije dovela do balansa u vlasti i da je došlo vrijeme preuzimanja zapadnih metoda, makar bile u suprotnosti sa Šerijatom i s tradicijom.“¹³⁵³

Rešid-paša formirao je Vijeće zastupnika, nametnuo kazneni zakon koji se slagao s novim regulativama, doveo je nekog Francuza da izradi novi građanski zakon u državi, a u implementaciji i poštivanju tih zakona koristio je silu. Poslije toga na red je došlo pravljenje nove državne banke, pa je izdao banknote,¹³⁵⁴ a potom, 1856. godine, izdao je drugi dekret u kojem je sultan Abdulmedžid I potvrdio principe koje je prethodno obznanio posredstvom Rešid-paše. U potonjem dekretu dao je nekoliko privilegija nemuslimanskom stanovništvu.¹³⁵⁵ Dekret je u osmanlijskoj historiji poznat kao *Vladarevo pismo*¹³⁵⁶. U njemu je pokazano više *hrabrosti* nego u prethodnom: i dalje se žurilo usvajanju od Zapada. Dekret je nalagao sljedeće:

1. Poništavanje sistema dužnosti i sprečavanje korupcije;
2. Jednakost muslimana i nemuslimana glede regrutacije;
3. Istovjetan odnos spram svih stanovnika, ma kakvu vjeru ispovijedali;¹³⁵⁷
4. Očuvanje prava i privilegija koje uživaju poglavari neislamske vjere;
5. Uklanjanje vjerskih prepreka koje sprečavaju da svi građani Imperije uživaju osmanlijsko državljanstvo;
6. Sporovi između podanika kršćana moraju biti u jurisdikciji mješovitog vijeća sačinjenog od stanovnika i vjerskih službenika kršćana, a njega bira narod;
7. Kršćanima se ima dati pristup akademijama, da bi im se mogle dati funkcije u državnoj administraciji;

¹³⁵³ Vidjeti: *Eš-šerkul-islami*, šejha Husejna Muennisa, str. 256.

¹³⁵⁴ Izdate su bez pokrića, u plemenitom metalu, pa su izgubile vrijednost.

¹³⁵⁵ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijj a*, 2/268.

¹³⁵⁶ Zvanično *Hatti humayun*.

¹³⁵⁷ Vidjeti: *Tarihul-arebil-hadis*, skupina učenjaka, str. 140.

8. Dopuštanje da stranci posjeduju zemlju u državi, a sultan obećava pomoć u kapitalu i evropskom iskustvu, s ciljem unapređenja državne ekonomije.¹³⁵⁸

Sultana Abdulmedžida I smatraju prvim osmanlijskim sultanom koji je evropeizaciji osmanlijske države dao zvanični oblik, jer je naredio adaptaciju države ovom pokretu i naredio je izdavanje dvaju fermana za uređenje, i to 1854. i 1856. godine. Tada je u Carstvu počela tzv. era sistematizacije, drugim riječima, vrijeme kada se sve državne stvari slažu sa zapadnim načinom življenja. Treba znati, ti isti fermi bili su posljednji korak ka ukidanju Šerijata, i država je započela s kodifikacijom.¹³⁵⁹

Istina, sultan Abdulmedžid bio je pod utjecajem svoga vezira Rešid-paše, koji je sebe vidio kao dio Zapada, a masonstvo doživio kao svoju životnu filozofiju. Rešid-paša taj je koji je sebi pripremio sljedeću generaciju vezira i državnih ljudi, pod njegovim pokroviteljstvom učestvovali su u dinamizaciji evropeizacije, postupka koji je lično započeo.¹³⁶⁰

Kada su muslimani uvidjeli da će ih država izjednačiti s kršćanima i židovima, zamijeniti svijetli Šerijat kršćanskim zakonima, odreći se ponosa a nakloniti se nevjernicima, da će Rešidova vlada donositi odluke kojima će većinom štititi kršćanske interese, žudjeti da ih ne uznemirava niti im čini bilo kakvu nepravdu –prezreli su sve to, pa su sultan i državni ljudi vidjeli jedino rješenje u Rešidovoj smijeni s pozicije, njegovom uklanjanju pred bijesom naroda, a i iz straha od pobune muslimana.¹³⁶¹ Pa ipak, uklanjanje Rešid-paše nije dovelo do zaustavljanja evropeizacije i usvajanja mnogih uređenja i zakona od Zapada, jer su tome vrata već otvorena i napravljen put. Mada je protivljenje Rešid-paši i njegovom ustavu uspjelo njegovim udaljavanjem 1841. godine, on se vratio na poziciju nakon četiri godine, kada ga je podržalo nekoliko masona koji su napravili progres u sekularnim promjenama.¹³⁶² Te je ovaj paša postao Veliki vezir 1846. godine, a s tog je položaja, opet, sminjenjen 1858. godine.¹³⁶³

Prilike su postale lošije i dekadentnije, što je učinilo da državni ljudi ozbiljno razmatraju reforme. Došli su do zaključka da je evropska reforma i

¹³⁵⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 140.

¹³⁵⁹ Vidjeti: *El-Inhiraḫat ul-akadiyyetu vel-ilmijja*, 2/268.

¹³⁶⁰ Vidjeti: *Muzekkīratu sultani Abdilhamid*, prijevod: Muhammed Harb, str. 3.

¹³⁶¹ Vidjeti: *Eš-šerkul-islami*, str. 256.

¹³⁶² Vidjeti: *Kiraetun dżedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 209.

¹³⁶³ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj adevletun islamijjetun muftera alejha*, 1/181.

prozapadno usmjerenje, koje su počeli usvajati, jedino rješenje nastalih problema. Pogotovo stoga što je mnogo tih državnih ljudi, naređenjem vlade, radilo na vanjskom političkom predstavljanju, ili na vojnoj obuci izvan Carstva, a nakon što je sa scene nestalo islamskih reformatora, spremnih vratiti sve stvari na odgovarajuće mjesto i presjeći put zagovornicima evropeizacije, usvajanjem ozbiljne reforme koja bi se oslanjala na islamski program.¹³⁶⁴

To zapaža turski pisac, profesor Nedžib Fadil, kada kaže: „Nepostojanje mudrog vođe ili velikog, istinskog reformatora tri ili četiri vijeka u Imperiji pružilo je priliku plitkim diplomatama, zadivljenim Zapadom, koji su ga oponašali, a to je imalo za ishod gubitak duha, nazadak uma, umanjenje želje i cjelokupnu paralizu.”¹³⁶⁵

Ideja o evropeizaciji zahvatila je većinu turskih političara i valija. Idući tim putem, udaljavali su se od vjere, do te mjere da je učenjak Alusi, kada je posjetio valiju Kirkuka, Ali-pašu, 1267. godine po Hidžri, pohvalio ga zbog njegove ljubavi prema učenjacima, lijepog odnosa prema njima i primjernog ponašanja, dodavši: „Izgleda da je još privržen vjerovanju, čini se da nije usvojio nove, strane stavove, jer se od njega nije čulo ništa pozitivno o Londonu i Parizu. A dovoljno je današnjim žiteljima ovog grada milosti to što im je valija čist od te sramote, za razliku od mnogih valija u ovom hrđavom vremenu.”¹³⁶⁶

Trend evropeizacije nastavio se. Tu su bili pokušaji uspostave kontrole u svim poljima i ovladavanje sredstvima u osmanlijskoj državi. Bilo kako bilo, osmanlijski Pokret reforme i obnove usredsredio se na tri važne tačke:

1. Preuzimanje zapadnog načina uređenja vojske i njenog naoružanja;
2. Upravljanje osmanlijskog društva prema sekularnom sistemu;
3. Usmjerenje prema centralizaciji vlasti u Istanbulu i pokrajinama.¹³⁶⁷

Godina izdavanja *Pisma plemenitog* bila je godina koju su neki kršćanski misionari ovako opisali: „Godina 1839. bila je značajna glede francuskog prodora u Tursku, sistematizacije i prve godine reformi... Mi, vjerski službenici, započinjemo ovim skromnim liberalizmom i evangelističkim

¹³⁶⁴ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 2/270.

¹³⁶⁵ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid – hajatuhu ve ehdasu asrih*, str. 43.

¹³⁶⁶ Vidjeti: *Nešvetul-mudami fil-avdeti ila medinetis-Selam*, str. 103.

¹³⁶⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 152.

misijama.”¹³⁶⁸ Itjan, predvodnik njihove misije, napominje: „Ovo je prva prilika za pobjedu vjere kojoj ćemo podučavati, jer je Kur'an dosada zabranjivao podučavanje.”¹³⁶⁹ Prvi ljudi, sedam vjerskih službenika, otputovali su 21.11.1839. godine u Istanbul... Sestre su otvorile centar za zbrinjavanje siročadi i formirale razrede krajem 1840. Godine. 1841. godine broj je učenika iznosio 230, a 1841. godine ravnih 500 učenika.”¹³⁷⁰

Kršćanska Evropa i Crkva nisu gubile vrijeme čekajući rezultate modernizacije i sistematizacije. Sedamnaest dana po izdavanju *Pisma plemenitog* prve su evangelističke misije napustile Marselj i krenule u osmanlijsku prijestolnicu noseći muslimanima neprijateljske ideje koje su oprečne Kur'anu, koji optužuju za zabranu podučavanja. Zaraza sistematizacije brzo je zahvatila djelomično nezavisne arapske (osmanlijske) vilajete: Muhammed Alija u Tunisu potpisao je Ugovor o sigurnosti, 1857. godine, koji je utemeljio na sljedećim osnovama:

1. Sloboda; jer čovjek ne može prosperirati ako nema zagarantovanu slobodu;

2. Potpuna sigurnost;

3. Potpuna jednakost muslimana i nemuslimana pred zakonom.

Sadržaj druge tačke ustvari je pravo svih ljudi, i stranci treba da imaju ista prava kao Tunižani, da obavljaju razne trgovačke radnje, da imaju pravo na posjede...¹³⁷¹ I Egipat je postupio na sličan način. To je imalo za rezultat žestoku unutrašnju borbu između vlasti (koja se opredijelila ili je bila natjerana na evropeizaciju institucija i društva) i određenih institucija pomognutih ulemom, pravnicima i daijama, koji su se silom suprotstavili modernizaciji, dokazujući da je ona oprečna Šerijatu.¹³⁷²

Najvažnije posebnosti sistematizacija bile su:

1. To je prvi zvanični dokument koji nije utemeljen na šerijatu, već na ljudskoj logici, deriviran iz evropske ustavne tradicije. Sadržavao je zapadne izraze, kao naprimjer, *domovina*, izraz koji je upotrebljavan u *Pismu plemenitom* umjeso *ummet*, čime je *Pismo* bilo prvi korak ka odvajanju vjere od države;

¹³⁶⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a kiraetun džedidetun li avamilil-inhitat*, autora dr. Kajsa Azavija, str. 60.

¹³⁶⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 60.

¹³⁷⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 60.

¹³⁷¹ Vidjeti: *ibid*, str. 61.

¹³⁷² Vidjeti: *ibid*, str. 62.

2. Uspostava potpune sigurnosti, ugovor o sigurnosti, vijeće šure predstavnika – samo su aspekti zapadne prakse koji su odobrili davanje određenog legaliteta u nastavku opresije na sve krajeve Carstva, čime se otvorio put zapadnoj trgovačkoj klasi i misionarima da osmanlijskom društvu nametnu zakone tržišta i misionarske ideje;

3. *Pismo plemenito* i *Pismo kraljevo* krunisani su ustavom Midhat-paše 1876. godine, i prvi put u historiji islama i islamskih država postupalo se prema ustavu preuzetom iz francuskog, belgijskog i švicarskog zakona. I nije nepoznato da su oni čovjekov produkt, da su sekularni.

Sistematizacija je osmanlijsku državu dovela do njenog prestanka kao islamske države. Sekularizacija, uspostava institucija koje sude prema ljudskim zakonima, udaljavanje od islamskog zakonodavstva u trgovini, politici i ekonomiji uklonili su legitimitet Carstva kod muslimana. I ne mora se napominjati to da je neprijatelj države postao unutrašnji, pa evropski prodor u poljima kulture, ekonomije i politike, s jedne, a muslimani i ulema koji su bili skeptični prema takvom ponašanju države, s druge strane, značit će borbu koja neće prestati do nestanka Osmanlijske imperije, štaviše, ona traje do dan-danas.¹³⁷³

Od velikog je značaja objasniti ono što se desilo. Sultan Abdulhamid II ostavio je u svojim bilješkama historijsko svjedočanstvo da je pokušao spasiti osmanlijsku državu, nakon što je upala u probleme i nakon što je praktično blokirana. Sultan je bio svjestan stvarnosti zahtjeva za modernizacijom, koji su sebe nazivali Pokret reforme. Onda su se protiv njega digli demokrati i židovi Dunma¹³⁷⁴ i svrgnuli ga. Potkraj vladavine, kada je bio sultan bez *krila*, otkrio je stvarnost obnove i reforme rekavši: „Obnova koju zagovaraju pod imenom reforme dovest će do našeg nestanka! I jasno vidimo zbog čega naši neprijatelji, koji su se udružili sa šejtanom, šalju ovu poruku. Nesumnjivo, oni znaju da reforma nije lijek već bolest, znaju da je jamac uništenja Imperije. Kada budemo željeli usvojiti određene reforme, moramo uzeti u obzir prilike u zemlji, a ne da kao mjerodavno uzimamo nivo nekolicine službenika. Obavezno treba razmatrati dokaze i sumnje na koje pozivaju učenici u Evropi. Evropljani misle da je jedini put spasa – prihvatanje njihove civilizacije u potpunosti.

¹³⁷³ Vidjeti: *ibid*, str. 63.

¹³⁷⁴ Dunma je skupina židova licemjera koji su bili muslimani samou vanjštini. Neke ih židovske skupine uopće ne ubrajaju u židove.

Nesumnjivo je da se naš razvoj razlikuje od onog u Evropi; i mi moramo napredovati, ali na prirodan način, koristeći se vanjskim prilikama, i u posebnim situacijama. I treba znati, velika je nepravda odbaciti s neprijateljstvom sve što dolazi sa Zapada.”¹³⁷⁵

Smatram da će cijenjeni čitalac imati koristi ako ga upoznamo sa stavom islama spram zapadne a i drugim civilizacija.

Tri razine korištenja zapadne, nevjerničke civilizacije

Prva se razina odnosi na ostvarivanje koristi na polju industrije, njenih osnova, znanstvenih otkrića, empirijske, vojne i prirodne nauke, kao naprimjer, matematika, hemija, fizika, inženjering, biologija, astronomija, a nakon što se oslobode primjesa džahilijeta i usklade s učenjem islama. Ove su stvari obaveza,¹³⁷⁶ njihovo uzimanje i adaptacija, i to muslimanima prijeko treba, ili se neke obaveze ne mogu izvršiti bez toga, kao što je naoružavanje i uređenje vojnog sistema, u pozivanju Allahu i vođenju džihada na Njegovom putu. Dakle, sve što treba muslimanima od dopuštenih stvari dužni su uzeti i okoristiti se time. Muslimani su tome najpreči. Isto tako, čime će se ostvariti napredak islamske države, naravno od dopuštenih stvari, s punim oprezom i savjesnošću obavezno je uzeti, osim u slučaju kada je sustezanje od toga preče ili je dopušteno,¹³⁷⁷ a to je rijetkost.

Druga je razina slijeđenje u ibadetima, vjerovanju, principima, konceptima, idejama, filozofiji vezanoj za bivstvovanje i ljudski život. U tim stvarima nema detaljisanja: u potpunosti su zabranjene, i oslanjanje u njima na nevjernike jeste otpadništvo i nevjerstvo, ako onaj koji slijedi smatra da je to ispravno i pokorava im se u tome. Ako je pak suština određene stvari nejasna, onda je, u najmanju ruku, zabranjeno.

Treća je razina slijeđenje u ponašanju, manirima, etici, kulturi, idejama, umjetničkim dostignućima i sl. Ove stvari, ako se suprotstavljaju osnovama islama, ili vode u slijeđenje nevjernika koje je Allah zabranio, zabranjene su, a ako spadaju u stvari čiji je status nejasan, onda su u najmanju ruku

¹³⁷⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj akiraetun džedidetun li avamilil-inhitat*, str. 76.

¹³⁷⁶ Vidjeti: časopis *El-Menar*, autora Muhammeda Rešida Ridaa, 1/551 i 553.

¹³⁷⁷ Vidjeti: *ibid*, 1/551 i 553.

pokuđene. A stvari koje su u toj civilizaciji pozitivne, a malo ih je, dopuštene su,¹³⁷⁸ a Allah najbolje zna.

Neki učenjaci i savremeni muslimanski mislioci razmatrali su slijeđenje nevjernika i razine korištenja zapadnom civilizacijom. Mustafa Sadik Rafi kaže: „Smatram da stanovnicima arapskih zemalja ne priliči usvajati elemente iz zapadne civilizacije slijeđenjem, već ostvarivanjem, a nakon štoprovjere odgovaraju li ti isti elementi učenju islama.”¹³⁷⁹

Hasan el-Benna, Allah mu se smilovao, veli: „Treba znati da smo udaljeni od upute islama, njegovog korijena i osnova; islam ne odbija prihvatanje koristi i mudrosti gdje god je našli. Ali, u potpunosti odbija da u svakoj stvari oponašamo one koji nemaju ništa s Allahom, da odbacujemo uvjerenja, obaveze, propise i prekoračujemo granice da bismo trčali za ljudima koje je dunjaluk obmanuo a šejtani zaveli.”¹³⁸⁰ Ebul-Eala Mevdudi smatra: „Ako postoji prilična stvar koja zaslužuje da je ummet usvoji od drugih naroda, to je samo rezultat njihovih naučnih istraživanja, plodovi njihovih idejnih snaga, njihova otkrića, naučni putevi kojim su dostigli razine progresa na dunjaluku. Doista, ako u ma kojem narodu, u njegovoj historiji, društvenom sistemu ili etici nađemo korisnu lekciju, obaveza nam je usvojiti je, i obaveza je ispitati uzroke progresa i procvata tog istog naroda, s izuzetnom preciznošću i pomnošću, te uzeti ono što odgovara našim potrebama i prilikama. Međutim, ako se okrenemo od tih esencijalnih stvari i počnemo od Zapada uzimati njihov način odijevanja, način života, pribor za jelo i piće, uprkos tome da nije u tome tajna uspjeha i progresa tih naroda, to je onda pokazatelj našeg idiotizma, indolencije i slaboumnosti. Pa, ko misli da su Evropljani ostvarili napredak i uspon u raznim poljima života jer su oblačili jakne, nosili pantalone, stavljali kravate, nosili šešire i cipele?! Ili zato što jedu nožem i viljuškom? Ili zbog ukrasa, luksuza, kozmetike, paste za zube i farbe za kosu?! Ako nije tako, a čini se da nije, zašto progresivci, koji pozivaju u reforme, od Zapada usvajaju samo vanjštinu!”¹³⁸¹ Šejh Muhammed Emin Šenkiti, Allah mu se smilovao, govori o zapadnoj civilizaciji na sljedeći način: „Potpuno i decidno istraživanje upućuje na to da zapadna civilizacija donosi i štetu i korist. Kada se o koristi

¹³⁷⁸ Vidjeti: *Et-Taklidu vet-tebijj a*, šejha Nasira Abdulkerima el-Akla, str. 38.

¹³⁷⁹ Vidjeti: *Vahjul-kalem*, 3/203.

¹³⁸⁰ Vidjeti: *Resailuš-šehidi Hasan el-Benna*, str. 307.

¹³⁸¹ Vidjeti: *El-Islamu fi muvadžehetit-tehaddijatil-muasira*, šejha Mevdudija, str. 163 i 164.

radi, to je materijalizam, i njen napredak glede toga očit je, ne treba ga dokazivati; ezamislivo mnogo služio je čovjeku. A kada je šteta posrijedi, to je potpuno zanemarivanje duševnog odgoja i usavršavanje morala – okosnice svakog dobra; bez ove strane nema dobra na ovom svijetu.”¹³⁸² Onda je, govoreći o propisu korištenja nevjerničke civilizacije, dodao: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve selleme, okoristio se vodičem Ebu Erkitom Dulijem na putu Hidžre, iako je ovaj bio nevjernik. Ovaj dokaz jasno ukazuje da je prirodno da se muslimani trude izvući korist iz svega što je Zapad proizveo, a da se klone njihove nepokornosti Svevišnjem Stvoritelju. Time bi muslimani poboljšali život na dunjaluku i uvećali nagradu na ahiretu, ali, nažalost, većina obrnuto radi: od Evrope usvaja iskvarenost, odvojenost od vjere i udaljenost od Stvoritelja, ne koristeći njena dobra u dopuštene svrhe, i tako su izgubili i dunjaluk i ahiret, a to je gubitak očit.”¹³⁸³ Profesor Sejjid Kutb, Allah mu se smilovao, zapaža: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio je rigorozan prema ashabima, radijallahu anhum, glede prihvatanja akide i životnog puta od nevjernika, ali im je dao određenu širinu kada je, naprimjer, riječ o sjetvi, planiranju rata i sličnim stvarima koje nemaju veze s ideološkom koncepcijom niti s društvenim uređenjem niti se posebno odnose na uređenje ljudskog života. A razlika između dvije stvari jasna je i očita. Način življenja jedna je stvar, a praktične nauke druga je stvar. Islam, koji postoji da upravlja život po Allahovom sistemu, usmjerava na poznavanje i korištenje svake materijalne inovacije.”¹³⁸⁴ Potom se pozvao na događaj s Omerom, radijallahu anhu, kod kojeg je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ugledao zapis iz Tevrata i rasrdio se na njega, pa se kasnije odljubio...¹³⁸⁵ Također je naveo hadis: *„Ne pitajte sljedbenike Knjige ništa, oni vas, doista, neće uputiti, ta i sami su zalutali. Jer ako upitate, povjerovat ćete u laž, ili ćete poreći istinu. Tako mi Allaha, da je Musa živ, ne bi mu preostalo ništa drugo osim da mene slijedi.”*¹³⁸⁶ Zatim je Sejjid Kutb dodao: „Ovako se Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, odnosio prema prihvatanju stvari vezanih za akidu, Šerijat i

¹³⁸² Vidjeti: *Advaul-bejani fi idahil-Kur’ani bil-Kur’an*, 4/412.

¹³⁸³ Vidjeti: *Et-Taklidu vet-tebijja*, str. 41.

¹³⁸⁴ Vidjeti: *Fi zilalil-Kur’an*, 4/20 i 21.

¹³⁸⁵ Predanje je zabilježio imam Ahmed (14623), preko Džabira, radijallahu anhu.

¹³⁸⁶ *El-Musned*, 2/338.

životni put od sljedbenika Knjige, a nema smetnje u korištenju drugih stvari.”¹³⁸⁷

Trend slijeđenja Zapada zavladao je onda kada se uvukla slabost i nemoć u osmanlijski hilafet i kada su rušilačke snage skupa navalile, izvana i iznutra. To desilo onda kada je ova slaba država osjetila manjkavost pred snažnom kršćanskom državom.¹³⁸⁸ A putem Turske krenule su islamske zemlje: Egipat i Šam, potom Tunis, Iran te Indija. Zanimljivo je da je slijeđenje Evrope počelo osjećajem vojne slabosti i potrebom za uređenjem vojske u islamskim zemljama, što je preraslo u kompleks oslanjanja na Zapad i zadivljenost svakom stvari koja je dolazila otamo i iz drugih nevjerničkih zemalja, makar bila bezveze, odnosno preraslo je u omalovažavanje svega s Istoka, makar bilo vrijedno.¹³⁸⁹ Allah, dželle šanuhu, u Kur'anu je zabranio slijepo slijeđenje i upozorio na njegove konsekvence, u mnogim ajetima, brojnim prilikama i raznim metodama. Uzvišeni je Allah u Kur'anu objasnio da je slijeđenje nevjernika i pokornost njima otpadništvo od vjere:

﴿إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ۝﴾

„Doista oni koji se povrate svojim stopama nakon što im je postala jasna uputa, šejtan ih je na zlo navratio i lažnu nadu ulio. To je zato što su rekli onima koji preziru ono što je Allah poslao: 'Mi ćemo vam se pokoriti u nekim stvarima.' A Allah zna njihove tajne.”¹³⁹⁰

I kada je Allah upotpunio Šerijat, zabranio je slijeđenje strasti, sisteme koje su kreirali ljudi, slijeđenje nevjernika i neznalica:

﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ مَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۚ إِنَّهُمْ لَن يَغْنَوْا عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بِمَقْصُومِهِمْ أَوْلِيَاءَ بَعْضٌ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ۝﴾

„Potom smo tebe učinili na Šerijatu, pa ga slijedi, a nemoj slijediti strasti onih koji ne znaju. Oni te od Allaha neće ništa spasiti, a

¹³⁸⁷ Vidjeti: *Et-Taklidu vet-tebijja*, str. 42.

¹³⁸⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 20.

¹³⁸⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 21.

¹³⁹⁰ Prijevod značenja, Muhammed, 25-26.

nepravedni su jedni drugim zaštitnici, a Allah je zaštitnik bogobojaznih“^{1391.}

﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَلًا حَدًّا مِّنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمُ الْحَقُّ﴾

„Voljeli bi mnogi od sljedbenika Knjige da vas povrate nakon vjerovanja u nevjerstvo, iz zavisti što je pri njima, nakon što im je istina postala jasna“^{1392.}

﴿مَّا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الشَّارِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِّنْ رَبِّكُمْ﴾

„Ne vole nevjernici od sljedbenika Knjige, niti od mnogobožaca da vam se spusti ikakvo dobro od vašeg Gospodara...“^{1393.}

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ﴾

„O vjernici, ne uzimajte Jevreje i kršćane za zaštitnike...“^{1394.}

﴿وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَبِيعَ مِلَّتَهُمْ﴾

„I neće biti tobom zadovoljni ni židovi ni kršćani dok ne budeš slijedio njihovu vjeru...“^{1395.}

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾﴾

“O vjernici, ako se budete pokoravali jednom dijelu onih kojima je data Knjiga, povratit će vas nakon vjerovanja u nevjerstvo“^{1396.}

﴿وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ لَعَلَّكُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ﴾

„I ne slijedi njihove strasti, i pripazi se da te ne iskušaju...“^{1397.}

Allah je ukazao na opasnost pružanja podrške nevjernicima, rekavši da to ugrožava interese ummeta i njegovu cjelovitost:

¹³⁹¹ Prijevod značenja, El-Džasija, 18-19.

¹³⁹² Prijevod značenja, El-Bekara, 109.

¹³⁹³ Prijevod značenja, El-Bekara, 105.

¹³⁹⁴ Prijevod značenja, El-Maida, 51.

¹³⁹⁵ Prijevod značenja, El-Bekara, 120.

¹³⁹⁶ Prijevod značenja, Alu-Imran, 100.

¹³⁹⁷ Prijevod značenja, El-Maida, 49.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةَ مِن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ﴾

„O vjernici, ne uzimajte za prisne prijatelje one mimo vas, drugi vam propast žele, voljeli bi da dopadnete muka, iz njihovih usta izbija mržnja, a ono što njihova prsa kriju gore je...“¹³⁹⁸

Isto tako, postoji naredba da se bude na oprezu, jer je Svevišnji Allah u Kur'anu spomenuo drevne nevjerničke narode, vijesti o njima, njihove neprijateljske stavove spram tevhida, razne vidove sankcija i kazni za njihovu zabludu i iskrivljavanje. Time nam On naređuje da uzmemo pouku i savjet i da razmislimo o kazivanjima o njima, da se udaljimo i klonimo puta kojim su oni išli.¹³⁹⁹ Tu su i ajeti koji potiču da se uzme pouka:

﴿فَاعْتَبِرُوا يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾

„Pa uzmite pouku, o vi uviđavni!“¹⁴⁰⁰;

﴿لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

„U kazivanju o njima jeste pouka za one koji imaju pameti, nije izmišljeni govor, nego potvrda onoga prije njega i pojašnjenje za svaku stvar, i uputa i milost narodu koji vjeruje.“¹⁴⁰¹

I sljedeći hadisi zabranjuju oponašanje nevjernika: „Ko oponaša neki narod, pripada mu“¹⁴⁰²; „Razlikujte se od židova.“¹⁴⁰³; „Razlikujte se od mnogobožaca...“¹⁴⁰⁴; „...i nemojte oponašati židove...“¹⁴⁰⁵

Upozoravajući na opasnost slijeđenja nevjernikâ i štetu po vjerovanje koja iz toga proizlazi, Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, pozvao se na iskrivljavanje i zabludu na kojoj su. Naime, Džabir, radijallahu anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Ne pitajte sljedbe-

¹³⁹⁸ Prijevod značenja, Alu Imran, 118.

¹³⁹⁹ Vidjeti: ibid, str. 51.

¹⁴⁰⁰ Prijevod značenja, El-Hašr, 2.

¹⁴⁰¹ Prijevod značenja, Jusuf, 111.

¹⁴⁰² Vidjeti: Sunenu Ebi Davude, 2/367.

¹⁴⁰³ Tu je i hadis: „Razlikujte se od židova, oni ne klanjaju u obući...“

¹⁴⁰⁴ Vidjeti: Sahihul-Buhari.

¹⁴⁰⁵ Vidjeti: Sunenu Ebi Davude.

*nike Knjige ništa, oni vas, doista, neće uputiti, ta i sami su zalutali. Jer ako upitate, povjerovat ćete u laž, ili ćete poreći istinu. Tako mi Allaha, da je Musa živ, ne bi mu preostalo ništa drugo osim da mene slijedi.*¹⁴⁰⁶ Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, nagovijestio je šta će se desiti muslimanima ako napuste Allahov put i budu slijedili židove, kršćane i druge zalutale narode. Ebu Seid Hudri, radijallahu anhu, kaže da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, jednom prilikom rekao: „*Doista ćete slijediti običaje onih koji su bili prije vas, pedalj po pedalj, lakat po lakat, u toj mjeri kada bi se oni zavukli u gušterovu rupu, vi biste ih slijedili.*” Neko je upitao: „Allahov Poslaniče, odnosi li se to na židove i kršćane?” On je odgovorio: „*A na koga drugog?!*”¹⁴⁰⁷

Jedan od ciljeva Šerijata jeste sprečavanje slijepog slijeđenja, jer je Allah poslao Poslanika s uputom i istinitom vjerom, da je učini iznad svih vjera:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

„Danas sam vam upotpunio vašu vjeru, i upotpunio Svoju blagodat prema vama, i zadovoljan sam da vam islam bude vjera.”¹⁴⁰⁸

Allah je učinio da Šerijat obuhvata sve koristi, u svim vremenima, na svim mjestima, glede svih ljudi, i nema potrebe da se preuzima od nevjernika niti da ih slijediti. Nije skriveno koliko slijeđenje negativno utječe na muslimana, izaziva kod njega osjećaj manjkavosti, inferiornosti, slabosti, pobijedenosti, a još gore od toga, dovodi do udaljenosti i averzije prema Allahovom putu i Šerijatu. Iskustvo je potvrdilo da je divljenje nevjernicima i njihovo slijeđenje uzrok ljubavi prema njima, apsolutnog pouzdanja u njih, privrženosti njima, napuštanja islama, bježanje od muslimana, daija, islamske tradicije, vrijednosti. I upravo to desilo se u osmanlijskoj državi i njenim vilajetima u minula dva vijeka, kada su odustali od svoje misije i poklekli pred Zapadom dopustivši da ih *otruje*.¹⁴⁰⁹

Status slijeđenja nevjernika razlikuje se shodno različitosti vrste, prirode, veličine, ozbiljnosti i posljedice slijeđenja. Slijeđenje je nevjerstvo kada se odnosi na uvjerenje, osnove imana, nedvosmislene propise, stvari nevidljivog svijeta koje su potvrđene šerijatskim tekstovima. Naprimjer, slijeđenje kršćana glede trojstva, ili slijeđenje komunista glede poricanja poslanstava i

¹⁴⁰⁶ Vidjeti: *Musnedu imami Ahmede*, 2/338.

¹⁴⁰⁷ Vidjeti: *Sahihul-Buhari*, 3/83.

¹⁴⁰⁸ Prijevod značenja, *El-Maida*, 3.

¹⁴⁰⁹ Vidjeti: *Et-Taklidu vet-tebeijja*, str. 81.

vjera, ili slijeđenje nevjerničkih država u prelaženju Allahovih granica, ili uvjerenje u manjkavost Šerijata... Veliki je grijeh onda kada se radi o slijeđenju u moralu, činjenju ružnih djela, nepokornosti, konzumiranju opojnih pića i sl. A općenito je zabranjeno kada se radi o podudaranju s nevjernicima u njihovim praznicima i ceremonijama. Slijeđenje može biti i pokuđeno. Naime, taj status ima kada se radi o nesvjesnom i nenamjernom slijeđenju u općim životnim pitanjima, ako se ne veže za uvjerenje i nije dio njihovih karakteristika. Ako postoji bojazan da će slijeđenje odvesti u ma koju od navedenih stvari: nevjerstvo, veliki grijeh, zabranjeno ili pokuđeno, tada slijeđenje ima status onoga čemu vodi, i to je princip preventivnog sankcionisanja.

Slijeđenje nevjernika dopušteno je pod određenim uvjetima. Naprimjer, dopušteno je njihovo slijeđenje u proizvodnji, humanim i egzaktnim znanostima, vojnim naukama i sl., i to nakon što se toj istoj stvari da islamski karakter i nakon što se očisti od primjesa džahilijeta. Jednom riječju, da se dovede do razine da nije oprečna interesima Šerijata.¹⁴¹⁰

Uvidom u historiju naroda i istraživanjem njihovih prilika postat će nam jasno da kada nacija slijedi naciju, odnosno kada narod slijedi drugi narod dolazi do srastanja, slabi razlike i nezavisnost u onoj naciji koja slijedi, uništava njenu posebnost... Allah je uspostavio zakon na Zemlji: slabija, pobijeđena nacija divi se jakoj, pobjedničkoj, dominantnoj naciji.¹⁴¹¹ Kasnije je slijedi u uvjerenjima, idejama, kulturi, etici i umjetnosti, i tako nacija koja slijedi gubi svoje vitalne elemente i civilizaciju, ako ih uopće ima, egzistira kao ovisnik o drugima...

Ako pobijeđena nacija ne popravi svoje stanje i ne oslobodi se slijepog slijeđenja ličnim zalaganjem i naporom, onda, neizbježno, nestaje u svakom smislu, opasno obolijeva, postaje ponižena, potcijenjena, manjkava, bez samopouzdanja... Tome se može dodati još i političko i ekonomsko vazalstvo i opća poraženost. A imajući u vidu nacije koje imaju Božiju Knjigu, one slijeđenjem odvrćaju ljude od svoje misije i svoj napor i snagu ulažu u odvrćanju od Allahove vjere, opterećavaju je novotarijama i iskrivljenjima. Skreću u ono što Allah nije propisao, raznorazne sisteme i zakone, što na kraju vodi u napuštanje misije, a potom privrženost nevjernicima i tagutima. I sve to prvi je pokazatelj Allahove odmazde i

¹⁴¹⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 83.

¹⁴¹¹ Vidjeti: *Mukaddimetu Ibni Haldun*, str. 147.

kazne, koje su spomenute u kur'anskim kazivanjima o narodima ponaosob. I treba znati da je ummet sada u situaciji u kojoj su bili ti narodi: slijepo slijedi nevjernike, bježi od Allahove poslanice, ovisi o nevjernicima, privržen je njima u svim segmentima života, sudi prema onom što Allah nije objavio; neki dopuštaju blud, poslovanje uz kamatu, činjenje grijeha... i pored svega toga tvrde da su muslimani! ¹⁴¹²

¹⁴¹² Vidjeti: *Et-Taklidu vet-tebijja*, str. 114 i 115.

10. poglavlje

Sultan Abdulaziz

(1277.-1293. godine po Hidžri – 1861.-1876. godine)

Došao je na vlast nakon svoga brata, potkraj 1277. godine po Hidžri. Za njegova je vremena izbio ustanak na ostrvu Krit, i ugušen je 1283. godine po Hidžri – 1863. godine završeno je otvaranje Sueckog kanala 1285. godine po Hiržri – 1869. godine, i izdat zakonik u vezi s pomorskom trgovinom (to je učinio na početku vladavine). Posjetio je Evropu i razmišljao kako iskoristiti razilaženje evropskih država, međutim, našao je da su sve one jedinstvene protiv osmanlijske države. Shvatio je da Evropljani nikako nisu mogli zaboraviti krstašku mržnju, usađenu u njihovim srcima, uprkos tome što su se međusobno razlikovali glede nekih interesa.¹⁴¹³

Evropske države bile su odlučne izvršiti pritisak na osmanlijsku vladu kada se radi o reformama, evropskom *napretku*, evropskim idejama i sekularizmu. Ali, sultan Abdulaziz odlučio je nastaviti stazom kojom je išao njegov otac Mahmut II i brat Abdulmedžid: sve je ljude zadržao na tadašnjim funkcijama. Jedna od najvažnijih upravnih reforma za njegove vladavine svakako je donošenje zakona o vilajetima, 1281. godine po Hiržri – 1864. godine. U oblasti uprave bio je ustanovljen visoki sud – Vijeće za pravne propise, a 1285. godine po Hiržri – 1868. godine uspostavio je državno vijeće po uzoru na francusko, a ono se zvalo *Ševari devlet*, tj. Konsultativno vijeće države; ono je bilo najodgovornije za budžet.¹⁴¹⁴

Što se tiče edukacije, osnovana je srednja škola Galata saraj, 1285. godine po Hiržri – 1868. godine, a njen nastavni plan i program bio je napredniji od programa drugih srednjih škola; svi su se predmeti izučavali na francuskom jeziku (izučavao se i maternji, turski jezik). Cilj njenog osnivanja bio je usavršavanje mladih, sposobnih ljudi za opće funkcije. Ti su mladići bili različitih religija, većina su bili muslimani, ali je bilo Grka i Jermena (kršćani) te nekolicina židova. Istina, učenici su hrlili u ovu školu, pa

¹⁴¹³ Vidjeti: *Tarihuš-šuubil-islamijja*, str. 490 i 492.

¹⁴¹⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 159.

je 1869. godine njihov broj iznosio šest stotina, što muslimana, što kršćana i židova.¹⁴¹⁵

I uprkos toj sultanovoj reformi, evropske države nisu smatrale osmanlijsku državu sposobnom za podizanje poslije pada. Bile su vođene željom da Osmanlijama nametnu reforme samo glede kršćana i suzbijanje *korupcije* u vlasti – *korupcija* je u očima mnogih savremenika prijetila rušenjem države.¹⁴¹⁶

Veliki dio engleskog naroda i mnogih drugih savremenika vjerovali su da je nestanak osmanlijske države neizbježan, jer Carstvo nije uspjelo poduzeti uzroke evropske reforme. Naime, lord Karindon, ministar vanjskih poslova Velike Britanije, 1865. godine hrabro je izjavio: „Jedini put da se Osmanlije poprave jeste da ih se ukloni sa Zemlje, u potpunosti.”¹⁴¹⁷

Ovo je još jedan pokazatelj okoštale kršćanske mržnje prema Osmanlijskom carstvu, državi džihada, jer ih je poražavala od osvajanja Konstantinopola.

Osmanlijska je država *podbacila* u poduzimanju uzroka evropske reforme zbog nepostojanja veze između evropskih principa i principa osmanlijske države koje je ona izvela iz Allahove Knjige i Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta.¹⁴¹⁸

Svrgnuće sultana Abdulaziza

Sultan Abdulaziz posjetio je Evropu i vidio veliku slogu i zavjeru evropskih zemalja protiv osmanlijske države. Pokušao je postojeći sukob interesa između zapadnoevropskih država i Rusije okrenuti u korist Osmanlija. Otada je često pozivao ruskog ambasadora u Istanbul, i Evropa se pribojavala toga, zbog čega je o njemu počela širiti glasine o ludosti i pretjerivanju.¹⁴¹⁹ Ali je Midhat-paša svrgnuo sultana s vlasti i kasnije ga lično ubio, 1293. godine po Hiržri – 1876. godine.¹⁴²⁰

Midhat-paša bio je židov Dunma kojeg je masonska propaganda na periferiji arapskog istoka i zapada prikazala kao velikog heroja, nosioca

¹⁴¹⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 159.

¹⁴¹⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 159.

¹⁴¹⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 159.

¹⁴¹⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Džemala Abdulhadija, str. 110.

¹⁴¹⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 110.

¹⁴²⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 110.

reforme i slobode u Osmanlijskom carstvu. Nazvali su ga *čovjekom od ustava* i potčinili mu sredstva svoje propagande: novine, časopise i radio. Time se uzdigao do visokih stupnjeva. Postao je odgovoran za Siriju i Irak, a onda dobio položaj velikog vezira, koji se smatra najvećom titulom u Carstvu. Ali je domalo zatim počeo kovati spletke i rušiti pred sobom, kako su mu naređivali židovi i masoni, stalno ukazujući, uz pomoć masona, na loše strane vlasti, pogotovo vlasti sultana Abdulhamida, velikog neprijatelja masona, koji nije ostavio ni najmanji tračak nade židovima u vezi s naseljavanjem Palestine. Poslije toga, Midhat-paša i židovi Dunma, masoni, osnovali su Pokret jedinstva i napretka, koji se povodio za masonskim parolama i osnovali su sjedište u Selaniku. Ovaj je židov prokazan sultanu Abdulhamidu; on ga je uhapsio i smijenio, a kasnije i prognao.¹⁴²¹

Motiv atentata na sultana Abdulaziza

Motiv atentata na sultana Abdulaziza bio je njegovo definitivno odbijanje zapadnog ustava i običaja koji su daleko od islamskog miljea. Neprihvatanjem toga, uspio je uveliko popraviti stanje osmanlijske dražave, pogotovo vojni segment: ojačao je vojsku, uveo novo naoružanje, uvezao potrebno oružje iz najboljih tvornica oružja u Evropi, vojnu koordinaciju ustrojio po novom metodu, osnovao rod vojske za sva plemena iz svih vilajeta, naoružao tvrđave i utvrde teškom, najnovijom artiljerijom (artiljerija osmanlijske države postala je primjer napretka), dao izgraditi tvornicu *Tophana* i opremio je novom opremom i mašinama čiji su kapaciteti proizvodili sve savremeno oružje. Ostvario je poboljšanja u mornarici: osmanlijski su stručnjaci zamijenili strane stručnjake, uprkos njihovom suprotstavljanju i negodovanju njihovih država... U njegovo je vrijeme osmanlijska država postala jedna od vodećih pomorskih sila na svijetu. Sultan je radio na slanju pomorskih ekspedicija, kupio je krstarice, unaprijedio nekoliko tvornica za proizvodnju krstarica, alata i kazana. Izmit je vratio pređašnju slavu, poboljšao mnoge lađe, uspostavio zakonik, radio je na uspostavi prava i sudio velikim namjesnicima, Husrev-paši, Akif-paši, Tahir-paši...

U tome su mase prepoznale njegovu ljubav prema pravdi, a time nisu bile zadovoljne evropske države niti su to prihvatale, jer su željele nepravdu

¹⁴²¹ Vidjeti: *El-Jehudu vel-masunija*, šejha Abdurrahmana Devserija, str. 80 i 81.

da bi država brzo propala. Sultan je također zaveo finansijske reforme, naredio je uspostavljanje preciznog budžeta i poništeni su finansijski registri, čime je država regulisala sva vijeća te je počela utjecajno djelovati. Evropske su se države prestrašile vidjevši šta je sve ovaj sultan uradio za kratko vrijeme, pa je izradila plan za uklanjanje *bolesnika*. Odatle zavjera za njegovo skidanje s vlasti, a potom i atentat na njega.¹⁴²²

Zavjera da se sultan Abdulaziz ubije vraća se na pažljive planove konzulâ i predstavnika evropskih država u osmanlijskoj prijestolnici. Oni su taj podli plan ostvarili preko svojih sluga, državnih ljudi, koje su bile zadojene njihovim idejama, a predvodila ih je masonska marioneta pod imenom Midhat-paša,¹⁴²³ koji je na suđenju priznao učešće u svrgavanju i ubistvu sultana Abdulaziza. To je u historiji poznata i dokumentirana stvar.¹⁴²⁴

¹⁴²² Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, autora dr. Alije Hasuna, str. 205-206.

¹⁴²³ Vidjeti: *ibid*, str. 205.

¹⁴²⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 208.

11. poglavlje

Sultan Murat V

(vladao je samo 93 dana)

Murat je sin sultana Abdulmedžida. Rođen je 25. redžeba 1256. godine po Hiržri –1840. godine, a hilafet je preuzeo 7. džumadel-ulaa 1293. godine po Hiržri.¹⁴²⁵

Bio je izuzetno pametan i upućen u tursku i zapadnu kulturu, pokazao je zainteresiranost za evropsku književnost i nauku, posjetio je Evropu i sreo se s nekim Evropljanima, postao je član masona, održavao veze s njima i s Namikom Kamilom, članom masona, bio je zainteresovan za ustav, liberalizam i sekularizam;¹⁴²⁶ masoni su ga predložili za vlast. Međutim, obolio je od nervnog poremećaja kada se, iznenađen i uplašen, probudio u gluho doba noći, u vrijeme kada je svrgnut sultan Abdulaziz. Nakon što je saznao za ubistvo Hasana Čerkeza, još je više obolio na živce. Njegovo se zdravlje pogoršavalo, a Midhat-paša pokušavao je obznaniti svjetovni ustav umjesto Šerijata. Pripremio je sultana Murata za vlast, ali bi rečeno: „Svijet pouzdano zna da je sultan poludio!„ I bilo je neizbježno da ga se svrgne, što je obznanio šejhul-islam 1876. godine. Tekst fetve glasio je: „Ako poludi predsjednik muslimanske zemlje pa zapostavi važnu stvar glede vlasti, je li ispravno njegovo lišavanje dužnosti? Odgovor je: da, ispravno je, a Allah najbolje zna. Iza ovog stoji skromni Hasan Hajr, Allah mu oprostio!„¹⁴²⁷

Nakon smjene izliječio se od mentalne bolesti i proveo ostatak svog života u kuli Džurgan. Umro je u šezdeset i četvrtoj godini života.¹⁴²⁸ Mladi članovi Stranke jedinstva i napretka utjecali su na Murata V, pa se povezao s masonskim ložama, postao ovisnik o alkoholu i bio zadojen svjetovnim idejama i zapadnom filozofijom.¹⁴²⁹

S njim u vezi, sultan Abdulhamid zapisao je: „Bilo je logično da ga prevare oni koji su pokazivali da su na njegovoj strani, a da on ne razmisli o

¹⁴²⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 209

¹⁴²⁶ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 177-178.

¹⁴²⁷ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, autora dr. Alije Hasuna, str. 209.

¹⁴²⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 210.

¹⁴²⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 210.

racionalnim i iracionalnim razlozima. Kasnije je shvatio da je nepodoban, a bio je budući halifa u očima masonskih loža. Neki ljudi koji tvrde da pomažu obnovu uspjeli su od njega napraviti ovisnika o vinu...¹⁴³⁰

¹⁴³⁰ Vidjeti: *Validus-sultan Abdilhamid*, str. 178.

GLAVA ŠESTA
VLADAVINA SULTANA ADBULHAMIDA

1. poglavlje

Sultan Abdulhamid

(1293.-1326. godine po Hidžri – 1876.-1909. godine)

Sultan Abdulhamid II bio je trideset i četvrti sultan u osmanlijskoj državi. Na vlast je došao kada mu je bilo trideset i četiri godine. Rođen je 16. šabana 1258. godine po Hidžri – 1842. godine. Majka sultana Abdulhamida II umrla je kada je njemu bilo deset godina. Otada se o njemu brine njegova maćeha, nerotkinja. Odgojila ga je izuzetno lijepo, pokušala mu je biti kao majka, poklanjala mu je neviđenu nježnost, oporučila mu je svoj imetak u nasljedstvo. Na sultana Abdulhamida II utjecao je taj odgoj, što će se kasnije vidjeti. On se divio njenoj trezvenosti, pobožnosti, njenom tihom i smirenom glasu.

Abdulhamid II obrazovao se sistematski, u sultanskoj kuli. Njegovi su učitelji bili elita, najpoznatiji tadašnji učenjaci po znanju i moralu. Savladao je arapski i francuski jezik, učio je historiju i volio je književnost. Posvetio se izučavanju tesavufa; pisao je poeziju na osmansko-turskom jeziku.¹⁴³¹

Bio je vičan oružju, rukovanju sabljom i gađanju pištoljem. Ustrajavao je u tjelesnim vježbama, bio je zainteresovan za svjetsku politiku i pratio je vijesti o položaju svoje zemlje u njoj. Bio je izuzetno oprezan i vrlo precizan.

U posjeti Evropi s amidžom Abdulazizom

Sultan Abdulaziz posjetio je Evropu u pratnji visoke osmanlijske delegacije u čijem je sastavu bio princ Abdulhamid II, koji se pojavio pred Evropljanima u jednostavnoj odjeći, s besprijekornim manirima.¹⁴³² Za taj put princ Abdulhamid pripremio se dubokim istraživanjem (a bio je precizan u istraživanju i prosuđivanju stvari koje je vidio na Zapadu). Osmanlijska delegacija sreća se s tadašnjim političarima Evrope, Napoleonom III u Francuskoj, kraljicom Viktorijom u Engleskoj, Leopoldom II u Belgiji, Gilihamom I u Njemačkoj, i Francom Jozefom u Austriji.¹⁴³³ Ovoj njegovoj

¹⁴³¹ Vidjeti: *Es-Sultan Abdulhamid II*, autora Muhammeda Harba, str. 31.

¹⁴³² Vidjeti: *ibid*, str. 33.

¹⁴³³ Vidjeti: *ibid*, str. 33.

posjeti prethodio je put u Egipat. Dok je bio u Evropi, shvatio je lažnost njenog sjaja i formalnosti koje su u njoj vladale. (To je natjeralo Egipat da prezaduži i potone u birokratiju, kao rezultat pretjerivanja valiije Hadivija Ismail-paše, i njegov je pokušaj učinio Egipat dijelom Evrope.) Abdulhamid II boravio je u Evropi od 21. juna do 7. augusta 1867. godine. Posjeta osmanlijske delegacije obuhvatila je Francusku, Englesku, Belgiju i Austro-Ugarsku.

Na tom putovanju Abdulhamidov se um otvorio za mnoge stvari. To će se kasnije, dok bude vladao, reflektovati na njegovo ponašanje. Neke od tih stvari jesu sljedeće:

1. Evropski život, sva njegova čuda, različiti maniri i formalnosti;
2. Industrijski i vojni napredak, pogotovo kod francuskih i njemačkih kopnenih snaga, odnosno kod britanskih pomorskih snaga;
3. Svjetske političke igre;
4. Utjecaj evropskih snaga na politiku osmanlijske države, naročito utjecaj Napoleona III na njegovog amidžu, sultana Abdulaziza; Napoleonov pritisak na njega da se obaveže na podršku veziru Ali-paši, uprkos tome što sultan Abdulaziz nije davao znakove da je pod utjecajem bilo koje strane sile.¹⁴³⁴

Princ Abdulhamid II na putovanju se uvjerio da je Francuska dokona zemlja, Engleska zemlja bogatstva, poljoprivrede i industrije, a Njemačka zemlja vojnog sistema i uprave. I stoga se mnogo divio Njemačkoj, pa se obavezao na ustroj vojske po uzoru na nju (kada postane sultan). Ta ga je impresija potakla da se pozabavi uvođenjem inovacija u svoju državu, u raznim oblastima života, obrazovanju, industriji, komunikacijama i vojsci. Primjeri su brojni: kupovina podmornica (podmornice su tada bile novi vid ratnog oruđa), uvođenje telegrafa na svoj račun, građenje novih škola, uvođenje moderne nauke, uvođenje upotrebe automobila i bicikala, preuzimanje metričnog sistema mjera, osim što je bio rigorozan kada se radi o širenju zapadnih ideja u zemlji.¹⁴³⁵

Abdulhamidov put u Evropu na njega je također ostavio utiska glede slijeđenja politike nezavisnosti i neovisnosti od Evrope: nije bilo poznato da je na Abdulhamida bilo koji evropski vladar imao utjecaja, ma koliki mu bio prijatelj i ma koliko se njihove države pazile.

¹⁴³⁴ Vidjeti: *ibid.*

¹⁴³⁵ Vidjeti: *ibid.*, str. 57.

Abdulhamidovu pažnju zaokupio je razgovor koji je vodio Fuad-paša, veliki vezir, s nekim evropskim vladarima. Naime, neko je upitao Fuad-pašu: „Pošto ćete prodati ostrvo Krit?“ Na šta je odgovorio: „Po cijeni za koju smo ga kupili.“ Pod tim je mislio na to da su Osmanlije za očuvanje Krita ratovale 27 godina. Isto tako, upitan je: „Koja je država danas najjača na svijetu?“ Odgovorio je: „Danas je najjača osmanlijska država. To je zbog toga što je vi rušite izvana a mi iznutra, a nismo, ni jedni ni drugi, uspjeli je srušiti.“¹⁴³⁶

Iz ove je lekcije Abdulhamid naučio kako ušutkati sile koje priželjkiju rušenje osmanlijske države, naučio je kako voditi mudar politički razgovor, u čemu će kasnije biti vrlo vješt. Ne treba zaboraviti da je Abdulhamid II tada imao samo 25 godina.¹⁴³⁷

Preuzimanje hilafeta i obznana ustava

Prisega na hilafet data mu je nakon smrti njegova brata Murata, u četvrtak 11. šabana 1293. godine po Hidžri – 13. augusta 1886. godine. Toj su svečanosti u Topkapi-saraju prisustvovali veziri, uglednici i viši činovnici, građani i vojnici. Na hilafetu su mu čestitali poglavari raznih religija, te su ispaljeni ispaljeni počasni plotuni u drugim krajevima Carstva. Cijeli je Istanbul bio ukrašen tri dana, a Veliki je vezir poslao telegrame svjetskim državama da ih obavijesti o imenovanju halife.¹⁴³⁸

Sultan Abdulhamid II odredio je za velikog vezira Midhat-pašu, potom je 1293. godine po Hidžri – 23. decembra 1876. godine obznanio ustav koji je garantovao slobodu civilima; bio je ustanovljen na principima parlamentarne vlasti.

Ovaj je ustav bio ustanovljen na tome da se parlament sastoji iz dva vijeća: vijeća predstavnika ili poslanika, i vijeća uglednika ili staraca.¹⁴³⁹

Sultan Abdulhamid II u početku vladavine bio je izložen despotizmu vezira i jačanju njihove prozapadne politike, pod vođstvom udruženja Novih Osmanlija, koje je obuhvatalo elitu obrazovanih ljudi (pod utjecajem Zapada) i koje su masoni uspjeli pridobiti za svoje ciljeve. Tada je kulminirala tiranija vezira, toliko da je Midhat-paša, na mjestu predsjednika elite Novih Osmanlija, sultanu Abdulhamidu II početkom vladavine, 1877.

¹⁴³⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 58.

¹⁴³⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 58.

¹⁴³⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj afit-tarihil-islamijil-hadis*, str. 183.

¹⁴³⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 178.

godine, napisao: „Naš cilj od obznanjivanja ustava bio je samo sprečavanje tiranije i određivanje šta Vašem Visočanstvu pripada od prava i obaveza, određivanje funkcija vezirima i osiguravanje svim ljudima njihovih sloboda i prava, da zemlja napreduje. I ja se pokoravam Vašim naredbama ako nisu oprečne koristima nacije...”¹⁴⁴⁰

Sultan Abdulhamid II odgovorio je: „Osjećao sam da se Midhat-paša prema meni odnosi naređivački i tutorski, a on je svojim postupcima daleko od demokratije, bliži je tiraniji.”¹⁴⁴¹

Midhat-paša i njegovi prijatelji masoni bili su ovisnici o alkoholu. U svojim memoarima sultan Abdulhamid II piše sljedeće: „...poznato je da su se liberali ovog vremena, pjesnici i pisci, sastali noću, kada je zvanično izdat glavni zakon u kuli Midhat-paše, ne da bi raspravljali o državnim pitanjima nego o fenomenu ovisnosti i orgijanja. Pili su vino; a Midhat-paša ovisnik je o vinu od mladosti, i to se zna. Midhat-paša ustao je iza trpeze, oteturao oslanjajući se na laktove i skoro pao na zemlju. Perući ruke, upitao je svoga zeta Tusun-pašu, zaplićući jezikom zbog utjecaja vina: 'O paša, ko me sada može udaljiti s mog položaja?! Reci mi, koliko ću godina ostati na poziciji velikog vezira?' Tusun-paša odgovorio je: 'Ako ostanete u takvom stanju, neće ostati duže od jedne sedmice!'"¹⁴⁴²

Midhat-paša je na svojim pijankama širio najdelikatnije državne tajne, pa su prisutni te iste tajne sutradan pričali stanovnicima Istanbula. Jedne noći Midhat-paša pričao je o svojoj odluci da obznani republiku u osmanlijskoj državi i to da će on postati predsjednik nove osmanlijske republike, pa njen imperator, baš kako se desilo s Napoleonom III u Francuskoj.¹⁴⁴³

Midhat-paša bio je optužen za ubistvo sultana Abdulaziza, i sultan Abdulhamid II formirao je komisiju da istraži taj slučaj. Optuženi su izašli pred sud i proglašeni krivim; Midhat-paša osuđen je na smrtnu kaznu, ali se sultan Abdulhamid umiješao i smrtnu kaznu preinačio u zatvorsku kaznu. Potom je prognan u Hidžaz, u tamošnju vojnu tamnicu.

Ustav je regulisao vlast formalno, ne suštinski, kao što su promjene u skladu s ustavom, bile formalni napredak, i niko nije razmišljao o umanjenju prava i ovlasti sultana. Naime, u ustavu je stajalo da je sultan zaštićen i

¹⁴⁴⁰ Vidjeti: *Es-Sultan Abdulhamid II*, str. 59.

¹⁴⁴¹ Vidjeti: *ibid*, str. 60.

¹⁴⁴² Vidjeti: *ibid*, str. 59.

¹⁴⁴³ Vidjeti: *ibid*, str. 60.

nedodirljiv, da nikome ne odgovara za svoje postupke,¹⁴⁴⁴ jer je on jedini imao pravo na određivanje i smjenu vezira, on je sklapao sporazume, objavljivao ratove i potpisivao mirovne sporazume, on je glavno-komandujući oružanih snaga. Sultan je također imao pravo na donošenje svih zakona, u raznim segmentima, bez konsultiranja parlamenta. Eto, tako je sultan Abdulhamid II počeo uživati u vlasti koju nisu imali njegovi predhodnici, a gdje je Midhat-paša lično bio prva žrtva. Široke ovlasti koje je ustav dao sultanu bile su ograničene ovlastima glavnog vezira, i nije mu bilo preporučljivo poigravati se s vlasti.¹⁴⁴⁵

Ustav je garantovao slobodu članovima parlamenta u iskazivanju svojih mišljenja i u glasanju, nisu mogli biti izvedeni pred sud, osim ako pređu granice zakona skupštine. Ustav je odredio turski jezik kao zvanični jezik u državi, na kojem se vodi rasprava na svim sjednicama, odredio je dvojako glasanje, tajno i javno, u skladu s potrebama i prilikama, i to da će vijeće predstavnika odrediti budžet bez miješanja sultana, što je suprotno uobičajenim zakonima.

Što se tiče prava pojedinaca, ustav je glasio da je rad za dobrobit Carstva zvanična politika države, u okviru principa jednakosti koju diktira sistematizacija. Ustav je dao atribut *osmanlijski* svim podanicima države ma koje vjere bili i zagarantovao im lične slobode, jednakost svih Osmanlija pred zakonom glede dužnosti i obaveza. Ustavom se sudstvu daje nezavisnost; a nemuslimani su se obraćali vjerskim sudovima u stvarima vezanim za vjerska pitanja.¹⁴⁴⁶

Sultan Abdulhamid naredio je da se ustav stavi u izvršnu funkciju i da se organizuju opći izbori koji su bili prvi te vrste u osmanlijskoj historiji. Ti su izbori imali za rezultat da muslimani zauzmu 71 mjesto, kršćani 44, a židovi 4 mjesta. Bio je sazvan prvi osmanlijski parlament 1294. godine po Hidžri – 29. marta 1877. godine, a Vijeće uglednika i Vijeće staraca sastojalo se od 26 članova koji su međusobno odredili 21 muslimana, dok se Vijeće predstavnika sastojalo od 120 članova. Neki predstavnici Arapi odigrali su važnu ulogu u raspravama, međutim, Vijeću poslanika bio je kratak rok: prije nego što je Vijeće završilo drugi mandat, zastupnici su 1296. godine po Hidžri – 13. februara 1878. godine tražili tri zastupnika ispred Vijeća da se

¹⁴⁴⁴ Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-usmani*, str. 234.

¹⁴⁴⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 234.

¹⁴⁴⁶ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 180.

brane od optužbi. Sultanu Abdulhamidu preostalo je samo da raspusti Vijeće i naredi da se predstavnici vrate u svoja mjesta, a buntovnike prognao.¹⁴⁴⁷

Time je mandat Vijeća u prvom i drugom ciklusu trajao dvanaest mjeseci i dvadeset pet dana. Vijeće se nije sastalo za trideset godina, a dvorane se u tom vremenu nisu nijednom otvorile.¹⁴⁴⁸

Sultan Abdulhamid II bio je prinuđen objaviti ustav zbog pritisaka koje su na njega vršili masoni pod vođstvom Midhat-paše, i zato je, čim mu se ukazala prilika, raspustio Vijeće.

Abdulhamid II bio je protiv demokratije i vladavine po ustavu koji se u osmanlijskoj terminologiji naziva *mešrutijja*,¹⁴⁴⁹ tj. uvjetovanje vladara ograničavanjem njegove vlasti, smatrajući da je to ideja koja dolazi sa Zapada, i zato je bio protiv onih koji su u nju pozivali i protiv njihovog pionira Midhat-paše. Kritikovao je ovog svog vezira govoreći mu: „Ti nisi proučio uzroke *mešrutijj*, niti njene druge efekte! Andol nije lijek za svaku bolest i ne odgovora svakom čovjeku! Isto tako, držim da načela *mešrutijj e* nisu pogodna za svaki narod; smatrao sam da je korisna, a sad sam se uvjerio u njenu štetnost.”¹⁴⁵⁰

Između ostalih, razlog koji je sultan Abdulhamid II naveo kada je odbio ideju ustava jeste sljedeće: „Osmanlijska je imperija država koja okuplja različite narode, a *mešrutijj au* državi ima status nestanka ključnog elementa države. Pa, da li u engleskom parlamentu ima ijedan predstavnik Indijac?! Ili, ima li u francuskom parlamentu ijedan predstavnik Alžirac?!”¹⁴⁵¹

Sultan Abdulhamid II nije promijenio stav prema ustavnoj vlasti ni nakon što je svrgnut ni kada se ustavna vladavina učvrstila. Govorio je: „Šta se desilo kada se obznanila *mešrutijja*? Jesu li se smanjili dugovi? Jesu li izgrađeni novi putevi, luke i škole? Jesu li zakoni sada jači i logičniji? Da li preovladava lična sigurnost? Da li stanovništvo bolje živi? Je li se smanjila smrtnost, a povećao natalitet? Da li je svjetsko javno mnijenje više na našoj strani sada u odnosu na prije? Koristan lijek postaje smrtonosan otrov kada je u ruci nestručnjaka ili pak u ruci onoga koji ga ne zna pravilno upo-

¹⁴⁴⁷ Vidjeti: ibid, str. 181.

¹⁴⁴⁸ Vidjeti: *El-Biladul-arebijjetu ved-devletul-usmanijja*, autora Satija Husarija, str. 99-100.

¹⁴⁴⁹ Mešrutijja: nešto postavljeno kao uvjet.

¹⁴⁵⁰ Vidjeti: *Muzekkiratus-sultani Abdilhamid*, str. 80.

¹⁴⁵¹ Vidjeti: ibid, str. 95-96.

trijebiti. Zaista žalim, ali dešavanja potvrđuju istinitost mojih riječi.”¹⁴⁵²

Sultan Abdulhamid II pojasnio je da nije uvijek bio protiv ustavne vlasti: prilike u kojima je on vladao promijenile su se, i promijenilo se njegovo gledište o ustavnoj vladavini. S tim u vezi kaže: „Potrebno je da se ne misli da je moje razmišljanje i uvjerenje uvijek bilo protiv vlasti koja se oslanja na *mešrutiju*.”¹⁴⁵³

Za vladavine sultana Abdulhamida II bilo je napeto, harale su teške krize, a tu je bila i svjetska zavjera protiv osmanlijske države, izvana i iznutra. I on je pokušao, preuređujući državu, uskladiti je s islamskim doktrinama, da spriječi evropsko miješanje u pitanja države. Žudio je za implementacijom Šerijata, udaljio je književnike i novinare iz prijestolnice, borio se protiv svih zapadnih usmjerenja koja su bila u suprotnosti sa slavnim islamskom civilizacijom u vilajetima Carstva. Uspio je napraviti snažan obavještajni aparat, sakupljao je informacije o svojim neprijateljima izvan države, preokupirao se idejom islamske unije, pa je ostvario velike rezultate; Evropljane je zaprepastilo to duboko, strateško promišljanje, i radili su na njegovom rušenju.

Sultan je govorio o tom obavještajnom aparatu i pojasnio njegov cilj: „Po osmanlijskom običaju, sultan se upoznaje s mišljenjem svojih podanika i njihovim žalbama kroz aparat vlasti, posredstvom valija i kadija, s jedne, i preko tekija (šejhova i derviša) u raznim krajevima zemlje, s druge strane. Objedinjuje sve te vijesti i odlučuje u skladu s njima. Po preuzimanju vlasti moj djed sultan Mahmut II raširio je krug obavještajaca uključujući dervişe-putnike u njega, i ja nastavljam tu tradiciju.

Danas sam saznao od Mosoros-paše, ambasadora u Londonu, da je bivši veliki vezir, tajnstveni Husejin Avni-paša, primao pare od Engleza dok je bio veliki vezir i vladao zemljom u ime sultana, varajući zemlju. I to se saznalo na dvoru. Ta me vijest uznemirila i izazvala kod mene afektivnost. Tih dana sreo me Mahmut-paša i dao mi važne informacije o nekim članovima Mlade Turske. Na pitanje iz kojih izvora dobija te vijesti, odgovorio je da ima posebne obavještajce i da je potkupio rođake nekih članova Mlade Turske: ovi su se sretali s rođacima i slušali njihove ideje pa potom obavještavali njega, i on im je plaćao te usluge.

On jeste moj zet, ali je neispravno da jedna provincija uspostavi oba-

¹⁴⁵² Vidjeti: *ibid*, str. 95-96.

¹⁴⁵³ Vidjeti: *ibid*, str. 96.

vještajnu službu nezavisnu od državne obavještajne službe. Odmah sam mu zapovijedio da taj aparat ugasi, i da takvo što ne ponovi. Ustupio mi je kontrolu nad aparatom i pri tome je bio vrlo uznemiren. U skladu s tim odlučio sam napraviti obavještajni aparat koji će direktno povezivati osobe, i ovo je aparat koji moji neprijatelji nazivaju *džurnaldžijom*: (tajna policija, obavještajci). Nužno sam znao da među iskrenim i ispravnim članovima aparata *džurnaldžije* ima osoba koje izmišljaju i lažu, i nisam im vjerovao, sve sam uzimao s rezervom i dodatnim ispitivanjem. Moj djed sultan Selim III govorio je: 'Ruke stranaca kruže oko mog srca, pa moramo poslati ambasadore u strane zemlje da donesu metode evropskog napretka, i moramo poslati izaslanike van države da brzo saznamo njihova dostignuća.' Imam osjećaj da ruke tih stranaca nisu iznad mog srca nego su unutar njega, oni kupuju moje velike vezire i koriste ih protiv države. Kako se to može desiti kada oni dobijaju iz državnih riznica, ja, zaista, ne mogu znati šta rade, šta žele i šta spremaju. Jeste, osnovao sam aparat *džurnaldžije* i ja sam ga uredio. Ali kada? Vidio sam svoje velike vezire podmićene od stranih država, u zamjenu za rušenje vlastite države i borbu protiv vlastitog sultana. Aparat sam osnovao ne kao uređaj protiv sunarodnika već radi toga da se razotkriju i kazne svi oni koji izdaju moju državu, dok primaju plaće iz njenih riznica i dok uživaju u luksuzu koji im osigurava moja država."¹⁴⁵⁴

Sultanu Abdulhamidu II bile su upućene žestoke kritike od Stranke jedinstva i napretka zbog obavještajnog aparata koji je napravio, a u stvarnosti ovaj je aparat uspio ostvariti velike koristi za osmanlijsku državu. Naime, kada su agitatori nemira i teroristi huškali Jermeniju na pobunu protiv osmanlijske države, vojska im se oduprijela i mnogo je krvi proliveno... A aparat sultana Abdulhamida tokom trideset godina obavještavao je sultana o pojavi svakog pokreta, i zato je sultan uspio ugušiti svaku unutrašnju pobunu.¹⁴⁵⁵

Pobune i ustanci na Balkanu

Stanovnici Crne Gore i Srbije poticali su Hercegovinu da se otcijepi od osmanlijske države 1293. godine po Hidžri – 1876. godine. Osmanlije su uspjele ugušiti pobunu pa je sultan Abdulhamid II htio spriječiti evropske

¹⁴⁵⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 160.

¹⁴⁵⁵ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 189.

države da se umiješaju i donio je odluku o izdvajanju sudstva od izvršne vlasti, određivanju sudija izborom stanovništva i o postizanju jednakosti u visini poreza kada se radi o muslimanima i kršćanima. To podanici nisu prihvatili, i digli su novi ustanak koji je također ugušen, ali Austrija, koja je ustvari bila iza ustanka i željela pripojenje Bosne i Hercegovine sebi, nastavila je poticati stanovništvo protiv osmanlijske države. Naime, Austrija, Rusija, Njemačka, Francuska i Engleska zahtijevale su od sultana da sprovede reforme. To je sultan prihao, ali bosanski kršćani nisu. To nam govori da je zahtjev za reformama bio samo blijed izgovor, a zapravo su željeli umiješati se u pitanja države direktno i indirektno, kako bi je oslabili i srušili.¹⁴⁵⁶

Za vrijeme kršćanskog ustanka u Bosni i Hercegovini, Bugari su digli ustanak uz podršku Austrije i evropskih država, pogotovo uz pomoć Rusije. U Bugarskoj su bila uspostavljena udruženja za širenje ruskog utjecaja među ortodoksnim kršćanima i Slavenima, Rusija ih je podržavala i davala im oružje. Sva ta udruženja izvršavala su svoju ulogu, trudeći se nahuškati stanovnike Srbije i Bosne i Hercegovine na ustanak protiv Osmanlija. I kada je osmanlijska država naselila Čerkeze, Bugari su protestovali zbog toga, digli su ustanak, u čemu su im oružano i materijalno pomagale Rusija i Austrija. Pa ipak, Osmanlije su ugušile ustanak, na šta su evropske države počele širiti glasine o pokoljima koje su počinile Osmanlije nad kršćanima – suprotno je bilo istina. Tim se glasinama stimuliralo evropsko javno mnijenje protiv osmanlijske države. Evropske vlade zahtijevale su poduzimanje žestokih mjera protiv Osmanlija, između ostalog, davanje nezavisnosti Bugarima i postavljanje u njoj kršćanskog vladara.¹⁴⁵⁷

Rusi, Nijemci i Austrijanci navraćali su Srbe i Crnogorce na rat protiv Osmanlija, Rusija je priželjkivala širenje granica iz pravca Bugarske, Austrija je željela širenje svoje teritorije u Bosni i Hercegovini... Obećali su podršku knezu Srbije i Crne Gore. Štaviše, ruski vojnici počeli su tajno stizati u Srbiju i Crnu Goru, ipak je osmanlijska država pobijedila Srbe i njihove saveznike. Onda su se umiješale evropske države i tražile obustavu rata, a ako to Carstvo ne prihvati, zaprijetile su ratom širokih razmjera.¹⁴⁵⁸

Delegati evropskih zemalja okupili su se u Istanbulu i, između ostalog,

¹⁴⁵⁶ Vidjeti: *Muzekkiratus-sultani Abdilhamid II*, str. 189.

¹⁴⁵⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 189.

¹⁴⁵⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 190.

predložili osmanlijskoj državi dijeljenje Bugarske na dva vilajeta čije će valije biti kršćani, formiranje državne komisije za implementaciju odluka, davanje istih povlastica Bosni i Hercegovini, povlačenje Carstva iz nekih regija u korist Srbije i Crne Gore itd., ali je osmanlijska država odbila sve te prijedloge i sklopila sporazum sa Srbijom, te povukla vojsku iz Srbije i razvila osmanlijsku i srpsku zastavu u znak osmanlijskog suvereniteta.¹⁴⁵⁹

Sultan Abdulhamid II bio je čvrsto uvjeren da je cilj zapadnih država ustvari rušenje osmanlijske države, kada je u svojim memoarima zapisao: „Tokom održavanja kongresa velikih zemalja koji se završio u Istanbulu, shvatio sam šta te države namjeravaju. Oni tvrde da je to osiguravanje prava kršćanskih podanika. Ne! Riječ je o osiguravanju njihove suštinske nezavisnosti, čime bi se okončala podjela osmanlijske države. Ostvarujući taj svoj cilj, radili su na dva načina: prvo, poticanje kršćanskog stanovništva i remećenje reda; i, drugo, pozivanje na *mešrutiju*, dijeljenjem nas samih na skupine. A našli su među nama pomoćnike koje su koristili za oba cilja...”¹⁴⁶⁰

Rusko-osmanlijski ratovi

Rusija je težila izlazu na topla mora pa je, usljed vjerskih, ekonomskih i geografskih razloga, Petar Veliki (1627.-1725. godine) oporučio Rusima u 9., 11. i 13. paragrafu neophodnost moderne borbe protiv Osmanlija radi uništenja Osmanlijske imperije.

U 9. paragrafu stoji: „Bližimo se Konstantinopolu i Indiji u skladu s mogućnostima: ko vlada Konstantinopolom, vlada svijetom, i to iziskuje rat protiv Osmanlija.”

U 11. paragrafu stoji sljedeće: „Sarađujemo s Austrijom u namjeri da istjeramo Osmanlije iz Evrope.”

U 13. paragrafu rekao je: „Nakon ovladavanja osmanlijskim kraljevstvima, sakupit ćemo vojsku i naša će flota ući u Baltičko i Crno more i početak ćemo pregovore s Francuskom i Austrijom o dijeljenju svijeta među nama.”¹⁴⁶¹ I Rusija je vodila brigu o ovoj oporuci. U doba sultana Abdulhamida II povećao se broj buna, podržanih od Rusije i evropskih zemalja na Balkanu te u Grčkoj i drugim osmanlijskim pokrajinama. Rusija se nije time zadovoljila

¹⁴⁵⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 190.

¹⁴⁶⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 145.

¹⁴⁶¹ Vidjeti: *Et-Tuhfetul-halimijj a*, autora Ibrahima Hilmi-bega, str. 241.

već je radila na uspostavi nezavisnih kršćanskih država: Rumunije, Bugarske, Srbije i Grčke... A nakon što su Osmanlije ostvarile očite pobjede na Balkanu, Rusija se pripremila za rat, pa ga je i objavila bez imalo samilosti prema osmanlijskoj državi; Rumunija se priključila Rusiji. Tada je počeo veliki rat između Rusije i Osmanlijskog carstva. Ruska je vojska prešla rijeku Dunav i osvojila gradove Trnovo i Nikolapolj (današnja Bugarska), ovladala važnim mjestima i raskrsnicama na Balkanu. Stoga je sultan Abdulhamid poduzeo velike promjene u vođstvu osmanlijske vojske kako bi spriječio rusku invaziju. Rusi su pokušali osvojiti grad Belefna (današnja Bugarska, također), jednu od najvažnijih raskrsnica na Balkanu, ali im je hrabri osmanlijski vojskovođa Gazi Osman-paša izuzetno smjelo stao na put i porazio ih. To ih je potaklo da se vrate i napadnu s još većim snagama, ali je i tada osmanlijski vojskovođa odbio Ruse, što je sultana ponukalo da sultanskim dekretom pohvali vojskovođu Osman-pašu.¹⁴⁶²

Suočeni s takvim otporom, Rusi su pokušali ovaj grad osvojiti upotrebljavajući drugu taktiku: poduzeli su opsadu i pokušali spriječiti dotok logistike istovremeno ojačavši snage; ruski je car tome lično prisustvovao. Rusima se priključio i rumunski knez sa 100 000 boraca. Time su brojčano nadjačali Osmanlije: 150 000 ruskih boraca protiv samo 5000 muslimana. Dakle, uspostavili su opsadu na tri linije, ali su okružene Osmanlije, pod vođstvom Osman-paše, pružile herojski otpor. Iako ih je bilo samo malo Osmanlije se nisu zadovoljile samo otporom, već su izradili odličan plan za kontranapad i stavljanje neprijatelja u okruženje, želeći pobjedu i prekid opsade ili šehadet.

Osman-paša predvodio je svoje snage koje su se obrušile na neprijatelje uzvikujući tekbire i tehlile. Mnogi su pali kao šehidi, ali su probili prvu i drugu liniju opsade i ovladati zatečenom artiljerijom, a prilikom probijanja treće linije Osman-paša ranjen je. Vojskom se pročulo da je pao kao šehid, pa ih je to moralno oslabilo; pokušali su se vratiti u grad, ali su neke ruske snage već bile ušle unutar grada, i osmanlijska se vojska našla na čistini, izložena neprijateljskoj vatri. Zbog toga su se morali predati Rusima. Sve to desilo se 1294. godine po Hidžri koncem 1877. godine. Štaviše, predao se i ranjeni osmanlijski vojskovođa. Rusi su mu se divili i hvalili njegovu hrabrost i neustrašivost.¹⁴⁶³ Čak je glavni zapovjednik ruskih snaga čestitao Osman-

¹⁴⁶² Vidjeti: *El-Futuhul-islamijetu abrel-usur*, str. 418.

¹⁴⁶³ Vidjeti: *ibid*, str. 419.

paši na izvrsnoj odbrani i vratio mu sablju, iz poštovanja prema njegovom ratnom umijeću i strpljenju. Osman-pašu poslali su u Rusiju decembra iste godine. Primio ga je car uz počasnu ceremoniju, a zanimljivo je da ga nije tretirao kao ratnog zarobljenika.¹⁴⁶⁴

Ova pobjeda Rusa ohrabrila je Srbe na akciju protiv Osmanlija. Njihova je vojska napala osmanlijska mjesta. To je ih zadržalo, dok su se Rusi trudili okupirati nove regije. Rezultat toga bio je da su Rusi osvojili Sofiju, glavni grad današnje Bugarske. Nisu se time zadovoljili, nego su krenuli prema jugu, u pravcu drevne osmanlijske prijestolnice i stigli u mjesta koja nisu ni pedeset kilometara udaljena od Istanbula. To je osmanlijsku državu bacila u velike brige.

U isto vrijeme, u Aziji su se vodile brojne bitke između Osmanlija i Rusa, pa su Rusi stigli u Anadoliju, ali su ih Osmanlije porazile i prognale u unutrašnjost ruske teritorije. Pod vođstvom Ahmeda Muhtar-paše Osmanlije su izvojevale više od šest pobjeda nad Rusima. To je ponukalo sultana Abdulhamida II pa je izdao dekret o njegovoj pohvali. Osim što su Rusi opet napali te krajeve i uspjeli 1295. godine po Hidžri zadati poraz osmanlijskim snagama te osvojiti neke krajeve u Anadoliji.¹⁴⁶⁵

Usljed tih poraza u Evropi i Maloj Aziji, osmanlijska je država bila prinuđena potpisati primirje s Rusima i prihvatiti pregovore. To je imalo za rezultat potpisivanje sporazuma u San Stefanu 3. marta 1878. godine. Potpisao ga je Safet-paša plaćući jer je znao da taj sporazum sadrži uvjete koje idu na štetu osmanlijske države.¹⁴⁶⁶

Nacrt sporazuma u San Stefanu, izrađen 1295. godine po Hidžri – 15. februara 1878. godine

Ruski je delegat još prije postavio uvjete i tražio hitno potpisivanje sporazuma, u protivnom, zaprijetio je, ruska će vojska osvojiti Istanbul. Osmanlije nisu imale izbora. Sporazum je predvidio da:

1. Crna Gora dobije zvanične granice – kneževina je dobila nezavisnost;
2. Kneževina Srbija dobije nezavisnost i da nove teritorije;
3. Bugarska postane nezavisna suštinski i upravno, a da daje određenu

¹⁴⁶⁴ Vidjeti: *Es-Sultanu Abdulhamid II*, str. 141.

¹⁴⁶⁵ Vidjeti: *El-Futuhul-islamijetu abrel-usur*, str. 418.

¹⁴⁶⁶ Vidjeti: *Es-Sultanu Abdulhamid II*, str. 144.

sumu novca osmanlijskoj državi; da činovnici i vojska države mogu biti samo kršćani; i da se granica može odrediti samo uz znanje Osmanlija i Rusa; da vladara bira stanovništvo, a Osmanlije se moraju u potpunosti povući iz Bugarske;

4. Rumunija dobije punu nezavisnost;

5. Porta se obavezuje da će štititi Jermene i kršćane, Kurde i Čerkeze;

6. Porta će poboljšati položaj kršćana na ostrvu Kritu;

7. Osmanlijska država platit će vojnu odštetu u iznosu 2,5 milijardi zlatnih lira i omogućit će da Rusija, umjesto toga, zaposjedne određene teritorije;

8. Moreuzi Bosfor i Dardaneli ostat će pristupni ruskim lađama, u ratu i u miru;

9. Muslimani Bugarske mogu emigrirati u koji god kraj osmanlijske države žele.¹⁴⁶⁷

I tako je Evropa dijelila Carstvo. Povećanje bugarske teritorije izazvalo je srdžbu drugih balkanskih država: Austrije, Grčke i Srbije, a Engleska se uznemirila zbog rasta ruskog utjecaja na Balkanu. Odmah se pripremila za borbu protiv Rusije, pa je od osmanlijske države dobila pravo na okupaciju ostrva Kipra juna 1878. godine u zamjenu da se obaveže da će štititi posjede Carstva u Aziji od Rusa. Uvjet je bio da se sultan obaveže na uvođenje potrebnih reformi u svoje azijske posjede, u dogovoru s Britanijom, a Britanija se obavezala na evakuaciju s Kipra u slučaju da se Rusi povuku iz regija koje su okupirali u Aziji.¹⁴⁶⁸

Sultan Abdulhamid u osnovi nije bio zadovoljan ulaskom u ovaj rat i zato sporazum nije smatrao pozitivnim. Stoga je poduzeo velike političke i diplomatske napore dok nije uvjerio Britaniju da stane na njegovu stranu. Upravo zato došlo je do drugog, Berlinskog kongresa, radi ublažavanja posljedica sporazuma u San Stefanu. Time je zastrašio Rusiju njenim takmacom Britanijom, a sve kako bi Rusija odustala od rata. I uspio je ostvariti određene beneficije za državu, a šteta nastala potpisivanjem prvog sporazuma ublažila se.

Događaji vezani za ova dva sporazuma upućivali su na političku čaroliju sultana Abdulhamida, koja se također pokazala i u izazivanju razdora

¹⁴⁶⁷ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanija*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 192-193. Prema ovom sporazumu Bosna je ostala u sastavu osmanske države, ali uz niz reformi.

¹⁴⁶⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 193.

između Rusije i Njemačke.¹⁴⁶⁹ Njemački imperator Gilijam II u svojim je memoarima ostavio sljedeći zapis: „Vodio sam razgovor s jednim velikim vođom, sporednim službenikom carske palače za vrijeme vladavine Aleksandra II, ruskog cara, o vojnim i državnim vezama dvaju vlasti, ruske i njemačke, kada sam naglasio: 'Primjećujem pravi preokret u tim vezama!' Samo mi je rekao: 'Za ovo je odgovoran Berlinski kongres. On je velika greška koju je počinio Bizmark, time je okončao staro prijateljstvo među nama i uništio pouzdanje Rusa u Njemačku. Time se u vojnicima proizveo osjećaj da je nad njima počinjen veliki zločin, nakon krvavog rata vođenog 1877. godine.'“¹⁴⁷⁰

Berlinski kongres (1305. godine po Hidžri – 1878. godine)¹⁴⁷¹

Berlinskom su kongresu prisustvovala sljedeće velike sile: Engleska, Francuska, Njemačka i Austrija. Na njemu se razmatrala revizija sporazuma u San Stefanu, koji je bio sklopljen između Rusije i osmanlijske države, i to zbog protivljenja uključenih država u sporazum, tim prije jer nije u skladu s njihovim strateškim interesima... Sudionici su postigli konsenzus da se sporazum u San Stefanu, revidira. I stoga je potpisan Berlinski sporazum, koji je imao nekoliko paragrafa:

1. Bugarska dobija nezavisnost, uz reviziju njenih granica, a na jugu Balkana stvara se vilajet Istočna Rumelija koji će biti pod osmanlijskim suverenitetom, politički i vojno, u kojem će vladati kršćanin, određivan na petogodišnji mandat, uz dogovor država; u tom vilajetu ostaju ruske, bugarske i snage Istočne Rumelije, ograničene na 50 000 vojnika;

2. Granica Grčke neznatno napreduje prema sjeveru, s obzirom na to da Grčka nije ratovala, pa sporazum u San Stefanu nije obuhvatao nijedan njen dio;

3. Bosna i Hercegovina pripaja se Austriji¹⁴⁷²;

4. Besarabija daje se Rusiji, nakon njenog otcijepljenja od Rumunije, a provincija Dobrudža i neka ostrva pripajaju se Rumuniji i daje joj se potpuna

¹⁴⁶⁹ Vidjeti: *Es-Sultanu Abdulhamid II*, str. 145.

¹⁴⁷⁰ Vidjeti: *Muzekkiratu Gil'jum II*, str. 18-19.

¹⁴⁷¹ Kongres je bio od 13.6. do 13.7.1878.godine.

¹⁴⁷² Ispravno je da će se pripajanje izvršiti tek 7.10.1908. godine na Berlinskom kongresu. Austro-Ugarska je dobila mandat da okupira i upravlja Bosnom i Hercegovinom. Sve do aneksije Bosna je bila formalno-pravno pod suverenitetom sultana.

nezavisnost;

5. Srbija i Crne Gora dobijaju nezavisnost;
6. Gradovi Karis, Redhan i Batum pripajaju se Rusiji;
7. Potvrđuje se plaćanje ratne odštete koju je odredio sporazum u San Stefanu, u iznosu od 2,5 milijardi zlatnih lira¹⁴⁷³;
8. Porta se obavezuje da će, bez obzira na različitost vjere svojih podanika, prihvatati njihovo svjedočenje na sudovima;
9. Mora se obaviti istraživanje u vezi s poboljšanjem položaja kršćana na ostrvu Krit.¹⁴⁷⁴

Njemački kancelar Bizmark poticao je na sazivanje kongresa iz straha da britanska opozicija Rusiji ne dovede do izbijanja općeg evropskog rata i ugrožavanja njemačkog jedinstva u čije je uspostavljanje uložio mnogo truda. Pozvao je velike države na kongres, na reviziju sporazuma u San Stefanu i ublažavanje posljedica tursko-ruskog rata.¹⁴⁷⁵

Neki historičari¹⁴⁷⁶ kažu da je Bizmark kao mogućnost spomenuo dijeljenje Osmanlijske imperije, radi mira u Evropi: Britaniji je ponudio Egipat, Francuskoj Tunis i Šam, Austriji Bosnu i Hercegovinu, Rusiji dva moreuza Bosfor i Dardanele i druge sultanove posjede, ali taj prijedlog nije naveden u odlukama Kongresa.¹⁴⁷⁷

I tako je Berlinski kongres bio jasan znak pada Osmanlijske imperije koja je bila prinuđena odustati od svojih prostranih zemalja. Kongres je pokazao *brigu* Britanije i Francuske za očuvanjem posjeda osmanlijske države, ali su otkrile svoje okupatorske namjere: Francuska je okupirala Tunis 1299. godine po Hidžri – 1881. godine (analogno britanskoj okupaciji Kipra), a Britanija je zaposjela Egipat 1300. godine po Hidžri – 1882. godine, objašnjavajući da ga je okupirala privremeno.¹⁴⁷⁸

I to je bila posljedica rata između osmanlijske države i Rusije. Da bi se suočio s tim lošim prilikama, sultan je morao titulu hilafeta snažnije prigrлити i suočiti se s novim izazovima. Stoga je radio na pravljenju islamske unije, da

¹⁴⁷³ Često se čuje teza kako su Osmanlije prodale Bosnu za ovaj iznos. Međutim, to nije tačno. Ovo je klasična ratna odšteta, a Osmanlije su bile primorane silom vojnih prilika ostaviti Bosnu, ali i mnoge druge krajeve izvan svoga državno-političkog sistema.

¹⁴⁷⁴ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 195.

¹⁴⁷⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 195.

¹⁴⁷⁶ Doktor Ismail Jagi i Ahmed Mustafa Abdurrahim.

¹⁴⁷⁷ Vidjeti: *Fi usulit-tarihil-usmani*, str. 195.

¹⁴⁷⁸ Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijja*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 195.

okupi sve muslimane oko sebe, u unutrašnjosti države i izvan nje.

Nema sumnje da je Pokret islamske unije naišao na odobravanje i prihvatanje kod muslimana koji su smatrali da je izvor slabosti osmanlijske države slabost vjerskog osjećaja kod muslimana, a što je, opet, navelo din-dušmane da napadaju muslimanske zemlje i okupiraju ih, jednu za drugom.¹⁴⁷⁹

¹⁴⁷⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 196.

2. poglavlje

Islamsko jedinstvo

Na političkoj sceni osmanlijske države nije postojala ideja o islamskom jedinstvu sve do pojave sultana Abdulhamida II, tačnije, sve dok, 1876. godine nije 1876. godine preuzeo vlast. Odmah, na samom početku, smijenio je s položaja sve one koji su naginjali idejama Zapada. Vođenje države prihvatio je sasvim odlučno, a najviše pažnje posvetio je jedinstvu muslimana. U svom priručniku zapisao je da je neophodno raditi na jačanju islamskog bratstva među svim muslimanima svijeta, u Kini, Indiji, srednjoj Africi, uključujući i Iran. Zapisao je: „Neslaganje s Iranom, na njihovu žalost, sasvim je logična stvar, i ako želimo iskoristiti priliku u borbi protiv Britanije i Rusije, smatramo da je od koristi zbližavanje s Iranom radi dobrobiti islama.”¹⁴⁸⁰ Kada je riječ o odnosima između osmanlijske države i Britanije koji su stvarali prepreke islamskom jedinstvu, Abdulhamid II ostavio je sljedeći zapis: „Islam i kršćanstvo jesu dva različita pogleda i nemoguće ih je objediniti u jednoj civilizaciji...” Zbog toga je Abdulhamid smatrao da su Englezi ti koji su iskvarili ljude u Egiptu, jer su neki Egipćani počeli davati prednost nacionalizmu nad vjerom. Neki ljudi smatrali su da je moguće objediniti egipatsku i evropsku civilizaciju: „Širenjem nacionalne ideologije u islamskom svijetu, Britanija želi poljuljati moju vlast... Nacionalna ideologija umnogome je prisutna u Egiptu. Obrazovani Egipćani postaju, a da to i ne primjećuju, igračka u rukama Britanaca, oni na taj način slabe moć islamske države, čime usporedo ruše i islamski hilafet”, naglašava sultan.¹⁴⁸¹

U vezi s odnosom Britanije spram hilafeta, Abdulhamid II kaže: „Britanske novine *Standard* objavile su sljedeće: 'Arabijski poluotok mora potpasti pod britansku zaštitu, Britanija mora preuzeti vlast nad muslimanskim svetim mjestima.' Britanija ima dva cilja: prvi je umanjiti islamsko djelovanje, a drugi je ojačati vlastito djelovanje. Zbog toga su Englezi i željeli da El-Hadjevi bude halifa egipatskih muslimanima. Međutim, nijedan iskreni musliman neće dopustiti da on bude vladar vjernicima jer je to čovjek koji je

¹⁴⁸⁰ Vidjeti: *Muzekkiratus-sultan Abdilhamid*.

¹⁴⁸¹ Vidjeti: *ibid*.

obrazovanje započeo u Dženifu, a završio u Beču; odgojen je u duhu nevjerstva pa je poprimio karakter nevjernika.”¹⁴⁸²

Kada je objavljen prijedlog u kojem Britanija predlaže nekog Husejna, namjesnika Mekke, za muslimanskog halifu, smatrajući da sultan Abdulhamid II nema moć i snagu da se bori protiv Evrope, sve su velike države počele strahovati od hilafeta. Strah od hilafeta natjerao ih je da se ujedine kako bi što lakše uništile osmanlijsku državu.¹⁴⁸³

U osmanlijskoj državi živjeli su ljudi različite nacionalnosti: Turci, Arapi, Albanci, Bugari, Grci i drugi. I pored postojanja velike raznolikosti među njima, islam je od njih napravio jednu *porodicu*.¹⁴⁸⁴

Sultan Abdulhamid II bio je siguran da je moguće ujediniti islamski svijet. S tim u vezi rekao je: „Neophodno je da ojačamo svoje veze s ostalim muslimanima, gdje god se oni nalazili, moramo se jedni drugima približiti što je više moguće, jer nema nade u budućnost bez islamskog jedinstva. Iako ne postoji jedinstvo među muslimanima, ono će se desiti. Doći će dan u kojem će se svi vjernici ujediniti, predstavljat će jednu snagu, bit će kao jedno tijelo. A kada se to desi, s lahkocom će slomiti kršćansku silu.”¹⁴⁸⁵

Idejom islamskog jedinstva, koju je zagovarao sultan Abdulhamid II, mogli su se ostvariti sljedeći ciljevi:

1. Borba protiv din-dušmana koji su odgajani i školovani na Zapadu, a koji rade u administraciji i obavljaju političke funkcije u državnim institucijama islamskih zemalja, posebno onih koji rade u državnim institucijama osmanlijske države, tako što će uvidjeti da postoji jak islamski otpor i snaga koja im se suprotstavlja;

2. Pokušaj zaustavljanja evropskih kolonizatora i Rusije ondje gdje su stali, tako što će im se staviti na znanje da su se muslimani ujedinili i stali zajedno u jedan saf i suprotstavljaju se njihovim kolonizatorskim namjerama snagom islamskog jedinstva;

3. Dokazati nevjernicima da muslimani mogu biti svjetska i politička sila, koja se može suprotstaviti kulturnom, znanstvenom i ideološkom ratu kršćanske evrope i Rusije;

¹⁴⁸² Vidjeti: ibid.

¹⁴⁸³ Vidjeti: ibid.

¹⁴⁸⁴ Vidjeti: ibid.

¹⁴⁸⁵ Vidjeti: ibid.

4. Islamsko jedinstvo u svom novom obliku imali bi poseban utjecaj na svjetsku politiku;¹⁴⁸⁶

5. Osmanlijska država kao država hilafeta povratila bi svoju nekadašnju snagu. Njoj bi se otvorila mogućnost da se opremi savremenim državnim aparatima i da se osnaži na svim poljima. Na taj bi način povratila ugled koji je imala, i to bi bila historijska lekcija svim ljudima;

6. Sultan Abdulhamid kaže: „Zaista je rad na jačanju političkog i društvenog islamskog sistema bolji od njegovog zanemarivanja, a prihvatanja novog ideološkog i društvenog sistema koji je nepoznat na određenom području.”¹⁴⁸⁷;

7. Mogao se vratiti snažan, utjecajan hilafet, ne da bude puke formalnost kao što je to bio određeno vrijeme. Na taj način sultan ne bi bio jedinka koja se suprotstavlja prohtjevima Zapada i onima koji rade za njega unutar islamske države, nego bi to bila zajednica svih muslimana, s halifom na čelu, jedinstvena zajednica koja se suprotstavlja idejama Zapada.

Na taj sultanov cilj ukazao je britanski historičar Arnold Toynbee rekavši: „Zaista sultan Abdulhamid II, vodeći islamsku politiku, želi ujediniti muslimane svijeta pod jednu zastavu. To je zapravo kontranapad u koji će muslimani krenuti boreći se protiv Zapada, koji je za svoj cilj izabrao islamski svijet.”¹⁴⁸⁸ Zbog toga je sultan Abdulhamid upotrijebio sva raspoloživa sredstva. Odabrao je misionare iz islamskog svijeta različitih nacionalnosti, učenjake ugledne ličnosti i političare koji će biti spremni otputovati u bilo koji dio islamskog svijeta, sastati se s njegovim stanovnicima i prenijeti im halifinu poruku. Morali su poznavati jezik naroda kojem su odlazili. Kada bi došli u određeno mjesto, u njemu bi širili islamsko znanje, gradili centre za izučavanje islama i štampali islamske knjige koje su bile od velikog značaja za muslimane. A tu je i pokušaj da se arapski jezik uvede kao službeni jezik, prvi put u historiji osmanlijske države, što se u savremenoj terminologiji naziva *te'rib*. Posvećena je velika pažnja džamijama i sveučilištima, njihovoj obnovi i izgradnji novih. Sakupljane su sergije za oživljavanje džamija diljem svijeta. Velika pažnja posvećena je komunikacijama, koje su služile za povezivanje svih dijelova osmanlijske države, kao i pridobijanju arapskih plemenskih vođa i šejhova sufijskih

¹⁴⁸⁶ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 168.

¹⁴⁸⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 169.

¹⁴⁸⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 169.

tarikata. Planirano je otvaranje škole u glavnom gradu hilafeta, isključivo za obrazovanje djece uglednih ljudi i plemenskih vođa, te njihovo osposobljavanje za administrativne poslove. Islamske časopise treba iskoristiti za poziv u jedinstvo muslimana. Neophodno je raditi na poboljšanju znanstvenog i naučnog buđenja u osmanlijskoj državi i na obnovi svega što je neophodno za državu.¹⁴⁸⁹

Ideju islamskog jedinstva podržala je određena skupina islamskih učenjaka i daija, kao što su: Džemaludin el-Afgani, Mustafa Kamil iz Egipta, Ebul-Huda es-Sajadi iz Sirije, Abdurrešid Ibrahim iz Sibirije, zatim Senusije iz Libije i mnogi drugi.

Odnos između Džemaludina el-Afganija i sultana Abdulhamida II

Džemaludin el-Afgani jedan je od onih koji su podržali ideju sultana Abdulhamida o islamskom jedinstvu. Štaviše, donio je mnogo više ideja nego sultan. Naime, sultanova ideja bila je da se muslimani ujedine oko jednog cilja i da zajedno nastupaju, bolje rečeno, da to bude jedinstveni rad u kojem će hilafet imati ugled i snagu. A Džemaludin el-Afgani ponudio je sultanu poseban plan o ujedinjavanju sunija i šiija, koji sultan nije podržao. Sultan je sa šiijama surađivao jedino na političkom polju, i to u borbi protiv zajedničkog im neprijatelja: svjetskih kolonizatora.¹⁴⁹⁰ Iako nisu istovjetno mislili, ipak je sultan Abdulhamid od Džemaludina el-Afganija naučio mnoge stvari kada se radi o islamskom jedinstvu. Razlozi njihovog razilaženja jesu:

1. El-Afgani je vjerovao u jedinstvo muslimana, ali je istovremeno podržavao ustanak koji su protiv sultana Abdulhamida vodili Turci i obični osmanlijski narod;

2. El-Afgani je pozivao u jedinstvo muslimana, da budu kao jedno tijelo koje će se suprotstaviti evropskim državama koje su željele podijeliti osmanlijsku državu, a u isto vrijeme nije se protivio francuskoj kolonizaciji, pa makar upućenom kritikom, u vrijeme kada je sultanu Abdulhamidu bila potrebna svaka pomoć u borbi protiv Francuza u sjevernoj Africi;¹⁴⁹¹

3. Džemaludin el-Afgani uputio je oštre kritike na račun britanske

¹⁴⁸⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 172.

¹⁴⁹⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 181.

¹⁴⁹¹ Vidjeti: *ibid*, str. 182.

kolonizacije onda kada je sultan Abdulhamid spomenuo da su turski špijuni otkrili plan izrađen u ministarstvu vanjskih poslova Britanije, a koji su izradili Džemaludin el-Afgani i britanac Valent. Plan je izrađen s ciljem preuzimanja hilafeta od sultana Abdulhamida i Osmanlija uopće. Valent je bio britanski političar koji je radio u ministarstvu vanjskih poslova Britanije. Autor je knjige *Budućnost islama*, u kojoj otvoreno poziva na otimanje hilafeta od Osmanlija i vraćanje hilafeta Arapima. Mustafa Kamil-paša, vođa narodnog pokreta u Egiptu, napisao je odgovor Valentu u svojoj poznatoj knjizi *El-Mes'eletuš-šerkijja*, gdje, između ostalog, kaže: „Ukratko rečeno, autor knjige *Budućnost islama*, koji nije ništa drugo negoli glasnogovornik svog naroda, smatra da je povlastica za islam to da mu Britanija instalira posebnu državu. Štaviše, u toj bi državi halifa morao biti Britanac...”¹⁴⁹²

4. I pored ruskih ambicija i rata protiv osmanlijske države, te njihovog osvajanja nekih dijelova Carstva, čini stav gospodina Džemaludina el-Afganija prema širenju ruske teritorije sasvim čudnim glede razumijevanja islamskog jedinstva. Naime, on je podržavao Rusiju u namjeri da okupira Indiju i tako ostvari veoma važne strateške ciljeve, nije se protivio tome. Štaviše, savjetovao je Ruse da idu najlakšim putem do tog cilja, a to je da zatraže pomoć od Irana i Afganistana, pod uvjetom da imaju udjela u ratnom plijenu i da ostvare svoju korist;

5. Akaiidska razilaženja između islamskih učenjaka u Istanbulu i Džemaludina el-Afganija; u to vrijeme pojavila se knjiga Halila Fevzija el-Filibavija pod naslovom *Es-Sujuful-kavatia*, u kojoj je bio odgovor na vjerovanje Džemaluddina el-Afganija. Džemaluddin el-Afgani uopće se nije ni osvrnuo na to djelo, nije se branio. Spomenuta knjiga napisana je na arapskom jeziku, a nedugo zatim prevedena je i na turski jezik.

Abdulhamid nastojao je učvrstiti sve provincije koje su se nalazile pod njegovom vlašću. Na tome je poradio naročito kada je doživio neočekivane stvari od svojih ministara i vojskovođa koji su bili pod uticajem zapadne ideologije. Oni su se zalagali za uspostavu evropske demokratije putem koje bi se formiralo izborno vijeće od svih naroda koji žive u osmanlijskoj državi. Sultan Abdulhamid suprotstavio se tom pozivu, tvrdeći da će broj muslimanskih predstavnika biti polovina ukupnog broja članova Parlamenta. Na drugoj strani, Džemaluddin el-Afgani više je imao

¹⁴⁹² Vidjeti: ibid, str. 183.

naklonosti ka demokratiji. Opredijelio se za slobodu, pojašnjavajući svoj pređašnji stav.¹⁴⁹³

Sultan Abdulhamid spomenuo je u svome dnevniku da je Džemaluddin el-Afgani imao jake veze s engleskom obavještajnom službom. Zapisao je sljedeće: „Dobio sam plan izrađen u ministarstvu vanjskih poslova Engleske, koji je izradio Džemaluddin el-Afgani i Englez po imenu Valent. U tom planu njih dvojica govore o otimanju hilafeta iz ruku Turaka i predlažu Engleskoj namjesnika Mekke, Husejna, za halifu muslimana. Veoma dobro sam poznavao Džemaluddina el-Afganija. Stanovao je u Egiptu i bio je veoma opasan čovjek. Jedanput mi je predložio – a tvrdio je da je Mehdi – da podigne sve muslimane u Maloj Aziji. Dobro sam znao da to on nije u mogućnosti jer je bio čovjek koji je radio za Engleze. I vrlo je vjerovatno da su upravo Englezi podstaknuli ovoga čovjeka da me ispita i provjeri. Stoga sam taj njegov prijedlog odmah odbacio, a on se nakon toga okrenuo i povezao s Valentom. U Istanbul je došao posredstvom Ebul-Hude es-Sajadija el-Halebija, koji je bio cijenjen u svim arapskim državama. Za Džemaluddina su se kod njega zauzeli Munif-paša, Afganistanac, bivši advokat, i Abdulhakk Hamid, književnik i pjesnik. Nakon što je Džemaluddin el-Afgani došao u Istanbul, nisam mu dopustio da drugi put izađe iz njega.”¹⁴⁹⁴

Što se tiče Džemaluddinova mišljenja o sultanu Abdulhamidu II, on kaže: „Kada bi se sultan Abdulhamid uporedio s četiri najinteligentnija čovjeka ovog vremena, nadmašio bi ih u tome, i u snalažljivosti, i u umijeću vođenja politike, a posebice kada se radi o njegovom vladanju svojim ljudima u Vijeću. Tome se ne treba čuditi. Smatrat ćeš se sićušnim kada vidiš kako štiti svoju vlast od problema koji dolaze sa Zapada. Njegov suparnik i neistomišljenik ne može a da ne bude zadovoljan njime, njegovom biografijom i njegovim potezima. Njegov neistomišljenik, ma on bio: kralj, namjesnik, ministar ili ambasador, mora biti zadovoljan njegovim argumentima.”¹⁴⁹⁵

I zapisao je sljedeće: „Vidio sam da do u detalje poznaje stvarnost i ciljeve Zapada, što je dobra potpora za svaku prazninu koja se pojavi u

¹⁴⁹³ Vidjeti: *ibid*, str. 184.

¹⁴⁹⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 184.

¹⁴⁹⁵ Vidjeti: *Džemaluddin el-Afgani – nepravедno optuženi reformator*, autora dr. Muhsin Abdulhamida, str. 137.

vladaru. Doživljam ga kao pronicljivog i smirenog čovjeka. Najviše što me zadivilo kod njega jesu njegovi skriveni potezi koji su onemogućavali sprovedbu lukavih i opasnih evropskih planova na tlu osmanlijske države. Ponekada bi te svoje odbrambene načine jasno pokazivao, da dokaže da je nemoguće podijeliti Osmanlijsko carstvo osim njegovim potpunim uništenjem, ostavljajući tako evropske zemlje svezanih ruku.”¹⁴⁹⁶

Također je rekao i ovo: „A što se tiče budnosti koju sam vidio pri sultanu, njegove pravde, opreznosti, osiguravanja neophodnog jačanja za suprotstavljanje spletkama Evrope, njegovih dobrih namjera, spremnosti da preporodi stanje u državi (u čemu će biti općeniti preporod muslimana), to me je navelo da mu pružim ruku i da mu dam prisegu na halifet i vlast. Bio sam potpuno uvjeren da će islamske države na istoku, biti izložene evropskim zamkama, traganju za slabljenjem i podjelom i, na kraju, poniženju koje će odreda pogađati sve te države, jednu za drugom, pa sam se stavio pod zastavu velikog halife.”¹⁴⁹⁷

Slučaj Džemaluddina el-Afganija nadasve je zagonetan. Postoje oni koji ga brane a i oni koji ga optužuju za rad i pripadnost masonskoj loži. Autor djela *Poziv Džemaluddina el-Afganija na vagi islama*, Mustafa Fevzi Abdullatif Gazal, smatra da je Džemaluddin svojim djelovanjem bio jedan od razloga rušenja ummeta u modernoj povijesti, dok autor djela *Džemaluddin el-Afgani – nepravedno optuženi reformator*, dr. Muhsin Abdulhamid, doživljava Džemaluddina el-Afganija kao reformatora.

Sufijski tarikati

Sultan Abdulhamid imao je za cilj pridobiti vođe sufijskih tarikata da stanu na stranu osmanlijske države i na stranu poziva u jedinstvo muslimana. Istanbul bi u tom slučaju bio spona između sjedišta hilafeta i sufijskih tekija u kojima se sakupljaju sufije širom islamskog svijeta. Sufijski pokreti u islamskom svijetu korišteni su za poziv u islamsko jedinstvo, za koje su korišteni i ostali pobožni ljudi koji nisu bili sufije. U glavnom gradu hilafeta osnovana je centralna komisija koju su sačinjavali učenjaci i sufijski šejhovi, a koji su radili kao savjetnici sultana kada se radi o islamskom

¹⁴⁹⁶ Ibid.

¹⁴⁹⁷ Ibid.

jedinstvu. Šejh Ahmed Esad, zamjenik vilajeta El-Ferašetuš-šerifa¹⁴⁹⁸; šejh Ebul-Huda es-Sajadi, šejh rifaiija; Muhammed Zafir et-Trabalisi, šejh medenija i jedan od učenjaka Mesdžidul-harema, Allah mu se smilovao, bili su najpoznatije ličnosti u Centralnoj komisiji koja je radila na islamskom jedinstvu. Pored njih, u komisiji su bili i neki drugi ljudi. Na svim područjima osmanlijske države postojali su ogranci koji su bili potčinjeni Centralnoj komisiji. Od tih ogranaka najvažniji je onaj u Mekki, kojim je rukovodio namjesnik Mekke, a čija je zadaća bila propagiranje ideje islamskog jedinstva među hadžijama u Mekki za vrijeme hadžskih obreda. Drugi ogranak nalazio se u Bagdadu, a zadatak mu je bio da tamo, među kadirijama, širi ideju islamskog jedinstva. Naime, kadirije su u velikom broju dolazile iz sjeverne Afrike u Bagdad radi posjete šejha Abdulkadira el-Gejlanija, koji je ujedno i osnivač kadirija. Podaci govore da ih je jedne godine došlo oko 25 000. Komisija u Bagdadu radila je na tome da pripremi sve one koji dođu, da budu spremni nositi ideju islamskog jedinstva i boriti se protiv francuske kolonizacije na sjeveru Afrike. Francuski obavještajci borbu onih koji se vrata u sjevernu Afriku nakon posjete Bagdadu, opisuju kao „provokaciju nekih vjerskih vođa koji slijede kadirijski tarikat”.¹⁴⁹⁹ Centralna je komisija imala ogranak i u sjevernoj Africi koji je radio u tajnosti. Zadatak tog ogranka bio je da što bolje organizuje rad vjerskih grupa na tom području u borbi protiv francuske okupacije. Neke od tih grupa jesu: šazilije, kaderije i medenije.¹⁵⁰⁰ Pokret je dostigao toliki ugled i efikasnost, da su ga francuski obavještajci u sjevernoj Africi, okarakterisali na sljedeći način: „Sultan Abdulhamid, vođa islamskog saveza, zbog dobrih odnosa s vjerskim grupama iz sjeverne Afrike može osnovati sasvim uređenu vojsku kojom se, ako bude izvršavala zapovijesti, može suprotstaviti bilo kojem vanjskom neprijatelju.”¹⁵⁰¹

Francuska obavještajna služba nije bila u stanju otkriti način djelovanja sufijskih pokreta koji su radili na islamskom jedinstvu u sjevernoj Africi. Jedino što su mogli učiniti jeste to da pokušaju umanjiti ugled sultana Abdulhamida u očima muslimana sjeverne Afrike.

¹⁴⁹⁸ Područje današnje Mekke i Medine.

¹⁴⁹⁹ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 196.

¹⁵⁰⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 197.

¹⁵⁰¹ Vidjeti: *ibid*, str. 197.

Pokušaj uništenja politike islamskog jedinstva

Neki su pokušali uništiti politiku islamskog jedinstva, slijedeći francusku politiku zasnovanu na:

1. Podmićivanju nekih sufijskih šejhova nudeći im novac i položaj samo da stanu na stranu Francuske i njene politike u sjevernoj Africi;
2. Zabranjivanju odlaska na hadž kako se ljudi sa područja sjeverne Afrike ne bi sastajali s ljudima koji pozivaju u islamsko jedinstvo. Nije to bila javna zabrana kojom se zabranjuje odlazak na hadž, već su koristili posebne metode, poput one: „Ne idite na hadž jer se tamo pojavila kolera!“¹⁵⁰²

Sultan Abdulhamid poslao je skupinu pobožnjaka i sufija u Indiju kako bi radili protiv engleske ideje koja zagovara oduzimanje hilafeta od Osmanlija i njegovo vraćanje Arapima. Oni su uspjeli stupiti u kontakt s vladarima Arabijskog poluotoka, od kojih je na prvom mjestu vladar Hidžaza.¹⁵⁰³ Sultan Abdulhamid, kao nosilac ideje o islamskom jedinstvu, muslimanski halifa i vođa osmanlijske države, imao je veoma dobre odnose sa sufijskim pokretima i njihovim šejhovima u Turkistanu, južnoj Africi i Kini. Neki su od tih pokreta razotkriveni, ali većina ih još uvijek nije bila otkrivena.¹⁵⁰⁴ Sultan Abdulhamid uspio je ujediniti sufijske pokrete, ali nije volio pričati o njihovim zabudama kada se radi o vjerovanju (akidi). Naime, tadašnji sufijski pokreti bili su daleko skrenuli s puta Kur'ana i Hadisa, osim onih kojima se Allah smilovao. To je umnogome oslabilo ummet i doprinijelo padu osmanlijsko-sunitskog hilafeta. To ćemo, uz Allahovu pomoć objasniti, kada budemo govorili o uzrocima pada osmanlijske države.

Uvođenje arapskog jezika kao službenog jezika u Carstvu

Od onog dana kada je preuzeo vlast u državi, sultanu je Abdulhamidu jedan od najvećih prioriteta bio uvođenje arapskog jezika kao službenog jezika u državi. Povodom toga izjavio je: „Arapski je jezik veoma lijep, kamo sreće da smo ga uveli kao službeni jezik u državi mnogo ranije! Predlagao sam Hajrudin-paši iz Tunisa, dok je uživao počasno mjesto u državi, da se arapski jezik proglasi službenim, ali Seid-paša, jedan od glavnih na dvoru, suprotstavio se mom prijedlogu govoreći: 'Ako uvedemo arapski jezik, u

¹⁵⁰² Vidjeti: *ibid*, str.198.

¹⁵⁰³ Vidjeti: *ibid*, str. 198.

¹⁵⁰⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 198.

državi nakon toga neće ostati ništa od turskih obilježja! Seid-paša bio je neozbiljan, kao što je i njegov govor bio prazna priča. Da li to pitanje ima veze s turskim obilježjima?! To je sasvim druga stvar. Uvođenje arapskog jezika u najmanju ruku poboljšat će naše odnose s Arapima.”¹⁵⁰⁵

Sultan Abdulhamid izražavao je žaljenje, posebno na početku vladavine, zbog toga što se njegovi veziri i ljudi s dvora ne slažu s njim u tome. Oni su, mislio je, zapanjeni Zapadom, nacionalnim idejama i vrijednostima Zapada. Na taj su način vršili pritisak na dvor, još za vrijeme vladavine njegovog oca sultana Abdulmedžida, zatim za vrijeme vladavine njegovog amidže Abdulaziza, pa za njegove vladavine. Prijedlog sultana Abdulhamida da se arapski jezik uvede kao službeni jezik u državi dočekan je uz veliko negodovanje, kako od strane vezira koji su bili pod utjecajem Zapada tako i od nekih vjerskih službenika.¹⁵⁰⁶ Osmanlijska država napravila je veliku grešku što nije uvela arapski jezik kao službeni jezik, jer je to jezik plemenitog Kur’ana i svijetlog Šerijata. Profesor Seid Kutb zapaža: „Zamislamo da je država hilafeta uvela arapski jezik kao službeni da su pričali jezikom na kojem je objavljena ova vjera, nema sumnje da bi uzroci jedinstva unutar države postali mnogo jači i snažniji u borbi protiv podrugljivaca, a da ne govorimo o dobrotama koje donosi učenje arapskog jezika, kao naprimjer upoznavanje s istinskom vjerom preko njenih izvora, Kur’ana i prakse Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bez koje ne mogu ni vladari ni obični svijet, bez obzira na to što je mnogo toga prevedeno i napisano na turskom jeziku, a tiče se propisa vjere.”¹⁵⁰⁷

Kontrola rada u školama i odnos sultana Abdulhamida prema ženi i otkrivanju žene

Kada je preuzeo vlast, sultan Abdulhamid primijetio je da su škole i nastavni plan potpali pod utjecaj Zapada. Nacionalna je oholost bila umnogome prisutna u školama i imali veliki upliv u njihov rad. Sultan je školstvu (iz političkih razloga) pokušao dati islamski karakter. Odatle je naredio sljedeće:

1. Da se iz školskog plana izbaci predmet opća historija i predmet

¹⁵⁰⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 199.

¹⁵⁰⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 200.

¹⁵⁰⁷ Vidjeti: *Vakiunel-muasir*, str. 153.

kultura, iz razloga što se na taj način širila kultura Zapada. Iz nastavnog plana izbacio je također predmet nacionalna historija drugih naroda, jer je loše utjecao na muslimansku omladinu;

2. Uvođenje fikha, tefsira i ahlaka u školski plan;

3. Izučavanje jedino islamske historije, koja u sebi sadrži i historiju osmanlija.

Sve škole sultan Abdulhamid stavio je pod svoj nadzor, usmjeravajući ih da rade na jedinstvu muslimana.¹⁵⁰⁸ Veliku pažnju posvetio je ženi. Otvorio je posebne škole za djevojke, a njih su podučavale profesorice. Nije dopustio miješanje žena i muškarca. Na napade i kritike uzvratio je sljedećim riječima: „Da sam kojim slučajem neprijatelj znanju i razumu, zar bih otvarao univerzitete? Da sam neprijatelj znanju, zar bih otvarao škole u kojima će žene podučavati djevojke i u kojima se neće miješati s muškarcima?”¹⁵⁰⁹ Sultan Abdulhamid žestoko se suprotstavio razgolićavanju. Napadao je svaki oblik zapadne kulture koji su prihvatile neke Osmanlije. U časopisu Istanbul, od 3. oktobra 1883. godine, objavljeno je saopćenje u kojem se država obraća narodu i koje sadrži osobno mišljenje sultana Abdulhamida u vezi s odijevanjem žena. U saopćenju se kaže: „Zaista, neke Osmanlije izlaze na ulice u kasne sate i oblače odjeću koja ne ispunjava šerijatske uvjete. Sultan je izvršnim organima vlasti naredio da poduzmu sve što je neophodno kako bi se spriječila ova pojava. Također, sultan naređuje da se žene vrate nošnji koja zadovoljava šerijatske uvjete u potpunosti, i da, kada izlaze na ulice, pokrivaju svoja lica.” Na osnovu toga Vijeće ministara sazvalo je sjednicu na kojoj su donesene sljedeće odluke:

4. Daje se mjesec dana vremena nakon čega se zabranjuje ženama da izlaze na ulice razgolićene, samo mogu izaći one koje nose tradicionalnu islamsku nošnju. Isto tako, odjeća ne smije biti ukrašena ni izvezena;

5. Ženama se zabranjuje oblačenje vela koji je napravljen od prozirnog materijala, već treba da nose veo ispod kojeg se ne naziru crte lica;

6. Mjesec dana poslije ovog obavještenja, policija ima obavezu sprovesti spomenute odluke na sasvim ozbiljan način, dok je na šerijatskoj komisiji, koja će nadgledati sprovođenje naredbe, saradnja s policijom;

7. Sultan potvrđuje saopćenje sa svim odlukama koje se u njemu nalaze;

¹⁵⁰⁸ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 201.

¹⁵⁰⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 99.

8. Saopćenje su dužne objaviti sve novine, a ono će biti polijepljeno i okačeno na ulicama.¹⁵¹⁰

Drugog dana nakon što je objavljeno ovo saopćenje, tj. 4. oktobra, časopis *Vakt*, koji je izlazio u Istanbulu, objavio je sljedeće: „U globalu, osmanlijska zajednica podržava saopćenje i smatra ga korisnim.”¹⁵¹¹ Sultan Abdulhamid smatrao je: „Žena se ne može izjednačavati s muškarcem kada se radi o visokim funkcijama...” Isto tako: „S obzirom na to da Kur'an potvrđuje ovaj naš poduhvat, pitanje je završeno i nema smisla govoriti o jednakosti žene i čovjeka kada se radi o visokim funkcijama.” Smatrao je da ideja o jednakosti između čovjeka i žene dolazi upravo sa Zapada.¹⁵¹² Sultan Abdulhamid podržavao je višeženstvo u vrijeme kada su osmanlijski mediji skretali pažnju na ovaj propis i suprotstavljali mu se. Sultan je rekao: „Zbog čega se višeženstvu protive neki školovani ljudi, zašto se ne protive njegovom postojanju u drugim mjestima mimo osmanlijske države?! Zašto se ne protive njegovom postojanju u nekim dijelovima Evrope i Amerike, naprimjer?!” Jednom je prilikom konstatirao: „Višeženstvo je dopušteno u islamu, pa zbog čega se tome protiviti?”¹⁵¹³ Sultan Abdulhamid podržavao je školovanje žene, zbog toga je i otvorio univerzitet za žene na kojem će se školovati buduće mualime za žensku populaciju. Nije odobravao miješanje muškaraca i žena; bio je protiv razgolićavanja žene. Za vrijeme njegove vladavine žena nije učestvovala ni u kom segmentu vlasti. Uloga žene bila je da boravi u kući i da odgaja djecu. Prema ženama je bio veoma plemenit. Kada je preuzeo vlast, svoju maćehu, koja ga je odgojila, proglasio je majkom sultana, što bi danas značilo da ju je proglasio kraljicom. Kraljica na osmanlijskom dvoru bila je majka sultana, a ne njegova žena, kao što je običaj u drugim državama. Drugi dan nakon preuzimanja vlasti, sultan Abdulhamid dočekao je svoju voljenu maćehu. I nakon što je poljubio njenu ruku, rekao je: „Zbog tvoje brižnosti nikada nisam osjetio gubitak majke! Kada se o meni radi, ne razlikujem te od majke. Imat ćeš glavnu riječ na dvoru, ali te molim, i toga ću se držati, nemoj se miješati u državne poslove, ni u kom pogledu, bez obzira bili mali ili veliki.”¹⁵¹⁴

¹⁵¹⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 100.

¹⁵¹¹ Vidjeti: *Mevsuatu Atatürk*, 1/59-60.

¹⁵¹² Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 100.

¹⁵¹³ Vidjeti: *ibid*, str. 101.

¹⁵¹⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 98.

Škole za djecu iz ruralnih područja

S obzirom na to da je Istanbul bio glavni grad hilafeta i središte vlasti, u njemu je sultan Abdulhamid osnovao školu *Medresetul-ašairil-arabijja* s namjerom da se u njoj školuju i odgajaju djeca beduina, s područja Halepa, Sirije, Bagdada, Basre, Mosula, Diyarbakira, Zapadnog Tripolisa, Jemena, Hidžaza, Bengaza, Kuds a i Derzura. Školovanje je u toj školi trajalo pet godina. Ova je škola bila državna, i sve usluge bile su besplatne. Svake dvije godine učenici su imali raspust i da prilikom posjete rodbinu. Također, sve troškove putovanja snosila je država.

U školi *Medresetul-ašairil-arabijja* aizučavali su se sljedeći predmeti:

Prva godina: Kur'an, arapska abeceda, islamsko znanje, čitanje turskog jezika, pravopis i vojna obuka.

Druga godina: Kur'an, tedžvid, islamsko znanje, pravopis, računanje, čitanje turskog jezika, kaligrafija i vojna obuka.

Treća godina: Kur'an, tedžvid, islamsko znanje, pravopis, kaligrafija, računanje, geografija, francuski jezik i vježbanje.

Četvrta godina: Kur'an, tedžvid, islamsko znanje, morfologija, francuski jezik, gramatika i pisanje turskog jezika, geografija, računanje, ukrasno pisanje francuskog jezika i vježbanje.

Peta godina: Kur'an, tedžvid, islamsko znanje, gramatika arapskog jezika, perzijski jezik, historija Osmanlija, osmanlijska pravila, pisanje i čitanje turskog jezika, pričanje turskog jezika, geografija, računanje, tehničko crtanje, kaligrafija, opće znanje, čuvanje zdravlja, pravila o čuvanju svezaka, francuski jezik, ukrasno pisanje francuskog jezika, likovno vaspitanje i vježbanje.¹⁵¹⁵

Svi koji završe školovanje u ovoj školi, školovanje su mogli nastaviti u visokim vojnim školama u kojima su unapređivani u visoke činove. Isto tako, imali su mogućnosti nastaviti školovanje u državnoj školi *Medresetul-melekijja*. Školovanje je trajalo godinu dana, a nakon toga stjecali su zvanje *kaimi-mekkam*, nakon čega bi se vraćali u matične zemlje.¹⁵¹⁶ Također, sultan Abdulhamid osnovao je Institut za podučavanje savjetu i uputstvima na kojem su se školovali islamski misionari (daije). Tu su osposobljavani za

¹⁵¹⁵ Vidjeti: *Tarihut-terbijjetit-turkijja*, autora Osmana Erkina, str. 84, 118, 614, 615 i 1182.

¹⁵¹⁶ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 202.

pozivanje u islam i stvaranje islamskog jedinstva. Oni su, nakon završetka školovanja, odlazili u razne krajeve islamskog svijeta da pozivaju u islam, hilafet i islamsko jedinstvo.¹⁵¹⁷

Sultan Abdulhamid bio je nadasve pronicljiv, dalekosežnih pogleda, pa je zato pridavao veliku pažnju kineskim muslimanima. Časopisi u Istanbulu objavili su lijepu vijest u kojoj se kaže: „Postoji mnogo kineskih muslimana, veoma ambicioznih, vole znanje i imaju jaku želju da se okoriste dobrotama islama. Imaju svoje naučne organizacije i škole. Samo u Pekingu, glavnom gradu Kine, postoji 38 džamija i mesdžida u kojima muslimani obavljaju namaze i upućuju dove za muslimanskog halifu Abdulhamida II. Džuma namaz u svim džamijama i mesdžidima u Pekingu obavlja se na arapskom jeziku, a nakon toga hutba se prevede na kineski jezik. Dova za sultana Abdulhamida, muslimanskog halifu, uči se u svim džamijama Kine.”¹⁵¹⁸ U Pekingu je osnovan univerzitet kojem su muslimani Kinezi dali naziv *Darul-ulumi-hamidijja*, prema imenu sultana Abdulhamida II, ili kako ju je nazvao francuski ambasador u Istanbulu *Univerzitet El-Hamidi u Pekingu*, u izvještaju koji je poslao ministarstvu vanjskih poslova Francuske. Na svečanom otvorenju univerziteta u Pekingu prisustvovalo je hiljade muslimana Kineza. Bio je prisutan muftija Pekinga i mnogi islamski učenjaci iz Kine. Na hutbi održanoj tom prigodom hatib je govorio na arapskom jeziku. Nakon hutbe upućena je dova za muslimanskog halifu i sultana Abdulhamida, pa je muftija Pekinga preveo hutbu i dovu na kineski jezik. Većina onih koji su prisustvovali toj velikoj svečanosti nije krila suze zbog velike radosti. Kineski su muslimani međusobno povezani neraskidivim vezama, vezama čvrste vjere. Držanje hutbe na arapskom jeziku, jeziku muslimana i islama, te postavljanje osmanlijske zastave na vrata univerziteta, ostavilo je veliki utjecaj na sve prisutne koji nisu mogli suspregnuti plač.¹⁵¹⁹

Postavljanje željezničke pruge do Hidžaza

Sultan Abdulhamid ulagao je veliki trud kako bi pridobio muslimanske skupine. Posebnu je pažnju posvećivao vjerskim i naučnim organizacijama,

¹⁵¹⁷ Vidjeti: *El-Inkilabul-usmani*, Mustafe Turana, str. 37.

¹⁵¹⁸ Vidjeti: *Džeridetu-turdžuman*, stvarna pisma iz Kine, 26.12.1325. godine po Hidžri.

¹⁵¹⁹ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 205.

njima je udjeljivao velike sume novca za uljepšajavnje dvaju Harema, ali i za obnovu i uljepšavanje svih drugih džamija. Sultan je na sve moguće načine pokušao pridobiti muslimane Arape. Osnovao je posebnu jedinicu koja ga je štitila, a sačinjavali su je Arapi. Nekim Arapima povjerio je odgovorne funkcije u državi. Jedan od njih bio je Izet-paša el-Abid, Sirijac, koji je uživao veliki ugled kod sultana Abdulhamida. On je bio sultanov savjetnik u stvarima koje se tiču Arapa. Izet-paša odigrao je veliku ulogu u izgradnji željezničke pruge kroz područje Hidžaza, prugu koja je povezivala Damask i Medinu. Ovaj je plan sultan Abdulhamid smatrao jednim od načina da doprinese u širenju ideje islamskog jedinstva, a samim tim i hilafeta.

Sultan Abdulhamid veliku je pažnju posvetio izgradnji željeznica u različitim dijelovima osmanlijske države. Time je htio ostvariti sljedeća tri cilja:

1. Povezivanje najudaljenijih dijelova države, što će olakšati osmanlijsko jedinstvo, a kasnije i jedinstvo muslimana, te ostvariti potpunu kontrolu nad zahtjevnim pokrajinama koje traže odvažnu vlast;

2. Prisiliti neposlušne pokrajine da se uključe u državu i da se povinuju vojnim zakonima, koji nalažu obavezno učešće u odbrani hilafeta, vojno i materijalno;

3. olakšati odbranu zemlje u slučaju da je napadne neprijatelj u bilo kojem području. Postavljanje željeznica umnogome bi olakšalo brže raspoređivanje i dopremanje vojske u područja zahvaćena ratom.¹⁵²⁰

Željeznička pruga na području Hidžaza bila je jedna od najvažnijih koja je izgrađena za vrijeme vladavine sultana Abdulhamida. 1900. godine počela je priprema za izgradnju pruge od Damaska do Medine, koja će zamijeniti karavane, u kojima se putovalo i po 40 dana, a i putovanje brodom, koje je trajalo i do 12 dana od obala Šama do obala Hidžaza. U tom slučaju putovanje vozom trajalo bi najviše 4-5 dana. Instaliranje pruge nije imalo za cilj samo olakšati prijevoz hadžija do Mekke i Medine, već je sultan Abdulhamid, pored toga, imao određene vojne i političke ciljeve. S političke strane, projekt je kod muslimana u svim dijelovima države probudio vjerski žar, zahvaljujući dopisu koji je sultan poslao svim muslimanima u kojem ih poziva da pomognu ovaj projekt dobrovoljnim priložima.¹⁵²¹ Sultan je prvi dao prilog u iznosu od 50 000 osmanlijskih zlatnika iz vlastite kase. Dao je

¹⁵²⁰ Vidjeti: *Sahvetur-redžulil-merid*, autora dr. Muveffeka Benul-Murdže, str. 113.

¹⁵²¹ Vidjeti: *ibid*, str.113.

izdvojiti 100 000 osmanlijskih zlatnika iz kase za dobrotvorne svrhe. Osnovane su dobrotvorne organizacije, a muslimani iz svih dijelova svijeta nadmetali su se u izgradnji pruge svojim imetkom i ličnim učešćem.¹⁵²² Za ovaj projekt, dobrovoljne priloge izdvoji li su neki poznati ljudi u državi: Husejn-paša, ministar odbrane; Zihni-paša, ministar trgovine i Izet-paša, predsjedavajući Zakonodavne komisije. Zatim, radnici poznatih tadašnjih kompanija: radnik kompanije *El-Bevahirul-usmanijja*, uposlenik *Ed-Devletul-umumijj a.* Isto tako, u tome su učestvovala neke pokrajine: Bejrut, Damask, Halep, Bursa i neke druge. Sudjelovao je i dvor egipatskog vladara. U Egiptu je osnovana komisija za sakupljanje priloga, svi prilozi su davani njima, a komisijom je predsjedavao Ahmed-paša el-Menšavi. I egipatski časopisi dali su veliki doprinos u izgradnji željeznice u Hidžazu. Primjer tome jesu novine *El-Muejjed*. Egipatski časopis *El-Liva* (urednik je bio Mustafa Kamil-paša) sakupio je velika novčana sredstva koja su do 1904. godine iznosila 3000 osmanlijskih lira. Alija Kamil je do 1901. godine sakupio 2000 osmanlijskih lira za izgradnju pruge. U projektu su učešće uzeli i časopisi: *El-Menar* i *Er-Raidul-misri*. Formirane su komisije za sakupljanje priloga u Kairu, Aleksandriji i nekim drugim gradovima Egipta. Muslimani Indije bili su najviše zagrijani za ovaj projekt, i oni su ga najviše i pomogli svojim dobrovoljnim priložima. Namjesnik u Indiji Hajdar Abad darovao je sva potrebna sredstva za izgradnju željezničke stanice u Medini Munevveri. Kralj Irana darovao je 50 000 osmanlijskih lira. Iako je projekat zahtijevao postojanje izvrsnih inženjera stranaca za projektovanje tunela i mostova (kojih nije bilo u državi), strani inženjeri korišteni su samo kada je to bilo neophodno. Sasvim je sigurno da stranci nisu učestvovali u ovom projektu, počev od Zelene stanice koja se nalazi 760 milja južno od Damaska pa sve do njenog kraja u Medini. To je tako jer komisija zadužena za ovaj projekat nije imala potrebe za strancima, već su ih nadomjestili stručnjacima iz Egipta. Broj radnika, pored konjice, 1907. godine iznosio je 7500. Ukupni troškovi iznosili su 4, 283, 000 lira, a projekat je uspješno završen prije nego što bi ga završile strane kompanije na području osmanlijske teritorije.¹⁵²³ Augusta 1908. godine pruga je stigla u Medinu, a plan je bio da se, kasnije, nastavi prema Mekki, ali to se nije sprovelo jer se namjesnik Mekke El-Husejn b. Alija, iz straha za vlast od Osmanlija, usprotivio gradnji pruge do

¹⁵²² Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 222.

¹⁵²³ Vidjeti: *ibid*, str. 224.

Mekke, koja je u to vrijeme bila sjedište njegove moći i vlasti. Tako se pruga i završavala u Medini, sve do izbijanja Prvog svjetskog rata, kada su Englezi sklopili savez s arapskim snagama koje su im se pridružile, pod zapovjedništvom Fejsala b. el-Husejna b. Alija. Saveznici su zajedno porušili prugu; i dan-danas je porušena, a nadati se da će se uložiti svi naponi kako bi došlo do njene obnove, što bi olakšalo prijevoz hadžija do svetih mjesta, Mekke i Medine.¹⁵²⁴

Britanski ambasador u Istanbulu, opisujući vrijednost pruge kroz područje Hidžaza, u izvještaju za 1907. godinu, rekao je sljedeće: „Kada se radi o događajima u posljednjih deset godina postoje jasni planovi koji ukazuju na vješto vođenje politike. Najvažniji od svih jeste veoma vješti plan sultana Abdulhamida (halife, poglavara svih muslimana). Naime, on je sve muslimane, koji broje oko 300 miliona, dokazujući vjerske osjećaje i ljubomoru prema vjeri, uspio uvjeriti u izgradnju željezničke pruge kroz Hidžaz, koja će u skorije vrijeme olakšati svakom muslimanu obavljanje hadžskih obreda, u svetim mjestima, Mekki i Medini.” Ne čudi nas spoznaja da su Britanci veoma ljuti zbog postojanja željezničke pruge. Niti nas zaprepastava njihovo zalaganje za njeno rušenje, što su i uradili čim im se za to pružila prilika: porušili su je kako bi prekinuli dotok pomoći osmanlijskoj vojsci.

22. augusta 1908. godine stigao je prvi voz na željezničku stanicu u Medini iz Damaska. Bilo je to ostvarenje sna mnogih muslimana diljem svijeta. Putovanje je trajalo tri dana, voz je prevaleo razdaljinu od 814 milja; za to putovanje potrebno je 5 sedmica jahanja. Tog povijesnog dana uzdrhtala su srca mnogih koji su željeli obaviti petu islamsku dužnost.¹⁵²⁵ Politika sultana Abdulhamida bila je islamskog karaktera. Želio je da sebi privuče muslimanska srca s obzirom na to da je on halifa svih muslimana, a postavljanje pruge od Damaska do Medine bio je način da ostvari taj cilj.¹⁵²⁶ Kromer, britanski misionar u Egiptu, od 1301.-1325. godine po Hidžri – 1883.-1907. godine, jedan je od prvih koji je upozorio Evropu na islamsko jedinstvo. U svojim godišnjim izvještajima trudio se govoriti o islamskom jedinstvu prema kojem je osjećao veliku mržnju. Istovremeno, egipatske novine *El-Ehram* objavile su izjavu francuskog ambasadora Hanuta, gdje

¹⁵²⁴ Vidjeti: *Sahvetur-redžulil-merid*, str.114.

¹⁵²⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 114.

¹⁵²⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 114.

otvoreno napada islamsko jedinstvo. Napad na islamsko jedinstvo značio je napad na osmanlijsku državu kako bi se razbilo jedinstvo oko kojeg se okupljaju islamske zemlje radi suprotstavljanja okupaciji kolonizatorâ koji su izradili plan da razbiju to jedinstvo i snagu, da se nikada više ne ujedine ni u kom pogledu.¹⁵²⁷ Shodno tome poduzeli su sljedeće korake:

1. Širenje nacionalne ideje među stanovništvom, a posebno kada se radi o podjeli na države, narode, porijeklo...;
2. Stvaranje povoljnih uvjeta za borbu protiv islamskog jedinstva i rad na njegovom uništenju.

Sve navedeno samo su prvi koraci u definitivnom ukidanju hilafeta Osmanlijâ, u čemu su im umnogome pomagali masonski pokreti,¹⁵²⁸ židovi i njihove ispružene ruke oličene u raznim organizacijama diljem Turske, zatim Pokret jedinstva i napretka... Bila je to politika dodvoravanja i pridobivanja.

Djelovanje i politika sultana Abdulhamida bili su zasnovani na pridobivanju osoba koje su imale jak utjecaj među ljudima, u svim dijelovima države. On je iskazivao svako poštovanje prema islamskim učenjacima podizao njihov ugled. Odatle, dao je formirati posebno tijelo koje je okupljalo učenjake; njegovi su članovi imali i plaće. Prema svojim savjetnicima bio je potpuno iskren. Islamski učenjaci imali su posebno mjesto kod sultana. Posebnu ljubav iskazivao je prema uglednim ličnostima te prema onima koji su podržavali i radili na islamskom jedinstvu, kao što je bio Mustafa Kamil-paša u Egiptu. Svim velikanima praštao je greške, ako bi uvidio da imaju iskrene namjere i da rade na ideji islamskog jedinstva, kao što je naprimjer, oprostio Namiku Kemalu. Neke učenike koji su se školovali u *Medresetul-ašairil-arabijj au* Istanbulu sultan je uzimao iz porodica koje su uživale ugled i utjecaj, bili su to sinovi nekih uglednih arapskih poglavara. Kasnije je škola proširena, čime je otvorena mogućnost da se u njoj školuju i djeca iz Kurdistana i Albanije. Sultan je održavao veze s poglavarima, šejhovima i prvacima arapskih plemena šaljući pisma preko kurira, a sve radi jačanja islamske veze i bratstva. On je dobro bio upućen u djelovanje Engleza, koji su se povezali s određenim vođama, kao naprimjer, s namjesnikom Mekke, šejhom Humejduddinom u Jemenu, pa šejhom Asirom i još nekim drugim radi njihovog huškanja protiv osmanlijske države, navraćanja na otkazivanje poslušnosti halifi, otcjepljenja od osmanlijske

¹⁵²⁷ Vidjeti: *Hadirul-alemil-islami*, autora dr. Džemila el-Misrija, 1/101.

¹⁵²⁸ Vidjeti: *ibid*, 1/101.

države... Radio je na rušenju britanskih planova i podlih zavjera ne sustežući se smijeniti svakog sumnjivog namjesnika. Sve sumnjive namjesnike postavljao je na određene funkcije u glavnom gradu, primoravajući i da ostanu u Istanbulu kako bi bili pod stalnim nadzorom, te da spasi državu od njihovih zavjera. Tako je sultan namjesnika Mekke imenovao za člana Državne šure u Istanbulu, sprečavajući ga na taj način da se vrati u Mekku. Kada je riječ o namjesniku Mekke El-Husejnu, o njemu je sultan Abdulhamid prilikom razgovora s najvećim službenikom Ferid-pašom rekao: „Zaista, namjesnik Mekke Husejn ne voli nas! On je sada miran i tih, ali, Allah Jedini najbolje zna šta je Husejn spreman uraditi.“ Zbog toga je Arapski ustanak, predvođen namjesnikom Husejnom, izostao sve dok sultana Abdulhamida II nije svrgnula Stranka jedinstva. Kada je na vlast došla masonska Stranka jedinstva i napretka, namjesnik Husejn vratio se ponovo u Mekku, pa je sklopio sporazum s Britancima, unoseći tako veliki razdor i jaz između Arapa i Turaka.¹⁵²⁹

Rušenje neprijateljskih planova

Početak prve četvrtine 19. stoljeća Britanija je počela huškati Kurde protiv osmanlijske države. Time je željela izazvati neprijateljstvo između Osmanlija i Kurda, s jedne, i odvajanje Kurda od osmanlijske države, s druge strane. Nakon osnutka britansko-indijske udruge, Englezi posvećuju veću pažnju Iraku. Rade na širenju nacionalne svijesti među Kurdima koji naseljavaju područje Iraka, britanski izaslanici obilaze kurdska plemena u Iraku u pokušaju da ih ujedine u borbi protiv osmanlijske države. Sva ta dešavanja budno su pratile osmanlijske obavještajne službe. U namjeri da se suprotstavi rušilačkim idejama Britanije, sultan Abdulhamid II poduzima sljedeće:

1. Osmanlijska država staje u zaštitu Kurda koji su izloženi stalnim napadima Armena;
2. Sultan šalje skupine islamskih učenjaka u područja koja naseljavaju kurdska plemena kako bi ih savjetovali, upućivali i pozivali na ujedinjenje. Ti su islamski učenjaci odigrali veliku ulogu kada se radi o osvješćivanju Kurda, što Zapad nije želio;
3. Sultan osigurava vezu između kurdskih namjesnika i države;

¹⁵²⁹ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 227.

4. Osniva vojnu jedinicu El-Hamidiju na istoku Anadolije, u čijim su redovima bili isključivo Kurdi, a čija je uloga bila suprotstaviti se Armenima;

5. Država zauzima rigorozan stav prema Armenima koji žele uspostaviti državu otimajući teritoriju od osmanlijske države. Tako je Carstvo pružilo siguran život Kurdima koji su živjeli na tim područjima;¹⁵³⁰

6. Država radi na razotkrivanju svih britanskih planova kojima se želi rasparčati osmanlijska država pod parolom: „Sloboda narodu!“, a radi na tome da spriječi svaki drugi narod da osnuje svoju državu makar se taj isti narod povodio za istom parolom.

Sultan Abdulhamid uspio je umanjiti djelovanje Britanije na području Jemena ostvarujući pobjedu protiv Engleza na tim područjima. U Jemenu je osnovao vojnu jedinicu koja je brojala 8000 vojnika, u namjeri da povрати Jemen pod osmanlijsku upravu. U želji da to ostvari, sultan je u Jemen poslao najbolje komandante koji će voditi vojsku: Ahmeda Muhtar-pašu, Ahmeda Fevzi-pašu, Husejn Hilmi-pašu, Tefvik-pašu, Osman-pašu i Ismail Haki-pašu. Englezi su pokušali potaknuti vatru smutnje među Jemencima u borbi protiv osmanlijske države, ali mudro, političko djelovanje sultana Abdulhamida doprinijelo je njegovom uspjehu u Jemenu.¹⁵³¹

Osmanlije su imale plan postaviti željezničku prugu od Hidžaza do Jemena, što potvrđuju osmanlijski zapisi koji ukazuju na postojanje takvog plana i dubokih istraživanja glede tog grandioznog projekta.¹⁵³²

Pretenzije Italije prema Libiji

San Italije bio je okupirati sjevernu Afriku, jer su njene dijelove smatrali svojim nasljedstvom, što je izjavio predsjednik Italije Matarini,¹⁵³³ ali, nažalost, Francuska je izvršila okupaciju Tunisa, Engleska je okupirala Egipat, tako da je Italiji preostala samo Libija.

Političko djelovanje Italije u Libiji dijeli se na tri etape:

Prva etapa: okupacija Libije mirnim putem, otvaranjem škola, banaka i drugih organizacija koje će služiti narodu.

¹⁵³⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 131-132.

¹⁵³¹ Vidjeti: *ibid*, str. 224.

¹⁵³² O ovim i sličnim projektima sultana Abdulhamida II vidjeti detaljnije u turskom časopisu *Yedikita* (Sedam kontinenata), koji izlazi od 2008. godine. 6 .broj ovog časopisa govori o ovom sultanu.

¹⁵³³ Vidjeti: *ibid*, str. 138.

Druga etapa: rad na tome da ostale države priznaju pravo Italiji da kolonizira Libiju diplomatskim putem.

Treća etapa: objavljivanje rata osmanlijskoj državi i vojna okupacija Libije.

Italija je s tim u vezi vodila politiku kojom nije skretala pažnju na svoje djelovanje, za razliku od Britanije i Francuske. Talijani su radili mudro i polahko kako ne bi isprovocirali Osmanlije. Sultan Abdulhamid budno je pratio sve njihove namjere. Naredio je da mu se dostave sve informacije o djelovanju Italije i njenim ciljevima kada se radi o Libiji. Podaci koji su mu predloženi kažu: „Zaista Talijani, otvaranjem škola, banaka i humanitarnih organizacija u osmanlijskim pokrajinama (svejedno radilo se o Libiji ili o Albaniji), imaju za krajni cilj okupaciju sljedećih mjesta:

1. Zapadnog Tripolija;
2. Albanije;
3. Dijelove Anadolije koji se nalaze uz obalu Srednjeg mora, kao što su: Izmir, Antakija i Iskenderon.

Sultan Abdulhamid II poduzeo je određene korake kako bi se suprotstavio požudama Talijana. Kada je osjetio da bi oni mogli vojno ugroziti Libiju, poslao je 15 000 vojnika u Libiju kao ispomoć, dok je i dalje nastavio budno pratiti sve pokrete Italije. Osobno je pratio sva dešavanja koja su vezana za Libiju posredstvom svoga ambasadora koji se nalazio u Romi i namjesnika Tripolija. To je primoralo Talijane da odgode okupaciju Libije. U tome će im se posrećiti tek kada vlast zauzme Partija jedinstva i napretka,¹⁵³⁴ o čemu će biti govora kasnije, ako Bog dâ, i to u sedmom poglavlju, koje govori o Senusijskom pokretu i njegovom davetskom i džihadskom utjecaju u Africi.

Ideja islamskog jedinstva doživjela je frenetičan odjek u islamskom svijetu iz nekoliko razloga, spomenut ćemo sljedeće:

1. Evropske su se zemlje u drugoj polovini 19. stoljeća nadmetale oko kolonizacije Istoka, gdje se dogodilo nekoliko napada na islamske zajednice: Francuska je okupirala Tunis 1881. godine, Engleska – Egipat 1882. godine, Francuska se umiješala u pitanja Marakeša, gdje je 1912. godine objavila da staje u njegovu zaštitu dijeleći njegovu teritoriju zajedno sa Španijom.

¹⁵³⁴ Vidjeti: ibid, str. 139.

Evropska kolonizacija nastavljena je i u islamskim zemljama Afrike: Sudanu, Nigeriji, Zanzibaru;

2. Komunikacija i prijevozna sredstva znatno su uznapredovala u islamskom svijetu, zatim pojava pisanih medija u Egiptu, Turskoj, Alžiru, Indiji, Iranu, srednjoj Aziji i Indoneziji. Časopisi su pisali o kolonizaciji i o pretenzijama Evrope prema islamskom svijetu, prenosili su svaki napad Evropljana na muslimanska naselja, budeći tako *uspavane* i podstičući na saosjećanje prema muslimanima u nevolji;

3. Islamski učenjaci i misionari imali su obavezu povratiti ponos islamu, na teritoriji islamskog svijeta postojao je poziv u jedinstvo redova. Na taj su način budili svijest da Zapad, din-dušman neće odustati od muslimana, što je još više jačalo bratske veze, i govorili su da je došlo vrijeme da muslimanske skupine stanu pod zastavu osmanlijskog hilafeta.¹⁵³⁵

Sultan Abdulhamid II uspio je kod muslimana probuditi osjećaje i važnost rada na jačanju i ujedinjavanju muslimanskih redova, pod zastavom osmanlijskog hilafeta, osiguravajući tako uvjete da se ostvare sljedeća dva cilja:

1. Unutarnje jačanje države hilafeta u borbi protiv narodnih pobuna iza kojih stoje Zapad, masonske lože, židovi, kolonizatori i kršćani;

2. Budući da je postojala mogućnost da muslimani koji žive u Evropi, naprimjer u Rusija, Francuska, Britanija, stanu pod zastavu hilafeta, na taj bi način zaprijetili tim istim državama i mogli bi ih pobijediti dizanjem muslimana na ustanak i objavom džihada protiv njih.¹⁵³⁶

¹⁵³⁵ Vidjeti: *Sahvetur-redžulil-merid*, str. 112.

¹⁵³⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 113.

3. poglavlje

Sultan Abdulhamid i židovi

Zaista je iscrpna borba između sultana Abdulhamida i židova jedan od najvažnijih događaja u životu ovog velikana. Neprijateljstvo koje židovi osjećaju prema islamu datira još od same pojave islama, kada je islam ojačao i kada ih je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, protjerao iz Medine zbog njihovih stalnih spletki i prevara i neprestanog neprijateljstva. Za vrijeme vladavine drugog halife Omera b. Hattaba, kojem su također kovali spletke, dolazi do protjerivanja židova s teritorije Arabijskog poluotoka. Neki su židovi tada lažno prihvatili islam trjućći tijelo islamskog ummeta dugi niz godina. Od pogubnih ideja u povijesti muslimana jesu one koje su inicirali Abdullah b. Sebe, karamite, hašašije, ravendije, a sve one nisu bile daleko od židovske ideologije.

U 15. stoljeću Tatari s područja Krima poklonili su sultanu Sulejmanu Veličanstvenom¹⁵³⁷ mladu Ruskinju židovskog porijekla¹⁵³⁸ koju su zarobili u bici. Sulejman se njome oženio i ona mu je rodila kćerku. Kada je kćerka odrasla, majka je požurila da je uda za hrvatskog¹⁵³⁹ oslobođenog roba Rustem-pašu. Zatim je svojim zalaganjem i spletkama uspjela ubiti najvećeg činovnika u državi, Ibrahim-pašu, postavljajući na njegovo mjesto svoga zeta, bivšeg roba. Nakon toga, skovala je još jednu zavjeru pomoću koje je uspjela ukloniti prijestolonasljednika Mustafu, sina sultana Sulejmana od njegove prve žene, a na njegovo mjesto postaviti svoga sina Selima II.

U to vrijeme židovi su bili izloženi velikom zlostavljanju u Španiji i Rusiji, pa su mnogi bježali pred okrutnim zakonom. I tada je ona židovka lobirala kod sultana da im dopusti nastanjivanje na teritoriji kojom on vlada. To se i desilo: neki su se nastanili u Izmiru,¹⁵⁴⁰ neki na području Edirne, a neki su naselili grad Bursu i sjeverozapadne dijelove Anadolije. Nakon što su se nastanili u osmanlijskoj državi, vlast je nad njima počela primjenjivati šerijatske propise; oni su u okrilju Šerijata uživali veliki stupanj samostalnosti. Židovi koji su pobjegli iz Španije u osmanlijsku Tursku ne

¹⁵³⁷ Na Zapadu poznat kao Veličanstveni.

¹⁵³⁸ Rokselana ili Hurrem sultan.

¹⁵³⁹ Ovo je jedno od mišljenja koja su zastupljena u literaturi o porijeklu Rustem-paše.

¹⁵⁴⁰ Vidjeti: *Tarihud-devletil-usmanijja*, autora Alije Hasuna, str. 241.

samo da su našli zaštitu nego su našli ugodan život i potpunu slobodu. Hijerarhijski su se probijali u državi, nastupajući kroz zlobne organizacije, kao što je Don Džozefa Nasija i neke druge. Španjolski židovi uživali su veliku samostalnost u Turskoj, vođa Hahamijuna Mehul imao je vlast kada se radilo o vjeri i građanskim pravima, njegove odluke ovjeravala je vlast. To je išlo do te mjere da su se kasnije te odluke preinačile u zakon koji se odnosi na židove.¹⁵⁴¹ S tim u vezi, mora se napomenuti da je Ali-paša, ministar vanjskih poslova, koji će kasnije postati najveći činovnik u državi, 1865. godine, učestvovao u slanju određenog broja židova u kršćansko-evropska područja, iz diplomatskih razloga.¹⁵⁴² Židovi su uživali sva prava i zaštitu zahvaljujući državnim zakonima za zaštitu, imali su mir, sigurnost i potpunu slobodu u osmanlijskoj državi.¹⁵⁴³

Židovi dunma¹⁵⁴⁴

Postoji više mišljenja u vezi s izrazom dunma. Što se tiče jezičkog značenja, to je izvedenica riječi *dunmek*, što na turskom jeziku znači povratak. Terminološki izraz označava otpadnika ili neodlučnu osobu, a u vjerskoj terminologiji označava novi vjerski pokret kojem je pozivao Haham Sabataj Zejfi. Kada se radi o politici, to su bili muslimani jevrejskog porijekla koji su imali poseban status.¹⁵⁴⁵ Specifičan izraz dunma počinje se koristiti u 17. stoljeću za one židove koji su naseljavali muslimanske gradove, a posebno pokrajinu Selanik. Osmanlije su im nadjenule ovo ime iz razloga da se zna i razumije da su oni napustili židovsku vjeru i prihvatili islam. Kasnije će to postati naziv za jednu skupinu španskih židova koji su izbjegli u osmanlijsku državu pokazujući da su prihvatili islamska uvjerenja.¹⁵⁴⁶

Njihov je osnivač Sabataj Zejfi, koji se proglasio Mesijom koji se treba pojaviti u 17. stoljeću. Tih dana proširila se lažna glasina koja kaže: "Zaista će se Mesih pojaviti 1648. godine kako bi okupio židove oko sebe. Upravljat će svijetom iz Palestine, od Kudsa će napraviti glavni grad židovske, lažne

¹⁵⁴¹ Vidjeti: *El-Jehudu ved-devletul-usmanijja*, autora dr. Ahmeda en-Neimija, str. 37.

¹⁵⁴² Vidjeti: *ibid*, str.37.

¹⁵⁴³ Vidjeti: *ibid*, str. 38-39.

¹⁵⁴⁴ Izvorno na turskom *dönme*, od glagola *dönmek*.

¹⁵⁴⁵ Vidjeti: *Jehudu Dunma*, autora dr. Ahmeda en-Neimija, str. 8.

¹⁵⁴⁶ Vidjeti: *Sahvetur-redžulil-merid*, str.242.

države.”¹⁵⁴⁷ Ideja o dolazećem Mesiji bila je prisutna među tadašnjim židovima. Dobar dio židova vjerovao je da je dolazak Mesiha blizu, zbog toga je poziv Sabataja i podržan od židova u Palestini, Egiptu i istočnoj Evropi. Štaviše, većina ga je židova podržala, čak i oni bogati, iz političkih i ekonomskih razloga.¹⁵⁴⁸

Sabastajev poziv proširio se u Evropi, Poljskoj, Njemačkoj, Holandiji, Engleskoj, Italiji, sjevernoj Africi i nekim drugim zemljama.

U Izmiru Sabataj se sastajao sa židovima koji su dolazile iz Edirne, Sofije, Grčke i Njemačke. Oni su mu dodijelili titulu vrhovnog vladara, nakon čega je izvršio podjelu svijeta na 38 dijelova, a svakom od tih dijelova odredio je jednog vladara kao dokaz njegovim uvjerenjima da će iz Palestine vladati čitavim svijetom. Tim je povodom izjavio: „Ja sam potomak Sulejmana b. Davuda, vladar sam svih ljudi, Kuds je moj dvorac!”¹⁵⁴⁹

Sabataj je počeo križati ime sultana Muhammeda IV u govorima koji su se održavali u židovskim bogomoljama, stavljajući svoje ime umjesto sultanovog, imena nazivajući sebe vrhovnim sultanom i govoreći da se zove Sulejman b. Davud. Time je na sebe skrenuo pažnju osmanlijske vlade.

Sabastaj je postao noćna mora velikom broju židovskih hahamata koji su protiv njega podnijeli tužbu sultanu. U tužbi su naglasili da Sabastaj ima iskvarene namjere, da želi uspostaviti židovsku državu na području Palestine...

Kraj neredu koji je izazvao Sabastaj Zejfi došao je onda kada je vezir Ahmed Ćuprilić¹⁵⁵⁰ izdao naređenje da se Sabastaj liši slobode. Zatvoren je na dva mjeseca, a nakon toga prebačen je u tvrđavu Galipolje koja se nalazila u Dardanelu, uz dopuštenje da s njim mogu boraviti njegova žena i pisar. U tvrđavi je imao posebno boravište, kao što su ga imali i zapovjednici; u njega se nije moglo ući osim s trminom. Zbog toga su oni koji su ga željeli posjetiti morali čekati dani. Njegova se žena prema posjetiteljima odnosila kako se odnose žene zapovjednika (emira), jer su židovske skupine iz čitavog svijeta dolazile da ga posjete.¹⁵⁵¹ Sabastaju je suđeno u Edirni. Za njegovo suđenje sultan je odredio posebnu komisiju kojom je predsjedavao zamjenik najvišeg činovnika te članovi komisije,

¹⁵⁴⁷ Vidjeti: *Jehudu Dunma*, str. 16.

¹⁵⁴⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 21.

¹⁵⁴⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 27.

¹⁵⁵⁰ Fazil Ahmed-paša Ćuprilić (1661-1676. godine)

¹⁵⁵¹ Vidjeti: *ibid*, str. 27, 34 i 36.

šejhul-islam Jahja Efendi Minkari Zadah, Muhammed Efendi Vanili, islamski velikan i imam na dvoru. Pored njih, tu je bio i prevodilac sa španskog na turski jezik, doktor Mustafa Hajati.¹⁵⁵²

Kadija je u sudnici potvrdio da je pitanje optuženog veoma važno za osmanlijsku državu, a njegove je riječi mogao čuti sultan u susjednoj sobi. Sultan se posredstvom prevodioca obratio optuženom Sabastaju: „Ako tvrdiš za sebe da si Mesih, pokaži nam onda svoje mudžize! Razapet ćemo te naga i postaviti kao metu za strijele koje će odapinjati naši ljudi, pa ako skreneš strijele ustranu, sultan će prihvatiti tvoj poziv.“ Shvativši ono što mu je rečeno, Sabastaj poreče ono što mu se pripisuje i izjavi da su to laži.¹⁵⁵³ Nakon toga, ponuđeno mu je da prihvati islam, što je Sabastaj i učinio, promijenivši ime u Muhammed Aziz Efendi,¹⁵⁵⁴ i zamolivši sultana da mu dopusti da poziva ostale židove u islam. Sultan je udovoljio toj njegovoj molbi. I, zaista, on je iskoristio tu priliku i pozvao židove u iman (vjerovanje), podstičući ih da se okupe i javno očituju islam, a da u tajnosti ostanu na iskrivljenom judaizmu.¹⁵⁵⁵

Sabastaj i njegove pristalice u tajnosti su ostali židovi, tajno radeći za Sionske mudrace, dok su u javnosti pokazivali iskrenost prema islamu, pretvarajući se pred Turcima i pokazujući čestitost i bogobožnost. Sabastaj je govorio svojim pristalicama: „Ja sam kao vjerovjesnik Musa, koji je bio primoran ostati neko vrijeme na faraonovom dvoru.“ U tim okolnostima dolazi do hapšenja Sabastaja i nekoliko njegovih pristalica u crkvi Kuri Džišma, koja se nalazila unutar velike bogomolje, iz razloga što je otpadnik, lažov, židov, uhvaćen u društvu žena, konzumirajući alkohol, pjevajući židovske pjesme i recitirajući stihove u društvu nekoliko židova. A pored toga, optužen je za pozivanje muslimana u otpadništvo od vjere. Da nije bilo šejhul-islama, glava bi mu bila odmah odrubljena. Suprotstavio se tome da Sabastaj bude obješen, govoreći: „Ako objesite ovog klevetnika, to će biti razlog smutnje. Njegovi će sljedbenici početi tvrditi da se on uzdigao na nebo, kao Isa, sallallahu alejhi ve sellem.“ Naposljetku je protjeran u grad Dolsogen u Albaniji, ljeta 1673. godine, gdje je i umro pet godina nakon progonstva. Sabatajisko vjerovanje ostalo je prisutno kod nekih saluniskih

¹⁵⁵² Vidjeti: *ibid*, str. 36.

¹⁵⁵³ Vidjeti: *Jehudu Dunma*, autora Mustafe Turana, prijevod Kemal Hodža. Iz tog je djela ovaj

citāt preuzeo Alija Hasun str. 243.

¹⁵⁵⁴ Vidjeti: *Tarihu devletil-usmanijja*, str.243.

¹⁵⁵⁵ Vidjeti: *Jehudu Dunma*, str. 36.

frakcija, čije su se pristalice dobro izvježbale kada se radi o lukavstvu, pristrasnosti, odstupanju od osnovnih vjerskih uvjerenja i moralnih vrijednosti.¹⁵⁵⁶

Vjerovanje dunma Sabastaj Zejfi napisao je u 18 stavki, a u stvarnosti 16. i 17. stavka jesu najbitnije odlike dunmaa. U 16. stavki stoji: „Obavezno je primjenjivati sve običaje Turaka kako u nas ne bi posumnjali. Nijedan sljedbenik ne smije iskazivati nelagodu zbog posta mjeseca ramazana, prinošenja žrtve, i obavezno je pred ljudima raditi sve što oni rade.” 17. stavka kaže: „Strogo vam je zabranjeno ženiti se muslimankama i udavati se za muslimane.”

Sabastaj se smatra prvim židovom koji je nagovijestio povratak Izraelićana na područje Palestine. U osnovi, Zejfijevo djelovanje smatra se više političkim, protiv sultana osmanlijske države, nego vjerskim djelovanjem.¹⁵⁵⁷

Ova skupina umnogome je doprinijela rušenju islamskih vrijednosti u osmanlijskoj zajednici, radeći na širenju ateizma, zapadnih i masonskih ideja, pozivajući na odbacivanje hidžaba, miješanje muškaraca i žena, a posebno njihovo miješanje u školama. I veliki broj sljedbenika Stranke jedinstva i napretka sudjelovao je u određenim njihovim aktivnostima i slavljima.

Židovi dunma odigrali su veliku ulogu kada je riječ o potpomaganju neprijateljskih snaga protiv sultana Abdulhamida u namjeri da se on svrgne s vlasti, a ideja potječe iz Selanika. Upravo su oni ti koji su iskvarili svijest mladih oficira, a to isto rade i danas. Oni su imali vlastite časopise i izdavačke kuće i duboko su se uvukli u osmanlijsku ekonomiju, u sve pore života.¹⁵⁵⁸ Uspjeli su izvršiti utjecaj na Stranku jedinstva i napretka, dok je njihova suština itekako bila poznata sultanu Abdulhamidu II. To je potvrdio i sam general Dževad Rifat Atlehan, koji je s tim u vezi naglasio: „Jedina osoba u povijesti svih Turaka koja je spoznala stvarnost cionista i sabataija (židovi), njihovu pogubnost i potpunu opasnost za Turke i islam (boreći se protiv njih dugi niz godina, kako bi spriječila njihovo neprijateljstvo i zlo) bio je turski velikan sultan Abdulhamid II. On je vodio borbu protiv ovih opasnih

¹⁵⁵⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 41, 42 i 43.

¹⁵⁵⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 45-46.

¹⁵⁵⁸ Vidjeti: *Tarihu devletil-usmanijja*, str. 46.

organizacija pune 33 godine, mudro i odlučno, sa začudnom snagom koja priliči junacima.”¹⁵⁵⁹

Sultan Abdulhamid ulagao je velike napore da zadrži židove u pokrajini Selanik kako ne bi došli do Carigrada. Ova sultanova strategija izazvala je kontraefekt kod židova dunma koji su bili pokrenuli propagandu protiv sultana, kako među običnim svijetom tako i među vojnicima.¹⁵⁶⁰

Ovakav odnos sultana Abdulhamida prema židovima dunma podstaknuo ih je na saradnju s masonskim ložama da svrgnu sultana, koristeći određene parole poput "sloboda!", „demokratija!“, „odlazak tiranina Abdulhamida!“ itd. Na osnovu toga, širili su raskol i nered u osmanlijskoj državi i vojnim redovima, a jedini je cilj bio ostvariti plan kojim se želi napraviti cionistička država na području Palestine. Židovi dunma bili su glavna karika za ostvarivanje velikih svjetskih planova koje su židovi zacrtali.¹⁵⁶¹

Sultan Abdulhamid i svjetski židovski lider Hercel

Vođa židovske svjetske propagande Todor Hercel uspio je dobiti podršku Evrope u pitanjima koja se tiču židova. Njemačka, Britanija i Francuska iskazale su podršku Hercelu da izvrši jak pritisak na osmanlijsku državu kao uvod za susret sa sultanom Abdulhamidom, od koga će tražiti da mu prepusti Palestinu. U to vrijeme osmanlijska država imala je velikih ekonomskih problema. Ekonomija je bila na najnižem mogućem nivou. Zbog toga su evropske zemlje koje su Turskoj posuđivale novac zahtijevale od nje da omogući pristup evropskim ekspertima za ekonomiju kako bi nadgledali razvoj ekonomske situacije u Turskoj, da to bude svojevrsna garancija da će Turska vratiti pozajmice. To je natjeralo sultana Abdulhamida da potraži rješenje ovom ozbiljnom problemu koji je bio jedinstvena prilika Hercelu da utječe na politiku sultana Abdulhamida II kada se radi o židovima. S tim u vezi, rekao je: "Treba da izdvojimo 20 miliona turskih lira za rješavanje ekonomske krize koja je pogodila Tursku, od toga su dva miliona cijena koju mi plaćamo za Palestinu, a ostatak dajemo kako bi se Turska riješila svojih dugovanja a, kasnije, i evropskih

¹⁵⁵⁹ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid ve hilafetul-islamijja*, autora Džundija, str. 107.

¹⁵⁶⁰ Vidjeti: *Jehudu Dunma*, str. 81.

¹⁵⁶¹ Vidjeti: *El-Hareketul-hadisetu fi Turkija*, autora Muhammeda Mustafe, str. 68-69.

eksperata. Tako ćemo omogućiti sultanu Abdulhamidu davanje svih zajmova koje bude tražio.”¹⁵⁶²

Hercel je uspostavio jake veze s odgovornim ljudima Njemačke, Austrije, Rusije, Italije i Britanije, a jedini cilj tih veza bio je uspostaviti dijalog sa sultanom Abdulhamidom II. S ciljem uspostave dijaloga on je savjetovao svog prijatelja, židova, Landu, da od 21. februara 1896. godine pokuša ostvariti kontakt sa sultanom preko svoga prijatelja Njulonksa, šefa ureda Istočne pošte. Povodom toga rekao je: „Ako dobijemo Palestinu, Turskoj ćemo dati veliku sumu novca, ili ćemo dati mnoge poklone onome ko nam u tome pomogne. Zauzvrat smo spremni riješiti materijalno pitanje Turske: uzet ćemo zemlju koju je sultan dobio u skladu sa zakonom, iako možda ne postoji razlika između državnih posjeda i onih vlastitih.”¹⁵⁶³

Hercel je posjetio Istanbul juna 1896. godine. Zajedno s njim u posjeti bio je i Njulonks, koji je imao dobre odnose sa sultanom Abdulhamidom. Ovom posjetom Njulonks je dvoru Jildiza predočio Hercelove ideje. Njulonks i sultana Abdulhamid tom su prilikom povelj rapravu. Sultan je upitao Njulonksa: „Postoji li mogućnost da židovi nasele neko drugo područje, a ne Palestinu?” Njulonks je odgovorio: „Palestina se smatra prvom kolijevkom židova, pa se iz tog razloga židovi žele u nju vratiti.” Sultan reče: „Palestina se ne smatra kolijevkom samo židova, to je kolijevka i drugih vjera.” Njulonks je rezignirano rekao: „U slučaju da židovi ne uspiju povratiti Palestinu, tada će mirno odseliti u Argentinu.”¹⁵⁶⁴

Sultan Abdulhamid poslao je pismo Hercelu preko Njulonksa, Hercelovog prijatelja, u kojem je stajalo: „Savjetujem ti da ne poduzimaš više ništa kada se radi o Palestini jer ja ne mogu pristati na to da se otuđi ni jedan pedalj Svete zemlje. Ona nije moje vlasništvo, već vlasništvo svih muslimana. Zbog te zemlje ubijeni su mnogi moji prethodnici, ona je natopljena njihovom krvlju. I neka židovi čuvaju svoje milione, jer ako se raspadne moja država, postoji mogućnost da židovi dobiju Palestinu bez ikakvih nadoknada. Međutim, neophodno je da se prvo raskomadate naša tijela, a ja neću dopustiti da se moje tijelo komada dok sam živ.”¹⁵⁶⁵

¹⁵⁶² Vidjeti: *El-Jehudu ve devletul-usmanijja*, str. 116.

¹⁵⁶³ Vidjeti: *ibid*, str.117.

¹⁵⁶⁴ Vidjeti: *ibid*, str.120.

¹⁵⁶⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 120.

Povodom toga sultan je u svom dnevniku zapisao sljedeće: „Ovo je prilika da iskoristimo sve nenaseljene teritorije države. Drugim riječima, treba da slijedimo politiku raseljavanja, ali ne smatramo da je hidžra židova podesna, jer je naš cilj naseljavati prostore koji se vezuju za vjeru naših predaka i naše običaje kako oni, židovi, ne bi preuzeli kontrolu nad državom.“

Nakon Hercelovog neuspjeha u ostvarenju cilja posredstvom Njulongsa, uputio se na dvor Vilijama II, tadašnjeg imperatora Njemačke, koji je bez imalo sumnje bio veliki prijatelj sultana Abdulhamida II i jedini saveznik Osmanlija u Evropi.¹⁵⁶⁶ Ali ni ta posjeta nije urodila plodom. Turski historičar Nizamudin Nazif u knjizi *Ialanul-hurrijeti ve sultan Abdulhamid* zapisao je sljedeće: „...kada je odbijen zahtjev židovske delegacije (zahtjev upućen preko imperatora Vilijama) da im se omogući stvaranje države, onog momenta kada je propao Hercelov pokušaj, povećala se mržnja prema Jildizu, što je i očekivao Abdulhamid, jer su židovi narod koji je dobro savladao zajedničko djelovanje, zatim posjedovali su razne oblike moći koja im je pružala garanciju za uspjeh u nakanama. Što se tiče novca, oni su ga imali, imali su kontrolu nad najvažnijim međudržavnim trgovačkim ugovorima, časopisi koji su izlazili u Evropi bili su pod njihovom kontrolom, tako su bili u mogućnosti da običnim masama plasiraju ono što im odgovara i kada god to požele...“¹⁵⁶⁷

Ovaj isti historičar dalje kaže: „Prvo su nahuškali svjetske novine, zatim su radili na tome da ujedine sve neprijatelje sultana Abdulhamida koji su odrasli i stasali u mješovitoj osmanlijskoj zajednici. Nalazimo da su njihovi pomagači imali organiziran i, ujedno, napadački nastup, a do tada bili su razjedinjeni i radili su bez ikakvog plana i uređenja. Nije im bilo teško ujediniti neprijatelje sultana Abdulhamida koji su odrasli u mješovitoj osmanlijskoj sredini. Taj je zadatak preuzeo mason *El-Mušrikul-eazam*, jedan od najvećih mnogobožaca, porijeklom iz Italije, da ujedini i uredi sultanove neprijatelje, zato što je sjedište masona u Italiji bilo najbliže Osmanlijskoj imperiji. Talijanska (masonska) udruženja odigrala su veliku ulogu u tome, a posebno udruženje *Rizota*, koje je djelovalo u Selaniku...”

Nakon ovog neuspjeha, Hercel je odlučio primijeniti druge metode u

¹⁵⁶⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 120-121.

¹⁵⁶⁷ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid – život i događaji za vrijeme njegove vladavine*, autora Muhammeda Orhana, str. 281-282.

namjeri da pridobijanju Abdulhamida II. Naime, preko Njulongsa ponudio se na raspolaganje sultanu kada se radi o pitanju Armenije. Govoreći o tome, Hercel jerekao: "Sultan je od mene tražio da se stavim u njegovu službu, a to je da izvršim utjecaj na evropske časopise kako bi ponovo pisali o pitanju Armenije, ali s manjom dozom neprijateljstva prema Turcima. Odmah sam obavijestio Njulongsa i saopćio mu da sam spreman izvršiti taj zadatak, pa sam odlučio ponuditi zdravu ideju o položaju Armenije. Pitam se ko su ljudi u Londonu koje trebam uvjeriti u ono što žele, koje novine treba lobirati u našu korist..." Na toj osnovi formirana je masonska (židovska) diplomacija koja je imala zadatak nagovoriti Armene da odustanu od pobune. Stoga je Hercel stupio u kontakt sa Salzberijem i nekim drugim odgovornim ljudima u Britaniji, tražeći da oni izvrše pritisak na Armene. Istu ulogu imali su židovi i u drugim evropskim zemljama, kao što je Francuska, ali i ovoga puta Hercelov je pokušaj propao. To je bilo tako jer Britanija nije odobravalala tu ideju, utoliko prije jer je to značilo pomaganje politike sultana Abdulhamida, i to je stvar koja bi dovela do pobune Britanaca protiv vlastite vlade.¹⁵⁶⁸

Hercel je pokušao lično se sastati sa sultanom Abdulhamidom kada je imperator Vilijam II bio u drugoj posjeti Istanbulu, ali su dvorani na Jildizu, spriječili Hercela u tome. Međutim, on je i dalje pokušavao sastati se sa sultanom. Naposljetku, to mu je pošlo za rukom nakon dvije godine. Naime 1899.-1901. godine imao je osobni susret s najvećim činovnicima na dvoru Jildiz, i tada je došlo do susreta Hercela i sultana u trajanju od dva sata. Prilikom susreta Hercel je predložio sultanu otvaranje bogatih židovskih banaka širom Evrope tražeći da im u tome pomogne osmanlijska država. Tražio je da im se dopusti naseljavanje Palestine, a zauzvrat je obećao sultanu da će umanjiti dugovanja koja je imala osmanlijska država od 1881. godine. Hercel je zamolio sultana Abdulhamida da razgovor između njih dvojice ostane tajna.¹⁵⁶⁹

Za vrijeme susreta, sultan Abdulhamid više je šutio nego što je govorio, prepustio je Hercelu da govori, kako bi iznio sve ideje, zahtjeve i prijedloge. Takav sultanov nastup imao je za rezultat da Hercel osjeti i misli da je uspio u svojoj nakani, ali na kraju se uvjerio da nije uspio s Abdulhamidom. Uvjerio se da ide mrtvim kolosijekom. Nakon neuspjeha s Abdulhamidom II,

¹⁵⁶⁸ Vidjeti: *El-Jehudu ve devletul-usmanijja*, str. 132, 137-138.

¹⁵⁶⁹ Vidjeti: *ibid*, str.141.

Hercel je izjavio sljedeće: „U slučaju da sultan pokloni Palestinu židovima, mi bismo na sebe preuzeli njeno financijsko uređenje. Što se tiče Evrope, napraviti ćemo jak blok protiv Azije, civilizaciju koja neće biti nazadna, naseliti ćemo čitavu Evropu iz razloga da bi naš opstanak bio što sigurniji.“

Sultan Abdulhamid smatrao je da je neophodno uložiti sve napore kako židovi ne bi naselili Palestinu kako bi se sačuvala arapska populacija te održala njihova nadmoć. S tim u vezi, rekao je: „...mi na svojim prostorima imamo dovoljan broj židova, pa ako želimo sačuvati nadmoć arapske populacije, treba da onemogućimo sprovođenje ideje o naseljavanju prognanih židova na područje Palestine. U suprotnom, židovi će, ako nasele Palestinu, ovladati njenim dobrima za veoma kratko vrijeme, a na taj način osudili bismo svoju braću po vjeri na propast i sigurnu smrt.“¹⁵⁷⁰ Osmanlijska je država u više navrata pokušala udaljiti židove u Carstvu od Hercelovih ideja i ideja masona, pa su im nekada i otvoreno prijetili. U tom kontekstu Ali Feruh-beg otvoreno pojašnjava načine djelovanja stranih medija: „Zaista je daleko od istine da masoni žele stvoriti poteškoće osmanlijskoj vlasti s ciljem da izvrše na nju pritisak kako bi ostvarili svoje ciljeve, ali te poteškoće na kraju će dovesti do problema samim postojanjem masona na teritoriji osmanlijske države...“ To je jasna stvar kada se radi o odnosima Osmanlija i armenskih vođa, jer mali broj onih koji dižu ustanak i čine nered, oslanjajući se na solidarnost, na kraju zažale zbog učinjenog a da ne ostvare bilo kakav rezultat.

Na veliku žalost i sve Hercelove neuspjehe sa sultanom Abdulhamidom, on je ipak zapisao sljedeće: „Obavezno je zauzeti Paestinu, posredstvom židova, postupno, izbjegavajući svaki oblik sile. Pokušati ćemo nagovoriti siromašne stanovnike Palestine da otputuju u susjedne zemlje nudeći im tamo siguran posao, jer je velika opasnost zapošljavati ih u našoj državi. Zauzimanje zemljišta vršiti ćemo uz pomoć tajnih službenika koji će raditi za židovsku firmu koja će kasnije vršiti prodaju te iste zemlje židovima. Na čelu će biti židovska firma koja će nadgledati prodaju nekretnina, ograničavajući se prilikom prodaje isključivo na židove.“ Tu je i njegov sljedeći zapis: „Nakon razgovora sa sultanom Abdulhamidom II, tvrdim da je nemoguće očekivati podršku Turske sve dok se ne promijeni njeno političko stanje, ili dok je ne uvučemo u rat iz kojeg će izaći poražena, ili dok ne izazovemo

¹⁵⁷⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 143 i 146.

probleme u njenoj unutrašnjosti, a možda ćemo morati istovremeno ostvariti obje mogućnosti.”¹⁵⁷¹

Abdulhamid je dobro poznao masonske planove, pa je stoga u svom političkom dnevniku ostavio sljedeći zapis: „Masonski vođa Hercel nije me uspio uvjeriti u svoje ideje. Njegov argument bio je: 'Problem židova bit će riješen onog momenta kada židov bude sposoban držati plug svojim rukama!' Tačno, po njegovom mišljenju, on teži tome da osigura Palestinu svojoj braći židovima, ali zaboravlja da inteligencija nije dovoljna za rješavanje svih problema... Masoni se neće zadovoljiti poljoprivredom u Palestini, nego žele mnoge druge stvari, kao što je pravljenje vlade i izbor svojih predstavnika. Veoma sam dobro shvatio njihove želje i pretenzije! Zaista su židovi plitki u svojim zamislima da ću ja popustiti pred njihovim pokušajima. Iako cijenim usluge svojih židovskih podanika koji se nalaze na mom dvoru, neprijatelj sam njihovih želja i pretenzija prema Palestini.”¹⁵⁷²

U vezi s Kudsom, Abdulhamid II govorio je: „Zbog čega da im predamo Kuds?! To je uvijek bila naša zemlja, i tako će ostati. On je jedan od naših svetih gradova, nalazi se na islamskoj zemlji. Kuds mora ostati naš!”¹⁵⁷³

Slušajući Todora Hercela, sultan Abdulhamid želio je saznati:

1. Stvarne planove židova;
2. Veličinu židovske moći na svjetskom planu;
3. Način izbavljenja osmanlijske države iz pandži židovskih spletki.¹⁵⁷⁴

Sultan Abdulhamid pokrenuo je osnivanje obavještajnih službi, kako unutar države tako i izvan njenih granica, koje će pratiti židove i podnositi izvještaje o njihovim aktivnostima. Glede toga izdao je dvije naredbe, prvu 28. juna 1890. godine: „Židovima se zabranjuje pristup kraljevini Eš-Šahisanije“, i drugu 7. jula 1890. godine: „Članovi parlamenta moraju dobro razraditi sve pojedinosti zabrane koja se odnosi na židove i shodno tome donijeti odgovarajući stav.”¹⁵⁷⁵ Sultan je poduzeo sve moguće korake da spriječi prodavanje palestinske zemlje židovima. Ulagao je veliki trud da židovima ne dadne bilo kakvu privilegiju koja bi im omogućila ovladavanje Palestinom. I njima je preostalo da se ujedine kako bi svrgli sultana Abdulhamida. To je potvrdio i Hercel kada je rekao: „Izgubio sam nadu da

¹⁵⁷¹ Vidjeti: *ibid*, str. 146, 147 i 148.

¹⁵⁷² Vidjeti: *ibid*, str. 148.

¹⁵⁷³ *El-Usmanijj une fitarihi vel-hadara*, str. 57.

¹⁵⁷⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 56.

¹⁵⁷⁵ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 88.

će židovi ostvariti svoje želje u vezi s Palestinom. Zaista, židovi neće moći ući u obećanu zemlju sve dok se sultan Abdulhamid II nalazi na vlasti.”¹⁵⁷⁶

Masonska loža pokrenula je kampanju protiv sultana Abdulhamida II pomažući njegove neprijatelje, kao naprimjer, nezadovoljne Armence, zatim nacionaliste iz raznih krajeva Balkana, pomažući stranku Napretka i jedinstva, stajući tako na stranu svih grupacija koje su se željele otcijepiti od osmanlijske države.¹⁵⁷⁷

¹⁵⁷⁶ Vidjeti: *El-Jehudu ve devletul-usmanijja*, str. 148.

¹⁵⁷⁷ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, autora Muhammeda Harba, str. 234.

4. poglavlje

Sultan Abdulhamid i Pokret jedinstva i napretka¹⁵⁷⁸

Obrazovani i prosvijećeni ljudi u osmanlijskoj državi, polovinom 19. stoljeća pali su pod utjecaj Francuske revolucije, koja je imala za rezultat uvođenje demokratske vlasti u Francuskoj. Među osmanlijskom populacijom došlo je do širenja nacionalnih i sekularnih ideja i zagovaranje da se napusti sistem u kojem vlast pripada jednom čovjeku. Na njih je također utjecao i nacionalni pokret u Italiji koji je vodio čovjek od fantazije, Matizini. U to je vrijeme Carstvo bilo izloženo vojnim pohodima i medijskoj kampanji s ciljem da se oslabi država i, odatle, raspadne. Evropske su države izgovor za ulazak na teritoriju hilafeta nalazile u teškoj poziciji kršćana u osmanlijskoj državi. U ovako teškom stanju, tačnije 1865. godine, šesterica obrazovanih osmanlijskih mladića sastali su se u predgrađu Istanbula, u parku koji nosi naziv Belgrad ormanı, i raspravljali o politici. Sa sastanka su izašli s idejom o osnivanju tajnog pokreta sličnom onome u Italiji koji je osnovao talijanski uglednik Matizini 1831. godine s ciljem da ujedini Italiju u jednu republiku. Ova skupina mladića pokretu je dala ime Ittifakul-hamija. Jedan od tih mladića, Namik Kemal, bio je pjesnik, a kasnije će postati poznata ličnost. Oni su smatrali da njihovo djelovanje i rad bude usredsređen na upoznavanje stanovništva o političkim pravima koja imaju i kako ih mogu ostvariti. Tako kršćanske zajednice koje su se nastojale teritorijalno odvojiti od osmanlijske države, neće moći opravdati svoje želje kada se umiješaju stranci pod izgovorom potpomaganja manjinskih vjerskih zajednica. Mladići su bili na stanovištu da osmanlijsku državu iz teškog stanja u kojem se nalazi može izbaviti samo demokratsko političko uređenje. U to vrijeme, u Francuskoj je boravio Mustafa-paša, jedan od zapovjednika u Egiptu, koji je, zbog sukoba s Fuad-pašom oko preuzimanja egipatskog prijestolja, pobjegao u Francusku, gdje je izjavio da se suprotstavlja zakonu koji vlada u osmanlijskoj državi. Mustafa-paša sebe je proglasio predstavnikom stranke Mlada Turska; naziv je zadivio Evropljane, i u Evropi su postali poznati pod imenom Stranka mlade Turske.

¹⁵⁷⁸ Izvorno: Ittihad ve terakki cemiyeti.

U Parizu je došlo do susreta trojice revolucionara i novinara (Namik Kemal, Muhammed Dija i Ali Seavi) s Mustafom Fadilom, zapovjednikom Egipta. Tada su osnovali pokret koji su nazvali Pokret novih Osmanlija. Najpoznatije ličnosti ovog pokreta bili su novinari, pjesnici, književnici, a na njihovom čelu bili su Namik Kemal i Ali Seavi, dok je najpoznatija ličnost, koja je imala najviše utjecaja na području Evrope, bio Namik Kemal, koji je bio islamski odgojen ali je istovremeno slijedio neke filozofe Francuske revolucije, kao naprimjer, Rusoa. Na polju pisanja, Namik je dostigao visoku razinu, u pisanju je proveo oko 25 godina. Svoje ideje i misli iskazivao je stihovima, člancima i pisanjem o historiji. Svime što je pisao, Namik je pokušao dati odgovor na sljedeća tri pitanja:

- Zašto propada osmanlijska država;
- Kako zaustaviti njen pad;
- Šta se mora učiniti da se popravi stanje u Carstvu.

Namikov odgovor u tri ključne rečenice glasi:

1. Osmanlijska država propada zbog političke i ekonomske nestabilnosti;
2. Odgoj je jedini način kojim se može zaustaviti propadanje osmanlijske države;
3. Ključna stvar koju obavezno trebamo uraditi kako bismo popravili stanje jeste uspostavljanje državnog zakona u kojem će vladati.

Po Namiku, uređenje koje su donijeli reformatori bilo je slabije od starog osmanlijskog uređenja, pa stoga nisu ni uspjeli podići ekonomiju u državi, zbog čega su, opet, bili primorani otvoriti vrata evropskim državama da se umiješaju u unutarnje probleme osmanlijske države.

Namik je govorio o ideji osnovnih prava koja je zapravo filozofska osnova današnjoj civilizaciji Zapada. On je taj plan predložio državnom ustavu, tačnije Mithad-paši. Namik Kemal bio je fasciniran francuskim ustavom (ustav Napoleona III, od 1852. godine), smatrajući da francuski ustav najbolje odgovara trenutnom stanju osmanlijske države. Namik je bio veliki prijatelj Mithad-paše, zbog toga mu je bilo veoma žao kada je sultan Abdulhamid izdao naređenje o njegovoj smjeni.

Sultan Abdulhamid II u svome je dnevniku o Namiku zapisao: „Namik je osoba kojoj sam se čudio najviše od svih koji su se prozvali Nove Osmanlije. Bio je prevrtljiv, njegov privatni život nije odgovarao *službenom* životu, ono što je iskazivao perom nije se podudaralo s idejama u koje je pozivao. Možeš smatrati da neki čovjek može uraditi određenu stvar ili je ne može uraditi, ali to ne možeš u potpunosti tvrditi. Kada razmišljaš o Namik

Kemalu, možeš reći da je od rijetkih osoba koje žive dvostrukim, isprepletenim životom, i ti njihovi životi razlikuju se u onoj mjeri u kojoj su međusobno isprepleteni. Oni koji ga bolje poznaju znaju da je, kada je bio u dobrim odnosima s vlastima, napisao djelo *Et-Tarihul-usmani*, o osmanlijskoj historiji, a kada je ta veza pukla, napisao je djelo pod naslovom *Pas je svaki onaj ko služi lovcu, osim umjerenih*. Zato je prevrtljiva osoba, možda je bio iskren čovjek, za nekoliko sati mogao si od njega napraviti čovjeka koji razmišlja isto kao ti, ali nikada nisi mogao znati koliko će dana ili pak sati tako razmišljati.¹⁵⁷⁹

Kada je sultan Abdulhamid saznao da skupina Nove Osmanlije, na čelu sa Mithad-pašom, vrše konstantan pritisak kako bi se uvažile i prihvatile njihove ideje i koji su ga primorali da zarati s Rusijom, pokrenuo je proces njihovog razbijanja. Prvo je protjerao njihovog velikana, velikog vezira Mithad-pašu. Odmah nakon toga, protiv sultana Abdulhamida pokrenute su dvije kampanje da se smijeni. Prvu je vodio Ali Seavi, član pokreta Nove Osmanlije, a druga je bila masonska, nju je pokrenuo pokret Klanti Sekaliri.

Iako je Engleska podržala obje pobune, one su propale. Na drugoj strani, bile su razlogom da sultan intenzivira praćenje razvijanja spomenutog pokreta i onih koji ga podržavaju. U isto vrijeme, tajno su djelovali i neki učenici vojne akademije u Istanbulu, nosioci te iste ideju. Njihov cilj bio je suprotstaviti se sultanu Abdulhamidu. Ali Šefket-beg, pripadnik masonskog pokreta Klanti Sekaliri, uspio je pobjeći u Napuli, a kasnije u Jenif, gdje je u periodu između 1879.-1881. godine u novinama objavljeno njegovo protivljenje osmanlijskoj vlasti. Članak je nosio naslov *Budućnost*.

1889. godine osnovana je studentska organizacija u školi vojne medicine u Istanbulu. U školi je bilo nekoliko profesora koji su podsticali učenike da se suprotstave zakonu i da šire ideje Novih Osmanlija. Osnivač te organizacije bio je Ibrahim Tejmo er-Rumani, koji je bio pod uticajem masonske lože u Italiji. Organizaciju je nazvao Osmanlijsko jedinstvo. Za zvanični rođendan ove organizacije odabrali su dan u kojem je pokrenuta Francuska revolucija. Od njihovih ciljeva bila borba protiv vladavine sultana Abdulhamida i osnivanje države koja će odgovarati idejama savremene politike te koja će slijediti primjer zapadnih zemalja, Britanije, Francuske, Njemačke, pozivajući se na ustav, slobodu i demokratiju.¹⁵⁸⁰

¹⁵⁷⁹ Vidjeti: *Muzekkiratu sultan Abdilhamid*, str. 47.

¹⁵⁸⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 279.

Iz škole za vojnu medicinu u Istanbulu širile su se ideje pokreta Osmanlijsko jedinstvo ka svim ostalim visokim školama. U tome je slijedio sistem tajnog talijanskog pokreta El-Karbunari. Pokret nije žurio širiti svoje ideje, a niti je požurivao borbu protiv sultana, sve dok Ahmed Rida-beg nije postao ministar Ministarstva za kulturu, prosvjetu i obrazovanje u mjestu Buset 1889. godine. Tada je otputovao u Pariz pod izgovorom da prisustvuje Pariškom državnom samitu. Odmah po dolasku izjavio je da se ne želi vratiti u matičnu zemlju. U Francuskoj je ostao oko šest godina i nije poznato da je u tom periodu objavljeno njegovo protivljenje sultanu, sve dok, 1895. godine nije izdao vlastite novine: *Savjeti*. Osnivač skupine Osmanlijsko jedinstvo Ibrahim Tejmo vrijeme je provodio u inostranstvu sve do 1895. godine u namjeri da pridobije što veći broj novih sljedbenika za pokret, odgajajući ih za ustanak. Održavali su tajne sastanke na kojima su iščitavali književna djela koja su napisali članovi pokreta Nove Osmanlije: Namik Kemal, Dija-paša... Na sastancima su također čitali i časopis *Menšurat*, urednika Alije Šefket-bega, člana masonskog pokreta Klanti, čovjeka koji je u to vrijeme izbjegao u Evropu.¹⁵⁸¹

Tajna dopisivanja članova pokreta Osmanlijsko jedinstvo koja su vođena kako u državi tako i u inostranstvu, imali su za rezultat dogovor o zajedničkom radu vojnih i gradskih službi protiv sultana. Dogovor je bio da se u tome oslanjaju na Stranku napretka i jedinstva, koja je djelovala preko dva krila, vojnog i civilnog. U vojnim redovima pokret je nosio ime Osmanlijsko jedinstvo, a predstavnik civilnog krila bio je Ahmed Rida-beg, koji je slijedio filozofa Ogusta Konta, čiji se ustav zasnivao na uređenju i napretku. Tako je Ahmed preuzeo riječ napredak iz ustava Konta, dok je vojno krilo zadržalo riječ jedinstvo, pa su se usaglasili da njihova stranka nosi ime Stranka jedinstva i napretka.¹⁵⁸² Duboko su se uvukli u vojne redove i u gradske službenike: svi su bili jednoglasni da zajednički djeluju, nakon što su dva krila, vojno i civilno, u Parizu potpisala dogovor o zajedničkoj borbi protiv sultana Abdulhamida. Zaista, pokret je u tome i uspio, primorali su sultana da 24. jula 1908. godine objavi ustav koji je poništen mnogo ranije, 1877. godine.¹⁵⁸³

¹⁵⁸¹ Vidjeti: *Muzekkiratu Ibrahim Tejmo*, str. 9.

¹⁵⁸² Vidjeti: *Muzekkiratu sultan Abdilhamid II*, str. 280-281.

¹⁵⁸³ Vidjeti: *Muzekkiratu sultan Abdilhamid II*, str. 281.

Političke ideje Stranke jedinstva i napretka potvrđivale su Turanijsku koncepciju, na dva polja, unutar same države i van njenih granica. (Turanijet je ime države starih Turaka. Ime je dobila po planini Turan, koja se nalazi na sjevernoistočnom dijelu Irana.¹⁵⁸⁴) Unutar države, djelovanje ove stranke bilo je usmjereno ka što jačem dokazivanju da su Turci najstariji narod na Zemlji, da su najbolji, da su preteča svih civilizacija, da oni i Mongoli vode jedno porijeklo, i neophodno je da se vrate tom izvoru, nazivajući ga Turanijski savez, a ne ograničavajući se u tome na Turke koji naseljavaju Sibir, Turkistan, Kinu, Iran, Kavkaz, Anadoliju i Rusiju. Parola im je bila ostavljanje vjere i preziranje islamskog jedinstva, osim ako će to koristiti Turanijama. U tom slučaju vjera bi bila sredstvo, a ne cilj, što znači da je njihovo djelovanje usmjereno ka oživljavanju vatropokloničkih uvjerenja koja su imali stari Turci, kao što je stari turski idol Bozkurt (crnobijeli vuk koji se nalazi na poštanskim markicama), o kojem su spjevali pjesme, a vojnike su obavezali da pjevaju te pjesme svako večerje, kao da im time naređuju pozdravljanje vuku a ne obavljanje namaza. Na taj su način pokazali veliko interesovanje za uvođenje nacionalnih obilježja, a ne vjerskih. Ponosili su se svojim historijskim ličnostima, kao što su: Otlav, Tagrek, Džingis-han i Timur Lenk.

Njihovo djelovanje, kada je riječ o Turanijetu, prelazi sve granice jer zbore: „Mi smo Turci, a Turan je naša Kaba!“ U svojim pjesmama opjevali su Džingis-hana diveći se osvajanjima Mongola i ne prezirući ništa od njihovih postupaka i djela. Spjevali su mnoge pjesme o događajima iz vremena Džingis-hana kako bi ih u čudu slijedili u tim poduhvatima i kako bi time podigli svoj moralni duh. Vođe ove ideologije bili su: Fjakuk Alb¹⁵⁸⁵, Jusuf Aksur, Dželal Sahir, Jahja Kemal, Hamdullah Subhi, pjesnik Muhammed Emin-beg te mnogi drugi književnici, mislioci, veliki broj studenata i nove generacije. Utjecaj židova na ovu ideologiju bio je očit. U tom kontekstu Niyazi Berkes, u knjizi *El-Muasiretu fi Turkija*, ističe: „Evropski i domaći židov odigrali su veliku ulogu u 19. i 20. stoljeću šireći nacionalne (turanijske) ideje na području osmanlijske države, ali i židovski učenjaci sa zapada, kao što su: Lamali David, Lion Kahun i Ermenius Famiri. Oni su posvetili pažnju pisanju o turanijskoj nacionalnoj ideji. To su činili i domaći židovi, iz osmanlijske države, kao što su: Kraso, Meitz Kohen, Abraham Galanti. I oni su imali veliki

¹⁵⁸⁴ Vidjeti: *El-Jehudu ve devletul-usmanijj a*, str. 163.

¹⁵⁸⁵ Vidjeti: *ibid*, str. 165.

udjel u Stranci napretka i jedinstva. Kada je Stranka napretka i jedinstva svrgnula sultana Abdulhamida i preuzela vlast, počeli su im dolazili masoni u želji da Stranka proglasi Palestinu nacionalnom državom židova....¹⁵⁸⁶

Niyazi Berkes je u svojoj knjizi spomenuo Meitza Kohena, kojeg je Reinih Bilu opisao na sljedeći način: Kohen je bio pokretač turanijske nacionalne ideje u Osmanlijskoj državi; knjiga koju je napisao Kohen jeste sveta knjiga glede turanijske politike.

Židov Kohen bio je veoma aktivan na polju upoznavanja evropskih časopisa s Pokretom napretka i jedinstva. Pored hebrejskog i turskog, poznavao je neke evropske jezike. Pisanje u novinama počeo je na francuskom jeziku. Prvi članak nosio je naslov *Turci tragaju za nacionalnim smirajem*. Odigrao je veliku ulogu u planiranju nacionalne turanijske politike koju je vodila Stranka napretka i jedinstva. A to je politika koja je prouzrokovala suštinske podjele među osmanlijskim stanovništvom, veliko neprijateljstvo i mržnju. Ovaj židov nimalo nije posustajao u širenju nacionalno-turske ideje kako bi time uništio osmanlijsku državu. Napisao je tri knjige koje su priznate kod Pokreta napretka i jedinstva, a one su: *Šta Turci mogu postići ovim ratovima*, *Turan* i *Politika Tetrika*. Isto tako, ovaj židovski pisac uzeo je učešće pišući o Kemalovoj ideologiji. Napisao djelâ *El-Kemalijj a* i *Er-Ruhut-turki*, gdje se osvrnuo na napredak Turaka.¹⁵⁸⁷ Pokret napretka i jedinstva radio je na buđenju nacionalnih obilježja kod Turaka, nošen turanijskom maštom i pozivajući se na nove pojmove, kao što su: država, ustav, sloboda, pojmove strane Osmanlijama. U njihove redove uključio se određen broj obrazovanih turskih mladića i židova dunma kako bi svrgnuli sultana Abdulhamida II.¹⁵⁸⁸

¹⁵⁸⁶ Vidjeti: *El-Usmanijjune fi tarihi vel-hadara*, str. 119.

¹⁵⁸⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 122 i 119-120.

¹⁵⁸⁸ Vidjeti: *El-Jehudu ve devletul-usmanijja*, str.168.

5. poglavlje

Svrgnuće sultana Abdulhamida II

Sultan Abdulhamid bio je veoma oprezan kada se radilo o Pokretu napretka i jedinstva, stranke koju su potpomagali židovi, masonska udruženja i Zapad. Obavještajne službe sultana Abdulhamida uspjele se otkriti ovaj pokret i prikupiti o njemu sve podatke. Međutim, pokret je bio veoma stabilan, a sultana je njegov rad počeo pratiti relativno kasno. Naime, već uveliko su podstaknuli narod na demonstracije u Selaniku, Manastiru, Skoplju i Sevsenu zahtijevajući da se donese ustav. Otežavajuća okolnost bile su prijetnje demonstranta da će se uputiti ka Istanbulu, što je primoralo sultana da udovolji njihovim zahtjevima, objavi novi ustav i formira parlament 24. jula 1908. godine.

Postoji nekoliko razloga zbog kojih je Pokret napretka i jedinstva u to vrijeme na prijestolu zadržao sultana Abdulhamida II:

1. Nisu bili dovoljno jaki da smijeni sultana Abdulhamida 1908. godine;
2. Sultan Abdulhamid zauzeo je prema njima mudar stav, ispunjavao njihove zahtjeve, uveo ustavno uređenje itd.;
3. Osmanlije su podržavale sultana Abdulhamida, to je jasna stvar, jer Pokret napretka i jedinstva nije bio u stanju proširiti svoju ideju protiv sultana Abdulhamida II među vojnicima koji su ga uvažavali.¹⁵⁸⁹

Svjetska masonska loža nije se koncentrisala samo na promjenu ustava 1908. godine, već je, u dogovoru sa Strankom napretka i jedinstva pokušala ostvariti i druge ciljeve u Palestini, pa je zbog toga bilo neophodno riješiti se sultana Abdulhamida II u potpunosti. Povodom toga, u Istanbulu su 31. marta 1909. godine isfabricirali događaje koji su rezultirali velikim nemirima u kojima je ubijeno nekoliko vojnika iz Pokreta jedinstva i napretka. Događaj će ostati zapamćen pod nazivom *31. mart*. Ovaj veliki nered u glavnom gradu isplanirali su židovi i Evropa, zajedno s pripadnicima Pokreta jedinstva i napretka. Nakon tog nemira, iz mjesta Selanik krenula je vojska ovog pokreta i ušla u Istanbul. Time je došlo do svrgnuća halife muslimana, sultana Abdulhamida II s vlasti. On nakon toga nije više imao nikakve

¹⁵⁸⁹ Vidjeti: ibid, str.168.

ovlasti, ni državne ni vjerske. Pokret napretka i jedinstva optužio ga je za sljedeće:

1. Planiranje događaja 31. mart;
2. Spaljivanje Mushafâ;
3. Pretjerivanje i raskoš;
4. Nepravdu i prolijevanje nedužne krvi.¹⁵⁹⁰

Iako je Stranka napretka i jedinstva pokazivala sklonost evropskim idejama protiv islama i islamske ideologije, ona je vjeru koristila kao sredstvo da se obrati ljudima, da izvrši na njih utjecaj i tako pridobije pomagače u borbi protiv sultana Abdulhamida II, u čemu su većinom uspijevali. U saopćenjima koja su upućivali osmanlijskom narodu govorili su:

„Osmanlije, naš cilj je sačuvati državu i hilafet i to treba znati svaki pojedinac“; „Uz Allahovu pomoći i voljom braće...“; „Muslimani, dovoljno je da damo svoj doprinos protiv okrutnog sultana, koji nije privržen vjeri, koji baca Kur'an pod noge, ponižava svetinje vjere...“; „Probudi se ummete Muhammedov...“; „Hrabrost, hrabrost muslimani! Od nas je hrabrost, a od Allaha potpora, od Allaha je pomoć i skora pobjeda!“, „O muslimane, vjerniče! Uči u ime Gospodara svoga!“, „O muslimane, vjerniče, podigni se, izbavi svoju vjeru i iman iz ruku nepravедnika, izbavi tako svoju dušu! Ovdje je šejtan okrutni, koji na glavi nosi krunu, u njegovoj je ruci tvoja vjera i iman, sačuvaj svoju vjeru, o muslimane, vjerniče!“; „O muslimani, sultan Abdulhamid po Šerijatu nije sultan niti halifa! Ko ne vjeruje u naš govor, neka proučava Kur'an i sunnet, naš pokret je pokazao kur'anske ajete i hadiska predanja, zatim Allahove naredbe kao i naredbe Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koje se odnose na vlast i narod. A sultan Abdulhamid, okrenuvši glavu, daleko je odstupio od Allahovih naredbi i naredbi Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Prema tome, on je potvrdio svoju nepravdu ne stideći se nimalo što se suprotstavlja Allahu. Odatle, naša je omladina protiv njega treba oružano boriti, a ako to ne uradi, onda neka nosi grijehe sultana Abdulhamida i njegovu nepravdu“ itd.

Politička usmjerenja Stranke napretka i jedinstva bila su masonskog karaktera (masoni ne priznaju vjeru već priznaju samo filozofiju pozitivizma i razuma koja negira vjeru) te sekularnog karaktera (sekularisti zagovaraju odvojenost vjere od politike i života), ali i pored svega toga, revolucionaristi

¹⁵⁹⁰ Vidjeti: *El-Usmanijjune fi tarihi vel-hadara*, str. 50.

Pokreta koristili su se vjerom u borbi protiv sultana Abdulhamida i u iznošenju laži na njega.¹⁵⁹¹

Nijedna optužba na račun sultana Abdulhamida ne može se dokazati. Štaviše, svi dokazi upućuju da je on čist od svega što mu se pripisuje. Provjerom je utvrđeno da sultan nije upoznat s događajem 31. mart. Isto tako, nezamislivo je da sultan zapali Mushaf, ta on je sultan koji je bio poznat po bogobožnosti, nije poznato da je izostavio namaz i da je zapostavljao ibadete. Također, bio je poznat po skromnosti, a ne po rasipništvu. Istina, uvijek je posjedovao imetak, ali je tim imetkom pomogao mnoge projekte u državi. Kada je riječ o optužbi da je bio nepravedan i da je prolijevao nedužnu krv, nije poznato da je sultan to radio; prolivanje nedužne krvi nije bio sastavni dio njegove politike.¹⁵⁹²

Pobunjenici nisu zanemarili pritisak na muftiju Muhammeda Dijaudina da izda fetvu o smjeni sultana. Naime, u utorak 27. aprila 1909. godine došlo je do zasjedanja Gornjeg doma na kojem je prisustvovalo 240 članova. Tom je prilikom donesena odluka o smjeni sultana Abdulhamida II. Sadržaj fetve (odluke) napisao je zamjenik, šejh Hamdi Efendi el-Mali, ali povjerenik za fetve Nuri Efendi, koji je izvršio saziv Doma, odbio je sadržaj fetve, zaprijetivši da će dati ostavku ako se sadržaj fetve ne promijeni, i u tome ga je podržalo nekoliko zamjenika: izmijenjen je posljednji dio fetve te je donesena odluka da skupština predloži povlačenje sultana s vlasti ili će ga prisilno smijeniti.

Sadržaj fetve

Fetvu je potpisao šejhul-islam Muhammed Dijaudin Efendi, i to formu koju je jednoglasno potvrdila skupština. Tekst fetve glasio je: „Kada muslimane predstavlja Zejd¹⁵⁹³, koji svakodnevno taji i ispušta važna šerijatska pitanja iz šerijatskih knjiga; i rasipa imetak državne blagajne (bejtul-mala), krši osnove vjere, ubija, hapsi, progoni stanovništvo bez šerijatski opravdanog razloga i čini mnoge druge nepravde..., pa se zakune da će se odustati od grijeha, nakon čega opet počne činiti nepravdu, i kršiti obećanje – takav ustrajava na izazivanju nereda kako bi time poremetio

¹⁵⁹¹ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 282-283.

¹⁵⁹² Vidjeti: *El-Usmanijune fi tarihi vel-hadara*, str. 50.

¹⁵⁹³ Koristili su ovaj naziv kada ne bi željeli spomenuti njegovo ime, a riječ je o sultanu Abdulhamidu.

stanje svih muslimana. Zato muslimani svih islamskih krajeva ponavljaju da Zejd treba biti smijenjen, jer u njegovom ostanku na vlasti krije se velika šteta, odnosno u njegovoj je smjeni s položaja veliko dobro. Pa, jesu li odgovorni i namjesnici dužni predložiti spomenutom Zejdu da se povuče s položaja sultana i halife, ili da bude smijenjen silom? Odgovor je: 'Da, dužni su.'"

Fetva je pročitana na zajedničkom sastanku izvršnog vijeća, gdje su parlamentarci iz reda Stranke napretka i jedinstva povikali: „Želimo njegovu smjenu!“ Nakon i rasprave usaglasili su stavove da sultan Abdulhamida II bude smijenjen.¹⁵⁹⁴

Zalaganjem Pokreta napretka i jedinstva formirana je komisija koja je imala zadatak obavijestiti muslimanskog halifu i vladara osmanlijske države Abdulhamida II o odluci u vezi s njegovom smjenom. Komisiju su sačinjavali sljedeći ljudi:

1. Emanuel Kraso – židov španskog porijekla, jedan od prvih učesnika u pokretu Mlada Turska. On je bio odgovorna osoba ispred Pokreta napretka i jedinstva. Negov, je zadatak bio huškanje naroda protiv sultana Abdulhamida II i osiguravanje protoka informacija između Selanika i Istanbula. Kraso je bio advokat, pa ga je Stranka napretka i jedinstva uspješno uvela u osmanlijski parlament. Jednom je kao parlamentarac predstavljao Selanik, a dva je puta predstavljao Istanbul. Britanski izvori opisali su ga kao pravog predsjednika Pokreta napretka i jedinstva. Za vrijeme rata obavljao je funkciju inspektora za prehranu, pa je, obnašajući tu funkciju, uspio sebi osigurati veliku sumu novca. Odigrao važnu ulogu da Italija okupira Libiju, a zauzvrat je od Talijana dobio veliku sumu novca. Na kraju, zbog velikih prijevara prema državi, bio je primoran pobjeći u Italiju, gdje je dobio državljanstvo. Nastanio se u Trihini i tu umro 1934. godine. Dok je boravio u osmanlijskoj državi, bio je profesor makedonskog pokreta Ruzvelt, koji je ujedno bio i masonski;

2. Aram – bio je Armenac i član Gornjeg doma u osmanlijskoj državi;

3. Esad Tobtani – porijeklom Albanac, član skupštine ispred područja Drač;

4. Arif Hikmet – Kurd iz Iraka, iz mornaričkog odjela, član Gornjeg doma.¹⁵⁹⁵

¹⁵⁹⁴ Vidjeti: *Sahvetur-redžulil-merid*, str. 410.

¹⁵⁹⁵ Vidjeti: *El-Usmanijune fi tarihi vel-hadara*, str. 50.

Govoreći o pojedinostima s tim u vezi, sultan Abdulhamid u svom dnevniku zapisao je sljedeće: „Ono što me rastužilo, nije svrgnuće, već nekorektan govor koji je održao Esad-paša, govor koji izlazi iz svih okvira ponašanja. Tada sam im rekao: 'Povinujem se Šerijatu i odluci Skupštine, to je odredba Moćnog i Sveznajućeg. S tim da svjedočim i potvrđujem da ja nemam nikakve veze s događajima koji su se desili 31. marta. Veliku ste odgovornost ponijeli',“ zatim je sultan Abdulhamid pokazao na Krasa i rekao: „Šta je zadaća ovog židova na polju hilafeta?! S kojim ste ciljem ovog čovjeka doveli kod mene?“¹⁵⁹⁶

Taj dan židovi i masonska loža smatraju svojim praznikom i ponose se njime. U gradu Selanik priredil sui veliku paradu. I to nije sve! Prizor s te iste parade naslikali su napoštanskim markicama kako bi se dugo vremena prodavale po pijacama osmanlijske Turske. Ljudi iz Stranke jedinstva i napretka stalno su se hvalisali da su masoni. To je potvrdio Refik Manijaci Zadah francuskim novinama *Tumbes* (izlaze u Parizu), i to nakon preokreta u kojem je Pokret napretka i jedinstva uspio u svojim planovima. U novinama je objavljeno: „Materijalna i drugi vidovi pomoći koje smo dobili od talijansko-masonskog pokreta, a koje su nam uveliko pomogle, dovoljan je razlog za jake veze s tim pokretom.“ Ovaj odnos između cionista i masona pojasnio je sultan Abdulhamid u pismu koje je uputio svome šejhu Mahmutu Ebu Šamatu, vođi šazilijskog pokreta, nakon što je smijenjen s položaja sultana 1908. godine, a što odgovara 1329. po Hidžri.

U pismu je stajalo: „Zaista su pripadnici Pokreta napretka i jedinstva od mene tražili da priznam uspostavu židovske države na teritoriji blagoslovljene zemlje Palestine, a ja, pored njihovih upornih zahtjeva, ni u kom slučaju to nisam želio prihvatiti. Na kraju su ponudili 150 miliona britanskih lira u zlatu, pa sam i taj zahtjev energično odbio. Na njihove zahtjeve dao sam jasan odgovor: 'Kada biste mi dali zlata koliko iznosi težina Zemalje, ni tada ne bih udovoljio vašim zahtjevima! Služio sam islamskom ummetu, Muhammedovom narodu, više od 30 godina i nisam uprijaio stranice njihove historije.' Nakon ovog odgovora, usaglasili su se da me smijene. Obavijestili su me da će me poslati u Selanik, i prihvatio sam ovu posljednju ponudu. Hvala Allahu, zahvaljujem Mu se što nisam pristao skrnnaviti reputaciju islamskog ummeta i baciti na njega sramotu potpisujući

¹⁵⁹⁶ Vidjeti: *El-Jehudu ve devletul-usmanijj a*, str. 219-220.

njihovu ponudu da osnuju židovsku državu u blagoslovljenoj zemlji Palestini.”¹⁵⁹⁷

U članku *Palestina i židovsko pitanje* koji su objavile turske novine *Bujruk Dugu* 2. maja 1947. godine u 61. broju, Muharem Fevzi Tugaj veli sljedeće:

„Sultan Abdulhamid spriječio je ostvarenje cilja: uspostavu židovske države u Palestini, i to ga je na kraju mnogo stajalo: svrgnut je s prijestolja, što je kasnije dovelo do propasti cijele osmanlijske države...” Sultan je, kako kaže Nizamudin Denlioglu u istraživanjima o ulozi židova u rušenju osmanlijske države, znao da „židovi imaju veliku moć koja im daje mogućnost da uspiju u organiziranom radu znao je da raspolažu velikim sumama novca, da su državni odnosi u njihovim rukama, da upravljaju evropskim časopisima i masonskim udruženjima...”¹⁵⁹⁸ Neki prvaci Pokreta napretka i jedinstva kasnije će shvatiti da su potpali pod utjecaj cionista i masonske lože. Naime, Enver-paša, koji je odigrao veliku ulogu u preokretu 1908. godine, u razgovoru sa Džemal-pašom, jednim od vođa Pokreta napretka i jedinstva, kaže: „Znaš li, Džemale, u čemu smo pogriješili?” Nakon dubokog razmišljanja, sam je odgovorio: „Mi nismo poznavali sultana Abdulhamida, zato smo i postali obična igračka u rukama cionista, iskoristila nas je svjetska masonska loža, trudili smo se radi cioniste i to je naš pravi grijeh.”¹⁵⁹⁹

U tom kontekstu, vođa vojnog dijela Pokreta napretka i jedinstva Ejub Sabri žalio se: „Upali smo u židovsko bezboštvo onog momenta kada smo pristali ispunjavati njihove želje i zahtjeve preko masonske lože, i to za dvije mjere zlatnih lira, u vrijeme kada su židovi ponudili sultanu Abdulhamidu 30 miliona zlatnih lira da im omogući izvršavanje njihovih planova, a to sultan nije prihvatio.”

S tim u vezi, Bernard Luis veli: „Masonska loža i židovi tajno su se potpomagali u pokušaju da svrgne Abdulhamida, jer se pokazao žestokim protivnikom židova kada je energično odbio pokloniti ijedan pedalj Palestine židovima.”

Nedžmettin Erbakan, veliki ratnik i vođa turske partije Refah, to je ovako komentirao: „Masonski pokret ulagao je velike napore da smijeni sultana Abdulhamida. To su i uspjeli, i zaista je prvo udruženje koje je osnovano u

¹⁵⁹⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 221-223.

¹⁵⁹⁸ Vidjeti: *Sultan Abdulhamid II*, str. 88.

¹⁵⁹⁹ Vidjeti: *El-Jehudu ve devletul-usmanijja*, str. 228.

osmanlijskoj Turskoj ono koje je osnovao Emil Karasu, cionista, kojem su pristupili oficiri iz područja Selanik.”¹⁶⁰⁰

Nakon što su udaljili sultana Abdulhamida s položaja, židovski časopisi na području Selanika izrazili su veliku radost jer su se oslobodili *ugnjetača Izraelićana*. Povodom toga Luser je rekao: “Nakon svrgnuća sultana Abdulhamida, židovski časopisi u Selaniku izrazili su veliku radost, te su počeli širiti radosne vijesti o oslobađanju od ugnjetača Izraelićana, koji je u dva navrata odbio Hercelov zahtjev i koji je uveo upotrebu pasoša crvene boje, koji kod nas odgovara stranom zakonu.”¹⁶⁰¹

Isplanirane medijske propagande žestoko su diskreditirale sultana Abdulhamida II. Oni din-dušmani time su željeli postići sljedeće ciljeve:

1. Stati u odbranu članova Pokreta napretka i jedinstva, pravdati njihovo uklanjanje sultana Abdulhamida kako bi država nastavila postojati;

2. Prikriti neuspjeh Pokreta u državnoj vlasti, gdje su ljudi iz tog pokreta pribjegli upotrebi sile i tiranije, praveći veliki razdor među stanovništvom;

3. Zaokružiti pozitivnu sliku o vladavini tiranina i bezbožnika Mustafe Kemala Atatürka i njegovih pomagača, zatim pravdanje svih postupaka židovskih sluga, Britanije i Amerike, u rušenju hilafeta te proglašenje Turske republike;

4. Omogućiti cionistima da skrnave ugled i biografiju sultana Abdulhamida II, u znak osvete njegovoj politici koja je prkosila i kontrirala njihovim ciljevima kada je riječ o Palestini.¹⁶⁰²

Načelno, da osmanlijska država nije bila čvrsta, nepokolebljiva i velika, davno bi propala i iščezla, na taj način njena historija završila bi se 18. i 19. stoljeća, ali ona je opstala boreći se s izazovima vremena ravna dva stoljeća. Kolonizacijski nasrtaji, židovska splotkarenja, masonska potkopavanja, kao i velika slabost koja je zadesila državu (slabost za koju nije bio odgovoran samo sultan), imali su za rezultat podjelu državne teritorije među evropskim kolonijalnim silama, koje su mnogo ranije izradile plan o uništenju osmanlijske države.¹⁶⁰³

¹⁶⁰⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 229.

¹⁶⁰¹ Vidjeti: *ibid*, str. 30.

¹⁶⁰² Vidjeti: *Ed-Devletul-usmanijj a*, autora dr. Eš-Šenavija, 2/1018-1023.

¹⁶⁰³ Vidjeti: *ibid*, 2/1071.

6. poglavlje

Vlast radikalaca i pad Osmanlijskog carstva

Nakon što je svrgnut sultan Abdulhamid II, na vlast je došao njegov brat Muhammed Rešad¹⁶⁰⁴, međutim on nije imao nikakvog udjela u vlasti, ona je bila u rukama Pokreta jedinstva i napretka. Osmanlijska je vlast postala turska po sadržaju, nacionalna po srodstvu, dok je prije bila osmanlijska po sadržaju, islamska po vezama i odnosima. Ovaj je pokret do u detalje slijedio nacionalne turanijske ideje u emancipaciju svih Turaka, pozivajući se na to da islamske skupine u Anadoliji i centralnoj Aziji, sačinjavaju jedan narod. To su ideje koje su nastale zahvaljujući zalaganjima nekih književnika Pokreta jedinstva i napretka, na čijem je čelu bio Meitz Kohen, porijeklom židov, i poznati turski književnik Ziya Gökalp. Primijenjena je politika *Tetrika* koja se ogledala u određivanju samo turskog jezika kao službenog u državi, pa je time arapski jezik potisnut na drugo mjesto. To je imalo za rezultat pokretanje kampanje koja je pozivala u arapski nacionalizam, kao odgovor na uvođenje turskog jezika, a što je, opet, rezultat politike *Tetrika*. Arapi su osnovali stranku Lamerkezije, što je značilo otcjepljenje pokrajina koje nisu turske, ali koje će i dalje ostati poslušne Istanbulu. Isto tako, osnovali su tajne pokrete, kao naprimjer pokret El-Kahtanije, koji su vodili Abdulkерim el-Halil i oficir Aziz Ali el-Misri, zatim pokret Mladih Arapa, koji je osnovan u Parizu 1329. godine po Hidžri, a bio je pandan pokretu Mlada Turska. Neki od njih upotrebljavali su masonske izraze. Cilj im je bio potpuno otcjepljenje Arapa. Sjedište pokreta iz Pariza su prebacili u Bejrut, a zatim u Damask, gdje se povećao broj članova, a posebno iz redova kršćanskih Arapa. U Bejrutu je 1331. godine po Hidžri osnovan pokret El-Istilahija, koji je, u saradnji s pokretom En-Nehdatul-lubnaniya, uputio zajedničko pismo Francuskoj u kojem je mole da kolonizira Siriju i Libanon. Neki Irački intelektualci priklonili su se Britaniji, dok su neki između njih podržali britansko nadgledanje sprovedbe reformi, pa i stavljanje država pod zaštitu Britanije.¹⁶⁰⁵

¹⁶⁰⁴ Mehmed V Rešad (1909.-1918.)

¹⁶⁰⁵ Vidjeti: *Tarihu devletil-usmanijja*, str. 249.

Kada je Pokret jedinstva i napretka počeo ugnjetavati članove arapskih pokreta, pokret Mladih Arapa u Parizu 1332. godine po Hidžri – 1913. godine organizuje Arapski samit.

Francuzi su pripremili posebno mjesto za održavanje samita. Na njemu su učesnici donijeli sljedeće odluke:

1. Što prije početi s državnim reformama;
2. Dati Arapima pravo na učešće u državnoj službi;
3. Uvesti arapski jezik kao službeni, i to u svim arapskim pokrajinama;
4. Domaću vojnu zaštitu koristiti za potrebe Arapa, osim u prijekoj potrebi;
5. Suosjećati se zahtjevima Armena.

Učesnici samita potvrdili su da njihovo djelovanje nije vjerskog karaktera. Samit je predvodio Abdulhamid ez-Zehrani. Polovica učesnika bili su muslimani, a drugu su polovici činili kršćani.¹⁶⁰⁶ Francuska je položila velike nade u samit u čijem je sastavu bio određen broj njenih pomagača, zatim je počela sa širenjem odluka koje su donesene na samitu.

Kada je počeo Prvi svjetski rat, 1333.-1337. godine po Hidžri – 1914.-1918. godine, Turci su stali na stranu Njemačke i Austrije, dok su Britanci, posredstvom El-Husejna Mekmahuna uspjeli, pridobiti Arape da stanu na stranu saveznog bloka koji su sačinjavale države: Britanija, Francuska i Rusija, te se na taj način ostvarila arapska nacionalna ideja, i to je dovelo do sukoba između Arapa i Turaka.¹⁶⁰⁷

Turska je kapitulirala nakon vojnog poraza, saveznici i Grčka okupirali su neke njene dijelove, Istanbul je pao pod britansku okupaciju i u njemu je halifa imao status običnog zarobljenika.

Smjena sultana Abdulhamida II i dolazak Pokreta jedinstva i napretka na vlast bio je ključan potez da se ostvari plan izrađen tokom rata a i kasnije, u sljedećim etapama:

1. Dogovor saveznika da međusobno podijele islamski svijet, kojim je vladala osmanlijska država. To se desilo na tajnom Sykes-Picot sporazumu 1334. godine po Hidžri – 1916. godine, u vrijeme kada su Arapi najavili otcjepljenje. Najvažnije tačke toga dogovora jesu sljedeće:

2. Južni dio Iraka treba pripasti Britaniji, dok sjeverni dio (Libanon i sjeverna obala Sirije) pripadaju Francuskoj;

¹⁶⁰⁶ Vidjeti: *Hadirul-alemil-islami*, 1/109.

¹⁶⁰⁷ Vidjeti: *ibid*, 1/110.

3. Stvaranje dvaju arapskih država na sjeveru Iraka i na srednjem i južnom području Šama. Na području prve države, koja bi obuhvatala sjeverni Irak i istočne dijelove Jordana, djelovala bi Britanija, dok bi na području druge države, koja bi obuhvatala središnji dio Sirije i ostrvo Eufrat, djelovala bi Francuska;

4. Palestina će postati država;

5. Istanbul i morski prolazi Bosfor i Dardanel pripast će Rusiji.

6. Političko obećanje koje je Britanija dala cionistima 2. novembra 1917. godine – muharema 1326. godine po Hidžri, koje im dopušta da u Palestini osnuju nacionalnu židovsku državu;

7. Prepuštanje Turske najsirovijem rušenju i gnusnom sknavljenju islamskih svetinja kako bi postala naklonjena Zapadu, nakon što su u njoj vladali islamski kodeksi i vrijednosti. Slobodno možemo reći da je period u Turskoj, počev od smjene sultana Abdulhamida II i dolaska Pokreta jedinstva i napretka na vlast, period u kojem su se objedinile želje vladajućeg pokreta i kolonizatora kada je riječ o čišćenju osmanlijske države, i propagiranju turanijskih vrijednosti. Zatim dolazi period stvaranja najžešćeg neprijateljstva između Arapa i Turaka otkako je propala osmanlijska država i otkako je Zapad preuzeo kontrolu nad arapskim područjima..¹⁶⁰⁸

Pokret jedinstva i napretka državom je upravljao vođen nacionalnim opredjeljenjem, a ne vjerskim. A britanski izaslanik Es-Sami i vojni general Hanjš Njutn (glavni vojskovođa saveznika u Istanbulu) imali su vlast, a ne neko drugi.¹⁶⁰⁹

Svjetske sile, svojom igrom i rušenjem osmanlijskog hilafeta, željele su proizvesti junaka pred kojim će uzmicati saveznici, u kojeg će napaćeni islamski ummet polagati velike nade i prema njemu gajiti iluzije, a kada doživi moć i kada se uzdigne, prekinut će posljednje udisaje ummeta i tako ga dokrajčiti, što je kudikamo bolje „od stotinu planova o podjeli Turske i rušenju islama“.¹⁶¹⁰ Junak je uspješno proizveden uz pomoć britanskih obavještajnih službi. To je bio Mustafa Kemal Ataturk, *spasitelj* koji će izbaviti državu iz propasti od saveznika i Grčke, koji su uz pomoć Britanije, 1338. godine po Hidžri okupirali Izmir, prodirući u Anadoliju, ispunjeni

¹⁶⁰⁸ Vidjeti: ibid, 1/110.

¹⁶⁰⁹ Vidjeti: ibid, 1/111.

¹⁶¹⁰ Vidjeti: *El-Ilmanija*, autora Sefera el-Havaliija, str. 569.

kršćanskom mržnjom. Ataturk je počeo buditi osjećaj džihada među Turcima, izvisio je Kur'an, te je Grke vratio na njihove položaje. Pred njim su se povukle savezničke snage bez pružanja otpora i napuštajući. Tako je Mustafa polahko stupao na scenu, zadivio islamski svijet, dali su mu nadimak Gazija, pjesnici su ga opjevali a hatibi proglasili vođom.

Kada bi ljudi uporedili borbu Mustafe i predaju halife Vehidudina Mehmeda IV¹⁶¹¹ u Istanbulu, koji mirno posmatra sva poniženja, u njihovim bi očima porastao prvi u odnosu na ono što radi drugi. Njihov bijes prema halifi još se više povećao onog momenta kada je halifa dopustio ubistvo Mustafe Kemala Ataturka, proglasivši ga osobom koja se ogriješila prema halifi, dok u njihovim očima Mustafa nije bio ništa drugo do junak i ratnik koji zalaže svoj život da povrati hilafetu slavu, a ljudima je predstavljeno da halifa prepušta hilafet na nemilost kolonizatorskim silama. Ne potraja dugo, i obistini se uloga Mustafe Kemala Ataturka, kojeg su proizveli islamski neprijatelji, židovi i kršćani, a posebno Britanija, koja je znala da ukidanje hilafeta nije nimalo lahka stvar. Bili su svjesni da se to može postići isključivo stvaranjem junaka čiji će lik uveličati i pripremiti stjecaj okolnosti kao da se na njegovim rukama ostvaruju čuda. Tek tada moguće je, putem njega zadati bezbolan udarac muslimanima, tada će osjećaji biti prekriveni glasinama o izmišljenim pobjedama. Saveznici su ti koji su napravili lažne male skupine, zatim su zatražili od sultana da ih suzbije, a za tu važnu ulogu predložili su Mustafu Kemala, kako bi on postao ostvarenje sna i prilike da se vojsci već jednom ukaže respekt. U tom slučaju povećat će se njegov ugled, i strahopoštovanje prema njemu, dok će položaj halife pasti ispod razine i, odatle, i vrijednost hilafeta. Zaista britanske igre i planove nije lahko razotkriti.¹⁶¹²

Britanske obavještajne službe u Mustafi Kemalu Ataturku pronašle su svoju dugo traženu izgubljenu osobu. Odnosi između britanskih obavještajnih službi i Mustafe Kemala Ataturka održavani su posredstvom britanskog špijuna Armstronga, a do uspostave posebnih odnosa došlo je u Palestini i Siriji, gdje je Ataturk tada bio zapovjednik osmanlijskih snaga. Armstrong u knjizi koju je napisao o Mustafi Kemalu Ataturku jasno tvrdi da su se kod njega počeli javljati psihički problemi, onda kada je njegova majka stupila u drugi brak, s jednim bogatim Rudisijinom: prestaje je posjećivati,

¹⁶¹¹ Posljednji sultan Mehmed IV Vahdeddin 1918.-1922.

¹⁶¹² Vidjeti: *Tarihu devletil-usmanijj a*, str. 277.

odlazi svojim prijateljima, kaluđerima, porijeklom iz Makedonije, koji su ga prihvatili i podučili francuskom jeziku. Sa svojim prijateljem makedoncem Fethijem čita Valtera, Rusoa, pa Hopsa, Džona Stjuarda Mola i druge zabranjene književnike. Postao je pjesnik, pisao je poeziju koja je obilovala pozivom u nacionalizam, držao govore školskim prijateljima na Vojnoj akademiji, gdje je govorio o iskvarenosti sultana, a sve to radio je prije nego što je napunio 20 godina. Nakon toga odlazi u Istanbul, gdje se prepušta zabavi i kafanama, počinje kockati, konzumirati alkohol i družiti se sa ženama, prije nego je uhapšen i zatvoren zbog pristupanja Nacionalnom pokretu.¹⁶¹³

Armstrong potvrđuje postojanje veze između Pokreta jedinstva i napretka sa židovima dunma, masonskom ložom i njihovom historijskom ulogom Mustafe Kemala Ataturka. On spominje da je Mustafa pozvan da prisustvuje jednom njihovom skupu, održanom u kući židova koji je imao talijansko državljanstvo i pripadao talijansko-masonskom pokretu. Državljanstva koja su imali pružala su im zaštitu zbog viza i povlastica koje su imali kao stranci. Pokret jedinstva napredovao je zahvaljujući židovskom paravanu iza kojeg su se krili; sakupljali su se u njihovim kućama sigurni pred bilo kakvom opasnosti. Neki od njih, kao što je Makedonac Fethi, stari prijatelj Mustafe Kemala Ataturka, pristupio je masonskom pokretu Slobodni graditelji i pripovijeda o tome kako su se potpomagali u osnivanju revolucionarnog pokreta i kako su ga uredili, i zahvaljujući metodama masonskog uređenja, dobijali velike sume novca s raznih strana te su uspostavili veze s političkim azilantima koje je sultan protjerao iz države.

Zatim, Armstrong nam otkriva kako je u izvršenju posljednjeg koraka u sklopu britanskog plana izbor pao isključivo na Mustafu Kemala, iako je bilo još kandidata. On veli: „Karakter Mustafe Kemala Ataturka naginjao je tome da bude glavni, nije iskazivao nikakav respekt prema ljudima iz Pokreta jedinstva, zatim se posvađao s Enverom, Džemalom, i Džavidom, židovskog porijekla, pa i njemačkim barunom Nijazijom i Talatom, nižim činovnikom u pošti. Kada je Ataturk iz običnog činovnika prerastao u vojnog zapovjednika (vojskovođu) koji uživa slavu i niže pobjede, prozvan je Gazijom, i to zahvaljujući djelovanju britanskih obavještajnih službi.“ Armstrong nas podsjeća na nove stranice njegova života, nakon što nam je otkrio da je činio razvrat, nered i da je bio nesposoban za hilafet. On navodi njegovu

¹⁶¹³ Vidjeti: *Sahvetur-redžulil-merid*, str. 265-266.

basnoslovnu ženidbu s bogatom princezom Latifom, koja se vratila iz Pariza kako bi pokazala svoje veliko iskustvo u administrativnim poslovima, savremenu naobrazbu, kao i to da govori nekoliko jezika, pored svoje ženske razmaženosti i čarolija te raskošnog života u očevom dvorcu u Izmiru. Sve to željela je pokazati Mustafi Kemalu Ataturku, zvanom Gazija. Njime je ovladala koketiranjem i nedopdnatošću. O se njene ideologije oslobodio na taj način što ju je poslao u Majnjih radi liječenja od bolesti koju je prenio na nju, zatim je isplanirao njeno ubistvo. Kako bi se oženio Latifom, kotarisao se Salihe, a nakon što je upropastio život Seade i desetine drugih djevojaka, žena pa i mladića, što to potvrđuju spisi koje je ostavio jedan penzionisani general, njegov prijatelj. Latifa je kasnije postala jedna od njegovih žrtava, od koje se razveo putem ambasade, ostavljajući je da je dokrajči bolest i siromaštvo, nakon što je upozorila da neće šutjeti o njegovim anomalijama. S njim je ostala jedino Ifeta, umjetnica koja je bila ujedno njegova učiteljica i historičarka. Samo je ona uspjela ovladati tim divljakom (izraz je upotrijebio Armstrong), i to metodom pokornosti i robovanjem njemu. Ali, Latifu Hanim Ašaki Kejl nije spriječio zakon da u svoj dnevnik unese bilješke o Ataturku. Te su bilješke objavile Turske novine *Hurijet*, juna 1973. godine, u članku o privatnom životu Ataturka i njegovim opijanjima, uz pokušaj da odgovornost prebaci na kolege i prijatelje: Kaledža Aliju, Nurija Dženkira, Redžepa Huda, kojima je bio cilj da on traći svoje vrijeme. Naime, to je skupina ubica i poznatih nesretnika koje je Mustafa priključio svojoj sviti i čuvarima. Neki od njih išli su do krajnje granice, zajedno s Mustafom, kada se radi o zločinu, a sve u cilju da se riješe nekih svojih protivnika.¹⁶¹⁴

Ataturk je bio poznat po nemoralu, i to nimalo ne čudi, pogotovo kada znamo da vodi korijen od židova dunma. U židovskim naučnim spisima navodi se: "Većina židova u Selaniku potvrdila je da Ataturk vodi porijeklo od židova dunma. Ovo mišljenje zastupaju i islamski naučnici i savremenici Kemala Ataturka, osim što mišljenje opovrgava vlada."¹⁶¹⁵ Studirajući Ataturkovo porijeklo, Tuvejni kaže: "Židovska krv teče venama Kemalove porodice, Selanik je bio prihvatilište židova za vrijeme njihovih progona, skrivali su svoja uvjerenja lažno prihvatajući islam. Kemalov karakter, boja očiju i fizički izgled jasno kazuju da u sebi ima židovske krvi." Usama Ajnaj

¹⁶¹⁴ Vidjeti: *ibid*, str. 267.

¹⁶¹⁵ Vidjeti: *Jehudu Dunma*, autora dr. En-Neimija, str. 87-89.

zapaža: „Zaista se židovi dunma umnogome ponose Ataturkom i duboko vjeruju da je on njihov, a kao dokaz tome navode da se okrenuo protiv islama kada je preuzeo vlast.”¹⁶¹⁶

Kasniji postupci Mustafe Kemala Ataturka pokazat će da on zaista mrzi islam. Kada je 1337. godine pobijedio Grčku, u Ankari je pred masama izjavio: „Svi koraci koji će se poduzeti, njima se želi sačuvati vlast i hilafet i čišćenje vlasti i države od stranaca.” Kada je 1341. godine po Hidžri – 1923. godine, preuzeo vlast, Nacionalni turski pokret, na čelu s Ataturkom, proglasilo je uspostavu Turske republike. Mustafa je izabran za njenog prvog predsjednika. Kratak period glumio je da želi sačuvati hilafet, za halifu izabrao je Abdulmedžida¹⁶¹⁷, sina sultana Abdulaziza, umjesto sultana Muhammeda VI, koji je napustio državu i otplovio u Maltu. Međutim, sultan Abdulmedžid nije imao nikakva udjela u vlasti.¹⁶¹⁸

Sultan Abdulmedžid bio je odgojen i obrazovan čovjek, kako dolikuje sultanima iz osmanlijske porodice, Turci su ga smatrali živom vezom s nasljeđem i islamsko-osmanlijskom historijom. Mase iz Istanbula, žurile su ga vidjeti i pozdraviti petkom kada je odlazio obaviti džuma-namaz. Sultan je dobro shvatio vrijednost položaja na kojem se nalazi i drevnost vladavine kojoj pripada. Nekada bi stavio turban sultana Muhammeda Fatiha a nekada opasao sablju sultana Sulejmana Veličanstvenog.

Mustafa je pozvao osnivački pokret na skup 3. marta 1924. godine, u potpunosti je bio siguran da se nijedan član osnivačkog pokreta – od kojeg je ostalo samo ime – neće suprotstaviti njegovim odlukama. Predložio je usvajanje odluke o ukidanju hilafeta koji datira od srednjeg vijeka (8., 9. i 10.). Sljedeći dan donesena je odluka o bezuvjetnom ukidanju hilafeta. I tako je na rukama Mustafe Kemala Ataturka ugašen plamičak hilafeta koji su muslimani čuvali dugi niz godina kao simbol jedinstava i opstanka.¹⁶¹⁹

Ataturk je sprovodio plan koji je izrađen na raznim evropskim samitima. Samit Lozana, održan 1340. godine po Hidžri – 1923. godine, naložio je Turskoj četiri uvjeta; uvjeti sporazuma prihvaćeni su pod uvjetima Korzuna (koji je bio član britanske delegacije na samitu Lozana). Turskoj je uvjetovano sljedeće:

¹⁶¹⁶ Vidjeti: *ibid*, str. 94.

¹⁶¹⁷ Halifa Abdulmedžid 1922.-1924.

¹⁶¹⁸ Vidjeti: *Hadirul-alemil-islami*, 1/112.

¹⁶¹⁹ Vidjeti: *Et-Tarihul-usmani*, sadržan u poeziji Ahmeda ševkija, autora Muhammeda Ebu Gudde, str. 110.

1. Prekidanje svih veze sa islamom;
2. Potpuno ukidanje hilafeta;
3. Protjerivanje halife, njegovih pomoćnika iz države, te oduzimanje imetka koji pripada halifi;
4. Uvođenje građanskog, umjesto starog turskog ustava.¹⁶²⁰

Islamski svijet pao je uočaj: prvo su hvalili Mustafu pa oplakivali hilafet. Dizali su glas, grdili Ataturka i upućivali mu žestoke kritike, jer je Ataturk putem pera, oružja i vatrom želio prebaciti Turke, mimo njihove volje, iz Azije u Evropu, odvojiti ih od dubokih korijena na istoku i dovesti ih pred vrata Evrope.

Ataturk je u potpunosti sproveo plan zapadnih država, a zanemarujući sve planove u kojima je bila dobrobit za islam. Zahvaljujući tome, Turska je stupila u proces uvođenja zapadnih vrijednosti. Ovdje ćemo navest samo neke Ataturkove poteze protiv islama:

1. 1343. godine po Hidžri – 1924. godine ukinuto je Ministarstvo vakufa, a njegov rad povjeren je Ministarstvu obrazovanja;
2. 1344. godine po Hidžri – 1925. godine pozatvarane su džamije, vlast je okrutno spriječila svaki oblik vjerske duhovnosti i suprotstavila se svakom vjerskim ispravnom postupku, sistematski i nemilosrdno;
3. 1350.-1351. godine po Hidžri – 1931.-1932. godine određen je koliko džamija može biti u funkciji. Na prostoru u dužini od 500 metara mogla je postojati samo jedna džamija. Kao izgovor tome, vlast je tvrdila da pobožnost vodi u nazadnost. Mustafa Kemal Ataturk nastavio je napadati na džamije, pa je ovoga puta smanjio broj islamskih govornika (kojima je država izdvajala mjesečne plate) na 300. Naredio im je da u hutbi što više pričaju o poljoprivredi, industriji, politici i, naravno, da ne zaborave pohvaliti – Ataturka;
4. Zatvorio je dvije glavne džamije u Istanbulu: džamiju Aja Sofija pretvorio je u muzej, a drugu, Fatihovu džamiju, pretvorio je u skladište;
5. Šerijat je zamijenio državnim ustavom koji je Turska preuzela od Švicarske 1345. godine po Hidžri – 1926. godine. Ukinut je hidžretski kalendar 1342. godine po Hidžri – 1923. godine u svim dijelovima Turske, a umjesto njega uveden je gregorijanski, tri godine kasnije;
6. 1347. godine po Hidžri – 1928. godine zakonom je ukinut tekst u kojem stoji da je Turska islamska država. Također je promijenjen tekst

¹⁶²⁰ Vidjeti: *Tarihu devletil-usmanijja*, str. 287.

zakletve koju političari polažu prilikom prihvatanja funkcije, pa su se zaklinjali čašću da će izvršavati preuzete obaveze, umjesto zakletve Uzvišenim Allahom, koja se upotrebljavala dok je vladao Šerijat;

7. 1935. godine vlast je promijenila i zvanični vikend, pa to više nije bio petak, već nedjelja. Vikend je nastupao u subotu, poslije podne i trajao je do ponedjeljka ujutro;

8. Vlast je u potpunosti zapostavila vjersku naobrazbu u privatnim školama, da bi je na kraju u potpunosti zabranila. Štaviše, islamski fakultet na Istanbulsom univerzitetu počeo je smanjivati broj studenata, da bi se u potpunosti ugasio i zatvorio 1352. godine po Hidžri – 1933. godine;

9. Štiteći renesansu Zapada, vlast Mustafe Kemala Ataturka izdala je naređenje kojim se zabranjuje nošenje fesova a naređuje nošenje šiljatih kapa kakve su se tada nosile u Evropi;¹⁶²¹

10. 1348. godine po Hidžri – 1929. godine vlast Mustafe Kemala Ataturka natjerala je stanovništvo na upotrebu latinskih slova, umjesto arapskih slova (harfova). Tako počinje štampanje novina i knjiga korištenjem latinskih slova. Na fakultetima je ukinuto izučavanje arapskog i perzijskog jezika. Donesena je zabrana korištenja arapskih slova za štampanje turskih djela, a ona koja su već ranije štampana u istanbulskim štamparijama, prebačena su u Egipat, Iran i Indiju. Na taj je način turska vlast prekinula vezu Turske s islamskom tradicijom, s jedne i vezu Turske sa muslimanima koji naseljavaju arapske i druge islamske zemlje, s druge strane;¹⁶²²

11. Ataturk je turski narod sve više navikavao na nacionalizam, iskoristio je priču nekolicine historičara koji tvrde da jezik Samirija (drevi narod koji je živio na prostorima između dvaju rijeka) ima veze s turskim jezikom. Rekao je: „Zaista su Turci narod koji ima najstariju civilizaciju u svijetu“ kako bi im nadomjestio ono što im je oduzeo od mnogih vrijednosti; sebe je prozvao *Ataturk* (što znači otac Turaka);¹⁶²³

12. Vlast je pridavala veliki značaj i pažnju svemu što je bilo evropsko, pojavile su se mnoge naučne discipline (zanimanja), u svim velikim gradovima napravljene su statue Ataturka, velika pažnja posvećena je

¹⁶²¹ Vidjeti: *Hadirul-alemil-islami*, 1/115.

¹⁶²² Vidjeti: *ibid*, 1/115.

¹⁶²³ Vidjeti: *ibid*, 1/115.

likovnoj i muzičkoj umjetnosti. To je bio razlog da u Tursku doputuje veliki broj umjetnika većinom iz Francuske i Austrije;¹⁶²⁴

13. Vlast je donijela zabranu nošenja hidžaba, naređeno je da žene skinu mahrame, ukinuta je prednost i vođstvo muškarca nad ženom, dok je žena *počašćena* slobodom i jednakopravnošću spolova, ljudi su poticali na zajednička druženja i plesove sa ženama;

14. Kada se Ataturk oženio Latifom Hanim, kćerkom izmirskog bogataša koji je imao izuzetno prisne odnose sa židovima u Izmiru, svadbu je priredio na evropski način kako bi time potaknuo ljude da, da organizujući svadbena veselja izbjegavaju islamske običaje. Zatim je s Latifom, koja se razgolitila, posjetio mnoge dijelove Turske. Za vrijeme putovanja Latifa se miješala s ljudima; otkrivajući tijelo i pokazujući svoje ukrase jasno je podsticala na razgolićavanje;¹⁶²⁵

15. Ataturk je naredio da se izvrši prijevod Kur'ana na turski jezik, pa je tako izgubljeno njegovo značenje i smisao, također je naredio da se ezan uči na turskom jeziku;¹⁶²⁶

16. Radio je na izmjeni školskog plana, podržao je revidiranje historije s ciljem da se naglasi turski nacionalizam u prošlosti. U tom poduhvatu, turski jezik očistio se od arapskih i perzijskih posuđenica, koje su zamijenjene evropskim ili starim, odveć zastarjelim riječima;

17. Država je obznanila da je njen cilj okretanje ka Evropi i odvajanje od islamskog i arapskog svijeta, u potpunosti je podržala okretanje od islama boreći se žestoko protiv svakog pokušaja da se ožive islamske vrijednosti.¹⁶²⁷

Svi navedeni postupci Mustafe Kemala Ataturka ostavili su veliki trag na Egipat, Afganistan, Iran, Indiju, Turkistan i sve druge dijelove islamskog svijeta. Tako se zapadnim misionarima i kolonizatorskim slugama pružila prilika da stanu u pročelje, navodeći kao primjer Tursku kada je riječ o *napretku* i *renesansi*, čemu su se radovali egipatski časopisi El-Ehram, Es-Sijaset, El-Makta, koji su bili antiislamski časopisi i koji su pomagani od Zapada, židova i masonske lože.

Spomenuti časopisi pravdali su postupke Kemala Ataturka, istovremeno

¹⁶²⁴ Vidjeti: *El-Mes'eletuš-šerkijj a*, autora Desukija, str. 328-432.

¹⁶²⁵ Vidjeti: *Hadirul-alemil-islami*, 1/116.

¹⁶²⁶ Vidjeti: *ibid*, 1/116.

¹⁶²⁷ Vidjeti: *El-Ittidžahatul-vetanijj a*, autora Muhammeda Husejina, 2/100.

podržavajući njegove novotarije i zablude. Štaviše, prenosili su neke njegove izjave, kao naprimjer: „Nova Turska nema nikakve veze s vjerom!“ Bacivši Mushaf iz ruke, Mustafa Kemal Ataturk rekao je: „Zaista se napredak naroda ne može postići upotrebom zakona i pravila koji su korišteni u starim vremenima.“

Turska vlast bila je utemeljena na Ataturkovim, sekularnim principima, kako ju je opisao zapovjednik Šekib Arslan, i dodao da to nije vjerska vlast, po uzoru na Francusku i Britaniju, već država koja se suprotstavlja vjeri kao što radi boljševička vlast u Rusiji, jer nijedna nevjernička država na zapadu, za vrijeme revolucije nije zalazila u tekstove Indžila, nije smetala vjerskim službenicima nije opstruirala njihove rituale, nije zatvarala crkve...¹⁶²⁸

Židovski su mediji odigrali važnu ulogu u širenju Kemalovog otpadništva, isto kao što su imali stvarnu ulogu u potsticanju Ataturka da uguši svaku islamsku opoziciju. Sve njegove pokolje i zločine protiv muslimana predstavljali su u svjetlu najslavnijih bitki. Židovi su zagovarali poistovjećivanje s kršćanskim Zapadom, pozivali u slobađanje Turskinja i širenje nemorala. Konzumiranje alkohola, kockanje i blud smatrali su običnim vidom modernizacije i civilizacije.¹⁶²⁹ Ataturk je postao primjer ostalim vladarima u islamskom svijetu, što je, nažalost, bila gorka istina. Njegov samovoljni način ostavit će veliki trag na politiku i političare koji će doći poslije njega. Isto tako, on je zapadnim kolonizatorima dao dovoljno opravdanja za njihove pokušaje da unište islam. Tako, primjera radi, Francuska svoje zalaganje na pokrštavanju sjeverne Afrike i lišavanju muslimana vjere i vjerskih uvjerenja pravda time što se ona (sjeverna Afrika) ne može pridržavati islama više nego turski muslimani.¹⁶³⁰

Mustafa Kemal Ataturk postao je duhovni vođa većini vladara koji su prodali ahiret za prolazni dunjaluk.

Muslimani su podizali ustanke protiv turske, sekularne vlasti, neprijateljski nastrojene prema islamu. Najpoznatiji od tih ustanaka dogodili su se na južnoistočnom dijelu države 1344. godine po Hidžri i u Minejmenu 1349. godine po Hidžri. Sve su ustanke Ataturkovi sljedbenici ugušili na najokrutniji način, ubivši mnogo učenjaka, nakon čega je ta ista oblast zapostavljena s ekonomske i naučne strane. Osnovan je pokret En-Nur, koji

¹⁶²⁸ Vidjeti: *El-Ilmanijja*, str. 573.

¹⁶²⁹ Vidjeti: *Hadirul-alemil-islami*, 1/117.

¹⁶³⁰ Vidjeti: *El-Ilmanijja*, str. 573.

je vodio šejh Bediuzeman Seid en-Nursi, a kasnije njegovi učenici. Napisano je nekoliko islamskih djela pod nazivom *Resailu-nur*, s ciljem jačanja islamske svijesti i borbe protiv sekularnih i Ataturkovih principa. Cilj pokreta nisu oružani sukobi, već ograničavanje na borbu jezikom. Ataturk je pokušao pridobiti pokret, s njim je vodio rasprave, njihovo pozivanje na obavljanje namaza žestoko je prezirao, govoreći da to unosi razdor među članove skupštine. Na to mu je odgovoreno: „Zaista se suština islama, poslije dvaju šehadeta, ogleda u namazu, i onaj ko ne obavlja namaz nevjernik je, a vlast nevjernika ima se odbiti.”¹⁶³¹ Nakon toga, zatvoren je osnivač pokreta, pa će kasnije biti protjeran iz države pod optužbom da kuje zavjere o reformi političkog ustrojstva. Ali je povezivanje u te vrijednosti nastavljeno u tajnosti, na univerzitetima, u kasarnama i državnim institucijama. Zatim je po drugi put osuđen, sad pod optužbom da je Ataturka usporedio s Dedždžalom. Kada je izveden pred sud, rekao je: „Zaista, čudi me kako se optužuju ljudi koji se međusobno pozdravljaju kur’anskim pozdravom, koji međusobno razmijenjuju njegove upute i mudžize, da slijede politiku i tajne pokrete, u vremenu kada se dopušta da, drsko i javno, otpadnici iznose laži na Kur’an i njegove istine, pa se to kasnije smatralo plemenitošću, a sve zbog sloboda koje postoje. Kada se radi o kur’anskoj svjetlosti koja se nalazi u srcima miliona muslimana koji se pridržavaju njegovog zakona, to je opasnost, nazivaju ga najlošijim i najogavnijim političkim imenima! Poslušajte, vi, koji ste se prodali za dunjaluk i ponovo vratili u nevjerstvo! Kažem vam, svom snagom koju mi je Allah podario: 'Radite šta god možete, naš jedini cilj koji želimo ostvariti jeste da žrtvujemo sebe pa makar i za najmanju stvar od islama...'” Nakon toga opet je protjeran i u progonstvu ostao do 1367. godine po Hidžri, kada je vlada pod prisilom počela udovoljavati zahtjevima muslimana, a pogotovo glede vjerske djelatnosti. Sekularna politika Ataturka došla je do izražaja kroz program njegove partije Republikanska narodna stranka,¹⁶³² prvi put 1349. godine po Hidžri i drug put 1355. godine po Hidžri. Tim je programom turski ustav, a sastojao se od šest načela napisanih u obliku šest temelja stranke. Ta načela jesu: nacionalnost, republika, narodnost, sekularizam, revolucija i državna vlast.¹⁶³³

¹⁶³¹ Vidjeti: *Hadirul-alemil-islami*, 1/117.

¹⁶³² *Cumhuriyet halk partisi* (današnji lider je Deniz Baykal).

¹⁶³³ Vidjeti: *ibid*, 1/116 i 122.

Ataturk je umro 1356. godine po Hidžri – 1937. godine, nakon što je implementirao sekularizam, iako muslimani time nisu bili zadovoljni. Dvije godine prije smrti, Ataturk je obolio od bolesti jetre za koju se do tad nije znalo. Dug vremenski period imao je jake i nepodnošljive bolove. Razlog njegove bolesti, tj. oštećenje jetre i oduzimanje udova bilo je opijanje. Doživljavao je teška stanja, velike moždane udare. Ovaj diktator bio je poseban primjer okrutnosti, kažnjavanja i pogubne sebičnosti.¹⁶³⁴

¹⁶³⁴ Vidjeti: *El-Mes'eletuš-šerkijja*, str.242.

7. poglavlje

Radosne vijesti islama u današnjoj sekularnoj Turskoj

Nakon Ataturkove smrti 1356. godine po Hidžri – 1937. Godine, vlast je preuzeo njegov prijatelj i uzoriti sekularista, Ismet İnönü, slijedeći politiku svog prijatelja Ataturka. Kada je buknuo Drugi svjetski rat, Turska je ostala neutralna, ali je pred sami kraj rata stala na stranu saveznika. Nakon završetka Drugog svjetskog rata Turska se zbližila sa Sjedinjenim Američkim Državama sklapajući određene saveze s Amerikancima. Amerikanci su na području Turske sagradili vojne baze, pojavila se velika ekonomska kriza čije se opasnost iz dana u dan povećavala, dugovanja su rasla ...

Država je tada dopustila za osnivanje novih sekularnih stranaka. 1366. godine po Hidžri – 1947. godine osniva se Demokratska stranka, nakon velikih podjela unutar Republikanske narodne stranke. Na izborima je pobijedila Demokratska stranka, zahvaljujući probuđenim simpatijama koje su stekli kod ljudi. Stranka je sprovodila američku politiku, a njen predsjednik Dželal Bajar postao je predsjednik države 1374. godine po Hidžri – 1955. godine, dok je Adnan Menderes postao premijer, i njegov je položaj bio važniji od položaja predsjednika države. Krize su se povećavale, upućene su kritike predsjedničkoj stranci, došlo je do raspada Narodne stranke, osnovane 1368. godine po Hidžri – 1949. godine, zbog suprotstavljanja Ataturkovim idejama, ali ona je kasnije osnovana pod drugim imenom – Republikanska narodna stranka. Država je nametnula velike poreze novinarima koji slabe moć države, izvršila je pritisak na univerzitetske profesore, kadije i državne službenike uopće, dok je 1376. godine po Hidžri – 1957. godine uvela obaveznost prijavljivanja svih skupova. Demokratska stranka optužila je veliki broj nedužnih ljudi za pozivanje u socijalizam, što je poznato kao *Zavjera devet generala*, optužujući ih da su odbacili sekularne ideje i da naginju islamskim, vjerskim organizacijama. Neki islamski neprijatelji pokajali su se i vratili na Pravi put zahvaljujući tim napadima na islama.¹⁶³⁵ Tako je i Republikanska narodna stranka počela odstupati od svojih sekularnih principa, onog momenta kada

¹⁶³⁵ Vidjeti: *Hadirul-alemil-islami*, 1/120.

je dopustila postojanje više stranaka; pristala je na osnivanje islamskog fakulteta i islamskog instituta u Ankari.

Na izborima 14. maja 1950. godine Demokratska stranka tražila je oslonac i podršku u islamskim pokretima, što je bio ključni razlog njihove pobjede nad Republikanskom narodnom strankom. I to nije sve. I druge stranke svoj uspjeh tražile su preko islamskih pokreta, kao što je slučaj sa Strankom pravde¹⁶³⁶, u periodu od 1961. do 1980. godine.

Kada je riječ o Stranci pravog puta, ona je svoju snagu osamdesetih godina crpila iz običnih muslimanskih masa. Osnovana je Narodna radna stranka, pod vođstvom Alp Arslan Turkiša, koja je islamski orijentirana, promijenivši svoj stav spram sekularizma i polako se približavajući običnim islamskim masama. Parola ove stranke na izborima 1987. godine glasila je: „Vodič nam je Kur'an, a cilj nam je napredak.”¹⁶³⁷ Put kojim se odvijao islamski organizirani rad u moru sekularizma došao je do izražaja tek nakon pojave Narodne stranke spasa.

Islamsko djelovanje u Turskoj prije pojave Narodne stranke spasa ogleda se u:

1. Djelovanju sufija u borbi protiv Ataturkovog pokreta. Oni su čuvali islamske vrijednosti na način kako su ih razumijevali. U tajnosti su nastavili podučavati Kur'anu. Sufije su imale cilj da obični svijet zadrži ibadete, pa su zbog toga, osnovali udruženja, radi pomaganja učenika koji su se školovali za buduće imame i hatibe kako bi se povećao njihov broj i nadopunio manjak koji je uzrokovan skrivanjem daija usljed progona Ataturkove stranke;

2. Djelovanju velikog dobročinitelja i imama Seida en-Nursija, u pokretu En-Nur, koji se fokusirao na pozivanje uvjerenje u Allaha i Sudnji dan, na odgoj generacija i novih naraštaja te na borbu protiv nevjerstva. Većina članova ovog pokreta nije se bavila politikom.¹⁶³⁸

Kada je u Turskoj došlo do pojave određenog vida slobode 1970. godine, na scenu stupaju islamisti, koji smatraju da je neophodno izaći na političku scenu, osnivajući Stranku narodnog uređenja¹⁶³⁹, koju je osnovao Junus Arif. Stranku su pomagali sitni trgovci, zanatlije i vjerski službenici u Anadoliji.

¹⁶³⁶ Adalet partisi na čelu sa dr. Erbakanom.

¹⁶³⁷ Vidjeti: *El-Hareketul-islamijetul-hadisetu fi Turkija*, autora Ahmeda en-Neimija, str.184 i 187.

¹⁶³⁸ Vidjeti: *El-Mealimur-reisijetu lil-ususit-tarihijeti vel-fikrijeti li hizbis-selam*, autora Abdulhamida Harba, str. 435.

¹⁶³⁹ Milli nizam partisi, osnivač je Nedžemttin Erbakan.

Nakon kraćeg vremena, stranka se izuzetno proširila stvarajući tako veliku prijetnju sekularnim strankama. U saopćenju stranke glasilo je: "Danas je naš ummet brojan, mi smo samo jedna halka u nizu oslobodilaca onih koji su poražavali kršćanske vojske prije hiljadu godina, koji su oslobodili Istanbul prije 500 godina, dio smo onih koji su zakucali na vrata Beča prije 400 godina i koji su vodili ratove otcjepljenja prije 50 godina. Ovaj dugovječni ummet danas će se pokušati uspraviti i obnoviti svoju snagu uz svoju pravu stranku, Stranku narodnog uređenja. Ona će našem ummetu povratiti slavu i ponos, ummetu koji krasi maniri i dobrotu, ummet od velikog historijskog značaja, koji se ogleda u posebnoj civilizaciji koju čine svjesni mladići koji vjeruju u svoje odluke i odluke svoje države."¹⁶⁴⁰

Stranka narodnog uređenja zapazila je sljedeće nedostatke i predložila sljedeća rješenja:

1. Sve važnije organizacije u državi nalaze se u rukama Evropljana, a ne u rukama naroda, i naroda je dužan te iste organizacije vratiti pod kontrolu muslimana;

2. Ljudi su 40 godina živjeli pod utjecajem Zapada, koji ih konstantno pokušava odvojiti od pravih vrijednosti i usmjeriti ka onim nepoznatim i nebitnim, čime je svijet doveden u nezavidan položaj. Ljude se mora vratiti naravi i pravoj vrijednosti (urođenoj vjeri) kako bi nastavili normalno živjeti osloboditi se pogrešnih uvjerenja;

3. Savremeni nazivi: desničari, ljevičari, umjereni itd. samo su izmišljotine cionista i masona, a svi oni imaju zajednički cilj: udaljavanje Turska od civilizacije stvarane hiljadu godina. Tih zapadnih imena moramo se osloboditi i vratiti se pravoj stazi koja će spojiti naslijeđe sa svijetlom budućnosti;

4. Stranka narodnog uređenja ne liči ostalim strankama jer sve one počivaju na nadmoći i željom za vlasti, dok mi radimo isključivo radi Allahovog zadovoljstva i dobrobiti države;

5. Nastavni plan Turske veoma je, njega je napravio određen broj nekvalitetan jer su ga izradili zlonamjerni židovi i kršćani, i ne odgovara potrebama ummetu. On ruši sve duhovne, vjerske i moralne vrijednosti, njegov je cilj odvojiti Tursku od islama, koji je živjela u prošlosti i od svih njegovih vrijednosti. Nastavnim planom uspješno *ubijaju* nove generacije i

¹⁶⁴⁰ Vidjeti: *El-Hareketul-islamijetul-hadisetu fi Turkija*, str. 126.

ruše državu. Prošlo je 50 godina otkako slušamo da je Turska dio Evrope i, da bi došlo do renesanse, mora se odvojiti vjera od države, kao što se desilo na Zapadu; oni zaboravljaju da se islam razlikuje od Crkve i njenih ideja;

6. U vrijeme kada država zabranjuje podjelu knjiga visokim islamskim institutima i pokušava zatvoriti škole za imame, vaize (hatibe) i škole Kur'ana, troši milione na pozorišta i glumce, dio novca troši se na piće koje se poslužuje u ambasadama. U vrijeme kada se država suprotstavlja studenticama koje nose hidžab, u državi se na svakom mjestu nesmetano izučavaju bezbožničke knjige, ali se Stranka narodnog uređenja zalaže za vraćanje izvornom islamu.¹⁶⁴¹

Židovi i sekularisti u Turskoj, nisu podnosili glas omladine koju nosi uvjerenje u islam i koja podstiče narod Turske da se vrati islamu, pa je zbog toga marta 1971. godine vojska izvršila akciju zbog djelovanja Stranke radnika, a slučaj Stranke narodnog uređenja predat je Ustavnom sudu, koji je 21. marta 1971. godine donio nepravednu odluku o njenom ukidanju stranke.

U odluci suda stajale su sljedeće konstatacije:

1. Osnove na kojima je osnovana stranke i njeno djelovanje suprotstavljaju se ustavu Turske;
2. Stranka radi na uništenju sekularizma u državi, a pokušava uspostaviti islamsku vlast;
3. Zalaže se za izmjenu svih ekonomskih, društvenih i pravnih osnova na kojima počiva država;
4. Radi protiv Ataturkovih načela;
5. Javno pokazuje određena vjerska obilježja.

U odluci suda također je stajalo da nijedan član Stranke državnog uređenja ne smije politički djelovati u nekoj drugoj stranci, te da ne smiju osnovati novu stranku, niti se smiju kandidovati na sljedećim izborima, pa makar i kao samostalni kandidati, u trajanju od pet godina, i tako je od osnivanja stranke pa do njenog zatvaranja prošlo samo 16 mjeseci.

Za vrijeme te okrutne borbe između islama i sekularizma u Turskoj, na scenu stupa veliki borac i mudžahid Nedžmettin Erbakan¹⁶⁴², koji vodi ideološke bitke protiv sekularista. 2 augusta 1972. godine, i prije nego što je

¹⁶⁴¹ Vidjeti: ibid, str. 127.

¹⁶⁴² Prof.dr. Nedžmettin Erbakan i prije toga stupio je na političku scenu.

osnovana Stranka narodnog spasa¹⁶⁴³, Erbakan je održao govor u državnom parlamentu. Rekao je: "Smatramo da je veoma važno govoriti o izradi demokratskog ustava. Naime, neophodno je da postoji određena ustavna regulativa prije ograničavanja djelovanja, slobode mišljenja i vjerskih uvjerenja. Jedino na taj način moguće je stvoriti prostor za primjenu tih regulativa koje se suprotstavljaju osnovnim ustavnim načelima. U tom slučaju čovjek može reći da postoji sloboda mišljenja i vjerskih uvjerenja. Naša se zemlja razvija i napreduje, pa će zauzeti važno mjesto među svjetskim civilizacijama."¹⁶⁴⁴

Erbakan je zastupao stav da se ustav ne može smatrati demokratskim bez postojanja prava, slobode mišljenja i vjerskih sloboda. On je time želio osigurati potpunu slobodu koja bi omogućila nesmetano širenje islamskih ideja. Sve njegove izjave i stavove sekularne novine Džumhuriyet i Milliyet protumačile su kao način da se vjera zloupotrijebi za ostvarivanje političkih ciljeva. Erbakan se borio protiv sekularista koristeći se mnogim šupljinama i nedostacima prisutnim u turskom ustavu. Odgovarajući na sekularno-medijsku kampanju protiv njegovih prijedloga, rekao je: "Vjera je glavno uvjerenje i ideološko uređenje za svakog pojedinca, što zahtijeva priznavanje prava sloboda, te postojanje i priznavanje vjerskih sloboda svakom pojedincu. Zabrana tih osnova bilo kojem čovjeku suprotna je duhu i osnovnim načelima ustava."¹⁶⁴⁵ Nakon surovih dešavanja i političkih nemira unutar turske politike nasilnim uvođenjem uobičajenih zakona, Erbakan gasi Stranku državnog uređenja i osniva novu stranku: Stranka narodnog spasa. Ona je u veoma kratkom periodu koji ne prelazi 8 mjeseci (od osnivanja, u 67 tačaka), kako je izjavio Erbakan, uspjela pridobiti simpatije običnih masa jer je pozivala u islamski moral i druge vrijednosti. Na osnovu toga Stranka narodnog spasa u svom programu zagovara sljedeće: "Stvaranje zajednice koja će se oslanjati na vrijednosti i moralno ponašanje, pružanje duhovnih vrijednosti čovjeku, kao što to potvrđuje 10. i 14. tačka ustava, koje čovjeku potvrđuju moralne vrijednosti na osnovama lijepog ponašanja i dobrih vrijednosti."

¹⁶⁴³ Milli selamet partisi.

¹⁶⁴⁴ Vidjeti: ibid, str. 128.

¹⁶⁴⁵ Vidjeti: *El-Mealimur-reisijjetu lil-ususit-tarihijeti vel-fikrijeti li hizbis-selam*, str. 435.

Najvažniji poduhvati Stranke spasa

Kada je Stranka spasa osjetila svoju snagu i kada je postala dio političkog života u Turskoj, njeni osnivači pokrenuli su veliku medijsku kampanju protiv sekularnih načela u Turskoj. Ljudima su objasnili da se političko uređenje nove Turske suprotstavlja osnovnim islamskim načelima. Islam nalaže da se sjedini političko i vjersko djelovanje pod okriljem vjere, što znači da je sekularizam i sekularno uređenje u suprotnosti s islamom i Šerijatom, a posebno njegova primjena u Turskoj, koja pruža sigurnost i garanciju bezboštvu i licemjerstvu. Kažu: "Zaista, samo nesretnici i lažovi govore da su vjera i politika dvije stvari koje se ne mogu objediniti, a muslimani ne razdvajaju dunjalučke stvari od nebeskih. Postaje jasno da propisivanje zakona nije čovjekovo pravo, i kada on donese zakone, ili smatra da on polaže pravo na to, tada se taj njegov postupak smatra greškom... Onaj Ko je stvorio islamski zakon, stvorio je i čovjeka, shodno tim zakonima. Zakoni koje su donijeli ljudi, nisu podesni i ne odgovaraju čovjekovoj prirodi. Islam je uređenje koje odgovara svakom vremenu, on predstavlja i objedinjuje vjeru i državu. Kur'an nije objavljen da se uči na kaburovima niti samo u džamijama, on je objavljen kako bi se po njemu sudilo."¹⁶⁴⁶

Veliki borac Nedžmettin Erbakan s poteškoćom je trasirao put u borbi protiv sekularizma, borio se argumentima, o svojim stavovima otvoreno je govorio raspravljajući s Dijaulhakkom, bivšim predsjednikom Pakistana. Govorio je da je ulazak islama u sve pore života jedini uvjet za uspostavu islamske države. S tim u vezi, Erbakan je rekao: "Prije svega, država mora biti islamska, ako se to ne ostvari tada je islam u opasnosti."¹⁶⁴⁷ Stranka narodnog spasa nije htjela odmah na početku zauzeti napadački stav spram demokratije, za vrijeme izbora 1973. godine, ali su sa svojim stvarnim osjećajima počeli djelovati 1980. godine, kada su se počeli suprotstavljati demokratiji, potpuno uvjereni da se ona protivi islamskim načelima. Povodom toga Stranka spasa potvrdila je: "Demokratija je zapadna zavjera koju predvode neuki, ona obavezuje na zapadne i kršćanske metode, predstavlja kršćanskog pomoćnika protiv islama, zbog toga je neophodno primijeniti Allahove zakone, koje ne propisuje čovjek, na njemu je jedino njihova primjena."

¹⁶⁴⁶ Vidjeti: *El-Hareketul-islamijetul-hadisetu fi Turkija*, str. 130-132.

¹⁶⁴⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 132.

O tome kakav je odnos Stranka narodnog spasa imala spram kapitalizma i socijalizma, nalazimo u govoru Nedžiba Fadila: "Po nama, dva su načina izbavljenja države:

1. Islamski način izbavljenja;
2. Izbavljenje u obliku nasljednog ustrojstva koji zapravo ne vodi u spas.

Drugi način ne oslanja se na Božiju objavu, nego joj se suprotstavlja, oslanja se na zakone koje je donio čovjek, kao što je: kapitalizam, socijalizam, komunizam i demokratija. Isto tako, potvrđeno je da nam Allah naređuje da sudimo shodno naučavanju plemenitog Kur'ana, a ne prema svojim nahođenjima. Štaviše, današnja vlast zasniva se na principu glasanja, i zato ljudi odbacuju Kur'an, a islam se ne širi u zajednicama u kojima se sve stvari rješavaju putem glasanja."¹⁶⁴⁸

Što se tiče odnosa Narodne stranke spasa prema Sjedinjenim Američkim Državama, ona se usprotivila prisustvu Amerike u Turskoj, kao što se protivila davanju teritorije u borbi protiv Bliskog istoka, i kao rezultat toga stranka je uputila žestoke kritike na račun vlade Demirela krajem 1979. godine, zbog povećanog Američkog vojnog djelovanja na teritoriji Turske. Ona je poslala dopis turskom parlamentu u kojem traži da se ispita vlada Demirela u vezi s tim vojnim djelovanjem, što potvrđuje slijetanje dvaju aviona na aerodrom Malka, koji su prevozili 180 vojnika i najsavremenije naoružanje i opremu. Naglasili su da to predstavlja prijetnju sigurnosti u tom području.

U stvarnosti, stranka je uspjela ostvariti nekoliko pozitivnih poteza kada je riječ o protivljenju Zapadu i Sjedinjenim Američkim Državama, zahvaljujući problemu vezanom za Kipar u kojem je Erbakan¹⁶⁴⁹ odigrao veliku ulogu uvjerivši vojne snage da se iskrcaju na Kipar, gdje je preuzeo vođstvo dok je bio odsutan Bulent Edževit (za vrijeme posjete državama sjeverne Evrope).

Pod vođstvom Erbakana stranka je uspjela osujetiti sve Grčke planove i pokušaje u području Egejskog mora. Povodom toga Erbakan je rekao: "Mi ćemo se ponašati shodno načelima pravde i istine, a ne shodno načelima koja su postavile evropske provincije."¹⁶⁵⁰

¹⁶⁴⁸ Vidjeti: ibid, str. 135.

¹⁶⁴⁹ U periodu između 1974-78 bio je zamjenik premijera za vladavine tri različite koalicije. U tom periodu zalagao se za mir na Kipru.

¹⁶⁵⁰ Vidjeti: *El-Ahzabus-sijasijetu fi Turkija*, autora Husejna Fadila Kazima, str. 192.

Kada je riječ o zajedničkom, evropskom tržištu, Erbakan je rekao: „Turske ne smije biti na zajedničkom, evropskom tržištu, uređenom za potrebe zapadnih zemalja, već joj je obaveza da se nađe na zajedničkom tržištu za potrebe istočnih država. Turska je nazadna u očima Zapada, ali je napredna u očima Istoka; ako se Turska sada uključi na zajedničko tržište u vodećem položaju, ona je već okupirana.“¹⁶⁵¹

Stranka spasa ostavila je veliki utjecaj na turske ulice, radila je na povratku islamskih vrijednosti, uništila je kapitalni i socijalni sistem zahvaljujući vjerskim argumentima. Njen predstavnik, Nedžmettin Erbakan, govorio je o islamskom ponosu, pojašnjavao je turskoj omladini opasnost zastranjivanja s Allahovog puta, svoje argumente usmjeravao je protiv neprijatelja islama. Objašnjavao je suštinu dvaju sistema (socijalizma i kapitalizma). U vezi sa socijalizmom rekao je: „To je ideja koja prijeti slobodi i šteti međusobnim odnosima; on je usredsređen na strane izvore.“ A što se tiče kapitalizma, Erbakan kaže: „Kapitalizam je ideologija koja se zasniva na kamati, stranog je porijekla, i Stranka spasa kroči visoko podignute zastave morala. Socijalizam i kapitalizam ne kaskaju na polju ekonomije, oni ostavljaju svoj utjecaj na društvenom i moralnom polju. Iako se ova dva sistema u suštini razlikuju, oba su materijalnog karaktera, oba rade na materijalnom usponu zauzvrat rušeći moralne vrijednosti i ponašanje; oba se sistema materijalno uzdižu, ali ruše kulturu i ahlak.“

Glavni cilj Stranke spasa bio je uspostaviti razumijevanje i zalaganje za slijeđenje slavnog i starog osmanlijskog naslijeđa. Stranka spasa vodila je politiku koja će nakon dužeg perioda dovesti do istrebljenja sekularnih Ataturkovih načela, istovremeno pozivajući narod da ne podržava neislamske principe. Stranka se žestoko suprotstavljala komunizmu, zagovarala je da samo najbolji put za širenje islamskih principa može osigurati slobodan život Turcima.

Erbakan je pozivao u neophodno jačanje odnosa između Turske i islamskog svijeta na svim poljima, kada je rekao: „Nije dovoljno da ti odnosi budu samo pismena forma, nego je obaveza da to budu djelotvorni i napredni odnosi, jer postoji oko 50 islamskih zemalja čiji broj stanovnika iznosi milijardu. Ove islamske države predstavljaju prirodno tržište, pogodno za proizvodnju.“¹⁶⁵²

¹⁶⁵¹ Vidjeti: *El-Hareketul-islamijetul-hadisetu fi Turkija*, str. 137.

¹⁶⁵² Vidjeti: *Jekazatul-islam-il-hadisi fi Turkija*, autora Envera el-Džundija, str. 30.

Erbakan je kritizirao masone i cioniste.¹⁶⁵³ Jednom je prilikom rekao: „Masonska loža i cionisti pokušali su odvojiti Tursku od islamskog svijeta, njihove su zavjere konstantne, tako je sukob između islama u Turskoj i cionista poprimio nekoliko oblika, i to je dugoročni rat koji traje unazad 500 godina, od onda kada je sultan Fatih oslobodio Istanbul i pokušao osloboditi Rim. A borba unazad 100 godina poprimila je oblik koji je osmišljen mnogo ranije. 1839. godine određena skupina ljudi uspjela je izvršiti utjecaj na misaono državno tijelo, tako su u državu uvedeni izmišljeni zakoni, koji su daleko od islama, a sve zahvaljujući židovskim, masonskim pokretima. Židovsko djelovanje u Turskoj podijeljeno je u tri etape u trajanju od 30 godina. Riječ je o sprovođenju ideja Litojda i Hercela o rušenju islamske države u Turskoj. Druga etape trajala je 20 godina. U tom periodu cilj je bio udaljiti Tursku od islama, pa je osnovana Stranka napretka i jedinstva, koja je imala duboke odnose sa židovima i masonskom ložom, i na taj način oni su i uspjeli svrgnuti sultana Abdulhamida, poslije čega su počeli udaljavati Tursku od islamskih karakteristika i na razne je načine evropeizirati. Jedan od najbitniji načina bio je sekularizam koji je u Turskoj predstavljao ugnjetavanje muslimana.”¹⁶⁵⁴

1973. godine Stranka narodnog spasa izašla je na izbore i osvojila oko 1,2 miliona glasova, što iznosi 11, 9 % od ukupnog broja glasača, i to je rezultiralo njenim ulaskom u narodnu skupštinu s 45 mjesta.

Nakon izbora 1973. godine, Erbakan je izjavio: „Mi ćemo povratiti vrijednosti koje su bile za vrijeme Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.” Također je poslije izbora, izjavio da će parola njegove stranke biti: „Ključ!”, tj. nada da će otvoriti zatvorene puteve pred sobom i postati uzor svim islamski usmjerenim vladama.¹⁶⁵⁵

Rezultat nije izostao: odmah je osnovana prva islamski usmjerena vlada koja je objedinila Narodnu republikansku stranku i Stranku narodnog spasa. U vladi se 1974. godine nalazilo 18 ministara iz Republikanske narodne stranke i 7 ministara iz Stranke narodnog spasa.

Allahovom dobrotom, a zatim velikim zalaganjem Stranke narodnog spasa, koju je vodio Erbakan, Turska je prvi put učestvovala na islamskom

¹⁶⁵³ Vidjeti: *El-Hareketul-islamijjetul-hadisetu fi Turkija*, str. 141.

¹⁶⁵⁴ Vidjeti: *Es-Sahvetul-islamijja*, autora El-Dzundija, str. 117.

¹⁶⁵⁵ Vidjeti: *El-Hareketul-islamijjetul-hadisetu fi Turkija*, 132-133.

samitu marta 1974. godine. Predstavljao ju je ministar unutrašnjih poslova, pripadnik stranke Narodnog spasa.

Djelovanje Stranke narodnog spasa 70-ih godina dovelo je do cijepanja vanjskih sekularnih obilježja u Turskoj: dolaze do izražaja određena islamska obilježja, a pogotovo u mjesecu ramazanu. Također je otvoreno nekoliko islamskih škola u kojima je dopušteno obučavanje imama i vaiza. U islamskim školama u Turskoj nastavu je pohađalo oko 10% učenika svih srednjih škola, tu je bilo približno 50 000 djevojaka. Naposljetku je broj islamskih glasova iznosio od 10-15%, što su sekularisti smatrali velikom opasnošću po Tursku civilizaciju i kulturu.¹⁶⁵⁶

Zahvaljujući djelovanju Narodne stranke spasa, učenika i pokreta En-Nur, u Turskoj je objavljeno hiljade knjiga koje je financiralo Ministarstvo za odgoj. Knjige su govorile o turskoj kulturi s islamskog gledišta. Stranka narodnog spasa u Turskoj državnoj skupštini duboko je razmatrala islamska razumijevanja. Islamski časopisi u Turskoj napali su na Kemala Atatürka nazivajući ga Dedždžalom. Stranka narodnog spasa izvršila je veliki pritisak na Ministarstvo za vjeru, koje je izdalo saopćenje juna 1973. godine u kojem poziva Turkinje na oblačenje hidžaba.

Kada je Erbakan otputovao u Saudijsku Arabiju 1974. godine – a tada je bio zamjenik premijera – posjetu je počeo tavafom oko Kabe. U pismu koje je napisao kralju Fejsalu rekao je sljedeće: „Upoznavanje ljudi i hadžija s radovima koji će se izvršiti na istočnom i jugoistočnom području, zahvaljujući pozajmicama koje vi dajete Turskoj, smatra se jednom od važnijih stvari. Zaista, vaše potpomaganje moje ličnosti u Turskoj, otvara pred nama novu etapu u islamskom svijetu. I svojim pomaganjem na ovom polju, pomoći ćete ovo novo razdoblje.”¹⁶⁵⁷

Erbakan je od u parlamenta uspio iznuditi zakon koji omogućava Turcima da kopnom putuju na hadžske obrede, što je ranije bilo zabranjeno.¹⁶⁵⁸

Planovi Narodne stranke spasa bili su prihvaćeni od turske zajednice, i zbog toga turska vojska, koja služi sekularizmu, nije mogla podnijeti sva ta lijepa i pohvalna djela, pa je 12. septembra 1980. godine izvršila državni udar, u kojem je ukinuta politička sloboda. Vojnom udaru prethodile su

¹⁶⁵⁶ Vidjeti: ibid, str. 145

¹⁶⁵⁷ Vidjeti: *El-Harekatul-islamijetul-hadisetu fi Turkija*, autora dr. Muhammeda Mustafe, str. 207.

¹⁶⁵⁸ Vidjeti: *El-Hareketul-islamijetul-hadisetu fi Turkija*, str. 147.

velike demonstracije u Konyi, 6. septembra, prilikom kojih su protestanti pozivali na uspostavljanje islamske države. Simpatizeri i pomagači Narodne stranke spasa ismijavali su sve u šta je vjerovao Ataturk i vojna struktura. Protestanti koji su došli iz svih krajeva države uzvikivali su vjerske parole, tražili su primjenu Šerijata unutar političkog djelovanja i zabranili su sviranje patriotskih pjesama.

Protestanti su kao izgovor navodili pripajanje Kudsa Turskoj, pozivajući na prekidanje svih odno s Izraelom. Rekli su da je Izrael neprijateljski raspoložen prema slobodnom Kudsu. Na demonstracijama Erbakan je pozvao na borbu kojom će se iskorijeniti zapadni lažni mentalitet koji vlada Turskom. Protestanti su ispisali svoje parole na arapskom jeziku, spalili su židovsku, američku i rusku zastavu, dok su neprestano uzvikivali parolu: „Smrt židovima!“ (A nema sumnje da grad Konya okuplja veliki broj židova, oko 20 000). Uzvikivali su i sljedeće: „Došlo je vrijeme vjerskom zakonu, nestalo je barbarstva! Šerijat ili smrt! Neophodno je porušiti bezbožničku državu, Kur'an je naš ustav, želimo islamsku državu, bez granica i staleža!“¹⁶⁵⁹

Pristalice Stranke narodnog spasa napredovale su zbog toga što je stranka javno istupala s islamskim pitanjima i parnicama, posebno u periodu od 1979. do 1980. Godine. To je primoralo Republikansku narodnu stranku i Stranku pravde da udovolje zahtjevima Stranke narodnog spasa. One su popustile pred islamskim usmjerenjem željno očekujući ekonomsku pomoć od islamskih zemalja, a najveća potreba osjećala se prema nafti.

Oficiri se nisu ustručavali reći da su državni udar izvršili u namjeri da se zaustavi širenje i napredovanje islama. Pučisti su donijeli odluku o ukidanju svih političkih stranki, te zatvaranju njihovih vođa i njihovo izvođenje pred sud, što je normalno da će se suditi Stranki narodnog spasa, čiji je vođa, Erbakan, optužen kao i svi njegovi prijatelji, veliki borci za islam. Sve optužbe svodile su se na to da Stranka narodnog spasa od Turske želi napravi islamsku državu i osloboditi se sekularnih ideja i Ataturkovih načela. Sekularna je Turska, preko generala Ifrena i komandanta turske vojske, otvoreno izjavila da posjeduje toliku moć i snagu, da je u stanju odsjeći jezik svakome onome ko napadne Ataturka.¹⁶⁶⁰

¹⁶⁵⁹ Vidjeti: ibid, str. 151.

¹⁶⁶⁰ Vidjeti: ibid, str. 150.

Stranka narodnog spasa uspjela je uvesti nekoliko moralnih promjena u unutrašnju tursku politiku, od kojih je učenje ezana u svim džamijama, i to na arapskom jeziku, učenje Kur'ana na radio-televizijskim stanicama, što je bilo zabranjeno od dolaska pokvarenjaka Mustafe Kemala Ataturka na vlast.

Erbakan je, zajedno sa svojom vrijednom strankom, postao jedna od ličnosti savremenog islamskog djelovanja u Turskoj. Djelovanje Stranke narodnog spasa ostavilo je veliki utjecaj na muslimanske sredine i sufijske tarikate, pa je i među tradicionalnim muslimanima bilo onih koji su pomagali stranku, stali uz nju. 1983. godine, nepravedno, vojni sud osudio je Erbakana na zatvor u trajanju od 4 godine, a zajedno s njim osuđena su i 22 člana stranke na zatvor u trajanju od 3 godine i 6 mjeseci.¹⁶⁶¹

Vojska je otpustila svakog vojnika kod kojeg je primijetila i najmanji trag islama.

Šta više Ifren je u toku kampanje protiv islamista unutar vojne strukture, izjavio: „Ovi muslimani žele doći do velikih činova u oružanim snagama, šta bi se desilo da oni kojim slučajem preuzmu komandu vojske?“ I rekao je: „Oni će preinačiti državu u uređenje koje oni poželeva, pa je li ovo vjersko djelovanje ili je prijevara?!“¹⁶⁶²

Turski generali počeli su tragati za rješenjem političkih problema izazvanih u Turskoj, ali su također pokušali zadovoljiti Evropu, koja je optuživala Tursku za ugrožavanje osnovnih ljudskih prava. Turska se obavezala da će ponovo uvesti demokratiju. Osnovana je nova komisija koja će izraditi državni ustav koji će moći ovlastiti predsjedniku i dati mu puno pravo da proglasi vanredno stanje, te raspusti parlament i raspiše izbore. Na taj način sekularisti će uspjeti spriječiti uzastopne pokušaje islamista da ukinu sekularni ustav. Također je došlo do izmjene zakona: vojnom vođstvu daje se pravo da kontroliše politički život u Turskoj.

Kada je 1982. godine objavljen novi državni ustav, došlo je do osnivanja političkih stranaka. Pojavljuje se stranka Refah¹⁶⁶³, koja je samo nastavak ideje koju je zastupala Stranka narodnog spasa. Veoma brzo, strankom su počeli dominirati islamski principi i načela, što je dovelo do vojnog protivljenja i velikog pritiska da joj se zabrani izlazak na izbore 1983. godine. Pa ipak je ona učestvovala na izborima i osvojila 5% glasova.

¹⁶⁶¹ Vidjeti: ibid, str. 156.

¹⁶⁶² Vidjeti: ibid, str. 165.

¹⁶⁶³ Osnivač Nedžmettin Erbakan.

Treba dodati i to da je stranka Refah učestvovala na izborima 1987. godine, kada je osvojila 7,06% glasova.¹⁶⁶⁴

Islamski pokreti počeli su se okupljati oko stranke Refah, pa je ona pokrenula islamsko djelovanje u gradovima diljem Turske, čak i najudaljenijim selima. Islamsko djelovanje polako oživljava uz prijem Turgut Özalove vlasti, koji se saosjeća s islamom u Turskoj, dok veliki broj vođa iz njegove stranke Država – majka¹⁶⁶⁵ čine poznate islamske ličnosti u Turskoj. Poznate i utjecajne vođe iz ugašene Stranke narodnog spasa prešlo je u stranku Država – majka, koja je na izborima 1983. godine pobijedila osvojivši daleko veći broj glasova. Vlada Ozala poticala je na izgradnju džamija i vjerskih škola. Tako je ministar države Kazim Eksevi i odgovorni za vjerska pitanja, posvetio veliku pažnju ustanovama za podučavanje plemenitom Kur'anu. Kako je početkom 80-ih godina u državi bilo 200 registrovanih ustanova, već 1987. godine njih je bilo 3000. Isto tako, zaživjela su vjerska načela; Kazim Eksevi otvorio je nekoliko vjerskih organizacija i banaka, kao naprimjer, najvažniji finansijer islamskih aktivnosti u Turskoj.¹⁶⁶⁶

Stranka Refah nastavila je svoj rad mirnim putem, zalazeći duboko među turski, muslimanski narod, koji se još uvijek sjećao svega što je uradila Narodna stranka spasa, koja je turskoj zajednici vratila postojanost i islamsko prisutstvo. Stranka Refah, nasljednica Stranke narodnog spasa, uspjela je marta 1994. godine zauzeti najvažnije i najveće položaje gradovima Turske, pa će 1995. godine, pobijedila na izborima, kao najveća islamska stranka u državi, i preuzeti vlast zajedno sa Strankom Pravog puta, juna 1996. godine.¹⁶⁶⁷ Mudžahid Nedžmettin Erbakan postao je premijer. Poduzeo je velike korake u poboljšanju ekonomske situacije, za kratko vrijeme povećao je plaće radnicima, mnogo se zalagao za uspostavljanje zajedničkog islamskog tržišta, odbijajući da se Turska pridruži zajedničkom evropskom tržištu. Erbakan je zagovarao da se osnuju islamske sjedinjene države i zajedničko islamsko vijeće. Predstavnici stranke Refah u gradskim vijećima, kao i na nivou države, pokazali su najbolje primjere kada se radi o čistoti, čednosti, poštenju i sposobnosti planiranja rada. Sve organizacije

¹⁶⁶⁴ Vidjeti: ibid, str. 179.

¹⁶⁶⁵ Anavatan partisi.

¹⁶⁶⁶ Vidjeti: ibid, str. 183.

¹⁶⁶⁷ Vidjeti: *Tehaddijatun siyasijetun tuvadžihul-hareketel-islamijja*, autora Mustafe et-Tahana, str. 118.

koje je osnovala stranka ulagale su velike napore da pruže što bolje usluge građanima i da zadobiju njihovu naklonost. Zatim i mnoge druge organizacije dale su svoje glasove stranci Refah, koja je radila na stvaranju prilika za pošteno djelovanje tih organizacija. Stranka se također potrudila u stvaranju uvjeta za moralnim životom i vraćanje na Pravi put.

Predstavnik stranke Refah koji je izabran za načelnika Istanbula, na poseban je način riješio probleme glavnog grada: budžet grada znatno se uvećao, i to nakon što se uprava stalno žalila na financijske probleme zbog krađa i utaja.

Židovi i sekularisti nisu bili zadovoljni velikim uspjesima koje stvarali islamisti u Turskoj. Podsticali su vojni sektor da izvrši pritisak na stranke, sve dok nisu raskinuli koaliciju između Stranke Pravog puta i stranke Refah¹⁶⁶⁸. U tom na scenu stupa sekularna stranka, potpomognuta vojskom i bogatim sekularistima, pa stranku Refah izvode pred ustavni sud koji 1997. godine donosi odluku o njenom ukidanju oduzimanje njenog imetka. Islamisti u Turskoj, nisu prestali voditi borbu protiv židova, sekularista i din - dušmana, sasvim mudro, pametno i veoma hrabro. I potpuno sam uvjeren da će islamisti doći na vlast, kada će doći do primjene Šerijata, Allahovim dopuštenjem, jer mnogi znaci i Allahovi sunneti (zakoni) upućuju na to.

O eksperimentu uvođenja Šerijata u Turskoj završit ću, govorom profesora i velikog borca koji je uništio sekularne stupove u Turskoj, riječima Nedžmettin Erbakana. Naime, poznati muslimanski novinar konstatirao je pred njim: „Učestvovanje na izborima stvar je koja nije dopuštena Šerijatom, to se smatra podržavanjem paganskog uređenja u kojem preovladavaju pagske metode...” Na to je Erbakan odgovorio: „Šta nam je onda činiti?! Da li smo na drugi način mogli ostvariti velike uspjehe na polju ličnih i općih sloboda, otvoriti stotine islamskih škola, podići glas u parlamentu kako bi se promijenio nacrt ustava koji sprečava i zabranjuje vjerske slobode, ljudima povratiti samopouzdanje u njih same i njihovu vjeru, umanjiti zlo u svim njegovim oblicima, toliko da je umalo nestalo u našoj državi?”¹⁶⁶⁹

Preporod islama u Turskoj, još traje i ne predaje se uprkos ogromnim spletkarenjima neprijatelja koji ga okružuju i velikih opasnosti koje ga prate

¹⁶⁶⁸ Ova stranka pružila je utočište mnogim bošnjačkim muhadžirima tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu od 1992. do 1995. godine.

¹⁶⁶⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 87.

i s jedne i s druge strane podjednako. Međutim, očekujemo da se obistine Allahova obećanja:

﴿ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُتُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ۝١٧﴾

„Otpadci se odbacuju, dok ono što koristi ljudima ostaje na zemlji. Tako, eto, Allah objašnjava primjere“¹⁶⁷⁰;

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ۝٨١﴾

„Allah ne dopušta da djelo pokvarenjaka uspije“¹⁶⁷¹;

﴿ وَيَأْبَأُ اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُمْرَ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ۝٣٢﴾

„Allah želi da vidljivim učini svjetlo Svoje, pa makar ne bilo po volji nevjernicima.“¹⁶⁷²

¹⁶⁷⁰ Prijevod značenja Er-Rad, 17.

¹⁶⁷¹ Prijevod značenja Junus, 81.

¹⁶⁷² Prijevod značenja Et-Tevba, 32.

8. poglavlje

Razlozi pada Osmanskog carstva

Mnogo je uzroka koji su doveli do pada osmanlijske države, a svi oni objedinjeni su u jednom uzroku: udaljavanju od Allahovih propisa i suđenja po Šerijatu; to je pojedincima i ummetu prouzrokovalo težak život još na dunjaluku. Posljedice udaljavanja od Šerijata očituju se u svim segmentima čovjekovog života: vjerskom, društvenom, političkom i ekonomskom. Nedaće i iskušenja pogađaju ljude sve dok ne obuhvate sve pore njihovog života. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ١٦٣ ﴾

„Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naređenju Njegovu, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe.“¹⁶⁷³

Udaljavanje posljednjih osmanlijskih vladara od Šerijata ostavilo je veliki trag na islamski ummet. Nalazimo da su ljudi tada naginjali materiji, da su bili neznalice, zauzeti brigom, onesposobljeni neodlučnošću, strahom, kukavičlukom... A takav misli da je svaki povik protiv njega, boji se kršćana, ne može im se suprotstaviti odvažno i hrabro, kada ga podstiče na bitku, on sluša ali njegovo srce oslabi kada ugleda neprijatelja, a sve zbog grijeha koji su ostavili veliki trag na njegovo srce; i on živi teškim životom:

﴿ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا ﴾

„A onaj ko okrene glavu od Knjige Moje, taj će teškim životom živjeti...“¹⁶⁷⁴

Muslimanski narod u posljednjoj fazi osmanlijske države zadesila je tromost, zaglupljenost, kriza identiteta, duhovno klonuće, nisu naređivali dobro, niti su odvrćali od zla; zadesilo ih je ono što je zadesilo Benu Israil kada su zapostavili naređivanje dobra i odvrćanje od zla:

﴿ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ٧٨ ﴾

﴿ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ٧٩ ﴾

¹⁶⁷³ Prijevod značenja En-Nur, 63.

¹⁶⁷⁴ Prijevod značenja Ta-Ha, 124.

„Jezikom Davuda i Isaa, sina Merjemina, prokleti su oni od sinova Israilovih koji nisu vjerovali – zato što su se bunili i uvijek granice zla prelazili: jedni druge nisu odvrćali od grešnih postupaka koje su radili. Ružno li je to kako su postupali!”¹⁶⁷⁵

Svaki narod koji ne bude poštivao Šerijat i naređivao dobo a odvrćao od zla, propast će kao što je propao Benu Israil. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: *„Tako mi Allaha, ili ćete naređivati dobro i zabranjivati zlo, sprečavati nasilnika i maksimalno ga usmjeravati ka istini, ili će Allah okrenuti vaša srca jedna protiv drugih, a zatim vas prokleti kao što je i njih prokleo.”*¹⁶⁷⁶

U osmanlijskoj se državi obistinio Allahov zakon kada je riječ o promjeni ljudi iz pokornosti i predanosti u nemarnost i suprotstavljanje Allahovim propisima:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٧﴾﴾

„To je zato što Allah neće lišiti blagostanja narod kome ga je podario – sve dok se on sam ne promjeni – a Allah sve čuje i sve zna.”¹⁶⁷⁷

Narod koji se stopi s vladarima koji se udalje od Šerijata, bit će kažnjavaan i ponižavan, sve dok se ne digne protiv onoga ko krši Allahove naredbe tražeći pomoć od svoje braće po vjeri.

Zastranjivanje potonjih osmanlijskih vladara glede Šerijata i zapostavljanja naređivanja dobra i odvrćanja od zla, u onim islamskim pokrajinama koje su im bile poslušne, ostavilo je negativan trag na iste te skupine, dovelo je do velikih neprijateljstava među ljudima, a ljudi su bili izloženi krađama i sknavljenju časti. Zbog zapostavljanja Allahovih propisa, među ljudima su pokretani ratovi, pojavljivali su se neredi i iskušenja koji su, opet, proizveli neprijateljstvo i mržnju sve do smrti tih ljudi. Sve to rodilo je veliku želju kod neprijatelja: Rusa, Britanaca, Bugara, Srba i drugih ostvare velike uspjehe, pa je izostala Allahova pomoć sultanima i Osmanlijama, uskraćena im je pobjeda, živjeli su u velikom strahu od neprijatelja i nemiru iskušenja su se konstantno nizala, nestajala su naselja i zemljom je ovladao neprijatelj.

Dvije su vrste grijeha zbog kojih Allah uništava države i zbog kojih kažnjava narode:

¹⁶⁷⁵ Prijevod značenja El-Maida, 78-79.

¹⁶⁷⁶ Hadis je zabilježio Ebu Davud, poglavlje: *Naređivanje dobra*, br. 4670.

¹⁶⁷⁷ Prijevod značenja El-Enfal, 53.

1. Suprotstavljanje Allahovim poslanicima, alejhimus-selam, i nevjerovanje u ono što su oni donijeli;

2. Nijekanje blagodati i nezahvalnost na njima, tajenje istine, ponižavanje ljudi, nepravda prema slabima, naklonost prema jakima, prelaženje svih granica u grijehu i razvratu te opijenost bogatstvom. Sve navedeno spada u negiranje Allahovih blagodati i njihovo korištenje u ono od čega ljudi nemaju nikakve koristi, a čime Allah nije zadovoljan.

Drugu su kategoriju grijeha upravo činili potonji osmanlijski sultani i njihovi namjesnici.¹⁶⁷⁸ Osmanlijska država na početku je primjenjivala Šerijat u svim stvarima, velikim i malim, držeći se ehli-sunetskog pravca glede pozivanja u islam i džihada. Ona je poduzimala sve uzroke pobjede i uspjeha, baš onako kako stoji u Kur'anu i sunnetu. Međutim, naposljetku je zapostavila, i moralne i materijalne uzroke pobjede i postojanosti:

﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا أَتَخَلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرُّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾﴾

„Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti, kao što je postavio namjesnicima one prije njih, i da će im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti, onu koju im On želi, i da će im sigurno strah sigurnošću zamijeniti; oni će samo Mene obožavati, i neće druge Meni ravnim smatrati. A oni koji i poslije toga budu nezahvalni – oni su pravi grešnici. A vi namaz obavljajte i zekat dajte i Poslaniku poslušni budite da bi vam se ukazala milost.“¹⁶⁷⁹

Osmanlijsko je carstvo nekoliko godina prije pada unekoliko odstupilo od ispravnog shvatanja Šerijata. Ovdje ćemo spomenuti nekoliko stvari.

Pricip ljubavi i mržnje u ime Allaha (el-vela vel-bera)

Na početku, osmanlijska država postupala je shodno riječima Uzvišenog Allaha:

¹⁶⁷⁸ Vidjeti: *Devletul-muvehhidin*, str. 170. (Ovo je moja studija.)

¹⁶⁷⁹ Prijevod značenja En-Nur, 55-56.

﴿لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ﴾ (٢٨)

„Neka vjernici ne uzimaju za prijatelje nevjernike kada ima vjernika; a onoga ko to čini – Allah neće štititi. To učinite jedino da biste se od njih sačuvali. Allah vas podsjeća na Sebe i Allahu se vraća sve“¹⁶⁸⁰;

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ (٥١)

„O vjernici, ne uzimajte za zaštitnike Jevreje i kršćane! Oni su sami sebi zaštitnici! A njihov je i onaj među vama koji ih za zaštitnike prihvati; Allah uistinu neće ukazati na Pravi put ljudima koji sami sebi nepravdu čine.“¹⁶⁸¹ I prema Resulullahovom, sallallahu alejhi ve sellem, hadisu: „*Najčvršća imanska veza jeste privrženost u ime Allaha i odricanje u ime Allaha, ljubav u ime Allaha i mržnja u ime Allaha.*“¹⁶⁸²

Ali, kada je riječ o posljednjem periodu osmanlijske države, posebno o periodu između 13. i 14. stoljeća po Hidžri, ovaj princip shvaćen je i tumačen na pogrešan način. Razlog tome jeste veliko neznanje koje je bilo prisutno na svim područjima osmanlijske države i ostalim dijelovima islamskog svijeta, manjak islamskih učenjaka i odgajatelja koji osvjetljavaju ummetu staze i koji ga vode Pravom putu. Vladari i sultani stali su uz nevjernike poklanjajući ljubav njima a ne vjernicima. Ovo je zato jer su oni posjedovali materijalnu snagu, dok muslimani u isto vrijeme nisu imali ništa osim slabosti. Do izvitoperivanja akide dovelo je teško stanje u kojem su živjeli muslimani.¹⁶⁸³

Mnogo je slikovitih primjera koji su nagovještavali pad zbog siromaštva, slabosti, neznanja, bolesti i praznovjerja. To je dovelo do slabljenja akaidskog principa *el-vela vel-bera*. I ni u kom slučaju nije nam dopušteno pravdati takve slijepe sljedbenike koji su bili zapanjeni kršćanskim stvarnošću, jer da je njihov iman bio iskren i njihova vjera dovoljno jaka, ne bi ih privukle ljepote u kojima su uživali nevjernici, niti bi ih potopili valovi moći materije. Zapazimo kako se prva generacija ovog ummeta uzdigla

¹⁶⁸⁰ Prijevod značenja Alu Imran, 28.

¹⁶⁸¹ Prijevod značenja El-Maida, 51.

¹⁶⁸² Vidjeti: *Sahihul-džamiis-sagir*, 2/343.

¹⁶⁸³ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, autora Alija ez-Zehranija, 1/142.

iznad svih nevjernika, njihove moći i sile zahvaljujući vjeri, pa i za vrijeme poraza i slabosti, kao što kaže Uzvišeni Allah:

﴿وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

„I ne gubite hrabrost i ne žalostite se; vi ćete pobijediti ako budete pravi vjernici.“¹⁶⁸⁴

Shodno tome, ta vjera bila je posijana u ljudskim srcima i duboko ukorijenjena u njihovim umovima: musliman iz sjeverne Afrike volio je svoga brata muslimana u Šamu, a mrzio je svoga komšiju kršćanina, i tako je bilo u svim predjelima i gradovima i selima. Musliman se saosjećao sa svom svojom braćom po vjeri zbog svih nedaća i napada koje trpe, pa su im priskakali u pomoć boreći se na Allahovom putu. Oni su odgovarali Poslanikovom, sallallahu alejhi ve sellem, opisu: *„Vjernici su kao jedno tijelo: kada jedan ud oboli, čitavo tijelo osjeća glavobolju i nesanicu.“*¹⁶⁸⁵

Spomenuli smo podršku muslimana Hidžaza i Libije muslimanima u Egiptu kada ga je okupirala Francuska 1213. godine po Hidžri – 1798. godine. Ukazali smo da su se odazvali pozivu sultana Abdulhamida II u osnivanju islamskog jedinstva, pozivu da se muslimanski svijet ujedini u jednu državu u borbi protiv evropske, ruske i svih drugih okupacija. Ovaj poziv urodio je velikim plodom. Na njega se odazvao veliki broj muslimana iz svih krajeva svijeta, bez obzira na njihove razlike u jeziku, boji kože i državi. Najbolji su dokaz tom odzivu dobrovoljni prilozi muslimana iz svih krajeva islamskog svijeta za izgradnju željezničke pruge između Bagdada i Hidžaza (oni su izdvojili trećinu potrebnih sredstava).

Osjećaj vjerske povezanosti među muslimanima bio je veoma jak, bez obzira na velika odstupanja koja su tjerala na raskol i razilaženje, kao što su mezhepski, filozofski i sufijski pravci. Međutim, akaidsko načelo *el-vela vel-bera* bilo je ispravno shvatano i bilo je na visokom nivou kod obični ljudi. Islamski neprijatelji iz redova židova i kršćana u tom akaidskom načelu vidjeli su veliku branu i jaku prepreku koja se suprotstavljala njihovim planovima i pokušajima da unište muslimane i njihovu vjeru, pa su neprestano radili na i uklanjanju prepreke, putem svojih sluga i doušnika u islamskim državama, pa čak i u osmanlijskoj državi. Takvo nešto desilo se

¹⁶⁸⁴ Prijevod značenja Alu Imran, 139.

¹⁶⁸⁵ Vidjeti: *Sahihul-Buhari*, knjiga: *Ponašanje*, poglavlje: *Milost prema ljudima i životinjama*, 10/438/6011.

osmanlijskom sultanu Muhammedu II (umro 1839. godine), koji je ujedno predvodnik lažnih evropskih reformi. Radio je na iskrivljavanju akaiidskog načela *el-vela vel-bera*, pokušavajući ga uništiti u ljudima. To opasno usmjerenje sultana Muhammeda II primjećuje se u njegovim riječima: „Ne želim, počev od ovog trenutka, da se muslimani prepoznaju, osim u džamijama, kršćani u crkvama, židovi u kapelama... Želim, s obzirom na to da me svi pozdravljaju, da svi oni budu jednaki i da uživaju ista prava, uživajući moju zaštitu.“ Zato su kršćani i neki drugi u osmanlijskoj državi tada došli do potpune slobode.

U to vrijeme otvorio se veliki broj grčkih, armenskih i katoličkih škola zahvaljujući slobodi i zaštiti koju je pružao sultan.¹⁶⁸⁶

Nekoliko vojnika iz jedne osmanlijske jedinice protestiralo je zbog naređenja koje ih obavezuje da na uniformi nose dva kaiša u kombinaciji da liče na krst, a u skladu s austrijskim vojnim imidžom. Međutim, sultan je sa svoje strane poslao pašu koji je ugušio tu njihovu pobunu.¹⁶⁸⁷

Sultan je svojim podanicima iz redova kršćana dopustio da nose šešir umjesto stare kape koju su do tada nosili, čime ih je oslobodio njihovog prepoznatljivog obilježja; to je izazvalo veliko veselje kod kršćana. Pokušao je islamskim učenjacima nametnuti obavezno nošenje crvenog fesa umjesto turbana, ali kada su mu se oni žestoko usprotivili, on se povukao i, da bi kamuflirao taj neuspjeli pokušaj, objavio je džihad protiv Rusije.¹⁶⁸⁸

Još gore od toga jeste to što je osmanlijska država tražila pomoć od generala Danua zbog prethodnog prijateljstva s Rusijom. Dok je država bila nemarna prema ovom važnom akaiidskom načelu, Rusija je ubacivala svoje špijune u vojsku novog sultana, pa su im ustupane najvažnije informacije i planovi.¹⁶⁸⁹ I koliko je samo poraza osmanlijska država doživjela od Rusije upravo zbog prenošenja najbitnijih podataka preko tih istih špijuna.

Ovaj očiti primjer jasno govori da su neki osmanlijski sultani umnogome zapostavljali principa *el-vela vel-bera*.

Što se tiče Muhammeda Ali-paše, egipatskog namjesnika, taj je čovjek bio opsjednut Zapadom, slijedio je njihovu politiku i radio shodno njihovim planovima. Za vrijeme duge vladavine, koja je trajala oko 45 godina, nije

¹⁶⁸⁶ Vidjeti: *Hareketul-islami fi asri sultan Muhammed II*, dr. El-Bahravi, str. 214.

¹⁶⁸⁷ Vidjeti: *ibid*, str. 258.

¹⁶⁸⁸ Vidjeti: *ibid*, str. 261.

¹⁶⁸⁹ Vidjeti: *ibid*, str. 247.

prestajao pomagati nevjernike, uzdizati njihov značaj, slijediti ih, preuzimati njihove zakone i uređenja, ići njihovim stopama, dok je istovremeno bio žestok i osoran prema muslimanima i nemaran prema njima. U osnovi je srušio princip *el-vela vel-bera* kako bi udovoljio svojoj kršćanskoj gospodi i potčinio svoj ummet, muslimanski narod židovskim planovima. Muhammed Ali-paša uspio je u svoj najuži krug saradnika dovesti veliki broj kršćana i židova, oni su se uvukli u njegovu palaču i vladu, pogotovo kršćani Armeni, veliki neprijatelji ummeta, pa su postali njegovi najbliži saradnici, savjetnici i suučesnici u krađi državnog imetka i prisvajanju njenih dobara.¹⁶⁹⁰ Egipat je širom otvorio kršćanskim skupinama koje su vršile ispitivanja i istraživanja te otkrile kulturna naslijeđa. Oni su određena mjesta precizno proučavali. Štaviše, u tome im je lično pomagao olakšavajući njihovu misiju.¹⁶⁹¹ Kršćani su izučavali naučne centre, planski su izučavali mjesta na kojima su vođene bitke, što će im, bez imalo sumnje, kasnije umnogome pomoći prilikom okupacije Egipta 1882. godine, posebno kada se zna da je većina istraživača bila iz Engleske. A iza toga krili su se drugi ciljevi koje veliki broj pisaca uopće ne spominje. Prepustit ćemo riječ jednom orijentalisti koji u svoj knjizi *Eš-Šerkul-edna – mudžtemuhu ve sekafetuhu* kaže: „Kada smo ušli u bilo koju islamsku zemlju, mi smo je prekopali tražeći ostatke civilizacija koje su na tim područjima živjele prije islama. U stvarnosti, ne težimo tome da se musliman odmetne i prihvati neku vjeru koja je bila prije islama, zadovoljavamo se i time da se njihovi predstavnici kolebaju između islama i civilizacija prije njegove pojave...”¹⁶⁹²

Na osnovu spomenutih ciljeva možemo zaključiti da kršćani žele prekopati islamske zemlje uzduž i poprijeko ulažući velika sredstva u otkrivanju ostataka, počev od Francuza, zatim Engleza, koji su djelovali na isti način kako bi ostvarili svoje prijavne ciljeve.¹⁶⁹³

Profesor Muhammed Kutb, Allah mu se smilovao, rekao je: „Prezreni plan koji su sa sobom nosili kršćani dok su razgledali kuće i zemlju, govori o kopanju i istraživanju islamske teritorije, s ciljem iskopavanja civilizacijskih naslijeđa i vrijednosti, kao preduvjet za potpuno neprijateljstvo prema islamu.”¹⁶⁹⁴

¹⁶⁹⁰ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 1/165.

¹⁶⁹¹ Vidjeti: *ibid*, 1/170.

¹⁶⁹² Vidjeti: *Vakiunel-muasir*, str. 202

¹⁶⁹³ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 1/171.

¹⁶⁹⁴ Vidjeti: *Vakiunel-muasir*, str. 202

Muhammed Ali-paša napravio je velike ustupke kršćanskim planovima boreći se protiv selefijske dave na prostoru Arabijskog poluotoka. Pokazivao je poslušnost osmanlijskom sultanu koji je bio izgubio kontrolu nad Mekom i Medinom. To je bio samo paravan Britancima i Francuzima da ostvare svoje planove. Oni su smatrali da postojanje saudijske države predstavlja opasnost njihovim interesima, posebno u Arapskom zaljevu i na Crvenom moru.

Na čelu vojske koju je Muhammed Ali-paša poslao u Arabijski poluotok nalazili su se francuski generali i nekolicina drugih kršćana.¹⁶⁹⁵

Rušilački rat Muhammeda Ali-paše protiv saudijske države itekako je obradovao Francusku i Britaniju. Tako je Francuska, putem ambasade u Kairu, pohvalila sposobnost Muhammeda Ali-paše u širenju kulture u državama Bliskog istoka.¹⁶⁹⁶ Muhammed Ali-paša izvršio je veliki pritisak na učenjake i pravnike El-Azhara prijeteci uskraćivanjem plaće, zaposjeo je sve vakufe koji su bili u sklopu Univerziteta i pripojio ih državi, pa je ostvario kontrolu nad šejhovima El-Azhara, koji su podučavali ljude.¹⁶⁹⁷ Također ni škole koje su podučavale muslimansku djecu Kur'anu i osnovnom znanju nisu bile sačuvane zla Muhammeda Ali-paše. El-Džeberuti, Allah mu se smilovao, navodi da je zatvoreno mnogo škola Kur'ana zbog uništavanja njihovih vakufa i Muhammedove okupacije.¹⁶⁹⁸

Šejh Muhammed Abduhu navodi da ono što je Muhammed Ali-paša ostavio od vakufa El-Azhara i mnogih drugih ustanova, ne iznosi ni hiljaditi dio onoga što su oni posjedovali. Naime, od Univerziteta je oteo toliko vakufa, da je ostalo do danas (vrijeme šejha Muhammeda Abduhua), njegovi bi prihodi iznosili pola miliona džunejha godišnje. A ostavio je toliko da prihodi godišnje iznose 4000 džunejha. Oduzeto je trošeno na evropeiziranje i slanje delegacija i ekspedicija, o čemu smo govorili.

Ova rušilačka politika koju je vodio Muhammed Ali-paša i koja je imala za posljedicu veliko ugnjetavanje muslimana, nije ništa drugo do sprovođenje kršćanskog plana koji nije uspjela sprovesti Francuska jer je bila prisiljena da se povuče. To je stvar koju je potvrdio i britanski historičar

¹⁶⁹⁵ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 189.

¹⁶⁹⁶ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijj a*, 1/174.

¹⁶⁹⁷ Vidjeti: *Kiraetun džedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 189.

¹⁶⁹⁸ Vidjeti: *Adžaibul-asar*, 3/478.

Arnold Toynbee: „Muhammed Ali-paša veliki je diktator, on je u Egiptu sproveo sve Napoleonove ideje.“¹⁶⁹⁹

Nema sumnje da je Muhammed Ali-paša ličnost koju je Zapad proizveo i jedan od njihovih sluga, svejedno je li njegov dolazak na vlast plod kršćanskih planova, pogotovo onih francuskih, ili je lukavstvo Muhammeda Ali-paše i njegova oštroumnost, ili je i jedno i drugo – to ne mijenja suštinu niti negira da su Muhammeda Ali-pašu proizvele zapadne države koje su njime upravljale kako su htjele, posebno kada se u obzir uzme da je on imao neke osobine i svojstva koja su kolonizatori uvijek naglašavali: veliki bijes, tvrdo srce, grubost, slaba vjera (bezboštvo)...

Dok je vladao, Muhammed Ali-paša svojski se zalagao za rušenje i ukidanje akaidskog načela *el-vela vel-bera*, vodio je politiku zastrašivanja i ugnjetavanja svojih podanika kako bi u ljudima utrnuo ovo akaidsko načelo u potpunosti uništio.¹⁷⁰⁰

I pored teških okolnosti koje su pritiskale ovog zulumčara, pored pritisaka orijentalista, domaćih historičara i sekularista, njegovo je djelovanje predstavljano kao reformatorski potez na raznim poljima: naučnom, ekonomskom i vojnom – životopis Muhammeda Ali-paše potvrđuje da je on mrzio egipatske muslimane i da ih je ponižavao. To najbolje potvrđuju njegove riječi: „Budite uvjereni da moje odluke nisu proizvod mojih vjerskih osjećaja, vi mene poznajete i znate da sam čist od shvatanja na koja se poziva moj narod... Govorite da su moji podanici magarci i stoka, to je tako ja sam toga svjestan.“¹⁷⁰¹

Muhammed Ali-paša u potpunosti je podržavao Francusku za vrijeme kolonizacije Alžira. Štaviše, donio je odluku – nakon što su mu stigle zapečaćene naredbe – da osobno izvrši okupaciju Alžira služeći Francuzima i radeći za njih, ali njegove su glavešine odbile tu ideju jer bi to rasrdilo muslimane i ponukalo ih na demonstracije nakon što bi otkrili zavjeru. Pa su je požurili poništiti, a Muhammed Ali-paša zadovoljio se time da Francuze opskrbi vojnim pancirima u Alžiru.¹⁷⁰²

Dr. Sulejman el-Ganam zastupa mišljenje da je Britanija, nakon saznanja o namjeri Muhammeda Ali-paše, najavila osvetu upotrebom više od pola

¹⁶⁹⁹ Vidjeti: *Kiraetun dżedidetun fi tarihil-usmanijjin*, str. 182.

¹⁷⁰⁰ Vidjeti: *El-Inhira fatul-akadijetu vel-ilmijj* q 1/181.

¹⁷⁰¹ Vidjeti: *ibid*, 1/181.

¹⁷⁰² Vidjeti: *Eš-Šerkul-islami*, autora Husejna Muenesa, str. 311.

ratnih brodova, ako on pokuša ostvariti svoju ideju.

Ovakav je slučaj osmanlijskog paše koji je na veoma otvoren način radio na slabljenju akaidskog principa *el-vela vel-bera* kod muslimanskog naroda. Otuda je Muhammed Ali-paša zaslužio status zapadnog vođe u islamsko-arapskom svijetu koji je bio u sastavu osmanlijske države. Njegovi sinovi i unuci nastavili su voditi politiku svog babe i djeda nakon njegove smrti. Čuvali su i štitili zapadne i sekularne korijene i mladice, nastavili su njegovim stopama, utrkujući se u tome da zadobiju ljubav Zapada.¹⁷⁰³

Određen broj osmanlijskih sultana i paša daleko je otišao u prijateljstvu s nevjernicima, iskazujući im ljubav i oslanjajući se na njih, uzimajući ih za zaštitnike, pored vjernika. I oni su radili na slabljenju ovog akaidskog načela u islamskom ummetu, udarajući u njegovu srž. Tako je nestao autoritet osmanlijske države, izgubila je najizraženiji dio otpora, nakon čega je postalo sasvim lahko njenim neprijateljima da je okruže, a zatim rasparčaju na najgori mogući način.

Ograničeno razumijevanje i poimanje ibadeta

Jedan od uvjeta postojanosti i uspjeha na koji su prve Osmanlije itekako pazile jeste realizacija i sprovođenje potpunog ubudijeta (robovanje Allahu), onako kako su ga, prema Kur'anu i sunnetu, shvatili i prenijeli ispravni prethodnici, Allah njima bio zadovoljan! Oni su shvatili da je kompletna vjera ibadet, zbog toga je ibadet, kao širok pojam, glavni cilj zbog kojeg je Allah stvorio stvorenja:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ٥ ﴾

„Džine i ljude stvorio sam samo zato da mi se klanjaju.“¹⁷⁰⁴ Ibadet je ono u šta su svi poslanici pozivali svoje narode, počev od Nuha, sallallahu alejhi ve sellem, pa sve do pojave našeg Poslanika, Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem:

﴿ فَقَالَ يَتَقَوَّمُوا عِبَادُ اللَّهِ مَا لَكُمْ مِنْ آلَاءٍ غَيْرِهِ ۚ ﴾

„'O narode moj!', govorio je on, 'Allaha jedino obožavajte, vi drugog boga osim Njega nemate!'“¹⁷⁰⁵,

¹⁷⁰³ Vidjeti: *El-Inhira fatul-akadijjetu vel-ilmijja*, 1/189.

¹⁷⁰⁴ Prijevod značenja Ez-Zarijat, 56.

¹⁷⁰⁵ Prijevod značenja El-Earaf, 59, 65, 73 i 85.

﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ﴾

„Mi smo svakom narodu poslanika poslali: Allaha jedino obožavajte, a kumira se klonite!“¹⁷⁰⁶;

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴾^(٢٥)

„Prije tebe nijednog poslanika nismo poslali, a da mu nismo objavili: Nema boga osim Mene, zato samo Mene obožavajte!“¹⁷⁰⁷

Prve Osmanlije razumjele su ibadet u njegovom širokom značenju, baš onako kako to Allah zahtijeva, a to je da ibadet obuhvata sve životne djelatnosti čovjeka:

﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾^(١١٢) لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴾^(١١٣)

„Reci: 'Klanjanje moje, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista su posvećeni Allahu, Gospodaru svjetova, Koji nema saučesnika; to mi je naređeno i ja sam prvi musliman.'“¹⁷⁰⁸

Njihov život obilovao je plemenitim djelima: jačanje države, stalni odgoj stanovništva, podučavanje Kur'anu, znanju, džihad protiv nevjernika i munafika, ispunjavanje muslimanskih potreba i sprovođenje ciljeva koji vode uspjehu i postojanosti. Nalazimo da je šejh Šemsudin Ak objedinio nekoliko stvari: podučavanje ummeta i njegovo usmjeravanje, podučavanje biologiji, medicini i apotekarstvu, sve za dobrobit muslimana. Ovaj poznati šejh obožavao je Gospodara putem vjerskog i svjetovnog znanja; poznavao je biologiju, liječio je stomačne bolesti, iz te je oblasti napisao i knjigu, također je posvetio veliko interesovanje liječenju bolesti raka, bio je mudžahid u Fatihovoj vojsci, odgajao je obični osmanlijski narod na pokornosti Uzvišenom Allahu, ulagao je velike napore u njihovom jačanju, naređivao je dobro i odvraćao od zla, bio je dobar odgajatelj i savjetnik Muhammeda Fatiha... Kada je oslobođen Istanbul, Muhammed Fatih posjetio je šejha da se osami sa njim, pa mu je šejh Šemsudin to zabranio, obraćajući se Fatihu sljedećim riječima: „Ako se povučeš u samoću, osjetit ćeš slast zbog koje ćeš zanemariti vlast, pa ćeš je iznevjeriti! Taj naš postupak ne bi Allahu bio drag. Cilj osamljivanja jeste postići pravednost i čestitost, na tebi je da uradiš to i to...“, pa mu je uputio nekoliko savjeta.

¹⁷⁰⁶ Prijevod značenja En-Nahl, 36.

¹⁷⁰⁷ Prijevod značenja El-Enbija, 25.

¹⁷⁰⁸ Prijevod značenja El-En'am, 162-163.

Ovo ispravno razumijevanje bio je put osmanlijske države, onda kada su učenjaci i najbolji odgajatelji imali ulogu savjetnika, upućivača i učitelja. Stoga nalazimo potpuni procvat za vrijeme sultana Muhammeda Fatiha, u svim segmentima života: odgojnom, političkom, ekonomskom, vojnom, društvenom i naučnom. I svi ti uspjesi proizvod su ispravnog poimanja ibadeta koje su imali povodeći se za Šerijatom savršenim. Zbog toga nalazimo da je osmanlijska država u vrijeme slave i moći doživjela veliki uspjeh na svim poljima. Naprimjer, u oblasti geografije poznato je ime Piri Reis. To je čovjek koji je živjeo za vrijeme sultana Selima I i Sulejmana Veličanstvenog. Piri Reis bio je kapetan osmanlijske mornarice i veliki geografičar. Rođen je 1465., a umro je 1554. godine. Ovaj veliki naučnik bio je član tima čija je zadaća bila crtanje geografskih karata za predmet geografije koji se izučavao u osmanlijskim školama. Iz te oblasti poznate su njegove dvije veoma bitne karte. Prva karta jeste o Španiji i zapadnoj Africi, Atlantskom okeanu i istočnim obalama Amerike. Ovu je kartu ponudio sultanu Selimu I u Egiptu 1517. godine, a ona se danas nalazi u muzeju Topkapi u Istanbulu, njene su dimenzije 85x60cm i na njoj se nalazi potpis Piri Reisa. Druga karta obuhvata obale Atlantika, od Grenlanda do Floride, čije su dimenzije 69x68cm, a i ona se nalazi u muzeju Topkapi.

(Veoma je bitno napomenuti da je karta Amerike, koju je izradio Piri Reis najstarija karta te države.)

26. augusta 1956. godine na univerzitetu Džordžtaun u Sjedinjenim Američkim Državama emitirana je radio-emisija o kartama Piri Reisa, na kojoj su se svi geografičari saglasili da su karte Amerike koje je izradio Piri Reis zaista neobično otkriće. Naime, on je znao da postoji Amerika prije nego što je otkrivena. U knjizi *El-Bahrija* (Moreplovstvo) kaže: „Zaista je Marokansko more“, misleći na Atlantski okean, „veliko more, koje se proteže na oko 2000 milja prema zapadu od Sueckog kanala. Na putevima ovog velikog mora nalazi se kontinent Antalija.“ Antalija predstavlja dunjaluk, ili Ameriku. Piri Reis zapisao je da je taj kontinent otkriven 870. godine po Hidžri – 1465. godine, što znači da je Amerika otkrivena 27 godina prije nego ju je otkrio Kristofor Kolumbo.¹⁷⁰⁹ Piri Reis iza sebe je ostavio knjigu o moreplovstvu, u kojoj se nalazi mnoštvo informacija i preciznih karti, koje su zapanjile savremene geografičare diljem Evrope i Amerike, a to su podaci čiju je ispravnost potvrdila savremena nauka i napredna tehnika.

¹⁷⁰⁹ Vidjeti: *El-Usmanijj une fitarihi vel-hadara*, str.382.

Direktor Centra za meteorološka praćenja u Vistonu, sveštenik El-Džuzvejt Lan Ham, spominje činjenice koje upućuju na to da je osmanlijski zapovjednik Piri Reis bio izvrsni geografičar. On velie: „Sve karte Piri Reisa toliko su precizne da je to za ne povjerovati. Posebno zato što one jasno prikazuju mjesta koja nisu bila otkrivena u njegovo vrijeme, u 16. stoljeću... Izuzetno čudna stvar jeste njegovo detaljno crtanje planina Antarktika, kao što ih je nacrtao na karti, iako te planine niko nije uspio otkriti sve do 1952. godine, dakle, otkrivene su tek polovinom 20. vijeka. Pitamo se, kako je to uspio? A što se tiče perioda prije same pojave osmanlijskog zapovjednika Piri Reisa, tj. do 16. vijeka, niko nije ni znao da Antarktiki, nesagledivi prostor koji je vjekovima prekriven ledom, uopće postoji.”¹⁷¹⁰

Poznato je da je Antarktiki kontinent koji se nalazi na južnom polu. Nije samo sveštenik Lan Ham bio zapanjen Piri Reisovim otkrićima, nego je to bio izazov za većinu naučnika i pisaca. Neki naučnici upoređivali su satelitske snimke Zemlje, u 20. vijeku, i karte koje je nacrtao osmanlijski zapovjednik Piri Reis početkom 16. stoljeća, pa su otkrili velike sličnosti između satelitskih snimaka i karti koje je nacrtao Piri.¹⁷¹¹ Napredak osmanlijske države u vrijeme njenog procvata bio je primjetan na svim nivoima: naučnom, društvenom, političkom i vojnom. Taj napredak bio je rezultat sveobuhvatnog razumijevanja ibadeta. Međutim, u posljednim stoljećima osmanlijske države, ibadet je ograničen samo na neka vjerska obilježja, koja su se doživljavala kao naslijeđe, i ona nisu ostavljala nikakva traga na izvršioce, osim što su oduzimale vrijeme potrebno za njihovo obavljanje. Time je ibadet odvojen od drugih dijelova islama. U tom pogledu otišlo se veoma daleko, toliko daleko da se smatralo da je islam sadržan samo u ibadetu, bez drugih njegovih dijelova, kao što su džihad, međuljudski odnosi, trgovina. No, ipak, ljudi su, možda ne svi, dobro znali da islam ne čine samo ibadeti (farzovi). Nažalost, zapostavili su ostale segmente islama, uopće se ne obazirući na njih. Jedna skupina duhovnih vođa kojih je u vrijeme propadanja osmanlijske države bilo veoma mnogo, pozivala je na ostavljanje svega osim ibadeta (farzova), dok su džihad, sprečavanje zla, borbu protiv nasilja i okupacije, borbu protiv nepravde te izvršavanje svega što koristi muslimanima, smatrali nebitnim stvarima koje odvrćaju od Allaha i od ibadeta. Nekada je mjerilo čestitosti i bogo-

¹⁷¹⁰ Vidjeti: *ibid*, str. 383.

¹⁷¹¹ Vidjeti: *ibid*, str. 384.

bojaznosti, obuhvatalo sve vadžibe koje islam nalaže: ibadete, džihad, znanje, pravednost, doprinos zajednici, ustrajnost u lijepom odnosu prema ljudima, dobročinstvo, uz ispovijedanje tevhida i posjedovanja iskrene namjere. Ali je kasnije ta mjera svedena samo na obavezne ibadete.¹⁷¹² Ideja kojom je odvojen ibadet od drugih segmenata sveobuhvatnog islama umnogome je doprinijela slabljenju političke, društvene i moralne svijesti.

Ograničeno poimanje ibadeta imalo je određene posljedice, a najvažnije su:

1. Obredi su obavljani kao dio tradicije, pa nisu ostavljali nikakve korisne tragove na izvršioce. Vjerski obredi nisu ispunjavali svoju ulogu u životu čovjeka, jer su bili odvojeni od drugih ibadeta. Namaz, o kojem Allah kaže:

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾

„Molitva, zaista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno“¹⁷¹³ nije ostavljao nikakva traga na klanjače: nije ih odvratio od razvrata i ružnih postupaka. A kako će ibadet i ostaviti traga na ljude kada su ga sveli na formalno izvršavanje;

2. Nemarnost spram ostalih ibadeta, jer su ljudi smatrali da oni ne spadaju u ibadete, i tako musliman koji obavlja farz-namaze u džamiji, čim pređe džamijski prag, lažno se zaklinje, vara prilikom kupoprodaje, obmanjuje druge, posluje uz kamatu, skrnavi čast muslimana itd.;

3. Posvećivanje velike pažnje vlastitim potrebama i koristima, a zanemarivanje onih društvenih. Nalazimo da su muslimani posvećivali veću pažnju ličnom i osobnom ponašanju i bontonu od ponašanja u društvu i prema drugim ljudima. Primjera radi, musliman je uredan i čist, dok se u isto vrijeme ne susteže baciti vreću smeća na put kojim prolaze muslimani, zaboravljajući da je „Uklanjanje prepreke s puta ogranak imana“, kako stoji u hadisu.¹⁷¹⁴ Musliman je pazio na propise čišćenja i uvjete čistoće koji se tiču njega, dok je istovremeno prijaio puteve kojima prolaze drugi i mjesta na kojima se odmaraju i sjede, ne držeći do kulture ponašanja u društvu, koju islam također nalaže.¹⁷¹⁵ Ograničeno poimanje ibadeta i njegovo parčanje, posvećenost ljudi svojim ličnim interesima zapostavljajući opće interese, dovelo je do preferiranja ličnih koristi nad društvenim;

¹⁷¹² Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 1/100.

¹⁷¹³ Prijevod značenja El-Ankebut, 45.

¹⁷¹⁴ Vidjeti: Muslim, knjiga: *Iman*, poglavlje: *Iz koliko se dijelova sastoji iman*, 1/63.

¹⁷¹⁵ Vidjeti: *El-Mudžtemeul-islamijjul-muasir*, autora Muhammeda el-Mubareka, str. 66.

4. Izvršavanje forme ibadeta, umjesto rada prema njemu i zadovoljstvo raznim novotarijama koje su se uvukle u ibadet. Puko sricanje kur'anskih ajeta zamijenilo je rad prema njemu, postupanje prema ajetima o džihadu, promatranje svemira, razmišljanje o onome što je Allah stvorio, uspostavljanje pravde, nezakidanje na vagi, suđenje prema onome što je Allah objavio i korištenje Allahovim blagodatima na Zemlji. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u borbi protiv mušrika koristio se svim raspoloživim sredstvima, kako mu je Allah zpovijedio. Upućivao je Allahu, dželle šanuhu, dovu tražeći od Njega da ga pomogne, a muslimani unazad nekoliko stoljeća uzimaju namaz i dove (ispravne i novotarske) kao zamjenu za poduzimanje uzroka. Traže opskrbu, ozdravljenje i pobjedu, a ne poduzimaju uzroke koje je Allah odredio, već to čine putem nekih posebnih dova. Ponekad su se čak koristili i zapisima i talismanima, posjećivali su turbeta i učili posebne, zmišljene virdove.¹⁷¹⁶

Ovo ograničeno i veoma opasno poimanje ibadeta doprinijelo je izdvajanju svih dobrih djela iz pojma ibadeta. Iz njega je izdvojeno političko djelovanje, u koje spada podanikovo nadgledanje svih vladarevih postupaka, njegovo savjetovanje, zalaganje u primjeni Šerijata i uspostavljanje pravde među ljudima.

Kako je profesor Sejjid Kutb, Allah mu se smilovao, lijepo pojasnio značenje ibadeta i pokudio onoga ko ibadet ograničava samo na obrede! On veli: "Stvarnost nam govori da je ibadet obavljanje samo vjerskih obreda! Da je to tako, ne bi bilo potrebe za tolikim brojem poslanika i objava i ne bi bilo potrebe za svim naporima koje su uložili Allahovi poslanici, alejhimu-selam; bile bi bespotrebne sve patnje i muke kojima su izlagani vjernici i daije, od postanka ljudske vrste! Zaista, ovaj skupocjeni trud zaslužuje jedno, a to je izbavljenje svih ljudi iz pokornosti robovima u pokornost Allahu, u svim stvarima i postupcima, u njihovom životnom programu koji se podjednako odnosi na dunjaluk i ahiret."¹⁷¹⁷ Ovo je sveobuhvatno značenje ibadeta, tako su ga razumijevale prve Osmanlije koje su ibadet praktično živjele. Zato su i osvojili mnoge zemlje, pred njima su taguti (tirani) poginjali glave. Allah im je dao vlast na Zemlji, zastavu islama podigli su visoko, u velikom dijelu Zemlje. Onog dana kada je to shvatanje zamijenjeno i svedeno na vjerske obrede, klonuo je duh i oslabile

¹⁷¹⁶ Vidjeti: *El-Mudžtemeul-islamijjul-muasir*, str. 69.

¹⁷¹⁷ Vidjeti: *Fi Zilalil-Kur'an*, 4/1938.

su želje za primjenom svih islamskih načela, ubrzo je došlo do slabljenja, a zatim i do pada osmanlijske države. Svim nevoljama koje su pogodile osmanlijsku državu: porazi na bojnopolju, ekonomske krize, moralni pad, društvene nedaće, razne zablude, duhovne praznine i kulturno nazadovanje, glavni uzrok je otuđivanje od islama svega onoga što čini njegovu osnovu i pogrešno poimanje ibadeta.

Kada je ajet:

﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ﴾

„I protiv njih pripremite koliko god možete snage i konja za boj“¹⁷¹⁸ bio sastavni dio ibadeta, niko nije mogao okupirati muslimansku zemlju i iskorištavati njena dobra.

Kada je hadis: „Stjecanje znanja obaveza je ...“ bio sastavni dio ibadeta, tada nije bilo neznanja, već je muslimanski ummet bio ummet znanja, narod od kojeg je Evropa učila na njegovim školama i univerzitetima.

Kada je imperativ:

﴿فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهَا﴾

„Hodajte predjelima Zemlje i hranite se onim što On daje“¹⁷¹⁹ bio dio ibadeta, tada je muslimanska zajednica bila najbogatija zajednica na svijetu.

Kada je hadis: „Svi ste vi pastiri, i svako je odgovoran za svoje stado“ bio sastavni dio ibadeta, sâm vladar osjećao se kao pastir i imao je na umu da je odgovoran za svoje podanike. U islamskoj zajednici nije bilo problema sa siromasima i nevoljnicima, zato što su bile prisutne preventive za rješavanje siromaštva, a i to je ibadet.

Kada su Allahove riječi:

﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾

„...s njima lijepo živite“ bile sastavni dio ibadeta, muslimanka nije imala problema, jer su joj data sva prava koja Allah nalaže, pokoravajući se Allahu i kao znak ibadeta prema Njemu.¹⁷²⁰ Jedan od uzroka odstupanja od sveobuhvatnog razumijevanja ibadeta u kasnijem periodu osmanlijske države jeste stvaranje pogodnog tla za širenje sekularizma i preovladavanje njegovih obilježja u mnogim pokrajinama Carstva.

¹⁷¹⁸ Prijevod značenja El-Enfal, 60.

¹⁷¹⁹ Prijevod značenja El-Mulk, 15.

¹⁷²⁰ Vidjeti: *Mefahimun jedžibu en tusahhah*, autora Muhammeda Kutba, str. 249.

Rasprostranjenost širka, novotarija i praznovjerja

Osmanlijska država u posljednja dva stoljeća svoga postojanja ponirala je u razne oblike širka, u novotarije i praznovjerja. Najveća odstupanja dogodila su se u tevhidul-uluhijje. Državu su prekrili oblaci tame, neznanje je potrla izvornu vjeru i u njoj ugasilo svjetlo tevhida, to je ljude odvodilo s Pravog puta.¹⁷²¹ Sve dok se osmanlijska država dosljedno držala tevhida i dok je djelovala shodno sveobuhvatnom razumijevanju ibadeta, boreći se protiv svih oblika širka, bila je na vrhuncu moći, slave, pa Allahova pomoć nije izostala. Naime, sultan Murat I na smrtnim mukama koje su nastupile neposredno nakon uboda koji mu je zadao Srbin, oprašta se od dunjaluka riječima koje upućuju na njegov duboki iman, riječima koje potvrđuju tevhid, a negiraju širk: „Prije odlaska na budući svijet preostaje mi samo da se zahvalim Allahu, On je Poznavalac tajnog, On prima dovu siromašnog roba svoga. Svjedočim da nema istinskog boga osim Allaha! Zahvala i hvala pripadaju jedino Njemu. Ovo su zadnji trenuci moga života, dočekao sam da vidim pobjedu Allahove vojske. Budite pokorni mome sinu Bajazitu¹⁷²², nemojte mučiti zarobljenike, nemojte ih uznemiravati i nemojte ih vješati, ovog trenutka ostavljam vas i našu veličanstvenu vojsku Allahovoj milosti, a On je Taj Koji će sačuvati našu državu od svakog zla.“¹⁷²³ Murat II ostavio je sljedeću oporuku: „Doći će dan u kojem će ljudi vidjeti moju prašinu“¹⁷²⁴, bio je očajan, strahujući da ne bude ukopan u veliki kabur (grobnicu), njegova želja bila je da se kod njegovog kabura ne grade nikakvi spomenici. Kod prvih osmanlijskih sultana značenje tevhida očitovalo se s njihovih usana, tevhid se ogledao u njihovim djelima, pa je takav vid razumijevanja prenesen i na cjelokupan osmanlijski narod, osim što u posljednjih nekoliko stoljeća osmanlijske države to stanje promijenilo se. I pored postojanja čvrstih i jasnih dokaza o zabrani svih puteva koji vode širku i pored upozorenja Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, na opasnost širka, koje je izgovorio pred smrt. Naime, Buhari i Muslim zabilježili su da je rekao: „*Neka Allahovo prokletstvo stigne židove i kršćane jer su kabure svojih vjerovjesnika učinili bogomoljama...*“ Aiša, radijallahu anha, govorila je: „Da nije ovog hadisa, kabur Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, bio

¹⁷²¹ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 1/271.

¹⁷²² Sultan Bajazit I (1389.-1402).

¹⁷²³ Vidjeti: *El-Futuhul-islamijetu abrel-usur*, str. 391.

¹⁷²⁴ Vidjeti: *El-Usmanijjune fi tarihi vel-hadara*, str. 346.

bi istaknut. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bojao se da od njega ljudi ne naprave bogomolju.“¹⁷²⁵ Tu su i sljedeći hadisi: „Allah je prokleo žene koje posjećuju kaburove i one koji na njima grade bogomolje i pale svijeće“¹⁷²⁶; „Zaista, oni koji su živjeli prije vas od kaburova su pravili bogomolje; nemojte od kaburova praviti bogomolje, zaista vam to zabranjujem.“¹⁷²⁷ (ovaj je hadis izrekao pet dana prije smrti); „Allahu moj, ne učini moj kabur idolom koji će ljudi obožavati! Allah se žestoko rasrdio na narode koji su kaburove svojih vjerovjesnika pretvorili u bogomolje“¹⁷²⁸; „Nemojte sjediti na kaburovima i nemojte se u namazima okretati prema njima.“¹⁷²⁹ Kada je jedna Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, žena spomenula Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, crkve koje je vidjela u Abesiniji, a koje su bile izlijepljene slikama, zaključio je: „Zaista su prijašnji narodi kada umre neko od njihovih dobrih ljudi, na kaburu tog čovjeka podizali bogomolju, a zatim bi u njoj nacrtali slike, i to su najgora stvorenja kod Allaha.“¹⁷³⁰ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio je da se boje kaburovi, da se na njima sjedi i da se nad njima podižu spomenici. U jednom predanju stoji da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio pisanje po kaburovima.¹⁷³¹ Pred sam kraj osmanlijske države došlo je do pretjerane gradnje kubeta, i turbeta, i svetišta, i obnove mezara, kao da sva navedena predanja, koja govore upravo o gradnji spomenika na kaburovima, vrednuju podizanje spomenika i podstiču na gradnju nadgrobničkih spomenika!

Da stvar bude još gora, neki pravnici izdali su fetvu u kojoj su dopustili gradnju nadgrobničkih turbeta ako se radi o dobrim ljudima. Njihov dokaz za takve fetve bio je sljedeći: „Neki od ispravnih prethodnika to su odobravali.“ Gore od toga jeste to što su oni ta neispravna mišljenja širili pišući djela koja su izučavana na univerzitetima i u školama.¹⁷³² Prvi koji su u ummetu

¹⁷²⁵ Vidjeti: Buhari, knjiga: *Dženaza*, poglavlje: *Pokuđeno je na grobovima praviti bogomolje*, br. 1330.

¹⁷²⁶ Vidjeti: Et-Tirmizi, knjiga: *Dženaza*, poglavlje: *Predanja o gradnji bogomolja na kaburovima*, br. 320.

¹⁷²⁷ Vidjeti: Muslim, knjiga: *Džamije i mjesto predviđeno za obavljanje namaza*, poglavlje: *Gdje je zabranjeno graditi bogomolje*, br. 532.

¹⁷²⁸ Bilježi ga imam Malik, u *Muvetti*, 1/172.

¹⁷²⁹ Vidjeti: Muslim, knjiga: *Dženaza*, poglavlje: *Zabranjeno je sjedenja na kaburovima*, br. 972.

¹⁷³⁰ Vidjeti: Buhari, knjiga: *Namaz*, poglavlje: *Da li se grobovi mušrika imaju iskopati*, br. 428.

¹⁷³¹ Vidjeti: Et-Tirmizi, knjiga: *Dženaza*, poglavlje: *Predanja o pokuđenosti krećenja kaburova*, br. 757. Šejh je Albani ovaj hadis ocijenio ispravnim.

¹⁷³² Vidjeti: *El-Inhira fatul-akadijjetu vel-ilmijja*, 1/272-273.

uveli idolatrijska svetišta i kumirska groblja jesu šiije. Šejhul-islam Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, razmatrajući ulogu židova u nastanku šiizma, kaže: „...i tako je došlo do pojave šiizma, novotarije koja vodi širku. I nakon što su bezbožnici ojačali, naredili su izgradnju svetišta, a rušenje džamija, tvrdeći da se džuma-namaz i ostali namazi u džematu ne obavljaju osim iza bezgrešnog imama (vođe), prenosili su lažna predanja o osvjetljavanju svetišta, njihovom veličanju i upućivanju dove kod njih. Tolike su to laži, da sličnih njima nisam vidio ni kod sljedbenika Knjige. Jedan od njihovih velikana, Ibnun-Numan¹⁷³³ napisao je knjigu *Menasiku hadždžil-mešahid*, u kojoj je iznio laži na Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovu porodicu. Sve to jesu laži kojima su zamijenili Poslanikovu vjeru i izmijenili njegov narod i uveli širk koji poništava tevhid.”¹⁷³⁴ I onda se ta opakost proširila i počela nagrizzati osmanlijsku državu, njeno se zlo uvećalo i dogodilo se ono na šta je upozorio Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, a to pojava velikog širka.

Širk i njegovi putevi u tom su periodu bili izraženi u sljedećim oblicima: gradnji džamija te podizanju turbeta i svetišta na kaburovima i mezarima širom osmanlijske države. Štaviše, to se proširilo i na čitav islamski svijet. Na veliku žalost, osmanlijska je država pred kraj svoga postojanja podsticala i podržavala gradnju svetišta i turbeta u islamskom svijetu. Tako je stanovnicima Basre uručila velika materijalna sredstva kao znak pažnje prema čuvenom turbetu Ez-Zubejra b. el-Avvama, radijallahu anhu. Osmanlije su na njegovom mezaru sagradile džamiju, a majka sultana Abdulaziza proširila je džamiju i obnovila njena kubeta. 1293. godine po Hidžri sultan Abdulhamid II izdao je naređenje za obnovu ovog čuvenog turbeta, uz nadzor namjesnika Basre Nasir-paše es-Saduna.

1305. godine po Hidžri sultan Abdulhamid naredio je da se kubeta džamije ofarbaju u bijelo, a džamija ponovo obnovi, naredio je da se s dva crvena svilena prekrivača s vezovima od srebra, prekriju dva turbeta: Ez-Zubejrovo i turbe Utbe b. Gazevana, zatim je naredio da se pored njih ostave rekviziti za mirisanje i srebreni vrčevi.¹⁷³⁵ Sve islamske provincije u Hidžazu, Jemenu, Africi, Egiptu, Maroku, Iraku, Šamu, Turskoj, Iranu, oblastima iza dvaju rijeka, Indiji i drugim mjestima, nadmetale su se u

¹⁷³³ Velikan iz redova šiija ismailija u Egiptu.

¹⁷³⁴ Vidjeti: *Medžmuul-fetava*, šejhul-islama Ibn Tejmijje, 27/162.

¹⁷³⁵ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 1/294.

izgradnji turbeta i kubeta, i nadmetali su se u njihovom veličanju. Štaviše, gradnja na kaburovima ono je u čemu su ljudi tog vremena znatno uznapredovali, to je ugled za koji su se mnogi ljudi žrtvovali.

Kasnije Osmanlije gradile su turbeta i svetišta na svemu što su ljudi u tom vremenu veličali, svejedno radilo se o kaburu, tragovima vjerovjesništva itd.

Turbeta i svetišta postala su mjesto za traženje pomoći i podrške od onih koji u njima počivaju. Rasprostranili su se razni oblici širka: prinošenje žrtve nekom drugom, a ne Allahu, zavjetovanje turbetima, traženje lijeka i izlječenja od turbeta, traženje utočišta i zaštite od njih... Turbeta i kaburovi ovladali su ljudima, počeli upravljati njihovim djelatnostima, obuzeli ih i u njihovim dušama i srcima zauzeli su najveće mjesto. Ta obuzetost turbetima dovela je do pretjerivanja i činjenja širka spram mrtvih, te vezivanje za njih, a ne za Allaha. Ljudi nisu počinjali nijedan posao prije nego što se obrate turbetima upućujući im dove i tražeći od njih savjet. Oni koji počivaju u turbetima nisu u stanju pribaviti sebi nikakvu korist, niti od sebe otkloniti bilo kakvu štetu, pa kako to mogu učiniti nekome drugom! Najžalosnije je to što su neki učenjaci, predvodeći obični svijet, uveli loše običaje kada je riječ o veličanju turbeta i ljubavi prema njima, u ljudske duše usađivali su strahopoštovanje prema turbetima.

Ljudi su zagazili duboko u širk i zabludu, zalagali su se za idolatriju, a istovremeno se boreći protiv tevhida. U činjenju širka nisu se zadovoljili mrtvim a ni živim ljudima, već su počeli obožavati drveće i kamenje. Stvar je kuliminirala kada je obični svijet u Bagdadu počeo obožavati stari top koji se nalazi na mjestu bitke koju je osmanlijski sultan Murat vodio protiv Perzijanaca kako bi ih istjerao iz Bagdada. Zavjetovali su se tom topu i od njega tražili da djeca što prije progovore. Čak je imao i prepoznatljivo ime: Top Ebu Hazama. Sve to ponukalo je učenjaka Mahmuda Šukrija el-Alusija da se suprotstavi tom strašnom praznovjerju. Napisao je knjigu u kojoj grdi te neznalice. Knjiga nosi naslov *Korisna uputstva za odvrćanje od posjete slavnom topu*.¹⁷³⁶

Običaj ljudi pred kraj osmanlijske države bio je zaklinjati se stvorenjima, umjesto Uzvišenim Allahom; lažno su se zaklinjali Allahovim imenom, namjerno i hotimično, ali nikada se nisu lažno zaklinjali stvorenjem koje su veličali.

¹⁷³⁶ Vidjeti: ibid, 1/367.

Rasprostranjenost novotarija

Prvi osmanlijski vladari borili su se protiv novotarija, bježali su od novotarije i njenih sljedbenika. Sultan Muhammed Fatih u oporuci koju ostavlja svome nasljedniku kaže: "Udalji se od novotarije i njenih sljedbenika, i od sebe udalji one koji te na nju podstiču." Međutim, u kasnijim stoljećima osmanlijske države, novotarija se naglo proširila, život i ibadet bili su protkani novotarijama, djela i drugih životnih stvari, bez obzira da li se radilo o dženazama, vjenčanjima, posjetama, svadbama i slavljenju rođendana – kod izopačenih sufija. Novotarije su bile prisutne na svakom mjestu i umalo da u potpunosti ovladaju državom, a sve to sprovodile su neznalice a podržavali učenici; sunnet je postao novotarija, a novotarija – sunnet.¹⁷³⁷ Vjera i znanje, potpuni i sveobuhvatni sistem za sve segmente čovjekova života, svedeni su na neke čudne rituale i forme kojih se ljudi pridržavaju misleći da su na Pravom putu. *Sahihul-Buhari*, sa svim što u sebi sadrži od životopisa i puta Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, promijenjen je u tradicionalni čin, iščitavan je prilikom nevolja i prije bitki, moleći tako za pobjedu nad nevjernicima.¹⁷³⁸

Sunnet je tada bio stran pojam. Nadvladale su ga velike novotarije, pa su ljudi bili obuzeti i ispunjeni njima, iako je novotarija suštinska suprotnost vjeri. Ljudi su u novotarijama prelazili svaku granicu, uvodili su ih u mnoge vjerske propise, borili se za njih, ustrajavali u njima. Sve to radili su smatrajući da čine uslugu islamu i da su od koristi muslimanima.

Rasprostranjenost praznovjerja

Pred pad Carstva, među muslimanskim masama raširilo se praznovjerje, razni mitovi i bajke. To je prihvaćeno kao stvarnost o kojoj nema polemike. To nije sve! Glede nekih ljudi praznovjerja su postala nešto sveto prema čemu se ne smije biti nemarno, niti se smije sumnjati u njihovu ispravnost. Jedna od bajki u Istanbulu, kaže: "Džamija hodže Mustafa-paše okružena je lancima čiji su prstenovi svezani za staro drvo Serv!" Ovu bajku prepričavaju neznalice i kažu: "Svako ko negira nešto od Istine, a zatim sjedne ispod lanca, on će pasti na njegovu glavu; ako je iskren u svom poricanju, lanac se neće ni pomjeriti."¹⁷³⁹ To je period kada je ummet ponirao u obožavanju

¹⁷³⁷ Vidjeti: *Muškilatu-džili fi davil-islam*, str.373.

¹⁷³⁸ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijjetu vel-ilmijj a*,1/380.

¹⁷³⁹ Vidjeti: *ibid*, 1/432.

turbeta vezujući se za njih, a ne za Allaha, i to ga je učinilo lahkim plijenom brojnim oblicima širka, pretjerivanju, novotarijama i praznovjerju. To je popunilo njegovo vrijeme, ubilo u njemu snagu i skrenulo ga od zalaganja za islam. Time je postao nemoćan da se podigne iz dubokog ponora i nije bio u stanju zaustaviti pad. Zato je poražen pred neprijateljskom vojskom i nije bio u stanju oduprijeti se njihovim planovima i zavjerama. To je naposljetku imalo za rezultat pad osmanlijske države.

Pojava zabludjelih (iskvarenih) sufija

Najveće zastranjivanje koje se desilo u povijesti islamskog ummeta jeste pojava zabludjelih sufija kao snažne organizacije u muslimanskoj zajednici. Pozivali su u uvjerenja, ideje i ibadete, oprečne Allahovoj Knjizi i Poslanikovom, sallallahu alejhi ve sellem, sunnetu. Zabludjele sufije došle su do izražaja u posljednjim stoljećima osmanlijske države zbog nekoliko činioca, a najvažnij su:

1. Loše stanje u kojem je živio islamski ummet; gorka stvarnost u kojoj su živjeli muslimani u tom periodu: nazadnost, nepravda, neimaština, bolesti i neznanje – sve to učinilo je da ljudi odrastaju u okrilju izopačenih sufija, koje su ih samo opominjale i dovele do toga da žive u mašti, što je učinilo ljude da žive u mašti, a ne stvarnom svijetu iz kojeg su pobjegli;

2. Nemiri i neimaština; ljudi su ubijani zbog najsitnijih stvari, nekada je to bilo bez ikakvog razloga, i u tako pogubnom stanju i teškim okolnostima, sufijски odgajatelji živjeli su blagim, smirenim i sigurnim životom, daleko od nereda i nedaća, što je mučki zavelo ljude. Siromasi su bili smireniji od poljoprivrednika u poljima, trgovaca u dućanima, radnika u fabrikama, bili su sigurni od primjene zakona... Većinom su bili pošteđeni nasilja i zuluma jer su vojnici zastrašivali ljude oduzimanjem jednog dijela imovine, a ovi su se bojali samo sultana, duhovnog vođe, vjerovali su u njihovu vezu s Allahom, zbog toga su im se i dodvoravali tražeći njihovo zadovoljstvo, na što je jedna skupina ljudi odabrala put plaćenika kako bi u njegovim širokim kutovima pronašla svoj smiraj i slobodu,¹⁷⁴⁰

3. Raskošan život među poglavarima određenih grupacija; siromasi toga vremena bili su sačuvani životnih pritisaka, nisu se trudili savladati neki zanat od kojeg će moći živjeti, štaviše, živjeli su u zabitima i ulicama, na

¹⁷⁴⁰ vidjeti: *Et-Tesavvufu fi Misre ibbanel-asril-usmani*, autora dr. Et-Tuvejla, str. 152 i 154.

račun bogatih i imućnih dobročinitelja pod izgovorom da su se predali zikru i mnoštvu ibadeta. Najveći paradoks toga vremena bilo je to što su ti isti skromni ljudi koji su se žalili na tegoban život i koji su se zadovoljavali najobičnijim životnim potrebama, bolje živjeli nego zemljoradnici, trgovci i razne zanatlije...¹⁷⁴¹

4. Ljubav koju su Osmanlije gajile prema dervišima i sufijama; Turci su voljeli sufizam, naginjali su veličanju vjerskih ličnosti iskreno ih slijedeći.¹⁷⁴² Muhammed Kutb ističe: "Sufizam se počeo širiti još za vrijeme Abasijske imperije, bila je to skupina odvojena od društvene zajednice. A kada je osmanlijska država posrijedi, preciznije Turska, sufije su u njoj postale društvena zajednica i oličenje vjere. Došlo je do pojave čudne fraze, posebno u posljednja dva stoljeća osmanlijske države: 'Onaj ko nema šejha, njegov je šejh Iblis!' To je običnim ljudima predstavljalo vrata na koja ulaze u vjeru, i to je teren za njihovu manifestaciju vjere."¹⁷⁴³ Veliki broj osmanlijskih sultana štitio je sufije, pokazujući spram njih ljubaznost i osjećajnost, sve dok vlast nije preuzeo Abdulhamid II. U veoma teškim uvjetima, zavjerama koje su pogađale muslimanski ummet, iskušenjima koja su dolazila sa svih strana, zatim pod pritiskom djelovanja nacionalista koji su širili svoju ideju među ostatkom islamskog svijeta, sultan Abdulhamid II poziva na jedinstvo muslimana i uspostavljanje vjerskih veza, čemu su sve sufijske skupine i tarikati predstavljali veliku kočnicu.

Taj period jeste period sufija, u njemu su takoreći pregazili čitav islamski svijet, uzduž i poprijeko: nije ostao nijedan grad ni selo a da u njega nisu ušle sufije, ako izuzmemo Nedžd i okolno područje.¹⁷⁴⁴

U tom periodu, iskvarene sufije preuzele su kontrolu nad islamskim svijetom, svi su muslimani praktično potpali pod njihov utjecaj. U posljednja dva stoljeća osmanlijske države, sufijska moć ojačala je dostignuvši veliki nivo. I da nisu posjedovali nikakvu snagu i djelovanje osim pozornosti koju su imali u čitavoj državi, bilo bi dovoljno, a šta reći nakon što ih je država pomagala a vladari podržavali.¹⁷⁴⁵ Ideologija iskvarenih sufija cijenila je besposlenost, dopuštala prosjačenje, proizvodila siromaštvo, stremila ka siromaštvu i radovala se poniženjima. Njihova ideologija zasnovana je na

¹⁷⁴¹ Vidjeti: *ibid*, str. 154.

¹⁷⁴² Vidjeti: *ibid*, str. 154.

¹⁷⁴³ Vidjeti: *Vakiunel-muasir*, str. 155.

¹⁷⁴⁴ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 1/447.

¹⁷⁴⁵ Vidjeti: *ibid*, 1/448.

veoma iskrivljenim činjenicama. Govorili su: „Nikako neće uspjeti trgovac koji troši svoje vrijeme u trgovinu, niti zemljoradnik koji ulaže svoj trud u poljoprivredu, niti majstor koji troši svoju energiju u radionici! Zar je iko neuspješniji od onoga ko putuje tražeći opskrbu ili u želji da se domogne imetka?! Opskrba trči za onim ko je ne traži, a onaj ko za njom ide izgubljen je: ako jedno miruje, drugo ga traži...”¹⁷⁴⁶

Mnoge sufije nisu imale ispravno vjerovanje u sudbinsko određene (kada i kader). Taj segment akide oni su praktično zapostavili, napustili. Jedan njemački orijentalista o stanju muslimana u posljednjih nekoliko stoljeća osmanlijske države, piše na sljedeći način: „Od naravi muslimana jeste predanost Allahovom htijenju i zadovoljstvu, Njegovoj odredbi i određenju i poniznosti svemu što posjeduje Silni i Jedini, u čemu se kriju dvije koristi:

1. U prvim stoljećima islama vjerovanje u kader odigralo je veliku ulogu u ratovima, donosilo je konstantne pobjede, jer je ono kod svakog vojnika budilo želju za žrtvovanjem;

2. U potonjim stoljećima islama neispravno poimanje kadera bilo je uzrokom nemara koji je zahvatio cijeli islamski svijet, bacivši ga tako u ponor i odvajajući ga od događaja u svijetu.”¹⁷⁴⁷

Iako je ove riječi izgovorio nemusliman, on je spoznao tu stvarnost, stvarnu razliku između vjerovanja u kader onako kako su ga razumjeli naši ispravni prethodnici, i onoga koji su izmislile kasnije generacije koje su potpale pod utjecaj iskvarenih sufija. A kaže se da grijeh nije grijeh uvjerenja, već grijeh onih koji vjeruju u njega.

Napoleon Bonaparte iskoristio je dogmu sudbinskog određenja kada je njegova vojska okupirala Egipat. Naime, izdao je nekoliko članaka u kojima podsjeća muslimane da je okupacija i ropstvo stvar koju je Allah odredio, pa onaj ko mu se suprotstavi u onome što se dogodilo, kao da se suprotstavlja Allahovoj odredbi i određenju.¹⁷⁴⁸ Iskrivljena sufijska shvatanja narušavala su postojanost osmanlijske države, dok je kršćanski svijet djelovao na znanstvenim poljima i naučnim otkrićima, poduzimajući uzroke snage, napretka i uspjeha. Kršćani su predvodili sve spletke i zavjere radi rušenja i cijepanja osmanlijske države, a time su i ostvarili kontrolu nad islamskim svijetom.

¹⁷⁴⁶ Vidjeti: *El-Islamu kuvvetul-gadil-alemijj a*, autora Paula Šmitza, str. 78.

¹⁷⁴⁷ Vidjeti: *El-Ilmanijj a*, str. 519.

¹⁷⁴⁸ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijj a*, 1/468.

Izopačene sufije prigrlile su muzičke instrumente i izučavali muziku, njihovi skupovi bili su preplavljeni bubnjevima, najevima, zastavama i bajracima. Mnogi sufijski tarikati na svojim su halkama upotrebljavali defove. Kod svih sufija pjesma je zauzimala posebno mjesto. Ebul-Huda es-Sajadi smatra: "Koga muzika ne pokrene, taj nije potpuna ličnost, takav je skrenuo s Pravog puta, daleko je od produhovljene svjetlosti, i opore je naravi. Štaviše, glupli je od deva, ptica i ostalih životinja, a na sve njih melodija ostavlja trag... U suštini, muzika u srcu proizvodi osjećaj moći, dok ta snaga pokreće ostale dijelove tijela; nekada su ti pokreti neuravnoteženi, što se naziva uzrujanost, a nekada su uravnoteženi, i to se naziva pljeskanje i plesanje."¹⁷⁴⁹ Kamo sreće da su zabludjele sufije svoje strasti zadovoljile pjesmom i muzikom, a to nisu uzeli sredstvom za približavanje Allahu smatrajući muziku ibadetom koji topi srca i liječi duše!

Islamski učenjak Ibn Kajjim el-Dževzija, Allah mu se smilovao, o zabludjelim sufijama rekao je: "Da ih samo vidiš dok slušaju muziku: glasovi im utihnuli, pokreti se smirili, srca im se u cjelosti ispunila njome, svi kao jedan usredsredili se na nju i uskladili svoje pokrete i ples! Jesi li ikada vidio kako to čine razvratnice?! Nalik su njima! Njima i dolikuje da se tako ponašaju, jer su im srca ispunjena tim zlom. Međutim, nije to radi Allaha, već radi šejtana. Šejtan je kod njih ostvario svoje nade i očekivanja. Zaveo ih je svojim glasom i svojom konjicom, pa ih dovede do toga da imaju status magarca koji kruži oko žrvnja ili status uznemirene muhe. Kako li samo nalikuju magarcima i životinjama! I kako li se tome samo raduju neprijatelji islama! Raduju se da oni koji za sebe tvrde da su posebni muslimani, vrijeme provode u slastima i strastima, vjeru uzimaju za igru i zabavu, šejtanske frule draže su im od slušanja kur'anskih sura. Da neki od njih prečuje cijeli Kur'an, ništa se na njemu ne bi promijenilo, ne bi ostavilo traga na njega i, odatle, njegova se žudnja za Allahom ne bi nimalo povećala! Ali, kada čuje šejtanske riječi, kada mu zvuci prodru u uši, njihov se trag na srce primijeti na očima – zasijaju, na nogama – zaplešu, na rukama – zaplješću, i na svim ostalim dijelovima tijela – pokrenu se, i tada se plamen žudnje u njima raspali."¹⁷⁵⁰ Zaista je ovo divno zapažanje imama Ibnul-Kajjima.

Na taj način, život zabludjelih sufija postao je igra i zabava, svoje vrijeme i život provodili su na sijelima zikra, pjesme i razonode. Njihov život, od

¹⁷⁴⁹ Vidjeti: *Rijadatul-esmai fi ahkamiz-zikri ve semai*, autora Es-Sajadija, str. 78.

¹⁷⁵⁰ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmij a*, 1/506.

početka do kraja, bio je posvećen zikru koji su izvodili na pogrešan način, dok su zapostavili sve druge ibadete, kao što je stjecanje opskrbe, borba na Allahovom putu, stjecanje i prenošenje znanja, naređivanje na dobro i odvraćanje od zla. Po njima, to su stvari koje sputavaju i odvraćaju od zikra, zbog toga, kažu oni, muslimani treba da ih ostave i da se prepuste životu uz zikr, muziku i ples.

U zabludjele sufije uvuklo se svetkovanje ljudi, kako mrtvih tako i živih, pripisujući im neobične stvari i čuda. Sufije su živjele u iluzijama i nestvarnom svijetu. Ljude je zadesila tuga, nemoć i propast. Nazadnost se samo povećavala, dok je kršćanska Evropa nastavila materijalno napredovati. Evropa je pripremala vojsku za pohod na islamski svijet, čije se stanovništvo gušilo u praznovjerju i iluzijama oslanjajući se na čudesa.

U vrijeme kada je muslimanski ummet proživljavao najteže trenutke slabosti i nazadovanja, protiv kojeg su neprijatelji kovali velike zavjere i spletkarenja, veliki broj učenjaka bio je potčinjen odlukama svojih šejhova iz redova zabludjelih sufija, koje su u ummetu proširile poniženje, razvrat, raskalašenost i druge izopačenosti. Mnogi sufijski pokreti zapostavili su borbu na Allahovom putu. U narodu, evlijama su postali manijaci, luđaci i maloumnici, među kojima je, bez sumnje, bio veliki broj varalica i profesionalaca koji su iskoristili privlačnost i magiju (a magija ima blagoslovljeno mjesto u dušama) kako bi se uvukli u njihove redove i postali evlije, populacija koja ne zaslužuju nikakvu kritiku niti bilo kakav ukor, bez obzira na grijehe i javni razvrat koje čine. Veliki broj evlija sarađivao je sa džinima, i onda je logično da će neprijateljski planovi uspjeti i da će njihova vojska okupirati muslimanske zemlje, oduzimajući im slobodu. Zabludjele sufije objedinile su mnoštvo pogrešnih, i pogubnih akaiidskih uvjerenja. Posljednja od tih ideja u koju vjeruje veliki dio zabludjelih sufija jeste jedinstvo postojanja (vihdetul-vudžud). Začetnici ove akide zapravo su zabludjele sufije koji rade na njenom širenju, o njoj napisali su mnoge knjige, smatraju je istinom čije su tajne otkrivene isključivo njima, dok drugi ljudi nisu upućeni u to.

Izučavanje dvaju knjiga *Fususul-hikem* i *El-Futuhatul-mekijja*, autora Ibn Arebija, kao i druge knjige koje govore o jedinstvu postojanja, stvar je po kojoj su prepoznatljivi najveći učenjaci iz zabludjelih sufijskih redova.

To je naučni stupanj koji zaslužuju odabranici iz njihovih redova, to je

nivo obrazovanja do kojeg dolaze jedino najznamenitiji učenjaci.¹⁷⁵¹ Ovo izopačeno uvjerenje našlo je veliku prođu među zabludjelim sufijama, u tom kritičnom periodu kroz koji je prolazio islamski svijet. Većina sufija vjerovala je u ovu akidu koja narušava život, dovodi do propasti svijeta, u potpunosti ruši vjeru... Uz nju nema vjere, ni džihada, ni neprijateljstva između muslimana i nevjernika: sve je jedno, sve što postoji, čini jedno (Allaha), iako se izgledi i oblici razlikuju. Molimo Allaha da nas sačuva od iskušenja u vjeri! Mnogi od njih omalovažavali su šerijatske propise, ukidali Božije zapovijedi, ismijavali vjerske naredbe i zabrane, koristeći nazive kao što su: *vilaja, hizb, džezb, šuhud*... Zabludjele sufije predstavljale su jak argument Zapadu, koji se na njih pozivao dijeleći osmanlijsku državu.

Djelovanje zabludjelih sekti

U najpoznatije frakcije (koje se pripisuju islamu) spadaju šiije koje vjeruju u dvanaest bezgrešnih imama, duruzi, nusajrije, ismailije, kadijanije, behaije. Sve navedene frakcije isticale su svoja uvjerenja koja su posebno došla do izražaja nakon kršćanske okupacije islamskog ummet. Spomenute frakcije, kao i obično, uvijek su bile na strani muslimanskih neprijatelja, bili su njihovi pomagači i iskrene gazije u njihovim redovima.

U prošlosti, najveći pomagači Tatara i kršćana bili su oni, pa su nastavili istim putem, putem zavjera i prijevara muslimana. U ovoj knjizi spomenuli smo ulogu sufija i šiija koji vjeruju u 12 imama, u borbi protiv osmanlijske države. Kada je Francuska okupirala Siriju i kada je poveden džihadski otpor protiv Francuza, ismailije iz Selime i drugih područja borili su se rame uz rame s Francuzima protiv muslimana, kao što su to radili protiv mudžahida Ibrahima Henana i njegove vojske.¹⁷⁵²

Kada je riječ o sektama duruzi i nusajrije, one su dugi niz stoljeća bile uzrok svih problema, smutnji i pobuna protiv islamske vlasti. Uvijek su narušavale mir i bile su najbolji pomagači kršćanima, kolonizatorima i drugim din-dušmanima. U 13. stoljeću po Hidžri nusajrije su došle do izražaja i stvarale su veliku prijetnju na području Šama, što je natjeralo Jusuf-pašu, namjesnika Šama, da povede vojsku protiv njih. Jusuf-paša ponudio im je izvorni islam, ili će morati napustiti područje Šama. Oni su to

¹⁷⁵¹ Vidjeti: *ibid*, 1/556.

¹⁷⁵² Vidjeti: *El-Ealam*, 1/42.

odbili, a prihvatili borbu. Jusuf-paša porazio ih je, a njihovu djecu i žene porobio. Kada su vidjeli kako se njihove žene i djeca prodaju, lažno su prihvatili islam, pa im je namjesnik oprostio, dopustivši im da ostanu u svojim mjestima...¹⁷⁵³

Nusajrije su pokrenule veliki ustanak 1834. godine, napali su i porušili grad Lazikiju, a njegove stanovnike pobili. Sultan Abdulhamid II pokušao ih je pridobiti za dobrobit islama. Poslao im je svog čovjeka, Dija-pašu, postavljajući ga za namjesnika Lazikije početkom 14. stoljeća po Hidžri. Dija-paša sagradio im je džamije i škole u kojima su se obrazovali, klanjali i postili. Uvjerio je državu da su oni muslimani i da mu ne iskazuju neposlušnost. Kada je namjesnik napustio svoj položaj, škole su porušene, a džamije popaljene ili isprljane.¹⁷⁵⁴ I to je bila pogrešna procjena muslimana spram njih. Koliko je opasan princip pretvaranja! U tome su se prevarili muslimani, vladari i podanici, učenjaci i učenici. A koliko je ehli-sunnetskih učenjaka koji su se sačuvali spletki batinija?

Nusajrije imaju crnu historiju, ona je obojena krvlju u borbi protiv ehli-sunneta, uvijek su bili otrovna sablja isukana na islamski ummet, protiv kojeg su u tajnosti kovali zavjere; prema islamskom ummetu javno su pokazivali neprijateljstvo kada god im se za to ukazala prilika. Historija svjedoči da su oni uvijek bili saveznici din-dušmanima.

Vođa duruza Bešir eš-Šihabi (umro 1266. godine po Hidžri) zajedno sa svojom vojskom stao je na stanu Muhammeda Ali-paše prilikom okupacije Šama, što je itekako olakšalo Muhammedu Ali-paši da porazi osmanlijsku vojsku u gradu Himsu, zatim da prevali planine Turus i da se njegova vojska uvuče u središte osmanlijske države. Kada su Francuzi opkolili mjesto Aka, Napoleon je razmijenio nekoliko pisma s duruzima.¹⁷⁵⁵

Što se tiče behaija, oni su nastali 1260. godine po Hidžri – 1844. godine, kao plod ruske i britanske okupacije, i svjetske židovske organizacije, s ciljem da se upropasti islamsko vjerovanje, raskopa islamsko jedinstvo i odvрати pažnja muslimanima od značajnih pitanja. Behai se proglasio Mehdijom, pa se kasnije proglasio poslanikom, a naposljetku i – bogom.¹⁷⁵⁶

¹⁷⁵³ Vidjeti: *Hulijetul-bešeri*, 3/1600.

¹⁷⁵⁴ Vidjeti: *Hutatuš-šam*, 1/260.

¹⁷⁵⁵ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijj a*, 1/577.

¹⁷⁵⁶ Vidjeti: *ibid*, 1/589.

Zaista je najžalosnije u svemu tome bilo olahko postupanje osmanlijske države prema tom pokvarenom uvjerenju, nije ga nastojala ukinuti.

Kada se radi o kadijanijama, to je sekata koja se pripisuje Mirzi Gulamu Ahmedu el-Kadijaniju (umro 1326. godine po Hidžri), koji je dobio nadimak po selu Kadijan, u provinciji Pindžab u Indiji. To je pokret koji su planski proizveli britanski kolonizatori na području Indije, a s ciljem udaljavanja muslimana od vjere, posebno od džihada kako se ne bi suprotstavljali kolonizatorima u ime islama.¹⁷⁵⁷

Mirza Gulam Ahmed proglasio se poslanikom, a kasnije i bogom. Od najvažnijih aspekata njegovog misionarskog poziva jeste ukidanje džihada, velika naklonjenost Englezima, zalaganje za ostvarivanje njihovih ciljeva u Indiji i njegovo hvaljenje Britanaca. Svoje je pristalice podsticao da pomognu Britance u svakom mjestu...¹⁷⁵⁸ Govorio je: „Po meni, nije dopušteno da bilo koji Indijac niti bilo koji buntovni musliman isuče sablju na ovu dobru državu, ili da to zatraži od drugoga, ili da pritekne u pomoć drugome u tome: riječima, djelima, ukazivanjem, imetkom ili prijavim namjerama. Sve te radnje jesu strogo zabranjene i ko ih poželi učiniti, taj je neposlušan Allahu i Njegovom Poslaniku i skrenuo je u zabludu.”¹⁷⁵⁹

Imenovane sekte i frakcije predstavljale su izvor svih problema i pobuna unutar osmanlijske države, a i u drugim muslimanskim zajednicama, poput Indije. Ove sekte nisu posustajale niti odustajale od svojih zavjera koje su kovale zajedno s neprijateljima islama. Varale su muslimane i ostavljali ih na cjedilu kada su im bile najpotrebnije, u najtežim momentima. Najžešće rane od njih ummet je zadobio onda momenta kada je oslabila akida ehli-sunneta unutar države, koja je sagrađena na njenim načelima, kao i u srcima pripadnika ehli-sunneta.

Nepostojanje odgovarajućeg rukovodstva u državi

Uzrok postojanosti i napretka islamskog ummeta leži u ispravnom vođenju države. Vođe su žila kucavica, njihov položaj i uloga u ummetu jeste kao uloga glave u čovjekovom tijelu. Ako su dobre vođe, i narod će biti dobar, a ako se oni iskvare, to će se zlo prenijeti i na ostale ljude.

¹⁷⁵⁷ Vidjeti: *El-Mevsuatul-mujesseretu fil-edjan*, str. 389.

¹⁷⁵⁸ Vidjeti: *Akidetu hatmin-nubuvva*, autora dr. Osmana Abdulmunima, str. 209.

¹⁷⁵⁹ Vidjeti: *Akidetu hatmin-nubuvveti bin-nubuvva*, autora dr. Ahmeda Hamdana, str. 255.

Neprijatelji islama znali su značaj ispravnog vođenja u životu ummeta, zbog toga su ulagali velike napore kako vođe ne bi imale vodeću ulogu i vlast u islamskom ummetu. U planu Luisa IX nalazi se oporuka „Ne smije se dopustiti islamsko-arapskim državama da ih predvodi dobar vladar!” Također je oporučio „Neophodno je raditi na kvarenju državnog uređenja u islamskim državama, putem mita, korupcije i ženama, kako bi se vođe odvojile od ljudi.”¹⁷⁶⁰ Britanski vođa i orijentalista Montgomeri Wat izjavio je za Londonske novine *Times*: „Ako se nađe podesan vođa koji govori o islamu na odgovarajući način, tada je moguće da ta vjera drugi put stupi na scenu kao jedna od najvećih i najjačih političkih sila u svijetu.”¹⁷⁶¹ Cionistički orijentalista Bernard Luis napisao je *Povratak islama*, knjigu objavljenu 1976. godine, u kojoj je, između ostalog, rekao sljedeće: „Nepostojanje savremenog i naučnog vođenja, znanom i uređenom vođenju koje će služiti islamu – to odsustvo spriječilo je djelovanje islama kao pobjedonosne sile. Nepostojanje odgovarajućeg rukovodstva spriječilo je islamske pokrete pa nisu postali opasan rival vlastima u islamskom svijetu, ali postoji mogućnost da ti pokreti prerastu u veliku političku snagu ako budu imali dobro rukovodstvo.”¹⁷⁶²

Onaj ko studira historiju osmanlijske države naći će da je na njenom početku postojalo odgojeno, visokomoralno i sposobno rukovodstvo, posebno prilikom oslobađanja Konstantinopola. Nalazimo odgojene vođe na polju džihada i gradskih uprava. Također se dâ primijetiti da su među njima postojale zajedničke osobine, kao naprimjer: ispravna akida, islamsko znanje, jako pouzdanje u Allaha, lijep primjer drugima, iskrenost, nadarenost, hrabrost, častoljublje, skromnost, požrtvovanost, precizan odabir pomoćnika, poniznost, blagost, strpljivost, visoke ambicije, prepoznatljivost po umjerenoj šali i dopuštenoj rasonodi, velika odlučnost, pravednost, obostrano poštivanje, sposobnost u rješavanju problema, sposobnost u obrazovanju i odgoju vođa...

Muhammed Fatih predstavljao je cijeli ummet za vrijeme pravog rukovođenja, iman je kolao njegovim srcem i venama, njegovi plodovi odrazili su se i na ostale dijelove njegovog tijela, u svim njegovim postupcima i stanjima do izražaja je dolazila bogobožnost. Pažljivim koracima

¹⁷⁶⁰ Vidjeti: *Kadetul-garbi jekulun*, autora Dželala el-Alima, str. 63.

¹⁷⁶¹ Vidjeti: *ibid*, str. 25.

¹⁷⁶² Vidjeti: *Et-Temkinu lil-ummetil-islamijj a*, str. 185.

poveo je državu i njen narod ka zacrtanim ciljevima. Učenjaci su predstavljali srž rukovodstva u državi i njeno intelektualno tijelo, zbog toga su osmanlijska država i narod bili na Pravom putu, uputi i znanju.¹⁷⁶³ A u posljednjih nekoliko stoljeća osmanlijske države, možemo naći da je došlo do zastranjivanja u rukovodstvu, kako na vojnom tako i na naučnom polju. Naprimjer, na položaj velikog vezira dolazi Mithad-paša, koji pripada masonskoj loži, učenjaci i pravnici prepustili su upravu nad Egiptom Muhammedu Ali-paši itd. Zaista se čovjek ne može načuditi kako su učenjaci dopustili da upravu nad Egiptom preuzme čovjek poput Muhammeda Ali-paše! Zar nije postojao neko preči od ovog običnog i zavedenog vojnika?! Kao da su učenjaci izgubili povjerenje u svoje znanje, strahujući da izađu na mejdan i preuzmu veliku odgovornost. Tako je i bilo jer su se posvetili poučavanju i pisanju knjiga, pa nisu bili kadri učiniti ništa drugo, kao da nisu mogli pozvati vrijednosti i preuzeti odgovornost.

Nešto najžalosnije što se desilo među učenjacima jeste međusobna zloba i nadmetanje, neki su u tome tražili podršku vladara okrećući ih protiv ostalih učenjaka. A kada se to desi, otvara se prilika tiranima da iskoriste njihove svađe u rušenju redova, kao što je bio razdor koji se desio između šejha Abdullaha eš-Šerkavija, učenjaka El-Azhara, i nekolicine drugih islamskih autoriteta. A to je, opet, ponukalo Muhammeda Ali-pašu da odredi kućni pritvor šejhu Eš-Šerkaviju; zabranio mu je odlazak čak i na džuma-namaz. Razlog tome bio je, kako kaže El-Džeberuti, nesuglasice, zloba i međusobna nadmetanja između njega i njegove braće koje su okrenule Ali-pašu protiv njega, te je uradio ono što smo spomenuli: šejh je bio primoran izvršiti naređenje Ali-paše, u tome sebi nije uspio naći pomagača, tako je njegov slučaj pao u zaborav.¹⁷⁶⁴

Opisujući stanje učenjaka koji su se udaljili od vlasti, koji su zapostavili savjetovanje vladara, i govoreći o odnosu sekularista prema učenim ljudima, šejh Mustafa Sabri kaže: „Oni koji su u našim domovima odvojili vjeru od politike smatrali su, oni i njihovi istomišljenici, da se učenjaci ne trebaju baviti politikom. Govorili su da to njima ne dolikuje i da bavljenje politikom umanjuje njihov ugled. Time su željeli vlast zadržati samo za sebe. Tako su varali učenjake i spuštali ih na nivo staraca kojima su ljubili ruke, koje su obmanjivali govoreći im kako su oni na taj način kod njih cijenjeni i

¹⁷⁶³ Vidjeti: *Fikhut-temkin fil-Kur'anil-kerim*, str. 328. (I ovo je moja studija.)

¹⁷⁶⁴ Vidjeti: *Adžaibul-asar*, 3/134.

poštovani, a poslije bi radili šta poželeva poigravajući se ljudskim uvjerenjem i njihovim imecima. Nisu davali mogućnost učenjacima da naređuju na dobro i odvraćaju od zla, osim običnim riječima ili prijeziru, a to je najmanji vid imana. Učenjaci su odvojeni od politike, kao da su se suglasili sa svim političarima onim lošim i onim dobrim da je naređivanje dobra u njihovim rukama, a učenjaci će imati od njih plaću kao znak pažnje i blagodati, kao što je slučaj s halifom koji se odrekne vlasti i svih političkih djelovanja....”¹⁷⁶⁵

Pred sam kraj osmanlijske države¹⁷⁶⁶ većina učenjaka prepustila se dunjaluku i i strastima, zbog čega su klonuli u izvršavanju svojih obaveza, pa su bili loš primjer ostalim ljudima koji su pratili njihove postupke. Većina učenjaka utopila se u dunjalučkim nasladama prelazeći u tome sve granice. Njihova usta nisu zanimala iz straha od sablje i biča, već zbog poklona koje su dobijali od vladara i paša. Takvi su postavljani na visoke položaje na kojima su dobijali ogromne svote novca i velike povlastice kao protuvrijednost za šutnju i suzdržavanje od demonstracija i pobuna.¹⁷⁶⁷

Vjerski učenjaci kroz historiju islamskog ummeta predvodili su i usmjeravali, oni su bili utočište kada ummet zadesi kakva nesreća i smiraj prilikom straha... Prema njima se hrlilo u želji da se od njih preuzme vjersko znanje, njima se obraćalo kada je ummet trebao savjete o važnim pitanjima, njima su se ljudi obraćali kada im vladar, odnosno namjesnik nanese nepravdu, da je otklone, podsjećajući vladare i namjesnike na Gospodara, naređujući im dobro i odvraćajući ih od zla... Nekada su učenjaci zbog toga podvrgavani patnjama vladara, zatvarani su, doživljavali su fizičke, materijalne i moralne patnje, ali su bili svjesni svoje odgovornosti pred Uzvišenim Allahom.

Učenjaci su bili na političkom, društvenom, ekonomskom, ideološkom i moralnom polju. Isto tako, pozivali su u borbu na Allahovom putu kada god je ummetu prijetila opasnost, podsjećali su ljude na Allaha, na Sudnji dan, na Džennet, koji čeka mudžahide i iskrene Allahove robove; osobno su sudjelovali u džihadu. Štaviše, vodili su vojne jedinice u određenim slučajevima. To je bilo tako jer su imali vjeru u prsima. U historiji postoje mnogi učenjaci kojima je Allah zadovoljan i koji su izvršili svoju obavezu

¹⁷⁶⁵ Vidjeti: *El-Ittidžahatul-vetaniijetu fil-edebil-muasir*, 2/84.

¹⁷⁶⁶ Ovi opisi učenjaka nisu evidentirani samo pred sam kraj Osmanskog carstva, već i mnogo ranije, još početkom 17. Stoljeća. Vidjeti detaljnije u djelima Hasana Kjafige Pruščaka, Ajni Alija, Koči Beja, Katiba Čelebija i drugih savremenika.

¹⁷⁶⁷ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijjetu vel-ilmijja*, 1/605.

iskreno se boreći na Allahovom putu i čvrsto podnoseći sve poteškoće koje su ih zadesile na tom putu, nisu klonuli i nisu posustali... Pa šta je s učenjacima perioda o kojem govorimo?

Jesu li bili na mjestu vođa koje pamti ovaj ummet iz ne tako dalekog vremena?

Jesu li bili zaštitnici ummeta od neprijatelja?

Da li su bili zaštitnici naroda od nepravde vladara?

Jesu li bili oni koji se bore za politička, društvena i ekonomska prava ummeta?

Da li su bili oni koji naređuju dobro i odvraćaju od zla?

Jesu li bili oni koji odlaze u dvor nepravednog vladara da mu narede dobro ili odvrate od zla, i kojima je bilo svejedno da li će biti ubijeni ili ne?

Ili je većina njih bila potčinjena vladarima, hodeći u njihovim povorkama, laskajući im i opravdavajući njihovu nepravdu, bacajući ih tako još više u propast, dok se ostatak onih dobrih učenjaka povukao u svoje kuće ili posvetio vazovima i pisanju knjiga, smatrajući da su ispunili svoju obavezu prenoseći ljudima znanje. Ne želimo biti nepravedni prema njima. Bez imalo sumnje, bilo je i onih koji su isticali riječi istine, mnogi od njih pod noge su bacili položaj kada bi uvidjeli da taj isti položaj čini robovima vladaru ili ih sprečava da kažu istinu. Ali, takvih je bilo veoma malo među većinom koja je neumorno žudila za dunjalučkim nasladama, ili se popsvetila predavanjima i pisanju, a u čemu postoji mnogo nedostataka.¹⁷⁶⁸

Sasvim je logično da u tom periodu vjersko znanje postane suhoparno i bespredmetno, Najvažniji činoci koji će ostaviti trag na ummet stoljećima, jesu sljedeći:

Pridavanje pažnje sažecima¹⁷⁶⁹

Nekolicina učenjaka pribjegla je sažimanju velikih djela s ciljem da ih učenici što lakše nauče napamet, jer je pamćenje postao cilj, kako kod

¹⁷⁶⁸ Vidjeti: *Vakiunel-muasir*, str. 327.

¹⁷⁶⁹ Cilj od određenog sažetka (metna) jeste olakšavanje učenja napamet i lakšeg ponavljanja naučenog. Uz pamćenje slušaju se komentari kako bi se metnovi ispravno razumjeli i kako bi se naučili šerijatski dokazi. Zanimanje metnovima poznato je iz ranog doba islama i to nije negativno, osim ako bi bilo nauštrb drugih obaveza ili ako bi vodilo slijepom mezhepskom slijeđenju bez osvrtnja na dokaze iz šerijata, kao što na to ukazuje Eš-ševkani, rahimehullah, u sljedećim redovima. (Op. rec.)

učenjaka tako i kod učenika, i jer je sposobnost razumijevanja i iznalaženja šerijatskih rješenja jako oslabjela. Šerijatski pravници prenosili su mišljenja svojih prethodnika sažimajući njihova djela u jednostavne brošurice (metnove), uzimali su mišljenja na osnovu dokaza iz Kur'ana i sunneta, zadovoljavajući se da ta mišljenja pripišu onima koji su ih rekli ili zastupali.¹⁷⁷⁰ Negirajući ovaj način izučavanja fikha, šejh Abdulhamid b. Badis kaže: „Ograničili smo se na iščitavanje fikhskih djela zapostavljajući proučavanje, suhoparno, bez ikakve mudrosti. Ogromna djela skratili smo u svega nekoliko riječi, i prije će život proći nego što će se te riječi razumjeti.”¹⁷⁷¹

Imam Eš-Ševkani spominje koliko su ljudi u njegovom vremenu bili zaokupljeni sažetim djelima, kao i opasnost koja se krije u tome. Rekao je: „Ljudima je bila preokupacija baviti se fikhskim sažecima u kojima su sadržani mišljenja i lanci prenosilaca, dok se ostalim disciplinama nije pridavala pažnja. Time su postali velike neznalice kada je riječ o Kur'anu i sunnetu. I zato što su smatrali da je šerijatski propis prisutan u dotičnom sažetku, a sve mimo toga suvišno je... To im je još više povećalo ljubav prema sažetim djelima, odbacujući sve mimo toga, pa su postali veoma skromni u stjecanju znanja.”¹⁷⁷²

Mnoštvo komentara i opaski

Šejh Eš-Ševkani, Allah mu se smilovao, koji je proučio veliki broj komentara i opaski iz raznih vjerskih oblasti i jezika i koji je druge tome podučavao, objašnjavajući greške u tome, kaže: „U tim komentarima i opaskama postoji ono za čim ne postoji potreba. Štaviše, većina ih je takve sadržine; određeni detalji koji se u njima nalaze daleko su od Kur'ana i Hadisa.”¹⁷⁷³

Mnoštvo pisanih djela, s komentarima i opaskama, preokupirali su ljude i znanje učinili pasivnim sljedećih nekoliko stoljeća. Istini za volju, neki su komentari i opaske bili korisni, ali je njihov broj zanemarujući u odnosu na broj onih bespotrebnih. Nastavni plan i metode podučavanja u tom periodu bile su veoma daleko od metoda ehli-sunneta, pa čak i na islamskim

¹⁷⁷⁰ Vidjeti: *El-Mudžtemeul-islamijull-muasir*, str. 56.

¹⁷⁷¹ Vidjeti: *Ibn Badijos, život i djelo*, 1/108.

¹⁷⁷² Vidjeti: *Edebut-taleb*, str. 59.

¹⁷⁷³ Vidjeti: *El-Bedrut-talia*, 1/86.

institutima. Primjera radi, El-Azhar, jedan od najpoznatijih univerziteta, bio je sjedište filozofskih znanosti, daleko od islamske duhovnosti i islamskih načela. Neki je studenat El-Azhara u vezi s filozofijom rekao sljedeće: „Jedna od znanosti od koje nisam imao nikakve koristi dok sam studirao na El-Azharu svakako je filozofija. Izučavao sam je nekoliko godina, ali putem nje o Allahu nisam ništa naučio. Štaviše, ugušio sam se u frazama i izrazima koji su u mojoj glavi napravili veliku zbrku, u toj mjeri da sam poželio vjerovati prosto, kako vjeruju obični beduini....”¹⁷⁷⁴ Pored pasivnosti metoda podučavanja, one su postale još i suhoparne. U posljednjih nekoliko stoljeća udaljile su se od islamske duhovnosti, usredsredile su se na formu i vanjštinu: islamsko obrazovanje postalo je obrazovanje bez duha i živosti, gdje je ta bolest prenesena na sva poglavlja fikha, pa i na ona poglavlja u kojima duhovnost predstavlja najvažniji dio...¹⁷⁷⁵

Olahko davanje idžazetnama

Jedan od činioca nazatka nauke u tom periodu jeste i nemarnost prilikom davanja idžazetnama. U posljednjih nekoliko stoljeća osmanlijske države, nasumice su davane idžazetname, bilo je dovoljno da učenik pred šejhom pročita jednu ili dvije knjige kojima šejh podučava pa da mu on dadne idžazetnamu za sve ostale knjige koje prenosi. Idžazetname su davane u pismenoj formi svima koji su ih tražili. Naime, dešavalo se da učenjak iz Kaira pošalje idžazetnamu učeniku u Mekki a da ga nije ni vidio, a kamoli provjerio njegovo znanje.¹⁷⁷⁶ Ta nemarnost prilikom davanja idžazetnama spriječila je muslimane u stjecanju znanja onako kako dolikuje, i to je jedan od presudnih činioca koji je doveo do pada nivoa obrazovanja i slabljenja šerijatskog znanja. Nažalost, glavni cilj većine onih kojima se pripisivalo znanje bio je sakupiti što veći broj idžazetnama koje u većini slučajeva nisu predstavljale nikakvu naučnu vrijednost.¹⁷⁷⁷

Nasljeđivanje položaja

Pred kraj osmanlijske države položaji i funkcije u vezi s vjerom prenošeni su s koljena na koljeno, bez obzira na to što se radilo o važnim vjerskim

¹⁷⁷⁴ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 2/42-43.

¹⁷⁷⁵ Vidjeti: *El-Mudžtemeul-islamijull-muasir*, str. 210.

¹⁷⁷⁶ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 2/59.

¹⁷⁷⁷ Vidjeti: *ibid*, 2/64.

položajima, kao što je poziv profesora, muftije, imama, pa čak i poziv kadije. Nakon smrti, položaj bi naslijedio onaj koga je smrtnik već odredio. To se nasljeđivalo kao kuća, pokućstvo i imetak. U većini slučajeva znalo se desiti da šejh preseli za vrijeme dersa, u tom slučaju ne bi se pristupilo njegovom ukopu dok se na njegov položaj ne postavi njegov sin, brat ili neko od bližnje rodbine. Znalo se desiti da nasljednik nije dovoljno sposoban i da nema dovoljno znanja, ali morao je podučavati i preslušavati druge, da položaj ne pripadne osobi koja nije u srodstvu s umrlim, makar ta položaja lišena osoba bila sposobna za to.¹⁷⁷⁸

Turski historičar Ahmed Dževdet¹⁷⁷⁹ (umro 1312. godine po Hidžri – 1894. godine) o toj hrđavoj pojavi u osmanlijskoj državi zapisao je sljedeće: „Sinovi najvećih činovnika i kadija preuzimali su ulogu učitelja iako su bili mladi i djetinjasti, nakon čega bi bili unapređivani sve dok neki od njih ne bi dobio čin mevlevije¹⁷⁸⁰, mada nije ni ušao u muževno doba. Položaj učitelja dobijao je svako ko je imao ugled, sve dok se naučni nivo i rang nije počeo nasljeđivati, pa je postalo veoma lahko da veziri i državni službenici ostave položaje svojim sinovima i drugoj rodbini. Sve to u državi je stvorilo burnu situaciju, neznalice su se uskomešale i uslijedili su međusobni napadi, sve se zamrsilo i došlo je do velikog nereda.”¹⁷⁸¹

Govoreći o položaju nauke u Šamu za vrijeme osmanlijske vladavine, Muhammed Ali Kurd kaže: „U ovom vremenu veoma je popularno da otac ostavi sinu u naslijeđe. To je prvi uveo muftija Ebus-Suud¹⁷⁸², šejh u Istanbulu, gdje su položaji učitelja, namjesnika, hatiba, imama itd. prepuštani neznačicama pod izgovorom da su njihovi očevi bili učenjaci, pa je obaveza da oni naslijede položaje svojih očeva, iako bili neznalice, kao što su naslijedili njihove kuće, nekretnine, pokućstvo i knjige. To nije sve! U to vrijeme stanje u državi bilo je katastrofalno: na položaj kadije dolazili su nepismeni ljudi. Koliko je samo nepismenih otputovalo u Damask, Halep, Kuds i Bejrut da preuzmu sudstvo, a što se tiče manjih područja i sela, nepismenih je bilo više nego pismenih.”¹⁷⁸³

¹⁷⁷⁸ Vidjeti: *ibid*, 2/64.

¹⁷⁷⁹ Ahmed Dževdet bio je vezir na osmanlijskom dvoru. Historijsko djelo Dževdeta napisano je na turskom jeziku u 12 tomova.

¹⁷⁸⁰ Mevlevija je po važnosti drugi čin u osmanlijskom sudstvu, odmah nakon čina vojnog kadije.

¹⁷⁸¹ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijj a*, 2/68.

¹⁷⁸² Šejhul-islam iz 16. stoljeća.

¹⁷⁸³ Vidjeti: *Hutatuš-šam*, 3/70.

To je, zaista, bio ružan običaj koji je uništio nauku i naukoanje.¹⁷⁸⁴ To je je ostavilo negativan trag na učenjake koji su se posvetili Allahovoj vjeri, čija je preokupacija bila uspostavljanje pravde, vraćanje prava obespravljenima i vraćanje slave islamu.

*Zatvaranje vrata idžtihadu (kreativnom razmišljanju)*¹⁷⁸⁵

U posljednjih nekoliko stoljeća osmanlijske države, poziv na idžtihad smatrao se jednim od velikih grijeha, a neki su konzervativci i oni koji slijepo slijede učenjake idžtihad smatrali nevjerstvom. Jedna od glavnih optužbi koje su protivnici selefijske dave upućivali selefijskim učenjacima jeste to da pozivaju u idžtihad, iako niko od njih to nije tvrdio. Konzervativci su pozivali na zatvaranje vrata idžtihadu, što su nasljeđivali stoljećima, da bi se, neposredno pred pad Carstva počeli javno zalagati za to. Također su se zalagali da ne dođe do otvaranja vrata idžtihadu boreći se protiv onih koji su pokretali to pitanje, što je ponukalo one koji su pali pod utjecaj Evrope da polako krenu s uvođenjem evropskih načela i uređenja. Zatvaranje vrata idžtihadu imalo je opasne posljedice koje su još uvijek prisutne u ummetu.

Kada se ostavi idžtihad, ako postoji potreba i potražnja za njim, šta tada nastaje? Tada nastaje jedna od dvije stvari: ili život stagnira i prestane se razvijati, ili se tada izađe izvan šerijatskih granica, a ponekada bi se dešavale obje stvari, jedna nakon druge, prvo suhoparnost u svemu, a zatim izlazak iz okvira Šerijata.

Zatvaranjem vrata idžtihadu ummet je zadesila velika nevolja; njemu osmanlijska država pred kraj svoga postojanja nije pridavala potrebni značaj. Životni tempo bio je jači i brži od konzervativaca i imitatora koji su odbijali svaku novinu, pa su izgubili kontrolu: „Tako je zaustavljen mentalni napredak kod muslimana, pa su se počeli suprotstavljati novinama koje život donosi, a život se neprestano obnavlja, svakim se danom pojavljuju nove stvari koje čovjek prije nije poznao... Tako su se nevjernici prepustili novim izazovima i od njih, opet, pravili nove izazove, čime su, postali vodeći u svijetu. A muslimani su ostali nepomični, ostali su na mjestu gdje su ih ostavili njihovi očevi i djedovi prije nekoliko stoljeća.”¹⁷⁸⁶

¹⁷⁸⁴ Vrhunac u ovome bila je dinastija Feyzullah Zadelera, koja je počela sa šejhul-islamom Feyzullahom Zadom krajem 17. i početkom 18. stoljeća.

¹⁷⁸⁵ Idžtihad je da osoba koja ispunjava određene uvjete uloži maksimalan napor zaključujući propise iz izvora islama. (Op. rec.)

¹⁷⁸⁶ Vidjeti: *Sedu babil-idžtihadu ve ma terettebe alejh*, autora dr. Abdulkerima el-Hatiba, str.144.

Mezhepska pristrasnost i dalje je slabila nivo obrazovanja, uništavajući znanje i čineći ga suhoparnim. Pristrasnost je dovela do izolacije razuma i ušutkavanja mnogih ljudi, dodajući tome velike podjele i pogoršanje odnosa među muslimanima. Pristrasnost mezhebima posijala je veliki razdor i neprijateljstvo, kako među pojedincima tako i među skupinama. Kada su se podijelili na skupine i džemate, svaka skupina podržavala je svoj mezheb istovremeno gajeći neprijateljstvo prema ostalim mezhebima. U tom periodu pristrasnost se toliko rasprostranila da je zahvatila čitav islamski svijet, i toga nije bilo pošteđeno nijedno područje. Univerzitet El - Azhar bio je centar mezhepskih trvenja, posebno između šafija i hanefija koji su se borili za vlast i upravu nad El - Azharom.¹⁷⁸⁷

U posljednjih nekoliko stoljeća mezhepska pristrasnost napravila je velike brane među muslimanima, što je itekako oslabilo njihove osjećaje za islamskim jedinstvom na društvenom i političkom polju. Sve to odvratilo ih je od borb je mržnju i protiv dim-dušmana i mnogih opasnosti koje su bile prisutne.¹⁷⁸⁸

Mezhepska pristrasnost oprečna je Allahovim uputama. Ona je dostigla najveći nivo onda kada je zapostavljen razum, kada je znanje ućahureno a islamski redovi pocijepani. To je najviše doprinijelo slabljenju osmanlijske države i njenom rušenju. To ju je natjeralo da se zabavi unutrašnjim problemima u vrijeme kada su joj zavjere i urote prijetile sa svih strana a kršćani čvrsto odlučili da je dokrajče.

Razni oblici nepravde u osmanlijskoj državi

Nepravda u određenoj državi ima status kao smrtna bolest od koje čovjek oboli. A nakon što provede određen period kao bolesnik, čovjeku nastupi smrt. Tako je i s nepravdom u narodu ili državi: zbog svojih pogubnih posljedica ona uzrokuje propast i nestanak naroda ili države u kaderom određenom vremenu. To je Allahova odredba koja obuhvata sve narode kojima je Allah odredio uzroke opstanka, kao naprimjer pravednost, i uzroke njihove propasti, kao što je nepravda čije se posljedice primijete nakon određenog vremena. I ništa Allahu nije skriveno.¹⁷⁸⁹ Allah kaže:

¹⁷⁸⁷ Vidjeti: *Adžaibul-asar*, 2/242.

¹⁷⁸⁸ Vidjeti: *El-Inhirafatul-akadijetu vel-ilmijja*, 2/86.

¹⁷⁸⁹ Vidjeti: *Es-Sunenu-l-ilahijja*, autora dr. Abdulkerima Zejdana, str. 121.

﴿ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴾ (٢٤)

„Svaki narod ima svoj kraj, i kada dođe njegov kraj, neće ga moći ni za tren jedan ni odgoditi ni ubrzati.“¹⁷⁹⁰

Kometirajući ovaj ajet, imam El-Alusi, Allah mu se smilovao, kaže: „Svaki narod ima svoj kraj. To znači da je svaki prijašnji narod koji je već uništen, imao određen rok, tj. tačno određeno vrijeme nakon kojeg je uslijedila njegova propast.“¹⁷⁹¹

Iako se zna da su prijašnji narodi uništeni, ostaje na nepoznato vrijeme u kojem su uništeni, zbog nepravde, shodno Allahovim zakonima koje je odredio u vezi s nepravdom zulumčarima.¹⁷⁹² Allahovi zakoni pojavljuju se kada se radi o uništavanju nepravednih naroda:

﴿ ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَىٰ نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴾ (١٠٠) وَمَا ظَلَمْتَهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتَابِعٍ (١٠١) وَكَذَٰلِكَ أَخَذْنَا مِنْكَ إِذَا أَخَذْنَا الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخَذْنَاهُ إِلَيْمٌ شَدِيدٌ ﴾ (١٠٢)

„To su neke vijesti koje ti o gradovima kazujemo; neki od njih još postoje, a neki su sa zemljom sravnjeni. Mi nismo prema njima bili nepravedni, već oni sami prema sebi. I kad bi pala naredba Gospodara tvoga, ništa im nisu pomagala božanstva njihova koja su, a ne Allaha, obožavali, samo bi im propast njihovu povećali. Eto, tako Gospodar tvoj kažnjava kad kažnjava sela i gradove koji su nasilje činili. Kažnjavanje je Njegovo zaista bolno i strašno.“¹⁷⁹³

Ovi plemeniti ajeti pojašnjavaju da se Allahova kazna ne odnosi samo na nepravedne narode koji su bili i nestali, štaviše, Njegovi zakoni obuhvataju sve zulumčare. Zato griješi onaj ko smatra da se propast (o kojoj govore navedeni ajeti) odnosi samo na zulumčare koji su bili i nestali. Jer, kada govori o njihovom stanju, Allah kaže: **„Eto, tako Gospodar tvoj kažnjava kad kažnjava sela i gradove koji su nasilje činili.“**

Allah nam pojašnjava da će svaki onaj koji bude radio ono što su radili prijašnji narodi, doživjeti bolnu patnju, kao što su je doživjeli oni. (Ajet ujedno upozorava na nepravdu). Zna se desiti da država bude nevjernička,

¹⁷⁹⁰ Prijevod značenja El-Earaf, 34.

¹⁷⁹¹ Vidjeti: *Tefsirul-Alusi*, 8/112.

¹⁷⁹² Vidjeti: *Es-Sunenul-ilahijja*, str. 121.

¹⁷⁹³ Prijevod značenja Hud, 100-102.

međutim, njen je vladar pravedan i ljudi ne čine jedni drugima nepravdu, pa Allah učini da takva država opstane, jer od Allahovih zakona nije da uništi određenu državu samo zbog nevjerstva, nego kada uz nevjerstvo postoji nepravda u državi, tj. nepravda vladara i nepravda među podanicima.¹⁷⁹⁴ Allah je rekao:

﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلِهَا مُصْرِحُونَ﴾

„Gospodar tvoj nije nikada nepravedno uništavao sela i gradove ako su stanovnici njihovi bili dobri.“¹⁷⁹⁵

Imam Er-Razi, Allah mu se smilovao, ovaj je ajet ovako objasnio: „Pod nepravdom u ovom ajetu misli se na širk, što znači da Allah nije uništavao sela zbog toga što su njihovi stanovnici bili mušrici ako jedni drugima nisu činili nepravdu već su se u međusobnim odnosima ophodili na lijep način.“¹⁷⁹⁶

A El-Kurtubi, Allah mu se smilovao, kaže: „Pod nepravdom se misli na širk i kufr, dok Allahove riječi: **'...ako su stanovnici njihovi bili dobri'** znače: ako su jedni drugima davali prava koja zaslužuju. Ovaj ajet znači: Allah nije uništavao ljude samo zbog nevjerstva, sve dok se ne rasprostrani nered i nepravda, kao što je uništio Šuajbov narod zbog toga što su zakidali na kantar prilikom mjerenja, i Lutov narod, koji je Allah uništio zbog homoseksualizma.“¹⁷⁹⁷

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, o propasti nepravedne države makar bila islamska kaže: „Život je lahak tamo gdje vlada pravda makar postojali određeni oblici grijeha, a teže je gdje vlada nepravda makar među njima ne bilo grijeha. Zato se kaže: 'Allah će učiniti da opstane pravedna država makar bila nevjernička, a uništit će nepravednu državu makar bila islamska.' Također se pripovijeda: 'Dunjaluk će opstati uz pravdu i nevjerstvo, a neće opstati uz nepravdu i islam.' Ovo je zato što je pravednost osnova svega, pa ako se dunjaluk uspostavi na pravdi, trajat će, a ako se uspostavi na krivdi, neće trajati, makar njegov vlasnik posjedovao iman za koji će biti nagrađen na ahiretu.“¹⁷⁹⁸

¹⁷⁹⁴ Vidjeti: *Es-Sunenul-ilahijj a*, str. 121.

¹⁷⁹⁵ Prijevod značenja Hud, 117.

¹⁷⁹⁶ Vidjeti: *Tefsirur-Razi*, 18/16.

¹⁷⁹⁷ Vidjeti: *Tefsirul-Kurtubi*, 9/114.

¹⁷⁹⁸ Vidjeti: *Risaletul-emri bil-marufi ven-nehji anil-munker*, Ibn Tejmijje, str. 40.

Među pašama bilo je onih koji su činili ogavna djela, koji su prolivali nedužnu krv i bespravno uzimali tuđi imetak. Jedan od njih bio je Ibrahim-paša, poznatiji kao *Deli*, i ujedno jedan od vezira sultana Murata III. Ibrahim-paša bio je glavni zapovjednik u području Diyarbakira, čije je stanovništvo mučki uništio nanoseći veliku nepravdu njenim stanovnicima. Činio je prezrena djela: skrnavljenje muslimanske časti, bespravno otimanje imetka itd. Kada je vijest o Ibrahim-paši dospjela do sultana i kada je zakazano suđenje a ljudi se pripremili da svjedoče, kadija nije mogao potvrditi optužnicu protiv Ibrahim-paše jer je njegova sestra bila itekako cijenjena kod sultana Murata, pa je poništio parnicu, a sultan je potvrdio njegovudaljnju upravu nad Diyarbakirom. Poslije toga se Ibrahim-paša uputio prema njihovim kućama s namjerom da pobije sve one koji su protiv njega podnijeli žalbu. I zaista povukao se u tvrđavu i iz nje topovima gađao podanike i ubio nekoliko nedužnih ljudi.¹⁷⁹⁹

Zatim, tu je nepravda koju je počinio Muhammed Ali-paša prema stanovnicima Egipta, Šama i Hidžaza, o čemu smo govorili. Kada je vlast preuzeo Pokret jedinstva i napretka, još se više povećalo neprijateljstvo Turaka prema Arapima, Kurdima i Albancima. Štaviše, mržnja i neprijateljstvo prerasli su u nepravdu, kako unutar Turske tako i izvan njenih granica. Prethodno smo naveli da je sultan Abdulhamid II doživio razne oblike nepravde i nasilja od pripadnika iz Stranke napretka i jedinstva, pa su se nad njima obistinili Allahovi stalni i nepromjenjivi zakoni: kazna je stigla zulumčare a osmanlijska država i hilafet uništeni su.

Udoban život i odavanje strastima

Allah, dželle šanuhu, rekao je:

﴿ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةَ يَنَهُوتَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴾ (١٣)

„A zašto je među narodima prije vas bilo samo malo čestitih, koji su branili da se na Zemlji nered čini, koje smo Mi spasili! A oni koji su zlo radili odavali su se onome u čemu su uživali, i grešnici su postali.“¹⁸⁰⁰

¹⁷⁹⁹ Vidjeti: *El-Muhtarul-mesunu min ealamil-kurun*, 2/916-917.

¹⁸⁰⁰ Prijevod značenja Hud, 116.

Allahove riječi: „**A oni koji su zlo radili odavali su se onome u čemu su uživali**“ odnose se na one koji su zapostavili sprečavanje zla, tj. nisu pridavali pažnju jednom od glavnih temelja vjere, nego su se odali luksuzu i strastima, žudeći za ugledom i boreći se za njega tragajući za svime što nudi lagodan život.¹⁸⁰¹ Allahovi zakoni kazne i propasti obistinili su se nad onima koji su živjeli u raskoši, koje je taj raskoš opio i odveo od Šerijata:

﴿وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ﴾ (١١) ﴿فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ﴾ (١٢) ﴿لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسْكِنِكُمْ لَكُمْ تَسْلُونَ﴾ (١٣)

„**A koliko je bilo nevjerničkih sela i gradova koje smo uništili i poslije koji smo druge narode podigli! I čim bi silu našu osjetili, kud koji bi se iz njih razbježali. Ne bježite, vratite se uživanjima vašim i domovima vašim, možda će vas neko što upitati.**“¹⁸⁰²

Od Allahovih zakona jeste i to da uništava zbog grijeha i raskoši:

﴿وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا﴾ (١٦)

„**Kad hoćemo da jedan grad uništimo, onima koji su u njemu na raskoš navikli prepustimo da se razvratu odaju i da tako zasluže kaznu, pa ga onda do temelja porušimo.**“¹⁸⁰³

U komentaru ovog ajeta stoji: „Kada se približi vrijeme propasti jednog naroda, Mi prepustimo onima koji su u njemu na raskoš navikli, a to su vladari, silnici i bogataši, da se odaju razvratu, i tada bi se nad njima obistinile Allahove riječi, pa bi bili uništeni. Allah spominje one koji su navikli na raskoš zbog toga što su oni kolovođe razvrata i nosioci zablude: sve što nastane od njihovog zla, nastane njihovim slijeđenjem i zavođenjem, iako se Allahove riječi odnose na sve njih.“¹⁸⁰⁴

Za vrijeme vladavine sultana Mehmeda b. Ibrahima¹⁸⁰⁵ desilo se sljedeće. Sjedište hilafeta uljepšavano je i kićeno tri dana. Dok je sultan Muhammed boravio u posjeti mjestu Selster Promili, uputio je pismo veziru u Istanbulu Abdi-paši en-Nejšaniju u kojem ga obavještava da se vraća u svoju rezidenciju i naređuje mu njeno uljepšavanje. Poziv je upućen četrdeset dana prije

¹⁸⁰¹ Vidjeti: *Es-Sunenul-ilahijetu fil-umemi vel-džemaati vel-efrad*, str. 186.

¹⁸⁰² Prijevod značenja El-Enbija, 11-13.

¹⁸⁰³ Prijevod značenja El-Isra, 16.

¹⁸⁰⁴ Vidjeti: *Tefsirul-Alusi*, 15/42.

¹⁸⁰⁵ Sultan Mehmed IV 1648.-1687.

sultanovog povratka, ljudi su bili spremni za ukrašavanje i doček, samo što je sultan stigao pristupilo se ukrašavanju i uljepšavanju rezidencije za koje je utrošen veliki trud. Ljudi toga vremena zastupali su jedinstven stav da takvo ukrašavanje i uljepšavanje nije viđeno niti zapamćeno ni u jednom periodu. Siromasi Istanbula samo su pomno posmatrali sva dešavanja. Nije ostao nijedan muzički instrument a da se nije upotrijebio, ljudi su se odali veselju i užitku koristeći sva raspoloživa sredstva. To je dovelo do nereda, razumni među njima spoznali su da je to opasna greška i da je sudjelovanje u tome veliki grijeh. To nije predstavljalo ništa drugo do svršetak vlasti i nestanak sreće i blagostanja, nakon čega je iznenada uslijedio pad, gubitak je bio očit, a dobitak je zamijenila šteta.¹⁸⁰⁶

990. godine po Hidžri sultan Murat b. Selim II napravio je nezapamćen dernekpovodom sunećenja svoga sina sultana Muhammeda. Bila je to gozba koju do tada nije upriličio nijedan halifa, ni bilo koji vladar. Igra, zabava, veselje i gozba trajali su 45 dana u kući Ibrahim-paše, u gradu Atu Mejdan, gdje su potrošena ogromna sredstva. U djelu *Et-Tarih-kubra* stoji da su prilikom gozbe donesene male posude od zlata i srebra, posude od zlata napunjene su srebrom, a posude od srebra napunjene su zlatom i tako dijeljene muzičarima i drugima koji su tražili imetak.¹⁸⁰⁷

I to je pogrešan put, za razliku od onog koji je slijedila osmanlijska država za vrijeme moći, snage i vladavine. Štaviše, Muhammed Fatiha svome je nasljedniku oporučio: „Nemoj imetak muslimana, trošiti bespotrebno...“; „Nemoj trošiti državni imetak u luksuz i zabavu, nego od njega uzimaj shodno potrebama, jer je to jedan od glavnih uzroka propasti...“ Nakon tih pogubnih skretanja, uživanja u raskoši, zabavi i strastima, bilo je za očekivati da će osmanlijska država nestati: uništenjem temeljâ, uništava se i građevina.

Raskol i razilaženje među muslimanima

Jedan od uzroka zbog kojeg Allah uništava narode jeste međusobno razilaženje. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: „Oni koji su bili prije vas međusobno su se razišli, pa su bili uništeni.“¹⁸⁰⁸ Ibn Hibban

¹⁸⁰⁶ Vidjeti: *El-Muhtarul-mesunu min ealamil-kurun*, 2/1163-1164.

¹⁸⁰⁷ Vidjeti: *ibid*, 2/1154-1155.

¹⁸⁰⁸ Vidjeti: *Sahihul-Buhari uz komentar šejha El-Askalanija*, 9/101-102.

bilježi hadis koji prenosi Abdullah b. Mesud, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*One koji su živjeli prije vas uništilo je međusobno razilaženje.*”

Objašnjavajući ova dva hadisa, Ibn Hdžer el-Askalani kaže: „Trebalo se podsticati na džemat i jedinstvo, a čuvati se raskola i razilaženja.”¹⁸⁰⁹

Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, rekao je: „Allah nam naređuje zajednicu i jedinstvo, a zabranjuje raskol i nejedinstvo.”¹⁸¹⁰ Razilaženje pogubno za ummet jeste ono pokuđeno razilaženje koje vodi u raskol i cijepanje ummeta, koje uzrokuje izostavljanje međusobnog potpomaganja, gdje svaka strana smatra neispravnim stavove one druge strane, gdje se dešavalo da se dopusti međusobno ubijanje itd.¹⁸¹¹ Razilaženje je uzrok propasti naroda, kako kaže hadis, jer pokuđeno razilaženje od ummeta stvara grupacije, a to dovodi do njegovog slabljenja. I nema sumnje da je jedinstven narod mnogo jači od razjedinjenog naroda. Razilaženje dovodi do sveopće slabosti koja mami neprijatelje koji žude za osvajanjem islamskog svijeta. Onda, naravno, uslijedi okupacija, pa time ummet izgubi autoritet i, kasnije, nestane.¹⁸¹²

Jedna od glavnih pouka ovog historijskog istraživanja jeste da se propast naroda spriječi sprečavanjem razilaženja. Razilaženje je danas glavni problem islamske dave, i ako se na vrijeme ne spriječi, još će više oslabiti islamski ummet. Šejh Abdulkerim Zejdan veli: „Razilaženje slabi i uništava muslimansku zajednicu koja poziva ljude u islam, a, na kraju, bude uzrokom njene propasti. Zato je razilaženje najveće zlo koje pogađa muslimanske zajednice i od njih pravi mnoge skupine i frakcije, gdje svaka od tih skupina vidi sebe na Pravom putu i na istini, a sve druge u zabludi. Sve skupine vjeruju da rade za dobrobit dave, ali daleko bilo da raskol i razilaženje donose dobrobit davi, ili da dobrobit dave nastaje putem nejedinstva. Međutim, šejtan uljepšava raskol i nejedinstvo u očima onih koji su se razišli i podvojili: vjeruju da njihovo nejedinstvo donosi dobrobit davi. Razilaženje ne vodi samo slabljenju zajednice nego se njegove posljedice odražavaju i na ljude tako što opozicija širi zablude svojih protivnika i govori: 'Iskvarena zajednica naređuje ljudima islamske propise! A islam poziva u jedinstvo i

¹⁸⁰⁹ Vidjeti: *ibid*, 9/102.

¹⁸¹⁰ Vidjeti: *Medžmuul-fetava*, 19/116.

¹⁸¹¹ Vidjeti: *Es-Sunenul-ilahijja*, str. 139.

¹⁸¹² Vidjeti: *ibid*, str. 140-141.

zajednicu, zabranjuje razilaženje i podvajanje, a ona krši dotično islamsko načelo zato što je međusobno podijeljena i podvojena! Onda se desi da ta skupina izgubi utjecaj u zajednici, pa nestane, a njeno mjesto zauzmu druge, od nje nezavisne skupine. Dokaz ovoj konstataciji jeste današnje stanje i historija.”¹⁸¹³

Pred konačni slom, osmanlijska se država suočila s podvajanjima i razilaženjima među vođama i vladarima. Neke vođe pokušale su se otcijepiti od državne vlasti i formirati područne samouprave, kao što su: samouprava u Iraku, Alul-Azmi u Siriji, El-Meanijun i Eš-Šehabijun u Libanonu, Muhammed Ali-paša u Egiptu, Zahir el-Omer u Palestini, Ahmed el-Džezar u Aki, Ali-beg el-Kebir u Egiptu, El-Kramelijun u Libiji.¹⁸¹⁴ Sva ta razilaženja između osmanlijske države i područnih vođa dovela su do slabljenja osmanlijske države i, kasnije, do potpunog pada i fizičkog nestanka.

Neki historičari koji su pisali o uzrocima pada osmanlijske države pomiješali su uzroke pada osmanlijske države i posljedice koje su nastale nakon udaljavanja osmanlijske države od Šerijata. Zaista, kada je riječ o političkoj, vojnoj, ekonomskoj, naučnoj, moralnoj i društvenoj slabosti te načinu na koji prevazići tu slabost, zatim o ideološkom ratu, kolonizaciji i pokršćavanju te načinu na koji se boriti protiv toga, ništa nisu veći od pohlepa i pokušaja područnih vođa. Nemoguće je da ummet doživi uspjeh nakon što je pogođen raznim oblicima praznovjerja sve dok se ne povede borba protiv stvarnih činioca i dok se oni ne otklone, u suprotnom, ne postoji način da se te opasne posljedice otklone.

Sve posljedice i slabosti međusobno su povezane, a politička slabost odražava se na ekonomsku slabost i loše utječe na nju...

Veliki broj pokušaja ponovne uspostave islamske države, njenog jačanja i vraćanja ponosa koji je imala, većinom su bili usredsređeni na posljedice a da se nije pristupilo otklanjanju stvarnih činioca koji se kriju iza propasti osmanlijske države.

Židovi, kršćani i sekularisti nisu mogli nauditi osmanlijskoj državi sve dok se ona držala Šerijata, međutim, kada se ona počela udaljavati od Allahovog zakona, kada je zapostavila materijalne i duhovne uzroke, tek tada je počeo njihov utjecaj:

¹⁸¹³ Vidjeti: *ibid*, str. 140-141.

¹⁸¹⁴ Vidjeti: *El-Alemul-arebijj u fitarihil-hadis*, autora dr. Ismaila Jagija, str. 94.

﴿ لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾

„U kazivanjima o njima jeste pouka za one koji su razumom obdareni. Kur'an nije izmišljena besjeda, on priznaje da su istinite knjige prije njega objavljene, i objašnjava sve, i putokaz je i milost narodu koji vjeruje.“¹⁸¹⁵

¹⁸¹⁵ Prijevod značenja Jusuf, 111.

Zaključci istraživačkog rada

1. U nekoliko navrata osmanlijska je historija mijenjana, iskrivljivana i dovođena u sumnju. To su činili židovi, kršćani i sekularisti;

2. Za vrijeme osmanlijskog hilafeta, arapski historičari bili su na strani neprijateljski nastrojenim prema osmanlijskoj državi;

3. Evropske sile odgajale su i njegovale protivnike islamskog hilafeta. One su potpomagale historičare Šama i Egipta u širenju i jačanju nacionalizma. Najpoznatiji takvi historičari jesu: El-Bustani, El-Jazidži, Džordž Zejdan, Edib Ishak, Selim Nekaš, Šibli Šemil, Selama Musa i drugi;

4. Masonska loža uspjela je ovladati nekim narodnim vođama unutar islamskih zajednica, pa su oni izvršavali zahtjeve i potrebe masonskih pokreta više nego potrebe vlastitog naroda, a posebno kada je riječ o njihovom odnosu prema vjeri;

5. U iskrivljivanju slike o osmanlijskoj državi, historičari su oslonac nalazili u izvitoperenim činjenicama, lažima, potvorama, sumnjama i spletkama. Njihove knjige većinom su bile ispunjene mržnjom, pišući ih stali su u odbranu iskrivljenih činjenica;

6. S namjerom da otklone sve laži i potvore iznesene na osmanlijsku državu, nekoliko osmanlijskih historičara i sinova ovoga ummeta napisalo je mnoge odgovore na sve potvore i laži koje su iznesene na račun osmanlijske države. Najpoznatija knjiga napisana na tu temu jeste studija doktora Abdulaziza eš-Šenavija, u tri velika toma, pod naslovom *Ed-Devletul-usmanijj etu devletun islamijjetun muftera alejha*, zatim knjige koje je napisao Muhammed Harb: *El-Usmanijjune fit-tarihi vel-hadara* i *Sultan Muhammed el-Fatih fatihul-Konstantinijeti ve kahirir-Rum*, te knjiga koju je napisao doktor Muveffek Benul-Murdža: *Sahvetur-redžulil-merid*;

7. Turci potječu iz mjesta koje se nalazi iza dvaju rijeka. Danas je to područje Turkistana, koje se proteže od platoa Mongolije i sjeverne Kine na istoku, pa do Kaspijskog mora na zapadu; od Sibirije na sjeveru, pa do Indije i Irana na jugu. Područje su naseljavali ratoborni seljaci koji su živjeli u velikim plemenima, bili su poznati kao Turci ili El-Etrak;

8. Turci su prihvatili islam 22. godine po Hidžri, za vrijeme vladavine trećeg halife Osmana b. Affana;

9. Nakon što su turska plemena prihvatila islam, njihovo je stanovništvo postalo sastavni dio islamske države. Broj Turaka znatno se povećao za vladavine abasijskih vladara i emira. U abasijskoj državi Turci su uzeli učešće u komandi i administraciji, među njima bilo je vojnika, zapovjednika i pisara;

10. Seldžuci (Turci) uspostavili su veliku tursku državu koja je obuhvatala Horasan, Iran, Irak, područje Šama i Malu Aziju;

11. Seldžuci su podržali abasijski hilafet u Bagdadu, oni su ti koji su pomogli sunitski pravac nakon što mu je prijetio nestanak usljed ataka od buvejhija (šiija) s područja Iraka i Irana, i ubejdija (fatimija) iz Šama i Egipta. Seldžuci su u potpunosti uništile buvejhije, dok su se samo onemogućili djelovanje ubejdija;

12. Vođa Seldžuka Tugrul-bey uspio je srušiti državu buvejhija u Bagdadu 447. godine po Hidžri, gdje je uništio sve neredе i smutnje, zabranio je vrijeđanje ashaba na hutbi i pogubio je rafidijskog šejha Ebu Abdullaha el-Dželaba zbog njegovih nebuloza i fanatizma;

13. Nakon smrti Tugrul-beya, vodstvo Seldžuka preuzeo je njegov bratić Alp Arslan, vrsni vojskovođa koji je pobijedio rimsku vojsku u Bici kod Mancikerta 1071. godine – 463. godine po Hidžri. Bila je to pobjeda koja je napravila veliki preokret u islamskoj povijesti, itekako je oslabila djelovanje Bizantinaca u većini područjâ Male Azije, a to su važna područja kojima je Bizantijska imperija pridavala veliki značaj;

14. Nakon smrti Alp Arslana, vođenje Seldžuka preuzeo je njegov sin Melik-šah. Za vrijeme vladavine Melik-šaha seldžučka je država doživjela najveće teritorijalno širenje: od Afganistana na istoku, do Male Azije na zapadu, a do Šama na jugu;

15. Nizamul-mulk smatra se jednim od najboljih seldžučkih vezira. Bio je poznat po preciznosti u državnim pitanjima, volio je znanje i učenjake, često je udjeljivao sadaku, bio je poznat po dobročinstvu, sagradio je veliki broj škola za naobrazbu muslimana;

16. Mnogo je faktora koji su doveli do pada seldžučke vladavine, a to je ujedno uvod u pad abasijskog hilafeta. Najvažniji od tih uzroka jesu: međusobno rivalstvo unutar seldžučke porodice, ulazak žena u državne institucije, slabost abasijskih halifa te tajna lukavstva i urote koji se ogledaju u prijevarama i obmanama seldžučkih sultana, vođa i vojskovođa;

17. Seldžučka država mnogo je doprinijela islamu: odgodili su pad abasijskog hilafeta za najmanje 200 godina, spriječili su ubejdijsku državu u Egiptu da proširi svoju teritoriju, doprinijeli su ujedinjavanju islamskog istoka (koje je upotpunio Salahudin el-Ejjubi pod zastavom abasijskog hilafeta), širili su znanje, sigurnost i smiraj u područjima koja su bila pod njihovom upravom, suprotstavili su se Bizantijskoj imperiji, pokušali su

spriječiti dolazeću opasnost od Mongola, uzdigli su sunitski pravac i njegove učenjake;

18. Osmanlije vode porijeklo od plemena Turkman¹⁸¹⁶, koje je živjelo na području Kurdistana; njihova djelatnost bila je stočarstvo;

19. Osmanov djed Sulejman i njegovo pleme napustili su Kurdistan 617. godine po Hidžri čineći hidžru u Anadoliju. Za mjesto svoga boravka odabrali su gradić Ahlat, koji se danas nalazi na južnom dijelu Turske.

20. Nakon Sulejmanove smrti, vođenje plemena preuzeo je njegov sin Ertogrul, koji je nastavio kretanje prema sjeverozapadnom dijelu Anadolije. Na tom putu naišao je na bitku koju su vodili muslimani seldžuci protiv Bizantinaca i kršćana. Stao je na stranu seldžuka, i to je bio razlog njihove pobjede nad nevjernicima;

21. Seldžučki vojskovođa, u znak zahvalnosti Ertogrulu i njegovom plemenu, poklonio je zemlju na zapadnom dijelu Anadolije koja se nalazila na granici s Rimljanima, dajući im mogućnost da šire svoju teritoriju na račun Rimljana;

22. Nakon smrti Ertogrula, vođenje naroda preuzeo je njegov sin Osman I, koji je nastavio voditi politiku svoga oca glede širenja teritorije na račun Bizantinaca;

23. Osmana I krasile su sljedeće osobine: hrabrost, mudrost, iskrenost, strpljivost, istinoljubivost, pravednost, održavanje obećanja, oslonac na Allaha prilikom osvajanja te ljubav prema znanju i učenjacima;

24. Život utemeljivača osmanlijske države Osmana I bio je protkan džihadom i pozivajnem u islam. U njegovom prisustvu stalno su bili učenjaci islama koji su planirali i vodili administraciju te sprovodili šerijatske odredbe. Historija je zapisala oporuku Osmana I koju je na smrtnoj postelji ostavio sinu Orhanu. Osmanlijska država nastavila je s osvajanjem, shodno sadržaju oporuke Osmana I;

25. Nakon smrti Osmana I vođenje države preuzeo je sultan Orhan, koji je nastavio očevim stopama kada se radi o vođenju države i osvajanju. Ulagao je velike napore da ostvari radosne vijesti koje je nagovijestio Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u vezi s osvajanjem Konstantinopola. Povodom toga izradio je poseban plan o opsadi glavnog grada Bizantije, i to s istoka i zapada istovremeno;

¹⁸¹⁶ Sve do danas prihvata se da Osmanlije vode porijeklo od plemena Kayi, od velikog roda Oguza koji su dio turkmenskih plemena.

26. Najveći poduhvat koji se pripisuje sultanu Orhanu jeste osnivanje islamske vojske i zalaganje za uvođenje posebnog uređenja unutar vojne strukture. Naime, on je podijelio vojsku na veće skupine. U svakoj je bilo deset, odnosno stotinu, odnosno hiljadu ljudi. Za potrebe vojske odredio je jednu petinu ratnog plijena. Služenje vojnog roka učinio je obaveznim, a prije je mobilizacija bila samo u slučaju rata. Dao je izgraditi kasarne u kojima su vojnici boravili i u kojima se vršila vojna obuka;

27. Sultan Orhan posvetio je veliku pažnju izgradnji, jačanju i unapređenju države. Uredio je administraciju, osnažio vojsku, gradio džamije, osnovao naučne institute i imenovao najuglednije učenjake i učitelje za njihove nadzornike;

28. Nakon Orhanove smrti, vlast je, 761. godine po Hidžri, preuzeo Murat I, koji je bio veoma hrabar ratnik. Bio je plemenit i pobožan čovjek, volio je uređenje i sam ga je primjenjivao. Bio je pravedan prema podanicima i vojnicima. Bio je preokupiran i mnogo je volio borbu, podizanje džamija, škola i domova za nezbrinute. Na dvoru su uz njega bili izvrsni ratnici, vojni eksperti i drugi znalci od kojih je sačinio savjetodavno tijelo. Istovremeno je širio teritoriju, kako u Maloj Aziji tako i u Evropi;

29. Murat I osvojio je Edirnu 762. godine po Hidžri i učinio je glavnim gradom osmanlijske države. Time je administracija prebačena u Evropu, i Edirna je postala prijestolnica islama;

30. Murat I borio se na Allahovom putu i znao je da pobjeda dolazi jedino od Allaha, zbog toga je mnogo upućivao dovu Allahu i na Njega se mnogo oslanjao. Iz njegovih poniznih dova zaključujemo da je sultan Murat dobro poznavao svoga Gospodara i da je uvijek potvrđivao robovanje Allahu. Štaviše, preselio je kao šehid u Boju na Kosovu protiv Srba;

31. Sultan Murat I vodio je Osmanlije 30 godina veoma mudro i pametno, i u tome mu nije bio ravan nijedan vladar savremenik;

32. Nakon smrti Murata I vlast je, 791. godine po Hidžri, preuzeo njegov sin Bajazit. I on je bio veoma hrabar i plemenit čovjek. Bio je izuzetno ambiciozan kada je riječ o islamskim osvajanjima, zbog toga je i posvetio veliku pažnju uređenju vojske. Za cilj je uzeo osvajanje kršćanskih provincija u području Anadolije koje su godinu dana bile pod upravom osmanlijske države. Bajazit se kretao brzinom munje između vojnih jedinica na Balkanu i onih u Anadoliji, zbog toga je i dobio nadimak *Munja*;

33. Sultan Bajazit doživio je poraz od Timur Lenka zbog povlačenja i brzopletosti, te pogrešnog odabira mjesta za logorovanje;

34. Osmanlijsku je državu zadesila velika nevolja: buknuo je građanski rat između Bajazitovih sinova oko vlasti, trajao je oko 10 godina. Bilo je to vrijeme iskušenja, a rezultat je bio osvajanje Konstantinopola;

35. Sultan Mehmed I Čelebi uspio je okončati građanski rat unutar osmanlijske države zahvaljujući jakoj volji, dalekosežnom razmišljanju i inteligenciji koja mu je data. Pobijedio je svoju braću, jednog po jednog, sve dok vlast nije pripala njemu. Dvije godine radio je na izgradnji države i jačanju njenih temelja. Neki historičari smatraju ga drugim utemeljivačem osmanlijske države;

36. Sultan Mehmed I Čelebi porazio je pokret pokret šejha Bedrudina, koji je pozivao u jednakost religija i istovjetnost imetaka, on nije pravio razliku između muslimana i kršćana čak ni glede akide;

37. Sultan Mehmed I Čelebi mnogo je volio poeziju, književnost i umjetnost. On je prvi osmanlijski sultan koji je slao godišnji poklon namjesniku Mekke;

38. Nakon smrti Mehmeda I Čelebija vlast je, 824. godine po Hidžri, preuzeo njegov sin Murat II. To je čovjek koji je mnogo volio džihad na Allahovom putu i pozivanje u vjeru. Murat II volio je učenjake i pjesnike, a i sam je bio pjesnik;

39. Kada je, 855. godine po Hidžri, umro sultan Murat II, vlast je preuzeo njegov sin Muhammed Fatih, koji je tada imao samo 22 godine. Muhammed Fatih bio je osoba koja je objedinila snagu i pravednost. Od malih nogu prednjačio je svojim vršnjacima u raznim naučnim disciplinama koje je stjecao u *Emirskoj školi*. To se posebno ogledalo u njegovom poznavanju mnogih stranih jezika, te u naklonosti prema historijskim djelima;

40. Najvažniji poduhvat Muhammeda Fatiha svakako je oslobađanje Konstantinopola. Njegovo je osvajanje ostavilo velike tragove i uticaj na islamski svijet, a pogubnost po Evropu. Osvajanju Istanbula prethodili su materijalni i duhovni činoci te preduvjeti koje je poduzeo i ispunio Muhammed Fatih;

41. Osmanlije su držale do primjene Šerijata, pa su i ovosvjetski i ahiretski rezultati bili vidljivi u osmanlijskoj zajednici: hilafet i postojanost, sigurnost i smiraj, pomoć i pobjeda, ponos i ugled, rasprostranjenost blagodati, malobrojnost poroka itd.;

42. Najvažnije osobine kojima se odlikovao vojskovođa Muhammed Fatih bile su: iskrenost, znanje, odlučnost, hrabrost, oštroumnost, jaka volja,

ustrajnost, pravednost, nije se ponosio svojom snagom ni velikim brojem vojnika i nije se oholio zbog veličine teritorije kojom vlada;

43. Muhammed Fatih se na polju kulture i civilizacije posvetio sljedećem: gradnji škola i instituta, iskazivanju velike pažnje prema učenjacima, pjesnicima, književnicima i prevodiocima, gradnji i obnovi infrastrukture, gradnji bolnica, trgovini i industriji, uređenju administracije, vojske i mornarice;

44. Muhammed Fatih ostavio je oporuku koja najiskrenije govori i njegovom načinu života te o njegovim osnovama i vrijednostima u koje je vjerovao;

45. Šejhovi Muhammed b. Hamza, poznatiji kao Šemseddin Ak, i Ahmed Molla Gurani jesu najpoznatiji šejhovi koji su ostavili veliki utjecaj na Muhammeda Fatiha;

46. Nakon smrti Muhammeda Fatiha vlast je, 886. godine po Hidžri, preuzeo njegov sin Bajazit II. Bio je blag, odrastao je u ljubavi prema književnosti. Poznavao je šerijatske propise, a posebnu ljubav gajio je prema astronomiji;

47. Bajazit II sukobio se sa svojim bratom Džemom, također je došao u sukob sa samoupravama, protiv kojih je vodio bitke na granici sa Šamom. Pokušao je pomoći muslimanima Endelusa da prebrode svoja teška iskušenja;

48. Nakon Bajazita II vlast je preuzeo sultan Selim I. On je veoma volio književnost, perzijsku poeziju i historiju. I pored okrutnosti, osjećao je naklonost prema učenjacima i vjerskim službenicima, u svaku bitku vodio historičare je kako bi zapisali događaje vezane za tu bitku, a pjesnike kako bi opjevali prijašnje junake;

49. Allahovom dobrotom, sultanu Selimu I pripada veliki značaj u slabljenju šiitskog djelovanja na području Iraka i Irana. Naime, on je protiv Safevida (šiija i rafidija) ostvario veliku pobjedu u bici Čaldiran;

50. Sukobi između osmanlijske države i Safevida rezultirali su pripajanjem sjevernog Iraka i Diyarbakira osmanlijskoj državi. Osmanlije su time osigurale istočnu granicu svoje države, nakon što su sunnije ovladale Malom Azijom, pobijedivši pristalice i pomagače Ismaila es-Safevija;

51. Sukob između osmanlijske države i Safevida Portugalci su iskoristili da blokiraju sve stare puteve ka istočnim vodama koji su služili za povezivanje istoka i zapada;

52. Evropa je bila sretna zbog sukoba između osmanlijske države i Safevida, pa je stala na stranu šiija, a protiv Osmanlija, želeći oslabiti Carstvo i onemogućiti ih u osvajanju Evrope;

53. Osmanlije su uspjele ostvariti veliku pobjedu protiv mamelučke države u bici Gaza, zatim u bici Ridanija, pa su je u potpunosti uništili;

54. Nakon ubistva vladara El-Gavrija i njegovog zamjenika Tuman-bega, namjesnik Mekke Berekat b. Muhammed požurio je iskazati pokornost i poslušnost sultanu Selimu I i predao mu je ključeve Kabe, nakon čega je sultan Selim dobio titulu sluge dvaju Harema;

55. Nakon što je propala mamelučka država, i Jemen se stavio pod upravu osmanlijske države. Jemen je predstavljao dugoročni strateški cilj, jer je ključ Crvenog mora, a njegova sigurnost i zaštita predstavljali su sigurnost svetih mjesta u Hidžazu. Od prisutstva u Jemenu Osmanlije su imale veliku korist. U nekoliko navrata slali su svoje mornarice prema Arapskom zaljevu s ciljem da ga oslobode pritiska Portugalaca;

56. Nakon što su Osmanlije sebi pripojile Egipat i područje Šama i nakon što su arapske zemlje potpale pod njihovu vlast, država se suprotstavila Portugalcima velikom, neviđenom hrabrošću. Tom su prilikom uspjeli povratiti Musaviu i Zejleu, islamske luke na Crvenom moru. Također su poslali snažnu flotu pod komandom Mira Ali-bega na Afričku obalu, pa je oslobodila Mogadiš i Membus, i portugalska je vojska pretrpjela velike gubitke;

57. Za vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog (927.-974. godine po Hidžri), osmanlijska je država uspjela protjerati Portugalce iz Crvenog mora napadajući njihove centre u Arapskom zaljevu;

58. Osmanlije su uspjele spriječiti i zaustaviti Portugalce daleko od muslimanskih zemalja i njihovo djelovanje u njima. Osigurali su Crveno more i time zaštitili sveta mjesta od Portugalaca, koji su planirali izvršiti njihovu okupaciju i na razne načine negativno utjecati na islam i muslimane;

59. Rezultat borbi između osmanlijske države i Portugalaca doprinio je Osmanlijama da sačuvaju sveta mjesta i zadrže kontrolu nad putevima kojima ljudi idu na hadž. Također su uspjeli sačuvati kopnenu granicu od portugalskih nasrtaja kroz čitav šesnaesti vijek, kao i trgovačke puteve koji povezuju Indiju i Indoneziju s Dalekim istokom putem Arapskog zaljeva i Crvenog mora;

60. Za vrijeme vladavine Sulejmana osvojeno je ostrvo Rodos¹⁸¹⁷. Poslije toga sultan Sulejman uspio je opkoliti Beč; a prema Francuzima vodio je prijateljsku politiku;

61. Osmanlijska država posvetila je veliku pažnju sjevernoj Africi i borbama na moru prilikom čega je pomagala mudžahide svim potrebnim sredstvima, materijalnim i moralnim;

62. Od vremena vladavine sultana Selima I, Osmanlije su preuzele kontrolu nad Alžirom, gdje do izražaja na vojnom polju dolaze dvojica braće, Oruč i Hajrudin Barbarosa, koji su bili poznati po džihadu i zapovjedništvu;

63. Zahvaljujući stalnoj podršci sultana Sulejmana Veličanstvenog, Hajrudin je uspio udariti jake temelje novonastaloj državi u Alžiru. Nanio je velike gubitke Špancima duž njihove obale, i to je bio razlog da se spasi hiljade muslimana iz Španije;

64. Prisutnost Osmanlija na području Alžira uveliko je utjecalo na portugalskog kralja u Maroku, koji je naposljetku odustao od vojnih pohoda na Alžir;

65. Kada je Hajrudin Barbarosa postao glavni zapovjednik osmanlijske mornarice, svoje je djelovanje usmjerio ka istočnom bazenu Sredozemnog mora. Nakon Hajrudina, vlast u Alžiru preuzeo je Hasan-aga Tuši, koji se posvetio uvođenju čvrstih administrativnih načela, uspostavljanju mira i sigurnosti; i on je pokušao ujediniti sve dijelove države oko centralne alžirske vlasti;

66. Hasan-aga Tuši uspio je na području alžirske teritorije poraziti kršćansku vojsku koju je predvodio Šarl V. Poraz kršćanske vojske imao je negativne posljedice na špansku državu i njenog kralja Šarlikana, a to je znatno utjecalo i na dešavanja u svijetu;

67. Poraz Šarlikana Evropom je odjeknuo kao udar groma, pa se taj poraz brzo reflektirao na cijelu Evropu;

68. Šarl V nije ni pomišljao na drugi vojni pohod protiv Alžira jer su ljudi poput Hajrudina i Hasan-age preuzeli kontrolu nad ljudima od ugleda i običnim masama;

69. Na području sjeverne Afrike pojavio se određeni broj velikih vojskovođa koji su dali veliki doprinos u borbi protiv Španaca i kršćana u

¹⁸¹⁷ I Beograd, 29.8.1521. godine.

Sredozemnom moru. Najpoznatiji su: Hasan Hajrudin Barbarosa, Salih Reis i Kilič-Alija;

70. Osmanlijska država pokušala je ostvariti strateške odnose s državama Sadija, koji u većini slučajeva nisu uspjeli, a posebno za vrijeme sultana Muhammeda Šejha es-Sadija i Muhammeda el-Mutevekkila;

71. Od značajnih poduhvata sadijske države za vrijeme sultana Abdulmelika jeste velika pobjeda nad portugalskim kršćanima u Bici Tri kralja, koja se u historijskim knjigama naziva Bitka kod Velikog dvorca ili Bitka u dolini Mehazin;

72. Marokanaci su pobjedu u dolini Mehazin izvojevali zbog nekoliko razloga, a najvažniji su: mudro i pametno vođenje bitke (koju su vodili sultan Abdulmelik i njegov brat Ebul-Abbas), velika podrška marokanskog naroda (koji se okupio oko svojih vođa), velika želja muslimana da odbrane vjeru, akidu i čast, liječenje rana zbog pada Granade, gubitak Endelusa, sudjelovanje iskusnih Osmanlija u bici, koji su odveć ovladali gađanjem topovskim đulima i nadvladali kršćansko topništvo;

73. Kada je vođa sadijske države Abdulmelik poginuo u bici vođenoj u dolini Mehazin, vlast je preuzeo njegov brat sultan Ahmed el-Mensur;

74. Nakon smrti Kilič-Alije u Alžiru ukinuta je titula *beglerbeg* koja je alžirskim vladarima pružala velike ovlasti i široko djelovanje, nju je zamijenila titula *baševije*, već prisutna u Tunisu i Tripoliju;

75. Osmanlijska država nije uspjela pripojiti najudaljenije dijelove Maroka, zbog toga što je to Alžir pokušao sebi pripojiti;

76. Osmanlije su donijele čvrstu odluku da povrate okupirani Endelus, ali nisu uspjele ostvariti zacrtani cilj zbog sljedećih razloga: problem sa sadijskom državom, loše vladanje određenog dijela janjičara i stalni napadi s istoka;

77. Historičari su zauzeli jedinstven stav u vezi s tim da je moć osmanlijske države nestala smrću sultana Sulejmana Veličanstvenog 974. godine po Hidžri, a određene su se slabosti počele javljati još za vrijeme sultanova života;

78. Nakon smrti sultana Sulejmana Veličanstvenog vlast je preuzeo njegov sin Selim II, koji nije bio kadar zadržati ono što je njegov otac zaposjeo. Da nije bilo iskusnog vezira, velikog mudžahida i sposobnog

političara Mehmed-paše¹⁸¹⁸, već tada bi propala osmanlijska država. Bila je to Allahova blagodat prema islamskom ummetu.

79. Osmanlije su doživjele poraz u Bici na Lepantu, 979. godine po Hidžri, što odgovara 1571. godini. Poraz je ugušio želje Osmanlija, nestalo je njihove moći u Sredozemnom moru, bio je to veliki preokret i pad velike morske sile;

80. Bitka na Lepantu pružila je priliku Francuzima da iskažu svoje pohlepe prema islamskom zapadu. Nakon vijesti o porazu osmanlijske flote u Lepantu, francuski kralj Šarl IX šalje dopis osmanlijskom sultanu posredstvom svoga ambasadora u Istanbulu u kojem od njega traži da dopusti njegovoj vladi početak djelovanja u Alžiru, pod izgovorom da želi zaštititi islam i muslimane u njemu;

81. Selim II radio je na oslobađanju Tunisa od španske prevlasti. Osmanlije su pod zapovjedništvom Kilič-Alije i Sinan-paše uspjele osloboditi Tunis, 982. godine po Hidžri;

82. Nakon što su Španci izgubili Tunis, opala je njihova volja za osvajanjem Afrike. Njena prisutnost postepeno je oslabjela, sve dok se nije svela na svega nekoliko luka: Meliletun, Vehran, El-Mursil-kebir, tako je nestala želja Španije da instalira svoju državu na sjeveru Afrike;

83. Sultan Selim II poslao je velike čete u Jemen koje su uspjele osloboditi Aden i Sanu od prevlasti zejdijske;

84. Nakon Bitke na Lepantu 979. godine po Hidžri, došlo je do promjene osmanlijske politike. Na prvo su mjesto stavili zaštitu svetih mjesta, zatim Crvenog mora i Arapskog zaljeva, koji predstavljaju zaštitni pojas oko svetih mjesta. S tim u vezi, od osmanlijske države tražilo se da uspostavi snažnu mornaricu koja će biti u stanju suprotstaviti su Portugalcima;

85. Osmanlijska država uspjela je napraviti jak štit kojim je mogla zaštititi sveta mjesta od kršćanskih jedinica. Štit je čuvao Mekku, Medinu i luku u Jambu;

86. Nakon smrti sultana Selima II vlast je preuzeo njegov sin Murat III, koji je posvetio veliku pažnju znanju, književnosti i poeziji. Govorio je tri jezika: turski, arapski i perzijski. Pokušao je zabraniti opojna sredstva, ali su

¹⁸¹⁸ Mehmed-paša Sokolović, veliki vezir 28.6.1565.-10.10.1579. godine, rodom je iz Sokolovića kod Rudog.

ga janjičari primorali da povuče odluku, što jasno upućuje na slabost Carstva;

87. Nakon smrti Murata III, vlast je preuzeo Muhammed III. I pored slabog stanja u državi i nedaća koje su počele pogađati državu, zastava džihada nije spuštena. Ovaj je sultan osobno predvodio mnoge bitke. Između ostalih, šejh koji ga je bodrio da osobno predvodi vojsku bio je Sadudin Efendi, koji mu se obratio: „Ja ću s tobom ići u svaku bitku, sve dok ne oslobodim svoju dušu od grijeha, koji me čine njihovim zarobljenikom!“;

88. Nakon smrti Muhammeda III, vlast je preuzeo njegov sin Ahmed I, koji je tada imao svega 14 godina. On je najmlađi sultan u Carstvu. U to vrijeme stanje u državi bilo je veoma komplikovano: vodio se rat protiv Austrije u Evropi, borbe protiv Irana, unutrašnje pobune na području Azije... On je dovršio vojne pohode koje je započeo njegov otac. Ahmed I bio je izuzetno bogobožan, ustrajan u ibadetima, državna je pitanja rješavao osobno, skromno se oblačio, često se savjetovao s učenjacima, znalcima i vojskovođama... Jedna od glavnih odlika kojom se odlikovao sultan Ahmed I bila je velika ljubav prema Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem;

89. Nakon smrti sultana Ahmeda I, stupaju na vlast nemoćni¹⁸¹⁹ sultani: Mustafa I, Osman I, Murat IV, Ibrahim b. Ahmed, Muhammed IV, Sulejman II, Ahmed II, Mustafa II, Ahmed III, Mahmut I, Osman III, Mustafa III i Abdulhamid I;

90. Nakon smrti Abdulhamida I, vlast je preuzeo Selim III, i to 1203. godine po Hidžri, čime je počelo novo razdoblje u borbi između osmanlijske države i njenih neprijatelja; Selim III posvetio se oživljavanju moralnih vrijednosti kod svojih vojnika;

91. Ruska i austrijska vojska uspjele su poraziti Osmanlije. To je ostavilo velike posljedice na Carstvo i uzrokovalo niz drugih poraza. I sve to primoralo je osmanlijsku vojsku na povlačenje prema istočnom dijelu Dunava. To je, opet, Austrijancima omogućilo da prekinu obruč oko Beograda i otvore put savezničkim jedinicama, čime su Osmanlije protjerane iz Evrope;

92. U grobnom zatišju sultan Selim III posvetio se popravljaju unutrašnjeg stanja u državi. Odlučio je urediti vojsku odstranjivanjem janjičara, koji su bili uzrok svih nereda i smutnji. U uređenju vojske poveo se za Evropom, ali, nažalost, svrgnut je pa to nije ostvario;

¹⁸¹⁹ Među njima ima i onih koji su donekle bili uspješni poput Murata IV i Ahmeda III.

93. Francuzi su iskoristili slabost osmanlijske države pa su na njenu teritoriju poslali poznatu skupinu pod zapovjedništvom Napoleona Bonaparte. A to je skupina koja je pokrenula Francusku revoluciju i koja je bila pod njenim utjecajem;

94. Ljudi koje je Francuska poslala na osmanlijsku teritoriju imali su za cilj slabljenje vjere među šejhovima, učenjacima i običnim muslimana pozivajući ih u prihvatanje zapadne civilizacije;

95. Francuzi su uspjeli pridobiti kršćanske Kopte da pomognu njihove jedinice na razne načine;

96. Francuski napad na Egipat smatra se prvim kršćanskim pohodom na neku od arapskih pokrajina u sastavu osmanlijske države u novijoj historiji. Ubrzo nakon francuske okupacije, sultan Selim III objavio je džihad protiv Francuza, čijem su se pozivu odazvali muslimani Hidžaza, Šama i sjeverne Afrike;

97. Britanija je budno pratila sve pretenzije Francuske prema Egiptu i drugim državama. Kada je Francuska poslala svoje čete i kada su one stigle u Egipat, Britanija je poslala svoju flotu pod zapovjedništvom admirala Nelsona, kako bi pratila francuske jedinice. Britanska flota uspjela je potopiti francuske brodove u Bici Ebu Kir;

98. Poraz francuskih brodova u Bici Ebu Kir ohrabrio je osmanlijsku državu da napadne francuske jedinice u Egiptu: Carstvo je objavilo rat Francuskoj, sultan je izdao naređenje da se pohapse svi francuski službenici u francuskoj ambasadi u Istanbulu, kao i svi ostali, i da ih se utamniči;

99. Francuzi su bili primorani povući se iz Egipata nakon zajedničkih napada koji su uslijedili od Britanaca i Osmanlija na njihove jedinice u Egiptu. Mnogo je činioca koji su primorali Francuze da napuste Egipat: potop njihovih brodova u Bici Ebu Kir, britansko preuzimanje kontrole nad Sredozemnim morem, jak obruč koji su uspostavili Britanci oko egipatskih obala, a što je, opet, spriječilo Francusku da pošalje pomoć svojim jedinicama u Egipat;

100. Francuski su vojnici izuzetno negativno utjecali na Egipat. Cionističko-francuski pokreti uspjeli su pronaći načina u zadavanju smrtonosnog udarca islamu. Naime, uspjeli su proširiti svoje ideje u Egiptu, pronašavši ljude koji će raditi za njih. Nakon što su Egipat napustili vojno, uspjeli su ostvarili svoje opasne ideje koje je sprovodio Muhammed Ali-paša, kasniji namjesnik Egipat;

101. 1223. godine po Hidžri vlast je preuzeo sultan Mahmut II, koji se uspio osloboditi janjičara i u potpunosti ih uništiti, čime je dobio potpunu slobodu u unapređenju vojske. Uveo je zapadnu kulturu i civilizaciju, umjesto turbana uzeo je rimski fes, evropsku odjeću i naredio da ona bude službena za sve uposlenike osmanlijske države;

102. U tom veoma teškom periodu za osmanlijsku državu, na prostorima Egipta, Šama i Turske pojavljuju se cionistički pokreti koji danonoćno rade na cijepanju i slabljenju Carstva, koristeći se podlim metodama i u tome nisu jenjavali niti su posustajali;

103. Francuski pokreti potpomagali su Muhammeda Ali-pašu kako bi kasnije ostvario njihove planove u zaštiti i jačanju cionističkih pokreta, a u slabljenju osmanlijske države, kvareći njenu unutrašnjost. Francuzi su za Muhammeda Ali-pašu opremili jaku i naprednu flotu te izviđačke brodove u mjestu Demjat;

104. Muhammed Ali-paša započeo je s preobraćanjem islamskog Egipta u nešto drugo, što će na kraju dovesti do ukidanja šerijatskog zakona u Egiptu. Eksperiment Muhammeda Ali-paše postao je primjer onima koji su došli poslije njega, kao što su: Mustafa Kemal Atatürk, Džemal Abdunnasir i mnogi drugi;

105. Muhammed Ali-paša je, umjesto Francuskoj, Britaniji, Rusiji, Austriji i drugim evropskim državama, zadao velike udarce islamu na teritoriji Egipta, Arabijskog poluotoka, Šama i osmanlijskog hilafeta. On je umnogome doprinio da zapadni svijet ostvari svoje planove glede islamskog svijeta;

106. Muhammed Ali-paša bio je ispružena ruka neprijatelja za ostvarivanje svojih planova, zbog toga su ga i pomogli na naučnom, ekonomskom i vojnom polju, a nakon što su se uvjerali da su vjerovanje i islam kod Ali-paše, njegovih pomagača i vojnika oslabjeli;

107. Svojom ulogom i ponašanjem, Muhammed Ali-paša skrenuo je pažnju evropskim državama na slabosti osmanlijske države, i shodno tome one su se pripremale da podijele Osmanlijsko carstvo kada se za to stvore politički uvjeti;

108. Nakon smrti sultana Mahmuda II, vlast je preuzeo njegov sin Abdulmedžid I, koji je bio slabe tjelesne građe, ali veoma oštrouman, moralan i pozitivna razmišljanja. On je bio jedan od najboljih osmanlijskih sultana;

109. Sultan Abdulmedžid I povinovao se svome veziru Rešid-paši, koji je bio naklonjen Evropi i koji je preferirao cionističku filozofiju. Rešid-paša

podigao je i osposobio novo pokoljenje vezira i vjerskih službenika koji su, zahvaljujući njegovoj podršci, ubrzali evropeizaciju koju je on započeo;

110. Reforme i obnove u osmanlijskoj državi obuhvatale su tri važna pitanja: preuzimanje od Zapada sve što se tiče vojnog uređenja (i odanost vojske vladi i administraciji), okretanje osmanlijske zajednice sekularizmu, te okretanje svih vilajeta prema centralnoj vlasti u Istanbulu;

111. Greška je krunisana kada je Mithad-paša 1876. godine uveo ustav, i to je prv put u povijesti islama i islamske države da je uveden ustav preuzet iz francuskog, belgijskog i švicarskog zakona, iz sekularizma, koji je ljudski produkt;

112. Pokrenut je proces preuređenja osmanlijske države kako ne bi više bila islamska država, uvedeni su sekularni zakoni, otvorene su organizacije koje rade u skladu s tim izmišljenim zakonima, počelo je udaljavanje od Šerijata na polju trgovine, politike, ekonomije, i to je u očima muslimanâ izazvalo prijezir prema osmanlijskoj državi;

113. Proučavanjem historije prijašnjih naroda i stanja u kojem su živjeli, zaključujemo da slijepo slijeđenje među narodima i zajednicama, stvara određene sličnosti među njima i stapanje jednih u druge. To onemogućuje izdvajanje i uzdizanje u narodu koji slijedi, i njegovu ličnost čini klimavom;

114. Allahovi zakoni, koji važe za stvorenja, ukazuju da se slabašni narodi dive jakim i slavnim narodima. Iz toga proizlazi njihovo slijeđenje, usvajanje njihovog ponašanje, morala i načina življenja, sve dok se ne desi slijeđenje u vjeri, idejama, kulturi, književnosti i umjetnosti, pa se time gubi vlastita moć i kultura, ako i postoji, i takav narod živi po željama drugih naroda;

115. 1277. godine po Hidžri vođenje osmanlijske države preuzeo je sultan Abdulaziz, sin Mahmuta II. U to vrijeme evropske su države vršile jak pritisak na osmanlijsku državu da poduzmu reforme u skladu sa zapadnim uređenjem, i vršile su pritiske u vezi s uvođenjem evropske ideologije i sekularizma. Sultan Abdulaziz odlučno je odbio ustave i običaje koji odudaraju od islamske sredine, istovremeno nastojeći podići osmanlijsku zajednicu na noge. Zbog toga su neprijatelji počeli kovati zavjere želeći ga ubiti putem konzula i službenika u glavnom gradu osmanlijske države. Plan su pokušali izvršiti i putem svojih sluga koje su zadojili svojim idejama, a koji su obavljali određene funkcije u osmanlijskoj državi; na njihovom čelu bio je cionistički sluga Mithad-paša;

116. Nakon smrti sultana Abdulaziza vlast je preuzeo njegov bratić Murat V, koji je bio cionistički nastrojen. Težio je uvođenju svjetovnih

zakona, liberalizmu i sekularizmu. Cionistički pokreti pomogli su sultanu Muratu V da dođe na vlast, međutim, dobio je psihički slom od straha koji je dobio zbog ubistva svog amidže Abdulaziza. Kod njega su se još pojavile mnoge tjelesne smetnje koje su loše utjecale na njegov probavni sistem, pa se njegovo zdravlje iz dana u dan pogoršavalo. To je zahtijevalo njegovu smjenu s položaja sultana; smjenu je ozvaničio šejhul-islam;

117. Nakon Murata V vlast je, 1293. godine, preuzeo sultan Abdulhamid II, koji je doživio veliki pritisak od Mithad-paše: primorao ga je da prizna novi ustav, doživio je samovolju vezira, čija se prozapadna politika itekako pojačala pod vođstvom pokreta Nove Osmanlije, koji je okupljao školovane ljude okrenute Zapadu. Kada se sultanu Abdulhamidu ukazala prilika, ukinuo je taj ustav, protjerao zapadne sluge istovremeno radeći na slabljenju njihove moći. Pokrenuo je reformu države shodno islamskim principima, zalažući se za primjenu šerijatskih propisa;

118. Sultan Abdulhamid II osnovao je jaku obavještajnu službu koja će državu štiti iznutra i koja će sakupljati podatke o neprijatelju izvana. Ugušio je sve pobune na Balkanu i sudio unutrašnje neredе. U tome su veliku ulogu odigrale njegove obavještajne službe;

119. Osmanlijska država ušla je u rat protiv Rusije pa je doživjela poraz, zbog čega je bila primorana s Rusijom potpisati sporazum u San Stefanu, nakon čega je održan Berlinski kongres, u Njemačkoj;

120. Za vrijeme vladavine sultana Abdulhamida II pojavila se ideja o islamskom jedinstvu. On je posvetio veliku pažnju odnosima među muslimanima u svim mjestima, kako bi islamski ummet bio kadar suprotstaviti se kršćanskim pretenzijama i planovima;

121. Sultan Abdulhamid II počeo je praktično raditi na islamskom jedinstvu, koristeći se raznim sredstvima i metodama. Tu je, između ostalog, povezivanje s daijama, uređenje sufijskih tarikata, uvođenje arapskog jezika kao službenog u državi, otvaranje besplatne škole za siromašnu arapsku djecu, izgradnja željezničke pruge do Hidžaza (Medina) i osujećivanje i rušenje neprijateljskih planova;

122. Sultan Abdulhamid pokušao je izvršiti pritisak na židove dunma, nakon što je uvidio njihovu snagu i kovanje zavjera protiv islama i muslimana. Zbog toga su židovi dunma napravili strateški plan u borbi protiv sultana. Povelili su opću kampanju među običnim osmanlijskim stanovništvom, kao i među osmanlijskom vojskom, i pomagali su cionističke pokrete u borbi protiv sultana. Koristili su parole: "Sloboda!"; "Demokratija!";

„Ukidanje ropstva!“, čime su izazvali velike podjele u državi i veliku neposlušnost u vojnim redovima. Židovi dunma bili su prva *stepenica* na koju se popela svjetska židovska organizacija želeći instalirati cionističku državu na području Palestine;

123. Sultan Abdulhamid ostao je čvrst i nepokolebljiv pred cionističkim planovima, pokušali su ga podmititi, ali bezuspješno. On je poduzeo sve moguće korake kako muslimani ne bi prodavali svoje parcele židovima u Palestini. Židovima nije davao nikakve povlastice kojima bi ostvarili prevlast nad Palestinom;

124. Svjetska cionistička organizacija počela je pomagati sve sultanove neprijatelje, među kojima su bili nezadovoljni Armeni, nacionalisti s Balkana i Pokret napretka i jedinstva. Cionisti su pomagali sve one koji su se željeli otcijepiti od osmanlijske države;

125. Pokret jedinstva i napretka uspio je svrgnuti sultana Abdulhamida II zahvaljujući podršci i pomoći evropskih zemalja, židova i masonskih loža koji su im omogućili ostvarenje tog cilja;

126. Pokret jedinstva i napretka nije bio kadar boriti se protiv saveznika, nakon što su oni pretrpjeli poraz u Prvom svjetskom ratu, i time su vođe pokreta bile primorane pobjeći u Njemačku i Rusiju;

127. Britanci i židovi uspjeli su postaviti Mustafu Kemala Ataturka na čelo osmanlijske države. Time je Ataturk sproveo zacrtani plan koji je nalagao ostvarenje četiriju stvari: prekidanje svih veza koje Turska ima s islamom, potpuno ukidanje islamskog hilafeta, protjerivanje halife iz države (uz oduzimanje njegovog imetka i protjerivanje svih koji pomažu hilafet i islam) i uvođenje modernog ustava, umjesto starog turskog;

128. Mustafa Kemal Ataturk radio je na odvajanju Turske od akide i od islama. On se borio protiv vjere, vršio je veliki pritisak na daije, pozivao je na otkrivanje žena i njihovo miješanje s muškarcima. Ali, glas istine u Turskoj žestoko se suprotstavio sekularizmu. Naime, prvo se pojavio pokret Seida en-Nursija, zatim Stranka spasa, koja je kasnije preimenovana u Refah partiju¹⁸²⁰. I danas se u Turskoj vodi žestoka borba između istine i laži, upute i zablude, pravde i nepravde;

129. Mnogo je uzroka koji su doveli do pada osmanlijske države. A svi ti uzroci sadržani su u: udaljavanju od islama i zapostavljanju suđenja po Allahovom zakonu; to je pojedince i zajednicu dovelo do teškog života.

¹⁸²⁰ Na čelu sa Nedžmettinom Erbakanom, danas liderom Milli Goruša.

Udaljavanje od Allahovog zakona bilo je primjetno kako na vjerskom tako i na društvenom, političkom i ekonomskom polju;

130. Odstupanje kasnijih osmanlijskih vladara od Šerijata, zatim zapostavljanje naređivanja na dobro i odvraćanja od zla, ostavilo je velike posljedice na narod, uzrokovalo je veliko neprijateljstvo među ljudima. Podanici su izlagani propasti, krađi imetka i sknavljena je čast muslimanâ, a sve zbog udaljenosti od propisa islama. Sve navedeno bilo je uzrokom mnogih sukoba, smutnji i nedaća, neprijateljstva i mržnje, koji su nestajali samo sa smrću svojih nosioca;

131. Od Allahovih zakona koji su se obistinili kroz povijest jeste i to da kada se prema Allahu ogriješe znalci, Allah na njih pošalje nezalice. Upravo zbog toga Allah je učinio da kršćani ovladaju muslimanima. U tom slučaju Allahova pomoć obično izostane, ummetu biva uskraćena pobjeda i vlast i on stalno živi u strahu i strepnji, nad njim se stalno smjenjuju nesreće, kuće bivaju rušene, nevjernici se okupljaju oko muslimana itd.;

132. Islamski ummet umnogome je zastranio kada se radi o razumijevanju vjere. Narušeno je shvatanje principa ljubavi i mržnje u ime Allaha. Ibadeti su se shvatali nakaradno, došlo je do pojave raznih oblika širka, novotarija i zastranjivanja;

133. Najveće odstupanje koje se desilo u povijesti islamske civilizacije jeste pojava izvitoperenog sufizma; jake takoreći organizacije unutar muslimanske zajednice. Sadašnji sufizam gaji uvjerenja, ideje i ibadete koji su daleko od Allahove Knjige i Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta. A sufije su posebno ojačale i došle do izražaja pred sam kraj osmanlijske države;

134. Zabludjele frakcije pokazale su svoje pravo lice, pogotovo po dolasku kršćanskih kolonizatora koji su okupirali islamski ummet. Oni su, kao i obično, uvijek bili na strani neprijatelja islama, pomagali ih ili i borili se u njihovim redovima. Među najpoznatije frakcije spadaju šiije, koje vjeruju u dvanaest imama, duruzi, nusajrije, ismailije, kadijanije, behaije i mnoge druge zabludjele sekte koje se pripisuju islamu;

135. Većina islamskih učenjaka postala je obična igračka u rukama iskvarenih vladara. Mnogi su se učenjaci nadmetali oko položaja i visine plaće, zapostavljajući ulogu koja se od njih traži, pa je bilo za očekivati da znanje o vjeri pred kraj osmanlijske države postane suhoparno i zapostavljeno. Učenjaci su posvetili veliku pažnju skraćenim i uproštenim djelima, komentarima i opaskama udaljavajući se tako od izvornog islama,

čiji su izvori Kur'an i Hadis. Većina tadašnjih učenjaka odbila je prihvatiti mogućnost idžtihada. Štaviše, pozivanje u princip idžtihada smatrano je velikim grijehom, a neki su konzervativci to smatrali nevjerstvom;

136. U osmanlijskoj državi došlo je do pojave raznih oblika nepravde. Nepravda je poput bolesti u čovjekovom organizmu koja ubrzava njegovu smrt. Isto tako, nepravda u jednom narodu i državi ubrzava propast. To je tako jer nepravda vodi u nestanak i propast države; u tačno određenom roku. Upravo zbog toga pala je osmanlijska država. Pored nepravde, koja ubrzava propast određene države, tu je još i odavanje strastima, raskoš, nepoželjno razilaženje i podvajanje;

137. Udaljavanje ummeta od Šerijata imalo je za posljedicu politički, vojni, ekonomski, naučni, moralni i društveni krah. Ummet je izgubio odbrambenu moć i sposobnost da pobijedi neprijatelja. Zbog toga je i okupiran i protiv njega je poveden ideološki rat, a to je imalo za posljedicu zanemarivanje uzroka postojanosti. Tu je i udaljavanje od materijalnih i moralnih vrijednosti, nepoznavanje Allahovih sunneta glede uzdizanja, odnosno uništenja određenog naroda:

﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ (٩٦)

„A da su stanovnici sela i gradova vjerovali i grijeha se klonili, Mi bismo im blagoslove i s neba i iz zemlje slali, ali, oni su poricali, pa smo ih kažnjavali za ono što su zaradili“¹⁸²¹;

138. Ovo je djelo podložno kritici. Bio je ovo samo skromni pokušaj da se spoznaju činioци koji vode uspjehu ummeta i spoznaji uzroka koji su doveli do njegove propasti. Sve kritičare podsjećam na sljedeći stih:

*Ako vidiš nedostatak, popuni ga,
Ta malo je onih koji bez mahana i nedostataka su!*

Molim Velikog i Uzvišenog Allaha, Gospodara Arša plemenitog, da od mene primi ovaj trud i da ga blagoslovi. Molim Allaha da ovo djelo upiše u moja dobra djela kojima ću se približiti Njemu. Molim Ga da nagradi svu moju braću muslimane koji su mi pomogli da ovu studiju hairli završim.

¹⁸²¹ Prijevod značenja El-Earaf, 96.

I stoga ću ga završiti Allahovim riječima:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٠﴾﴾

„Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima; Gospodaru naš, ti si, zaista, dobar i milostiv.“¹⁸²²

¹⁸²² Prijevod značenja El-Hašr, 10.

Sadržaj

Predgovor izdavača	5
Predgovor mr. Hakiye Kanurića	8
POSVETA.....	12
UVOD	13
PREDGOVOR	
Savremeni pristup u izučavanju historije Osmanlijskog carstva	22
GLAVA PRVA	
PORIJEKLO I DOMOVINA TURAKA	29
1. poglavlje	
Porijeklo i domovina Turaka.....	31
<i>Povezanost Turaka s islamskim svijetom</i>	<i>32</i>
2. poglavlje	
Uspostava seldžučke države	34
<i>Sultan Muhammed, poznat po nadimku Alp-Arslan</i>	<i>35</i>
<i>Moral sultana Alp-Arslana</i>	<i>39</i>
<i>Melik-šahi njegov neuspjeh u ujedinjenju hilafeta i vlasti.....</i>	<i>40</i>
<i>Smrt Melik-šaha.....</i>	<i>41</i>
<i>Nizamul-mulk.....</i>	<i>41</i>
<i>Ozbiljnost Nizamul-mulka u vođenju državnih poslova.....</i>	<i>43</i>
<i>Ljubav prema znanju i poštivanje učenjaka</i>	<i>43</i>
<i>Smrt Nizamul-mulka.....</i>	<i>45</i>
3. poglavlje	
Pad seldžučke države	47
GLAVA DRUGA	
USPOSTAVA I OSVAJANJA OSMANLIJSKE DRŽAVE	51
1. poglavlje	
Utemeljitelj osmanlijske države.....	54
<i>Najvažnije osobine Osmana I kao prvog vojskovođe osmanlijske države.....</i>	<i>55</i>
Hrabrost.....	55
Mudrost.....	56

Iskrenost.....	56
Strpljivost.....	56
Snaga vjere.....	57
Pravednost.....	57
Poštivanje ugovora.....	58
Slijeđenje islamskih načela prilikom osvajanja.....	59
<i>Zakon u Osmanskom carstvu.....</i>	<i>60</i>
<i>Prava vladara kod podanika.....</i>	<i>77</i>
Pokornost.....	77
Potpomaganje.....	78
Savjetovanje.....	78
Ispravljanje greški.....	78

2. poglavlje

Sultan Orhan b. Osman	86
<i>Osnivanje nove armije</i>	<i>87</i>
<i>Unutrašnja i vanjska politika sultana Orhana.....</i>	<i>90</i>
<i>Metode kojima je Orhan ostvario ciljeve.....</i>	<i>91</i>

3. poglavlje

Sultan Murat I	93
<i>Ujedinjenje kršćana protiv Murata.....</i>	<i>93</i>
<i>Prvi sporazum između osmanlijske države i kršćana.....</i>	<i>94</i>
<i>Boj na Kosovu.....</i>	<i>94</i>
<i>Pogibija sultana Murata.....</i>	<i>95</i>
<i>Posljednje riječi sultana Murata.....</i>	<i>96</i>
<i>Dova koju je uputio sultan Murat prije Boja na Kosovu.....</i>	<i>96</i>

4. poglavlje

Sultan Bajazit I	101
<i>Bajazitova politika prema Srbima.....</i>	<i>101</i>
<i>Okupacija Bugarske i njena predaja osmanlijskoj vojsci</i>	<i>101</i>
<i>Udruživanje Evrope protiv osmanlijske države.....</i>	<i>102</i>
<i>Opsjedanje Konstantinopola.....</i>	<i>103</i>
<i>Sukob između tejmurlanske vojske i Bajazita I</i>	<i>104</i>
<i>Kolaps osmanlijske države.....</i>	<i>105</i>
<i>Ratovi unutar osmanlijske države.....</i>	<i>106</i>

5. poglavlje

Sultan Muhammed I	109
<i>Smrt Muhammeda I.....</i>	<i>113</i>

6. poglavlje

Sultan Murat II	115
<i>Ljubav prema učenjacima, pjesnicima i dobru.....</i>	<i>119</i>
<i>Smrt i oporuka</i>	<i>120</i>

GLAVA TREĆA

MUHAMMED FATIH I OSVAJANJE KONSTANTINOPOLA.....	123
--	------------

1. poglavlje

Sultan Muhammed Fatih.....	125
<i>Osvajanje Konstantinopola</i>	<i>126</i>
<i>Pripremanje za osvajanje grada.....</i>	<i>130</i>
<i>Sultanovo nastojanje da sakupi neophodno naoružanje.....</i>	<i>130</i>
<i>Osnivanje mornarice.....</i>	<i>131</i>
<i>Potpisivanje primirja.....</i>	<i>131</i>
<i>Napad</i>	<i>132</i>
<i>Pregovori između Fatiha i Konstantina</i>	<i>134</i>
<i>Smjena komadanta osmanlijske mornarice i hrabrost Sultana Fatiha.....</i>	<i>135</i>
<i>Velika vojna sposobnost.....</i>	<i>136</i>
<i>Vladar Konstantina sastaje se sa svojim savjetnicima.....</i>	<i>139</i>
<i>Psihološki rat.....</i>	<i>139</i>
<i>Iznenadjenja osmanlijske vojske.....</i>	<i>141</i>
<i>Posljednji pregovori sultana Muhammeda Fatiha i Konstantina.....</i>	<i>143</i>
<i>Sultan Muhammed Fatih na sastanku savjetodavnog vijeća.....</i>	<i>143</i>
<i>Muhammed Fatih daje upute i osobno predvodi vojsku.....</i>	<i>145</i>
<i>Allahova pomoć i skora pobjeda</i>	<i>147</i>
<i>Fatihov odnos prema poraženim kršćanima.....</i>	<i>149</i>

2. poglavlje

Duhovni osvajač Konstantinopola šejh Ak Šemseddin Ak.....	152
<i>Šejh Šemseddin strahuje da sultana obmane i zaslijepi ovaj svijet.....</i>	<i>155</i>
<i>Smrt šejha Šemseddina Aka.....</i>	<i>156</i>

3. poglavlje**Utjecaj oslobođenja Kostantinopola na Evropu i na islamski svijet.....158***Pismo sultana Fatiha egipatskom kralju 161**Pismo sultana Muhammeda Fatiha namjesniku Mekke 162**Odgovor namjesnika Mekke 163***4. poglavlje****Razlozi oslobađanja Kostantinopola165****5. poglavlje****Najvažnije osobine Muhammeda Fatiha179***Odlučnost..... 179**Hrabrost 179**Inteligencija..... 180**Snažna volja i zalaganje..... 180**Pravednost..... 180**Nije bio zanesen snagom, mnoštvom vojske i teritorijom 181**Iskrenost..... 181**Znanje..... 181***6. poglavlje****Ostvarenja Muhammeda Fatiha glede napretka i civilizacije183***Velika briga o školama i institutima 183**Velika pažnja i briga prema učenjacima..... 184**Pridavanje važnosti pjesnicima i književnicima..... 186**Pridavanje pažnje prevođenju..... 186**Podizanje naselja i bolnica 187**Trgovina i industrija..... 188**Uređenje administracije..... 188**Briga o armiji i mornarici..... 190**Pravednost..... 191***7. poglavlje****Sultanova oporuka sinu194***Budi dobar, i pravedan, i milostiv 194**Pruži svojim podanicima zaštitu, bez pravljenja razlike među njima 196**Zalaži se za širenje islama jer je to obaveza onih kojima je data vlast na Zemlji**..... 197*

<i>Neka ti vjera bude na prvom mjestu i nemoj u tome posustati.....</i>	<i>197</i>
<i>Nemoj odgovorna mjesta povjeravati onima koji ne vode računa o vjeri, koji čine razvrat i ne sustežu se od velikih grijeha</i>	<i>198</i>
<i>Kloni se novotarija, i kloni se onih koji na njih navraćaju.....</i>	<i>199</i>
<i>Širi granice države borbom na Allahovom putu.....</i>	<i>200</i>
<i>Dobro pazi na cjelovitost državne blagajne muslimana.....</i>	<i>202</i>
<i>Definitivno se sustegni od imetka svojih podanika, osim s pravom i dopuštenjem islama.....</i>	<i>203</i>
<i>Osiguraj nemoćnim opskrbu i budi milostiv prema nevoljnicima.....</i>	<i>204</i>
<i>S obzirom na to da su učenjaci glavna snaga određene države, budi u njihovoj blizini i bodri ih, a kada čuješ za učenog u nekoj drugoj zemlji, pozovi ga sebi i daruj ga imetkom</i>	<i>205</i>
<i>Nemoj dopustiti da te zavede bogatstvo i snaga armije, i da udaljiš učenjake od sebe! Čuvaj se naklonosti što je u suprotnosti sa Šerijatom! Vjera je naš cilj, uputa je naš put, to nam je donijelo pobjedu</i>	<i>207</i>
<i>Radi na tome da ovoj vjeri doneseš ponos, a njenim sljedbenicima ugled</i>	<i>209</i>
<i>Ne troši državni imetak u igru i rasonodu, uzmi samo onoliko koliko je potrebno, u protivnom, krenuo si prijekim putem u propast.....</i>	<i>210</i>
<i>Smrt sultana Muhammeda Fatiha i njen trag na istok i zapad.....</i>	<i>211</i>

GLAVA ČETVRTA

MOĆNI VLADARI POSLIJE MUHAMMEDA FATIHA215

1. poglavlje

Sultan Bajazit II	217
<i>Borba za vlast protiv brata</i>	<i>217</i>
<i>Odnos sultana Bajazita prema Mamelucima</i>	<i>218</i>
<i>Sultan Bajazit II i zapadna diplomatija.....</i>	<i>218</i>
<i>Podrška muslimanima Endelusa</i>	<i>219</i>

2. poglavlje

Sultan Selim I	231
<i>Borba protiv safevidske šijske države.....</i>	<i>232</i>
<i>Pripajanje mamelučke države</i>	<i>239</i>
<i>Sukob.....</i>	<i>241</i>
<i>Prenošenja hilafeta.....</i>	<i>244</i>
<i>Razlozi kolapsa mamelučke države</i>	<i>244</i>
<i>Lojalnost Hidžaza Osmanlijama.....</i>	<i>245</i>

<i>Jemen</i>	246
<i>Borba Osmanlija protiv Portugalaca</i>	247
<i>Smrt sultana Selima</i>	252
3. poglavlje	
Sultan Sulejman Veličanstveni	254
<i>Smutnje s kojima se suočio u početku vladavine</i>	254
<i>Osvajanje Rodosa</i>	255
<i>Rat protiv Mađarske i opsijedanje Beča</i>	255
<i>Politika zbližavanja Osmanlija i Francuza</i>	256
4. poglavlje	
Osmanlijska država i sjeverna Afrika	260
<i>Porijeklo braće Oruča i Hajruddina</i>	260
<i>Uloga braće u džihadu protiv kršćanske invazije</i>	261
<i>Savezništvo s Osmanlijama</i>	263
<i>Pismo Alžiraca sultanu Selimu I</i>	265
<i>Odaziv sultana Selima stanovnicima Alžira</i>	266
<i>Izazovi s kojima se suočio Hajruddin</i>	267
<i>Hajruddin putuje u Istanbul</i>	269
<i>Utjecaj Hajruddinove borbe na Maroko</i>	272
<i>Pad Tunisa u ruke Čarlsa V</i>	273
<i>Hajruddinov povratak u Alžir</i>	274
<i>Portugalska diplomatija i cijepanje jedinstva Sjeverne Afrike</i>	275
5. poglavlje	
Veliki gazija Hasan-aga Tuši	277
<i>Šarlokanova sudbina</i>	281
<i>Smrt Hasan-age Tušija</i>	282
6. poglavlje	
Gazija Hasan b. Hajruddin Barbarosa	283
<i>Posljednji dani Hajruddina Barbarose</i>	284
<i>Smjena Hasana b. Hajruddina sa vodeće funkcije u Alžiru</i>	287
<i>Pismo sultana Sulejmana Veličanstvenog vladaru Fasa Muhammedu Sadiju</i>	288
<i>Pismo osmanlijskog sultana o imenovanju Saliha Reisa za namjesnika</i>	289

7. poglavlje

Politika Saliha Reisa.....	291
<i>Pripremanje za zajedničko oslobađanje Endelusa</i>	<i>292</i>
<i>Ubistvo Buhasuna Vattasija</i>	<i>293</i>
<i>Međusobno potpomaganje Portugalaca, Španaca i Sadija protiv Osmanlija</i>	<i>294</i>
<i>Osmanlijski obavještajci otkrivaju zavjeru</i>	<i>296</i>
<i>Smrt Saliha Reisa</i>	<i>296</i>
<i>Pad Tilimsana u ruke Muhammeda Šejha Sadija.....</i>	<i>297</i>
<i>Ubistvo Muhammeda Šejha</i>	<i>298</i>
<i>Povratak Hasana b. Hajruddina u Alžir</i>	<i>298</i>
<i>Unutrašnje pobune u Maroku.....</i>	<i>298</i>
<i>Ubistvo Kodita, namjesnika Vehrana.....</i>	<i>299</i>

8. poglavlje

Politika Hasana b. Hajruddina u blokadi Španije	301
<i>Politika mula Abdullaha.....</i>	<i>302</i>
<i>Napad osmanlijske flote na Džerbu (otok na jugu Tunisa)</i>	<i>303</i>
<i>Zarobljavanje Hasana b. Hajruddina.....</i>	<i>304</i>
<i>Povratak Hasana b. Hajruddina u Alžir</i>	<i>304</i>
<i>Borba za Maltu</i>	<i>306</i>
<i>Hasan b. Hajruddin Barbarosa, vrhovni zapovjednik osmanlijske flote</i>	<i>306</i>
<i>Kilič-Alija, beglerbeg Alžira.....</i>	<i>307</i>
<i>Povratak Tunisa pod osmanlijsku vlast.....</i>	<i>307</i>
<i>Pobuna muslimana Španije</i>	<i>308</i>
<i>Muslimane Španije izdaje sadijski sultan El-Galibubillah</i>	<i>309</i>
<i>Kilič-Alija čvrsto staje uz muslimane Španije</i>	<i>310</i>

9. poglavlje

El-Mutevekkilualallah b. Abdullah	313
<i>Savez između Muhammeda el-Mutevekkila es-Sadija i portugalskog kralja Sebastijana.....</i>	<i>314</i>
<i>Bitka Vadil-mehazin.....</i>	<i>315</i>
<i>Zašto su muslimani izašli kao pobjednici.....</i>	<i>321</i>
<i>Ishod bitke Vadil-mehazin.....</i>	<i>322</i>
<i>Prijedlog Osmanlija sadijskoj državi</i>	<i>325</i>
<i>Džihad alžirskog namjesnika (valije) i promjena stanja</i>	<i>326</i>
<i>Kraj beglerbegovskog poretka u Alžiru</i>	<i>327</i>

GLAVA PETA

POČETAK SLABLJENJA OSMANLIJSKOG CARSTVA.....331

1. poglavlje

Sultan Selim II333

Obnova primirja sa Šarlom IX, kraljem Francuske..... 334

Vladar Havarizma traži zaštitu od sultana Selima II 335

Osvajanje Kipra 336

Bitka na Lepantu..... 337

Razvoj *bitke*..... 338

Posljedice poraza na Lepantu na Evropu i osmanlijsku državu..... 338

Francuske pretenzije prema sjevernoj Africi..... 340

Sanacija osmanlijske *flote*..... 340

Osvajanje Tunisa..... 340

Ratne pripreme Kilič-Alije 341

Sultan Selim izdaje naređenje za oslobađanje Tunisa..... 342

Sultan Selim II šalje veliku vojsku u Jemen..... 343

Osvajanje Edena..... 344

Zaposjedanje *Sane*..... 345

Sultan Selim, karakterna osoba 346

Smrt sultana Selima..... 348

2. poglavlje

Sultan Murat III349

Zabrana vina..... 349

Protektorat nad Bolonjom i obnova povlastica 349

Rat protiv šiija Safevida 350

Pobuna i neposlušnost *janjičara*..... 350

Atentat na Velikog vezira Muhammed-pašu Sokolovića..... 351

Sultan Murat III i *židovi*..... 351

Smrt sultana Murata III..... 352

3. poglavlje

Sultan Muhammed Han III.....353

Šejh Saduddin Efendi 353

Sultan kao *pjesnik*..... 354

Sultanova smrt..... 354

4. poglavlje

Sultan Ahmed I.....	355
<i>Rat protiv Austrije i evropskih država.....</i>	<i>355</i>
<i>Obnova povlastica.....</i>	<i>355</i>
<i>Rat protiv perzijskih šiija Safevida</i>	<i>357</i>
<i>Separatistički pokreti</i>	<i>358</i>
<i>Pokret Fahrudina b. Mana II.....</i>	<i>359</i>
<i>Kratak osvrt na sektu duruze.....</i>	<i>359</i>

5. poglavlje

Određeni nestabilni vladari	362
<i>Sultan Mustafa I.....</i>	<i>362</i>
<i>Sultan Osman II (1026.-1031. godine po Hidžri – 1618.-1622. godine).....</i>	<i>362</i>
<i>Murat IV (1032.-1049. godine po Hidžri – 1623.-1640. godine).....</i>	<i>363</i>
<i>Rat protiv šiija Safevida</i>	<i>363</i>
<i>Smrt.....</i>	<i>364</i>
<i>Sultan Ibrahim b. Ahmed (1049.-1058. godine po Hidžri – 1640.-1648. godine)</i> <i>.....</i>	<i>364</i>
<i>Rat protiv Venecije</i>	<i>365</i>
<i>Sultan Muhammed IV (1058.-1104. godine po Hidžri – 1648.-1692. godine)</i>	<i>366</i>
<i>Sultan Sulejman Han II.....</i>	<i>367</i>
<i>Smrt sultana Sulejmana II.....</i>	<i>368</i>
<i>Sultan Ahmed II (1102.-1106. godine po Hidžri – 1690.-1694. godine).....</i>	<i>368</i>
<i>Sultan Mustafa II (1106.-1115. godine po Hidžri – 1695.-1703. godine).....</i>	<i>368</i>
<i>Sultan Ahmed III (1115.-1143. godine po Hidžri – 1703.-1730. godine)</i>	<i>369</i>
<i>Damad Ibrahim-paša i zapadna civilizacija.....</i>	<i>370</i>
<i>Sultan Mahmut I (1143.-1167. godine po Hidžri – 1730.-1754. godine).....</i>	<i>371</i>
<i>Sukob s evropskim državama</i>	<i>372</i>
<i>Sultan Osman III (1168.-1171. godine po Hidžri – 1754.-1767. godine).....</i>	<i>373</i>
<i>Sultan Mustafa III (1171.-1187. godine po Hidžri – 1757.-1774. godine).....</i>	<i>373</i>
<i>Podrška unutrašnjim pobunama.....</i>	<i>374</i>
<i>Sultan Abdulhamid I (1187.-1203. godine po Hidžri – 1774.-1789. godine).</i>	<i>376</i>
<i>Savez Austrije i Rusije.....</i>	<i>378</i>
<i>Smrt sultana Abdulhamida I i daljna zbivanja</i>	<i>378</i>

6. poglavlje

Sultan Selim III	380
<i>Zalaganje za džihad.....</i>	<i>380</i>

<i>Poraz osmanlijske vojske.....</i>	<i>381</i>
<i>Stav evropskih država spram ovog sporazuma.....</i>	<i>382</i>
<i>Unutrašnje reforme i opozicija.....</i>	<i>385</i>
<i>Francuska krstaška invazija na osmanlijsku državu u Egiptu (1213. godine po Hidžri – 1798. godine).....</i>	<i>385</i>

7. poglavlje

Korijeni francusko-krstaških osvajanja.....	387
<i>Iz čega su muslimani crpili snagu.....</i>	<i>387</i>
<i>Poticanje unutrašnjih sukoba.....</i>	<i>388</i>
<i>Sultan Selim III objavljuje džihad Francuskoj.....</i>	<i>390</i>
<i>Mehdi Dernavi iz Libije odaziva se pozivu na džihad protiv Francuske.....</i>	<i>390</i>
<i>Englezi i njihove aspiracije u Egiptu.....</i>	<i>392</i>
<i>Osmanlije i njihova državna politika.....</i>	<i>393</i>
<i>Posljedice francuske ekspedicije glede ummeta.....</i>	<i>396</i>

8. poglavlje

Sultan Mahmut II.....	399
<i>Rat protiv Rusije.....</i>	<i>399</i>
<i>Ukidanje janjičara.....</i>	<i>400</i>
<i>Muhammed Alija, namjesnik Egipta.....</i>	<i>401</i>
<i>Historičar Abdurrahman Džebreti opisuje Muhammeda Alija.....</i>	<i>402</i>
<i>Muhammed Alija i masoni.....</i>	<i>403</i>
<i>Muhammed Alija i rat protiv islama u Egiptu.....</i>	<i>407</i>
<i>Pokret šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba i borba protiv osmanlijske države.....</i>	<i>409</i>
<i>Kratka biografija šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba.....</i>	<i>409</i>
<i>Savez s Muhammedom b. Saudom.....</i>	<i>410</i>
<i>Zavjera protiv pokreta šejha Muhammeda b. Abdulvehhaba.....</i>	<i>412</i>
<i>Pravi smisao pohoda Muhammeda Alije na Hidžaz i Nedžd.....</i>	<i>414</i>
<i>Grčki ustanak.....</i>	<i>419</i>
<i>Muhammed Ali-paša i Grčka.....</i>	<i>423</i>
<i>Muhammed Ali-paša, okupator Šama i borac protiv osmanlijske države.....</i>	<i>425</i>

9. poglavlje

Sultan Abdulmedžid I.....	432
<i>Tri razine korištenja zapadne, nevjerničke civilizacije.....</i>	<i>439</i>

10. poglavlje

Sultan Abdulaziz	448
<i>Svrgnuće sultana Abdulaziza</i>	<i>449</i>
<i>Motiv atentata na sultana Abdulaziza.....</i>	<i>450</i>

11. poglavlje

Sultan Murat V	452
-----------------------------	------------

GLAVA ŠESTA

VLADAVINA SULTANA ADBULHAMIDA.....	455
---	------------

1. poglavlje

Sultan Abdulhamid.....	457
<i>U posjeti Evropi s amidžom Abdulazizom.....</i>	<i>457</i>
<i>Preuzimanje hilafeta i obznana ustava</i>	<i>459</i>
<i>Pobune i ustanci na Balkanu.....</i>	<i>464</i>
<i>Rusko-osmanlijski ratovi.....</i>	<i>466</i>
<i>Nacrt sporazuma u San Stefanu, izrađen 1295. godine po Hidžri – 15. februara 1878. godine.....</i>	<i>468</i>
<i>Berlinski kongres (1305. godine po Hidžri – 1878. godine).....</i>	<i>470</i>

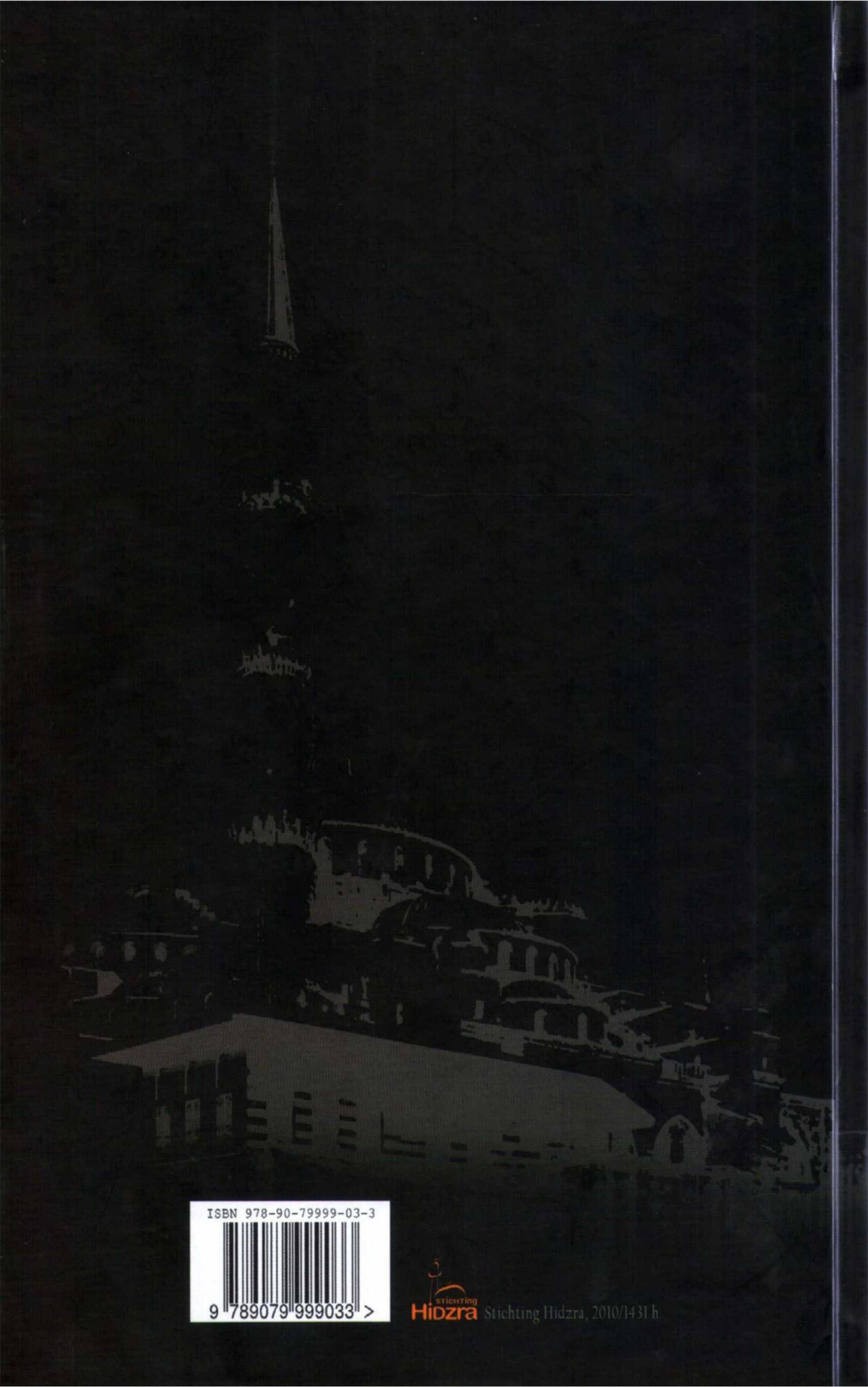
2. poglavlje

Islamsko jedinstvo	473
<i>Odnos između Džemaludina el-Afganija i sultana Abdulhamida II.....</i>	<i>476</i>
<i>Sufijski tarikati</i>	<i>479</i>
<i>Pokušaj uništenja politike islamskog jedinstva</i>	<i>481</i>
<i>Uvođenje arapskog jezika kao službenog jezika u Carstvu.....</i>	<i>481</i>
<i>Kontrola rada u školama i odnos sultana Abdulhamida prema ženi i otkrivanju žene.....</i>	<i>482</i>
<i>Škole za djecu iz ruralnih područja</i>	<i>485</i>
<i>Postavljanje željezničke pruge do Hidžaza</i>	<i>486</i>
<i>Rušenje neprijateljskih planova</i>	<i>491</i>
<i>Pretenzije Italije prema Libiji</i>	<i>492</i>

3. poglavlje

Sultan Abdulhamid i židovi.....	495
<i>Židovi dunma</i>	<i>496</i>
<i>Sultan Abdulhamid i svjetski židovski lider Hercel.....</i>	<i>500</i>

4. poglavlje**Sultan Abdulhamid i Pokret jedinstva i napretka.....507****5. poglavlje****Svrgnuće sultana Abdulhamida II513****6. poglavlje****Vlast radikalaca i pad Osmanlijskog carstva520****7. poglavlje****Radosne vijesti islama u današnjoj sekularnoj Turskoj533***Najvažniji poduhvati Stranke spasa..... 538***8. poglavlje****Razlozi pada Osmanskog carstva548***Pricip ljubavi i mržnje u ime Allaha (el-vela vel-bera)..... 550**Ograničeno razumijevanje i poimanje ibadeta..... 557**Rasprostranjenost širka, novotarija i praznovjerja..... 564**Rasprostranjenost novotarija 568**Rasprostranjenost praznovjerja..... 568**Pojava zabludjelih (iskvarenih) sufija 569**Djelovanje zabludjelih **sekti**..... 574**Nepostojanje odgovarajućeg rukovodstva u državi..... 576**Pridavanje pažnje sažecima580**Mnoštvo komentara i opaski..... 581**Olahko davanje idžazetnama..... 582**Nasljeđivanje položaja 582**Zatvaranje vrata idžtihadu (kreativnom razmišljanju)..... 584**Razni oblici nepravde u osmanlijskoj državi 585**Udoban život i odavanje strastima..... 588**Raskol i razilaženje među muslimanima 590***Zaključci istraživačkog rada.....595****Sadržaj617**

ISBN 978-90-79999-03-3

9 789079 999033 >

Stichting Hidzra, 2010/1431 h.